

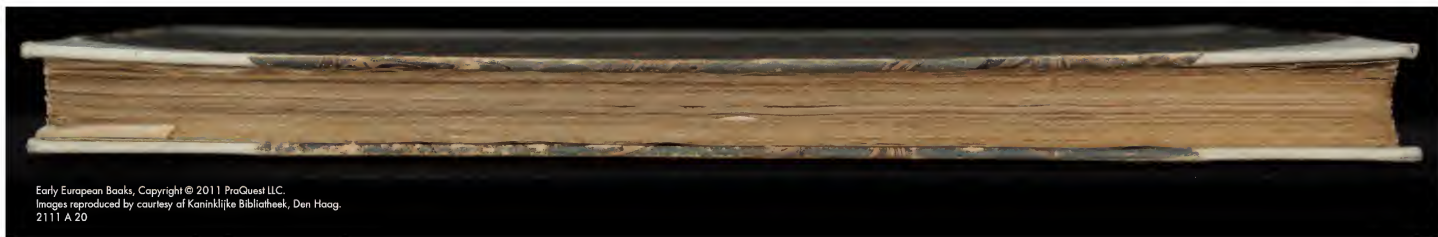

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2111 A 20

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2111 A 20

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2111 A 20

~~Geo 5^b / 11~~

~~201 A 20~~

~~201 A 14~~

~~VN 1701 C 5~~

2111 A 20

2
H
D
w
co
er

ITINERARIO.

Voyage ofte Schipbaert / van Jan ^{Calvissta} Huygen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels In- ^{prospect}

dien/ inhoudende een cozte beschrijvinghe der selver Landen ende Zee-custen/ met aen-
twijfeling van alle de voornaemde principale Havens/ Rebtieren/ hoecken ende plaetsen/ tot noch
toe vande Portugesen ontdeckt ende bekent: Waer by gheboecht zijn/ niet alleen die Conter-
septsels vande habijten/ drachten ende wesen/ so vande Portugesen aldaer residerende/ als van
de ingeboornen Indianen/ ende heure Tempels/ Afgoden/ Huplinge/ met die voornaemste
Boomen/ Druchten/ Krupden/ Specerpen/ ende diergelijcke materialen/ als oock die
manieren des selfden Volckes/ so in huaren Gods-diensten/ als in Politie
ende hupf-houdinge/ maer oock een cozte verhalinge van de Coophan-
delingen/ hoe ende waer die ghedzeben ende ghebonden wor-
den/ met die ghedenckweerdichste gheschiedenis-
sen/ voorgeballen den tijt zijn
der residentie aldaer.

Bibl. Tongort.

Alles beschreven ende by een vergadert, door den selfden, seer nut-
oorbaer, ende oock vermakelijcken voor alle curieuse
ende Liefhebbers van vreemdigheden.

Maequor vande Batavia

†AMSTELREDAM,

By Cornelis Claesz. opt VWater int Schryfboeck, by de oude Brugge.

Extract uyt het Register der resolution, van mijn Heeren
de Staten Generael der vereenichde Nederlanden.

Sabati 8. Octobris 1594.

O Die Requeste Ians Huygen van Linschoten, is den selven gheaccordeert Octroy, om van den tijt van thien naestcomende iaren alleene inde gheunneerde Provincien te mogen doen drucken, vercoopen ende distribueren twee Boecken, den eenen gheintituleert, in het eerste deel, Itinerario ofte Reyf-boeck van Ian Huyghen van Linschoten, naer Oost oft Portugaels Indien: Inhoudende een oorte beschryvinghe van den Olyer Landen ende Zee-custen, met aenwijfsinghe van alle die voornaemste principaelste Havens, Revieren, boecken ende plaetsen, tot noch toe vande Portugesen ontdeckt ende bekent, &c. Het tweede deel een sommit verhael van alle die Domaynen, Renten, ende alle incomsten des Coninx van Spaengien, &c. Ende het derde deel, inhoudende vele differente Indische Navigatie naer Goa, Cochijn, Bengala, Pega, Malacca, Syan, &c. Ende den tweeden Boeck Historie Natural ende Morael van West-Indien, daer inne verhaelt werden die notabelste dinghen vanden Hemel ende Elementen, Metalen, Planten ende ghedierten van dien, ende die Ceremonien, Wetten, Regeringhen ende Oorloghen vande Indianen ghecomponect, door Iosephum de Acofta, &c. Verbiidende, &c. midis dat de presenten sal ghegheven worden een exemplar.

Accordeert met 'tvoorz. Register

C. Aerffsens.

KONINKL.
BIBLIOTHEEK
TE SHAGE.

AENDE HOOGH ENDE VVELGEBORENE VERMOGENDE, EDELE, ERNTFESTE, VVIJSE ENDE VOORSIENIGE HEEREN, MIIN HEEREN, REPRE- senterende de Generale Staten der Gheunieerde Nederlantsche Provintien.

Helijck sommighe haer slechtigheyt te seer la-
ten blijcken, die sonder eenich onderscheyt al aen nemen, vvat
vreemts ofte nieus voorghedraghen vvert, so dünckt my (on-
der verbeteringhe) oock dat zy die natuer ende haer schat in al
te enghen perck besluyten vvillen, die niet gheloofvvaerdich
en houden, dan dat ons onder onse deelen des Firmaments
verschijnt, of des conform elders hem openbaert: vvant aen
allen oorten merckelijcke ende verscheyden oorfaken gevon-
den vverden, om sich met recht des veelvuldighe besonder-
heys te vervvonderen, die haer in de nature opdoet.

Al vvaert dat vvy verder, noch anders niet bemerckten, dan dat so vvvel het Aerttrijck
onse vvoonstede, als het vvater, dat doch in hem selfs vvonderbaerlick is, niet alleen
grootelijck verschillende zijn int verthoonen, ende int ghen onder haer bedecken
voortbrengghen ende voeden: maer oock dat die menschen, die doch soo heerlijcke
schepselen zijn, onder een hoochte des Hemels in ghedaente en vvesen lichtelijck t'on-
derkennen zijn na verscheydenheyt der plaetsen: Sullen vvy met billicker vvijse ver-
oorfaeckt vverden in't ondervinden van so groote veranderinghe ons verder te bedene-
ken en sekerlijck ghelooven, dat het minste ons voor ooghen is, te meer siende, dat oock
de natuer in haer overvloeyende schoot, der menschen hantvvreck soo na bootst, ende
uyt haer selfs voortbrengt, dat aende volmaecktheyt int zijne vveynich ofte niet be-
vonden vvert t'onbreken: Het vvvelcke hoevvvel so vvaerlijck als vvonderbaerlijck blij-
ken sal, nochtans so vvy naerder gaen ooghen op de verborghen cracht ende eygen-
schap, die des Scheppers almoghentheyt in de nature besloten heeft, sullen vvy ymmers
ons alle verstants cloecheyt moeten ontgeven, volcomelijck bekennen, dat zijn vvijf-
heyt (in dien besonder) veel ons voorgheffelt heeft tot vervvonderinghe, ende het be-
vvijfs ofte reden daer van verseghelt inde diepte zijnder verborghentheyt. Her is ongher-
vvijfelt vervvonderens vveert, dat die droëvighe boom (ghelijckse in Oost-Indien van
de Portugaloyfen ghenoeemt vvert) de gantsche nacht staet bloeyende, ende op de mor-
ghenstont zijn bloeyfel, dat van seer soete reucke vvas, haestelijck laet vallen, begin-
nende het gantsche jaer door metten onderganc der Sonne van nieus vveder te bloeyen.
Ofte oock (het vvvelcke seltsamer is) dat aen een seker oort des Vorstendoms *Anhalt*,
het Aerttrijck van selfs opvverckt so volmaeckte Copkens, ofse op een Pottebackers radt
ghedraeyt, ende de oorkens met handen aengeset vvaren, vvvelcker noch onlanghs tvvee
van den doorluchtichsten Hertoch van Wittenbergh ghesonden zijn aen den Hooch-
gheleerden *D. Bernardt ten Broecke*, Medecijn deser stadt Enchuysen, verskerende zijn
doorluchtichste ghen, op Vorstelijcke vvoorden van gheen menschen yet daer aen ge-
daen te zijn, nochtans vvaert sake dat des Magneets steens ghebruyck ons soo bekennt
ende ghemeen niet en vvær, vvie soude sonder meerder vervvonderinghe connen aen-
schouven of ten minsten overdencken, dat door zijn verborghen cracht het Yser ghe-
vveldelijck in de lucht opgetrocken, en door de selfde ghestadelijck recht-streecks nae't
Noorden gherecht vvert, het vvvelcke hoevvvel de scherpsinnichste verstanden veel ende
seer ghcoeffent heeft, is nochtans tot noch toe (soo ick meyn) niet bevvesen, vvaer in dat
principalijck sodanighe eyghenschap bestaet, vvvelcke vvy ons te vveynigher of nauvvve-
lijcx aentrecken, om dat onse verstant ende gedachten berustende door langhe vvvoon-
te int ghebruyck voordr op de verborghentheyt niet letten. Ende ghemerck dat de na-

mer dierghelijcke meer in haer rijcke schatcamer verfteken heeft, vvelcker vvy etlijke ghevoon, veel meer ons onbekent zijn, vvaer het niet groote traegheyt het verstandt verder niet te strecken, dan de ooghen bedraghen, al te groote goetdunckentheyt niet toe te staen, dan dat men met eyghen ervaertheyt ofte vvetenschap afmeten can, niet te min ick vvil geerne een yeghelijk zijn ghevoelen en oordeel so hier als elders in vry laten, voor my verclarende noyt van ander meeninghe ghevveest te zijn, dan liever onder my te houden, ofte eenvoudich ende trouvvelijck aen den dach te brenghen, het ghene my so in Oost-Indien zijnde, als op de heen ende vvederom reyse besonders of gedenckvveerdich in de tijt van derthien jaren bejeghent is, dan om het vvelflaen, ofte uyt redelijke gissinghe daer yet van het mijn by te doen, het vvelcke ick tot noch toe ghevolcht ende onderhouden hebbe, als ooc niet en tvvijfel, ofte mette vvaerheyt bevonden sal vverden.

Ende nu met alle mijn moghelijcke vlijtigheyt beneersticht hebbende, vvat my docht ofte ghevvesen vverde noodich te zijn tot claerder bericht des goetvvillighen Lefers, heb ick my uyt behoerlijcke danckbaerheyt beraden, soo daer yet lefens vveert in is, dat alle V.M.E. gants ende onderdanichlijck op te draghen, niet alleen om het hooch aensien, lof, naem, auſtoriteyt ende vermaertheyt van dien te ghebruycken, als een schilt teghen die berispiers vvangunst, ofte neusvvijfheyt: maer veel meer (vvant my des voorgaende vveynich aen treck) om neffens de natuerlijcke plicht, door vvelcke my met alle getrouvvve onderdanen geerne bekenne so goedertieren Overigheyt alle cere, danck, ende dienst schuldich te zijn, oock danckelijck te erkennen, dat door faveur ende recommandatie van den Erntfesten ende hoochgheleerden Heer *D. François Maelfon*, in V.M.E. vergaderinghe Ghedeputeerde continuelijck over so langhe jaren, ende Raet Ordinaris van de Staten van Hollant ende West-Vrieslant, neffens zijn Excell. &c. onse vvedervaren int ondervinden van de Noordtsche Engte, Estrecho, ofte Straet van Nassau, ende die schriftelijcke verclaringhe daer toe dienende uyt sonderlinghe gunst V.M.E. heeft vvel bevallen, ende daerenboven my in de selfde dienst eerlijck onderhouden, ist sake dat V.M.E. sal gelieven mijnen voorderen arbeyt, neerstigheyt ende moeyte onder de banicren van V.M.E. goedertierlijck op te nemen, sal my enen goeden hoop, ende sonderlinghe moet veroorsaken, om voorts (met de hulpe des Heeren) de principaelste Custen van Asien, ende omliggende Eylanden eer langh onse Vaders-landt oock bekent te maken, ende na mijne dienstlijcke recommandatie, ende onderdane eerbiedinghe.

Hier mede hooch ende vvelgeborene, vermogende, Edele, Erntfeste, vvijse ende voorsienighe Heeren, bidde den Almogenden V.M.E. te sparen ende te bevaren, tot het bedienen des ghemeene landts saken in alle voorspoedigheyt ende vvvelvaert, in lange ende Godtsalighe ghesontheyt, ghedaen in Enchuyfen den eersten Ianuarij, Anno 1596.

V. M. E.

Onderdanighen Dienaer,

*Ian Huyghen van Linschoten,
van Haerlem.*

PROHEMIO OFTE VOOR- REDEN TOTTEN LESER.

Erkeerende/goetwillighe Leser/in Oost-Indien/ende wel (dat ick sonder roem mach segghen) onder de principaelste so Christenen als anderen aldaer conuerterende/en conde ick niet nalaten/het zy dooz natuerlijcke ghenegentheyt/of dooz vreemdigheyt/ ofte verwonderinghe om als nu als dan aen te teykenen/en t'onderwerpen ofte contersepten/so ick dat best costē/ighene my dochte yet besonders te wesen/ ofte van onse landts aert ghebruyck ende manieren verscheyden /ende dat alleen tot een vermakelijckheyt / ofte vooz tijt-verdrif/ om 'tselc de namaels te moghen mijn vrienden int particulier vooz een nieuwigheyt verhoonen / dan na mijn wedercomste binnen de Stadt Enchusen (des Godt gheloeft zy) oversiende 'tghene ick (als vooz. is) veragadert hadde/ende nu van d'e'en/nu van d'ander 'tselcde besichticht zijnde/hoewel naer mijn opinie slecht en plompelijcken ghedaen/nochtaus alst scheen zy luyden eenen sonderlinghe verwonderinghe lust ende welbehagen daer in hebben ghenomaende die memoizen ofte ghedachtenisse van mijn vooz. reyse aen den dach te brenghen tot een yghelijc dies lustende vermakelijckheyt/ 'twelcke my hebbende ten laetsten laten aenspreken/bevonde wel meerder scherpsinnigheyt en voozgaende oefeninghe my van noode gheweest te zijn/om de verstandighe eenichsins daer in beter te voldoen: Maer ghelijck die ter volle Zee ghecomen is/ hem te laet beslaecht zijns raets dat hy met den schipper in ghetreden is/so can ick my nu oock niet seere bemoepen/om mijn onschult in desen te maken/ ofte opt nuf verstant van anderen te verschoonen/alleen my vertrouwende op uwe gaetgunstighet/ die my clepne vernuft/arbeydt ende onghetileerde manier van schryven sal ghelieven te dupden nae de goede meeninghe die ick ghehadt hebbe/om mijn voozghedachte vrienden te belieben/ ende oock D. E. thups blijvende binnen uwe Camer ofte Cantoor ghetrouwelijck vooz te draghen/ alles wat my in den tijt van dertien jaren/so int reysen als in de voozghemelde landen verkeerende wonderbaerlic ende ghedenckweerdichs beieghent is/als ick verhope dat D. E. int verbolch van dien claerder ende breeder sal vinden tot hare vermakelijckheyt/ende moghelijk proncken verhalen: bidde derhalven dat D. E. gelieve noch in de Figuren seer groote const/ende sonderlinghe traepigheyt te soecken: maer alleenlick die natuerlicke en waerachtighe afbeeldinge der selver/noch int sommeelick verhael van dien oock eenighe welsprekentheyt te verwachten: want ick in mijn jeucht daer toe niet opgheboet/ende veel min gheoeffent ben gheweest/maer alleenlick de clare waarheyt/ die ick hier inne naecktelijck hebbe ghebruyckt/ende daeromme vooz den recompense my laet ghenieten 't effect vant gemeene spreekwoort: Die goeden vville voort 'tverreck/ende sal my hier aen eere ende dancks ghenoech gheschieden.

Vaert vvel.

Op d'Ooft-Indifche beschrijvinge van Ian Huyghen van Haerlem.

SONNET.

Is der Helten lof weert om te verbreyden
Met Pindari Basuyn, dat sonder rachten
Op Neptuni toorn; t'ontdecken betrachten
Een nieuwe werelt van d'onse verscheyden,
Ghelijck dat voormaels vroom-dadich beleiden
Die t'Vlies uyt Colchis tot Argos met brachten;
Danex-weerdich wel zijn wiens eed'le ghedachten
Wt eerlijcke lusten haer vierich uytspreyden,
Om rondervinden wat Phœbus stralen
Ontluycken doen aen ver-ligghende palen.
Naemlijck mijn HUYGHEN, diens versochtheyt vroe
Ons seer claerlijck opdoet d'Indifche stranden,
En wat voort wonders Orienten voet
Van Costlijckheyt rijk boven alle Landen.

Schaemt u niet te beteren.

P. H.

O Deel-tongighe Faem (diens Trompetten gheclanck
Des menschen lof verheft over al s'werelts wijcken)
Roep en condicht seer suel met eendwich-soete sanc
Van hier Ian Huyghens naem tot de Zuid-poolsche rijcken
Zijn doorsichtighe oogh' heeft neerstich gaen doorlijcken
Al d'Oost-Indifche schat wel twee seiven jaer lanck;
Die hy tot onse nut door P'choos const doet bliicken
Wet d'uytbeeldinghe schoon van 'tgeheel landts ombanck,
Mer door guet zyn lof ~~weert~~ des loofen Griet te hoven
Die reysend Cicc sary, Cyclops, Calypso schoon/
D'half-hondighe Scylla, Charybdis en Syrenen.
Want t'schat-rijcke Goa, Cananor, waert om loven/
Iava, Cochin, Pegu, Ceilan vol edel steenen/
Stelt dees (met andre meer) als een spiegel ten thoon.

In Amor perseverando.

C. T.

In Indiæ discriptionem Iohannis Hugonis à Linschoten.

Indiam & extremi tractus Orientis adire,
Patriâ abesse annis quatuor atque decem;
Et toties mutare solum, mare, sidera, gentes:
Mutatis toties inde redisse domum:
Res rara & felix Hugo Linscote, nec ante
Quenquam alium è nostris hoc potuisse reor.
Si tamen hoc quisquam potuit, non ille perenni
Munere res visas detulit in patriam.
Quod tu nunc facis, & nobis das cernere nullo,
Quæ prius innumero visa labore tibi.
Per te nunc Batavis Indos lustramus ab oris,
Tôtque hominum terras, mania, iura, domos.
Possumus & per te, si quem ferat ardor eundi,
Iam modo securas tam procul ire vias.
Tu brevia & syrtes, & naufraga saxa recludis,
Quique nocet portus, quaque sit aura favens.
Et quæcunque tuo legisti sepe periclo,
Hæc eadem relegis quo fugienda modo.
Felix, qui tantos potuisti evincere casus,
Venturis tantos tradere temporibus.
Te magna à visis sequitur, sed gloria maior,
Plus vidisse tuæ, quam tibi, te patria.

[H. Velius Hornanus]

Op d'Ooft-Indifche befchrijvinghe van Jan
Huyghen van Haerlem.

O D E.

D'hert-roovende Goddinne
Om't Batabiers gheslacht/
Te toonen ionst en minne
En dat zy daer door winne/
'tGhebleugelde ghedacht:
Heeft haer schilp voor't ghebracht:
Daer zy mede can baren
Op de Azure baren/
By daech ende by nacht.
Daer in gaet zy ras stellen
Huyghen niet const bevaen:
Haer gulden sepijken vellen
Om op de groote wellen/
Vande woest Oceaen/
'tOnbaende padt te gaen:
Na d'Ooft-Indifche Landen
En hem de cromme stranden
(Vol schaes) te doen sien aen.
Tethys en haer ghespelen
Omringhen hem met spoet:
De Syrenen die quelen
Het soet-klinskende kelen:
'tSchubde volck vrecht ontdoet:
Triton comt hem te moec
Doende 'thooft steken buyten/
En ringht-wijs om hem sluyten
d'Arion-draghers soet.
Ghelijck gheschiet de geene
Die vande berghen hooch/
Sien in een dal seer reene/
Beeldinghen groot en cleene
Het een beschouwende ooch:
Hier wert ghedaen vertooch
Van Beeck/Fonteyn/Kevieren/
Heubels/Krochten/Duwieren/
Daer scijetmen met de Booch.
Aen d'ander zyd' verschijnen
Dorpen en Steden eel:
De smakelijke Wijnen
Die 'therts druck doen verdwijnen/
Verleeden d'heubels beel:
Hier d'Appelkens gout-geel/
Daer staen bosschen en haghien/
Hier sietmen 'tJaghers laghen
Verstricken 'tGhedier's keel.
So gaet Cypris hem toonen
De goede ionstigheyt/

Die onder d'opganck woonen:
En 'tvolck dat om verschoonen
'thooft met reucken versrept:
Hoe de Ste'en zijn ghelept/
Hoe des Molucks landouwen
Vol Caneels zijn te schouwen/
Het Raghelen besprept.
Goa groot vol rijckdomen
Siet hy cierlijck ghebont.
De ses-baem-dicke bomen/
En de Peerl-rijcke stroomen/
Werden door hem beschout.
'tOnbederfelijk Gout
Siet hy aen 'twater vinden:
Dieren die 'tvolck verslinden
En Olpphanten stout.
Bandan vol van Buschaten/
En 'tGout-rijck' Bishnagar,
Calicut schier verlaten/
Ceylan diens innelaten
Visschen de Peerlen claer/
Sumatra seer vruchtbaer/
En door al d'ander rijcken
Laet' hem claerlijck bekijcken
'tGhediert' / krupt/schatten swaer.
Wilt nu dan stadich loben
Huyghen als seer bemint/
Van Cypris die gheschoben
Hem heeft door Neptuns hoven/
Het voorspoedighe wint:
Dies hy nu elck bekint
Maect' met schildersche tooghen:
'tGeen zijn doorsichtigh' ooghen/
Oyt comen is ontrent.
'tWelck alles is ghedreven
In die Const-rijcke Boeck
Door hem constich gheschreven/
O Jongman waert verheven
By de verstanden cloeck/
Aen elcken cant en hoeck
Moet u lof eenwich duren:
Des nijs seer boose curen
Doen aen u gheen versoeck!

In Amor' perseverando.

C. T.

*Eoum nobis heic dat Lynscotius Orberu,
Lynscotum, artificii sculpta tabella manu.*

ITINERARIO, VOYAGE OFTE SCHIP- VAERT VAN IAN HUYGEN VAN LIN- SCHOTEN NAER OOST OFTE PORTVGAELS

Indien, inhoudende een corte beschrijvinghe der selver Landen ende Zee-
custen, met aenwijsinghe van alle de voornaemste principale Havens, Revieren, Hoecken ende
plaetsen, tot noch toe van de Portugesen ontdeekt ende bekent: Waer by ghevoght zijn, niet
alleen die Conterfeytsels van de habytten, drachten ende wesen, soo van de Portugesen aldaer
residerende, als van de ingheboornen Indianen, ende heure Tempels, Afgoden, Huysinge, met
die voornaemste Boomen, Vruchten, Cruyden, Specerijen, ende dierghelijcke materialen, als
oock die manieren des selfden Volckes, so in hunnen Gods-diensten, als in Politie ende huys-
houdinghe: maer oock een corte verhalinghe van de Coophandelinge, hoe ende waer die
ghedreven ende ghevonden worden, met die ghedenckweerdichte gheschiedenissen, voor-
gefallen den tijdt zijnder residentie aldaer, alles beschreven ende by een vergadert door den
selfden, seer nut, oorbaer, ende oock vermakelijcken voor alle curieuse ende Lief-hebbers van
vreemdigheden.

Vesende int Vaders-landt in de eerste jucht/ en ghenepcht zijnde tot lesen vzeemde dingen van Landen ende geshiedenis-
sen/ waer inne besondere welbe-
hagen ende vermaekelijckheyt hadde/ met een grooter verwe-
kinge der begeerten om vzeemde en onbekende Landen te besien/ ofte eenige avonturen te ver-
soecken/ om daer door eenichsins mijn affectie te genoegen/ hebbe geresolveert my eenigen tijt te absenteren van het Vaders-landt/ ende con-
versatie van Vrienden ende Daghen/ hoewel het my swaer viel/ doch de verhoginghe van dat het soude mogen wesen/ een blissinge mijns der lust/ hebbe my epitelicken getroost sulcx te aenwenden/ vertrouwende op den Heere/ dat hy mijn voornemen soude helpen volbrengen: zijnde met dese ghedachten treemael ghesol-
veert het self de te volgen/ so heb ick oorlof ver-
cregen van mijn Ouders, die doer ter tijt woon-
achtich waren tot Enchuypen/ ende gereet we-
sende om tscheen te gaen/ my begheven in een vloot tscheen/ die gereet lagen by het Eylant Cessel/ om naer Spaengien ende Portugael te varen/ op een schip dat na S. Lucas de Barrameda soud enlen: want mijn intentie was nae Civiliën te reysen/ daer ick twee broeders had-
de woonen/ die daer ettelicke jare geweest wa-
ren/ om also beter te recht te comen/ ende met hier hulpe die ervarentheyt van het landt ende Spaensche tale te krijghen.

Den 6. December/ Anno 1579. zijn wy upt Cessel gesept/ wesende in compagnie byna 80. Schepen/ onse cours nemende na Spaengien. Den 9. van die self de liepen wy door de hoof-
den van Engelant ende Vlanchrijck. Den 12. hebben gesien den hoeck ghenaeint die Cabo de Finisterra. Den 15. sagen het landt van Sintra, of anders die C. de Roexent, alwaer de Rivier Tegio ofte Tagus in de Zee loopt/ aen welcke gelegen is die vermaerde stadt van Lisseboen: aldaer sonninge van onse vloote in liepen/ ende van ons schepen. Den 17. sagen den hoer ofte de C. De san Vincente. Den 25. op Aers daeh quam n binnen die Rivier van S. Lucas de Bar-
rame da, alwaer ick twee ofte drie daghen ver-
toefte/ ende voer daer naer/ na Civiliën/ daer ick aen ribeerde den ersten Januarij/ Anno 80. ende vint aldaer mijnen eenen broeder/ ober-
midts den anderen gherept was naer het Hof

van Spaengien tot Madrid/ ende hoewel ick sonderlinge lust hadde terstont voorder te tre-
ken/ dan door ghebreck van de Spaensche tale (sonder welcke men qualick can over wech ge-
raken) was gedwongen aldaer eenē tijt te bli-
ven/ om die ervarentheyt vande sprake wat te krijghen: Binnen middeler tijdt gebeurde/ als dat in Portugael aenijvich wert de Coninc Don Henrick, den laetsten upt die Portugaloische stamme/ door wiens doot daer ee groot oproer ende oneenigheyt op stondt/ overmidts dat den self den overleden Coninc in zijn Testament liet voor recht erfghenaem ende successor den Coninc van Spaengien Philippus zijn Su-
sters Soon: niet tegenstaende die Portugalop-
fers/ zijnde altoos doot vpande van de Spaen-
sche natie/ hebben daer meest teghen gheweest/ ende gecoren tot haren Coninc Don Antonio, Prior de Ocrato, welcke was des overleden Co-
ninghs broeders sone: die verstaende den Co-
ninc van Spaengien/ heeft hem terstont gereet ghemaeckt om in persoone te gaen naer Por-
tugael die Croon te ontfangen/ ende sont voor upt den Hertoghe van Alva met een heer volcx/ ende vele ghewapende om alle oproer en twee-
dracht te stillen/ ende heeft een deels met ge-
welt/ een deels met gheschenken/ giften ende gaden onder zijn subiectie ghebracht/ upt welcke oorfake veel volcx trock upt Civiliën ende alle weghen derwaerts/ alst gemeenlijck ghe-
schiet/ die menschen genericht zijnde tot veran-
deringe ende nieuwigheden/ onder welcke mijn broeder door oprockenen van ander oock heen is ghetrocken/ reysende eerst nae het Hof van Spaengien/ dat doen ter tijdt gecomen was in de stadt van Badaios, die upterste fontuer-stadt van Spaengien aen Portugael/ meenende al-
daer eenighe verbeteringhe te krijghen: maer daer comende/ wast in Portugael al ghesliff/ ende alle oproeren neder ghelept/ ende Don Antonio verdreven/ den Coninc Philippus door geheel Portugael voor Coninc aengenomen/ waer door mijn broeder zijn propoost van naer Portugael te gaen verandert heeft/ ende begaf hem by eenen Ambassadeur/ die van Coninc weghen na Italien soude reysen/ met welcken hy heen is getrocke/ ende comende in Salaman-
ca, is cranch geworden van een sieckte die doen ter tijdt regneerde in gheheel Spaengien/ ghe-
naemt Tavarilha, daer veel dupsenden af stoz-
ben/ als oock mijn broeder.

Oproer/ door de doot van Don Henrick/ Coninc van Portugal.

Den 1579.
den 6. Dec.
reimb. 300
w. upt.

Anno.

Voyage van Jan Hupghen van Linschoten/

Annotatio D. Pall.

Dese sieckte, welke contagieus ofte voort-
spruytende was, doorliep niet alleen Spaengien,
maer oock Italien, Duyts-landt, ende vast het ge-
heel Christendom, als ick selve op die tijdt in Ita-
lien wesende, mede besocht hebbe, werde aldaer
gheheeten Cocolucio, om dat de personen die
hier aen vervielen: niet anders quelden, als die
Hanen doen, omme die Catharren, die in die keel
schoten; waren ghestadich durende vuyle pesti-
lentielle Cortsen, met seer veelderley accidenten,
doch niet over vier daghen aenhoudende.

Een weynigh voor desen tijt is so grooten
Pest gheweest in Portugael, dat gestorven zijn
binnen die stad van Lisboenen in twee jaren
over die 80. duysent mensche/waer naer volch-
de terstont die booznoemde sieckte/die booz ge-
heel Spaengien groufsame destructie dede.

Den 5. Augusto/van het selfde jaer/eenighe
ervarensheyt der sprake criggende / hebbe my
begheben by een duyts Edelman/die han mee-
ninghe was te reysen over landt naer Portu-
gael, om het selfde land te besien/ende oock ver-
wachtende aldaer beter commoditeit mijnen
lust te boeten. Schepdende van Civilien den
eersten September/passerende sommighe dor-
pen ende vlekken/quamen in Badaios, op den 8.
van de selfde Maent/alsoer ick vount mijnen
anderen broeder/volghende sConinghs Hoff:
Dese was een tweelinck bande bovengenoem-
de overleden.

In dese selfde Maent stierf de Coninginne
van Spaengien/Anna van Oostenrijk/wes-
sende de Suster van Keyser Rodolphus/ende
dochter des overleden Keyser Maximilianus/
des Coninc vterde ende laeste huys vrouwe:
waer over groote rouwe bedreven werdt ghe-
heel Spaengien deurt/ende werde geboert van
Badaios naer het Clooster van S. Laurens in
Escuriael, om aldaer begraven te worden: Heb-
bende sommighe daghen in Badaios vertoeft/
zijn van daer gheschepden/passerende booz een
stadt ghenaemt Elvas, welke is de eerste int
Coninckrijk van Portugael/ontrent twee of
drie mijlen van Badaios, ende tusschen beyde ste-
den so schept hem Portugael van Spaengien/
van daer zijn wy voort ghetrocken booz som-
mige ander vlekken van Portugael/en zijn ge-
komen in de stad van Lisboenen/den 20. Sep-
tember / alwaer doen ter tijt was den Hertoch
van Alva, als gouverneur van den Coninc van
Spaengien: ende men maecte aldaer groote
preparatie ende gereetschap om de Coninck in
te halen/ende te hullen booz Heere/naer ouder
usantie van Portugael. Ic in Lisboen comen-
de/booz de veranderinghe vant landt/ende noch
ghedurende sieckte ende corruptie van de lucht
ben cranch geworden/ ende sevenmael ter ader
ghelaten/doch met Gods hulpe weder ghene-
sen/ende siende weynich boozdeel by den Edel-
man te doen/ hebbe hem verlaten/ende my ge-
heggt by een Coopman/om die trafficke van
die Coophandel te leeren/tot datter pet anders
offereerden. Binnen dese tijden begost die Pest
die weder op een nieu aenghestoken was/wat
te cesserer/om welke oorzaak den Coninck
zijn incomst tot Lisboenen vertoeft hadde/en
als nu geheel gedaen wesende in de maent van
May/ Anno 81. is de Coninck tot Lisboenen
met groter triumphen ingehaelt / alwaer die
Duytsche natie de prijs hadde vant beste wer-
ende spectale / welke was een Boorte ende
brugge die op de strant van die Rivier stont/
aldaer die Coninck wt de Galepe tredende/al-
dereerst deur ginch / wesende van veel fraeye

dinghen ende Figuren verciert Lustich om sie/
oock alle straten ende hoeken behaanghen met
costelijcke Tapijten ende Hystorien/ende wo-
den groote triumphe bedreven/ gelijk in dier-
ghelijcke tijden de manier is.

Den 12. December/Anno 81. is den Hertoch
ghe van Alva tot Lisboenen ghestorben int
Palleys van den Coninck/ende dat om dat hy
was zynen oppersten Hoof-meester/hebbende
14. daghen booz zijn doot anders niet ghemut
dan vromden soch: zijn lijf werdt gheballen/
ende ghevoert naer zyn landt van Alva.

In dese selfde Maent/die Coninck noch tot
Lisboen wesende/ is ghestorben die Prince en
erfgenaem van gheheel Spaengien ende Por-
tugael / des Coninc oudste Soon Don Die-
go, ende overleet in Madrid/waer van de rou-
we weder verniet werdt/ende en bleven
ders gheen kinderen dan een knechtgen/mer
name Don Philippe, ende twee dochters.

Binnen dese tijde quam oock te Lisboen de
Coninc Suster/de Webulwe van den over-
leden Keyser Maximiliano brenghende met
haer een dochterken dat manck ginch / welck
daer naer in een Clooster gescken wert/welck
oock zijn met groter seften ende triumphen
in gehaelt. Naert overlijden van des Coninc
oudste Soon Don Diego, soo zijn tot Lisboen
vergaderd alle die groote Heere van Spaen-
gien ende Portugael/so geestelick als werelick
int Palleys van de Coninck/en deden den edel-
met groter Solemniteyt/naer ouder usantie
aen die jonghe Prince van Spaengien Don
Philippe, als erfgenaem ende rechte
soz van Spaengien en Portugael en
dominien des Coninc. In het voo.

82. is tot Lisboen seyl ghegaen een groo-
t Armepe schepen/waer van Overste was
Marchgraef van Sancta Crus, met welken
ginghen die principaelste van den Adel
Spaengien ende Portugael/wt bye wile/op
haer eegen costen/om te bewijzen die goede af-
sectien die zy hadden om haren Coningh/ende
Heere dienst te doen/naer die Vlaemsche
landen teghens Don Antonio, die daer ontrent
hielt met een Armepe van Fransofsche
pen ende volck/wiens overste was eenen Phi-
lippe Stroly: Dese twee Armeen ghenooten
maleanderen/ende deden eenen dapperen slach
met groot verlies van beyde zijde/doch int leet
Don Antonio met zijn Fransospen de nederla-
ge hebbende/ende veel van die Fransospen
vhanghen/waer onder waren sommighe van
principaelsten Adel wt Marchrijck/alle w
ke opt Eplant van S. Michiel/booz bebel van
den Marchgraef onthooft werden/ende dan
der Fransospen in Spaengien ghebracht/ende
altmael op de Galepe gheset: Don Antonio
ontquant met een sleyn facht/als oock den
oversten Philippe Stroly, in een Boodt/ende
was ghequetst/ende van die quetsure ghestor-
ven: van dese victorie waren de Spaengiaert
seer hoochmoedich/ende worde te Lisboen
groote triumphen bedreven/ende den March-
graef van Sancta Crus met groter seft inge-
haelt. Binnen desen tijden wesende alle dingen
ghelift/heeft den Coninck ghelaten tot Lis-
boen zijn Susters Soon den Cardinael/Don
Albertus van Oostenrijk/als Gouverneur/
ende is weder gherept met die Keyserinne zijn
Suster/ende des Cardinaels Moeder/ende het
ghehele Hof na Madrid in Spaengien

Dat

Jan Hup-
ghen greef
hem in
dienst met
een duyts
Edelman
ende reys
met hem
naer Por-
tugael.

De Co-
ninginne
van Spaen-
gien oerf-
ende wert
geboert
int Cloo-
ster van S.
Laurens.

Jan Hup-
ghen ghe-
nefen zyn-
de van een
swaere
siecke/be-
geeft hem
in dienst
van een
Coopman.

In May
Anno 81.
werdt de
Coninck
van Spaen-
gien erff-
ghelaten
tot Lisboen
na inge-
haelt.

Den
Hertoch
van Alva
werdt
gheschor-
den int
Palleys
van den
Coninck

De
Coninc
Don Diego
overleet
in Madrid

De
Coninc
Don Philip-
pe

Don Antonio
ontrent
Lisboen

Don Antonio
ontrent
Lisboen

naer Oost ofte Portegaels Indien.

Dat 2. Capittel.

Beginnende mijn Voyage ofte Schip-vaert
naer Oost ofte Portugaels Indien.

Dat 3. Capittel.

Ordinantie vanden selfden Schepen op haer
Voyagen ende vaert naer Indien.

3

Uertoevende tot Lifbonen/ en siende
die handelinge cleyn/ midts die ver-
sche oneenigheyt vande Portugezen
en Spaegiaerts/ en offerende door
salie/ waer medelich mochte mijn lust boeten.
So ghebeurde ter selver tijt datter in Lif-
bonen eenen Monich was/ vā de Godde van
S. Dominicus/ genaemt Don Frey Vincente
da Fonseca, vā edele afcomste/ welcke door zijn
geleertheit langhe tijt hadde geweeft Predi-
cant vā de Coningh Sebastiaen van Portu-
gal/ met wiens wordde gecapitveert in Africa
inden grooten slach/ inde welcken den selfden
Don Sebastiaen doot bleef/ ende werde daer
naer weder ghetransponeert/ en kennende den
Coningh Philippus zijn bequaetheit en we-
teschap/ heeft he in grooter weerde gehoude/
he latende het selfde officie vā Predicant van
zijn Majesteit/ met begeerte hem zinnen staet
te vermeerderē/ en offerende dat de Stoel
van't Hertf-bisdom van geheel Indien ledich
stont/ heeft hem daer mede versien en vercre-
gen van den Paus van Roomē confirmatie/
hoe wel dat den selfde dat wepgerde/ vreesen-
de de grouweliche ende verre reyse/ doch heeft
hem den Coningh gheperswadeert sulchs zyn-
nen dienst ende wille te wesen/ hem belovende
binnen 4. ofte 5. Jaeren van daer te onbede/
en te versien met een verbeteringe in Portu-
gal/ met welcke belofte accepteerde die reyse.
Ick considerende op mijn stuck/ hebbe met
aller neerstigheyt geaccepteert/ om met desen
Hertf-bisshop in dienste te begeven/ ende
met he die reyse te aenbeerde/ dat myn staech-
de tot mijnder voogdeel/ om dat mijn Broe-
der/ die welcke het Hof te volge moede was/
hadde verwoyen van zynen Heere/ (welck
was een Secretaris van zijn Majesteit/ een
officie van schreyvijn op een van die Schepen/
die dat jaer naer Oost Indien soude varen/
welcke occasien my diende om tot mijn voog-
nemen te comen/ overmidts dat den selfde zyn-
nen Heere was groote speciale vyant vande
voogdesden nieuwen gecozen Hertf-bisshop/
doog wien met weynigh bidden sy in diensten
van den selfden Hertf-bisshop ontfangen/ en
onder ander opgeteekent welcke warē over
die 40. in't ghelal ende om dat mijn Broeder
de keur hadde van alle de Schepen/ heeft het
Schip ghecozen dat voog den Hertf-bisshop
berept wert/ om malcanderē beter behulpich
te wesen. Aldus hebbe wy ons berept geinaert
om onse vopage te beginnen/ ende waren in
compantie van vijf Schepen/ vande groote
van 7. en 8. hondert last elck Schip/ en waren
met namen/ den Admirael S. Philippus/ Den
Viesadmirael/ S. Jacob. Dese twee waren
nieuwe Schepen/ d'een naer den Coningh/
ende d'ander naer zijn Soon ghenaeint/ d'an-
der waren S. Laurens, ende S. Francisco, ende
ons Schip S. Salvador ghenaeint.
Op den 8. April wesen den Goeden by-
dagh/ van't jaer 1583. welcke is gheueenlick
den tijt dat die Schepen tseel gaen/ eenē dach
4. ofte 5. onder ofte over/ zyn wy alle ghelijck
upt die Reier van Lifbonen t' Zee waert in
geloopen/ streckende onsen Cours naer't Ep-
landt van Madera/ ende stellende onse saken
in Gods handen/ sonder wiens faueur en
hulpe wy niet en comen uptrechten/ ende al
onse vooznemen niet en zyn.

Die Schepen hebben in't gemeel elck
op tusschen die 4. en 5. hondert per-
soonen/ somtijts min/ by wijle meer/
naer de tijt offerceert onder het Zee-
volck ende Soldaten. In't gints gaen/ zyn sy
weynigh gheladen/ van sommige Pijpen met
Olie en Wijnen/ ende sommige andere coop-
manschappen van particulieren/ ende voogts
anders met dā Ballast ende Victualie voogt
volck/ van het meeste en principaelste dat men
sent naer Indien/ zyn Realen van achten/ te
weten/ het Capitael ofte hoof-sonne vande
Pachters vande Peper/ sepende alle jaeren een
grootte somme vā gelt/ om die Peper daerom
te coopen/ ende voogts veel gelts vā particu-
liere Coopliden/ de wijl die de beste waer is
diennen in Indiē mach voere/ om dat sy win-
nen aen die Realen vā Achtē/ ober die 40. ten
hondert. So haest als die Schepen de Reier
upt zyn/ en in die Zee comē/ wort al het volck
op elc Schip gemonstert/ so wel dat Zee volc
als die voog Soldaten comen/ en die absent
zyn/ ende op't Lant gebleven van die in't Re-
gister comen/ worden op gheteyckent vanden
Schrijver vā't Schip/ om daer naer in Por-
tugal zyn Voorge al te spreke/ want sy moeten
altmael boogh setten/ ende het goet dat in't
Schip ghebonden werdt van die absent zyn/
wert terstont met uproep verhocht ende ge-
mijnt/ ende Inventaris daer afgemaect/ ende
in depositio gheset in des Capiteyns handen.
Desgelijc van penandt die sterft/ naer daer
comt weynigh af ter rechter handt/ wordde
aldermeest verdupliert.
Den Schipper ende Stuerman hebben op
de geheele Vopage vā gints ende weder voog
hare salaris 120. Milreps/ elck Milreps doen
Nederlantse munte/ 7. Karolus guldens/ en
om dat die rekeninghe vande Portugaelsche
munte altmael gheschiet met een soorte van
ghelt/ ghenaeint Reylen, welck is het cleynste
ghelt dat men daer heeft/ en oock al ist noch so
hooghe somme/ so wordde altoos gheprekent by
Repsen/ en 160. Reps is also veel als 1. Karo-
lus gulden/ oft 4. Realen in silver/ so dat twee
Repsen zyn 4. penningen/ ende een Reps twee
penningen/ Hollandtsche munte/ Welcke de-
claratie hebbe ick willen doe/ om beter te ver-
staen de rekeninghe van de repsen diese in Por-
tugal gebruycken. Keerende tot onser mate-
rie/ so ontfangt die Schipper en Stuerman
elc 24. Milreps op de handt/ behalven dien/
hebben sy haer Kanneren als benede en boven
in't Schip die sy verhuieren en groot profijt
mede doen/ neffens hare vygheden en voe-
ringe/ en alle andere Officialen en Zee-volck
naer advenant/ Ende hoe wel sy gelt ontfan-
gen/ nochtans cost het haer meer van sterck-
penningen eer zisse crighen/ (welck alle met
faueur gegeven wert/ ende niet naer verdien-
sten vā den Proveedor, dat is d'opperste Am-
meraliteit vā den Coningh/ hoe wel dat van
dit salaris geen sekere ordonantie en is/ want
wordde daghelic verandert/ maer segghe al-
leenlick van't salaris/ dat gemeenlick ghege-
be wert/ volgende d'ordinantie vā ons Schip
ende comste van dat Jaer. Die Contra-me-
ster/ dat is de vooghoofstma/ heeft voog zyn
gheheel salaris 50. Milreps/ ende ontfanght
op die hant 10. Milreps. Die Guardiaē/ dat
is den Schijman 1400. Reps ter Maent/ en

De schepen
op Indien
hebben elck
byde 400.
oft 500.
mannen op.

weynigh
waren wer-
den in Indiē
ghesonden/
maer meest
realen van
achten/ om
den Peper
te betalen.

Gheheel ghe-
selchap den
Indians
daerders
moeten in
Portugal
boogh stellen/
ende in zee
comende voog
den 30 ghe-
monstert.

Declaringhe
vander schepen
Gueringhen.

2 van

Tot alles is belangende die vopage ofte reyse derwaerts gaende / dan in't wederom comen en crighen niet meer dan deelinghe van water en Beshuyp / tot die C. debba Esperance toe / en bā daer herwaerts / moett haer selven boot / siel wat het Zee volck aen gaet / naer die Soldaten ofte Passagiers en crijg gants niet dan alleenlijcken by passagie / te weten een kist in't ruyt / en het overloop boot / haer bestede / dies en mogen sy niet uyt / Indie comen sonder oozof banden Vigorey / en moeten vijf jaren daer ghewest hebben in dienst van den Coningh / naer die Slaven moett bracht betalen dan haren persoom / ende oock Tol boot den Coningh / als wy op onse wederom keerende cense breeder sullen verhalen.

Den 15. April
lis saghen wy
het landt
Madera.

Den 15. Mey / wesende ontrent 50. mijlen
van die Linie Equinoctiel, nooydwaerts /
quan hy ons een Franſche Jacht / en ſtelde
ons gheheel Schip in grooten opzoo / ober-
mits dat ons meeste volck sieck was gelijck
in die contreyen ghemeenlick gheſieft dooz de
grootte hitte / ende desghelijck ist meest al on-
bedzeven volck die noyt Zee geſien en hebbe /
daermen qualick ydonantie mede can hou-
wen / doch ſchoten ſommige ſchote naer hem /
waer mede hy ons verliest / naer dat hy een
wijl met ons de ſpot ghehouden had / ende ver-
lozen hem terſtont upt het geſicht / waer mede
ons Schip weder gepaffificeert wert.

Ontrent
50 mylen
vande linie
Equinoctiael
quam by
ons een
Fransche
Iacht.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2111 A 20

op haer bopage naer Oost Indien.

5

Den 26. Mey/passeerden wy die Linie A-
quinoctiael, welcke loopt door 't midden van't
Eylant van S. Thome, by de Custe van Gui-
nea, en als doen begonnen wy te sien de Zuyd-
sterre/ en te verliesen de Noord-sterre/ en cre-
gen de Son des middaeghs in't Noord-en/ en
volghens den Zuyd-oosten ende generalen
wint/ die daer het gheheele jaer deur waept.

Maer onder
ghewoonten
hebben wy
eenen Kerp-
ser ghecozen/
ende alle
Officiers
derse.

Op den 29. Mey/was ende Dincrtoren/heb-
ben die Schepen vooz onder gebuyck te kie-
sen eenen gemaechten Kerpser/ ende te veran-
deren alle die Officielen van't Schip/ en een
baerck te houden/so dat die seest 3. ofte 4. da-
ge duert/ het welcke wy onderhoude/ heb-
ben eenen Kerpser ghecozen/ende wesende in't
Banchet/door sekere geschille ende woorden/
is een groot ruytour opgestaen/ende quam so
berre/dat de tafelen om gestooten worden/ en
onder de voet lach/ en waren wel over de 100.
Kappieten wt/ sonder te respecteren den Ca-
piteyn ofte peniaut: want hy lagh onder de
voeten/ ende liepen hem over het lijf/ en sou-
den also malcanderen vernoot hebben/ende
t'geheele schip verlopen/so den Wers-bischop
niet en hadde ghecomen wt zijn camer onder
den hoep met groot getreij en ghebey/ waer-
over sy begost stil te houden/ den welcke ver-
stont gebodt op de verbeurte van den Ban/
datse alle Kappieren/ Jongiaerden/ en al tge-
weert souden brenghen in zijn Camer/ twelck
terstont geschiede/ waer mede alle dincck we-
der in vrede quam/ Ende die eerste ende prin-
cipaelste mupnmakers worden gherastijt/ en-
de in boepen ghewoopen/ daer door alle que-
sten doot ende te niet wert.

Groote bly-
schap door
dien wy de
broodche van
Bessien ghe-
passeert wa-
ren.

Den 12. Junij/zijt wy gepasseert die boog-
ghende Booghten van Bessien/ waer
door groote blyschap in't Schip was/ over-
mits dat wy hier door verlaet waren niet
weder te keeren naer Portugael/ als gheseyt
is/ende als dan gelede ons noch den genera-
len wint tot booght die Vebier van Rio de
Plaza, al waer wy doen cregen vooz de wint
tot aende Cabo deboa Esperance.

Op den 30. van deselfde Maent/ is het schip
S. Franciscus, dat dus langh by ons gheweest
hadde/weder wt 't ghesicht ghebleven.

Op den 11. Julij maecten onsen Stuerman
gissinghe/ dat wy noch wel 50. mijlen van de
Cabo deboa Esperance, waren/ waeromme
van die Wers-bischop ghebeyden wert te wil-
len naer land houwen/ om die Cabo te mogen
sien/ende was mistigh weder/ende houdende
naer landt een ure ofte meer sagen recht vooz
ons landt/ende waender gheen twee mijlen
van/ twelck ons door de donckerheyt ende
mist bedect was/ twelck ons in grooter ver-
baestheyt setten: want onse ghisinge anders
was/ ende beghinnende op te klaren/ bekien-
den het land twelck was den hoek/ genaemt
die C. Falso, ende Parcel ofte banchen banden
selfden hoek/ welck zijn ontrent 15. mijlen
booght die C. deboa Esperance naer Mossam-
bique. De C. deboa Esperance leyt op 35. gra-
den zuydwaerts: Hier cregghen wy een stilte/
ende schoon weder/ ende duerden ontrent een
halven dagh/binnen welcken tijt bongen wy
beel Visschen met hoecken op die voorsede
groot vande banchen op 10. ende 12. vadem/
ende is seer excellent Viscch by naest ghelijck
den Schelvis. Die Portugesen noemense
Pescadas.

Den 20. vanden selfden quanten wy weder
by het schip S. Franciscus, en sprakē met hem/
ende bleef by ons tot den 24. doē verlopen wijt

weder wt het gesicht. Den selfden dagh stre-
ken wy alle ons seple/ door contrarie wint/en
lagghen twee daghen stil/en dyeden om niet te
vervallen/ Wy ware in de hooghde vāt land/
genaemt T'arra Donatal, welcke beghint in 32.
graden/ ende voleyndt in 30. As van de C. de
boa Esperance, 150. mijlen. In dese contrepe
neemten ghemeeenlich raet van alle Officie-
ren van't schip/ oft goet is binnen door van't
Eylant S. Laurens te varen/ ofte buytē om/
want vā hūwē deur/ gaet men naer Mossam-
bique, ende van daer naer Goa, en buyten om
gaende/ en mogghen te Goa niet comen/ over-
mits datse te leegh ballen/ om die stroomen
van't water/ ende moetē naer Cochīn varen/
twelck zijn 100. mijlen leegher als Goa, ende
als die schepen die Cabo laet passere/ so en ist
niet goet naer Mossambique te loopen/ om
dat sy niet in tijts genoegh als dan en comen
tot Goa comen/ door die groote stilte die daer
binnen deur zijn: maer die in Julio die Cabo
passeren/ mogē wel naer Mossambique gaen:
want het is vooch/ende hebben tijts genoegh
om daer water en verberfinge te nemen/ende
eenen dagh 10. ofte 12. stil te liggen: Maer die
in Augusto die Cabo passeren/ comen te laet/
en moeten buyten om naer Cochīn, om niet te
verleeten/ doch is d'angeruwer ende moepelij-
ker: want worden in't ghemeen kramck van
quade ende ghezwoolen beemen/ scheurbuyck/
ende andere siekten.

Den 30. van die selfde Maent/ waren wy
in die hooghde vande Cabo/ ghemaeint Das
Correntes, welcke zijn 130. mijlen van Ter-
ra donatal, ende leyt op 24. graden aen't Zuy-
en/ aldaer beghinnen te loopen tusschen het
Eylant.

Het Eylant van S. Lourenso wort gheheeten
van Marcus Paulus, het groote Eylant van
Magastar, van Andrea Thevet, Madagascar: is
het aller grootste van alle Orientale Eylanden,
also dat het in de grootte het Coninghrijck van
Castilien ofte van Portugael te boven gaet/ het
leyt aen d'ander zijde van Aphrica, als men ge-
passeert is C. deboa Esperance; Heeft in die
lenghte na die opinie van Thevet, 72. graden,
ende in die breedte 11. graden 30. minutē. Heeft
in't roade naer sommighe opinie, drie duyent
Italiaensche mijlen, naer sommighe 4. duyent,
twelck soude wesen 600. oft 800. duytsche mij-
len; men houdt dit Eylant wel ghetemper te
wesen, daerom rijk van volck, die alle Maho-
metanen zijn. Marcus Paulus verhaelt, dat op
dit Eylant regieren vier Ouden; die't gouver-
nement hebben, datter gheheel rijk sy van
wilde ende tamme Beesten, van vremde Voghe-
len, daer van hy fabulen schrijft, niet weerdigh
te gedencken. Dit Eylant heeft oock Elephan-
ten, ende alderley beesten, die eenen horen dra-
gen, daer af het eene gheheeten wort een Indi-
aens Efel, met heele clauwen, onghelooft. Het
ander Orix, met ghecloven clauwen; Heeft
overvloedigh veel Slangen Haeghdissen, ende
grootte Boschagien van roode Sandalen, die
daer weynigh gheacht wordt om die abondan-
tie; Oock geeft die Zee aldaer veel Ambra. Dit
Eylant heeft oock overvloed van Rijs. Geerft,
Aranien Limoenen, Citroenen, ende Pompoe-
nen, die so groot zijn, dat die een Man nauwe-
lijcks omvaten can, roode, geele, ende witte,
oock beter dā onse; veel Gengbers, die sy groen
eeten; Honigh ende Suycker riedē, daer sy niet
weten mede om te gaen; Safferaen, vele medi-
cinale cruyden, Indische Noten; Oock geeft het
Silver; ende heeft vele Revieren, schoone Fon-
tey-

Marcus
Paulus ghe-
mynt dat dit
Eylant het
grootste on-
der alle
Orientale
sche Eylan-
den is.

Beschrijvinghe van Mossambique/

teynen, ende vele Haven, in welcke vele Saracenen oft Mooren haer coopmanschappē brengen: Goude en zijde Lakens, Linne van boomwolle, ende diergelijcke. Van S. Laurens naer Mossambique, twelck leyt verscheyden van't vaste landt/ te weten/ vande C. Das Correntes 120. mijlen/ ende is een Eplandt lant 220. mijlen/ Breckende zuden ende noorden/ byect 70. mijlen/ begint aen de eerste punct naer die Cabo toe op 16 graden/ en voleyndt naer't noorden op 11. graden. Het volck van't Eplandt zijn swart/ gelijk die van Mossambique, ende loopen naect/ dan hebbē het hant van't hooft so seer niet ghecrult als die van Mossambique, zijn oock so peck swart met. Die Portugesen en hebbender sonderlinge gheen traffiquen/ overmits datter niet veel te halen is/ doch en is tot noch toe sonderlinghe niet bekent. Den eersten Augusti passeerden wy die dzooghten/ genaemt os Baixos de ludia, dat is de Dzooghten van de Audinne / welck zijn vande C. das Correntes, 30. mijlen/ ende liggen tusschen het Epland van S. Lourens, ende t'vaste landt/ te weten/ van't Eplandt 50. mijlen/ ende van't vaste landt 70. mijlen/ welcke dzooghten beginnen op 21. graden/ en dueren tot 21. graden/ men moet hem seer vooz wachte/ want zijn seer periculens/ daer zijn veel Schepen op ghebleven/ ende noch corttelingh in't Jaer 1585. comende van Portugael een Schip/ genaemt S. Iago. wesende Admirael van de vloete/ en was het selfde dat niet ons van Lisboaen vooz Die Admirael quam/ d'eerste repse/ als wy op een ander plaetse sullen verhalen tot zijnder tijt.

Den 4. Augusti sagē wy het land van Mossambique, welck leyt van de dzooghte vā vā dea 90. mijlen op 15. grade zuidwaerts. Des anderen daeghs daer aen zijn wy op die Ree van Mossambique gheloopen/ en int incoemen quam by ons het bovengenoemde Schip/ S. Iacob, ende liep niet ons op de Ree/ en was naer een ure doen wijt eerst int ghesichte cregen van alle die repse/ naer dat wy by het Epland van Madera van malcanderen geschepten waren/ sonder opt ghesien te hebben/ wy bonden daer noch twee andere Schepen van onse compagnie/ die daeghs vooz ons gecomen waren/ te weten S. Laurens, en S. Francisco. Desghelijcks bonden wy daer noch het Galloen ofte Schip dat naer Malacca soude vare/ twelck gemeenlich eē waent vooz de Schepen van Indien vut Portugael schept/ alleen om dat zijnen wech verder strect/ doch comen gheemeenlich tot Mossambique om water ende verberffinghe te nemen/ als haer de vopage lant valt/ ende gebeckt krijgen/ so niet/ so loopen sy bukten het Eplandt van S. Lourens, sonder hare cours op Mossambique te nemen. Wy waren niet ons vierē van ons vloete tot Mossambique, gezeckende alleen onsen Admirael S. Philippe, die welcke hem soo dicht hadde gevoert by de Custe van Guynca, om te beter te schouwen die dzooghten van Bresilien/ diemen noemt Abrollos, daer hy t'voorzghe jaer hadde op ghelueft/ als geseyt is/ dat hy daer so veel stiltē creegh/ dat hy langhe tijt naer ons die Linie Equinoctiael passeerden/ en die C. de boa Esperance niet grooten strom ende onwedder/ ghelijch het gheemeenlich gheschiet die laet comen/ waer door ghedwongen waren bukten om te loopen/ om d'oorfale voren verhaelt/ ende quamen tot Cochīn wel 2. maenden naer dat wy al tot Goa waren/ ende hadden veel miserie ende armop ghepasseert/

ende veel cranchheden/ als zwellende Becnen ende scheurbuyck/ etc.

Dat 4. Capittel.

Beschrijvinge van Mossambique, het welck leyt op 15. graden aende Zuydtzijde vande Linie Equinoctiael, op de Custe van Melinde, anders van Abex ofte Abexim ghenaeint.

Mossambique is een Stadt int Eylandt Pārsio, met een lekere, doch cleyne Haven, aen die rechte zijde nae die Cabo toe, hebbende die Goudt Mynen van Sofala, aen die sincker zijde, die verreffelijke Stadt Quiloa, ende oft wel om die omgaende vleden dese plaetse onvruchbaer ende onghesont is, nochtans volckrijk, om die bequaemneit des oorts. In vorige tijden van Mahometanen bewoont, onderworpen welende den tyran van Quilo, die door zijn officier (welcke die Arabicis Zequen heeten) geregiert werden.

Mossambique is een Eplandeken/ ligghende ontrent een half mijl van't vaste landt/ in een bocht/ soo dat het vaste land aende nooydzijde verder in die Zee comt als Mossambique, ende vooz aen ligghen noch twee andere Eplandeken/ genaemt S. Ioris ende S. Iacob, welcke comē met den uytersten hoeck van't vaste Landt ober een/ en tusschen dese twee voozste Eplandeken die onbewoont zijn/ en het vaste landt/ looptmen naer Mossambique, so dat die Eplandē blijven aende sincker hant aen't Zuidē/ en het vaste landt aende rechter handt aen't noorden/ ende loopen also ontrent een clem mijl tot Mossambique op die Ree sonder Lootsman/ want t'is diep genoegh/ ende die dzooghten ende sandt van de zijde van't vaste landt siemen beschepdelicken ghenoech om dat te schouwen. Die schepen liggen so dicht by t'Eplandē en de forse van Mossambique, datmē niet een steen mach opt landt werpen/ ofte wat verder/ en liggen tusschen t'vaste landt ende t'Eplandē dat ontrent een halve mijl van malcanderē leyt/ so dat die schepen daer liggen/ als of se in een Haven ofte Rivier laghen. Het Eplandē van Mossambique is groot eē half mijl int omgaē/ plat landt/ en rondtom met eenē witte strandt vā sandt/ heeft veel vā die Indiaensche Palm ofte Moeteboomen/ oock heeft het sommighe boomen van Oaengie Appelen/ Limoenen/ Citroenen/ Indiaensche Vogen/ naer vā andere fruyten diemen in Indien gemeen heeft/ zijnder wepnigh te comen/ oock Coze en andere grepen/ Rijs ende alle lijfdochtē en rooymanschappē als Lijnwaet/ ende diergelijcke nootfaleliche waren/ moer al vā Indien comen: Wat het Ree en vlesch belangende is/ als Ossen/ Schapē/ Geiten/ Werckens/ Houderen/ etc. bintmender by menichden/ en goede coop. Alhier bintmen oock Schapen van vijf quartieren/ hebben den steert soo breedt ende groot/ datter soo veel aen te eten is/ als een vā d'ander quartieren/ ende zijn soo ver datmē niet en can geuitten/ Daer zijn Hoerden gheheel zwert/ van deren/ vlesch en been/ so dat se gecockt schijnen incht te wesen/ doch van seer goeden smaect/ ende houdense vooz beter als die andere. Dese bintmē oock sommighe in Indien/ naer so veel niet als in Mossambique. De verckens is een seer kostelick eeten/ ende uitermaten schoon en smaectelick vlesch/ so datmē by experientie gebondert heeft/ alle andere vlesch te bobē gaet/ ende die cranchen werde alle vlesch verboden te eeten/ uytghe-

Het Eplandē S. Laurens leyt 120. mijlen van C. Das Corintas.

Derentloose dzooghten in de Indische zee Baixos ghenoecht/ ligghende 30. mijlen van C. das Corintas.

Mossambique leyt 90. mijlen van de Indische dzooght op 15 graden zuidwaert.

De Schepen op Malacca moeten een jaent eer tijt loopen/ om dat haer wech verder strect.

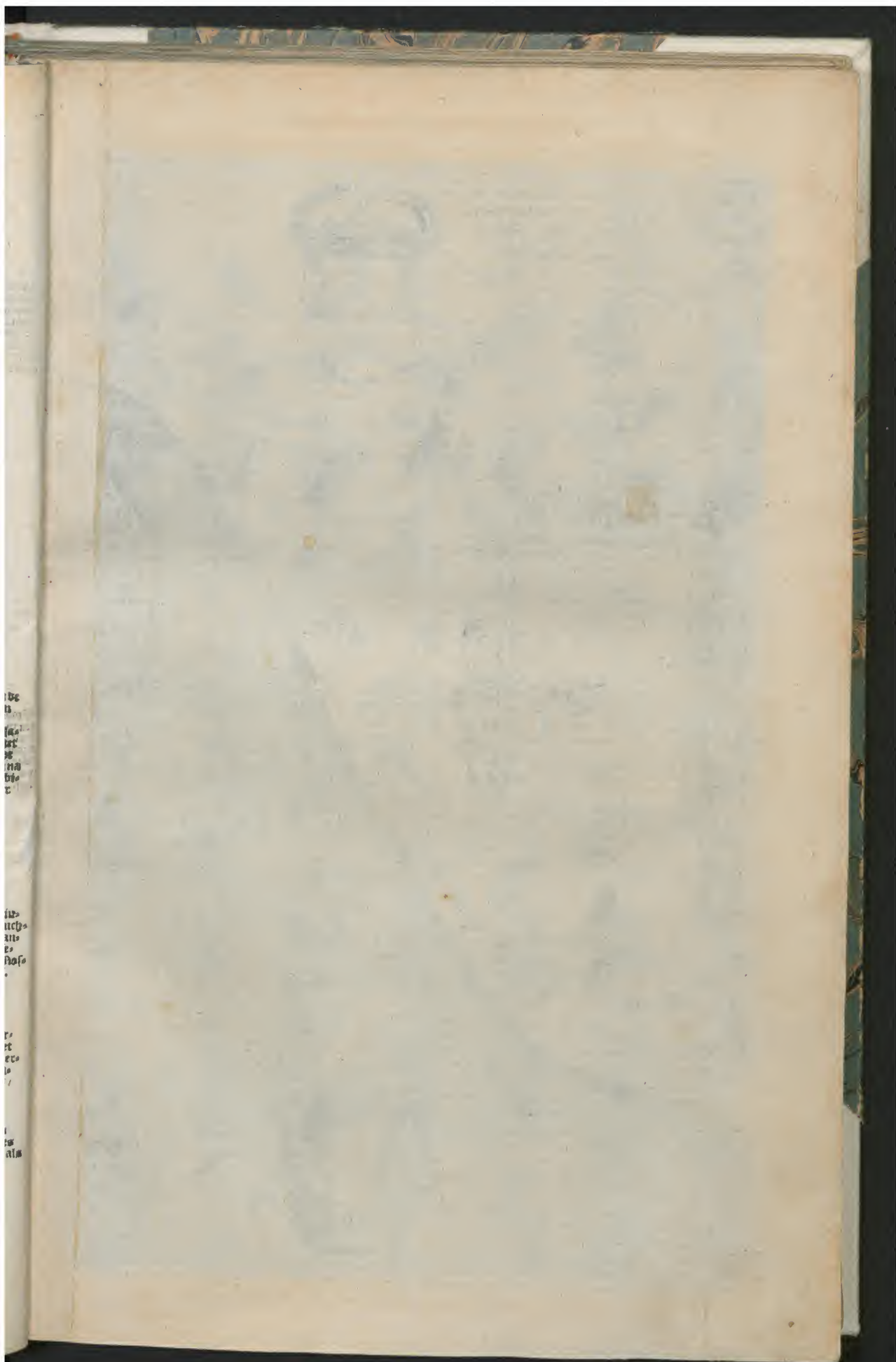
Men can dicht onder de Guinische custen seplen om de Brazilische dzooghten (Abrollos) te schouwen.

Tusschen de Eplanden S. Ioris ende S. Iacob ende het vaste landt looptmen na Mossambique que sonder perikel.

Beschrijvinge der vleschen/ ende andere voetelen van Mossambique.

Schapen diens steert soo goet als een haer der viereen deel is.

Hoerden vlesch soo swart als incht is.

Hoogerb

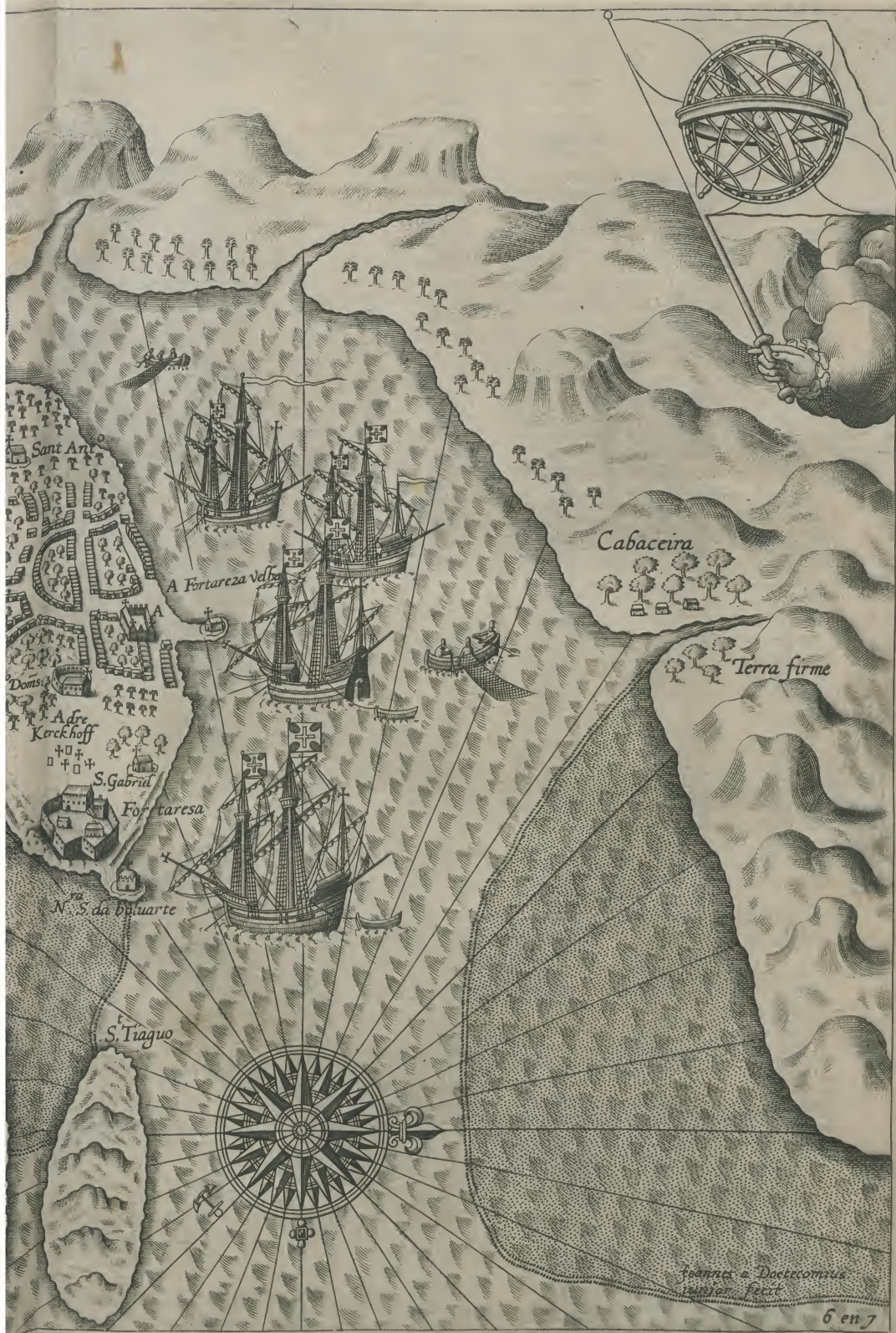

Terra firme

Insula et arcis Mocam-
bique descriptio ad fines
Melinde sita ebano puriss.
auro et ambare odorato
affluentis hinc magnus
servorum numerus in
Indiam abducitur,
Ninschoten inuent

Beschryuinge des Eijlants
en Slot Mocambique
gelegen op de grensen
Mélinde seer Ryck van
Ebanhout, sijn gout en
Ambargrys, waer aff
veelslauen naer Jndyën
wech gevoert werden
door Jan Huijgen van
Linschoten

Joannes a Doetecomius
invenit fecit

6 en 7

Wes
der d
wie d
reges
hen c
looy
f. Ho
que.

De hi
der d
sen w
f. West
dat is
ghella
heten

Derel
der gel
deses
einde t
migh
ghom
hebbet
gheno

Wes
ghe m
manie
somm
deser
deren
als be
leven.

uytghesontert het Vercken vleys / door zijn goetheyt. Het Eplandt en heeft gants gheen soet water om te dyncken / dan moetent altemael van't vaste landt krijgen / van een plaats die de Portugesen noemen Cabalera, ende gebruyken in die hupfen groote Porten die van Indien gebruycht worden / om water daer in te verwaren.

Die Portugeseyers hebben daer een seer schoone en stercke Fortresse / die nu eerst binnen thien oft twaelf jaren volmaect is / ende respondeert recht tegen die voorsz. Eplandens ende inkomst van die Schepen / ende is een van die beste ende sterckste vā bouwel van geheel Indien: maer hebben der weynigh geslutt ende munitie noch gereetschap op. Des ghelijck gheen Soldaten / dan alleenlijck den Capiteyn met zijn dienars die daer op woont / doch noodich zijnde / zijn gheobligert alle die getroude Portugesen die op't Eplandt woonen / welck mogen wesen 40. ofte 50. te hooghsien: moeten als dan het Casteel helpē bewaren: want het Eplandt en heeft anders gheen beschutsel / dan alleenlijck dese Fortresse / die rechte is altemael open / ende blanke strant. Rondtom binnen het Casteel zijn sommighe cisternen ofte waterbaken gemaect / die altoos volwaters zijn / so datter altoos voorsz. eē jaer ofte meer water in is / noodich wesen / hoe wel sp. weynigh voorsz. den noot forghen / so wel den Capiteyn / Officiere / ende andere inwoonders / dā allerlijck om goet by een te vergaderen / behalven dese 40. ofte 50. Portugesen ende Mestizen / welck zijn vā hare procreatie in Indien gerecreert / dese noemen Mesticos dat is so veel als half ghelacht; dese werbe oock mede voorsz. Portugesen gerekent / so zijnder noch in't Epland van Mossambique over de drie ofte 400. stroepen hupfens ende hutten / welcke zijn vande inghebooren van't landt / altesamen Swarten / ghelijck die van Cabo Verde, S. Thomas, ende gheheel Ethiopia: dese zijn onder subjectie vande Portugesen: waer van sommighe houden die Wet van Machomet / die welcke aler die Portugesen het Eplandt cregen door communicatie vande Moogen ende Machometistē van't Goode Meer die Wet hebben aengenomen / ghelijck oock veel in die contreyen zijn / te weten / die Casteel streckende naer't Goode Meer toe: maer van Mossambique opwaert naer die C. deboa Esperanza toe: en hebben se gheen communicatie gehad / al waer die Swarten ende ingebooren van't landt noch leven ghelijck beest / sonder wetenschap van God ofte zijn godd. Sommighe van dese Swarte van't Eplandt zijn oock Christenen / ende sommighe heidenen / gaen alle ghelijck naecht / alleenlijck die Māns hebben het uperste van haer manlichheyt met een clem doercken bewonden / ende die Vrouwen van de halve borsten / tot de halve byen / met eenen rattoenen groven doork omwonden / ghelijckamen by haer contersextels mach sien / byde Figuren van Indien / dit is te verstaen van die byde Portugesen op't Eplandt woonen: want die van't vaste landt loopen meest naecht / ende somtijts die schamelheyt bedeckt / somtijts niet.

Die Portugesen drijven haer handelinge met die van't vaste landt / in sommighe Dorpen naech by haer ghelegghen / als Sena, Macuwa, Soffala, Cuama, &c. die welcke al meest differente manieren / talen / ende leven onder malcanderē hebben / elck op haer selven / ende teghens den anderen oozlooghen / ende d'ene

d'andere banghen / ende verroopen / ende sommighe eeten menschen vleesch / als die Macuwaen en andere: haer meeste onderhout is van die Jacht / en van't vleesch vande Olifanten / welcke is de oorzake / datter so veel Olifantstenden van daer comen. Dese Swarten op't vaste landt / ende door gheheel Ethiopia, hebben haer Dorpen ende wooninghen met haer Coninghen / elcke natie ofte geslacht op haer selven / so menich Dorp / so menigen Coningh / ende die different in taal / manieren ende usancen / ende hebben oozloghen met haer ghebueren; Men en machse niet betrouwen / om dat sp. gheen woort ofte gheloofte houden: want voorsz. 40. ofte 50. jaren waren die Portugesen van Mossambique op't vaste landt daer se haer dagelichsche handel mede dreiben / ende in vrede saten / meeneinde dat se ghenoech sonder peijckel waren: naer als sp. daer minst op dochten / quamen de Swarten van't Landt / ende overbielsen ende sineetens doot / sonder datter een af quam.

Die regeringe van't Eplandt vande Portugesen / is aldus: Zy hebben alle drie jaren eenen sonderlinghen Capiteyn / ende Coninghs Facteur / ende alle andere Officiere / worden al geprovideert ende ghegunt vande Coninghen vā Portugael voorsz. drie en drie jaren / twelck zijn personen die de Coningh in Indien gediens hebben in zijn Kronepe / ende in recompense ende betalinghe van haer dienst / gheest haer dese Officiere / een jegelick naer zijn qualiteit ende bequaemheyt / al waerse hebben hare gagie ende salaris / behalve datter by conquesteren: want sp. doen wat sp. willen den tijdt haerder residentie. De Capiteyn heeft groot profijt: want daer is noch een ander Fortresse / ghenaemt Soffala, twelck leyt van Mossambique naer die C. deboa Esperanza, tqt 120. mijlen; By de selfde is een seker Myne / genaemt Monomorapa, in welck lant leyt een groot Riek / waer upt men seyd die Kiebler Nilas haren oozspronck te hebben / als oock die groote ende vernaeerde Kiebler van Cuama ofte Niger, die tusschen Soffala ende Mossambique in die Zee loopt / in wies groent en sant Goudt gebondē wert. In dese Myne van Monomorapa woxt veel Goudt ghebonden / ende noch ander Goudt / dat de Portugesen noemen Goudt van Bontongoen onroempo. ofte stof Gout: want is ghelijck sandt so clem: maer is van de beste allop dat in geheel Orienten ghebonden woxt.

Op dese Fortresse van Soffala, heeft die Capiteyn van Mossambique zijn Facteur / ende sendt daer jaerlijck henen twee ofte drie mael seere Schuyten / ghenaemt Pangaios, welcke gaen langhs die Custen heen / ende halen Goudt / ende brenghen het tot Mossambique.

Dese Pangaios zijn ghemaect van lieft houdt / ende aen malcanderen ghenaecht met roozden / sonder eenen pferen paghel te hebben. Men affineert dat die Myne van Angola aen d'ander zijde van Africa, niet verre en is vande Myne van Soffala voorsz. / ende en souden gheen by hondert mijlen verscheiden van een ligghen / ende gheschiet dickwils datter Swarten zijn ghecomen van Angola naer Soffala over landt.

Daer zijn Swarten die d'ander draghen op haer rugghe / ghelijck Beesten / ende zijn daer toe ghelwent; Desghelijck andere dinghen / ghelijck oft Beerden / Wylen oft Esels waren / ick hebber ghesproken diese

Dese ende alle der Ethiopische Inwoonders hebben elck in haer eyghen dorpen haer bysondere Coninghen / gheboonten / ende oozloghen teghen malcanderen.

Verclaringhe vanden Naam des goubernements der Portugesen ende hare gagen.

De Golt mijnen by Monomorapa / seer profijtelick voorsz. de Portugesen.

Des gaginge der Fortresse die den Dorpen hebben / den op den inlooy van Mossambique.

De kinden der Portugesen worden Mesticos dat is half ghelacht gheheten.

Verclaringhe der gedaente deses volcks / ende hoe sommighe Machometisten wet hebben aengenomen.

Deschrijvinge in wat manieren sommighe deser inwoonders leven noch als beesten leven.

De Capit-
teins soldij
bedjaecht
300. dupsent
Ducaten.

diese ghesien hebben/daer van daen comende.
keerende weder op die regeringe vande Por-
tugesen ende haer Capiteynen/so is die Capi-
teyn alleenlijck zijn profijt binne den tijt van
3. Jaren/over die 300. dupsent Ducaten/dat
zijn 3. tonnen schats. Ghelijck den tijt/als wy
daer lagen/die Capiteyn Nuño Velio Pereira
ons selfs ghetuyghden/en die meest in Goudt
dat van Soffala ende Monomotapa comt/als
gheseyt is. Van Mossambique wort naer In-
dien geboert Gout/Ambargris/Ebenhout/
ende Prozen ende veel Slaven en Slavinne
diene naer Indië voert/om datse die sterck-
ste zijn van gheheel Orienten/om het vuylste
ende grofste werck te doel/waer toe zijse alle
ghebruycken. Men waert van hier naer eens
jaers naer Indien/inde maent vā Augustus
tot half September/overmits datne in ge-
heel Indien moet varen met Monsoyns, dat
is met getijden vande Jaer/diese also noemen
vande winden/die seker Maende in't Jaer
wapen/waer mede sy haer rekeninge maken
om te gaen en comē/vā d'een plaets op d'an-
der; ende men is niet geniet omwegen van
Mossambique tot die Custe van Indien 30.
dagen/uittel min ofte meer/ende als dan blij-
ven in Indië tot die Maent vā Aprilis. Van
comt weder de wint ofte Monsoen naer Mos-
sambique toe. In somma datter alle jaer gaet
ende comt een schip vā des Capiteyns wegen
die zijn Coopmanschap dijst/en niemant en
mach daer traffikeren/vā alleenech die daer
tot Mossambique woonachtigh ende getrou-
t zijn: want onghetrouwt en mogender niet blij-
ue door particulier Prebillegie vande Conin-
gen van Portugael/om dat het lant bewoont
en onderhouden souden worden. Nether Mos-
sambique streckt Daep Jans landt/datmen
aldaer noemt het Landt van Abexynes,waer
van dese Custe van Mossambique, tot het
Goode Meer toe/gemeenlich genaemt wort
die Custe vā Abex,om dat die vā Daep Jans
landt/dieder veel in Indien comen/somnige
Slave/ende een deel byse/daer voer Boodts-
geschellen diene op die Portugaelsche schepen/
die haren handel vā d'een plaets op d'ander
drijven/wiens Conterseptsels/als oock haer
Wet/Leven/ende usancien hier naer volgen/
by de Figuren van Indien. Dese Custe van
Abex wort oock vande Portugesen/genaemt
die Custe van Melinde,om datter een stad en
Coninghrijck aen leyt/also ghenaemt/welcke
was die eerste stad en Coningh/die de Por-
tugesen mer vrientschap/sonder bedroch ont-
finc in haer eerste ontdeckinge/waer in de
selfde noch preebereert. Wy laghen tot Mos-
sambique stil 15. daghen/ons versende van
water ende verbersinge/ende van alle nood-
drift/in welken tijdt ons veel volck krank
werdt ende of stof/door de onghewoonheyt
vande lucht/ende is van zijn selven een onge-
font Landt endesware lucht/door die groote
ende ontallighe hitte.

De 20. Augusti/zijn wy weder tseyl gegaen/
altmael in companie/te wet/die vier Sche-
pen van ons Admiraelchap vā Portugal en
noch een Schip vande Capiteyn vā Mossam-
bique, die zijn drie jaren wt waer/niet namen
Don Pedro de Castro, in wiens plaets gheco-
men was die boden ghenoemde Nuño Velio
Pereira. Dē selfde Capiteyn Don Pedro, gingh
met zijn Wifvrouw en familie in zijn schip
naer Indië: want d'ordonnantie vā den Co-
ningh hout dat naer de drie iare van haer re-
gement en officie/moetē noch drie jaren

staē tot gelieven vande Vigorey van Indien/
ende dienste vanden Coningh/op haer eygen
coste/eer sy mogē naer Portugael keeren/ten
waer dat sy particulier patentē byochten van
den Coningh/te mogen terstont haerder offi-
cijs Jaren volepnt hebbende/naer Portugael
keeren/twelck wepnigh gheschiet/dan door
groot fabeur;En oock en mach niemant npt
Indien reysen/ten sy niet oozlof ende dā
voort vande Vigorey,sonder dat/wort het be-
let ende scherp daer op toeghesien.

Den 24. Augusti/des sinorghens/hebben
wy ghesien twee Eplanden/die genaemt zijn
Insula de Comora,ende Insula van Don lan
de Castro. Het Epland Comora leyt van Mos-
sambique 60. mijlen nooydwaerts aen op 11.
graden/aende Zuydt zijde is een seer hoogh
landt/so dat wy in eenen geheelen dagh niet
en costen wt het ghesichte seplen met goeden
wint.Op dē selfden dagh zijn die Schepē we-
der van malcanderen ghescheppen/naer ou-
der ghewoonten/om oorsake als gheselt is.

Den 3. September/hebbē wy weder de Li-
nie Equinoctiael gepasseert/die welcke loopt
tusschen Melinde en Brava, Steden liggende
op die rusten van Abex,ende die Linie is van
Mossambique nooydwaerts 130. mijlen. En
vā die Linie tot die C.de Guardafum, achter-
volgende die selfde custe/zijn 190. mijlen/ende
lept op 12. gradē aen't nooyden vande Equi-
noctiael. Op dese custe tusschen Mossambique
ende C.de Guardafum, ligghe dese Stede/te
weten Quiloa, in voortijden Rapra, gheheeten/
Mombassa, een Stadt ghelegen in een cley-
landeken van der selvigher name, twelck die
Rhee maect van verre met hooghe sandt duy-
nen,heeft een Haven met twee vastheden be-
schermt,Melinde,Pate,Brava,Magadoxo,ende
elck is een Coninghrijck op zijn selven/ende
houden die Wet van Machomet. Het volck
is wat vaelder van couleur/als die van Mos-
sambique, met glat hays/hebbende hare stede
regeringhe ende Politien/als die van Ara-
bien/en andere Machometissen. Dese nooy-
sepden hoeck/ofte C.de Guardafum genaemt/
is het eynde van de custe vā Abex ofte Melin-
de. Ende by desen hoeck oost nooydoost aē/te
Zee waert in 20. mijl van land leyt/het ber-
maerde Epland Socotora genaemt/al waer
men vint Aloe,die van dit Epland haer name
heeft Aloe Socotorina, welck is die allerbeste/
is dicht ende vast/ende van daer naer alle we-
gen vervoert;En by desen hoeck en Epland
beghint dē Mont ofte inganch vande Estrey-
to de Meca,om dat bi men aende zijde van A-
rabien de stad Meca light/alwaer het Lijf
van Machomet hanght in een pferen kiste in
de locht/onder eenen Danel/ghemaect van
Seylsteen/welcke groote besoekinghe en be-
waert heeft vande Turcken ende Moors. De-
sen Inganch wert oock genaemt het Goode
Meer/niet dat het water groot is/van alleen
dat daer rofachtige berghen om liggen/roet
Marinor gheben/ende om dat het sandt van
de gront tot sommighe p'etien rootachtigh
is;En is het selfde daer Moyses met die Kin-
deren van Israels drooghs voets door ghin-
ghen. Vanden hoeck ofte C. de Guardafum,
die engte binnewaerts in tot Sues, eertjrs Ar-
lynoc genaemt/twelck is die uiterste stad/
daer die enclite ofte Estreyto volepnt zijn 360.
mijlen: Ende van daer overlant tot die Mid-
landtsche Zee vā Italien/zijn 90. mijlen. Die
Estreyto ofte enclite is in't inomen/ende oock
binnen op zijn breedste 40. mijlen/en op som-
mighe

De
bi
wij
d
en

De
bi
wij
d
en

De
bi
wij
d
en

Wilt
h
n
en
p
s
k
ist.

ligghende op 15. graden banden Equinoctiael.

9

nughe plaatsen in alder. Heeft oock veel Eplanden/ende aen d'e'n zijde/te weten/ binne waerts by Sues aen't Noordten/woest Arabia, ende aen d'ander zijde Zuidwaerts Egypten, daer die Rivier Nilus dooz loopt / en wat leeghet naer die Zee van Indien/Arabia Felix, en aen d'ander zijde daer tegen over/ het lant van Abexynes, ofte Paep Jans lant. Op den hoer vā Arabia Felix, int incommen vant Hoode Meer/ hebbē die Portugesen eertst en Foztresse ghehad/ genaemt Aden: maer zijne nu al quijt/ waer dooz dichtwils die Turcken die encke vā't Hoode Meer afcomē met Galleyen die in Sues geinaect worden/ ende doen veel quaets aende Custe van Abex ofte Melinde, als wy op zynen tijdt sullen verjalen. Die Linie weder ghepasseert zijnde/ hebben die Hoofdsterre weder ghesien/ die wy vande Custe van Guinea vā't Epland S. Thomas, tot op desen tijt niet gesien en hadden.

Den 4. September sagen wy het schip S. Francisco cas.

Den 13. sagen wy het schip S. Jacob.

Den 30. sagen wy beel Slangen/ gheen/ een teeken vā die Custe van Indien.

Op den 4. September hebben wy een schip vā onse compagnie gesien/ende met hem ghesproken/ ende was S. Francisco, en bleef by ons tot op den sevensien/ doen quant weder upt ons ghesicht.

Den 13. saghen wy weder een schip/ ende was S. Jacob, en liep ons weder upt het ghesicht/ sonder te willen spreken.

Den 30. September hebbē wy sien d'zjiben in Zee veel Slangen/ zijnde vande groote als Ael/ ende ander tijp gelijck schamanen vā Wisse/ waerom het die Portugesen noemen Vioijns, dat zijn halve Realen vā Silver/ Portugaelsche munte/ om dat het een ghelijckheut daer vā heeft: Dese d'zjiben met grooter menichte/ en is es seker teken vā die Custe vā't Indē. Een wepnich daer nae hebben wy land ghesien/ met groot reynout ende blijfchap/ en wierpen het loot upt/ en vonden groent op 47. vadem/ ende was het land vā Bardes, welck is den wtersten hoek vande mont en Rivier vā Goa, wese vande stadt ontrent 3. mijlen; Het is een hoogh land/ alwaer die Schepen vā Indien anchorē ende lossen/ ende vā daer met Schuyten het goet geboert wert naer de Stadt toe; Wy anchorē den dien dach inde Zee buyten/ ontrent 3. mijlen vā't land/ obernids dat het stil/ ende de bloet verlopen was/ doch ist sonder perijckel/ ende heeft ober al eenen schoonen en superen grond om te anchoren: want het beoost doen aldaer Sonnet te worden.

Den 1. des anderen daeghs/ zijn ons veel Schuyten/ genaemt Almadias, aen boort gecomen/ b'zenghende veel ende allerhande verberfinge vā't Landt/ als versch. Boort en Cruyten/ ettelijcke waren Indianē die Christenen zijn. Desghelijck quam daer een Galeys aen boort/ om den Hertf-bisschop te halē/ ende brochten hem op een plaats/ genaemt Pangijn, welck is half wegen die Stadt Goa, ende die Rē vā Bardes, ende leyt aende selfde Rivier/ alwaer hy gebuiseert/ versocht/ ende willem gecheeten worde vande Vigorey vā Indien Don Francisco Malfarenias, ende vā alle die Edelen ende Heeren vā't Landt/ so Weerlich als Gheestelick. Die regeerders vande Stadt baden hem aldaer te wille vercoeben 10. oft 12. dagē/ om gereetschap en preparatie te maken/ om hē met behoorlijcke en gewoonlijcke solemnitēte ende triumphē inde Stadt te ontfanghen/ welck hy haer verwillijche. Den selfde dagh des na middaegs/ zijn wy in die Rivier gheloopt op de Rē onder 't land vā Bardes, wese vde 21. September/

Anno 1583. zijnde verlopen 5. Maenden/ 13. dagen/ nae dat wy upt de Rivier vā't Lisboenen tsepl ghegaen waren/ hebbende 15. dagen stil ghelegghen tot Mossambique, welck een vande boortspoedichste repse was/ alser in veel jaren te booren ende daer na gheschiet zijn. Wy vonden daer het Schip S. Lourenso, dat daegs boort ons ghecomen was.

Den 22. is ghecomen het Schip S. Jacob, sanderen daeghs daer nae/ het Schip S. Francisco. Daer waren op ons Schip gheslozen vande gheele repse 30. persone/ onder welcke waren sommige Slaven/ en eenen Hoofdtytch/ die een Truwant vanden Coningh vā't Spaengien gheweest hadde/ niet teghenstaende hadden altemael d'e'n deure d'ander eens oft tweemaal sieck geweest/ en ter Ader gelaten. Dit is gemeenlick die sonna vande dooden die op die Schepē sterben/ luttel min ofte meer. Het is gebeurt over 10. oft 12. jaren/ datter een Vigorey naer Indē trock/ met name Ray Lorenzo Detavara, die welcke hadde op zijn Schip 1100. Mannē/ en daer quam een sterfte onder/ so datter 900. af gestorven/ en over boort waren al eerste tot Mossambique quamen/ daer den selfden Vigorey mede een af was/ doch was een siecke extraordinario/ en is te gelooven dat die menichte vā't volck heeft die siecke ende Deste gecaufert: waerom hebensdaeghs die Schepen so veel volck niet meer en nemen: want hebben noch qualick ghenoech haer vā't stanc ende buyligheyt te reynighen.

Den 30. September/ is den Hertf-bisschop/ mijnen Heere/ met grooter triumphē en eerste inde Stadt vā Goa ghehaelt/ en vā die Edele en Regeerders des Landts/ in de groote Kercke ghebracht/ met een Te Deum laudamus, &c. en naer ander veel ceremonien ende oud. c. usancien/ hebben hē in zijn Palles gebracht/ welck staet dicht by de selfde Kercke.

Den 10. November is onsen Admirael/ het Schip S. Philippe eerst in Cochīn ghecomen/ sonder peweris lant te nemen/ naer dat sy veel moeyte ende armoep gepasseert hadden/ oorsake booren verhaelt/ ende 7. maenden en 12. daghen onder weeghe hadde gheweest.

In leste vande selve maent November/ zijn die Schepen weder vā Goa gebaren na die Custe vā Malabar en Cochīn, om aldaer haer ladinge te nemen vā Peper en andere specerijen/ sommighe laden aende Custe vā Malabar, als tot Onor/ Mangalor, Cananor, &c. ende sommighe tot Cochīn, die altoos twee Schepē hare volle ladinge vā Peper mogen geve. Cochīn leyt vā Goa zuidwaert ontrent 90. mijlen. De Schepē lossen alle haer Portugaelsche ware binne Goa, alwaer die Cooplude en Factor hare residētie hebbe/ en vā daer gaen die Schepē hare ladinge vā Peper nemen lant die Custe/ ende tot Cochīn als ghesep is; ende laden int gheueyn elck Schip 8. duysent quintalen Peper/ gewicht vā Portugael/ luttel min ofte meer/ elck quintaal is 128. pont/ als vā't comenē naer Cochīn, waer oock die Factoren comen/ en laden daer Nagelen/ Canneel/ ende andere zooge ende Indiaensche waren/ als ick in mijn wederom repse alles int particulier sal verhalen vā haer ladinghe/ ende ordonantien vā't dien.

Inde maent Januarij ende Februarij/ Anno 84. zijn die Schepen met haer ladinghe weder vā Cochīn ghetrocken/ d'e'n boort en d'ader na/ naer Portugal/ alwaer mijn Broeder mede ginc/ om die obligatie vā't officij weghen

Den Hertf-bisschop is seer triumphantijcken binnen Goa inghehaelt.

Den Hertf-bisschop wert met een Galeys aen lant ghebracht.

wegen van't Schip/ ende ick bleef by mijnen Heere in Indien noch sommige jaren / om te onderzoeken die manieren/wesen en gedaenten van de selsde Landen/ Lieden/Wychten/Waren/ende Coopmanschappē/ ende andere dingen/als ick alles op zijnen tijt na de waerheyt/recht ende eenvoudigh verclaren sal/ so ick het sels meest met mijnen ooghen hebbe gesien ende genoteert/ en van andere ghelooftweerdige personen/ so Indiaensche/ als volcken daer omtrent woonachtich/ neerstigh onderzocht/ gelijk oock die fame / ende nagelegghenheit hein sels aldaer ghenoech openbaer met die dagelijckche gemeenschap ende communicatie van de onluggende landen en ghebueren/ die onder malcanderen haer trafficken ende handelinge bedrijven / als dese onse landen met Oost-landt/Engelandt/Wycklandt/ etc. doen/ ende oock alles van die Portugesen bebarende dagelijck versocht wort. Meer ick begijne die beschrijvinge van Goa en van die Indianen/ haer manieren/ trafficken/ wychten/waren/ ende ander dingen/om beter te moghen verstaen die sterckinge van die Landen en Custen gelege aen de zijde van Orenten / tot die leste ende uiterste palē van China, die de Portugesen ontdeekt ende bebaren hebben/ met die Eplanden van dien/ wil ick eerst een corte sommarie stellen van die Orientale Custen/ beginnende van't Noorde Meer/ ofte de Arabische Zee/ bā die Stat Aden tot China toe/ achter volghende die beschrijvinge van de Custe bozen gheroert.

Dat 5. Capittel.
Vande Custe van Arabia Felix, ofte 't Roode Meer, tot het Eylandt ende Fortrefse van Ormus.

Annotatio D. Pall.

Aden is die aldersterckste ende schoonste Stadt van vruchtbaer Arabien, in een valeye gheleggen, aen d'een zijde met stercke Mynen, aen d'ander zijde met berghen besloren, daer op vijf Casteelen, in welke men daghelicks wacht ende vuerwerck hout, om die veelvoudigheyt der Schepen, soo af ende aengaende. Die Stadt is groot 6000. huysen, daer die van Indien, Persen, Ethiopien ende Turcken veel handels drijven, ende sulcks om die overdadige hitte van den dagh, meest des nachts gedreven wort. Een steen worp van die Stadt is een bergh met een groot Casteel, daer op den Gouverneur zijn wooninghe heeft. In vorige tijden was dese Stadt op't vaste landt: maer nu door menschen arbeyt een Eylandt ghemaeckt.

Opten bergh
Darsira valt
minnermeer
reghen.

ADEN leyt aenden Nooydt zijde in't income bā't Roode Meer/aēde Custe bā Arabia Felix, ofte vruchtbaer Arabien/ en streckt 60. mijlen meer binnewaerts/ dan den hoek ofte C. de Guardafum, d' uiterste streckinge van de Custe van Abex ofte Melinde, als wy vore verclaert hebben/ overmits dat die Custe van Arabiē/ die zijn begijnfel neemt van Aden, soo veel meer binnewaerts comt. Aden leyt op 13. graden aende Nooydt zijde/ ende van daer streckt die Custe Nooyd oost ten Oosten/ tot die C. de Rosalgate, welke leyt op 22. graden/ ende is den uitersten hoek van die Custe van Arabia Felix, aende Indiaensche Zee/ en is van Aden 240. mijlen. Die Stadt Aden comt voort met te bergh genaemt Darsira, de welke men affimeert te wesen bā louter steen clippē en root-

sen/ tē regenter minnermeer. Dit volck van dese Custe in Arabien/ zijn nael van coleur/ by naest als die vāde Custe bā Abex oft Melinde, uit die Lant brenghen Peerde die seer goet zijn naer Indiē in grooter menichte/ als oock Wierroock/ Myrra/ Balsen/ Balsen-hout en vruchtē/ ende sommigh Manna/ ende andere welriekende waren ende cruyden. Tponderhoudē de Wet van Machomet/ naer uptlegginge van de Persianen. Van die C. de Rosalgate binnewaerts/ die Custe verholghende Nooydwest aen/ tot die C. de Moncado. certijts Asabora genaemt/ zijn 70. mijlen. Dese hoek leyt recht tegen over het Eplandt Ormus op 26. graden. Alhier begijnt den ingangh van die enckte van Persen/ gheenaemt Sinus Persicus, ende het Epland vā Ormus leyt tusschen beeden/ hebbende aen d'een zijde Arabiē/ ende aen d'ander zijde van't Nooyd Persen. Heeft in de breedte 20. mijlen/ vande C. de Moncado, vervolgede die Arabische Custe binnewaerts tot het Eplandt van Baram, zijn 80. mijlen/ en leyt op 26. gradē. Alhier heeft die Portugesche Capiteyn van Ormus zijn facteur van Coninghs weghen/ ende worden gheleest die beste Peeren van geheel Orenten/ welck zijn die rechte/ die men noemt Orientales. Verbolgende die Custe vā Arabien/ van Baram binnewaerts/ tot het binnenste en uiterst vande enckte van Persen/ ofte Sino Persico, leyt die Stadt Ballora, zijn 60. mijl. Dese Stadt leyt op 30. graden/ ende een weynigh boven/ daer comen die twee rebieren Tigris ende Euphrates in den anderen/ ende loopen by Ballora, in die bovenghenoemde Sino Persico. Hier omtrent staen noch veel Ruynē van oudt Babilionien. Ende na veele Geleerden gissinge/ is hier ontrect oock geweest het Aertsche Paradijs. Vā die Stadt vā Ballora loopt die Custe wederom aēde Nooydt zijde naer Ormus, welck behoort onder het gebiet van Persiē. Dese Sinus Persicus is byde 40. mijlen breed/ luttel min ofte meer/ en heeft veel Eplandkens/ ende inden ingangh leydt het vermaerde Eplandt van Ormus, daer die Portugesen een Fortresse hebben/ ende woenen met die Jugebozen van Eplandt onder een/ ende hebben haeren Capiteyn/ ende andere Officieren/ vooz dyo ende bye jaren/ als die van Mossambique.

Dat 6. Capittel.
Van't Eylandt ende Stadt van Ormus.

Ormus leyt op het Eylandeken Geru, in vorige tijden Ogyris gheheeten.

ORMUS is een Eplandt en Coninghrijk/ twelc die Portugesen ondertribuyt gebracht hebben/ al waer noch haeren Coningh zijn residentie heeft/ te weten/ byten die Stadt vā die Portugesen/ onderhoudende die Wet vā Machomet/ het volck is wit gelijk als die Persianē/ het is aldaer een ghemeen ghebruyck/ dat die Coningē wordē/ doe terfont alle haer Broeders en het naeste manliche Coninghs bloet d' ooghen upt steken/ welke wordē daer naer alle haer lebe rijckelick onderhoude/ om dat ter een Wet is in Ormus, dat geen blinde persoon en mach vooz Coningh ontfangen worden noch regieren/ waeromne zijse alle doen blinden/ om versiert te wesen in haer regimēt/ en oock om te schoude alle opzoe ende tweedracht/ en haer landt in peys en vrede te besitten. Het Eplandt is omtrent bye mijlen groot/

De Coninghen van Ormus doen haer naeste ghedacht des mans verfoonen d' ooghen upt steken om haer ghemēte te versieret.

gro
no
loo
eru
de
der
sen
sou
gen

De
spe
en
ste
Op
in
sche
lant
boe

Int Epland
van Ormus
worden de
beste Peeren
van gheheel
Orenten
gebonden.

Het Paradijs
heeft ghestaen
omtrent Bal
sora.

Den
lingh
riek
sibe
ant
sen
in
haer

Haer
ruwe
is to
ban
st o
Coog

groot/seer clupachtich ende bol steen-rotsen/ ende gants onvruchtbaer/ heeft niet een groen loover ofte cruyt/ noch soet water/ dan alleen steen-rotsen van louter sout/ soo dat die muren van de huysen van sout-steen zijn ghemaect: heeft van zijn selven niet/ dan dat het van het vaste landt/ van beyde zijden van Persen ende Arabien/ ende van de stadt Bassora ontfangt/ ende om die ghelegentheyt ende bequaemheyt van het Eplandt/ so iser alle dingen in grooter aboundantie en een seer grooten handel: want het heeft die stapel van geheel Indien/ Persen/ Arabien ende Turckien/ ende alle die omlig-

Hier groept noch groe loof noch cruyt/ ende de muren der huysen zijn van sout-steen gemaect.

Deerle specerijen en edel gestrent van Ormus in verscheyden landt verhoert.

Deerle specerijen en edel gestrent van Ormus in verscheyden landt verhoert.

Sonderlinge maniere van silber gelt dat in Persen in Indien verhandelt.

Haer seer ruwe groote steenen van 1000. wt 6000. Coepelicheit

goede wacht van de Janitseren/ obermidts datse altemets besponghen worden van de Arabiers/ dat groote straetschenders noch zijn/ en doense groote quellagie aen om haer te be-rooven/ ende moeten over de veertich daghen door een woestijn reysen/ ende vinden alle drie ofte vier daghen water-potten/ waer upt zy haer versien van water datse beware ende met dzaghen in vellen van beesten gestroopt/ daerse flessen af ghemaeckt hebben.

Annotatio D. Pall.

Dit volck heeft dese ghewoonheyt van rooverye ende straetschenderye, nu in corte jaren niet aengenomen, maer gepleecht langhe voor Christi onses salichmakers geboorte, als dat betuycht den Propheet Ieremias, daer hy seydt in zijn derde Capittel int 2. vers. Heft uwe ooghen op tot der hoochten, ende siet toe hoe ghy allenthalven hoerere drijft, aen den stratē sietet ghy, ende verbeydet op haer, gelijk als een Arabyne in de woestijne, &c. My gedenckt dat wy onder veel duyssenden van dit volck vervielen, die in groote armoe-de in woeste sandt-duynen, die gants onvruchtbaer zijn, leefden: onder die heete Sonne haer met haer Kameelen bakerende, alleen van rooverie en straetschenderie haer geneerende. Haer spys en beste broot zijn coecken, soo zy onder Kameels mest (ghedroocht aen der Sonnen, dat sandt daer mede heet gemaect) backen, met Kameels melck ende vleesch, ende dierghelijcke onnutte spys, in somma, leven als ellendighe menschen, ghelijck zy zijn:

In Arabiē zijn niette van straetschenders die haer wonderbaerlick en seer aenghich onberhoude.

Desghelijck soo volghen het selve heyl veel Soetclaren/ die alle dinghen naer dzaghen/ als Heumich/ Datelen/ Schapen/ Gepten/ Hoenders/ eperen/ etc. ende alle victualie en probande/ so datmen ghenoech van als om zijn ghelt ghe-riest wort: Alle nachten so slaense haren leger/ ende hebben haer Tenten Pavellioenen daerle onder rusten/ altoos met goede wacht. Op dese maniere reysen tot die stadt Bassora, ende comen door Babilonien/ nu Bagedet ghenoeint/ ende sommighe andere plaetsen. Te Bassora comende/ ligghen daer sommighe daghen stil/ al waerfe dan weder vergaderen op die wederontreys/ ende trecken also weder op die selve ma-nier naer Aleppo, waer mede alle coopman-schappen van alle wegghen in groote aboundantie gebrecht en verhoert wert/ met een groot geries van den reysenden Coopman/ het zy van wat natien die moghen wesen/ uptghenomen Spaengiaerts/ Portugesen/ ende des Coninc van Spaengien onderdanen/ daer nauwelick op ghesien wert/ doch altemet wel passeren op den naem van Fransosen/ Engelschen/ ofte Venetiaenders/ welke natien in de stadt Alep-po haer Consulen ende Factoren hebben/ als oock in Tripoli, alwaer hare daghelijckse baert is van Venetien/ Marfilien en Londen/ ende in Tripoli werdt het goet gelost ende gela-den/ en van daer ober landt ghesonden ende ge-brecht van en op Aleppo, aldaer zy eenen groo-ten ende machtrighen handel drijven ende ghe-nutzen veel Privilegien ende bypdommen van den grooten Turck.

Sonderlinge middeelen van proben in de twee jaers lichse tochten.

Alle natien uptgenomen in Spaengien ende Portugesen mogen op Ommissch Aleppo han-delen.

De Con-rooz van Venetia/ Londen/ Marfilien/ etc. zijn toe Aleppo en Tripoli onderhou-den mach-tigen han-del.

Ende aenghesien dat wy van Turcken zijn spreken/ so en hebbe ick niet connen verswijghen op wat maniere dat den grooten Turck altoos tijdinghe ende bootschap en hebben en bestelle van alle zijn Coninckrijcken ende lan-den/ die so groot/ wilt ende woest verspreyt lig-gen/ so is te weten/ datse in gheheel Turckien uferen ende ghebruyken Duppen/ die daer toe ghevent ende opghevoet zijn/ hebbende ringen aen haer beenen. Dese duppen worden geboert van

Eplandt in de heerli-ken ben.

Arabij-estien: 254

W. i. O. n. ste. des. r. 000. Des. aen. te. v.

van Bassora ende Babylonien naer Alepo ende Constantinopelen/ende so van daer wederom: Ende alser yet noodich ofte van importantie te adverteren is/ soo makense den brief aen dat rinceken vant been vast/ende lateuse vliegghen/ waer mede den brief met de Dupsf comit op de plaets daerse van daen is/ en vlicht somtijds dupsent nighen ende meer/ datmen soude seggen onmoghelijk te wesen: maer is waerachtich deur veel die het ny gheaffirmeert hebben die van daer quamen. Ick hebbe van die selfde Dupsen in Indien gesien/ van een Venetiaen/ mijn goede kennis ende especiaal/ diese tot een verwonderinge mede hadde ghebracht/ om in Indien te thoonen. Keerende weder op ons propoost vant Eylandt van Ormus, welck lept op 27. graden/ ende is in de Somer (die als in onse landen comt) so uptermaten ende onlijdelicken heet/ datmen moet in houte backen/ daer toe gemaecht) vol waters slapen/ naecht man ende vrouwe liggende gheheel onder water/ behalven het hooft: Alle die hupsen zijn boven plat/ende maken boven in de hupsen gaten/ om den tocht ende coelte daer door te crijgen/ op de selfde maniere als oock die van Cayro, ghelijck volghet/ende gebruycken instrumenten ghelijck schongelen met wapens/ om het volck daer in te wiegen/ ende windt te maken om te verroelen/ diese neemen Cattaventos.

Annotatio D. Pall.

Cayrus heeft seer hooghe huysen: met overhangende daken, om schaduwe te maken, ende de hitte der Sonnen te vlieden. Int midden door dese huysen zijn seer groote pijpen, wel thien cubiten boven uyt ghemaeckt, naer het Noorden ghestreckt, om coude lucht te ontfanghen, ende die te bespreyden door de gheheele huysinghe, insonderheyt die benedenste plaetsen te verkoelen.

Des winters ist wel soo ront als in Portu-gael. Het water datse dincien/ wert ghebracht vant vaste landt/ welck zy bewaren in groote potten/ als die Tinaos in Spaengien/ ende cisternen ofte water-backen/ waer van zy oock groote in de Fortresse hebben/ met water voor een jaer ofte anderhalf tegen eenigen noot/ ghelijck die van Mossambique. Men scheept oock water by het Eylant van Barein, in de Zee onder het sout water/ met dupckers 4. of 5. badem diep/ welck water seer goet ende excellent is/ so soet en goet als het beste fonteyn-water. Daer is in Ormus een gemeen sieckte ofte plaeghe van woemen die in de beenen groepen: men wil presumeren dat die vant water datse dincien groepen/ welck zijn als Lupt-snaeren/ ende ontrent twee of drie baden lanck/ die men al-leenckens moet uyt halen/ ende winden op een strophen of penniken alle daech wat/ so langhe als men voelt datse upt comen/ ende alse tegen houden/ lateuse dan so blijven tot des anderen daechs/ bindent vast ende suieren het gat ende geswel daer hy upt comt/ met versche ende onghesoute botter/ ende also winden zy die binnen thien of twaelf dagen upt sonder eenigh letsel/ dan moeten niet het been stil sitten: want so die quamen te breken/ soude groote moepte acnt been met crighen/ ghelijck als ick aen sommige personen ghesien hebbe.

Annotatio D. Pall.

Van dese wormen schrijft Alfarharani in zijn practique int 11. capitrel aldus: daer groeyen in sommighe plaetsen tusschen vel ende vleesch seker wormen, welke sieckte genaemt wort, der Ossen passie, om dat de Ossen met foodanighe menichmael gequelt worden, die haer lanck uyt

steken, ende voorts cruypen onder het vel, so langhe tot dat zy die huyt doorbooren. Die genesinghe bestaet in suyveringhe des lichaems van verrotte sluymen, &c. leest voordere.

Ten huyse van mijn heere de Aertsbisschop hadden wy een van zijn dienaers/ een inghebo-ren van Ormus, eerste daer van daen comende/ dese haelde op die manier boven verhaelt dize of vier woemen upt zijn beenen/ dat hy sepde daer seer ghemeen te wesen.

Die Capiteyn ofte Capiteynschap van Ormus is naer Soffala ofte Mossambique gerekent een van de beste ende profijtelicksten van gheheel Indien: Van de Portugeesche regeringe ende ghenieten naer advenant soo veel profijt als die van Mossambique, want hebben haer schepen diese senden naer Goa, Chaul, Bengala, Mascatte, ende ander weghen: ende niemant en mach eenich goet coopen/ vercoopen/ schepen ofte bezachte/ voor dat die Capiteyn het zijne ghecocht, ende zijn schepen bezacht ende afgeveerdicht heeft: niet dat hem sulcx toeghelaten wert door auctoriteyt van den Coninck: want hy sulcx gantschelic verbiet: maer zy nement van haer selven/ om dat de Coninck verre van der hant is om hun sulcx te verbieden/ alleen-lick werdt hun van den Coninck toeghelaten/ dat niemant en mach eenige Perden schicken naer Indien/ van alleen den Capiteyn/ ofte die zijn commissie hebbe/ waer mede hy een groot profijt doet: want die Perden in Indien veel gelts gelden/ die yet goet zijn werde in Indien vercocht voor vier oft vijf hondert Pardauwen/ ende oock sommighe tot seven acht ja tot dupsent Pardauwen/ ende meer/ elcke Pardauwe gherekent tot eenen rijck daelder/ Reeder-landsche munte. Die haert ofte Monson datme van Goa na Ormus seylt/ is in de maanden van Ianuarius, Februarius, Martius, ende in September ende October. Volgt die ruste van Ormus streckende naer Indien.

Dat 7. Cappittel.

Van de Custe van Ormus, tot die stadt ende het Eylandt ghenaeamt Diu, een Fortresse der Portugeesen.

Van Ormus verholgende die custe Oost ten supde aen/ comt die Cabo genaemt de Isaque, eertijds Carpella gheheten/ welck landt voortijds Camania ghe-noemt werde. Dese Caep lept op 25. graet/ en is van Ormus 30. mylen/ verholgende die selfde custe tot die Rivier van Sine, van de Histori-schrijvers Indus gheheten/ welke men seyd upt het gheberchte van Caucasus zijnen oorspronck heeft/ ghelijckelijck met die Rivier Ganges, die in het Coninckrijk van Bengalen in de Zee loopt/ als wy op zijnen tijt sulle ver-halen. Van dese Rivier van Sine ofte Indo, soo men schijft heeft Indien zijnen naem ghecre-gen ende behouden. Dese Rivier lept/ te weten/ den mont ofte ingaanch op 24. graden/ ende is van de boorespde C. de Isaque, 140. mylen. Hier aen dese Rivier streckt het land Sine, waerom die Portugeesen die Rivier den naem van het land gegeven hebbe/ is een seer rijck en vruchtbaer landt/ ende wordt grooten handel gedre-ven van al de onlijgende contreyen/ als oock van die Portugeesen van Indien ende Ormus, ende andere plaetsen die daer daghelic varen: heeft velerhande soorten en seer fijn Cattoen-lijwaet/ die men loijms noemt/ ende supere ofte lamparden/ diese Volantes heeten/ oock veel

Int Ey-
landt Or-
mus moet
men om
de overma-
tighen hitte
des somers
in houte
backen met
water sla-
pen.

Soet wa-
ter wert 4.
oft 5. baden
onder het
water van
de fonte-
Zee door
dupckers
ghecregen.

Sonder-
linge ghe-
meene pla-
ghe in Or-
mus/ als
oock een
sonderlin-
ghe reines
die daer
seggen.

Berck
van Or-
mus
niet
noot
te hie
Eylandt
niet
niet

Verlat-
an de
sonder
roomt
volke
ghen

Daer
zijn tot
Ormus
seer die-
gelde
10. hout
rijck
ders

e Post
n hebbe
30. mi-
nient di
Doe oninghe
supde Ambala
Dijner een
lept 25. ghem
de welck se
op 25. ghem
half ghonden
den.

Indie
heeft
naem
de vte
Indie
ligge
140. mi-
van Or-
Isaque
24. graden

Dan't Eplandt ende Stadt Diu.

11

Verclaringhe
van Cattoen/
linnen/ Lamm/
lanta/ en veel
ander com-
moditeiten
die hier in't
Eplandt en
sindt Diu
sallen.

beel Olpe van Cocus ofte Indiaensehe Ro-
ten; Botter in groote menichte/ ende goet:
maer en is soo supper en reyn niet als in Hol-
landt; comen in groote hooghe aerde Potten/
met smalle halsen / is goet ont met te coken:
Beck / Teer / Supper Candil / iser seer veel/
ende seer excellente ende frappe Lepzen / die seer
constich en meesterlich besticht zijn met zijde/
van alle coeluren / Loofwercken ende Figu-
ren. Dese Lepzen zijn in Indiaen seer ghesit-
meert/om op Bedden ende Tafelen te leggen/
inde plaets van Tapetten: En maket oock van
allerhande Schijfftoeren / Vassetten / Coffer-
kens / Dooskens / Staessen / ende andere dyp-
sent diergheliche snuiterpen ende curicue heyt/
alles inghelept ende ghesuyacht met Perle-
moeder/allewelck verdoert wert door ghe-
heel Indiaen/ende principalichen tot Goa ende
Cochijn, ter tijden dat die Portugaelsehe se-
pen daer liden: Achterlatende en voorszijde
seende de voorszijde Kewier ende soninghe
Eplandekens die byt vaste landt ende Custe
van Sindo ligghen/soo comter een cleyn Gosa
ofte Jangach / die de Portugesen Enleada
noemen/ in welck Gosa ligghen veel Eplan-
dekens. Dese Jangach wort ghenaemt Ia-
quera al waert vloeyt ende en is so supprelijck
ende soo grooten stuck weeghe/ dat sulckas op
gheen plaetse noeyt ghesien ofte ghehoort is
gheweest/ en schijnt onmogelijck te wesen/ en
wordt ober al door een groot wonder na ghe-
secht. Tot deser plaets affmeren die India-
nen dat Alexander Magnus gheronnen soude
hebben/ ende door verwonderinge vande haer-
stijghe ebbe/ ende afloopen van't water/ soude
hy weder te rugghe ghetrocken wesen / me-
nende dat het een mirakel ende dyegginghe
vande Goden was / ofte voorszegginghe van
eenigh ongheluck / soo hy verder trock. Dese
Jangach leyt vande Kewier van Sindo ofte
Indo, 60. mijlen / latende dese Enleada, en ver-
holghende die Custe supdr oostwaert aen/
comt het Epland ende die Stadt en Fortresse
van Diu, vande Portugesen bewoont / met
die Inghelozen die onder die Portugesen ge-
briet staen.

Verclaringhe
an de seer
sonderliche
roont der
solte Jaque
ghenoemt.

Ward
in tot
Dynde
ter die
selde
pys 7.
10. hant
dyer d
der.

Dat 8. Capittel.

Vande Stadt, Fortresse, ende het Eylant
van Diu, in vorighe tijden Alam-
bater gheheeren.

Die Stadt en't Eplandt van Diu, leyt
verschepden vande Kewier Indo, 70.
mijlen op 21. graden / dicht byt vaste
landt: heeft certijcs toegelcomen den
Coningh van Cambaja, in wiens landt ende
Custe die ghelegghen is / al waer die Portu-
gesen door gheschaghtnisse vanden seluen Co-
ningh een Fortresse hebben gebout / ende met
landshert van tijden het gheheel Epland ende
Stadt in haer gheweldt gherceghen/ende seer
sterck ghemacht / dat het onwonder is welck
ke Fortresse heeft tweemaal beleghert ghe-
weest vande Soldaten van Cambaja, en zijn
mede hulpers / eens in't jaer 1539. ende d'an-
derde maal in't jaer 1546. ende is altoos by-
melijck bescheyt gheweest van de Portu-
gesen/ghelijck haer Cronijcken ende manoralen
ghenoecht zijn meldende. Dese Stadt heeft een
seer goeden Haven / ende grooten handel / hoe
wel het weynich ofte niet van zijn selue heeft:
maer om de bequaemheyt/om dat het leyt tus-
schen Siade ende Cambaja, welck landen

overbloedich zijn van alle dinghen: Soo is
Diu altoos vol byeende natien/ als Turcken/
Persianen / Armenien / Arabien / ende ander
volckeren/ende is de beste ende profijtelichsten
Sol die de Coningh in gheheel Indiaen heeft/
overnides dat die Bamanen, Gularaten,
Rumos ende Persianers, die in Cambaja haer
handelinge drijven/ naer die enclite van Mecca
ofte t'Roode Meer ghemeynelijck in Diu haer
lossinghe ende ladinge hebben / om die wel ge-
legghentheyt: want leyt aende Mont ende An-
ganch van Cambaja: Ende van Diu word
het ghescheept naer Cambaja, ende weder ghe-
bracht naer Diu, Die Stadt van Diu is be-
woont vande Portugesen / met die Ingheloz-
ren ende naturalen onder een / ghelijck als Or-
mus ende alle die steden ende plaetsen vande
Portugesen in gheheel Indiaen zijn/doch heb-
ben die Fortresen onder haer gemelt en ghe-
briet. Het Eplandt is overbloedich en vrucht-
baer van eerbare waren / virtualie ende lijf-
tochten/als vā allerhande Vee/Ossen/Koepe/
Werckens / Schapen / Doenderen / Botter/
Melck / Apun / Looch / Certen / Boonen/ende
dierghelijcke/iser seer veel ende goet/so dattet
in dese Nederlanden niet beter en mach we-
sen / dan dat dat supbel niet soo wel ghehabent
en wort, en hebben oock Kesen: maer zijn seer
dyoogh ende sout / veel d'isch dese fouten/ ende
is by naer ghelijck ghesouren Leige ofte Ca-
belliau/ ende oock ander soorten: Maeken ghe-
roocht vleesch / dat seer goet is ende langhe
mach dueren op eenighe dopagie op die sche-
pen door virtualie. Alle dese lijftochten hebben
so soo veel/ datse alle d'ander plaetsen met ghe-
riecken ende versien / principalick Goa en Co-
chijn, want die en hebben gants geen Botter/
Apun / Looch / Certen / Olpe noch grepen/
als Boonen / Terwe / ofte ander saden / spinoe-
ten al van die contrepren comen/als wy ordent-
lick inde vervolginghe vande Custen ende lan-
den sullen verhalen wat waren / goederen/
coopmanschappen ende lijftochten / vruchten
ende ander dinghen / dat elck Landt / Probin-
cie ofte contrep op brenghet ende van hem
gheeft.

Verclaringhe
hoe dat de
ghelegghen-
heyt die dese
Stadt Diu
heeft aen, en
bapa beschij-
de natien daer
op doert hant-
delen.

Hoe wel de
Portugesen
niet standts
inwoonderen
gemeen wo-
nen/so behou-
den de Portu-
gesen het ghe-
briet.

Beschijdinge
van weder-
hande vrucht-
baer misset-
heden dese
Eplandes.

Van Diu verholghende die Custe Post-
waerts/toe 15. ofte 16. mijlen beghint den An-
ganch van Cambaja, ende is in't incoeten/en
meest ober al byde 18. mijlen breed/ ende street
binnewaerts tot ober die 40. mijlen lanch/ende
loopt Noord-oost ten Noorden in / ende in't
binnenste ende uiterste vanden Inham is die
Stadt Cambaja, waer van het gheheele landt
ende Coninghrijck den naem heeft / en leyt op
23. graden. Alhier hout die Coningh ofte Sol-
baen zijn hof ende residentie.

Beschijdinge
des Arstera
ghelegghen-
heyt van Diu
tot aen Cam-
baja.

Dat 9. Capittel.

Van't Coninghrijck ende t'Landt Cambaja.

Het land van Cambaja is het vrucht-
baerste in gheheel Indiaen / ende van
daer provideert ende voorszijet in alle
die onliggende plaetsen vā alle noot-
duyst ende lijftochten / waeromme daer een
groote handel ghedreven wort/so wel vande
inwoonders als andere Indianen ende nae-
bueren/als oock van die Portugesen/Persia-
nen/Arabien/ Armenien/etc. Den Coningh
onderhoudet de Wet van Nachomet: maer
het meeste volck / inghelozen en inwoonders/
ghenaemt Gularates, ende Banacaem, onder-
houden de Wet van Pitagoras, ende zijn die
subtijste

Verclaringhe
dat Cambaja
principal
voetsehe bā
d'omliggende
landen is/ge-
nietende de
halven van
verscheyde
natiën groot
handel.

Portuge-
sen hebbe met
ment des
onings
ambala al-
Quier een Fort-
esse ghemact
te welck se nu
op 25. gheweet
jalf g'bonden
sien.

In die
keest
nem
te die
Indi-
egge
40. m
an
lafqu
4. 50

Desen Coningh met zijn gheleiden honden / Daerom is niet maer de meeste inwoonders volgen Witagojas reghel.

Beschrijvinge der coningdomen des landts / zyn de boven maeren sijn en coningh ghewoont.

Noch van verscheide frappe coningdomen en edel gestenten des landts.

De costelike coningdomen Indigo wert in Cambaja bereyde / ende door al de werke veruore.

subtlijste ende deurtapste Coop-lieden van gheheel Indien / wiens Figuren ende Contersepts staen by die van Indien: met een verclaringhe van haer leuen ceremonien en usansen / als wy op zinnen tijdt ende plaetse sullen verhalen. Soo is van het landt van Cambaja seer abundant van alle lijfsochten / als Cozen / Rins / Erwepten ende andere dierghelijcke grepen / desghelijcks van Botter / Olpe / soe datse alle die onliggende contrerey daer met gerieken. Daer wort ghenaeft uitermaten veel Cattoene Lijwaet / van veelderlen soorten / wiens namen zijn dese / Cannequins, Boffetas, Iorjins, Chantares, Cotonias, dat zijn ghelijck Canuefassen / om seplen ende ander sachen af te maken / ende noch veel ander soorten / ende seer goeden coop. Spmakent soo sijn datmender geuen daer aen mach kiennen / ende dat het alle volknidts Lijwaet te voren gaet in spruycheit / sijn maken oock veel tappetten / dienen noemt Alcatiffas: maer en zijn soo sijn / noch so goet niet / als die van Persien over Ormus comen: een ander soorte van sachte Tappetten / dienen noemt Banquayas, sijn by naest als die ghesceeyte Laliens ipe Schotlandt / diene vint over kusten en koffers te leggen: Van deliens tot bedden / dienen noemt Godorijns Colchas, zijn seer net ende frap / ghesichte van zijde / ende oock van Cattoen / van alle coeleuren ende stichsel: Pavellioenen van veelderlen soorten ende coeleuren: Persinos, dat zijn bintfels ofte banden / daerinnen die Indiaische bedstede mede vint en toerijcht / om t'bedt op te leggen: Anderhande bedsteden / Indiaische vrouwen stoelen / en ander dierghelijcke suijsterpe / seer frap geworcht / ende overbedt ende berleet met lach van alle coeleuren / oock luyfighe Tichtarberden ende schijwen van Plooren been / ende Schilden van Schilt-padden gheworcht ende ingelent / seer meesterlick ende cunstigh / veel frappe Signetten ende Ringen / en ander cuntheit van Plooren ende Zee-peerden tanden: oock van Alambat / ofte Wijnsteen / die der seer veel is: heeft oock een soorte van Bergh cristall / waer van sijn maké veel Signetten / knoppen / Vistighen ofte Pater-noeters / ende andere dingsen ende frapigheden: heeft veelderlen edel Ghesceenten / als Espinellen, Robassem, Granadis, Iasinen, Amantien, Griselen, Olkos de gato, dat zijn katten ooghen ofte Agatos; veelderlen steenen van Jaspis / dienen noemt Bloet ende Melck-stenen / en ander soorten: oock veelderlen Nederijnen / als Ambon, ofte Opium, Camfora, Bangue, Sandalen houte, waer van op sijn plaets in't particulier byde Specerijen ende vuychte van Indien mentie sal maken: Allum / Stocksupcher ende ander waren die in niet en ghebruicken / ende te luygh soude vallen alles te verhalen / ende oock het Annil, ofte Indigo, waer alleendlick in Cambaja, en wort daer bereyt ende toegemaect / ende van daer over al die ghehele Wereldt ghevoert: waer van oock volghen sal: ende hier mede genoech van Cambaja, en wil voorts vervolghen mijnen wegh. En ende t'landt van Cambaja, begint Indien ende het landt Decan ende Cuncan, ende die Custe te weten / den Inwijck hieme waerts / aen die zijde van Indien / steckende van Cambaja tot die Custe van Indien / al waer den selfden inwijck sijn beghint heeft / welke Custe loopt westwaerts 2. w. ten 3. tot het Eplandt / gheleghen aen die Custe oftem-

comyst vanden selfden inwijck / ghenaeint Insuladas Vaquas, liggende op 20. graden / op welke hooghte ende contrerey op't vaste landt leyt oock die Stadt ende Fortressen Daman, die van die Portugesen bewoont werdt / ende onder haer subjerctie is / ende leyt vande Stadt Din oost ten siyden 40. mijlen.

Dat 10. Capittel.

Van die Custe van Indien, en die Havens ende plaetsen daer aen gheleghen.

De Custen van Indien heeft haer beghint vande mondt ofte Inwijck van Cambaja, van't Eplandt ghenaeint Das Vaquas, als verhaelt is / welck is die rechte Custe / die alleenlick in gheheel Orien ten wort ghenaeint Indien / ende dipten dien / hebben andere particuliere namen / als Mossambique, Melinde, Ormus, Cambaja, Choramandel, Bengala Pegu, Malacca, &c. als wy op sijn plaetse sullen verclaren / ende eenbeels verclaren hebben so is te weten / dat dese Custe van Indien beghint vande Stadt Daman, ofte t'Eplandt de Vaquas, ende streckt also 3. ten 4. aen / tot die C. de Comorijn, alwaer se volcymt / ende zijn in als 180. mijlen / op welke Custe ligghe desenaer volghende Steden ende Havens / die de Portugesen onder haer gheueit hebben / en besitten met hare Fortressen / ten eerste Daman; Van daer 15. mijlen op 19. graden die Stadt Basajin.

Van Basajin 10. mijlen op 19. graden / die Stadt ende Fortresse Chaul.

Van Chaul tot Dabul sijn 10. mijlen / ende leyt op 18. graden.

Van Dabul tot die Stadt ende het Eplandt van Goa, sijn 30. mijlen / welck leyt op 15. graden. Alle dese boven ghenoeide steden en Fortressen besitten die Portugesen / wtghenomen Dabul, dat sijn gheueit hebben / ende over langhe jaren weder verlorien. Die Custe van Goa tot Daman, ofte den Inwijck van Cambaja wort gheheelen van die van Goa, die Custe ofte t'landt van Ploorden. En van Goa tot die C. de Comorijn, werdt gheheelen die Custe ofte t'landt van Suyen: maer meest die Custe van Malabar; Wat die Stadt van Goa ende haer gheleghenheit belange is / ende oock die declaratie ende beschrijvinge van't land van Decan ende Cuncan, ende haer Coninghen ende oorspronck sullen wy op een ander plaets in't particulier verclaren met veel ander gheueitwerdighe dinghen / soo van die Portugesen als die Ingheboeren ende Indianen is roerende / waerom wy dat voore dese reys sullen voorsz. passeren / en tracteren alleenlick van d'ander / voornoemde Steden ende Havens / met vervolginghe vande custe, so is te weten / dat alle die voorsz. Steden / Daman, Basajin, Chaul, hebben goede Havens / waer grooten handel ghebreven wort door gheheel Indien. Alle dese landouwen en contrerey zijn seer vuytbaer van Rijs / Erten / ende ander grepen / Botter / Olpe van Indiaische Noten. Olpe van Olphen en is in gheheel Orien ten gheen / dan die ipe Portugael ghebruycht werdt / ende ander dierghelijcke waren ende lijfsochten hebben se abundant: sijn makender sommige Cattoenen Lijwaet: maer wernich. Die Stadt van Chaul heeft groote trafficque naer Ormus, Cambaja, t'hoode Meer naer Synde, Masquate, Bengala, &c.

Principael Indië begint vanden w. Cambaja.

Verclaringe wat deel Orien ten een Indien ghenaeint wort / als de hoe d' de berde is.

Beschrijvinge der grooten oer der sijn en havens ende oer t'principael Indien.

Van sege met wat oer coele ghet

Meritoja die van de Custen Cambaja sommigh andere heeten.

Beschrijvinge der w. ten 3. tot het Eplandt.

Verclaringe der vuytbaer en contrerey van't landt is.

Wande Indiaensche Custen.

15

gala. Sec. heeft veel machtighe en rijcke Coop-
heden ende menichte van Schepen. Daer is
een plaets by Chaul, welke is die ondestad
vande Agheboren en naturalen van't landt/
al waer veel soorten van Zijde geweven wor-
den/ van alle manieren en kleuren/ als Grof-
gepuyen/ Satijn/ Caffettanen/ Arinspen/
ende dierghelijcke stoff/ in soo groote menichte
dat gheheel Indien/ ende alle andere omlij-
ghende plaetsen daer mede gheleest worden/
soo dat die wonderen van Chaul daer een
groote neeringhe met hebben/ die onghespon-
nen zijde te brenghen uit China, ende aldaer
doen spinnen en weven/ ende dan weder die
ghenaekte Zijden ende staken te verwoeren
ende te distribueren dooy gheheel Indien. Des-
gelijcks worden daer gemaect veel ende seer
scapen Schijfsojen/ Westden/ Vroeden/ stoel-
len/ lufftigh ende seer cunstigh bedeckt en over-
toogen met Lack van allerhande Coleuren/
ende ander dierghelijcke waren/ waer mede
so groote hanteringhe hebben/ oock soo is het
landt abondant van Gengher/ ghelijck oock
die gheheele Custe: maer is aldaer weynigh
ghacht. Dit Landt ghenaemt het Noorder
quartier/ heeft een seer ghesonde ende ghete-
perde lucht/ ende wordt ghehouden vooy die
ghesonde van gheheel Indien: want die Stadt
Diu, ende die Custe van Malabar is seer on-
ghesont. Dese Indiaran/ gelijck oock die van
Cambaya, dienen heet Banianen ende Gula-
rattes, en van't landt binnewaerts van De-
cam, die boven op die berghen wonen/ Bal-
lagatte ghenaemt/ die den heet Decanijns ende
Canaras, zijn altemael van geel beruw/ som-
mighge wat witter/ ende sommighge wat byan-
der: maer die op de Zee-cant wonen/ zijn
baader/ ende trecken meer op diewerte ver-
we, in haer gheslachte ende phisconnie van
aanzichte/ lijf en leden zijn altemael als van dese
landt van Europa: ende die vande Custe van
Malabar, welke steekt ende begint 12. mij-
len van Goa supdwaerts/ ende direct tot die
C. de Comorijn, wiens ingheboornen Ma-
labaren noemt/ welke zijn die bewonen het
landt ende Custe vnde Zee/ zijn van coleur soo
swert als poek/ ende hebben seer swart en glat
haren/ doch van lijf/ leden ende aenghesicht in
als ghepropotioneert/ als die van Europa:
Dese zijn de beste Crijghslipden van gheheel
Indien/ ende die principaelste vanden van
de Portugesen/ die haer ghenoech te doen ghe-
ben. Ende om te doghe te verstaen dese habi-
tatie/ so is te wisten/ dat alle dese Custe dienen
heet van Indien/ is het landt by de Zee-cant
steekende die gheheele Custe langhs 8. oft 10.
mijlen leegh landt/ welck is het ghene daer
wy mensche afinaken/ en wort ghenaemt Cun-
cam, en als dan soo comter een hoogh landt ofte
gherechte/ welck inde woleken raecht/ dat
steekt hem van d'een eynde tot d'ander/ be-
ghinende van Damau ofte Cambajen tot
die C. de Comorijn, ende den wate-ten hoeck
van Indien/ ende als dan weder vervolghens
die ander Custe ghenaemt van Choraman-
del, welck hooghe landt boven plat en schoon
Baw-landt is/ ghenaemt Ballagatte ende De-
can, ende is bewoont ende gededt onder dier-
sche Coninghen ende Heren. Die In-
wonders ende naturelen worden ghene-
nelick ghenaemt Decanijns, ende Canaras,
ghelijck als wy byde beschijptie van Goa en-
de hare jurisdictie sullen oydentlick verha-
len/ met die afbeeldinghe ende contersepsels

naer't lebe van haer persoon/ Kercken/ Dyp-
sen/ Boomen/ Planten ende vruchten/ etc.

Dat 17. Capittel.

Van de Custe van Indien, te weten, van Goaroe
die Cabo de Comorijn, ende den uytersten
hoeck, welck ghenaemt wordt die custe van
Malabar.

De Custe van Malabar begint vna C.
de Ramos, welke is van Goa supd-
waerts 10. mijlen/ ende volghet aen
die C. de Comorijn, eertijds Corij
ghelerten/ twelck zijn 100. en 7. oft 8. mijlen/
waerinne ligghen dese naerbolghende plaet-
sen/ die de Portugesen bewoonen/ ende met
haer Fortresen beset hebben/ eerst van die
vooy. C. de Ramos, tot die Fortresse van
Onor, zijn 10. mijlen ligghende op 14. graden
ruym/ en is vande Portugesen bewoont; Al-
hier valt veel Peper: want mogghender jaer-
lijck wel laden een Schip met 7. oft 8. duysent
quintalen Peper/ Portugaels ghewicht/ is
die beste ende volste van gheheel Malabar ende
Indien. Dit landt behoort een Coninginne/
ghenaemt van Barycola, welck is de Stadt
niet verre van daer binnewaerts ghelegghen/
daerse haer onthoudt. Dese ist die de Peper
vercoopt ende levert aende Factoor vande
Dachters van Peper/ die in Onor zijn re-
sidentie hout: maer men moet het gelt altoos
6. maanden vooy de handt gheven: want an-
ders soo en iser niemant thins/ als dan soo le-
vert sp alleentghens die Peper/ ende wort by
een altemael vergadert in de Fortresse/ tot
dat die schepen van Portugael come die haer
ladinge nemen vande Peper/ alhier valt oock
veel Rijz. Dese Fortresse wort weynich ghe-
frequenteeert/ dan alleenlick den tijt vande la-
dinge vande Peper/ dienen binnen weynigh
jaren herwaerts daer heeft begonnen te laden:
want te vooren en viel daer geen ladinge van
Peper.

Van Onor tot die Fortresse van Barcelor,
zijn 15. mijlen/ en leyt op 13. graden/ is oock
bewoont vande Portugesen/ ghelijck Onor:
hier valt seer veel Rijz ende Peper.

Van Barcelor tot Mangalor zijn 9. mijlen/
lept op 12. graden/ ende is oock een Fortresse
van de Portugesen ghelijck d'ander/ en heeft
oock seer veel Rijz ende Peper.

Van Mangalor tot Cananor, zijn 15. mij-
len/ twelck leyt op 11. graden ruym/ dit is
de beste Fortresse die de Portugesen hebben in
gheheel Malabar, alhier valt veel Peper. Die
Malabaren hebben bukten die Fortresse een
bleck ende groote plaets van veel huysen op
haer maniere/ al waer ee dagelijckse merct
gehouden wort/ daer seer veel eetbare waren
ende lijfsochten verp zijn/ twelck een wonder
om si is/ gantschelijck de Hollandsche Weer-
merchten ghelijck van Hoenderen/ Speren/
Botter/ Honigh/ Indiaensche Olie/ Wyghen
van Indien/ dienen heet van Cananor, zijn
seer groot ende uytghesondert/ die beste van
Indie/ in somma hebben van diergelijcke wa-
ren en victualie va als vol op: ooc seer schoone
ende hooghe Masten/ datmen in Nooywe-
gen niet beter soude mogen binden/ ende zijn
der by soo groote menichte/ datse alle die om-
ligghende contrepay met gecleuen: is een seer
groet ende plaetsantigh landt/ om te aenschou-
wen/ vol sehone hooghe Boome/ ende van als
vruchtbaer/ ghelijck oock dese gheheele Custe

B 2

Beschijdinge
der plaetsen
ende Fortres-
sen die den
Portugesen
hier in hebben
ghaerder tras-
sique.

Van de me-
nichte des wa-
ren Peper
die den Por-
tugesen alhier
op coopen va-
de Coningin-
ne der Stadt
Barycola.

Van Barce-
lor/ Mangalor/ en Cana-
nor come veel
Peper ende
Rijz.

Op Malabara
is een schoone
weech-merck
van allerlep
lijf sochten/ etc.

Menichte van
uytmenende
schoone mast-
boomen by
Malabar.

van Malabar is. Onder dese Malabaren woenen veel witte Mooren/die de Wet van Mahomet onder houden/welcke de meeste handelinge bybben naer't roode Meer/hoe wel zijt niet en moghen doen/noch niemant van die Indianen sonder paspoort vande Portugezen:want anders die Portugese Armade/die jaerlicks die Custen ende Zee gaet bewaeren vande Zee-roovers/tot verskertheit van haer Coop-baerders/dese ofte eenige andere Indianen ofte natie/wie het soude moghen wesen/gemoetede sonder paspoort/zijn bybuysel gelick dickwils gheschiet/dat sp schepen aen byenghen die nipt Cambaja, Malabar, ofte van't Eplandt Samatra, ofte van eenighe andere plaetsen wilde traffickeren naer't roode Meer. Dese Mooren van Cananor houden vrietichap met die Portugezen/om de dwang die haer die Fortresse doet/doch zijn onder de dughn haer grootste vbanden/ende doen hemelick groote contributien van Gelde aen d'ander Malabaren/der Portugalopers in als te beschadighen waer sp comen ofte moghen/wiens Figuren ende afbeeldingen volghen by de andere van Goa ende Malabar.

De witte Mooren hebben paspoort vande Portugezen/traffickeren op Malabar en het roode Meer.

Ghehepnde vrietichap ende heymelike haer der witte Mooren neffens de Portugezen.

Moorslaeck vande Stadt Calcutt onberganck.

Van Cananor tot Calcutt, zijn 8. mijlen/ende leyt op 11. graden ruijm. Dese Stadt Calcutt heeft eertijds die vermaerste gheweest van gheheel Malabar ende Indien/ende was het hooft van Malabar, alwaer den Samorijn/dat is den Keeser/zijn residentie hout:maer om dieswille dat die Portugezen in haer eerste aencomen ende ontdeckinghe van Indien/hebben van hem dickwils bezogen gheweest/so zijn sp den Coningh van Cochijn aengehangen/die welcke Dassaël van desen Samorijn was/ende van wepnigh macht/ende gheluckende die Portugezen dat sp begosten te prospereren ende possessie te crighen in't landt/ende Meester vande Zee worden/so is Calcutt gheheel te niet ghegaen/ende die trafficque ende naem verlozen. Is nu ter tijt van de minste van gheheel Malabar, Cochijn in't contrarie/ende haer Coningh is altans meer ende rijcker als den Samorijn, ende weet hem nu niet te wil/deur het faueur van die Portugezen.

Van Calcutt tot Cranganor, zijn 10. mijlen/lept op 10. graden/alhier hebben die Portugezen oock een Fortresse.

Beschrijvinge van Cranganor en Calcutt.

Van Cranganor tot Cochijn, zijn 10. mijlen/lept op 10. graden schaers. Die Stadt van Cochijn is bewoont van die Portugezen ende inghebozen van't landt/als Malabaren ende andere Indianen dat Christenen zijn; is by naest soo groot als Goa, seer populeus en wel ghebout van schoone huysen/kercken ende Cloosters/ende een schoone ende plaspantige Reuter/miet een goede Haven ende incomst. Een wepnigh buyten die Stadt/te landewaert loopt een cleyn Reutercken ofte Beerce daermen somtijds wel mach dzoogh voets overgaen/waer ober leyt een plaetse ghenoeint Cochijn Dacyma, dat is boven Cochijn, welck is die iurisdiccie vande Malabaren/die noch in haer geloof leven/albaer hout de Coningh zijn Hoff, is seer vol ende wel bebout/op die Indiaensche manier/ende heeft oock een dagelicksche merckt daermen alle dinghen beblint/ghelick in Cananor:maer in meerder abundantien ende grooter handel. Het landt van Cochijn is een Eplandeken/ende is over al ende op veel plaetsen omringelt ende deurloopt met clepne Reutercken ofte sloten. Des-

ghelicks teghen Cochijn ober noozdrwaerts leyt een ander Eplandt ghenoeint Vaypjin, is oock omringelt met water/gelick die Fortresse van Cranganor. Alle dese landen ende contrepren/zijn leegh ende black/gelick Vol-landt:maer en hebben gheen Dicken noch Dypnen/van alleenelick aen die Zee stranden die platten Dever/ende binne den Dever en stranden vande Reuter sonder eenighe hooghten ofte schuifelen/blijft also in zyn wesen; het landt is seer plaspant ende groent aenschouwen/vol Bossen ende Boomen/heeft oock Bossen van Canneel-boomen/dienie noemt Canella de Mate, dat is woeste Canneel/die so goet niet en is als die Canneel van Seylan:want als die Canneel van Seylon ghelt het quintal 100. Pardauwen ofte Daelbers/soo ghelt dese Canneel maer 25. 30. Pardauwen/ende oock is verboden naer Portugael te voeren/niet teghenstaende woijt in grooter menichsten jaerlicks ghescheept/dan moet gheregistreert worden voer Canneel van Seylon, om des Coninghs Tollen te voldoen als vanden besten. Cochijn heeft oock veel Peper/mach jaerlicks wel twee schepen volle ladinghe geven/d'ander schepen laden langs die Custe inde voornoemde Fortressen/als gheseyt is/ende als dan comen se tot Cochijn, naer dien dat sp haer Portugaels goet ende waren tot Goa gelost hebben/so comen oock daer die Coop-lieden/Factoren ende respondenten/en laden haer waren/als ich op mijn wederom reijs sal verclaren. Buyten Cochijn vande Malabaren woenen oock veel Mooren van Machomet's ghelooft/ende menichste van Joden/die seer rijck zijn/ende leven daer in haer ghelooft by/als oock die Machometisten met haer kerck/die sp Melquites noemen. Oock hebben die Bramanes, dat zijn die Geestelickheyt vande Malabaren ende Indianen hare Afgoden ende Dypbels huysen/die sp Pagodes noemen. Dese drie Natien houden elcks hare Wet ende ceremonien op haer selven/en leven onder malcanderen een-drachtelick/houtende goede Politie ende Justitie/endewerden alle drie Natien gebuycht in des Coninghs raet/met zijn Naires; dat zijn die Edelluyden ende Leen-heeren/ende wannier eenighe sake van importanten op handen is/so worden alle dese drie natie vergadert/waer op die Coningh zijn betrouwen set/van welcken Coningh ende Naires, Malabaren, Bramanes, &c. ende haer manieren/seben/ufancien/ende hare Afgoden/Pagodes; met haer ceremonien/wp alles op een ander sullen verclaren met haer contersepsel ende afbeeltenisse van die selfde by de Figuren van Indië/sullen nu voer by passeren/ende aeltervolghen die beschrijptie van die begonnen Custen.

Van Cochijn tot Coulon zijn 12. mijlen/lept op 9. graden/is oock een Fortresse vande Portugezen/al waer mede alle jaer een schip Peper labet.

Van Coulon tot die C. de Comori zijn 10. mijlen. Dese hoer leyt op 7. graden ruijm/welcke is het Eynde vande Custe van Malabar ende oock van Indien.

Dat 10. Cap.

Verclaringhe vande Epland Vaypjin/ende zyne byzichet.

Beschrijftien haer handel in Canneel.

Menichte haer Peper buert by Cochijn en andere plaetsen daer ontrent verschept.

De Malabaren Joden en witte Mooren woenen onder malcanderen/beleiden de elck haer eyghen geloof onder goede Politie.

Waar van de den Samkrega

Wan laban ten of dingh

Beſchryvinghe der Cuſten Malabar.

Dat 12. Capittel.

Verclaringhe vande Coninghen, ende ghedeelten van't land ende Cuſte van Malabar, ende den oorspronck van dien.

Die recht te verſtaen die afdeelinghe ende regieringe van't Land van Malabar, ſoo is te weten dat over langhe jaren woode het gheheel land van Malabar gheregierd van eenen Coningh/ wesen de een Coninghryck daer't nu veel zyn. So was dan/ ghelyck die Malabaren vertellen/ de lste Coningh Sarama Perymal, van wiens tijden af die Arabische Nachometisten in't land van Malabar gheeneſchap hebben/ om die handel ende trafficken vande ſpicerijen/ die doen naer't Koode Meer gheſcheept worden/ ende van daer verhoert over al de Werelt/ dese hebben dooy list ſo veel te weghe ghebracht/ datſe den Coningh ende veel van't land tot haer Wet ende gheloof oeghen/ ghelyck ſp oock het meſtendeel van Indien/ ende alle andere Orientaelſche contreyen ende Eylanden daer mede vermet hebben/ welke een van die Principaelſte oorzake is/ datſe ſoo qualick tot het Chriſten gheloof inoghen bekeert werden/ o vernidts datſe die Nachometisten oppruwen/ ende alle blyſſicheit doen om haer daer van te houden/ ende tegghens die Portugalen op te rocken/ ghelyck in den Portugalen Chriſtenen ende Manozialen vande eerſte onderſtinghe ende conquiſten mach ſien/ die wils ghebleken is.

Merende weder tot ons propooſt / ſoo is dese bobinghenoeinde Coningh Sarama ſoo ſeer verworptel geworpen in dese nieuwe ſerte die hy aenghenomen hadde/ dat hy gantſche lyck dooy hem nam het Coninghryck te laten/ ende te doen Bedevaert naer Mecca, Nachometſers begraef en te beſoeken/ om aldaer zyn leven te voleyden/ in ſodanigh heyligh booy nemen/ merende daer met die ſalighepdt te verbyten/ heeft oock dit zyn booy nemen volbracht/ ende om dat hy gheen kinderen noch erfgenaemen hadde/ ſo heeft hy booy zyn verterck het Coninghryck verdeelt onder zyn naefte Dienaers ende byanten/ ghevende den eenen Cochijn, d'ander Cananor, de derde Chale, die vierde Coulon, &c. ende ſoo booyt met alle d'ander plecken/ makende van elcke plaats een Coninghryck. Calcut heeft hy ghegheben eenen zyn lieſten ende uytſien Dienaer/ ende hem ghegheben den tijdel van Samorijn, dat is ſoo veel als Kieſter ende hooft van alle d'ander/ ende datſe hem alle ſouden hemmen ende obediëren als Vaſſallen/ waer van tot heden daeghs die van Calcut den naem van Samorijn hebben behouden/ ende 'gebet ende heeſchappie over die ander Coninghen van gheheel Calabar hebben/ op die manier verhaelt. Den ſelden Coningh is gerept naer Mecca, en heeft daer zyn leven volgrind/ ende den Samorijn, ende d'ander Coninghen zyn ghebleven een jehelick in zyn landt ende heeſchappie / en merende Coningrijcken/ wiens aſcomſten noch hebben op die ſelfde manier regieren/ ende 'landt beſitter met die ſelfde ghedeelten/ alleenelick is verandert ende gedecleneert den Samorijn, ende verheben den Coningh van Cochijn, naer de Portugaſche conſt in Indien/ als boven gheſepdt is. Dese Malabaren zyn ſeer goede Soldaten/ gaen gantſch naecht/ alleenelick de ſchamelbept bederck/ ſoo mannen als Vrouwen/ ende

zijn die Principaelſte handen vande Portugalen die't meeste quact doen/ hoe wel ſp gheineenelick peys met den Samorijn hebben/ ende ſoo veel Fortreſſen op die Cuſte/ als ghehoort is/ niet teghenſtaende/ hebben tuſſchen beyde haer ſpjhavens/ als Chale, Calcut, Cunnahale, Panane, ende andere/ waer upt ſp daghelick loopen met Fiſken ter Zee waert in/ ende doen groot quact/ ende maken menighen bezoyden Cooyman. Ende oock den Samorijn breekt telcken (alſi hem in't hooft comt) de Peys/ ende dit dooy raedt vande Nachometiſten/ die in als die Portugaſyers ende Chriſtenen afgewijgh zyn/ ende ſoecten te beſchighen/ ende om dese Malabaren wille/ moet jaerlicks die Annada upe Goa loopen inde Seiner lanckſ de Cuſte/ om den repſenden Cooyman te bezyen van dese Malabaren/ want die meeste handel van Indien is in Fiſken te trafficken van d'een plaats op d'ander/ welke is haer daghelickſche neeringhe ende hanteringhe/ ghelyck wy breeker ſullen verhalen/ ende noch wordender daghelickſ ghenoech becooft ende ghevanghen/ nemen al watſe comen krijghen. Het landt is dooygaende ſeer vruchtbaer/ groen ende playſantich t'aenſchouwen/ maer heeft een onghelucke lucht booy die veeinde man/ ende allenelick in dese Cuſte ende Zee-cant wordt die Peper ghebonden/ hoe wel dat hy Malacca op ſommighe plaatsen oock Peper waſt/ maer en is ſoo veel niet/ van hier wertſe verhoert ende verſpreet dooy de gheheel Werelt.

Dat 13. Capittel.

Vande Eylanden diemen noemt van Maldyva, anders Maledyva.

Recht teghen over die C. de Comorijn 60. mijlen ter Zee waert in/ weſt aen/ begunnen die Eylande/ dienen noemt van Maldyva, ende beghinnen van desen hoeck op 7. graden aende zijde van't Noorden/ ende ſtrecken alſoo Zuid zuyd-oost waert aen/ tot op 3. graden aende zijde van't Zuyden/ twelck zyn 140. mijlen. Men wil ſegghen datter zyn byde 11. duſent Eylanden/ maer is gheen ſelichepdt/ doch zyn onralicken. Die Inwoonders zyn gelijck die Malabaren. Een deel van dese Eylanden worden bewoont/ ende andere niet/ want is ſeer leegh landt/ ghelyck die landen van Cochijn, Cran-ganor ende die contreyen/ ende ſommighe ſoo leegh/ datſe gheeneenelicken met die Zee bedekt zyn. Die Malabaren affinieren/ dat dese Eylanden in vorighe tijden hebben gheweest aen't vaſte landt van Malabar, ende datſe de Zee met lanckſhepdt van tijden heeft afgheſcheurt dooy die lechte. Daer zyn ſonderlinghe gheen waren/ dan Coquen, dat zyn Indiaſche Roten/ ende Cayro, dat is de Wolſter vande ſelfde Roten/ welck is den Kennip van Indien/ daerinnen die Cooyden ende Cabels ende alle ghetou afmaecht. Dese zijnder in grooter menichthen/ datſe gheheel Indien ende alle Orientaelſche contreyen met booy ſien. Zp maken een Schip ofte Schuyt op haer manier van houdt vande ſelfde boommen/ met alle zyn toebehoort/ die ſeylen vande bladen/ is met die Cooyden vande Wolſter vande Roten aen malcanderen ghenaept/ ſonder eenen Weren naghel te hebben/ ende comen alſo geladen met die waren ende Cooymanſchappen vande ſelfden Boom/ ende dat meer is/ haer

Christ der Malabaren tegen de Portugalen ende andere cooplieden.

Malabaren waer dooy de ſeylen van Goa haer ſeylen te bekyg dooy den Malabarſchen roovers.

Malabar is ongefomt landt booy de vanden/ ende op de Cuſten der Zee-cant waſt den Peper.

De Maldyviſche Eylanden ſouden 11000. ſint gental wesen/ ſo ſeyt woog

Beſchryvinge vande ghelegentheid der Maldyviſche Eylanden.

Den Indiaſchen Kienip en conweert wert vande bolsters der Indiaſche roten ghe-maecht.

De Indiaſche ſcheeps ſeylen va Indische Roten boom bladen conghemaecht.

B 3 haer

Der Indische gantse schepen rustinge / met cooymanschap en victualie wercken / sijn vande eenighen Indischen hoortboom versien.

Domnighe Indische hoort / seer goet booz sijn / en daerom van groter eysen.

Declaratie hoe Negapatan / ende het eylandt Seylon gelegen is.

Domnighe djooghten ontrent het eylandt Seylon.

De Portugesen hebben ontrent Negapatan maer een fortren / welck niet gheuewt ghehouden wert.

Daer probande ende victualie in t' selfde Schip is van desen Boorn / in sonima t'Schip met alle zijn toebehoozen / cooymanschap / victualie / ende alle nootdrift is van desen eenighen Dahnboom / ende onderhout alle die Inwoonders van dees Eylanden van Maldyva, waer mede sy haer handelinge drijven in Indien; daer zijn sommighe van dese Noten / die in die Eylanden seer gheestineert zijn boven alle andere Noten van Indien: want die Inwoonders houden die goet te wesen teghens alle sijn / seer schoon ende groot / van colorwartachtigh. Ick hebber ghesien die de Vigorey van Indien ghepresenteert worden / waren vande groote van twee kanuen inde maet / ende hadden ghecoft over die 300. Parbanten / ende waren om aen zijn Majesteit van Spacugien te senden. Van desen Boorn ende hare vruchte / ende handelinge / sal op een ander in t'particulier byde boonen en vruchten van Indien mentie maken / waermede ick wederkeere tot die verclaringhe vande Custe / ende het verbolck van dien.

Vanden hoeck van Comorijn begijnt die Custe weder te loopen binnewaerts nootdooft aen / tot den hoeck van Negapatan, welck leyt op 11. graden / ende is vanden hoeck van Comorijn 60. mijlen.

Van den hoeck van Comorijn, by de 40. mijlen zijnd-oost ten zijnden / t'Zeewaert uitleyt den untersten hoeck van t'bermaerde Eylandt van Seylon, ende streckt alsoo nootdooft ten Oosten / tot recht teghen over den hoeck van Negapatan, verschepden van t'vaste landt ende den selfden hoeck 10. mijlen En tusschen t'vaste landt ende t'eylandt ligghe noch sommighe djooghten ende Eylandkens / waer altemets heel verijckels is vande Schepen die naer Bengala ende die Custe van Choramandel varen / die gheuewt daer deur paffen. t'Eylant van Seylon heeft in de lenghde 60. mijlen / ende in de breedte 40. mijlen / van den eersten ende untersten hoeck n. ten o. aen 18. mijlen. Op 7. graden leyt een Fortresse vande Portugesen gheuaert Columbo, welcke niet louter gheweldt ende groote onkosten onderhouden wort: want sy anders op t'geheel Eylandt niet en hebben: is een clem plaetse: maer sterck ende wel voorsien / hebben niet eenen boert buyt die stercke. Die Soldaten die daer opligghe / sijn in t'gheneen ghebannen van die eenigh quater sent bedreven / ofte de doot verdracht hebben: Desghelijcks lichte Vrouwen / om die selfde seften / om haer gheselschap te houden: moett alle haer nootdrift van Indien cruyghen: hebben veel aerstoets van haer vanden / die Inwoonders ende inghebozen van t'Eylant: ende zijn dierwils belegghert gheweest: maer hebben haer altoos bysonnelick beschermint.

Dat 14. Capittel.
Van t'Eylant Seylon.

Seylon / het bermaerde Eylandt / zijnde seer volckrijck diemen Cingalas noemt.

Het Eylandt van Seylons bermaert te wesen een van de beste Eylanden dat tot onsen tijde ontdeckt / ende het vruchtbaerste dat onder de Son is / wel beboort ende bewoont van volck / genaemt Cingalas, sijn by naer van wesen en manieren gelijk die Malabaren / niet lange open oogen: maer van color en zijne soo swart niet / gaen oock naecht / wtghenouwen de schamelheyt bedect / plach maer een Coningh te hebben: maer

daer naer hebbe sy die Coningh ongebracht / ende het landt gedeelt in veel Coninghrijcken / ende nu onlanghs gheleeden heeft enen Barbier den principaelen Coningh ghedoot / ende het Coninghrijck niet gewelt ende groote tprauwie onder hem gebracht / ende d'ander Coninghen verdraven / waer van eenen die Christen was / ghevlucht is in Indien / ende woont tot Goa, alwaer hy op Coninghs costen onderhouden wert. Desen Barbier heeft hem / als gheseydt is / vooz Coningh opgheworpen / ende het gehele Eylandt onder zijn subiectie: werdt gheuaert Raju, seft seer voorsichtigh / ende is seer vernustigh / ende een goet Crighisman / betrouwt hem op niemant. Die Cingalas sijn hem seer inigantigh / hoe wel sy hem obedieren / doch meer dooz dwangh ende vzeefe / dan dooz liefde ofte vrien wille: want doet herde executie met groote tprauwie / soo dat hem niemant en dert roeren / is oock doot bypand van de Portugesen / ende hadde nu onlanghs / een jaer vooz mijn verreckt wt Indien / die fortresse van Columbo belegghert niet groote menichte van Olyphante en volck: maer dooz assistantie en hude vande Portugesen wt Indien / moest sijn legheer op byelen / ende die Fortresse verlaten: Het Eylandt is seer berghachtigh / en daer is enen hoogen bergh ofte spits / diemen seyd die hooghste te wesen van geheel Indien: wort gheuaert Picode Adam, Die Indianen houden vooz warachtigh / dat het Paradijs daer gewest / en Adam daer gheschapen is: seggen dat noch hebben op den selfden bergh ghehouden worden van zijn voetschappen / welck in de steenen staen ofse gehouwen waren / en alsoo vlynd sonder uytgaen. Het Eylandt is vol van allerley Indische vruchten / en oock alderhande Wilt / als Perren / kinden / Wilde Derckens / Hasen / Conynen / ende diergelijcke in groter menichte van alle gheboeghe / als Pantlen / Roenderen / Dieren / etc. die beste Oengie Appelen / Lymoenen / Cytroenen / ende diergelijcke / die niet alleen de plaetsen van Indien te bobren gaen: maer oock Spacugien ende Portugael / in sonima heeft veel ende meest alle dinge van Indien alken / dat op ander plaetsen ghehouden werdt op differente contreyen: heeft oock veel Indische Palm ofte Rote-boonen / diemen koken noemt / ende affuieren oock ghelooftwerdighe personen / die't nu verdrocken hebben / die in t' selfde Eylandt te lande waert binnen ghevaerdelick hebben gheuewt / datter sijn Rotenustaten ende Nagelboonen / ende planten van Perjer / hoe wel dat hier gheen sekerheyt afen is: want tot noch toe by de Christenen niet ghecommuniceert en werdt: maer den besten Canneel van geheel Orien / isser met geheel Boschen ende Wildernissen / van waer't over die gehele Werelt gheboert ende verspreet wert. Desen Canneel moeten die Portugesen die inde Fortresse woenen / by nacht ende ontghen met springhetochten halen en afhouwen steelselwys / ende alsoo zingense inde Fortresse / welcke de Capiteyn vande Fortressen sijn principael profijt is / en oock anders niet veel meer en heeft. Het Eylandt heeft ooc allerhande kostelijcke ghesceuten / wtgenouwen Diamanten: maer Saffren / Robnen / Topassen / Spinnelen / Granaden / Robassen / ert. die beste van Orien / heeft desghelijcks een Wisscherij van Perlen / doch en sijn soo goet niet als die te Bareijn by Ormus ghevijs worden: Het Eylandt heeft oock

Die van Seylon hebben haer eenighen Coningh ongebracht / ende nu onlanghs gheleeden heeft enen Barbier den principaelen Coningh ghedoot / ende het Coninghrijck niet gewelt ende groote tprauwie onder hem gebracht / ende d'ander Coninghen verdraven / waer van eenen die Christen was / ghevlucht is in Indien / ende woont tot Goa, alwaer hy op Coninghs costen onderhouden wert. Desen Barbier heeft hem / als gheseydt is / vooz Coningh opgheworpen / ende het gehele Eylandt onder zijn subiectie: werdt gheuaert Raju, seft seer voorsichtigh / ende is seer vernustigh / ende een goet Crighisman / betrouwt hem op niemant. Die Cingalas sijn hem seer inigantigh / hoe wel sy hem obedieren / doch meer dooz dwangh ende vzeefe / dan dooz liefde ofte vrien wille: want doet herde executie met groote tprauwie / soo dat hem niemant en dert roeren / is oock doot bypand van de Portugesen / ende hadde nu onlanghs / een jaer vooz mijn verreckt wt Indien / die fortresse van Columbo belegghert niet groote menichte van Olyphante en volck: maer dooz assistantie en hude vande Portugesen wt Indien / moest sijn legheer op byelen / ende die Fortresse verlaten: Het Eylandt is seer berghachtigh / en daer is enen hoogen bergh ofte spits / diemen seyd die hooghste te wesen van geheel Indien: wort gheuaert Picode Adam, Die Indianen houden vooz warachtigh / dat het Paradijs daer gewest / en Adam daer gheschapen is: seggen dat noch hebben op den selfden bergh ghehouden worden van zijn voetschappen / welck in de steenen staen ofse gehouwen waren / en alsoo vlynd sonder uytgaen. Het Eylandt is vol van allerley Indische vruchten / en oock alderhande Wilt / als Perren / kinden / Wilde Derckens / Hasen / Conynen / ende diergelijcke in groter menichte van alle gheboeghe / als Pantlen / Roenderen / Dieren / etc. die beste Oengie Appelen / Lymoenen / Cytroenen / ende diergelijcke / die niet alleen de plaetsen van Indien te bobren gaen: maer oock Spacugien ende Portugael / in sonima heeft veel ende meest alle dinge van Indien alken / dat op ander plaetsen ghehouden werdt op differente contreyen: heeft oock veel Indische Palm ofte Rote-boonen / diemen koken noemt / ende affuieren oock ghelooftwerdighe personen / die't nu verdrocken hebben / die in t' selfde Eylandt te lande waert binnen ghevaerdelick hebben gheuewt / datter sijn Rotenustaten ende Nagelboonen / ende planten van Perjer / hoe wel dat hier gheen sekerheyt afen is: want tot noch toe by de Christenen niet ghecommuniceert en werdt: maer den besten Canneel van geheel Orien / isser met geheel Boschen ende Wildernissen / van waer't over die gehele Werelt gheboert ende verspreet wert. Desen Canneel moeten die Portugesen die inde Fortresse woenen / by nacht ende ontghen met springhetochten halen en afhouwen steelselwys / ende alsoo zingense inde Fortresse / welcke de Capiteyn vande Fortressen sijn principael profijt is / en oock anders niet veel meer en heeft. Het Eylandt heeft ooc allerhande kostelijcke ghesceuten / wtgenouwen Diamanten: maer Saffren / Robnen / Topassen / Spinnelen / Granaden / Robassen / ert. die beste van Orien / heeft desghelijcks een Wisscherij van Perlen / doch en sijn soo goet niet als die te Bareijn by Ormus ghevijs worden: Het Eylandt heeft oock

Enen Chaleun / en onghet wt Seylon tot Goa gheuewt.

Den Regerent van de Portugesen / als hi wt t'eylandt teghen den Portugesen / belegghert haer fortren / met een volck ende Olyphanten.

Enen bergh in Seylon / daerinnen al het Paradijs gheuewt te hebben ende datter noch van Adam's voetschappen te sien souden weren.

Weerleyp Wilbaert / daerinnen ander gheuewt en en vlynd van Seylon.

Overbloet den besten Canneel in Seylon / die den Portugesen by ontghen met peryckel halen moeten: Den ghelien / welck den Coningh niet wil verlaten.

De ligghe mgh. Arg. wari. Woz. bew. de g. Cus. deler.

De ligg. mgh. Arg. wari. Woz. bew. de g. Cus. deler.

De ligg. mgh. Arg. wari. Woz. bew. de g. Cus. deler.

Vande Custe Choramandel en 't Coninghryck Narfinga.

19

doch Mynen van Goudt/ Silber ende ander Metalen; Die Coninghen van't Eplandt en willen niet upptrekkend/ behoudent voor een staet ende heerlijckheyt. Ick geloobe meest dat zijt laten / om datmen haer daerom niet en soude eenigen aenbal doe/ heeft oock Wier/ Blas/ Swavel/ende diergelijcke materialen: oock wonder booz Plooyen-been/ende groote menighe van Ollyphanten/ diemen hout booz de beste ende eerste van gheheel Indien/ ende is warachtelick ghebonden by noch dagelijckse experientie/ dat alle ander Ollyphantē vā ander plaetsen ende contrēp by dese comende doen haer reberentie ende eerbiedinge. De inghebozen ofte Chingalas zijn seer vernuftigh ende groote kunstenaers van te werken in Goudt/ Silber/ Plooyen-bee/ Wier/ ende alle Metale/ dat een wonder om sien is/ ende booz gheheel Indien seer geestneert/ en boven alle ander Indianen den prijs hebben. Zo maken die schoonste Loopen van Roers/ diemen in geen plaetsen mach beter vinden/ schijnenge draept/ ende vā Silber te wesen. Mijn Heere den Hertf-bischop wordt ghepresenteert een Crucifix/ vandelaughte vā een elle/ vā Plooyen-bee/ dat van een inwoonder des Eplands Seylon gemaect was/ so kunstigh en meesterlich gewoest/ dat het haer/ waert en aensicht scheen natuerlick van een levende persoon te wesen/ en in als so net gewoest/ en van leden gheproporzioneert/ datmen in Europa die ghelijck niet naer en soude doen/ want omme mijn Heere het dede besluten in een kasse/ en sondeit aen zijn Majesteit van Spaengie/ tot een veranderinghe/ ende als weerdigh om booz een groot Heer onder zijn juwele te bewaren/ van die dingen en werken spier per-tijcklich zijntoot wonderlijcke Sijtelacks/ en seer erbare en behaendigh in alle gupchelerpe/ soo wel Mans als Vrouwen; loopen gheheel Indien deure om gelt te winnen/ en bedrijven antijcke pecten/ wonder om sien/ waermede genoegh is wat het Epland van Seylon is behaendigh/ willen boozts waren in't verbolech vande begonne Custe van Choramandel/ daer wijt gelaten hebbe/ aende Hoek vā Nagapatā.

Dat 15. Capittel.

Vande Custe van Choramandel, ende het Coninghryck van Narfinga, of-te Bisnagar.

Die Custe van Choramandel beghint vanden hoek van Negapatā, ende streckt also noorden ten ooste tot een plaetse/ ghenact Musulepatā, twelck zijn 90. mijlen/ lept op 16. graden; Tusschen dese twee plaetsen op die selfde Custe lept een pleck/ genaemt S. Thomas/ op 13. graden/ en is van Negapatā 40. mijlen. Dese plaets ende Negapatā wordē bewoont vande Portugesen/ en op d'ander pleckē/ ende langhs die gheele Custe hebben haer comersie en handelinghe: Dese boozsepe plaets/ alreys S. Thomas gheheeten/ heeft in vorige tijden een seer vermaerde en rijcke Coop-stadt geweest/ genaemt Meliapor, was van't Coninghryck van Narfinga, wiens Coningh nu geneenlick van Bisnagar ghenamt werdt/ welck is den naem vande Hoof-stadt/ aldaer hem den Coningh met zijn Hof onthout. Dese Stadt leyt te landwaerts binnen/ ende is tegenwoordigh het hoof van dit Coninghryck van Narfinga, en de Custe van Choramandel. De inghebozen

ende naturelen zijn van wesen/ manieren ende ceremonien/ ghelijck die van Ballagare, Decanias, ende Canaras: want is deure de banck eenderley volck/ zijn alleen onderscheyden van plaetsen ende Coninghrycken: Ende om te recht te verstaen d'oorfacen waeromme dese plaets Sint Thomas ghenamt werdt: soo vertellen die Indianen/ dat inde tijden doen die Apostelen over alle de Wereldt verspreet waren om het Euangelium te prediken alle natien vanden Aertbodem/ dat die Apostel Sint Thomas quam in dit Coninghryck van Narfinga, naer dat hy veel plaetsen van Indien doortrocken hadde/ ende wepnigh vruchten ghedaen/ ende vercondighden alhier dese Indianen ende onghelooovigen het woort ons Heren ende Salighmakers Jesu Christi/ soo vertellen die Christenen/ die vande afronst zijn/ van de gheen die den selfden Apostel tot den gheloope bekeerde ende doopten/ die de Portugesen daer vonden als so tlandt eerst ontdeckten/ ende noch heden daeghs veel zijn/ houdende hare ceremonien by naest op die Griekische maniere/ in de Caldenische sprake/ ende en willen haer niet die Portugesen in't ghelooft niet vermengen/ van nu onlanghs by mijnen tijden/ soo is onder haer eenen Bisschop gheweest/ die overlandt upt Indien naer Roemen is ghetrocken/ en heeft hem die Roemische Kerckie onderwopen/ behoudende in alles haer oude ceremonien ende usancen/ twelck haer vande Paus ghegunt ende toegelaten is gheweest: Ende als mijn Heere den Hertf-bischop een Concilie Provinciael was houdende binnen Goa, alwaer waren bergadert zijn Suffraganen/ die Bisschoppen van Cochīn, Malacca ende China, om het selfde te auctoriseren/ worde oock gheroepen den boozghenoemden Bisschop/ die recht van Roemen ghecomen was/ met de titel van Hertf-bischop/ ende was altoos persoonlick in't Consilium: maer en wilde gheensins verstaen in eenighe veranderinghe vande ceremonien van zijn Suffraganen en Christenen/ diemen gemeenlick noemt S. Thomas Christenē. Keerende weder tot onse propoost/ so seggen dese/ dat den Apostel lange tijt predickte in't Coninghryck van Narfinga, sonder veel profijts te doen/ om dat die Bramenes, welcke zijn de Meustren vande Pagodes hare valsche ende Dupbelsche Afgodē/ sulcks in alle manieren sochten te beletten/ soo gheschiedt dat S. Thomas was opschende een plaetse aende Coningh om e Capellcken te maken/ om zijn ghebedt te doen/ ende in sonderhepdt het volck te leeren/ twelck hem gheluepghert was deure inghebinghe vande Bramenes, en ander Toobenaers/ daer so alle betrouwen op stellen/ so heeft God/ na so seggen/ toegelaten/ datter eenen grooten struick van eenen boom ofte balek ghecomen is in de mont van de rebier der stadt Meliapor, datter scheyen noch schuyten mochten upt oft in comen/ waer door den Coningh groote schade hadde/ en die stadt geheelick haer handelinghe verloor: soo heeft die Coningh met alle macht vā Ollyphanten/ die over de drie hondert waren/ gesocht het selfde hout upt te trecken/ maer het was al te vergeefs en om niet/ en siede dat hij't niet geeder macht en cost upttreckē/ noch zijne Bramenes en Toobenaers en wisten niet alle haer beswoeringhe hem geenen raet te geven/ was seer bedroeft/ beloofde groote giften ende gaben/ die hem eenige raet wijt te geven/ om't selfde

Den Apostel S. Thomas soude in't Eplandt Choramandel ghepredickt hebben.

In Choramandel soude noch Christenen woenen die by faceris vander Apostelen ghelieven zijn/ maer willen haer niet der Portugesen ghelooft niet vermengen.

En Bisschop van Choramandel nae Roemen ghetrocken/ ende vanden Paus aenghenomen/ blyvende nochtans by zijn Ceremonien.

S. Thomas soude langhs ghepredickt hebben in't ryc Narfinga.

S. Thomas opschet een plaetse om een Capel te stichten: maer wort ghevoert gett.

En miraculose straffe over de stadt Meliapor/ om datmen S. Thomas zijn begherte gheuepghert hadde.

Plooye/ Blas/ Wier/ en veel ander materialen Depion.

De Ollyphanten van Depion so oock dat de Ollyphanten van andere landen haer reberentie bewysen.

Excellente Roopen van Roers/ met meer andere frappe consten in Depion ghemaeckt.

De Malesteit van Spaengien bewaert een coningh Cerefix upt Depion ghemaken als een juweel.

Die vā Depion so Mans als Vrouwen/ seer antijcke in gupchel-spel/ daer met se veel gelt verdienen.

S. Thomas/ liggende 40. mijlen van Negapatā/ waert vande Portugesen bewoont/ die de gheele Custe behangen.

S. Thomas was eertijds e rijke coop-stadt/ genaemt Meliapor.

Bisnagar is de hoof stad vā Narfinga ende Choramandel.

om 'tselfde wt te trecken; Soo is den Apostel S. Thomas tot den Coningh gegaen / ende heeft hem gheseydt dat hyt alleen wilde wt trecken soo het hem belieft; ende en begeerde anders gheen wosijt daer voor / dan alleenlyck het selfde hout om een Capelle ende beelhups voor hem af te maken / 'twelck die Coningh hem toefde; hoe wel hy ende zijn Bramenes dat voor een spot hielden / ende daerom loeghen / soo heeft dan S. Thomas zijn gozdel ghenomen / ende aenden struick ofte grooten balck ghebonden / ende heeftet alsoo sonder eenighen arbeydt lichtelick wt het water op het landt ghehaelt / tot groote verwonderinghe van alle die toefenders / ende principalick den Coningh / die hem tersiondt con- fenterde het Capelleke te maken van't selfde hout / deur welck mirakel veel van haer den doop ontfinghen / ende het Christen gheloof aennamen / waer door die Bramenes in groote vermindertinge quamen van haer auctoziteyt hyt gemeen volck / en sy werden S. Thomas seer misgunstigh / sochtte met alle listicheyt hem om te byenge / 'twelck sy ooc volbrachte / en heb- den daer toe gekoft sommighe van't volck / die den Apostel van achter deur statte liggende op zijn knien in't selfde Capelleke doende zijn ge- bedt / welcke historie in Indië op veel plaetsen en kercke alsoo afgebeeld staet / tot een menighe ende gedachtenisse / en wullen seggen dat die as- comste van die gheen die hem gedoot hebben / soudon van Godt verbloet wesen met een maledictie / als datse ghebozen worden niet een been ende voet te weten / vande linie neder- waerts / soo dick als een Olyfants been / ende het ander Been / ende voorts het gheele lijf sonder eenighe leffel wel gheproporzioneeret / als ander menschen / welcker ick veel ghesien hebbe / soo s' d'annen als Vrouwent want zyn- ber by ghehele gheslachten ende Doppen vol / (ende veel van haer Christenen op haer man- der) voortghepooten wt het Landt van S. Thomas / alwaer se noch in groote menicheyt woenen / oft dit die selfde oorsaeck is vā haer der gheboorten / dat laet ick Godt oordeelen / icht hebt haer wel mondelick gepraecht d'oor- saeck : maer sy segghen dat zijt niet en weten / dan alleenlyck datmen haer diefmael die boven verhaelde oorsaeke / en oock en hebben- der gheen leffel af in't gaen / dan alleenlyck die leetelicheyt ende quade ghedaente / wiens Fi- gueren ende afmaelstelen sal binden op een ander plaets by d'ander conterseptsels van Indien. Dese stadt Meliapor is metter tijdt vergaen ende ghederlineert / ghelijck als alle dingen deser Werelt geen gheduer en hebben / en maer roock en zijn. Ende naer dat die Por- tugesen het landt ontdeckt hadden / ende haer traffieke begosten alsdan te drijven / hebben op dese plaets ende begraffens van S. Tho- mas een steden gheboort / en een kercke van ghehoorden steen / op de plaets daer't begraf- tus ende 't Cappelleken van't hout stont / ende hebben die deuren ofte poorten vande kerck van't selfde hout ghemaeckt tot een ghebeu- lenisse van't mirakel / alwaer die ghebueren van S. Thomas in grooter weerden gehou- den werden / ende van veel met grooter Be- vaert ende devotien verforcht / ende dat meer is / so zijn by naest die kerck deuren die van't selfde hout ghemaeckt waren aen stukken ge- sieden / ende niet stukkens uptghehaelt om in Goudt ofte Silber te beslaen / ende dat om den hals te dragen als een groot heplighdom /

ende ghelooven dat veel mirakelen doet / soo dat die bande stadt S. Thomas hebben die deuren doen vol Heren naghelen slaen / om te beletten datmen niet meer af synden en mach om niet te verliesen soo kostelijcken hep- lichdom. Ende een Vlamingh natureel van Slups / die op die selfde plaets van S. Tho- mas ober die 30. jaren ghewoont hadde / ende aldaer getrouet / mijn speciale vriend / door com- municatie van schijven / sonde my voor een groot ende weerdigh present / een gheheel Pa- ter noster / ofte vijftich van't selfde hout ghe- maect / 'twelck hy over lange jaren daer wt hadde doen maken / ende een Portugees die't my bracht tot Goa / hadde groote devotie in / ende vertrockt veel mirakels af / segghende dat het haer verlost hadde van een groot toz- ment ende onweder dat sy onderweghen ghe- hadt hadden / ende niet datse dit Pater noster in Zee huinghen / soo cesserde terstont het on- weder in een ooghenblik / waer van het my grootelijcken prees / dat ick't in waerden ende estunefouden houdon / als een bande beste ju- weelen ende heplighdom bande Werelt.

Van Musulepatan loopt die Custe weder Noord-oost ten Oosten / tot het Coninghrijck van Bengalen / 'twelck zijn 120. mijlen / welck is het landt van't Coninghrijck van Orixā, streckt aende selfde Custe tot die Rivier Gan- ges / beginsel van't Coninghrijck van Benga- len. Dese Custe / soo van Narfinga, Bisanagar, ende Orixā, werdt in't ghemeen vande Portu- gesen ghenoemt / ghelijck die Custe van Nega- patan ende S. Thomas / Choramandel / tot Ben- gala toe / alwaer die Portugesen drijven groo- ten handel; want is een rijk en vol landt van alle dinghen ende lijfstochten / van Rys / aller- hande Voghelen ende ghebieten / ende ander dinghen in grooten overbloeit / is oock een ge- font landt / ende locht voor die vzeemde Racie; want die Portugesen ende ander vzeembelin- ghen moghen beter aerden als in Indien. Van dese Custe drijven eenen daghelijcken handel op Bengala, Pegu, Sian, ende Malacca, ende oock op Indien; den maechter wonder- schoon Lijnwaet van Cattoen / namelicken in Negapatā, S. Thomas, ende Musulepatan, van alle colouren / ende gheweven met dibe- selse loofwerck ende Figuren / seer sijn en sub- til ghewoont / ende werdt veel in Indien ghesleten / oock meer gheacht als zijde; want inde prijs de zijde altemens te boven gaet om zyn sijngherdt / ende wonder aerdigheyt; zyn ghevaert Recharas ende Gheylas, waer se in Indië onder die Portugesen ende Christenen ghemeenlyck boeren af dragen; sy maken oock doercken die de Vrouwen aldaer useren / van de navel nederwaerts om't lijf ghewonden / so sy dragen alsoe in hups zyn / seer schoon ghe- maect; die beste noemmen doercken van Sa- rasso, sommighe met Goudt ende Silberdaert deurtoghen / ende seer aerlich ende conigh gheweven / ende ander dierghelijcke / op dyp- sent manieren / seer lustigh om sien / daer sy haer wonder wel mer ghenen. Op dese custe wasfen oock die groote ende dicke rietten die in Indien ghebruyken / om die Pallankijns, daer se die Vrouwen met dragen / als inen byde Indiaensche Figuren sal sien; zyn vande dickte die men met twee handen qualick can overbaten / seer schoon ende lustich taensien / van grooter hooghte / van colouren / swarte / roode / ende andere / waer van wy op een an- der plaetse breeder sullen tracteren.

Dat 14. Ca.

Mirakel
door den Apo-
stel S. Tho-
mas gescheit
daer door vele
haer lieten
doopen.

Alstige lagra-
waer door den
Apostel S. Tho-
mas ghevocht
werde.

Maledictie
ende gedurige
straffe der
waenschap-
tept over de
gheue die S.
Thomas
dooden.

De Portuge-
sen hebben een
ghedaente van
S. Tho-
mas opge-
richt / welck
met groter
devotien ver-
forcht wert.

Sonderling
vnuure en
geheuen wa-
ter noster / g-
heue wt het
hout van S.
Thomas af-
geliken.

Don-
ver
vande
re
dars
spie
hebb
het i

Het Coning-
rijck Benga-
la leyt 120.
mijlen van
Musulepatan
aen de rivier
Ganges.

De
Cham
Crost
ghelij
keel
kun.

Wabe natu-
re ende vuer-
baerheid
des landes
Bengala / v-
van handel-
ghen die daer
gheschieden.

Cattoene
waer se oer-
lent gedurige
datter vol
ende ghe-
timmeret wert.

En aert van
siet / so dier
datmen niet
twee handen
niet can over-
baten.

Deit
stuw
indoo
ba 2

Van't rijk Bengala ende de Revier Ganges.

Dat 16. Capittel.

Van't Coningrijk van Bengalen, ende de Revier Ganges.

21

In't eynde van't Coningrijck Orixā, ende de Cufte van Choramandel, beghint de rivier Ganges, in't Coningrijck van Bengalen. Dese Rivier is een vande vernaemste rivieren vander Werelt; men en can niet weten waer sy haer beginsel heeft / sommighe meynen datse upt het aerdesche Paradyjs comt / dooz een Fabel die de Bengalen vertellen: als dat in vorige tijden een Coningh van Bengalen begeertich was om te weten den oorspronck van dees Rivier / soo heeft hy sommighe personen doen opvoeden / ende expresseelich daer toe houden / met ranne wisch / ende dierghelijcke spijse / om die te better moghen ghebruycken tot zijn voor-nemen / welke hy heeft niet schijpen daer toe ghesmaect / die Rivier opwaerts ghesonden / die sommighe maenden inden wegh verlieten / tot datse quamen daerse een seer liefelicken reuck ontfinghen / ende eenen seer claren ende getemperden hemel / stil ende seer liefelick water so dat het haer scheen te wesen / ghelijck een Paradyjs; ende willende voorder varen / konsten niet een doet opwaerts comen / so datse gedwongē ware (sende geen vordel te doen) weder te keeren den wegh die sy ghecomen waren / hebben also den Coningh vertracken wat haer ghepassert was / die't niet wil gelooven / heeft een steenen herte / ick geef hem mijn deel over. Dese Rivier heeft oock Crocodilen / ghelijck die Nilus in Egypten, den mont ofte inganghelept op 22. graden / ende die Cufte loopt Oost ten Zuyen / tot het Coningrijck van Aracan, welck zijn opde 30. mijlen; is een onessen Cufte / vol Splanden / droochten / bochten / ende Jhuwicken; want die landt van Bengala, leyd vintwaerts vande Golsa / dienen heet van Bengalen / om dat van Aracan beghint die Cufte weder te loopen Zuyen ten Oosten / uptwaerts tot Malacca, ende den uyttersten hoef / dienen heet de Singapura. Heerende weder tot Bengala ende de Revier Ganges, welke werdt van alle die Indianen vooreerst ghelijck ende gebenedijt water ghesonden / ende gheloovent voorester / dat alle de ghene die hem daer eens in wafte ende baert / (al is hy noch soo grooten sonder) dat hem dan alle zijn sonden vergeven zijn / ende dat hy so repen ende swijer is / als men herbozen; ende oock dat / soo wie hem daer niet in en wafte / en can niet saligh werden / upt welke oorsake daer een groote Bedaert ende toeloop is van gheheel Indien / ende alle Orientaelsche contreyen / ende comē daer by groote menichte / ende bedrijven daer wonderse selfsame ceremonien ende supersticien / afgrijpselich om te hooren: waer mede sy vastelijck gheloovent den hemel ende saligheyt te verdienen.

Van dese Rivier Oostwaert 30. mijlen / leyt die Stadt Chagān, welck is die Hoofst- Stadt van Bengala; Die Inghelozen ende Patu- ralen van Bengala, zijn bynaest ghelijck die van Seylon, doch een wānigh witter als die Chingalas; 'Tis een arch-listigh ende boos volck / ende worden voor de quaetste Slaven ende Captiven ghesonden van gheheel Indien: want sy int ghemeen diefachtigh / ende die Vrouwen daer by hoerachtigh / hoe wel dat dese Macula in gheheel Indien daghelijc byoor is / niemant uptghesondert; hebben een

ghebruyck datse nummeer twee maal in een pot eeten koken; maer elcke reys een nieuwe pot. Wameerse in Overfel ghebonden worden / sijnnende die Reys af / ende mogen daer naer malsanderen verlaten / alle twelck onder haer seer nau onderhouden werdt naer haer Wet. Het land in wonder abundant ende vruchtbaer van alle lijfcrachten / ende princijpaelijck Rijjs / welck daer meer is als in gheheel Orienten: want ladi jaerlijcs veel Schepen / die daer van alle weghen comen / ende nummeer en isser gebruyck / desghelijcs alle andere nootdriften ende lijfcrachten naer advenant / ende so goeden coop / dattet alhier te vertellen / soude onghelooftich wesen: want men coopt ghemeynlick eenen ghescheel Os ofte Kope vooreen Larijn / dat is soo veel als een halbe gulden / Schapen / Hoenderen / ende andere dinghen naer advenant. Een Candil Rijjs / dat is soo veel / luttel min ofte meer als 14. schepel van hier / word daer verhoft vooreen halbe gulden ende eenen halben daelder. Supker en ander waren naer advenant / waer by men mach considereren die overbloedicheyde van alle dinghen. Die Portugesen hebben daer haer trafficken ende handelinge ende sommighe plecken bewoont / als die Haben die Portogesen Porto grande, ende Porto piqueno, dat zijn die groote ende cleine Haben: maer en hebbender gheen vastheden / noch sonderlinge gheen Politie noch regteringhe / als in Indien: maer leven by naer ghelijck wilde menschen ende onghetoomde Beerden: want een jeggelich doet wat hy wil / ende zijn haer en ghen Heere / en passen niet veel op Justitie / soo daer eenighe is ofte comt upt Indien / ende op dees manier onthouden haer daer sommighe Portugesen / d'een hier d'ander daer / ende zijn meest die't in Indien niet en derben onthouden / dooz eenighe quade septen die seer be- derven hebben: niet teghenstaende soo woeter eenen dapperen handel ghescheven vande schepen dieder / igheheele jaer seer veel gaen ende comen van alle omlegghende Orientaelsche contreyen. Wshalve het Rijjs woeter genaert veel Cattoenen / waer dat seer sijn is / en wert in Indien seer gheestimeet / en niet alleendich verprept ende verhoert naer Indien en gheheel Orient: maer oock naer Portugael ende ander weghen. Dit Landt in van veel soor- ten / ende wert ghenaeint Sarampuras, Cassas, Comlas, Beartillas, Saropapas, ende dierghelijcke dijsent namen; hebben oock andere excellent wit Landt / seer lustich ghelwocht / upt een cruyt / welck sy spinnen als garen. Dit garen machmen sien by Paladanum, is geelachtigh / ende wort gheheten cruyt van Bengalen, waer mede sy besticken seer kunstigh die Bed- de- lictus / Davelloeren / Dorkusens / Scheer- doe- len / Mantilen om die kinderen niet te doo- pen / ghelijck als by ons die Vrouwen die in't kinde-bedt useren om te slaen / en maken se met loof ende Bloem-werck / ende van alle ft- gueren dienen mach dencken ofte versieren / dat een wonder om sien is / en soo meesterlick ghelwocht / van frapen arcept / datmen sulcks in Europa niet verbeteren en soude; desghel- jcks maken geheele stucken ofte webben van dit cruyt / en sommighe ghemeynt en ghelweven met zijde / hoe wel dat die van enkel cruyt zijn meer gelben en gheestimeet worden / en gaet die zijde in schoonheyt te boken. Dese Webben werden ghenaemt Sarriju; werdt veel in In- dien gheuseert ende ghesleten / soo dooz Dams / Bopeng /

Wande son- derlinghe goe- de coop isse- rocht in 28. gals / dooz o- verbloet haer- der vrucht- baerheden.

Wier leven de Indianen onghetoomde sonder justitie noch reys ons vergoeden de Portogesen groeten van- del aenact.

Sonderlinge sijn soeten der ghewer- selc deser In- dianen.

derlinghe upte een elen / do- oster / g- ruyt / in- van B- mas ca- hem.

Coning- rijk Beng- 10. n van sulcap- menten e veld- gra.

natu- ruych- eden- mds- ala- ri- ande- die daer- yeden.

ene B- so ex- twon- : bolen- ghe- re wot-

er by- o dier- n met- ande- in een-

De Riviere Ganges heeft Crocodilen / ghelijck de Riviere Nilus.

De Riviere Ganges so- tuert onder de Indianen / dat sy daer op de hope haer- der saligheyt setten.

Beltsame kuis- stenen der- inwoonders- van Bengala.

Bengala
gheeft up
Buetra: maer
weynigh ghe-
estmeert/ om
datter ver-
balst wojt.

Rhinoceros
ofte Rhinoc-
eros vanden
hier by me-
nichte/ werdt
geghen alle
seinen seer
weert gejou-
den.

Sonderlinge
ghedaente en
groote van
Aiet.

Depercher ende
holter over
vooch in
Bengala.

De rijk Arac-
an en Pegu
heeft menich-
te van Gout-
elghefmetur
snod Larca.

Denichte van
Ghyphanten
ende hoe den
Coning van
Pegu eenen
witten Gips-
phant als een
by vey aen-
bidder.

Worpen als Wambeyen: men mach het was-
sen als Lpwaet/ ende blijft soo schoon als oft
niet waer; Van Bengala comt oock veel Al-
galia oft Syver: maer deur die valsche incli-
natie vande Bengalen/ soo woijt het verbaist
en vermenght met vuylichheit/ als sout Olpe
en diergelycke tynel: waer van't niet veel ge-
acht en werdt. Oock in dat Coninghryck van
Bengalen werden ghehouden by menichsten
die Beesten/dienen op Latijn noemt Rhino-
cerotes, en vande Portugezen Abades, wiens
Hoorn/ Tandem/ vleesch Bloet/ Clauden/
ende alle wat hy aen ende in heeft/ is teghen
'senijn/ende woijt in Indië in grooter weer-
den ghehouden/ als wy op een ander plaetse
breeder sullen verhalen. Desghelyckis wassen
hier ghemarmerde Rieden/ dienen veelde-
lepsoorten by Paludanum sien mach/ welcke
Rieden de Portugezen heeten Canas de Ben-
gala, dat is/ Riet van Bengala/ende zijn gants
Mossijs ofte vol van binnem/ ende gheest zijn
vande dichte by naest ghelyck Spaens Riet:
maer wat dunder/ en binghen ghelyck Teen
oft rypen van Willighen alse groen zijn: zijn
van blyten van roeluren/ ende beplacht ghely-
ck offte gheschilbert waren: ghebruyckelike
in Portugal vooz d'oude Voutwaer/ om in
de handt te draghen/ en op te stuenen: Daer is
es ander soorte van't selfde Riet/ die se noemen
Rora, dese is dun ghelyck rypen daermen die
Coyben af byet/ als oock by Paludanum vele
moghen gesien worden daerse in Indien veel
seape Koyfken/ ende ander dypent curieu-
heyt af byenden. Van starker ende Botter/
ende ander dierghelycke waren/ hebbende by
menichsten als ghesepdt is/ waermede willen
Bengala laten rusten/ ende vervolgen die Custe
vooz taen.

Dat 17. Capittel.

Vande Custe ende Landen van Aracan, Pegu
ende Sian, tot den hoeck van Singapura, en-
ende de Stadt ende Fortresse van Malacca.

Aer't Coninghryck van Bengala, soo
beghinmen die Coninghrycken van
Aracan en Pegu, welcke Custe streck
vā Bengalen Zuden ten Oosten/ tot
die Stadt ofte Haven van Marcavan, in't landt
van Pegu, en zijn 70. mijlen; Marcavan leydt
op 16. graden/ van waer beghint het Rijkje
ende landt ghenacint Sian; Dese Coningh-
rycken van Aracan ende Pegu, zijn seer rijk
ende vruchtbaer van alle dinghen/ bysonder
van Goudt ende edele Ghesceuten/ als Ro-
bynen/ Espinellen Saffren/ Jacinten/ Ro-
bassen/ende Granaten/ en dierghelycke/ ghe-
lyck ghenoech bekendt is dooz die groote me-
nichsten die daer daghelijcks ingevoert wer-
den naer alle plaetsen. Desghelyckis het Riek
woijt hier ghenacint/ dat in soo grooter me-
nichte die Werelt dooz ghevoert wert. Wier
zijn oock die grootste menigte van Olifan-
ten/ datmen op gheen plaetsen van Oryenten
meerder vindt; oock affmeren die Portuge-
zen die daer handelen/ende haer daghelijckse
daert hebbe/ dat den Coningh van Pegu heeft
eenen witten Olifphant die sy aenbieden/ende
houden vooz hemeligh. Dese Pegus hebben een
manier dat wanneer daer eenighe Vreemde-
lingh in't land comt om te traffiqueren ende
te handelen/ het sy van wat natie die mach we-
sen/ soo werdt hem in't aencomen ghebracht
hoe langhe hy daer begeert te blijven/ ende den

rijt ghesepdt hebbende/ presenteren hem veel
Dochters/ dat hyder zijn heur upt kiese/ ende
maect contract met die Ouders ofte vren-
de vande Dochter die hem aenstaet/ vooz den
tijt die hy daer meent te blijven ende dat ghe-
daen wesen/ soo haelt hyse chups/ en sy dient
hem in als/ by dagh en nacht/ ghelyck zijn Sla-
vinnie en huyf voutwe: maer moet hem wach-
ten van ander Voutwen te soecken/ want sou-
de schade hebben/ ende in groot perijckel van
zijn leven staen. Den tijt zijnder residentie
volepndt wesen/ betact de vrieden ofte
Ouders den ghesetten prijs/ ofte ghecontrae-
teerden penningh/ ende gaet zijn wegh in vze-
den/ ende die Dochter leert weder met alle
daucht ende eere by haer Ouders ende Vrien-
den/ en woijt vooz aen al eeren eerlick ghout-
den: Gheschiedende daer naer dat alsulcke
Dochters quam te trouwen/ al waert met de
principaelste van't landt/ ende ghebeurende
dat den selfden vzeendelingh naer eenighe tijt
weder in Pegu, op die selfde plaets quam han-
delen/ gaet op een nieu ende eyscht zijn Vout-
we/ en woijt hem weder ghegeven/ sonder een-
ighe contradictie van haeren. Van noch een-
ge schanden te wesen/ende blijft weder by hem
den tijt zijnder onthoudinge albaer/ en wegh-
ren/ende/ leert weder by haeren echten Man/
welck onder haer vooz een inviolable Wet
wert onderhouden. Desghelyckis als penant
pet van staet ofte Edel gheboort is/ ende een
Dochter wilt trouwen/ sal gaer versoecken een
vzeendelingh/ dat hy zijn Vuydt d'eerste
nacht wil haer Maechdoom nemen/ende doen
hem eenighe vereringhe/ en houden dat vooz
een groote eere ende heerlijckheyt/ dat een an-
der haer die moeyten en arbeit af neemt; Dese
vancie en is niet alleenlich onder den Adel en
machtighe van't landt: maer oock by den Co-
ningh selfen; Oock soo draghen vele van die
Pegus vooz aen haer Manlijckheyt een Belle
ende sommighe twee/ vande groote van een
Okeroot/ die alsoo ghesecht is tusschen vel
ende vleesch; Dierghelycke Bellen eene mach-
men by Paludanus sien/ so ick upt Indien ghe-
brocht/ende hem vereert hebbe: welcke Belle/
een wonder soet ghesepdt gheven/ is gheord-
neert om dat die Pegus groote Sodomijters
waren: waer dooz het haer belet wert; Oock
gaen die Voutwen by naer naer/ alleen met
een doersken vooz haer schamelheyt/ twelcke
in't gaen hem opent/ ende haer half ende al-
temer heel ontdeckt/ ende is alleenlich ver-
ordneert om dat het de Mans soude verwer-
ken/ende trecken tot lust vande Voutwen/ en
te schoutwen die verbloete ende abomina-
ble Sodomijtsche sonden; Daer zijn oock on-
der haer die hare Dochters alse gebozen wor-
den haer schamelheyt toetapen/ haer alleene-
lich latende een cleyn gaetgen om haer water
dooz te maken/ en alse de Vuyt is/ soo machse
haeren Man op snijden/ so groot ende clen als
hy wil/ welck smiet te seker smout ofte salus
te ghenesen weten; ghelyck ick een van dese
Voutwen ghesien hebbe in Goa, die die Sur-
gien ofte Medecin vā onsen huyse des Aerts-
bischops selfs heeft opghesneben: Men soude
meenen dat alle dese dingen fabulen zijn/ zijn
nochtans warachtigh: want sulcks niet en
weet dooz die daghelijckse ervarentheyt/ en
vooz vande Portugezen unt Indien albaer:
maer oock die selfde Pegus, die veel in Indien
woonen/ ende oock een/deels Christenen zijn/
die't selfde oock vooz warachtelich vertellen
ende be-

Sheba
res vo
ten 20

Overt
van fr
d'iche
en sijn
Pegu
d'ere de vze
traffiquere
ders van t
haer den t
bigde keur
van de ber
maerle dech
ters gh'gh
den wert/ en

De vze
hor 20
be stad
Sian
ghen u

De vze
ne van vze
verloech
vzeendeling
dat sy hare
vzeendeling
erren nacht
bedapen/ etc

De vze
warren fari
mige van vze
gu Bellen
haer iname
lichheit be-
vecht vze
ghen.

De vze
om de vze
we hier naer
gaen.

De vze
wonderlike
curen aen jon-
ghe dochters
gepleecht/ als
30 ghebozen
werden/ rid
als 30 de
vuyt 30.

De vze
in dia
ligh g
de wou
dooz
en gro
loch cu
den Co
van 20
Pegu.

ende bekennen / ghelijck oock die na gelegent
heyt ende ghebuerfchap ghenoech openbaer
maecht. Die van Aracan, Pegu, ende Sian, is
volck by naer van facten ende wesen / vā aen-
ficht / ghelijck die van China: maer heeft noch
eenighe differentie; zijn van coleur veel witter
als die Bengalen, ende een wepnigh byzonder
als die van China; Het conterfeytsel vande
Pegas machinen sien by de figuren van In-
dien / by de Christenen van S. Thomas.

Heere ende weder op die Cufte / tot die Haven
ende Stadt van Martavan, welck is het uy-
terste van Pegu, ende begijnfel van Sian. In
dese Stadt worden veel vande groote aerden
Potten ghemaect / dienen in Indien Mar-
tavanas noemt; worden in grooter menich-
ten ghevoert gheheel Indien deur; zijn van alle
loopen groot en clem; daer zijder daer wel
twee pippen nats in gaen moghen; d'oorfaect
datter so veel vervoert werde is / om dat men
se in Indien ghebruickt in alle hupfen ende
schepen in de plaats van Vaten: want daer
geen zijn van die van Portugael comen / daer
omme dienen dese Potten ende plaats om Oly-
Wijn / Water / en dierghelijcke dingen te ver-
waren / ende blijft seer goet in / ende is een
groot gherief voor den reysende sijn: comen
oock veel in Portugael: want ghebruickense
op die Schepen van Indien / voor water en
Olie / etc.

Van Martavan begijnt die Cufte van Sian,
en streckt Zuyden ten Oosten / tot den hoeck
voorbij Malacca, ghenacint Singapura, welcke
zijn 220. mijlen.

Van Martavan tot die Stadt van Sian,
overt kundt Zuyd-oost ten oosten: Men d'an-
der zijde vander See ende Cufte zijn 70. mij-
len / ende te water streckt die Cufte als gheseyt
is / tot den hoeck van Singapura, ende loopt
van daer weder binnewaerts tot die voorsj.
Stade van Sian, soo blijft dat land oft desen
uythoek / ghelijck eenen arm / welck op zijn
breedste is / van d'eene Cufte tot d'ander 50.
mijlen / ende op sommighe plaatsen 10. mijlen /
te weten daer die Stadt Tanassarien leyt / daer
wy hier naer af seffen sullen: Alle die lande
is eertijds gheweest onder tribuut ende ghe-
welct vanden Coningh Sian, die als kerfse
over alle die Landen gheboort / ende is noch
heden daeghs seer machigh / hoe wel dat zijn
meeste stercke ghebroken is van den Co-
ningh van Pegu, met welken hy altoos groo-
te oorloghe gevoert heeft / ende zijn nu ende al-
toos doot upanden gheweest: Want in't jaer
van 1568. soo haddet eenen dapperen veltach
van veel hondert duysenden van beyde zijden /
waer in die van Sian die nederlaghe hadden /
ende verlorren bleef / ende die van Pegu die
victorie / soo dat die van Sian altoos die van
Pegu tribuut betalen: Doozake van desen
bloedighen krijgh was dat die van Sian had-
den eenen witten Ollyphant / welck die van
Pegu hoorden / ende om dat sy den witten O-
llyphant voor heplich houden ende aenbieden
als boven gheseyt is / soo sonden sy haer An-
basadeurs acnden Coningh van Sian, met
ghiften en presenten / ende offerreerden al te
gheben voor den Ollyphant / dat die van Sian
sonde moghen beghere / soo hysse haer wilde
sepiden / twelck die van Sian in gheenderleyn
in vieren / noch dooz bidden en sineecten / noch
dooz ghiften ende gaben wilde consenteeren /
waer dooz die van Pegu ontfaken zijnde met
graenschap / hebben alle haer macht vergaert

teghen die van Sian, ende hier dooz niet alleen
verkeghen desen witten Ollyphant: maer die
van Sian tributarij ghenacint / als gheseyt
is: waer mede Sian seer ghebedineert is; ende
veel Coninghrijcken die haer plaghien tribuut
te gheben / en weten haer nu niet te wil / die nu
haer regeringhe op haer selven hebben / als
wy in't vervolghe vande Cufte sullen hooren /
die alle ghelegghen zijn in't land: dat in't ge-
nerael Sian ghenacint werdt / hoe wel het nu
ter tijt veel Coninghrijcken heeft / met sonder-
linghe namen / waer mede sy heden daeghs
ghenocint ende bekent zijn. Het land van Sian
heeft seer veel Benjoin, ende werdt van daer
ghebracht tot Malacca, ende soo over al ver-
seeyt; Wat het land ende volck belanghende
is / zijn by naer in als ghelijck die van Pegu,
ende hebben wepnigh differentie / gelijck oock
die van Malacca, ende alle die aenpalende lan-
den egde ghebueren.

Van Martavan verholghende die Cufte
Zuydwaerts aen 60. mijlen / ende dan 30.
mijlen Zuyd-oost ten Oost / tusschen twee
Eylanden / loopt die Cufte binnewaerts in
enen bocht / alwaer leyd die Stadt van Ta-
nassarien, op 11. graden van dese Stadt / als
boven gheroert is / zijn maer 10. mijlen oer
land aen d'ander zijde vande Cufte: Op dese
Stadt van Tanassarien is groote haert ende
handelinge vande Portugesen / ende alhier
comen veel waren up Pegu ende Sian, en is
ghelijck een stapel: desghelijckis soo vallen hier
veel Wijnen / die van Cocus, ofte Indiaen-
sche Potten maken / ende wort ghenacint Nype
van Tanassaria, dat is te segghen / Brandewijn
van Tanassarien: want is ghebifileert water
dat up die Indiaensche Potten comt / welck
is vande selve cracht ende virtuyt ghelijck
alhier de Brandewijn / ende wort aldaer Nype
gheheeten / hoe wel dat se op veel plaatsen van
Indien Nype distilleren / ende maken prince-
palick in Goa, niet tegghenstaende / soo wort
dese van Tanassarijn in veel meer werden
ghehouwen / en is beter / wort seer vertrocken
ende over al vervoert inde groote Potten van
Martavan: Die Vrouwen van Indien zijn
der groote vriendinnen af / hoe wel zijt dooz
de Mans niet willen drincken om d'eerbaer-
heyt: maer in't heymelick maken se goet rier
met Tanassarijn; is een Coninghrijck alfang
op haer selven; eertijds onder tribuut van Sian
gheweest.

Van Tanassarijn 20. mijlen west zuyd-west
aen / om up die bocht / ende tusschen die Ey-
landen up te comen / ende dan weder die Cufte
verholghende zuyden ten oosten / tot die Stadt
ende Coninghrijck van Quoda, zijn 60. mij-
len / twelcke leyd op 6. graden: Dit is oock
een Coninghrijck ghelijck Tanassarijn; heeft
oock sommighe Wijnen / ghelijck die van Ta-
nassarijn; oock valt hier sommighe Peper.

Van Reda verholghende die Cufte zuyd
zuyd-oost aen 40. mijlen / tot op 4. graden leyd
die Stadt ghenacint Pera, alhier vintmen veel
Calaem, twelck is ghelijck Tin, twelck comt
oock van Cunsalan, een plaats ghelegghen op
dese selve Cufte. n.w. van Reda, 30. mijlen:
op 8. graden van Pera 30. mijlen / vervolgen-
de die Cufte 3.0. ten 3. aen / leyd die Stadt ende
Portresse van Malacca op 2. graden acnde
zijde van't Noord: Van daer 20. mijlen
zuydwaerts aen leyd den uitersten hoeck ofte
Cabo van desen arm / ghenacint C. de Singa-
pura, leyd op een graet.

Die van Pegu
hebben den
Coningh van
Sian zynen
hepighen ge-
achten witten
Ollyphant
afgewonnen /
en t'ghech van
Sian ghebe-
dineert.

Wetertijckhe
Sian wert
veel Benjoin
in verscheide
andere lande
vervoert.

De Stadt Tan-
nassarien is
der Portuga-
sen principael
stapel op Pe-
gu ende Sian.

Appel van Tan-
nassarien dat
is Brande-
wijn van Tan-
nassarien up
Indische Potten
ghebruct.

Dese India-
sche Vrouwen
seer gheneegen
tot desen Bran-
dewijn van
Tanassarijn.

Beschijvinghe
der aenpalende
steden desen
rijcke tot aen
Malacca om
de Cabo Singa-
pura.

Shedaente
is volck
van Pegu.

Overvloet
van frappe In-
dische Potten
en schotel in
Pegu ende
Sian ghe-
maect / en in
veel landen
vervoert.

Beschijvinge
hoe Sian en
de Stadt van
Sian ghelij-
ghen is.

waer
in Pegu
he den
welck
haren
en den
nach
in't

reke /
n sent
in Sian
en an
me
be-
dijg.

waer
hyou
maet

Den witten
Ollyphant die
in Sian he-
pigh ghehou-
de wort / was
d'oorfak van
een groot oor-
logh tusschen
den Coningh
van Sian en
Pegu.

Malacca is
naest Synis
en Mossam-
bique het pro-
fytelichste
hooy den Voy-
sugesen / heb-
bende den Na-
mel vā China
ende de Ma-
lucische eplā-
den etc.

Daer nigh
dozt gesen
wonen tot
Malacca/
nochtans
grooten han-
del van veel
reysende w-
den.

D'orighele
gintsept de
lads is d'o
saet dat we
nigh doort
gefen hier
wonen.

Van Malacca
ca doert nu
het nycke
schip van ghe-
heel Indien
na Portugael
ghescheept/
hoe wel on-
langhs gants
wepingh be-
woedigheest.

Malacca is bewoont vande Portugesen ghelijckelick met die inghebozen ende naturelen van't Landt / diemen heet Malayos; Die Portugesen hebbt hier een Fortresse / ghelijck als tot Mossambique, ende is naest Mossambique ende Ormus die beste ende ypsotrichste voer die Capiteynen van geheel Indien; die Stadt heeft oock een Bisshof / ghelijck Cochijn; maer zijn Sussagamen vanden Kerck-bisshof van Goa; hier is die stapel van geheel Indien / China; die Eplanden van Maluco, ende ander onligghende Eplanden; heeft grootten handel van alle schepen die gaen comen van China, Molucos, Banda, Insulas Javas, Samatra, ende alle die onligghende Eplanden / als oock van Sian, Pegu, Bengala, Choramandel, ende Indien / waer van eenen grootten hoop schepen jaerlicks gaen comen / en albaer laden en lossen / vercoopen / coopen ende manghelen / ende grootten handel bygoen van alle natiën van Orienct; daer woonen oock sommighe Portugesen met haer huysgezinnen ende familien / doch weynigh ende niet boven die hondert; maer vande reysende man / die albaer comen haer cooppmanschap drijven / ofte die met haer schepen naer China, Molucas, ofte ander weeghen willen / ofte van daen comen / die alhier haer betversinghe nemen / ende moeten vertoeven den tijt van die Monsoyns, dat zijn winden die op haer tijdt waeren / om hare vaert van d'een plaats op d'ander te volbringhen; d'oorsake datter so weynich Portugesen woonen; is om dattet een seer onghesont landt en sware lucht is / soo wel voer de inghebozen / als voer den yndiëdelingh / en gheweenlick van al die daer comen ende yet vertoeft; moerender van haer ghesontheyt Tol betalen / of huyl / of haer laken / soo dat wiender met leven af comt / inacht voer een mirakel houwen / waerom het landt veel geshondt werdt / niet teghenslaende die giericheyt ende begheerte van't ghewin ende goede ghelegentheyt vande plaats / doer de Menschen alle dinghen waeghen / en alle yertijckel licht achten / waer doer in Malacca so groote communicatie is van alle weeghen / als in geheel Indien; het landt en heeft niet van hem seluen / dan comt al van buyten in groot menichte; oock vaert hier alle jaren een schip van Portugael / dat altoo een maent voer de Schepen van Indien af treckt / sonder in Indien aen te come / ten ware doer getreckt somtijds tot Mossambique) word in Malacca gheladen ende afgheweerdicht / ende is altoos wel eens / soo rijck van alle costelicke waeren en specerijen / als eenich schip dat in Indien gheladen werdt; ende van daer neemt het zijn cours weder naer Portugael; De Malayos van Malacca vertellen / dat den ersten oorspronck van Malacca is gheweest over weynigh jaren / doen en plach Malacca niet met allen te wesen / dan alleerlicke een plaats van 7. oft 8. visschers hutte; die albaer haer visscherije hielden; want om die onghesontheyt van't landt / soo sehou dent en peghelijck, in't epiot soo zijnder ver gaert sommighe Visschers / als Pegus, Syanes, Bengala, ende ander natiën van die onligghende contreyen / die daghelick albaer vergaderden om haer Visscherije te doen / en zijn te samen buercomen albaer een stad ende nuer regement op te richten ende te bouwen / ende

verozbinderde een tale op haer ſelven / om die
ander onniffigende plaetſen niet te ghelijken /
ende in alle dingen op haer ſelven in different
van haer onniffigende gebueren te weſen / ende
namen die beſte woorzen van alle d'ander ta-
len / waer van ſp ſpreekt op haer ſelven
rege / noemende de ſtad Malacca, welke heeft
binnen coſten rijdt ſoo grooten toeloop ghere-
ghen / deir die bequaamheyt ende wel ghelijc-
ghentheyt vande plaets / principael vooz die
haer met coophandelinge ghenen / dat die
is ghewoorden een vande beſte ende principael-
ſte Coningrijken van alle die onniffigende
quartieren; ende deſe tael ghenacnt Malayo
werdt vermaectt ende gheljouwen vooz die
courtpoſſe ende geſchickſte van geheel Orien-
ten / ende die Malapen / ſoo wel Mannen als
Woutwen zijn alle ſeer amozens / en laten haer
duncken dat haers ghelijc inde Wereld niet
en zijn; hebben veel manieren van liefrecynen /
Liedelien / ende ander amoureuſe rymen / waer
mede ſp wondert upt rechten / ende hooghinnoet
op daghen; Ende die in Indien die ſpake
van Malaye niet en can / die en mach niet me-
ghelijc bp onſter Fransoys / wiens conter-
ſepſels van deſe Malapen inen alhier mach
niet te leden afgebeeld ſien / ghelijckheit niet
die afbeeldinge vande Jauwen / upt die Ep-
kanten Iavas, waer van bp hier naer ſullen
tracieren.

Die k^l
lacca heb
by haer sel
een epghe
tale verop
neert/ ende
seer verint

Die van
lacca 30
amoye
ghene
baer m
vā rē

Summa
 Chersone
 Mura ghy
 noemt / 10
 Ophir w
 daer Dal
 het Goud
 daer kreept

gint bar
malas golt
fi streit vo
p El. 12

Den pinnen
ael Coning
an Dinnan
root vpart
let den 12
gesen 30
/ belet 10
affiquen.

Dat 19. Capittel.

Van't Eylande Samatra, certijts Tapro-
bana gheheeten.

Rijst segghen over Malacca zuydwijest
aen 10. mijlen van't vaste land/te we-
ten by Malabar, daer die Straet ofte
enckte op zyn naufte is / leyt het ver-
maerde Eplandt / eertijds ghenaeint Tapro-
bana, ende tegghenwoordigh Samatra; wooyt
oock van sonnigge Diftoze schijvers ghe-
noemt Cherfonelo aurea, ander willen affe-
meren dat het Ophir is; daer Salomon het
Goudt van daer treech / als die Schrijver
vermeldt; ende willen segghen dat het in boz-
ge tijden vast landt gheweest is met Malacca;
het Eplandt beghint vā d' eerste pinct / welck
comt tegghen over die Golve van Bengalen,
op 5. graden aende zijde van't Noorden / ende
streckt alsoo booyh Malacca / 5.30. aen / tot
by't Eplandt ghenaeint Iava major, al waer
het volc pinct op 6. graden aende zijde van't
suden / ende heeft inde lengde 170. mijlen/
en 60. inde breedte. Die Portugezen en hebben
hier gheen plaetsen bewoont van bijghen haer
handelinghe op sonnigge plaetsen / doch wep-
nigh; want die inwoonders brenghen selver
veel waren naer Malacca. Het Eplandt heeft
veel Coninghen / en den principaelsten is den
Coringh van Dachem, welcke leyt by d' eer-
ste pinct van't Eplandt op 4. graden aen't
noorden; Dese Dachem is seer machtigh / en
groot vpondt bande Portugezen; heeft d'ich-
wils Malacca benauidt gheschied; ende groot
quaet aenighedact; alst nu noch by mijnen tij-
den gheschiedt is; beletende datter gheen vir-
tuale noch pet anders op Malacca mochte
comē; oock besettede die passagie bande straet
tusschen Malacca ende Sumatra, soo dat die
Scheppen van China ende Iapan, ende d' En-
landen van Moluco, alternael moesten vint-
en om varen waer in groot perijckel passie-
den / tot groot achterdeel van den rependen

e va d
ca de
hac le
e p
e de
rt m
brim

ban
ca ap
oie
neg
r m
Rely

hary
hary
ca g
nt /
ir l
Dale
Doub
Arre

hary
ban
a g
ret
Dale

pim
Com
xun
Dpa
ca g
in g
let
men

*Malachē incolę sermone et moribus quam reliqui Indi
cultioribus et magis comes.*
Inwoonders van Mállacka welcke alle andere Indianen in
taele courtofsje en amoreusheyt te boven gaen.

Insulanus e Iava gens durę cervicis.
 Een eylander avt Iava welcks velck is hart:
 neckich en opstinaet.

Wen
Chu
hebb
leper
wien
mak

De
senh
oppe
mact
quest

Dam
man
Gom
Jura
Dye
heft
bierh
bel-bu
een ff
die 2
vloep

De se
Indi
grof
upe p
font
fonde

De 2
vande
tagese
monne
creeghe
500. 1
stukke

De 13
sen de
beel
deper
e 2 pl
marta
bir est
par.

Dat 20. Capittel.

Van't Eyland van Java mayor, midtsgaders van hare waren, coopmanschappen ende handelighen, ghewichte, munte, ende prijzen van dien, ende andere particulariteyten.

Zijdt zijdt-oost teghen ober 't leste pinct van't Eplandt van Samatra, aende Zijdt zijde vanden Equinoctiael, leyt het Eplandt ghenaeint Lava mayor, oft groot lava, alwaer een enghde ofte Straet is tusschen Samatra ende Lava, genaemt die Strate ofte enghde van Sunda, van een plaets daer by gheleghen/ in't Eplandt lava; alsoo gheheeten; Dit Eplandt beghint op 7. graden aende zijdt zijde/ ende streckt alsoo oost ten zijden 150. mijlen lanck: maer vande breedte enweenne tot noch toe niet/want noch niet ondeckt en is / noch vande selsde inwoonders bekenit / sommighe presumeren dat het vast landt is / dan het landt ghenaeint Terra incognita, dat ober die C. de bona Esperança, tot alhier soude hemmen strecken: maer hier van en is tot noch toe gheen sekerheyt/waer van het boort een Eplandt gherekendt wordt; De Inwoonders vertellen dat binnen in't landt een Rivier ofte Beke loopt / 'twelc alle 'thout datter in valt / in steen verandert: Deur dese Straet ofte enghde van Sunda, is nu coztelijcken ghepasseert den Engelschen Capiteyn Thomas Chandiish met zijn Schip / comende uit die Zuid-zee van nieu Spaengien; Dit Eplandt is seer abundant van rijst / ende alle lijfstrochten van Wee/Verkens/Schayen ende Hoenderen; Wijn / Looch / Indische Noeten: van alle Specerijen / als Naghelen) Noote-nuskenen/ Foelie/alle het welcke sp hoeren naer Malacca. Die principaelste Havē van't Eplandt is Sunda Calapa, waer van die straet den naem heeft: Op dese plaets van Sunda valt veel Peper / ende is beter als die van Indien ofte Malabar / is so veel datmen daer jaerlicks wel soude laden vier ofte vijf duysent quintalen Peper / Portugaels gewicht: Heeft oock veel Wierooch / Benjoin van Bonin / gheheeten Folie / Camphora; desghelijck Diamanten / op welcke plaetsen men wel soude traffiqueren moghen / sonder yemands belet: want die Portugesen daer niet en comē / om dat het die Javwen sels tot Malacca comen verpen en vercoopen; En al ist wat buyten propoost te treden / soo en duncket my niet seer onmoedigh alhier een cozt verhael by te voeghen / op wat manier men aldaer coopt vercoopt ende handelt: met waren/munte en ghewichte/aenghesien wy van't Eplandt lava zijn tracterende, So is te weten/dat inde Sunda en is anders gheen ghelt als een munte van Coper / ghenaeint Caixa, vande groote van een Hollandische: Wuyt / doch wel de helft dunder/ende heeft in't midden een gat/om een suet daer doot te rijghen:want zijn ghemeeenlijck 200. ofte duysenden aen malcanderen ghereghen/waer mede sp haer rekeninghe werten te maken / als volcht: 200. Caixas is een Saca, ende vijf Sacas doen duysent Caixas, welck is soo veel als een Crusack van Portugael/ ofte 3. Carolus guldens / Nederlandische munte. Die Peper van Sunda wordt vercoft by sacken / en elcken sack weeght 45. Catten/ ghewicht van China, elcke Catte is soo veel als 20. Portugaelsche oncs; ende gelt elck sack Peper aldaer ghelocht ten minsten 5. duysent

Onsekerheyt of Java mayor vast landt aen Terra incognita oft een Eplandt is.

Rivier die hout in steen verandert.

Beschijvinge der vyuchten van Java mayor.

Overbloeit wā Peper Javwen ende ander waren in Java mayor.

Op Java mayor fondmen sonder belet moghen handelen.

Sunda is de principael haven van Java ende daer gaet geen ander dan capoe gelt genaemt Caixa.

Caixas,

coopman/ende die van Malacca ende Indien hadden veel Galleen inde enghde van Malacca / die hem sommighe verloochende Christenen (die nieuwers en ghebreken) hadde leeren maken: waermede sp groot quaet deden/ende daghelijcks doet: maer met Godes hulpe ende der Portugesen ontfet van Indien / is alle dinghen weder gheopent/ ende in zijn eerste wesen ende effert ghebracht / als wy op sinen tijdt op een ander sullen verhalen. Het is langhe gheordineert vande Coninghen van Portugael ende zijn Vigoreys, datmen soude eenighe conquiste op't eplandt van Samatra doen / ende daer zijn Capiteynen die noch hedensdaeghs Coninghs salaris daer op ontfanghen ende ghenuten / metten tijtel van overste / ofte Adelantado van dees Conquestar: maer tot noch toe en isser niet bedreven / hoe wel sp daghelijcks dreghen sonder pet naer te volghen. Het Eplandt is seer rijck van Mynen / van Goudt / Silber / en Metael / daer af sp goet geschut gieten / ende edele ghesmeten / en ander Metalen: Van alle Specerijen / welckende houten / wortelen / en ander Medecynen; Het heeft eenen vierighen Swelbergh/ende affmieren datter een Fonteyn is / die louter en eichel Balsen bloet: Heeft oock groote abundantie van Spide. In dit leste beleghe ende benaenthet van Malacca / font die Coningh van Acheijn een stuck gheschuts / vande groote ende lenghte dieghelijcks in Christenrick wernigh ghesien / en soo wel gewoont / 'twelcke sp gaf in houwelijck met zijn Dochter / welcke troude met de Coningh van Ior, een plaets gheleghen by Malacca / aende Custe van Sian, waer van op een ander / dit stuck ende die Dochter creghen die Portugesen / ende brachten in Malacca / ende daer na wordent Gheschut ghesonden in't Schip dat naer Portugael gingh aenden Coningh vooreen present; en was soofwaer datmen in dese onder in't ballast leggen: Dit selfde stuck leyt alnoch in't Eplandt Tercera, oorsake dat het voorscheyden Schip daer bleef / comende in ons ghelieschap in mijn wederom-comst van Indien: Desghelijcks worde dese Stadt Ior vande Portugesen gewonne / overballen ende gantsch gheraefert / alwaer sp vonden ober die 1500. metalē stucken / onder groot en cleyn / hoe wel dat sommighe niet grooter en waren als een Vaerck ende Musket / ende ander wat grooter naer adbenant / ende van alle soorten / doch seer aerbigh gewoont ende verciert met loof-werck ende Figuren / welcke alleen verhaelt hebbe / om dat het daer in soude bliicken datse oock alle Metalen hebben / en met Metalen dinghen weten om te gaen. Keerende weder op onse propoost / soo zijnder sommighe plaetsen in dit Eplandt daer die Portugesen handelen / die met die van Malacca haer trafique drinjen / als een plaets ghenaeint Pedir, welck leyt 20. mijlen van Acheijn, aende Custe teghen ober Malacca / van waer comt veel Peper / en oock Gout / en vā een ander plaets ghenaeint Campar, welck leyt by naest onder die linie Equinoctiael, op't selfde Eplandt aende Zuid zijde / aen die selfde zijde aende Westre custe van't Eplandt leyd een plaets / ghenaeint Manacabo, alwaer men maect die Pongiaerden / diemmen in Indien heet Cryses, welcke seer verniet en geestunert worden / en boort beste geweer geacht van geheel Orienten / daer die Javwen en Malapen seer met hoeren / en haer dapper op bekrouten.

Verloochende Christenen hebben Galleen in Indien leeren maken.

De Portugesen hebben oorde om Samatra te conqueren.

Samatra rijck van Rijde / Gout / Silber / wortelen / en Specerijen / en heeft eenen vierighen Swelbergh / met een Fonteyn die Balsen bloept.

Seer groot Indische grof gheschut upt pfectina Portugaels sonder.

De Stadt Ior vanden Portugesen inghe / monnen / ende creghen daer 1500. metalen stucken.

De Portugesen becomen veel Gout en Peper op't Eplandt Samatra vā Pedir en Campar.

Beschijvinge
der waerdpe
des gelts, des
Peper, met
d'andere spe-
erie/ete. ende
hare gewicht
in Java.

Werhael der
waren die upt
ander plaets
in Java
best ghetre-
ken werden

Ghebaente
ende weien
der Javen.

Van Java/
Major/ ende
minor/ ende
andere Epla-
den/ ende hare
handelinge.

Van't Epland
Banda/ met
de specerijen
ende confectie
die van daer
comen.

Caixas, ten alderhooghten 6. ofte 7. duysent
Caixas. De Massa ofte Poelien/ Raghelen/
Noteniscaten/ swart ende wit Benjoin/ Ca-
phora/ alle dit wert verhocht by de Bhar, elck
Bhar van Sunda heeft 330. Latten van Chi-
na, altemet ghelt die Poelie ofte Bloem van
Mustaten/ die supber ende schoon is tot 100.
ende 120. duysent Caixas, die schoone Ragh-
len nae addenaint; Die vuple Raghelen die
men heet de Balkon, gelben de Bhar 70. ende 80.
duysent Caixas; Die Noteniscaten gelben
altemet 20. ende 25. duysent Caixas de Bhar;
De witte en swarte Benjoin ghelt 150. en 180.
duysent Caixas, ende 200. duysent die Bhar.
De ware die daer bgeert en verhandelt wer-
den in manghelinghe van dese Specerijen/ zijn
dese naevolgende/ te weten/ differente soor-
ten en coleuren van Cattoene Lpwaet/ welck
comt upt Cambaya, Choramandel ende Ben-
gala; als zijn Saraffes de Gabares, ende ghe-
schilberde Taper van S. Thomas/ van 5.
ellen/ zijn doeken also ghenaemt; upt Benga-
len wit Cattoene Lpwaet/ te weten Sarampu-
ras, Cassas, Satepofas, ende swarte Satopafen,
ende sommigh onghelapcht Lpwaet; upt
Cambaya, swarte Cannequijs, roode Tu-
riases, zijn altemet doeken van Cattoene Lp-
waet/ roode Beyramen, groote ende cleyn/
welcke is by naest gelijck Camerijckis doek/
ende gheloof wel/ al waert Lpwaet van dese
landen/ soelden daer inder gheestineert wer-
de 1 als Cattoene Lpwaet upt Indien. Die
lauwen is volck seer weert ende opstmaet van
natueren; van culeur by naer gelijck die Ma-
layen, byn van verwe/ met seer onghelick
die Brasilianen/ sterck ende wel gheset van liss/
en grof van lede; een plat aensicht/ ende bjeede
verheven kaken/ groote ooghschellen/ cleyn
ooghen/ weynigh baert/ drie ofte vier haren
boven en onder den mant; het hant op't hooft
seer dun ende kort/ doch pre swart/ wiens con-
tersepfel men mach sien by die Malayen van
Malacca, om datse aldaer oock veel verheeren
ende woonen. Der volghende die streck ende
Custe oost ten zwen aen 25. mijlen voor by
Java major, beghint het Eplandt van Java
minor, ofte cleyn Java, en waer voorder het
Eplandt ghenacint Timor, alwaer t Sandel-
hout waert in groote menicheten en ander duys-
sent byliggende Eplanden/ die sonderlingh
soo niet gecommuneert en werden/ doch zijn
alle bewoont ende vruchtbaer van volck/ ende
waren gelijck als die Jauwen. Van Malacca
vaertmen naer die Eplanden van Moluca,
Banda, ende Amboyna, alwaer die Portuga-
sen hare Fortressen en Capiteinen hebben/ en
bijhen aldaer haer ha idel; Haren wegh is te
weten van Malacca supb oost ten zwen over
die 100. mijle/ en sech veel Eplande en drooch-
ten deure/ also datse allenachten moeten anke-
ren om't perijckel te schouwen vande drooch-
ten/ welcke meestendeel duert tot Moluca toe/
ende hebbende over die 100. mijlen alsoo ghe-
baren/ nemen haren cours oostwaerts/ ende
oost ten noorden 20. mijlen tot het Eplandt
genaemt Banda, welck lent op 5. graden acide
zijde van't zwen; Op dit Eplandt hebben die
Portugesen haren indel waer in dit Eplandt
wassen die meeste ende beste Note-mustaten
ende Bloemen; Al hier makense oock die Note-
mustaten in Conserva ofte Confectura/ en
gheepriuwende ofte uytgerpste Ohie vande
sefde Noten ende Bloemen/ die van daer ge-
bracht wert op Malacca, ende so voorts op alle

plaetsen verhoert; Die handelinge van hier
gheschiet meest met manghelinghen/ gelijck
in Sunda ende Java, dan zijn qualich te betrou-
wen; men moet scherpe macht houden/ en niet
aen lande gaen/ dan blijen in't Schip/ alwaer
die van't Epland haer coomanschappe bren-
ghen/ ende doen haer handelinge als ghe-
sept is: want het gheschiet diekwils datse die
Portugesen bedrieghen/ die haer te veel ver-
trouwen; want een inijder hemisse en brient
aldaer wesen op een schip voor Capitein/
verliesende tselfde schip op die Custe van dit
Eplandt/ worde niet alle zijn volck gheban-
gen/ alwaer hy wel twee jar en ellendigh le-
ven hadde/ en wert in't eynde gerantfoeneert.
Alle dese vopagien naer Banda, Moluca, ende
dese Eplande/ ende oock wat wegen van In-
dien dat het sy mach niemand doen dan met
oorlof/ ende particulier gunste vanden Co-
ningh van Portugael/ ende wert ghegheben
in recompense van hare dienste in Indien
ghedaen/ als ander officien/ gelijck by op
zinen tijt en plaetsen byeder sullen verhalen.

Van't Eplandt Banda noordwestwaerts
aen 20. mijlen/ leyd het Eplandt ghenacint
Amboyna, alwaer die Portugesen oock een
cleyn Fortresse hebben; Het Eplandt en heeft
niet veel specerij/ dan die schepen die van Ma-
lacca naer Maluco baren comen daer altoos
verderfinghe nemen van verset water. Van
dit Eplandt van Amboyna noordwaert aen
70. mijle/ leyd het Eplandt Tydor op een graed
aen't Noorden/ en is het eerste Eplandt vande
Molucas, ses mijlen noordwaerts leyd Moluco,
ende terstont daer by Tarnate, ende d'ander ep-
landen vande Raghelen.

Dat 21. Capittel.
Van d'Eylanden van Maluco.

De Eplanden van Maluco zijn vijf/ te
weten/ Maluco, Tarnate, Tydor, Ge-
loulou, ende een ander/ al waer de Por-
tugesen hebben twee Fortressen/ te
weten/ op Tarnate en Tydor, ende hebben over
langhe jaren ondeckt ende vercreghen/ ende
doen daer haer handelinge upt Indien en van
Malacca; De Spaengieners hebbende oock
veel om gedaen/ om aldaer hare vaert te heb-
ben/ en quamen daer van men Spaenien op't
Eplandt ghenacint Tarnate, al waer sy haer
schip door storm verlooren/ en en konsten daer
niet wed r van daer comen; worden vande
Portugesen meest dootd ghesnuten/ ende die
reste ghevanghen/ en naer Portugael ghesou-
den/ alwaer die Coninghen van Spaengien
ende Portugael eenen grooten ende langhen
twist om ghadt hebben vande deelinghe van
de conquesta ende ontdeckinge der Zee/ welcke
daer naer vanden Paus neder is ghelept: in
sonnia/ dat altans die Portugesen nu allee-
nelick ghebruken de vaert op die selfde E-
planden; Dese Eplanden hebben anders niet
als Raghelen: maer in soo grooter menichte/
dat zinder alst blijk de Werelt niet vervullen.
Dagelijckis vintmen in dese Eplanden buer-
bergen/ ende zijn seer drooghe/ ende verbaende
landen/ hebbende anders niet dan victualie
van Vlesch en Viscen; naer van Rijs/ Coorn/
Kum/ Looch/ ende diergelijcke liffstochten/
ende alle andere nootdrustighe waren/ worden
haer eenfdeels vande Portugesen/ ende oock
vart d'ander onliggende plaetsen ghebracht/
welck sy al nemen in manghelinghe van

Die van Java
daer sijn
te betrouwen

Sonder een
seint mach
op Banda
daer onter
niet handel

Van't Epland
Amboyna
Tydor/ etc.

Tot Tibo
Tarnate heb-
ben de Por-
tugesen haer
Fortressen.

Overloet
Malacca
gheten inde
Indisch
Eplanden.

Hier bergten
in Malacca.

Agelen; Het Broodt dat sy van haer eppen hebben en ghebruycken / is van hout ofte wortelen / ghelijck die Bastiaanen / en haer eleecken zijn van stropofie cruyt gheuewen / ende fraep gebruyt; Alleen op dese Eplanden worden ghebonden die voghelen die de Portugeesen noemen Passaros de Sol, dat is / Sonnevoghs / van die Italianen Manu codiatas, die Latinisten Paradiseas, ende werden van ons ghenoemt Paradijs voghelen / om die schoonheyt van haer pluymen / welke alle ander veren te bove gaet; Dese vogels en werden nummenmer leuendigh gesien / dan doot zijnde / vallen op die Eplanden; Vliegghen soo men seyd jegen die Son aen / ende houden haer altoos inde lucht / sonder op d'aerde te comen: want en hebben gheen voeten noch blueghelen / dan allemeestelicken hooft ende lijf / ende het meestendeel steert / alst blijct bande voghelen die van daer naer Indien ghebracht werden / ende oock wel herwaerts over: maer weynigh: want en zijn niet veel / en kostelick / waer vanicker twee mede ghebracht hebbe voer Doctor Paludanus, te weten / Manneken ende Wjfsken / hem die voer zijn caner vercoerde. Dese Eplanden liggen onder veel ander Eplanden / ende om dat daer geen sonderlinghe notitie as en is / door die weynighe communicatie die daer valt / soo willen wyse voer by staen / en keere weder op die Custe van Malacca, welke wy ghelaten hebben tot aende Cabo ofte hoek van Singapura, ende sullen also die Custe gaen verholghen.

Dat 12. Capittel.

Vande C. de Singapura tot die Stadt van Sian, ende die Custe van Cambaja en Cauchinchina, ende die Eylanden van Borneo, Lufsons Manillios ofte Phillipinas.

Vande C. de Singapura tot den hoek ghenaemt Sinofura, oostwaerts aen / zijn 18. mijlen; 6. oft 7. mijlen daer van leyt een Clippe in die Zee / ghenaemt Pedra bianca, oft Witte steen / alwaer die Schepen die van China gaen en konnen / die wilts groot perijckel passeren / en sommighe Schepen op ghebleuen zijn / waer van die Piloten groote sorghe ende vreesse draghen als zijder ontrent zijn: want hebben anders ghenen wegh dan desen.

Van desen hoek van Chinofura oost ten zuden 40. mijlen / begint den eersten hoek van het Epland Borneo, op een graed aen't noorden / ende streckt 120. mijlen noord-oost aen / tot op 7. graden; die breedte en is noch niet bekent noch ontdeckt; Die Epland is vol boommen / daer die Camphora af comt / en is die beste van gheheel Oienten.

Van Sinofura streckt die Custe noorden aen 30. mijlen / tot die Stadt Pan, welck leyt op 3. graed. Noch 10. mijlen voer daer aen op die selfde cours / loopt die Custe weder n. n. w. aen 50. mijlen / al waer leyt die Stadt Parane, op 7. graden. Dese twee plaatsen Pan ende Parane zijn Coninghrijcken / doch onder contributie van Sian; Van dese plecken comt het hout ghenaemt Pala Dagula, ende het costelick ende welriekende hout Calamba, welck men (alst goet is) teghens Silber en Goudt optweeght; Heeft oock Camphora: naer so goet niet / als dat van't Epland Borneo; Men vinder oock sommighe Gout / en den steen Bezar ofte Bazar,

die seer costelick ende gheerperimentteert is teghens 'tseim; Men vinder oock sommighe Diamanten / oock Mustaten en Bloemen / en het hout Sapon, welck oock veel ghebracht wordt van Sian, is ghelijck Brasillen hout om met te verwen.

Van Parane ober die 100. mijlen noorden aen / loopt de Custe weder tot Sian toe / welck leyt op 14. graden van Sian; Den Inwijck zijdt-westwaert upt 15. mijlen / soo loopt die Custe weder zijdt-oostwaert 70. mijlen aen tot die Stadt van Cambaja; Dese Stadt leyt op 10. graden; Van daer loopt die Custe weder noord-oostwaert 60. mijlen / en als dan loopt se weder 60. mijle noord-west aen / vā waerse loopt west noord-west / tot het binnenste vande Inwijck van Cauchinchina; Dese Custe van Cambaja wort oock ghenaemt die Custe van Champay; Dit landt heeft veel van dat welriekende hout Calamba; Door dit Coninghrijck loopt die Riebt in Zee / ghenaemt Macom, welke die Indianen noemen Capiteyn van alle Riebtieren: want heeft so veel waters inden Sommer / dat sy het landt bedeckt / ende ober al begiet / gelijk die Riebt Nylus Egypten; Dit volck van Cambaja gheloooven dat alle creatueren / so Menschen als beesten / van wat soorte die zijn / h'er naermaels loon nae haer wercken crighen / so goet als quaet; Te landelwaerts binnen achter Cambaja en Sian zijn noch menigherlepe natien vā volcken / als daer zijn Laos, die seer veel en machstigh zijn andere ghenaemt Avas ende Bramas, die by die geberghe woenen; ander die op de geberghten woenen / ghenaemt Gueos, die welck leuen ghelijck wilde menschen / ende eten menschen vleesch / ende teekenen alle haer lijf met heet Mer / welck sy voer frapghet houden; Dese natie zijnder daermen notitie af heeft / behalven veel ander die wy niet en weten.

Vande Custe van Cambaja oft Champay, oostwaert af te Zeewaert in / ontrent 100. mijlen / luttel min oft meer / ligghen die Eplanden / ghenaemt die Lufsons ofte Lufsones, welke zijn eerst ontdeckt gheweest vande Spaengiaerden upt nieu Spaengien / in't jaer 1564. Worden oock ghesheeten Las Manillias, alias Phillipinas, om dat die principaelste Haven ende Stadt ghenaemt is Manillia, en van sommighe Lufson, waer van oock ghenaemt worden die Lufsons, ende die Spaengiaerden hebbense den naem ghegheuen naer den Coningh van Spaengien / te weten die Phillipinas. Dese Stadt Lufson ofte Manillia, leyt op 14. graden; By dese stad ende Epland van Lufson ligghen eenen grooten hoop Eplanden / die alle in't generael ghenoemt worden die Manillias, Lufsons ofte Phillipinas, ende zijn althans onder 'tgheliet ende subiectie vande Spaengiaerden / wiens Gouverneur ende oberste resideert in die Stadt vā Manillia ofte Lufson, welck aldaer ghesonden wort van nieu Spaengien vā Coninghs weghen / ende oock eenen Bisschop / als hooft.

Alle dese Eplanden hebben eertijts gheweest onder de Croon van China, ende door sekere cozsake hebbense verlaten / waer van onder die inwoonders geen regnment noch Politie en was; ende die de moghenste waren / waren die meesters; leefden onder malcanderen als bestien / waer van die Spaengiaerden weynigh moecten hadden / om die onder haer ghewelt te brengen / ende hebbender groote menichte ghedoopt / en Christen ghemact / die alle

Welriekende hout in Cambaja / en bade selstaf opente der Cambajen.

Rieden die menschen eten en haer eppen lichaem met heete piers vercoeken.

De Phillipinsche Eplanden onder gebied van Hispanien.

Beschijvinge
der ligstichte
ende veel an-
der comin-
ditepten van
de Philippijn-
sche eplandt.

Wander span-
gaerden han-
del in China
op die Philip-
pynsche lan-
den.

Wande Com-
moditepten
die in China
zyn.

Wisscherijje van
alderhande
Peerlen.

daeghs vermeerderde. Het is een seer vrucht-
baer lant; heeft veel Cozens/ ende allerhande
jacht van Hertem/ Vindem/ ende diergelijcke;
allerlep Vee/ als Buffels/ Osse/ Koep/ Ver-
kens/ Gepten/ etc. Heeft veel Zilver-catten;
allerhande scrupen/ ghelgck in China; abon-
dantie van Honigh ende Dirsch; men seyt oock
datter allerhande specerij is; maer hier is tot
noch toe gheen sekerheyt van/ dan alleenelick
dat die Spaengiaerden sulcks nae gheven:
maer dencke datter meest is om hare dinghen
te verheffen boven alle d'ander/ als sy vooz
een manier hebbe; Op dese Eplanden dzyben
die van China grooten handel/ ende brynghen
daer allerhande waren van haer landt/ als
alle Eyden/ Cattoen/ Dozselepné/ Buscruyt/
Solfer/ Swedel/ Iser/ Stael/ Quicksilver/ en
andere Metalen/ Coper/ IJel/ Poté/ Casta-
nien/ Busquijt/ Valen/ allerhande Lpwaert/
Schijfsozen/ ende dierghelijcke/ van alle ru-
rienheyt dat men mach bedencken/ ende daer
comen van China jaerlicks wel 20. schepen/
ende van daer wozt het vande Spaengiaerts
weder ghescheept ende vervoert naer Nieu-
spangien ende Mexico, welke baert nu he-
dens daegs so gemeen is/ als van Indië naer
Portugael/ waer mede wy weder willen kee-
ren op die vervolghinghe vande Custe/ te we-
ten/ van het binnenste vanden ghelaten In-
wijck van Cauchinchina, oostwaert aen / tot
den hoeckghenaemt Terra alta, ofte 'hooghe
lant/ r welck leyt op 19. graden/ ende zyn 60.
mjlen; Alhier beghint het groote Coningh-
rijck van China, waer van wy in't partien-
lier sullen verhael. Dese voozsepte Inwijck
is het eynde van't landt van Cambaja, ende
die Custe van Champaa, ende beghint het
landt ghenaeint Cauchinchina, welck landt
ende Custe streckt tot China, als gheseyt is.
Dit landt van Cauchinchina is gheedeelt in
twee ofte drie Coninghrijcke/ ende zyn onder
tribut van die van China; het volck is by
naer van personen/ wesen/ usantien ende ce-
rimonien/ als die van China; is een vrucht-
baer landt van alle lijfsochten ende victualie;
heeft oock veel van't hout Palo Daguillo, ende
van't welteckende hout Calamba, ende oock
veel Eyden ende waren/ gelijck die van
China. Van desen hoeck oost ten zupen 10.
mjlen van landt/ leyd het Eplandt Aynao,
welcke is een Eplandt ende Prouincie van
China; tusschen dit Eplandt ende 'r vaste landt/
is een visscherijje van alderhande Peerle; Van
desen hoeck vervolgende die Custe nooyt-oost
ten oosten aen 90. mjlen/ leyt het Eplandt en
die stadt van Macao op 22. graden; Dese is
vande Portegesen bewoont/ onder ee met die
Inghebozen Chinen.

Van Macau nooydt-westwaert aen eenen
Inwijck ofte Kibier die vol Eplandt is/ bin-
nen in leyd die stadt van Santon, op 24. gra-
den is 30. mjlen van Macau, welke is die
hoofdstadt van dese Prouincie; is een groote
coopstads/ alwaer die Portegesen haer coop-
manschappen van daen krijghen / ende is die
eenighe plaets daer sy alleenelick hare com-
municatie met die van geheel Chiné hebben.

Dat 23. Capittel.

Vande groote vruchtbaerheyt, rijckdommen,
ende stercke van't landt van China,
ende andere notabele din-
ghen van dien.

Het landt van China is gelegghen on-
der Tropicus Cancrî, ende die Custe
van dien streckt zuydt west ende n.o.
over die 400. mjlen; heeft ende syde
van't 3. w. het Coninghrijck van Cauchin-
china, ende vande syde van't n.w. ende nooyt-
den Tartarie/ ende die landen ghelegen west-
waert van China, septmen dat het wit volck
is/ gheheeten het landt van Cachay, al waer/
soomen meent/ veel Christenen zyn; ende dit
lant soude confineren ende palen aen Persien.
Keerende weder tot ons begonnen materie/
soo heeft China tusschen Tartarien ende haer
landt eené muert van (so men seyt) vijf hondert
mjlen streckende/ ende is te verstaen op dese
manier/ dat het altemael zyn seer hooghe ber-
ghen / ende sonninghe ballepen die tusschen
beyde zyn/ welke moge wesen in als gerecht
by de 80. mjlen/ dat met muere opgehooght
ende met die berghen ghelijck ghemaect is/
waer mede het lant over al beset is/ als een
omligghende wal ende boltwerck om haer te
beschermen vande Tartaren/ die haer groote
Vpanden zyn / ende die haer in voozleben tij-
den/ aleer desen muert ghemaect was/ by naer
het gheheele Coninghrijck af ghehoopen had-
den/ ja langhe jaren beseten/ nae uytwijfende
van die hysloze/ maer dzyvense weder uyt/ en
naer dien hebben se haer met desen muert ver-
sekeret/ ende bleven als doen gherustelick van-
de Tartaren.

Het Coninghrijck van China is gheedeelt
in 15. Prouincien/ met het Eplandt ende Prou-
vincie van Aynao gherekent/ ende elcke Prou-
vincie heeft een hoofdstadt/ waer van die ghe-
heele Prouincie sinnen naem heeft; In't mid-
den van dit Coninghrijck staet een groot Lac
oft Meer/ uyt welcke spuyten veel Kibieren
ende Bekien / die hen versprepen ende deelen
dooyt het gheheele landt/ in so grote menighe/
dat mender deurt mach waren met beelderlep
Schuyten/ Barcken en Bergantpen/ diese
aldaer ghebruicken; D'overbloedighheyt van
dit water is d'oorfacke dat het Landt soo
vruchtbaer is van alle dinghen/ ende die mee-
stendeel vande Steben/ Dozpen ende vlechten
zyn gebout aende Kibieren en wateren/ waer
van sy groot gheret hebben; brynghen mal-
kanderen alle dinghen in grooter abondantie
toe. Die Custe vande Zee is die grootste daer-
men tot hedens daeghs notitie af heeft / aen
welcke Custe ligghen vijf Prouincien te we-
ten die van Cantao oft Canton, waer aen
volcht Chincheo, nooyt-oostwaert aen / ende
alsoo vooyts / Liampoo en Nanquijn ofte
Nankijn, ende Paquian, welke is die leste/ n.
o. waert aen. In dese Prouincie hout die
Coningh zyn residentie ende Hof / ende het
meesten deel van't Dozloghs volck / om dat
dese Prouincie is gelegen alder naest het landt
van Tartarien/ ende affimeret dat dese Prou-
vincie is een vande allerbeste van geheel Chi-
na, waer om hem den Coningh aldaer ont-
hout; Het lant is so vol schuyten ende binne-
landsche schepen ende andere / in die Kibiere
ende Kibien / dat het een wonder is om ver-
tellen / want affimeren dat alleenelick inde
Kibien ende Kibier van Canton zyn meer
Schepé ende Barcken/ als in geheel Spaen-
gien; Het lant is so vruchtbaer dooyt die goede
lucht ende gheteimpertheyt/ datter alle dinghen
in grooter abondantie zyn/ als Cozse/ IJel/ en
ander dierghelijcke grepen ende saden/ ende
wozt het ghehele jaer ghesaeyt ende gemaeyt.
Te lan.

Sluyt
opgrit
elkiet
under
dinghe

Tusschen
China ende
Tartarien en
muert van 500
mjlen langh

Cont
der m

Wabe
den
ende
comen
ten.

China heeft
15. Prouincien

Sijde
bloet
men
blort
ba so
ghen
den.

De Coning
van China
hout Hof in
Nankijn en
Paquian.

Denichte
de
Scheyen ende
Kibieren van
Canton.

Woe
Woe
kost
dan
aan

Olyphanten/ Eger/ Mos-
elhaet/ende
under vrende
dinghen.

Te lande binnewaerts zijn sommighe Oly-
phanten/ Leeuwen/ Egeren/ en andere wee-
de Beesten: Daer zijn veel beesten van Mos-
selhaet / die zijn vande groote ende ghelijck-
nisse van eenen cleynen Hondt / die sy dooden
ende begraven sommighe dagen/ende verrot
wesende/ende wel ghehoort met slaghen/so
dat het bloet ende vleesch onder malhanderen
vereenicht ende vermenicht is / als dan maet-
kense van't vel ronde ballen met vleesch ende
bloet te samen/ vande ghewichte van een onse
swaer / welcke die Portugesen Papo noemen/
ende verhoert die over al/ Daer zijn oock in't
landt veel Catten van Algallia ofte Ziver ende
Ambar; hebben oock Beerden/ doch cleynder
als in Europa; Gansen/ Hoenders/ Eprid-
voghelen/ende dierghelijcke zijnder seer abon-
dant; Kibier en Zee-visch/ isser oock seer veel
ende alle nootdruften en lisscheyten: Het landt
heeft veel Mijnen van Gout en Silber: maer
die Coningh en laet het soo niet uyt trecken:
want heeftet voor een Trefoor dat in huys is/
daerom pootterent sy alle dinghen van bup-
ten te krijghen/ niet teghensfacende hebben in't
gemeen alle in hare huysen veel rijckdommen
van Gout / Silber / ende ander gheeneene ju-
welen: Het Silber hebben sy in zijn valem
in meer estimatie als het Goudt / om oorsake
dat het Gout van veel allopen ende prijsen is/
ende het Silber heeft altoos eenen ghesetten
prijs: Heeft oock veel Beerlen ende Moosfar/
welcke comen uyt het Eplandt ende Provin-
cie van Aynao; oock veel Quicksilvers / Co-
per/ Yser/ Stael/ Blich/ Tin/ Looz/ Swebel/
ende ander dierghelijcke Metale oock Anbar/
behalven alle die rijckdommen/ende ontalliche
Renten die de Coningh van China heeft / soo
sepdinen dat sy in alle hooft-steden vande
Provincie heeft groote ende verborghen schat-
ten vergadert: 'tis so gheeneene ufantie in dit
landt Zijde te draghen/als in dese landen grof
ende ghemeen laken ende Lywaet / draghen
tot die schoenheit toe van Zijde/Sattijn / ende
oock wel van Brocado; dat is / Goude ende
Silbere laecien/ met frayschilderije en bor-
duerwerck / ende dat door oorsake vande on-
talliche Zijde/ die deint' ghesel landt is; ende
men affinneert voor waerachtigh/ dat alleen-
lick in die Stadt van Canton jaerlicks naer
Indien ghevoert wert over die drie duysent
quintalen Zijde/ die alle met ghewicht ver-
kost wort; Nu behalven die zijde die jaerlicks
ghevoert wert naer't Eplandt van Iapan ende
Lucon, ofte die Phillipinas, ende naer't Epland
van Sian, en d'ander ontliggende contrepren/en
blijft noch soo veel in't landt/ dat men der ghe-
heele vloeten met soude laden/ sonder dat men
der pet af soude mussen; Daer is oock veel
Blas ende Cattoen / en seer goeden coop / dat
het wonder is. Die Porceleynen dierder ghe-
maecht worden / is onghelooftich te vertrec-
ken / ende die daer jaerlicks uytghetrocken
worden naer Indien / Portugael / ende nieu
Spaengien / ende ander weghen: maer die
sijste en moghen wt het landt niet ghevoert
worden op lissstraffe / dan diemen alleenlick
voor die Heeren ende Regierders van't landt/
welcke zijn so fin/ dat gheen Cristalpinen glas
daer by te gelijken is. Dese Porceleynen wor-
den ghemaecht te landelwaerts binnen / van
een seker aerde die seer hert is / welcke wort
aen stucken gestoot oft gemaekel / ende latent
dan in backen van ghehouwen steen daer toe
ghemaecht / in water wepken / ende al wel

gheloept ende dick: is gheroert is / gelijck
als die Melch karent om die Botter te ma-
ken / soo maken se daer na van het ghene dat
boven dyft het alderfijnste werck / ende daer
nae wat onderder grover / ende alsoe naer be-
nant / en schilderense / ende makender die Fi-
guren en conterseptsels op dese willen / ende
worden alsoe ghedrooght ende inden oven ghe-
backen.

Annotation D. Palud.

Die maniere van Porceleyn te maken;
beschrijft Schaligher aldus in zijn Boeck van
die subtiligheyt, in die 92. exercitatie:
Eyer-schalen ende Zee-schulpen, die ghe-
heeten worden Porceleynen, daer af oock
het aerdwerck zijnen name heeft, worden tot
kleyn poeyer ghemaect, 'twelck zy met wa-
ter toerichten, ende die Schotelen ende ander
aerdwerck uyt fornieren, ende begraven die
onder die aerde, welcke nae 100. jaren als vol-
maect zijnde, soude uytghegraven ende ver-
kocht worden. Andere segghen dat niet die
vaten, maer het stof begraven wordt: doch Ian
Huyghens opinie schijnt die waerheyt naer-
der te wesen, segghende: dat sy van aerde ghe-
maect worden, als in ons landt andere potten
ende kannen.

Het landt is oock abundant van Supcker
ende Douch en Was/en seer goet coop; Van
allerhande Crupderen / Wortel en Planten/
ghelijck dese landen alle frupten/ en veel meer
als Spaengien / ende noch ander soorten van
frupten/ die alhier niet bekent en zijn; daer zijn
Graengie-appelen die in soetighepdt die Sup-
ker te bobē gaen; Daer is een frupt/ genaemt
Lechyas, die welcke zijn gelijck als Druymen;
maer anders van smaect/ en zijn seer goet/ en
worden seer gheprezen van dese ghegeten heb-
ben/ in somma / heeft van als watinen mach
bedencken ende begeren. Die reaten ende do-
menen vanden Coningh van China zijn soo
groot / dat het onghelooftich is te vertellen:
want heeft alleeneck vanden Tol van een
Rivier / inde Provincie van Canton, van't
Sout dat daer ghemaect wert / jaerlicks
anderhalf million Gouts/ waer by men mach
colligeren/alle andere dingen naer adbenant.
Alle die steden van dit landt zijn omringhelt
met vesten ende wallen van ghehouwen steen
en bolwerck van groote stercken / ende heb-
ben alle water grachten ofte Rivieren rontom
tot haer bewaerissen. Zy en ghebruycken
geenige Fortressen ofte Casteelen/ dan alleen-
lick hebben op elcke Hooft vande stad ster-
cke torens / al waer sy het gheschut hebben tot
bescherminghen vander stad; iseren aller-
hande wapenen/ namlieken/ Roers/ Boghen/
Spieffen van veelderley soorten / Rappieren/
ghelijck half houwers/ ende Cortclaffen/ oock
Rondassen; Alle Soldaten wanneerse ten O-
logh gaen / draghen langhe cleederen tot die
knieen/ gevoert met Cattoen/so dat se een steck
van een Spies ofte Rappier mogen afweeren;
Die gheen die Soldaten zijn / ende hebben sol-
dije vanden Coningh / die dragen tot een teer-
ken eenen rooden ofte geelen hoet: dese zijnder
soo veel dat se ontelbaer zijn. Zy hebben haer
Capiteynen van 10. van 100. van 1000. 10.
duysent / 20. duysent / ende soo boozts naer be-
nant; Alle dese Capiteynen rannen keunen
ende onderscheyden deur seckere teckens/
d'een herscheyden van d'ander/ waer aen men
weet over hoe veel dat sy hooft is; Doen alle
nien Manen monsternighe ende betalinghe/

Supcker/ Wo-
nigh/ Waer/
ende beider-
hande byacht

Groote titel
des Conings
van China/so
van Sout/ Tol
als anders.

Dangheschut
Roers/ met
andere wa-
penen ende
Chinesche
krijgs-ogde-
minghen.

en is altemael van Silver: want en gebuy-
ken anders gheen gelt/ende is ghesneden Sil-
ver in stukkens: wort haer toe gheweghen/
op welcke manier men altemael het gelt wpt
gheeft ende ontfangt/waer toe sp altoos cle-
ne Balancien ofte weeghschaeltgens met het
instrument om 't Silver te sijden en te knip-
pen by haer dyaghen; Een Soldaet heeft alle
nieuwe Manie tot zijn gagie ofte soldye/ de
waerdige van anderhalven Spacische real
in Silver/ welke aldaer meer te rekenen is/
naer die waerdige van alle dinghen/als by ons
vier Ducaten/ oft 12. Karolus gulden; Haer
Religie ende ceremonien zijn Depdens/sonder
eenighe menginghe van de Wet van Macho-
met/noch eenighe andere secken; Zv aenbieden
den Dypvel op veel plaetsen / alleenelike om
dat hyse gheen quaet en soude doen; Wanneer
permant leyt op zijn sterben/so setten se hē voor
eenen gheschilderden Dypvel/wiet die Son in
de sinckerhandt/ ende een Doeniaert inde
rechter handt/ ende desen Dypvel is afghe-
maelt/dat hy staet al dreyghende/waerom ge-
bieden den patient dat hy hem scherp wil aen-
sien/ om hem te vrient te hebben in d'ander
Werelt/om dat hy hem aldaer gheen quaet en
soude doen; Aenbieden de Son ende Maen/
die sp gheloooven Man ende Wyf te wesen/en
wanneer eenighen Schip is comt/ soo doen se
grootte Sacrificien: want vresen dat Godt
haer wil cleben bekenen/ ende doen vergaen/
ende zijn in grooter berouwen ende benaut-
heyt. Zv gheloooven altesamen die onsterffe-
lijckheyt der Sielen/ende dat se hier naer in't
ander leuen sullen goede ofte quade loon krij-
ghen nae haer wercken/ waerom iseren fraye
ende wpt ghehouwen begraffensien; ende ge-
looven datmen in d'ander Werelt niet meer
sterben en sal/dan ewigh leuen; Daer zijn
oock in't landt veel ende fraye Uniuersiteiten
ende Studien ofte Scholen/ alwaer men stu-
deert in Philosophia ende Wette van't landt;
want niemant in China en is gheacht noch
gheert door zijn afcomst ofte gheboorte noch
rijckdommen/dan alleenelike door gheleert-
heyt ende wetenschap; Dese zijn de ghene die
bedienen die officien in alle steden/ende hebben
die regieringe/ende worden ghedient ende ge-
eert met grooter solenniteyt ende eerwaer-
dighheyt; leuen in grooter wellusten; worden
gheacht als Goden; Dese worden ghenoeint
Loicias ende Mandorijns; worden altoos ghe-
draghen over die streken met stoelen/ die be-
hanghen zijn met gordijnen van Zijde/van
Goude ende Silbere Lakenen; Zijn seer ghe-
neghen tot banketieren/eten ende dymcken/
en goet tier te maken/ ghelijck oock alle die
van China; Niemandt en mach regierder/
Gouverneur ofte eenigh ander officie van ju-
sticie bedienen inde stadt ofte plaets daer hy
ghebozen is/welcke seggen/doet de Coningh
wpt oorsake dat hem zijn vrienden ofte vaders-
landt niet en soude beweghen te doen dat on-
recht ende teghens Justitie is/ ofte jeghens
des Coninghs dienste; Wanneer eenige voor-
noemde in China sterben/doen veel van haer
dienaers ende Vrouwen dooden; D'ghelijcks
allerhande victualie ende nooddijst; veel Ju-
welen met haer doen besuyten in haer graf/
waermede geloof wel besoycht te gaen/ende
goet gheselschap naer't ander leuen te hebben.
Het landt is seer ghetempert/ende van een
goede lucht:want beghint vande hooghte van
19. graden/ ende comt op sonninghe plaetsen

Kenbedinghe
der Dypvelen
ende seltane
ceremonien
in't sterben.

Opinte dat
de Son ende
Maen/Man
ende Wyf is/
ende doen sa-
crificie aende
Schipen/ect.

Bekentenisse
der berijenis
ende onder-
sieninghe
vande Wite-
kercepten.

Groot achtin-
ghe ende eere
der gheleerde.

Loeckheyt
om ginst oft
aenken van
persoonen te
voegcomen.

Wienstboden
ghedoodt/
om mer haer
necies oit
doet zijn/ be-
graden te
worden.

hoogher als 50. graden/ waer van wel te pre-
sinnieren is/ dat het vuchtbaer moet wesen/
ende helpt oock grootelijcks daer toe/ die ghe-
stadighe ende gheduerighen arbeyt/ die de in-
ghesetenen doen om't landt te boilden: want
daer en gaet niet een voet landts verloren/tot
die bergen ende heuvels toe/ ist al bevoet ende
beplant/door oorsake datter soo veel volck is;
Men en weet niet datter opt by menschen ge-
dencken pestilentie geweest is; Oock hebben se
een seer scherpe Wet/ dat niemant wpt de lan-
den mach gaen sonder oorlof/noch sonder dien
gheen vyeembdelighen in't landt comen op
lijfstraffe; D'ghelijcks en macher niemant
deur'tgeheel landt ledigh gaen ofte bedelen/
waer toe seer opysicht ende goede ordinaute
is; Het volck is wel ghesatoneert/ende ghe-
menelick vet en vroom van personen; veele
ende rone aenghesichten/ cleyn ooghen/ende
grootte ooghschellen/ende seer hooghe wijn-
brantwen/cleyn ende platte Reusen/wepnigh
baerts/seven ofte acht haren boven ende on-
der de mont/aede kin seer swart hant/ twelck
sp hooghe estimeren/ende groote sorghe mede
hebben om te hemmen/ende schoon te hou-
wen/soo wel Mans als Vrouwen/ende dra-
ghen soo lanch alst wast/ende als dan boven
niet een knoop op den top ghebonden/en daer
een ghebeert Zijde netken ofte hupfken ober;
Die aende Zee-kant woenen/als daer die
Portugesen handelen/te weten/Machau ende
Canton, is het volck van coleur brunnach-
tigh/gelijck die witte Mooren in Africa ende
Barbaria/ende eendeels die Spacgiarden;
maer die van binnen in't landt/ zijn ghelijck
die Heerlanders ende Hochedupfchen/te we-
ten van coleur; Daer zijnder wel onder die ge-
heelswart zijn/ende die groote ooghen en bre-
baerts hebben: maer wepnigh; is te presume-
ren/als die van China oock vertellen/dat se
haer afcomste hebben van eenige vermengun-
ghe vande Carteren ende haer ghebueren/an-
dere vyeende natiën/doent haer geozloft was
niet haer ghemenschap te hebben/ende ober
al haer handelinge dreyen ende vaert hadden/
twelck haer mi belet is/ als boven gheoert;
Isen die naghelen vande sincker hand seer
lanch te dragen/ende vande rechter handt af-
gesneden/welcke sp houden voor een ceremo-
nie van haer Wet ende geloof. Die clederen
als ghesepd is/ zijn meest van Zijde van alle
coleuren/te weten/het meeste volck van ber-
mogen ende middelbaren staet; die ander ende
de arme/drachghen clederen van Cattoene ly-
waet/ende van swerte ende coleurde Sapein/
ende dierghelijcke turck; Lakenen van Wol
noch Fluweel en couense in gheheel Chinen
niet maken/hoe wel datter Wols genoech is/
ende menichte van Schapen/niet tegenstaen-
de en wetender niet met om te gaen/ende zijn
seer verwondert alst die Portugesen daer by-
ghen; Die Vrouwen gaen seer kostelijck ghe-
kleedt/ met langhe ende wijde cleederen; dra-
ghen veel Juwelen ende Kleynodien op't
hoof/ aen't haer/ende ober tlijf houden in't
ghemeen die handen bedekt; zijn seer wep-
nigh ghesien/ende sitten meest ghesloten; heb-
ben voor een fraighet die voeten cleyn te heb-
ben/waerom men haer van jonghs op die
voeten so vast bindt/dat se niet ten hollen mo-
ghen wassen/ende comen qualicken gaen/
dan offse half manick waren/welcke co-
stume hebben die Mans op ghebracht/om
haer te belette het veel gaen:want seer jaloux
ende

Gybonnen
dat niemant
mach ledigh
gaen/noch
bedelen/om
van haer te
der ghebuden
ten.

De
ent
reg
ba

De
55
lin

501
dan
gub
den

De
ba
ge
do

Onderfcheit
der kleedinge
ende andere
ceremonien.

Boonmoede
Vrouwen op
behangen
vloeten over
straet gheblij-
ghen.

ende uitermaten luxurieusen onkupsch zijn/
doch werdt gheacht booz een schoonheit ende
ciraet vande Vrouwen; Die gheen die van
eenigh vermoghen ende staet zijn / worden al
over die straten in stoelen gheblijghen/behan-
ghen ende bedeckt met gordijnen van Zijde/
Satijn/Damast/ ghelieven met Silber ende
Gout-draet / ende hebben cleyn trapstijens/
so datse wel moghen sien; maer van niemant
den ghesien worden.

Dat 24. Capittel.

Vande Provincien, Steden, ende ander ghe-
denckweerdighe dinghen van't Coninghrijck
van China.

Det Coninghrijck van China is ghe-
deelt in 15. Provincien / ende elck is
so groot / gelijck menscheijst als 'tbeste
Coninghrijck van Europa; en wert
gheregert van een Vygoore ofte Gouverneur
die van die Chinen ghenoecht werden Coch-
Three van dese Provincien werden geregert
vande Coningh ende zijnen naesten raedt / te
weten Tolanchia ende Pagua, al waer den Co-
ningh zijn residentie houdt. Die ander Pro-
vincien zijn ghenoecht Fokuem, Olam, Sin-
say, Sulfan, Xalay, Oquiam, Aucheo, Ho-
na, Canton, Quicheo, Chequeam, Saxi, Ay-
naon, meest alle dese Provincien hebben daer
loopende Rivieren ende Beken / ende hebben
gemeenschap met den anderen / te water ende
te lande / seer ghelijckelicken; Daer worden
ghereken vande selfde Chinen in hare Ghes-
ten ende manieren / datter zij in dese 15.
Provintien / 591. hooft Steden / 1593. ander
Steden / behalven Dopen ende bloeken / die
der sommighe so groot af zijn als steden waer
by men mach concideren die grootheden van't
lande; meestendeel van die Steden zijn ghe-
dout by die Rivieren / ende loopende steden
ende omringelt met breede graffen / en seker
dicke mueren / altemael van gheschoren steen;
buiten die mueren te weten tusschen die gra-
ffen ende wallen / is een plaets ofte spacie soo
breedt / datter moghen ses Dennen teperde
besijden malander en rijden / ende van binnen
besghelick / welck is gheordneert om die mu-
ren te besichtigghen ende te onderhouden / waer
sp groot regardt op hebben / om die altoos wel
te repareren. Die weeghen ende paden van't
gheheel Coninghrijck zijn seer seep ghelaeft /
ende over al ghelijck ende gheeffent tot op die
berghen toe / ende die inkomste ofte fronte-
picio vande steden / seer tierlick en met costelic-
ke ende cunstighe wercken van architectura/
met die ofte vier Hoorten besijden den ande-
ren / altemael metten pfer bestaghen / ende die
straten binnen die Steden ende Dopen seer
seep bestaet ende gheplaveit / alle recht op
den staet ghemaecht / en breedt; waer men
aen d'een zijde staet / soo sietmen het ende
vande staet / hoe langhe datse soude moghen
wesen / dooz die rechtigheden; Men alle ende
vande straten zijn overwelfels ghemaecht / al-
waer altoos staen kramen / vol van allerhande
cooymanischappen ende costelicheden van
alle handwerck dien men mach dencken; Over
al over die straten zijn veel boghen van ghe-
houwen steen / ende seer lustigh ende seep ghe-
maecht ende besghilbert / welcke uferen inde
straten / overnude datse alle hare feesten ende
spelen / ende andere geesteliche vermonien by
nacht doen / ende als dan staen dese boghen vol

lichters ende toortsen / welcke een seep spec-
taele maect; die huysen zijn gemeenlick met
die deuren besijden malander ontf wel-
staens wil / die middelste de grootste / en d'an-
der aende zijde naer abdenant / zijn ghemee-
lic leegh / sonder solders byde aerde / maer zijn
van binne spaciens ende niet groote rupinten
ende lusthoben / vol van alle cuncthepdt ende
ciraet. Die stadt daer de Coninc residentie en
zijn hof hout / is ghenoecht Xuncien ofte Tay-
bijn, die sommighe Quynzay noemen. Dese
naem Xuncien is so veel te seggen in Chinesche
tale als Hemelsche stadt, leyd inde Provincie
van Pagua, van wiens grootheden sp wonder-
dinghen schryben ende vertellen / assimeren
dat binnen de mueren vande stadt van d'een
poort tot d'ander is soo veel als een man op
eeren dach te heerde mach rijden / ende ander
duppent wonderen diefer af vertellen / welck
ick achterlaet om die lanchhepdt te schouwen.
In dese stadt heeft de Coningh zijn Palless/
met al wat men mach bedencken / om hem te
vermaken booz hem ende zijn Vrouwen ende
Hofghesin; sp en gaen minnermeer upt / ofte
seer wepnigh / werden daerom selven oft min-
nermeer ghesien om haer auctoritept te on-
derhouden / ende oock van vreesen van haer
pet quaets te gheschieden; In't gheheele landt
en zha gants gheen Heeren van tijtlen / als
Gruven / Hertogen / Baender-heeren oft dier-
ghelijcken / noch die eerighe Vassallen / gebiet/
jurisdicte ofte propietept hebben / dan alle-
nelick datter die Coningh gheeft upt vagen
wille; ende alse sterben / comt het weder aen
den Coningh / ende willen die macht die kinde-
ren benemen; maer laet het haer ghemee-
lic / doch so zijder bequaem toe zijn / ende niet
een mensche ontfanghen / te ende obligatie van
des Coninghs dienst. In alle hooft-steden
daer de Vigoreys ofte Gouverneurs vande
Provintien haer onthoudinge ende staet hou-
den / hanght een retract ofte Coninghs con-
terseptel / bedeckt met gordijnen van Goude
laecken / alwaer daghelicks comen alle Offi-
cieren / Bevel-hebbers / Loitias, Manearias,
Sec. ende doen hem die behoofliche reberentie
ende eerbiedinge / ghelijck al of hy daer levent
in persoon waer. Des Coninghs tijtel is: Co-
ningh ende Heere vander werelt, ende Sone
vanden Hemel.

Niemandt in gheheel China en mach ghe-
weer draghen / noch in huys hebben / dan al-
leenlick die daer toe geordneert zijn / ende sol-
dije vanden Coningh ghemieten / als zijn Sol-
daten / wiens kinderen het selfde officie van
Soldaet volghen. Die Chinen zijn groote
kostenaren / ende seer vernustigh / almen sien
mach aen alle die wercken die daer van daen
comen. Sp maken ende ghebruycken kieren
met seplen / in maniere van Schuyten / met
wielen / met sulcken subtilhept / datse met de
wint op een black veldt boort gaen en ghebo-
ren worden al ofte in't water waren; Zijn
seer scherpsinnigh in't coopen ende vercoopen;
Alle die kramers die winkelers houten / heb-
ben / aende deure hangen een berdek / in welck
geschreven staet al watse te coop hebben; Alle
officien ofte ambachten die van een hand-
werck zijn / hebben elck een straet appart / ende
woonen by een / ende op haer selven / en hare
kinderen ende nacomelinghen moeten ghe-
bruycken het ambacht ende handwerck van
haer booz-ouders / ten ware by ooflof vande
Justitie ende regierders; Wanneer pemandt
seer

Des Conings
hof is in
Quinsay / is
te seggen He-
mel stadt.

Gheen Gra-
ven noch An-
der groote
Heere in Chi-
na / van die
den Coningh
verkeest.

Des Conings
conterseptel
in alle hooft-
steden gheert
zijn tijtel is
Heere des
Werelts / ende
Sone des He-
mels.

Herren met
seplen booz
den wint over
veldt ghevoert.

seer rijck is/ woer hem toeghelaten dat hy niet en wercht/ niet teghenstaende/ moet eben wel werck gaten hebben / ende die winkel onderhouden. Het ghelt ende munte dannen in ghesheel China ghebruyck is Gout ende Silber onghemunt/ ende woer ghesneden in cleijn stuckkens tot een penningh toe / ende alsoo niet ghewicht ontfanghen / ende wtghegheven; Doch werden alle waren/het sp van wat soorte die soude mogen wesen / tot Voenderen/ Gansen/ Visc / ende dierghelijcken toe / ghecocht ende vercocht metten ghewichten; Hebben een Vrouw die sp wettelick noemt/ ende daer nae soo veel alser onderhouden moghen; Den Soon vande echte vrouwe erst meesten deel vande goederen / ende van datter blijft/ deelt d'ander kindere dan ghelijckelick; Trouwen niet wie sp willen / wtghenomen susters ende susterlinghen/ ofte Ooms kinderen. Den Bruydegom moet al eer hy de Bruyt thuys haelt / secker goet doteren / ende 'tsefde gheeft hy de Bruyt / het welck sp haren vader gheeft ofte moeder / voor die kosten dese niet haer ghedaen hebben in't opheugen/ ende als dan gaetse met den Bruydegom thuys/ en die ouders moghen niet dat sp alsoo voor haer Dochters reijghen / doen waese willen / ende verbeterent naer haer goetd dincen / ende yet daer van blijvende naer des ouders doot/ co met weder aende Dochters wiens Man het selfde voor zijn Vrouw ghegheben heeft / soo dat wie de meeste Dochters heeft / is de rijckste / als ghehoort is. Op dese naer volghende conterfespels ende afbeeldinge machmen sien die Figuren van die van China, soo mans als Vrouwen / ende vande Mandorijns ofte Aegierbers ende machtighen / ghelijck alse ghe draghen werden langhs den straet/ ende inde Aebieren spelen baren/ aldaer sp haer vernaken niet eten ende dincen/ etc.

Gout ende Silber gelt met allerley edelwacen/ by ghewichten verhandelt.

Costumien van huwelicken ende erfverdelingen.

De Pampier siet-pennen ende maniere van't schryven der Chinesen.

Planten ende graf gheschut hebben over veel hondert jaren in China gheweest.

Die Chinesen hebben veel spraecken en sonderlinghe talen: maer int schryven verstaen malkanderen altemael: want schryven alle dinghen met Figuren ofte Caracteren/ waeromme is haer A, B, C, sonder ghetal ende inmanerabel. Dese Figuren met het Pampier van differente coeluren; Item Pennen ende Inckt mach men by Paladanum sien. Ende men moet goede memorie ende langhe usantie hebben dese al can verstaen ende cozzert daer in is/ welck is die oorsake/ dat onder haer soo seer gheestmeert werden die gheleert zijn; Het Pampier is ghelijck dat van Europa: maer so wit niet / en is oock veel dunner ende gladder; maer oock van alle coeluren dat seer seap is; schryven met Pennen van Riit/ waer in een Pinckelken steekt / ghelijck die Schilders ghebruycken; Den Druck / Gheschut / ende Dufcript/ en die muntte daer toe behoorende / hebben in China over vele hondert Jaren gheweest / ende seer ghemeen / soo dat haer upt die ghedachten ende memorie is wanneert eerst zijn oorspronck ghadt heeft. Haer memorien en Cronijcken vertellen/ dat haren eersten Coningh/ welcke een groot Aegromant was / en geregeert heeft over etliche duysent jaren/ heeft eerst die usantien en 'tghewicht van't gheschut ende toebehoorende muntte ghebonden/ desgelijck vanden Druck is oock seer oudt: want men bint Boeken die in China 5. oft 6. hondert jaren te boren gheschut zijn / alcermen in Europa daer gheschutten af hadde / en hebben in China seer veel Boeken: want zijn seer curieus alle din-

ghen te beschrijven / so wel van dat haer landt ende gheschiedenissen belanght / als oock ander memorabile dinghen / Consten / Weten / ende Lopen; Item alle Politien ende burghelijcke ordinaantien ende regeringhen / waer in ghelijcken ende te boven gaen die Oude Grieken ende Romeinen. Die manieren van haer Banketten ende maeltijden zijn / dat soo menighen persoon alser ghenootd zijn / soo menighetafels zijnder bereyt / al waender hondert personen; die Tafelen zijn seer net gheschildert / vergult en verriert met allerhande loofwercken ende figuren / dat een lust om sien is / waerom sp gheen tafellaken en ghebruycken / dan rontom die canten hanght een laken van Zijde/ Damast/ Goudt oft Silber laken/ een jeggelijck naer zijnen staet / tot op d'aerde toe / ende aende hoeken vande Tafels hanghen veel frappe ghebruyckende kofkens / vol van allerhande welriekende Bloemen; Figuren ende Beeldkens van alle soorten/ al van Supelker vergult / seer meesterlick ghemaect; In't midden vande Tafels setten die spise / seer wel bereyt / in goeder ordinaantie / alle twelcke comt seer kostelick toe gemaect / ende bereyt in schotelen van sijne Porceleyn ofte Silber; Die spise / so wel Visc als Vlesch / ende wat dat het mach wesen / comt al ghesneden / die beenderen ende graden daer gants upt; Sulent niet eens met die handen aenberden / van vattent met twee swarte houtkens ront gemaect / als wen by Paladanum sien mach / die ick hem vereert hebbe / die sp in plaetse van vorekens ghebruycken / waer op sp soo ghewentd zijn / datter niet een voreken ofte kruynliken ontbalt / waer door en ghebruycken gants gheen Serbietten ofte handwalen om haer aen te repnighen: want en hebben se niet van doen; maken noch hand noch mont nimmermeer buyl; haren dranch is Wijn van Aijs ghemaect ende ghebruycken alsinen't Bier doet; dincen dierwils: maer seer weynigh elcke mael; sullen altemets wel 20. mael over een cleyn klophe ofte Porceleynig dincen eert eens upt is; Op hant hare Banketten ende weerschappen met veel Musich-spel; hebben oock veel manieren van gherechten / ende die seer curieuselijck toeghemaeckt; Haer usantie van courtosie zijn dese: het ghemeen volck alse malkanderen gemoeten / so sluptense die slinckier-handt / ende bedeckense met die rechterhandt/ ende voeghense alsoo beyde aende boest / met veel buygen en bucken mette hoofden nederwaerts / waer wede te verstaen geveent ofte verbonden zijn / als die handen aen malkanderen / ende dat upt goeder hereten: waer by ghebruycken veel woorden van courtosie. Onder den Wel ofte Mandorijns alse malkanderen teghen comen / soo sluptense terstont beyde handen / die vingheren aen malkanderen / ende maken alsoo met die armen een hoep ofte bage/ ende als dan blijven staen met buygen ende neyghen met het hooft / ende 'tgheschele lijff met grooter courtosie / wie dat eerst voorby passeren sal / ende ander ceremonien dese onder die groote Beeren ghebruycken / twelcke te langhe waer te verhalen / willen daer mede ophouden / wat hare ceremonien ende ander dinghen aengaet ende het landt is beroerende / ghelijck als de roztigheyt van desen bereytschende is: want soudement int lange ende partidier altemael verhalen / men hadde wel hondert Boeken pampiers van doen/

Die van China seer gheschuycken ende beschuycken.

Sonderlinge maniere van gheschuycken ende frappe tafels bereydinge.

Sehenderichheit int eten onder de Chinesen.

Pampiere van Courtosie der Chinesen.

van Chin
der gesin
nycken en
raken en
dyden.

derlinge
iere van
-noding
frase
-berep
je.

ndicheit
ten om
Chinia

ere han
nie der
men.

N. inschoten

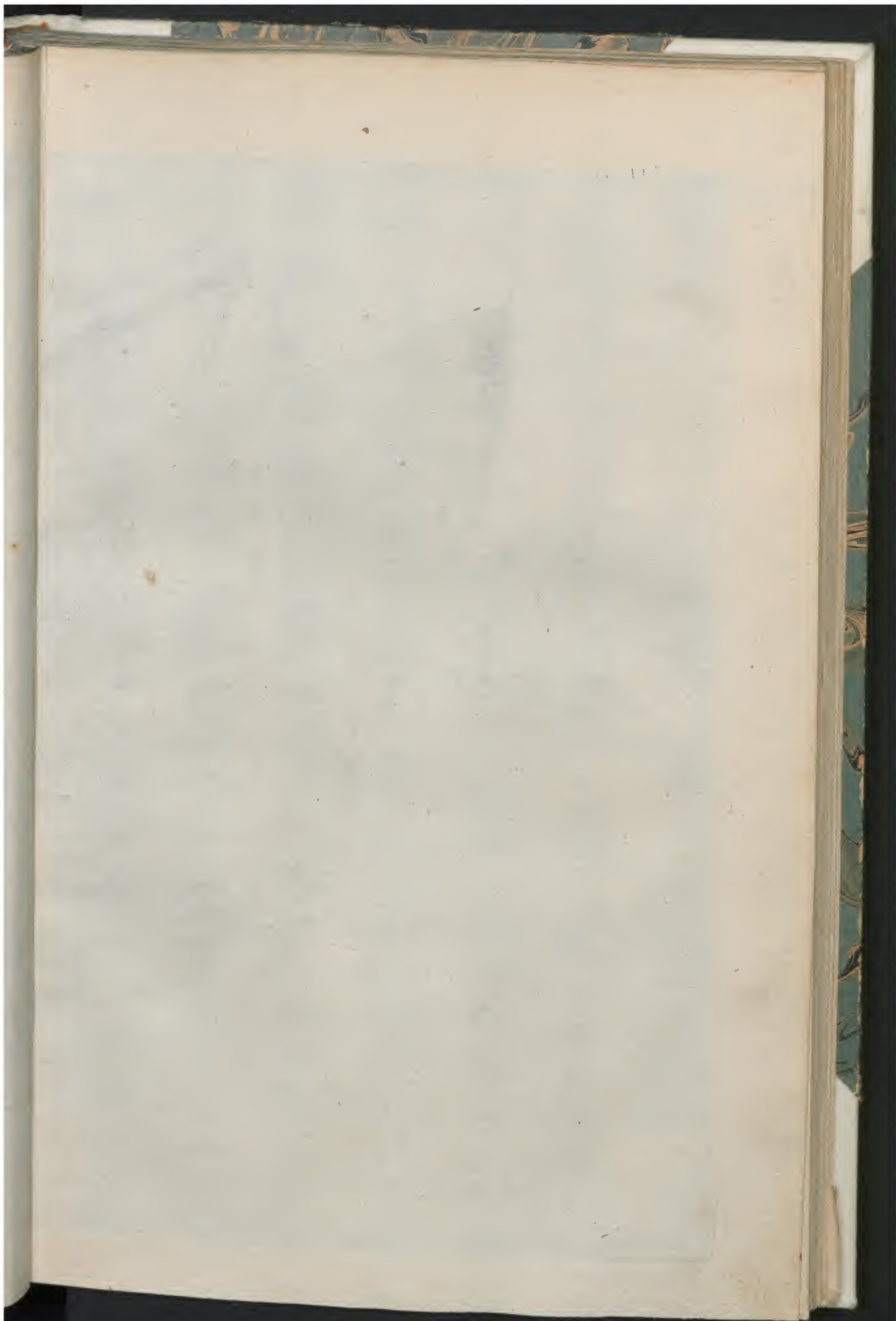
Ioa: a Doe: fc:

*Habitus e China regno pretiosę elegantię et
rerum omnium affluentissimum*

Cleedinge van die wt China een Coninckryck overvloedich
van alle schoonheyt en costelickheyt

32 en 33

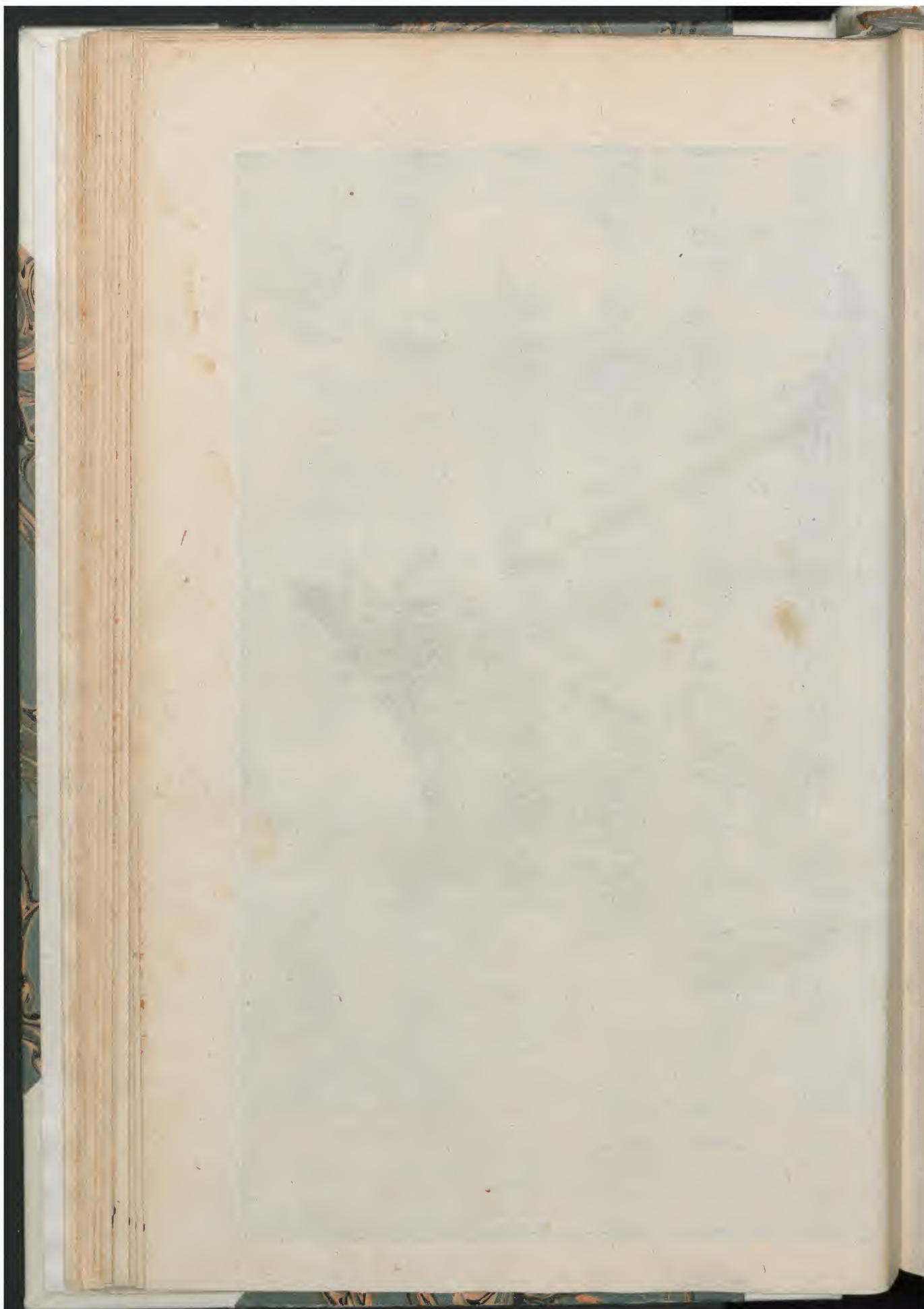
N. m. schoten.

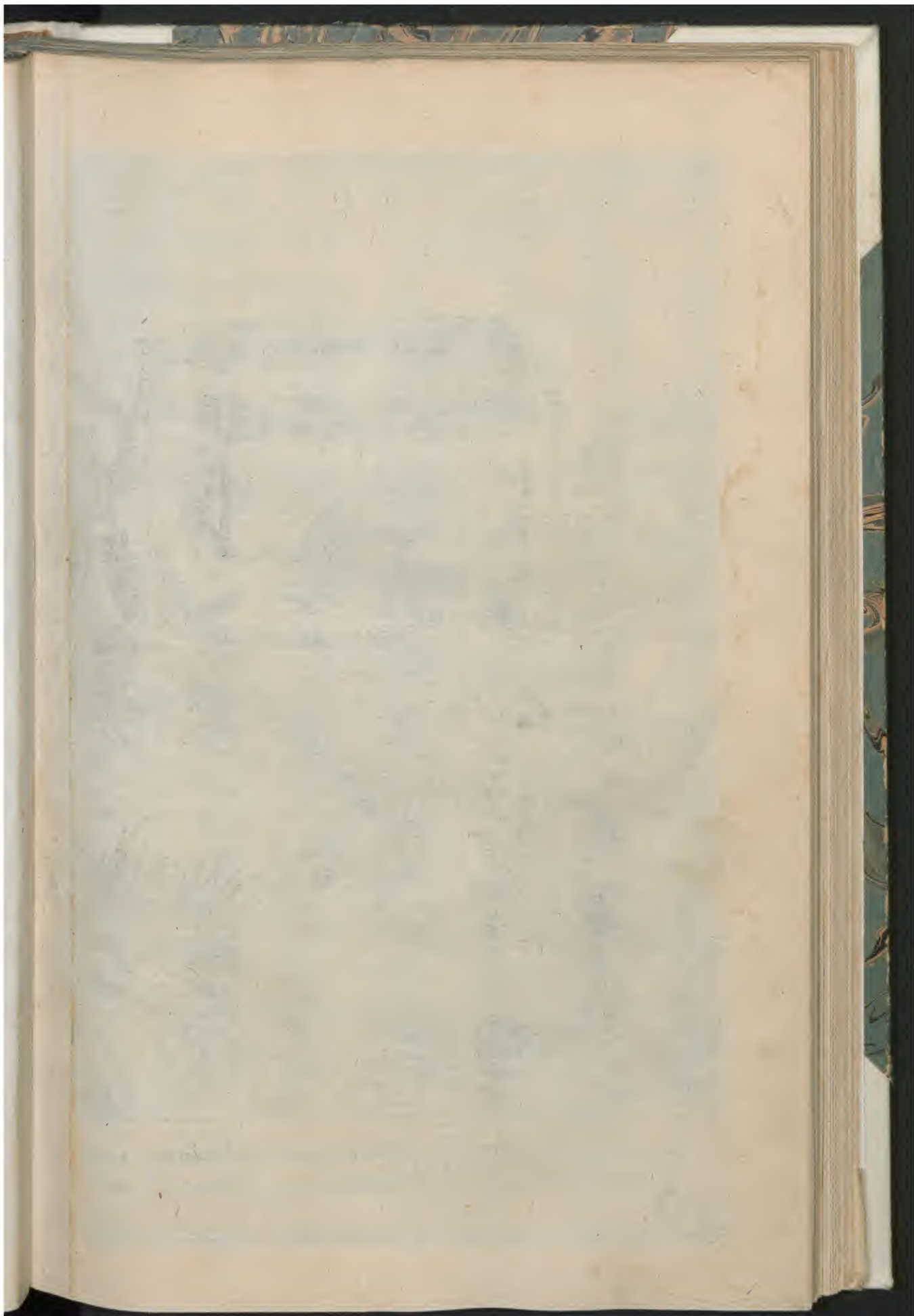

*Naves e China et Iava velis ex arundine
contextis et anchoris ligneis.*

*Schepen van China en Java met rietten
sejlen en houten anckers*

N. n. f. b. o. t. e. n.

Lectuli, et ratio, quibus Chinæ proceres primarij, (Mandorinos vocant)
gestantur, cymbæq; , quibus ad oblectationem per fluvios vehuntur.

*Maniere als haer die Mandorjns van China welcke het princepael gover:
nement hebben laten draegen en op die revieren vermeyen vaeren .*

32 en 33

Derclan
at et t
Soec. b
erclan
funa
aelt,

thepe
ren i
m To
spoge
vorden

En de
jes in
pactod
nien in
Pach
men ha

Devt
res G
na de
nich
en B
Dag
en.

Declaratie
dat de Spaens
doet vrede
verclaring van
China ver-
maelt.

doen/ doch die eenige lust heeft vrede hier af
te wetē / leest eē Boec dat espaensche Monich
ghemaccht heeft / van tē selde lant van China, met
namen Fray luam gonfales demendoça, het
welcke upt den spaenschen iā Latijnscher tale
is overgeset / hoewel daer sommighe fouten by
geboecht zijn / door quade informatie aen den
selben Auctor / niet jeghenstaende heeft veel
dinghen ende particulariteyten die waerach-
tigh zijn / ende weerdig om lesen.

Dat 25. Capittel.

Vande Stadt ende 'Eylant Machau in Chi-
na, al waer die Portugesen haer residentie
ende handelinghe drijven, midsgaders ha-
re trafficke coopmanschappen, ende som-
mige prijsen van dien, neffens die ghe-
wichen, mate, ende munte, soo van Chi-
na, als van Malacca, die daer daghelijcks
handelen.

Det Eplandt ende Stadt van Machau
ofte Makau, is bewoont vande Por-
tugesen / met die inghegheuen van Chi-
na, hebben haer handelinghe met die
van Canton, van waer haer die Chinen alle
Coopmanschappen brengen / ende comen coo-
pen / sonder dat die Portugesen aldaer mogen
baren / dan alser eenich schip upt Indien tot
Makau comt / soo werdt het terstont vande
Mandorijn, ofte Regierder van Machau ghe-
meten / te weten: die wijde / ende lenghte / ende
weten daer naer haer rekeninghe te maken / om
naer dien den Tol te ontfangen / als van mach-
men in laden datmen wil / ende soo veel als
men wil / sonder yet meer te betalen / noch te
verbeuren; wort toegelaten datmen een
Portugesen wt hiet als Facteur / inden naem
van allen / te baren na Canton, om te coopen
datse begeeren: maer moet alle nachte byten
die Stadt ende vooz-steden wesen / op groote
pene. Dese Stadt van Makau heeft eenen
Portugesen Bischof / welcke Suffragat is
vanden West-bischof van Goa, als geset is /
al-hier comt alle jaren een schip van Indien
door particulier patente vande Coninck van
Portugael, welcke Capiteynschap ghegheuen
wert personen van grooter aersten ende au-
toriteyt / ghelijck als die Capiteynen vande
Fortressen en van Makau gaet het selde schip
naer Iapan, en laet daer en comt also weder op
Makau, en van daer op Malacca, ende so voort
naer Goa; Niemant en mach dese reyse doe / dā
alleenlic die alsdickse patente vande Coningh
heeft / d'een vooz / d'ander naer / want mach alle
jare maer een schip vā Goa vare op dese reyse /
welcke oock ghegeuen wert tot recompen-
sen van eenighen dienst des Coninghs in Indien
ghedaen / gelijck alle ander officien naer
Chijnen ende Malacca alleenlic mach een
peghelijck Coopmanschap bezachten die
wil / wel verstaende dat naer Iapan niemant
van dese vanden Coningh geconsenteert ende
gegunt met zijn patente: Ende in China ende
Malacca en mach niemant laden noch lossen /
noch bezachten vooz al eer dat dese van Co-
ninghs weghen zijn volle ladinge en bezach-
tinghe herft / ende aschebeerdicht is / ende naer
dien mach een peghelijck zijn de voir doen / met
wat schepen dat het hem gelieft / te weten: van
Chinen naer Malacca, ende Goa, en weder
om die Capiteynen vande reyse van Iapan
doen groot profijt op een reys / ende hebben
de eenighe hoof-somme om te beginnen met

een goet schip / welcke gheueen wel zijn van
seus oft acht hondert last groot; comt wel 150.
200. duysent Ducaten profijt doen. Dese een-
reys duert altoos wel drie jaren / want gaen-
de in April van Goa naer Malacca, moeten
daer somtijds eenighe tijdt verbeuden / om te
wachten die winden die op haren ghesetten
tijdt sekere maenden waepen / welcke men
Monson noemt. Van Malacca barense op Ma-
kau, alwaerse verbeude byde negen maenden /
naer die Monson, ende alsdan barense naer Iap-
pan, alwaer sy oock moeten verbeuden som-
mige maenden om weder te keeren met de
Monson naer Makau, daerse weder vertoe-
ven / gelijck in het comen / dat also den tijt van
drie jaren om lopen / int gaen ende keeren; Alle
den tijt van residentie vande Capiteyn van de
reys soo in Makau als in Iapan, is aldaer op-
perste regierder ende rechter / ghelijck als den
Visorey in Indien, ende die Capiteynen in haer
Fortressen / want ten tijden dat den eenen
van Makau schepdt naer Iapan, soo compter
een ander van Goa, om die selde reys te doen /
naer dat die eerste zijn reys volbracht heeft /
ende als dese weder van Iapan comt tot Ma-
kau, soo gaet den tweeden naer Iapan, ende soo
blijft den eersten weder gouvernerende tot den
tijt van zijn afschept naer Malacca ende Indien,
ende op dese manier heeft Makau altoos een
regierder ofte Capiteyn tot Governement als
gheset is. Die coopmanschappen van Makau
naer Iapan, zijn Zijde / ende brengen alleenlic
Silver weder om / waer mede sy groot pro-
fijt doen. Ende om dat wy vande handelinghe
zijn tracteren / te weten van Makau, soo heeft
mijn goet gedacht al hier by te boeghen som-
mige waren / als die Portugesen daer ghe-
meenlic coopen ende verhandelen / ende die
ordonnarijsche prijsen van dien luttel min oft
meer: Desghelijck die gewichten ende munte /
soo van China, als oock van Malacca, om
die naegheleghentheyt ende groote ghemeen-
schap / ende handel dese met malanderen drij-
ven / meer als ander plaetsen van Indien, heb-
se hier by gheboecht / om dies wille dat dese re-
keninghe ende ghewichte different is van die
van Portugael ende Indien, soo is te verstaen
datter in China zijn drierdele soorten van
Zijde / te weten: een soorte genaemt Lankijn,
welcke ghehouden wort vooz die beste / ende
een ander ghenampt Fulcan, die oock goet
is / die derde en slechte Zijde genaemt Lan-
kam; Behalven dien zijnder noch ander soor-
ten van Zijden / daer is onghesponnen Zijde /
diemen rauwe Zijde noemt / oock ghesponnen
ende ghedraepde Zijde / die de Portugesen Re-
tres heeten; Die witte onghesponnen Zijde van
Lankijn, gelt gemeenlic luttel min oft meer
elck Pico. welcke is een secker ghewichte / als
wy hier naer verhalen sullen / tot 145. 150. Rea-
len van achten / ofte Rijcks Daelders / ghere-
kent nae dese munte; Die witte onghesponne
Zijde van Fulcan, ghelt het Pico 140. 145. Rea-
len van achten. Die onghesponnen Zijde van
Lankam ghelt het Pico 75. 80. Realen van ach-
ten. Die Retres ofte ghedraepde witte Zijde
van Lankijn, ghelt het Pico tot 160. 170. Rea-
len van achten. Die Retres ofte ghedraepde
Zijde / witte / ende ander van Fulcan ofte Su-
nam, ghelt het Pico tot 130. 135. Realen van
achten. Die Retres ofte ghedraepde witte Zijde
van Canton, ghelt het Pico 50. 55. Realen van
achtē. Die ghedraepde Zijde van alle colouren
op de selde prijs. Die onghesponnen Zijde
van cou-

Groot vooz
deel vooz een
seer groot
schip upt
Machau.

Tot Malacca
ende Japan
moeren sou-
ten op sekere
winden wach-
ten.

De Portuges-
sche Regier-
ders van
Machau
werden alle
reys verclart
vert.

Desghelijck
der menighe-
lep soorten vā
Zijde als oock
van hare prijs-
sen ende ghe-
wichten.

De coninck
van Conings
na Portugael
mach seldijc
en schip op
Machau va-
ren.

Da zijde lamp-
pers / ende
mischelact
ende hare
rijzen.

van coleuren van Canton, gheft het Pico 55.
60. Realen van achten. Witte Zijde Lamp-
den van 14. ellen / stucck / gouden ghemeenlijck
d'een jaer dooz' d'ander het 100. tot 50. 55.
Realen van achten. Die Mosseliaet gelt ghe-
meenlijck d'een jaer dooz't ander die Caere,
welck zijn 20. oncen / 6. 7. Realen van achten.
d'ander curiensepdt ende waren van China
hebben hare differente prijzen / naer den tijdt
loopen / en zijn so gemeene coopmanschappen
niet als dese want niet dese ghenoeinde / is der
Portugieschen handel / ende die principaelste
rijckdommen ende wittreck van China naer
alle die onthegghende quartieren. Nu van die
Ghewichte ende Munte van China en Ma-
lacca, so is te weten dat een ghewicht datmen
in Malacca noemt een Bhar, zijn dyle Picos,
ende elck Pico heeft 66 2/3. Caeten, in somma
dat dyle Picos, welck is een Bhar, zijn 200.
Caeten, soo wel groot ghewicht / als cleyn ge-
wicht; Een Bhar van China heeft 300. Caet-
ten, welcke doen soo veel als 200. Caeten van
Malacca, cleyn ghewicht; want 3. Caeten van
China doen in Malacca twee Caeten cleyn
ghewicht; Een Caete van China heeft 16.
Taeyn, Chinese ghewicht / welcke doen 14.
Taeyn in Malacca, dat is soo veel als 20 1/2 oncen
Portugiesche ghewichte; Ghebruycken oock
een ghewichte binnen heet een Hant, elcke Hant
heeft 12. Caeten, van cleyn ghewicht / en elcke
Caete heeft 22. Taeyn, ende 16. Handen, ende
8. Caeten doen juist 200. Caeten, welck is een
Bhar van cleyn ghewichte; So is te verstaen
dat een Tael van Malacca heeft 16. Mafen, ende
10. Mafen ende 1/2. is een Portugiesche once /
ende een once en een half once / doet juist 16.
mafen, ende een achtendeel van een maes; Met
die mafen vercooptmen die Steenen / ghe-
maent Bezar ofte Bazar, te weten / elcke maes
2. ofte 3. Ducaten / naer datse groot ende goet
zijn. In Malacca zijn tweederley gewichten /
te weten / cleyn ende groot / als dese naervol-
ghende verclaringe: Een Bhar groot gewicht
heeft 200. caten, ende 1. cate 26. taes, ende een
taes heeft 1 1/2. once schaeers / Portugiesche ghe-
wicht. Het cleyn gewicht heeft een Bhar, oock
200. caten, ende een cate heeft 22. taes, ende een
tael heeft een once en halve ruym Portugiesche
ghewicht. Met het groot gewicht / so weeght-
men dese naervolghende waren / Peper / Pa-
ghelen / Note-mustaten / Folie / roodt ende wit
Sandalum / Indico / Myn / Sanguis Draco-
nis, Palo Dagula, Ziver ende Sapon. Met het
cleyn gewicht weeghtmen dese naervolgende
ware / Quicksilver / Vermelot / Coper / Bliet /
Phoozen-been / Zijde / Mosseliaet / Ambar /
Calamba / ofte Lignum Aloes, Cin / Lout /
Lancua / Olve van Note-mustaten van Bloe-
men / Verdetre, Rosamallia, Benjoim, Cam-
phora etc. Die waren die de Portugiesen naer
China voeren ende verhandelen / zijn dese het
meeste en beste daerinnen / tgrootste en sekerste
proyft op doct / zijn Realen van achten / die in
China over die vyf Testoenen ghelben is niet
om datse die liever hebben als ander Silber;
maer alle het Silber / want zijt terstondt in
stukken sijnden / om also upt te gheven op haer
manier / ende ghebruycken als verhaelt is: so
voecender oock sommighe Wijnen / soo van
Portugael / als van Indische Wijne / oock
Olve van Olyve die daer al wel gewilt wert /
Fintweel / roodt schaeckelien / welck si gant
niet en hebbe / noch in gevelterp manier make
konnen / hoe wel si Schapen en Wol genoeych

Onderfchept
der verschept
de gewichten
mits vercla-
ringe waer
dees lantsche
ghewichte be-
draecht.

Begat steent
by ghewichte
verhaelt.

Gewichte van
Peper / en an-
der specien-
als oock root
en wit Ban-
dael / Myn /
mer meer an-
der dinghen.

Realen van
achten / gouden
in China over
5. Testoenen.

Verclaringhe
der waren die
in China best
begeert zijn.

hebben; Spiegels / Phoozen-been / alle frang-
hept van Cristal ende Glas / uer-wercken en
dierghelijcke curiensepden / souden daer wel
ghewilt wesen; waer mede ghenoech is / wat
het landt van China is belanghende / willen
vooyder baren tot die beschijvinghe van't
Eylant van Iapan, welck is die uiterste vaert
ende leste Orientaelsche plaetse vande Portu-
gesen ontdeckt ende hedens daeghs belint.

Dat 26. Capittel.
Van't Eylandt van Iapan.

Het Eylant ofte het land van Iapan
zijn veel Eylanden by malcanderen /
ende zijn alleenlijck gedeelt ende on-
derschept met sommighe cleynen Gol-
den ende Rieyeren; is een groot landt / hoe wel
men tot noch toe gheen sekerhept heeft vande
grootte / om dat het noch niet al ontdeckt ende
bekent / noch vande Portugiesen ghecommu-
niceert is; begint op 30 graden / ende passert
tot over die 38. Is gelege van't baste land van
China oost aen by de 80. mijle / en van Maccau
de vaert die de Portugiesen varen. o. waert aen
zijn byde 300. mijlen / ende die haben daer ghe-
meenlijck die Portugiesen handele ende baren /
is ghenaemt Nangalache, hebben oock ander
plaetsen daerse tracteren ende haer communi-
catie hebben. 'Tis een cout lant / ende van veel
regghens / sneeu / ende oock ys; heeft sommighe
hoozn land / maer haer gemeen onderhout en-
de voedsel is rijjs. Op sommighe plaetsen is
het landt seer bergachtich en onvuytbaer;
spen eten anders gheen vleesch van ban wilde
beesten / ende vande jaght / waer mede si haer
wonder wel weten te gheneeren / hoe wel dat
ter ghenoech Ossen / Koepen / Schapen / ende
dierghelijcke Dee is / maer ghebruyckense tot
ander dinghen ende wercken / an dat het tain
vleesch is / soo staet het haer teghen t'eten / en
schulvent ghelijck by ons peerden vleesch; heb-
ben oock eenen groutwel vande melck / ghelijck
wyp van't rau bloet / seggen dat het bloet / van't
de best is al ist wit; Hebbe veelserhande vis-
waer van si oock groot vrient zijn / ooc va al-
se soogten van vuychten ghelijck die van Chi-
na, die huysen zijn gheeneendich van hout be-
deckt met deelen of te stroy / zijn frap ende cum-
stich gewoycht / principelijck van't rijcke ende
machtich volck hebbende hare camera ver-
ciert met schoone matten / welck haer beste co-
raet is / die Iapanen en zijn sos net noch soo
curiense op alle haer dinghen niet als die Chi-
nen, maer laten haer niet weynigh geroegen /
doch gaen al meest wel ghetraect / ende ge-
cleedt met zijde / bynaest ghelijck die Chinen.
Het landt heeft sommighe Mijnen van Silber /
dat van daer vande Portugiesen jaerlijc ver-
voert wert naer China in wisselinghe van Zij-
de / ende ander Chinese waren / die de Iapa-
nen ghebruyck hebben. Die Iapanen zijn seer
subtyl om't Silber te soecken ende te vercoo-
pen / hebben onder haer seer goede ambacht-
lieden / ende vernuftige meesters van beeller-
hande ambachten / ende hantwercken / zijn seer
scherpsinnigh / ende leeren haest een dinc / ge-
lijck het by experientie gebleeken is / naer dat
het die Portugiesen ontdeckt hebben; het ghe-
meen volck ende lant lieden zijn seer different
van ander natiën / want hebben onder haer
soo goede courtsepe ende politie / als oft si al
haer daghen int hoff opgehoet waren. Zijn
seer expert op haer wapenen alst nootdich is /
hoe

Bel-
teet
waer
der
weert

Iapan he-
op 30. gra-
ende loep-
vooyt by 30
graden / en
is vanden
Portugiesen
noch niet
handelt.

Die hant-
der Portu-
sen op Iap-
heer Maer-
sacke.

Die van't
pan / schen
bleesch en
melck als
rau bloet.

Die Portu-
sen verma-
gelen Zijde
dooz Silber
aende Iapa-
nen.

Manieren
volghen /
de sekerpe
straffinghe
der Iapanen

hoe wel sy onder haer weynigh gescheil en ghesche
 hebbe/want so pmand onder hem dreycht
 en syn swert treckt/ heeft pene vande doot:
 men en ghebruyckt onder hen gheen ghevan-
 gen-hups/dan die't verdient heeft/wert op de
 voet gestraft oft gebannen:alffe pmandt wil-
 len vanghen/miet het niet verraderje wesen/
 want soudan anders hen selve te weer stellen/
 ende veel quaters doen/ ist pmand vanden
 del/oft eenich groot dier wort van veel volcr
 in zyn huys belet/ende bevolen dat sy hem sel-
 ven doode/soo niet/rijghen thurs in met ghe-
 welt/ende haen't al doot wasse vinden/en om
 sulcks te schouwen soo laet hem ghemeeenlic-
 ken den deliquent selver van zyn dienaar doo-
 den/ ende tgheschiedt int ghenen dat sy hen
 selve den burch oer dwars op sinde/twelck
 oock dickwils gheschiedt onder die dienaers
 upt liefden/ om daer mede haer heeren te be-
 wijffen haer gunste/datse haer leven soo we-
 nigh achten/ om haer heeren te gheleeven en
 dienste te doen/ het selve doen oock dickwils
 cleme jonghers in presentie van haer ouders
 om een cleme oorsake/ en grauschap van ob-
 stinaetsheden: zyn in alle haer dinghen seer pa-
 riantich/en lijfswaigh/want leeren van joncs
 afhanghet/coude/ende alle arberdt lijden/te
 gaen bloots hoest/ met weynigh cleeden soo
 wel inde winter als inde somer/en dit niet
 alleen het ghenen volck/maer oock de prin-
 cipaelste van't land; houden voer een schoo-
 heyt geen hant te hebben/twelck sy niet groo-
 te sochthulbigheyt upt trecken/dan behouden
 alleen op't opperste vande top de vloek hays
 twelcke sy te samen binden; in haer handeling/
 manieren/spysche/ende alle hare ceremonien
 van leven/ende courtosie/zijne gants contra-
 rie van alle andere natiën/ende is haer princie-
 paellijck van China in ghewoonte ghemeyn/
 ende tot hebbendaeghs in gebuyck gebleven/
 als een aenghebooren wet/ upt dese naer-vol-
 gende oorsake. In langhe verloopen tijden
 was in't land van China een groot ende mach-
 tigh geslacht/welck conspirerde doot hepin-
 lich accoozt alle hare vrienden ende aenhanck
 jeghens den Coningh van China, om hem upt
 zyn regiment te jagen ende om te brennen/en-
 de haer daer in te steeken/dit en const soo hepi-
 nelick niet gheschieden oft het is in't leste upt
 ghecomen/waer doot die Coningh een grou-
 welck wyake nam/ende veel vande prince-
 pachste dede ombrenghen/ghelijck sy in me-
 ringhe was te doen van alle die daer aen be-
 schuldicht waren/twelcke den Raed ende an-
 der heeren van't land verdoot/want veel
 haer naeste vrienden daer onder hadden heb-
 ben den Coningh soo verre ghebracht niet
 sinerlien ende bidden/ dat hijse voort wilde
 laten leven/ende haer castigeren niet een min-
 der straffe dan die doot/hoe wel naer haer
 meeninghe weynigh beter was daer sy om
 baden/ende den Coningh in verwillighden;
 ende was dat sy haer alreinel dede bannen
 niet eenen ewighen ban voer haer ende haer
 naemalinghen/op dese Eplanden van Japan,
 die doen ter tijdt onbekwaent waren/twelcke
 alsoo gheschiede; waer van tuschen dese ende
 die van China sulcken vromdschap is ghe-
 worden datse malcanderen haten tot inder
 doot/ende doen in alanderen alle quet dat-
 se comen oft mogen/tot op heden desen dach;
 die van Japan hebben die van China menigh
 quet ghedaen/ende dickwils hare kusten be-
 spongen/ende verniet/te vier ende te weert/

ende noch gants gheen conuersatie en hebben
 dan alleenlijck die vaert vande Portugesen/
 ende om te toonen dat sy in als doot vanden
 ende in alle haer dinghen van leven ende ma-
 nieren contrarie vande China zyn/soo heb-
 bense alle haer usancien/ceremonien/courtos-
 sien/etc. eenenmael verheert/als die van Chi-
 nen; om die selfde alle int particulier te ver-
 halen soude te lanc vallen/doch sal alleenlijck
 verhalen sonninghe exempelen van haer ghe-
 buycken ende usancien. So is te verstaen
 dat inde plaets dat die Chinen die courtospe
 metten hoofde ende handen doen/alffe mal-
 canderen ghemoeften ende groeten/ soo doen
 die Japanen die schoenen upt/waer mede haer
 eere bewijffen/ende gelijck als die Chinen ende
 ander natiën opstaen alffe pmand willē ont-
 fanghen/ende eere bewijffen/also gaen sy ne-
 sitten/want houden voer een groote onbe-
 leestheyt/pemand al staende ofte overeijnd
 t'ontfanghen/ghelijck als top onse mantels
 om doen om upt te gaen/so legghen syse af al-
 se upt gaen/ende trecken wyde en groote bor-
 sen aen/ende weder incomende/doense die we-
 der upt/ende nemen die cap ofte mantel we-
 derom;ende ghelijck by ander natiën frap is
 het haer blont ende geluwe te hebben/ende die
 tanden wit/soo ist by haer het leelichste dinc
 vande werelt/ende soecken alle manieren om
 het hant ende tanden swert te hebben/want
 het wit raufert haer doofheyt/ende het swert
 blifschap/die selfde manier is onder die vrou-
 wen/want als die uptgaen hebbē haer doch-
 ters ende dienstmaechden voer haer ende die
 dienaers achter gaen/twelck in Spaengien
 het contrarie is;ende alffe swanghet zyn van
 kinde/draghen haren riem ofte gordel soo toe-
 gheneepen ende gheperst/dat het schijnt datse
 bersten moeten/ende al eer sy swaer zyn/dra-
 ghen den riem ofte gordel soo slap om't lijf/
 dat sy by naer van't lijf valt/seggen datse ex-
 perientie hebben/dat soo sy soo niet en deden/
 soudan een quet geluck hebbē met de brucht;
 en terstont van datse het kind gebaert hebben
 inde plaetse vande moeder en schint te vernae-
 ken/wassent kind met coud water/ende men
 geeft die moeder een warmigh tijts seer luttel
 teeten/ende van clemden substantie haer ma-
 nier ende usantie van eeten/ is elck persoon
 een tafelken alleen/sonder tafellaken ende ser-
 vietten/en eeten niet twee houtgens/ghelijck
 die van China, drincken Wy in van Rys go-
 bouwden/waerin sy haer wel droncken drin-
 ken;gebruycken naer de maeltijt eenen drinck
 welcke is een potgien met heet water/twelck
 sy drincken soo heet alstet lijden moghen/ is
 somer ofte winter.

Annotatio D. Palud.

Die Turcken onderhouden vast ghelijcke
 manier int drincken van hare Chaona. twelck
 zy maken uit sekere vruchten, die ghelijck-
 heyt hebben met die Bakelaer, ende wert van
 die Egiptenaren Bon ofte Ban gheheeten:
 Sy nemen van dese vruchten anderhalf pondt
 ende roekten die een weynigh, ende zieden
 die daer naer in 20. pondt waters, tot op die
 helfte, desen drinck drincken zy alle mor-
 ghens nuchteren in haer tabornen uit aerde
 kopkens, gants heet, ghelijckmen hier te lan-
 de den brandewijn doet des morghens, ende
 segghen dat sulcke die maghe sterckt ende
 verwermt, winden verteert, ende verstoptheyt
 opent, &c.

Die manier van haer eeten te bereyden is
 in als

Sonderlinghe
 manieren van
 reverentie/ en
 andere selsa-
 me ghebruy-
 ken der man-
 nen en vrou-
 wen.

Maniere van
 gasts-maeken
 ende maelt-
 ejden.

Deltaine of-
 secte der die-
 waren tot hare
 droozde toe
 heeren.

pan de
 o. gra-
 s. toep-
 rhy is
 den en
 ande
 ruge
 niet
 belc.

haben
 doorn
 op
 d'alg-
 e.

Wel Eplan-
 den om een
 conspiratie
 upt China in
 Japan ghe-
 bannen/twel-
 che noch vande
 schap veroor-
 saecte.

Poste
 rman
 Zyne
 Silve
 :Jap

herm
 pen
 erpe
 inghe
 apau

Maniere van
spys en blyck
te bereyden/
dat seet waer
gheacht wert.

Dynckbekers
ende potkens
so waert als
hier te lande
Diamanten
gheacht/ die
oock door
waerdenus
ghewerd wert
worden.

Geschilderde
Safereelkens
ende waerde
soo waert dat
mensche voer
1. oft 4. duseint
ducaten ver-
koft.

Rebent waer-
om de Japa-
nen slappert
en andere din-
ghen hoogher
dan Diaman-
ten achten.

Beschrybinge
der landts
Vreeden ende
Gouverneurs

in als contrarie van alle ander natien; dat boven ghevoemde heet water dat toebereydt is met een secker pulver / van een crypt ghe-
naemt Chaa, 'welcke seer gheacht werdt/ ende is in soo groote estinatie by haer/ soo dat alle die van vermogen ende staet zijn/hebben dit water op een seckere ende secrete plaetse bewaert / ende die Heeren makent selver toe/ ende wanneer sp eenigh vrient oft gast groote-
lijer willen eeren en onthalen/ geven hem van dit heet water te drincken/en die potten daer-
ment in siebt ende crypt in bewaert / met die aerde croesen daerment wt dynckt/ houden se in so grootten waerden ende estinatie/alsmen by ons Diamanten / Robijnen / ende ander elcmodien / sp en werden niet gheacht door haer nieuwigheyt : maer door haer oudtheyt/ ende datse van een goet werck-meester ghe-
maect zijn / ende om die te kennen ende t on-
derscheyden / hebben der groote acht op / ende haer weerdenus ende kenners diese estime-
ren ende weerdenen/ gelijck by ons die Gout-
meden het Silber ende Gout weerdenen/ ende die Juweliers die elcmodien ende edele ghe-
steente/ ende soose van een out ende vermaert officiaal ofte werck-meester gheinaecht zijn/ gheelden wel het stuck 4. ofte 5. duseint Ducaten ende meer : Den Coningh van Sungo gaf eens door een alskelken pot (zijnde met drie voeten) 14. duseint Ducaten : ende een Iapon die Chyften was / inde stadt van Sacay, gaf door een alskelken pot 1400. ducaten/ en hadde noch drie lappen; sp houden oock in grooter weerden somnighe bysacens/ in welcke staet gheschildert een swart Boornken ofte Do-
gelien ende alken wret dat het gheinaecht is van eenigh houdt / ende vermaert merster/ ghebender voer al watmen wil : Het is wel gheschiet / dat somtijden een alskelken schil-
derijden verkocht is gheworden voer drie ofte 4. duseint ende meer Ducaten. Weshelijckas, estimeren sp hoogh een goet Rappier/ van een out ende vermaert Meester gemaect/ costen altemet 3. ofte 4. duseint Croonen het stuck dit houden sp voer hare Juwelien ende Clep-
nodien/ gheschijck by die edele Gescenten ende ander Juwelien doen; en alken haer byacht waerom dat so sulcke dinghen soo groot estimeren so antwoorden sp waerom dat wy die Diamanten ende Robijnen/ ende ander Ghe-
steente in so grooter waerden houden/ daer gants gheen profijt af en comt/ende nieuwers mit toe en zijn van om racusehouwen/ en dat haer dinghen noch te passe comen/ ende haer enighen dienste doen. Haer recht ende Justit is als volcht / met haer regeringhe. Haer Coninghen zijn ghenacint Iacatay, dese zijn absolute Heeren van't landt/ met jeghen-
staende houden alleeneelich voer haer het gene dat hen ghenoech is voer haer persoon / huys ende onderhout / ende die reste van haer landt ende inkomsten distribueren en deelen onder ander / diemen heet Cunixu, welcke zijn ghe-
lijck by ons Graven ende Hertoghen. Dese werden gheset banden Coningh/ ende mach haer het gouvernement en Landt ontrecken alst hem belieft / welcke zijn gheobligeert den Coningh te diene / so wel in tijt van Oorlogh/ als van pens op haer eyghen kosten / nae ha-
ren staet ende uytwijzen der Loye ende Wet-
ten van Iapan. Dese Cunixus hebben ander onder haer ghenacint Toms, welcke zijn ghe-
lijck by ons Baronen en Leen-heere/ welcke sp mede deelen ende distribueren het landt dat

haer vande Coningh ghegeheben is/ ende dese Toms doen noch een beplunge ofte distributie met haer vrienden ende Soldaten/ hebbende altesamen die obligatie van te diene ende on-
derdanigh te wesen haer over-hoof op hare eyghen kosten/ en een jeghelick moet hem on-
derhouden ende te vreden wesen met het gene dat hem in ghedeelten ghegeheben is/ waer op ghenoech een peder naer zijn staet ende quali-
tept hem mach onderhouden/ende een jeghe-
lijck heeft so veel machts en auctoriteyt ober die gheen die onder hem zijn / dat hyse mach castigeren/ bannen/ het leven benemen/ in son-
ma met haer leven naer zijn beliesten / sp recht ofte onrecht / sonder eenigh appel / ofte daer yemandt rekeningh af te gheben. Dese macht en hebben niet alleeneelich die oversten ende hoofden vande eenighe stotten ofte on-
derdanen/als ghesep is/maer oock een hup-
heere ende Vader ober zijn kinderen/ Die-
naers ende familie/ machse dooden/ smijten/ houden ende kerben / alle naer zijn wellusten ende behaghen/sonder eenich opspaeck/ noch yemandt die't hen verbieden ofte berispen. Die kenten ende inkomsten vande Coningen zijn seer wepnigh/ en is anders niet dan lijjs/ welck hare rekeninghe is ; heeft jaerlijck byfhondert duseint Farden ofte packen lijjs/ sonder yet meer van eenighe ander Tollen/ kenten ofte inkomsten/ hier na moet hy mede deelen 10. oft 12. Cunixus, elck 30. oft 40. duseint Farden ofte Walen / ende die rest blijft voer zijn costen ende onderhout van zijn persoon/ huys ende familie / ende die Cunixus moeten mede deele met die Toms, ende die Toms met die Soldaten/ waer mede sp haer eerlic onder-
houden/een jeghelijck naer zijnen staet; Haer tale is different vande Chinesse/ soo datse malcanderen in't spreken niet en verstaen; maer in't schryven wel : want gheschuycken oock die selfde Caracteren ende Figuren; we-
ren onder haer deel manieren van vocabulen/ ende schryven op veel manieren van courto-
sien/ want spreken een jeghelijck persoon naer zijnen staet ende qualiteyt / met besondere ty-
telen ende woorde/ waerom haer sprake qua-
lich van een vzeembelingh te leeren is; Haer religie is by naer gelijck die van Chinen; heb-
ben haer Afgoden ende hare Meistren/ dese noemt Bonles, die sp in grooter waerden hou-
den : maer na datter die Jesuiten gheweest zijn/hebbender veel van haer ghedoopt / ende Chyftenen gheinaecht / die noch daghelijck vermeerderen / onder welcke zijn ghedoopt drie Coninghen / te weten/ de Coningh van Bungo, welck is een vande principaelste Co-
ninghen van Iapan, hoe wel datter veel zijn binnen in't landt / daer die Portugesen noch gheen communicatie met ghehadten hebben/ ende dan noch den Coningh van Arryma, ende die Coningh van Omura; Dese drie Conin-
ghen sonder haer Sonen ende Reben met die Jesuiten naer Indien/ om van daer te varen naer Portugael/ ende so boorts naer Roome/ om obedientie te gheben aenden Paus / ende scherden wt Iapan het jaer van 82. quannen in Indien/ inde stadt Goa, het jaer van 83. in't selfde jaer dat ick in Indien ghecomen was/ so dat wijse noch in Goa vonden/ ende tjaer daer nae voeren sp naer Portugael / ende van daer naer Madrid, alwaerse vanden Coningh ende den Adel van Spaenien met grooter triumpfen ontfanghen werden / ende eerlijck onthaelt en beschenckt met giften ende gaben

Day

Elck Conin-
ghe oft hup-
boudt mach
niet zijn eyge
onderdanen
so doot straf-
felick streng
seve als hy
wil.

Jaerlijck seve
incomste des
Conings.

Don-
geboe
panet
men e
glen
sijnde
weden
sonst
beplij
men.

Don-
seu-
supre
ghen
uere
dan b

De Japanen
ende Chinen
verstaen mal-
canderen sprake
met : maer
wel het schij-
wen.

Jesuiten na-
men seer toe/
doopt Conin-
gen en liebel.

Jesu-
waer
datter
Gout
beplij
dege

Ge-
re-
sij-
mi-
end

Van daer trocken sprua Rome byde Paus/
die haer desghelyckis grootelijckis verceden
met presenten/ende alle Cardinalē en Heeren
van Italien: want reysden gheheel Italien
deur na Florence, Venetia, Ferrara, &c. ten
lesten/ zijn sy weder ghekeert na Madrid, met
Vieven vanden Paus Sixtus, met sommige
heylighdominen ende reliquien van't Crups
van Jerusalem/ om te byenghen aende Chri-
stēnen Coninghen van Iapon, tot een heyligh
present / in somma/ zijn weder ghekeert naer
Indien/ al waer sy quamē/ als ick daer noch
was in't jaer 87. en worden met grooter blij-
schap ontfanghen / ende voeren alsoo weder
na Iapon, alwaer se gearriveert zijn met groo-
te verwonderinghe van alle die van Iapon,
ende die deden die Jesuyten (so sy seggen) om
die Japonen meer te beweeghen om Christen
te worden / ende om haer te doen gheloo-
ben die mangusficentie ende heerlijckheyt van Eu-
ropa, want sy sulx niet en wilden gheloo-
ben alment haer vertelde: maer die principachte
oorfakē en intentie vande Jesuyten was/ om
alhier door te moghen groot profijt hebben/
en grooten naem te verwerven: wat alle die
meeste giften ende gaben die de Princen van
Iapon kregen/ strecken sy na haer; Desghelyck
verwozen sy vande Paus en den Coning/
dat niemant mach woenen in gheheel Iapon,
van Portugesen ofte Christēn/ dā met haer-
der verwillinghe ende besleuten/ so dat in ghe-
heel Iapon van geen andere oorden van Mo-
nicken ende Japen / noch gheen ander heil-
ghen noch leechen en woenen/ dan alleene-
lijck Jesuyten; hebben alleendich neffens haer
sommige Portugesen in't Indien/ ambachtst-
lypden / diese nootelijck van doen hebben/
voorts alle die rest / als Coopliden/ moghen
maer gaen ende comen/ sonder daer te reside-
ren/ dan met nootlof vande selfde Jesuytē; sy
hebben by nae het gheheele landt onder haer
subiectie / te wete/ dat bekeert is tot het Chri-
sten ghelooft/ so wel weertelijck als gheestelijck/
ende maken die Japonen wijs wat sy wille/
ende zijder gheacht ende geert als Goden:
want die Japonen haer so in werde houbē/
dat zijse by nae't anbidde / ghelijck of het
heylighen waren. Vanden so wel vercreghen
vanden Paus/ datse een Bisshop van hare
Oyden hadden / hoe wel sulcks teghen haer
professie is; Dese quam van Portugael om
in Iapon Bisshop te wesen: maer storf onder
weghen / tusschen Portugael ende Indien/
doch hebben weder een ander verwozen / in
somma / dat 30^e traep altemael onder haer
clauwen hebben / ghelijck sy de meeste en prin-
cipaelste en profijtelichste pleckē van Indien
besitten van alle wegen/ al waer sy die manie-
fichste wercken maken ende boren/ die nie-
mant en dāf besaen noch te weegh weet te
brenghen/ noch gheen van d'ander heylighen
ende Oyde/ noch geestelijckheyt die macht
hebben sulcks te volghen/ alle twelck sy ghe-
noech weten te versamen al dat daer toe noo-
digh is: wāt daer en is niet dat sy maer droo-
men en denken daer profijt wt te halen is/
ofte sy hebben niet wech/ en wātent te verwerbe/
so wel vanden Coningh / als van ander Hee-
ren ende epgenaers/ ende alle 'genēen volck;
Het schijnt dat syse betooverē met haer sin-
cken ende dubbeldē beuēplichheyt; jaē zijn soo
wel doottrapt in coophandeligh; traffique-
ren met wifelen en dierghelijcken / datse alle
wereldijcke te hopen gaen/ in somma daer en

valt in gheheel Indien niet/ op geen plaetsen
daer wat te halen is / ofte sy hebbender part
en deel in/ so dat die ander Oyden en heylighen
sen/ ende oock den ghemēnen man daer ghe-
noech op begūnen te murmureren/ ende een
grouwel van haer gierighheyt ende benaut-
heyt crighen.

Een weynigh boven Iapon op 34. ende 35.
graden / niet verre vande Custe van China,
lept een ander groot Eylandt/ ghenaemt In-
sula de Core, van welcke tot noch toe gheen
seker beschepdēt en is vande groote / twolck/
noch wat waren daer vallen.

Van Maccau 0.11.0. over die 90. mijlen/ lig-
ghen sommighe Eylanden/ genaemt Lequeo
pequeno, ofte cleyne Lequeo/ ende ligghen ont-
rent 20. mijlen van't vaste landt van China,
ende 90. mijlen verder. Den selfden cours lig-
gen ander Eylanden/ ghenaemt Lequeo ma-
jor, ofte groot Lequeo; Alle dese Eylanden
worden beharen ende betwoont vande selfde
Chinas, waer mede wy willen laten te spre-
ken van dat die Custe ende Eylandt van dien
is belanghende/ welck ick sommierlijck hebbe
verhaelt die ghelegentheyt van dien/ met een
corte overloopinghe vande waren ende volc-
ken / ghelijck ick't op't sekerste ende waerach-
tighe hebbe comen verstaen/ ende een deel
selfs comen bamercken / waer mede wy we-
der willen keeren op die beschrijvinghe van
Goa, ende haer onligghende naeste ghesue-
ren ende jurisdictien.

Dat 27. Capittel.

Een cort relaes van't Eylandt ghelegghen achter
Goa, in welke jurisdictie die selfde stadt
van Goa leydt, ende vanden oorspronck
van hare Coninghen ende Heeren, ende
die namen van dien, door waerachtighe
informacie vande selfde Indianen, ende
hare memoriale.

Al eer ick beghime te schryuen vande
Stadt ende t Eylandt van Goa, en hare
costumien ende superstitie/ ende ander
dingen vande landen/ ghelegen achter
ende ontrent Goa, soo wel van dat die Portu-
gesen bewonen als oock die inwoonders/ so
heeft my noodigh ende goet gheacht/ het
selfde een weynigh byreder van vooreben tij-
den te verhalen / om te beter te verstaen die
oorspronck ende gedeelten vande selfde Pro-
vincien en Statien / met hare Coninghen na-
men ende toe name. So is te weten dat vooz
dye hondert Jaen een machigh Coningh
van't lant Deli, welck is ghelegghen te lande
waerts in achter Goa, aende nooyd zijde/ ende
paelt aen't lant Coracone, ghesloozende den
Coningh van Persien/ alwaer gemaect wor-
de die rijcke Capette/ die de Portugesen hee-
ten Alcazillas; het selfde lant Deli is seer cout
ende heeft sineu ende pā gelijck die nederlan-
den. Dese vooz septe Coningh van Deli bracht
onder zijn subiectie alle die onriegge lande/
waer onder waren die van Decam, Cuncam,
Ballagare, ende t landt van Goa; op de selfde
tijdt worden het landt van Cambajen welcke
is van Goa hondert mijlen nooytwaert aen/
ghenomen met ghewelt vande Mooren ende
Machometisten/ ende brachten die ingezoen
Heerden/ ghenaemt Reysbutos/ met grooter
toyannie onder haer onderdanighheyt. Het
lant van Ballagare ende Decam was te vooren
gheregeert ende betwoont van Heerden die
seer

Declaringhe
van sommighe
Eylanden by
Japan.

Beschrijvinge
des landes
Dely/ strecke
de aen Goja
comē daer de
schoone Ca-
pette gemaect
werden.

Sommighe
gedoopte Ja-
panen tot Ro-
men en Spaer-
glen ghecome
sinde/ trecken
wederom met
sommighe
heylighdom-
men.

indien
hij
niet
en
straf-
reng
by

rege-
des
is.

Sonder con-
sent der Je-
suyten mogen
gheen pass-
giers in Ja-
pan verblifue.

and
men
ma-
sijn
maer
schij

Jesuyten soo
waert geacht/
datmenis als
Goden ende
heylighen aen-
beert.

in no-
r toe/
sonim-
leden.

Grote pra-
curator der Je-
suyten in coop-
manschappen
ende wissel.

Verhael der
onrusten ende
contributien
van verschep-
den landten aē
Goa.

Een viceroy
Coningh tāt
Delp onder
hem ghehoefte
hebbende / is
vanden Tarte-
ren hem we-
derom be-
noem.

Een Ridder
van Bengala
ontueint den
Tartaren het
landt Delp
mer ghewelt
ende verover
veel andere
landten.

Den Ridder
van Bengala
als Coningh
over zyne ge-
woone landt
verdeelt de
landten ende
eltse onder
Conventuren

Verclaringhe
hoe sommighe
Indische lan-
den verdeelt
en gheregiert
worden.

seer machtigh ende geweldigh waren wiens
afcomst zijn noch dienē heden daechs noemt
Venefares, en andere die noch binnen de selfde
landt haer woon-plaetsen ende onthoudinge
hebben/ghenaemt Colles, ende dese Colles en
Venefares, ende oock die Reysbutos van Cam-
bajen, geneeren haer noch heden daechs met
rooven ende steelen. Ende die van Cambajen
gheben die selfde Reysbutos contributie / ont-
datsē haer niet berooven en fouden/ende met
vrede laten leven. Desghelijc die Colles en-
de Venefares ontfanghen contributie van die
van Decam ende Ballagatte, en die Coningē en
hebbense tot noch toe niet mogen bedwingē/
hoe wel spulcr niet seer en pretenderen/ ende
dissimulerē met haer/ overmits dat van't geē
datsē rooven ende steelen haer deele hebben.
Maer dat dese Coningh alle dese rijcken ende
landten onder hem hadde/so quamen die Tar-
teren, die de Indianen Mogoren noemen/en
namen 'tmeeste deel van't land van Deli in.
In dese selve tijde was in't Coninghrijc van
Bengallen een edel Ridder/wiens broeder die
Coningh van Bengallen onrechtelijc dede
onbzengen/waerom dese Ridder alle midde-
len socht om hem te wperckē/ ende heeft sulcr
niet alleelijc volbracht met hem t'leven te
benemen/maer heeft hem daerenbove het ge-
heele Coninkrijck af ghenomen/ ende onder
zijn ghewelt ende obediētie gebacht. Dese
siende hem selve absolut Heer van Bengallen,
heeft noch niet te vreden gheweest/maer be-
geerēde zijn heerlicheit te verhepde/eere en
faem te winnē/heeft het land vā Deli ('twelck
aen zijn landt is palende) overballen met een
groot heyr-cracht/ende die Tartaren ofte Mo-
goren daer wt verdriven/ende daerenboven
gewonnen alle die onliggende contrepen/ en
aenpalende landten/als Decam, Ballagatte, en
Cuncam, tot het Coninkrijck van Camba-
jen toe/ ende was een wijltijcs den grootsten
Heer binnen in die onliggende contrepen
mocht binden/want de Indianē affmeeren
dat hy int omgaende onder zijn subjectie had-
de over die 800. mijlen lands. Dese Coningh
regeerden een wijltijcs over alle dese landē al-
leen: maer begheerte hebbense hem tot ruste
te begeben ende weder in Bengalen te keeren/
om dat het hem te moepelijc viel so veel lan-
den te rigteren/heeft gchut een zyn Cozins/
als Heere vanden lande van Decam, Ballaga-
tte, ende Cuncam, met het land van Goa, ende
haer onliggende contrepen/en is weder ge-
keert naer zyn landt van Bengalen, latende
dese zyn nebe als Heere ende Coningh vā die
voorzepde landten. Dese was altoos groot
hijent en seer gunstigh in vyeemde natiē/als
Arabien, Turcken, Ruynen, ende Corafonen,
ende heeft dese zijne landē gedeelt onder Go-
vernours/Capitepne/ te weten: eenen genaemt
Idalham, die de Portugesen noemē Haldam,
heeft ghegeven die regeringe van Angedina,
welcke is twelff mijlen van Goa, suptwaerts
streckende ten noorden/tot aen een plaets ge-
naemt Siffardan, zyn 60. mijlen/waerime be-
grepen is die stad en t'cpland vā Goa. Een
ander Capitepm ghenaemt Nifa Maluco gaf
hy die ruste van Siffardan, streckende noorde-
waerts aen tot Negorana zyn 20. mijlen/ en-
de te landelwaerts binnen tot Cambajen toe/
also dat dese twee Capitepm haer regeringe
ge hadden in't land Cuncam, 'twelcke streckt
aende Zeekant/ ende schepd hy met het landt
Decam, door groote en hooghe berghen/ghē-

naemt Guare, dese berghen zijn seer hoogh en
hebben veel hoecken ofte cante/ ende strecken
haer van Cambajen, tot die Cabo de Como-
rijn, en van daer wederom die ruste van Cho-
ramandel heen. Die gheberchte Guare is soo
hoogh datmense binnen Goa ghemackelijc
sien mach/ende alle die ruste langes/want ge-
meelijc met wolcken bedekt is/ ende dat
meer te verwonderen is/ alle andere berghen
zijn onghelijc hoogh ende leegh/dan dese ba-
ven schoon plat land/ ende groote lustige bel-
den; woxt vande Indianen ghenaemt Balla-
gatte, dat is te segghen boven berghen/want
Balla is boven/ende Gatte bergh/waerom die
Portugesen ghemeenlijc het gheheele landt
daer van noemen Ballagatte, hoe wel dat het
principaelste ende 'tlant in zijn selven is ghe-
naemt Decam, ende oock Canara, waer vā die
inwoonders genaemt worden Decanijns, en-
de Canaras, ghelijc oock de Coninghen eer-
tijcs haren tijtel pleghen te voeren/Coningh
van Decam; keerende weder op die gedeelten
van d'ander landten/heeft hy het land vā Bal-
laguatte ofte Decam, oock ghebeelt in Provin-
tien/ ghevende een deel Imademaluco, die de
Portugesen noemen Madremaluco, ende een
ander deel Coralmaluco, ende een ander Me-
lique Verido, alle dese boozsepe Capitepmen
waren vyeemdelinghen/ te weten: Turcken,
Ruynen ende Corafonen, uptghenomen Ni-
samalucode, welcke was een Sonc van een
edelman van Coninghs hups/ ende om dat
die Coningh hy de moeder van Nifamaluco
gheslapen hadde/soo beroemt hem Nifamaluc-
o te wesen van't gheslachte ende afcomst van
de Coningen van Decam; alle d'ander Capi-
tepmen waren slaven ende diēnaren gheweest
die de Coningh ghecoft hadde/en in dese stad
gestelt/als haer betrouwende/meyende dat
se hem sulcr met danckbaersheyt soude erken-
nen/maer het geschiede gants contrarie/al-
lien heden daechs ende gemeenlijc siet ghe-
beurt/dat deucht met onduch gelooft wort;
Dese Capitepmen metter tijt autogrept ende
macht trijghende/waren in grooten aensien/
ende in als ghenoech absolute Heeren en Co-
ninghen/ een pghelijc van zyn Provintien:
want die Coningh hem nieuwers met en be-
moepde/en hem gants op haer becliet/waer-
door sy hē begonst te verheffen met gebachtē
het selfde onder hē te usurperē/ booz haer en
hare naecomelinghen/en om dat het haer be-
gonst te verdriven datse mostē een overhoof
kiemen/onder wiens obediētie sy stonde/zijn
te samen vergadert ende hebben gesloten ha-
ren Heere den Coningh met gemeender hant
te vangen/ende een pegelijc hem op te wer-
pen booz Heere en eghenaer vande Provintie/
dat haer vande Coningh in regeringe ge-
gheben was/ 'twelcke splichtelijcken consten
volbringen/wantse alle dingē op haer vozel
hadden/ ende waren ghenoech vande onder-
saten booz Heeren geobdieert. Dit albus be-
slooten zijnde/hebben haren Coningh gevan-
ghen ghenomen binnen die stad van Beder,
welcke is die principaelste hoofstād vā De-
cam, alwaer de Coningh zyn residentie ende
hof hielt/ende hebben hem tot haerder verse-
kerheit in bewaernisse ghegheben aen Me-
lique Verido; Ende om dese aenslact te beter en
sekerder te volbringen/namen tot haer hulpe
met gemeen accordt sommighe maghtighe
Herenden van't selfde landt/ te weten: eenen
Mohadum Coja, ende een ander ghenaemt
Veriche;

Wandē bergh
Ballagatte en
waerom hy
also genaemt
wojdt.

Tlandt Bal-
lagatte hooft
principael het
landt Decam
ende Canara
te heeten.

Het land De-
cam mede ver-
deelt/ende on-
der Gouver-
neurs gestelt.

Van
van
heft
ghen
woz
bers
can
trib
booz

De
beft
van
den
ber
Go
in

De
hoi
den
lat
up
39

Veriche, welcke tot haer deele creeg seer rijcke landen/ steden ende plecken/ ale Mohadum Coja creegh die steden Vilapor, Solapor, ende Paranda, welcke zijn die naest ghelegen steden aen Goa, ende die met haer die meeste gemeenschap ende handelinge hebben: ende het Hof van den Hidalcam ofte Idalham, is heben daeghs in dese stadt vā Solapor: die stadt van Paranda worden hem daer naer af genomen vande Nila Maluco, met sommighe andere plaetsen; op dese manier is dit groot Coningrijck ghedeelt onder soo veel Coninghen ende Heeren/ wiens nacomelingen ende afcomste noch heben daeghs die selve plaetsen besitten: ende den Idalham ofte Hidalcam die gheslozen is in't jaer 1535. was zijn groot-vader een van dese Capiteynen die dit nieuwe regiment aenreichte. Dese Hidalca was seer machtigh ende ontfien van alle die ontliggende gebueren; van dien hebben die Portugesen die stadt van Goa tot tweemaal gewonnen/ waer mede wy op't cozt verclaert hebben den oorspronck vande schepdinghe van dese landen. Nu aldus gedeelt wesende/ so creegh den Idalham questie met den Coningh van Narsinga, ofte van Binaagar, welck landt palende was aen dat vande Hidalcam; dese Coningh was ghenaeint Rau, ende woort van sommighe gheheten Ham, dat is hude Persen en Mogoren so veel te segghen/ als opghentlick Coningh/ welck die Portugesen noemen Cam. Dese Coningh van Binaagar, om hē te wyken vande Hidalcam, heeft so veel te weegh gebracht met geweld van heylkracht/ dat hy desen Hidalcam ende alle d'ander Heeren van Decan, heeft tributarie ghemaect/ ende zijn heben daeghs onder zijn obediēcie met contributie. Nu comde tot die significatie ofte beduydinghe vande namen van dese voorsede Coninghen ofte Heeren: so is te verstaen dat doen de Coningh dese lande dede onder dese Capiteynen en Gouverneurs/ verserde haer met eerlijcke tijtels/ als sp voor een manier hebbe/ pemandt willende verheffen/ waer hy is te merckē dat dese geen eegē name en zijn/ mer alleen gesette namen en tijtelen van vereeringhe/ die sp ende haer nacomelingen daer naer behouden hebbe/ so is den naem van Idalham ofte Adelham, is soo veel te segghen/ als Coningh vande Justitie: want Adel in die Persische tale is Justitie/ ende Ham Coningh, Maluco is te segghen Coninghrijck/ ende Nila een lancie oft spiesse/ so dat Nila Maluco te seggen is Spiesse van't Coninghrijck: en Cora in die Arabische tale wil seggen sterckte/ waer van Coral Maluco is so veel als sterckte van't Coninghrijck. Imad is so veel als een Pilaer oft Colonne/ waer van Imade Maluco bediet Pilaer ofte Columni vā't Coninghrijck. Verido is te segghen bewaernisse/ soo dat Melice ofte Maluco Verido, is soo veel als bewaernisse van't Coninghrijck; sommighe meenen datmen dese Malucos hoort Meliques, te noemen/ dat is soo veel te segghen als Coninghrijck: Nu zijnder noch ander tijtels van Xa, als Nilamoxa, Adelxa, ende ander dierghelijcke namen. Dese zijn geprocedeert upt Persien vā waer sp eerst in Indien gebracht zijn/ en dat upt dese naer volgende oorsake: Het is genoegh bekendt dat in't landt van Corasone, welck in Persien gelegen is/ hem opgeluopen heeft eenen vā nederē geslachte/ gheheten Xa Ismael, die sommighe heeten Suffy, welcke heeft een ander interpretatie ofte uitlegginge

opgebracht upt den Alcoran ofte Machomenisten Wet-boeck/ vande leer Machomet ende zijn Propheten/ waer mede groote aenhaeck getrege heeft van geheel Persien ende Arabien/ ende so machtigh is geworden/ dat hy alle die ontliggende quartier dede beben van zijn gewelt; en om dat die Turcken bliuen hude oude Wet van Machomet/ en die in alle manieren met lijf en goet voor staen/ so isser een gebuerige vbandtschap ende bloedighē krijgh tusschen beyde dese natien/ een ghelijck beschermende hare secte ende opinie/ welck noch op huyden duerende is; Dese Xa Ismael is in somma gheworden binnen rozen tijdt den grootsten ende machtighsten Heere van gheheel Asien/ ghelijck sulck gheuech notory en bekent is/ en onder t'besiel van beschermers van't gheloof/ nam op alle plaetsen oorsake om die onder zijn onderdanigheyt te brengen/ ende daerom sont ober al datmen zijn Wet ofte uitlegginghe hoog goet souden ontfanghen ende terstont accepteren/ ende die sulck wepgherden/ dede ontfegge te vier ende te zweerde/ waer dooy veel upt vrese die selve Wet ende Interpretatie aen namen. Naer desen overlede wesen/ is int regiment ghevolcht zijn Sone Xa Thomas, welck volgende die opinie van zijn vader/ heeft dit selve mandaet doen bekrindigen dooy zijne Ambassade/ aen die Heere van Ballagatte van Decan ende Cuncam, die't selve dooy vrese terstont verwillighden ende accepteerden/ hoe wel dat sp't daer naer weder verwoyden als die Ambassaten vertroeten waren; ende dese Xachamas sont haer tot een vereeringhe den tptel van Xa, welck is gheseyt Coningh/ waer van cregen de namen van Adelxa, Nilamoxa, Contumixa, ende bliuen alle Coninghen met namen Xa; in Persien b'teekent Coningh/ ende Ismael is een enghen naem/ waer van is (Xa Ismael ende Xa Thomas) so veel als Coningh Ismael/ en Coningh Thomas/ etc. Doch wordet vande Turcken ende Rumē ghenoeint Suffy ofte Soffy, welck bediet so veel als een groot Capiteyn. De Coninghen van Decan hebben oock voor een manier als sp pemandt willen eeren/ ofte hare diensten tecompenceren/ ende zijnen staet verhooghen/ geven haer den tptel van Nayque, welck is soo veel als Capiteyn/ ghelijck Salva Nayque, Acem Nayque, ende als zijse willen grootelijck vereeren/ geven haer den tptel Rau, ghelijck Chitarau, welck is te seggen stercken Coningh en dierghelijcke tijtelen/ welck onder haer een groote eere is. Doch wordet den Adelham ofte Hidalcam ghenoeint Sabajo, dat is soo veel als Señor. ofte Heere: want het Eylant van Goa hadde een Capiteyn ofte Gouverneur die Heere vande stadt was/ als die Portugesen dat eerst wonden/ Sabajo gheheten/ ghelijck die Portugese Chronijcken vermelden van haer conquesten vā Indien/ wiens hups ofte Ballays noch heben daeghs binnen Goa al tans die Inquisitie af ghemaect is/ ende een plaets die tusschen die groote Kercke ende t'selde hups staet/ woort noch heben genaemt die plaets van Sabayo.

Dat 28. Capittel.

Vande Stade ende t'Eylant van Goa, principael hoofst-stadt van Indien.

D 2

De stadt

Groote vrees-
schap en bloe-
digen oorlogh
tusschen den
Turcken ende
Indianen om
religieu sake

Diversche
Placcaten en
seer strengh
vervolgt/ ont
oorsake des
Religie.

De Regiers-
ders van De-
can/ etc. be-
willighen de
Turcken be-
vel/ ende wer-
den met hooge
tijtelen vera-
eert.

Uitlegginghe
der tijtlen.

Het Ballays
van een vooy-
leden Cap-
teyn ober Goa
is nu het In-
quisitie hup
tot Goa.

cregh
te en
hy
cint

Sat-
wort
het
can
ara

Der
ver-
ont-
telt.

De
mā
v-
ren
ingh
in
als
ick
ier.

he
tot
in
no-
tot
gher
can.

Verclaringhe
vande afcom-
ste des gheens
die principael
het regement
deses landts
veranderde.

Den Coningh
van Narsinga
heeft den ep-
ghen oghe-
woort regier-
ders van De-
can onder zijn
tribut ghe-
hoort.

Sonderlinge
bediedinghen
van de gheer-
den tijtlen
der gheselde
Gouverneurs
in Decan.

Verclaringhe
hoe de regier-
ders deses
landts eerst
upt Persia
zijn gecomen.

Goa de hoofst
stadt van oost
Indien ende
principael
hof der Por-
tegezen.

Drabiers/Wr-
meniers/Wer-
stansen/ ende
veel ander na-
tien handelen
op Goa.

Verlaringhe
in't lange
hoor de stad
Goa ghelegen
is.

Christenen by
Goa die be-
halven haer
schamelheyt
naecht gaen.

Eplanden vol
Indiaensche
Palmboomen.

De Stadt van Goa is Metropolis ofte
hoofst-stadt van geheel Indien ende
die Orientaelsche contrereyn/daer die
Portugalsers haer hâdel en daert
hebben / alwaer die Vigoreys des Coninghs
van Portugael/ die Kerck-bisschoppen/Co-
ninghs laet ende Cansellarie haer residentie
houden/ende van hier worden alle die Orien-
taelsche plaetsen gherigiert: Zuyghelijc is
hier die stapel van alle cooymanfchappen en
Orientaelsche waren/daer alle die Coopli-
den vergaren/ende alle dingen comen soeken/
coopen ende vercoopen / soo van Arabia, Ar-
menia, Persia, Cambaja, Bengala, Pegu, Sian,
Malacca, Iava, Mollucca, China, &c. Die
stadt ende t'Eplandt van Goa is ghelegen op
15. graden aende zijde van't Noorden, leyd
vande Linie Aquinoctiaal (te rekennen de
wegh die de Portugalsche schepen heen comen
van Mosambique,) 400. mijlen; 't is een
Eplandt dat geheel omringht is met een Re-
vier; is over die 3. mijlen groot: leyt binnen
die Custe van't vaste land/so dat het Epland
met die Custe vande Zee ghelijc ende effen
uyt comt: Is alleeneijlich van't vaste land
gescheppen met een arm vande Zee ofte Re-
vier/die aende Nooyd zijde vande stad in loopt/
ende alsoo rondtom t'Eplandt weder aende
Zuyd zijde inde Zee comt/ende is by naest int
sijden van een halve Mane. Den inganc
vande Rivier tot die stad toe/ is passelijc
vreedt/ende zijn tusschen t'vaste land en t'E-
plandt van Goa noch veel cleyn Eplandkens
die al bewoont zijn bandeselfde inghebozen/
ende voer by de stad aen d'ander zijde van't
Eplandt is die Rivier op sommighe plaetsen
so final/dat men der wel des Somers tot de
mijnen toe soude overpasser/aen welcke zijde
heeft het Epland eenen muir met Bolwer-
ken/dieder de Portugalsen noch cortelinghen
ghemaect hebben/tot bescherminge van die
van't vaste landt alser oorlogh is / ghelijc
altiemers gebeurt: want hebben dickwils be-
leght gheweest vande Dialcam ofte Hidal-
cam, aende mont vande Rivier ende incomst.
Aende zijde van't Noorden leyd het Landt
Bardes, welck hoogh landt is/ onder welcke
beschutsel hebben die Portugalsche schepen
haer Reer daerse ankeren ende lossen. Dit
landt van Bardes heeft oock die Portugalsen
ouder haer; is vol Doypen/ende bewoont van
volck die haer met het landt-bouwen generen/
dienien noemt Canarijs; Zijn al meest Chri-
stenen / ebenwel houden hare manieren van
kleederen / dat is/ gaen naecht/ behalven die
schamelheyt bedekt. Dit landt is vol In-
diaensche Palm-boomen/daer die Indiaen-
sche Noten Cocus genaemt aen wassen. Des-
ghelijc alle die ander Eplandkens/ die inde
Rivier ligghen. Dit landt van Bardes schept
hem oock van't vaste landt met een cleyn Re-
vierken / welck soo cleyn is dat men niet en
can mercken/ noch van't vaste landt onder-
scheppen. Aende Zuyd zijde van't Eplandt
Goa, daer die Rivier weder inde Zee loopt/
comt ghelijcelijc met die Custe uyt e' landt/
ghenaemt Sallerte, welcke desghelijc onder
die Portugalsen subertic is/ oock bewoont en
behout van volck ende vruchten / in als ghe-
lijc Bardes, ende heeft oock een cleyn schep-
dinghe van't vaste landt / met een cleyn Re-
vierke. Tusschen dit land Sallerte en t'Eplandt
Goa, ligghen oock sommighe cleyn Eplan-
dkens/ altmael vol Indiaensche Palm-bo-

men / ende byde mont vande Rivier ofte uyt-
ganc leyt een Eplandken/dat men heet Goa
velha, dat is oudt Goa / alwaer niet veel be-
sonders van daer comt/en weynigh bewoont.
Dese landen van Bardes ende Sallerte wor-
den van des Coninghs van Portugals we-
gen verpacht / al waer die Kerck-bisschoppen
ende Cloosters/met die Geselechheit ende
oock die Vigoreys ende andere s'Coninghs of-
ficier haer salaris en jaerlijche scaten en
onderhout van hebben/door patente en Pri-
vilegien vanden Coningh; Wat het Eplandt
is belanghende/is seer berghachtich/en som-
tijts so woest op etlike plaetsen / dat men van
de stad van Goa niet en can (ofte seer gualich
en niet groote moeyte) over landt reysen tot
aende mont vande Rivier en t'Eplandt; t'E-
plandt heeft veel Doypen die al bewoont zijn
vande Canarijs, welcke zijn die inghebozen
ende naturellen van't landt/ die haer alle met
landbouwinghe en Indiaensche Palm-bo-
men generen ende onderhouden; Die Doypen
ende woninghen van dese Canarijs zijn
meest rondtom t'Eplandt aenden Oever en
cand vande Rivier / oft aen sommighe cleyn
Lacken/dieder ettelijche zijn/ en is daer door
dat die Palm-boomen anders nieuwers was-
sen als op leegh landt / by't water / en pri-
palijc sandt grondt/waer vā op die hooghe
noch te landwaerts binnen gheen Palm-
boom en zijn / dan alleeneijlich aende stranden
en plecken van sandt-gronden by de Zee ende
Oeveren vande Rivieren ende wateren; ghe-
lijc boven die Stadt van Goa, leyd die Re-
vier opwaerts oostwaerts aen by de drie mij-
len van Bardes, aldaer die Portugalsche sche-
pen ankeren. Die Rivier loopt met sommig-
he bochten; die schepen van hondert last lute-
tel min oft meer / moghen wel voer de stad
comen lossen/maer die Portugalsche Kreken
moeten eerst in Bardes lossen / ende willen de
als dan/mogen byzelyc voer de stad comen.
Die stad is wel behout ende betimmeret met
huyzen ende straten op zijn Portugals;maer
zijn om die hitte wat leeger; hebben ghemee-
nelijc alle in't gemeen hare Hove en Boon-
gaerden achter die huyzen vol alderley vruch-
ten van Indien: Desghelijc hebben het ge-
heele Eplandt door veel Lust-hoven van alle
gheboomen van Indiaensche Cruyten/met
haer Speel-huyzen / alwaer haer gaen ver-
maken/daer die Indiaensche Vrouwen seer
toeghenegen zijn. Die stad heeft alderhande
Cloosters ende Kercken/ ghelijc Lisbonen/
behalven Baguen ende Nomen: want men
can die Vrouwen soo verre niet crighen dat
sy haer willen laten besuyten/en Venus ver-
saecten / met wien sy liever het leven willen
wagē ende verliesen / daer sy weynigh werck
van maken/om haer wellusten te boeten ende
te volbrēghen. Het Eplandt is zwinters/so-
mers eben groen / ende heeft altoos d'een of
d'ander boomen in haer sapsoen / dat een lust
taenschouwen is; Die stad leyt op sommighe
bergen en dale ghelijc Lisbonen; heeft eertijts
seer cleyn gewest/en teemael benuert met
een dooghe graft roudt om/daer ge' water in
en is/dan alst regent. Dese muere staen noch
so:maer die poortē zijnder uyt/ende die stad
is rondtom aetimmeret en bewoont/ dat so
het alreys wel teemael soo groot van bu-
ten is als van binnen / al waerse over al open
is / sonder mueren ofte vestinge/ dan het En-
landt heeft een muir aende oost zijde/ welcke
streckt

Sommighe
Linde by Goa
verpacht/
om den Kerck
bisschop ende
andere offi-
ciers van wyl-
tugael te on-
derhouden.

Doosake wā
en de Indi-
sche Palm-
boomen met
dan in leeghe
landen by de
watercant
wassen wilk.

Schepen van
hondert lasten
comen voer de
stad Goa lan-
den ende lossen
maer niet
grooter.

Wepante
byel hoven
ende allerley
Cloosters be-
halven Goa
spint in Goa.

Verlari-
der nam
vande stad
van Goa

Alle set
schepen
vande stad
Goa en
vande
vande stad

streckt teghen over 'tlandt Salsette, tot aen d'ander zyde teghen 'tlandt Bardes, en blijft alleenlick een beschutsel van't vaste land/daer die Portugesen gheen ghebiet en hebben; Het geheele Eplandt en heeft anders geen stercke noch bewaernisse/ dan op't land van Bordes, op de hoogste/aenden mont van de Rivier/al waer leyt een oudt verballen Casteel/daer 2. oft 3. pieren stucken op liggen/ende een fMan die daer des nachts wacht hout. Het Epladt vā Goa, aende Custe vāde Zee/ist seer hoogh/ende altemet steen-clippen/ dan 't Landt van Bardes heeft aende zyde vāde Zee een seer schoone witte sandt-strandt/wel eē half mijle ofte meer lanch/ die bewaernisse van't Epladt is/ datter zijn aende oost zyde drie ofte vier passagen ofte poortē die op den Dever vā de Rivier staen/aen't uiterste van't Eplandt/ teghen over 't vaste landt/ ende Salsette ende oock Bardes, elke poortē heeft een Capiteyn ende Schijver/ die daer wacht houden datter niemant en mach upt vāre aen d'ander zyde/ dan met zijn oozlof/ende die India- nen/ Decanijns ende ander Mooyen en Dep- denen/ die binne Goa verbiiden/en haer woon- plaetsen hebben/alse op't vaste landt trecken/ om alle waren ende luyt ochten te halen/noe- ten in dese poorten/diemen Passos noemt/elck een tecken dat haer op den blooten arm ge- drucht wort/hebben/en als dan vāre/ise ober aen d'ander zyde/ en weder comende moeten wijen het selve tecken/ waer mede sp wy moghen passeren/ waer van sp betalen een paer Basariken/dat is so veel als een Duit/ dit is het profijt vāde Capiteyn en Schij- ver vādeselve Passo, ende des nachts heb- ben sp eenen Jonghen/ die heeft soeghe een cleyn klacphen te luyden dat op de poort ofte thoozen staet/ende gaet dicke wile liggen/ende bint die hoogde vāde cleyn aen zynen boet/ en also leyt hy altemet en bingelt ofte clept/ tot een tecken dat hy wacht hout/ welck is alle die wacht ende bewaernisse die daer op't gheheele Eplandt is. Dese Passos zijnder vijf- te wete/ eē aende Zuidt zyde van't Eplandt/ daerinnē naer't vaste landt/en oock naer't land van Salsette passeert/en is genaemt Benckerijn, wort althans gheheeten Passo de S. Iago, om dat die Barochie vā daer S. Jacob genaemt is/ Die Tebe de Passo, is aende oost zyde van't Eplandt/ alwaer men alleenlick op't vaste landt passeert/en wort genaemt Opaslo seco, dat is so veel als die drooghe passagie/ want op dese plaets is die Rivier op zyn enghste en ordiepste. Die derde Passo aende zuyd-zyde van't Eplandt/ is by nae aen die stad ghele- ghen/ghenaemt Opaslo de Daugijn, ofte van Madre de Deus, tot hier toe streckt die muur/ beghinnende vāde Passo de Benckerijn ofte S. Iago, ende voozt 't gheheele Eplandt is son- der muur ofte schutsel. Van dese Passo recht teghen over haertinnen op een ander Eplan- den/ het welcke respondeert met het vaste landt/ alwaer noch een Passo staet/ ghenoemt Opaslo de Norwa. Die vijfte ofte leste Passo leydt vāde stad tot half weghen die Rivier neertwaerts nae Bardes toe/ dese is die stercke vā allen/ ende best beesten: maer op die ma- nier vā alle d'ander/ is ghenaemt Opaslo de Pangijn; Van hier haertinnen nae Bardes, en oock alle die Schuyten ende Scheyen/ die de Rivier upt ofte in vāren/ moeten hier aenleg- gen ende gevestiget worden; dit is alles wat hare wacht ende stercke van't Eplandt is

broerende; Wat die Portugesen justitie ende ghebiet met hare oordnanten/so weerlijck als geestelijck zijn belanghende/ is gelijck in Por- tugael, woonē inde stad onder eē met die In- dianē/ Heydenē/ Mooyen/ Joden/ Armenien/ Gufarattē/ Bantianē/ Brannens/ en alle In- diaensche natien ende volcken/ die daer alle woonen ende handelen/ een jeghelijck in zyn Wet ende ghelooft/ sonder datnēder jemant dwinct pet te doen teghens zyn wil/ dan al- leenlijck datse haer Ceremonien vā dooden ende levende te vanden/ houtweljcken en an- der supersticien ende Durbelsche indentie te doen/ verboden zijn vāde Bisschoppen in't openbaer noch in't Eplandt/ vān byplich toe- ghelaten op't vaste landt/ ende heymelick in haer huyzen/ om te schouwen alle schandalen ende ergheerisse die daer die men ghedoopte Christenen aen soude moghen nemen: maer wat die wereltlijcke Justitie/ handelingen en goede burgerlijcke Policie belanghende is/ zyn alle met den ander die in't Eplandt woo- nen/ dat Portugese recht onderwoopen; Desghelijcks die eens Christen ghedoopt is/ ende dan in eenige fouten ofte Heydensche su- persticien bevonden wert/ is d'Inquisitie on- derwoopen/wie dat het sp/ ofte vā wat puncten ofte fouten dat het soude moghen wesen; Het Eplandt en heeft vā zyn selve sonderlingen niet daer't hem niet hoeden can/ vā sommigh Wee ende gheboort vā Hoenderen/ Geeten/ Dypben/ etc. maer wepnigh/ upt oorsake die woestheyt ende onbeguaemheyt vā't landt/ dat al meest berghachtigh/ woest ende wilt/ ende vol wilbermissen is; Alle nootdruft/ soo vā Wee/ Hoenderen/ Derckē/ Eperē/ Welck/ ende dierghelijcke dingen comt al vā Salset- te, Bardes, maer het meeste vā't vaste landt; Copen/ Rijs/ ende ander grepen/ oock Olje ende alle ander nootzakelijcke waren comen vān bupen die Rivier in/ als vā Cambaja vānder Noorder custe/ ende die custe vā Ma- labar ende ander wegen/ als vā de beschij- vinghe vāde Custe eensdeels verclaert heb- ben; Wijn binnen heet vān Palmen/ hebben sp ghenoech/ ende so veel datse ander plaetsen met gheleken hebben wepnigh soet water/ dan alleenlick een Fonteyn/ ghenaemt Ban- ganijn, welcke staet een stuck weeghs ontrent een quartier mijls bupē de stad/ waer mede haer die gheheele stad ghetiest/ dat die Sla- ven in potten halen/ende door die Stadt ver- roopen/ ende is seer goet om te dinctē, wa- ter om te koken/ wassen ende te plassen/ heb- ben putten ghemeenlick in alle huyzen; Het landt in hem selven is seer steenachtich ende droogh/ende is roodachtige aerde/ so datter zyn ghewest sommighe Italianen Mch- misten/ die haer verneten daer Coper ende Goudt upt te trecken/ welck den Condingh noch Vigoroy niet toe laten willen/ door vrees dat die faen ende die schat soude locken ende oorsaeck wesen/ om vā hare onlijghende vanden te meer oberballen te worden/ door begheerte vāde rijckdommen/ waerom het ghelaten wort daer nae te soeken ende te graben. By dese naerbolghende upwoopin- ghe machnen sien die gheleghentheyt vā't Eplandt ende die stad Goa, met alle hare Straten/ Kerckē ende plaetsen nae het leven afgheronterspet.

Willelep na- tien handelen op Goa son- der bedwangh der concentie behalven on- naturlijcke supersticien openbaer te vleggen.

Ghedoopte Christen zyn aen der Por- tugese rijk- sie ende be- licen.

De yndijck- luyt ochten moeten tot Goa gebocht worden.

Wijn- wijn oberbloeygh tot Goa/maer geen soet wa- ter/ dan vā eenen Fonteyn bij bette bupen de stad.

Steenachtich ghegraven putten daer eenighe Ita- lianen vernē- ten Coper en Goudt upt te krijgen/ twelc haer om oorsake niet toe gelaten wort.

Vande costuymen der Indiaensche Portugezen.

Dat 29. Capittel.

Vande Costuymen der Portugezen, ende die van haer geprocreert zijn, genaemt Mestigos, ofte half gheslacht, soo van Goa, als van alle die Orientaelsche contreyen.

De Portugezen trouwen Indiache Vrouwen, ende sodanige kinderen worden Mestigos geheeten.

Die Portugezen in Indien zijn veel getrouwt met die Ingeboore Vrouwen van t'landt; en die kinderen die daer van comen, worden ghenaemt Mestigos, dat is half gheslacht. Dese Mestigos zijn ghemeynlyck van coleur geelachtich, niet segghenstaende soo zijn onder haer veel Vrouwenpersonen die schoon ende frap ghesatoneert zijn. Die kinderen vande Portugezen / Mans ende Vrouwen in Indien ghebooren / nasamen sp Castigos, welcke zijn in alle by naest gelijck Portugezen / hoewel van coleur een weynigh onderscheyt: want treckel altoos op die geale coleur. Die kinderen van dese Castigos zijn haelder ende gheheel Mestigos, ende die kinderen vande Mestigos zijn van coleur ende fatsoen gelijck die naturelen ofte Decanijns van t'landt, soo dat die afcomelingen vande Portugezen / Mans ende Vrouwen ghecomen zijn: de in't derde lit / schijnen naturele Indianen te wesen in coleur ende fatsoen. Haer uertinghe ende daghelijckesche traficquen zijn naer Bengala, Pegu, Malacca, Cambaja, China, ende alle weghen van Noordende Zuiden. Doch so wort binnen Goa ghehouden een daghelijck vergaderinghe, soo vande Burgeren / Inwoonders, als van alle natie vā Indien, ende onligghende contreyen, ende is gelijck die vergaderinghe van t'Antwerpen op die Bursse, doch is different: want alhier comen so wel Edelvrouden ende ander persone, als Cooplunden, ende men heeft alle dingen beyl van alle coopsmanschappen ende Indiaensche waren, so dat het by naest een merckel ghelijck is; Dese vergaderinghe is alleenelick voor middagh, t'gheheel jaer deur, behalven die Sondaghen ende Vierdaghen; beghint des smorgens te seuen, ende duert tot 9. uren, overmits die hitte vanden daghe, ende des nae-middaeghs niet. Op de principaelste straet vande stadt ghenaemt die rechte straet, en wordt gheheeten die Leylon, welck is soo veel als den uproep: want daer zijn sekerer uproepers vande stadt daer toe geordineert, die alle dinghen beyl hebben ende up-roepen. Dese gaen altoos gheduerende den tijdt vande Leylon ofte int-roep behanghen vol allerhande Goude ketenē / allerley costelike Juweelen / Cleynodien / Perlen / Ringhen / en edel Ghesceenten. Desghelijck hebben sp rondom haer loopen beelderley soorten en natien van captiven / Mannen en Vrouwen / jonck ende oudt / dienen daer daghelijck vercoopt / ghelijck men by ons die beesten / al waer een jegelijck zingadighe mach kiesen naer zijn fantasie, elck op zinnen prijs. Doch vintmen hier Arabische Deerden: allerhande specerijen / en drooge Medecijnen / welriekende Conumē / ende dierghelijcke materialen; schoone ende frap Tapetten / ende dinst derley curieusheyt van Cambaja, Sunda, Bengala, China, &c. welck een verwonderingh ons sien is, met welcke handelinghe haer veel ghemeyn / die alhier daghelijck gaen coopen / ende op zinnen tijt weder vercoopen / ende so dickwils alser een sterf-huy is / soo wert alle het goet hier gebracht ende verhocht tot eē haver toe / met den selfden up-roep / t'zē vā wie dat het

wil / al waert vanden persoon vanden Vigorey selve / ende wort daerom ghedaen om alle Wesen ende Weduwen goet recht ende Justitie te doen / en dat het ten diersten verroft mach werden / om datter alle man by mach comen om tē minnen / in somma datter een groufaem veel goets verhocht wert / aler een jaer ten eynde gaet: want daer veel volck sterft / om die ougeregeltichdē van haer leue / en de hitte van t'landt. Op dese manier vande vergaderinge van Goa, werden oock ghelijck gehouden in alle ander steden en plecken van Indien daer Portugezen woonen. Daer zijnder die haer ghemeyn (te weten / die ghetronde Portugezen) met haer Slave en Slavinne / die der sommighe thien ofte 12. ja 20. en 30. hebben: want costen weynigh t'onderhouden. Dese Slaven gaen al beyl om gelt voor die se van doen heeft; halen Fonteyn water / datse deur de stadt vercoopen; Die Slavinne maken alderhande Conserve en Confecturen vande Indiaensche fructen, veel fraen dingē vā Napwerck / Spelbewerck en Bepwerck / ende als dan semidense die sehoonste en jonckste / frap opghetopt ende toegemaerkt die gheheele stadt deur / om t'selfde te vercoopen / om datmen deur de begeerten ende frapighet vande Slavinne / soude ghelock worden te coopen / welck meer geschiet om t'gerief ende gebuyck vande Slavinne te hebben / ende zijn wellust daer met te boeten / dan om de begeerte vande selfde Conserve / Confecturen ende Napwercken: want sulc minnermeer en weygheren / en hare daghelijckesche neringhe afmaken / ende met de winst die de Slaven ende Slavinne also daghelijckshuyt brenghen / moghen haer Heeren haer ruytelijck onderhouden; Daer zijn ander die hanteren veel met wisselen / die munt op zinnen tijdt op te coopen / ende alst pas gheeft weder te vercoopen / te wete: Coopē die Realen van achten als die Schepen van Portugael comen / en crighen die dan tot 12. ten hondert; Dese verwaeren tot de maent van April / welck is den tijt dat die Schepen naer China varen / als dan worden die Realen van achten ghesocht om derwaerts te voeren / en gelden ghemeynlich tot 25. ende 30. ten hondert / ende nemen dan weder inde plaets een gelt dat op die tijt van Ormus gebracht wert / ghenaemt Larrijos, dat upt Perlien comt / welck sp crighen tot 3. ende 10. ten hondert / welck sp weder bewaren tot dat die Schepen van Portugael comen in September / diese betalen tot 20. ende 25. ten hondert in wisselinghe van Realen van achten / als ghespeet is. Men moet dese Larrijos hebben om naer Cochīn die Beper en ander waren te coopen / want daer het beste ende profijtelijckste gelt is: daer zijn noch ander muntten genaemt Pagodes; Venerianers, ende Santhones, zijnde van Goudt / diese al op de selfde manieren coopen ende vercoopē / so datter veele zijn die anders geen handel en doen / ende rijck daer met werden / principelijck die een goede hoofft sonne heeft; dese wissel ghelijckst gemeenelijck vande gheselickheyt / die sp onder den dān doot andere doen beschicken / sonder lesfel ofte hindernisse. Nu zijnder sommige die leven op haer renten / welcke sp hebben vanden Palmboomen daer die Indiaensche Roten (Coeus gheheeten) aen wassen / van welcke sp sterwel comen leven ende goet onderhout hebbe / want dit die principaelste noeringhe is van t'landt;

Deel Portugezen maken ende vercoopen haer met andere verhoeren te beyn.

Slavinnen maken ende vercoopen haer met andere verhoeren te beyn.

Beschijvinge der landen daer de Mestigos meest op handelen.

Naame der principael merckstrate in Goa, ende hoemen daer de Inwoelen, etc. beyl draecht.

Op wisselinghe der gelt gheeft groot profijt den Portugezen.

Daerom de ghewone beyl draecht.

Vande costumpen der Indiaensche Portugesen.

43

Land; daer zijnder die dagelijc krijghen vuyt
geld van elcken Boorn een halve Pardau ofte
meer; dat is soo veel als een karolus gulden;
men vint die drie ofte vier hondert en meer
boornen hebben op een erf; diese aende Cana-
rijns verpachten/ gelyckelijc by ons die Veem-
den/ Weyden/ ende Welden doet. Die Portu-
gesen en s'wisten en wercken in Indië niet/
ofte seerselden/ dan leuen al meest op die ma-
nier verhaelt/ doch zijnder wel sommige an-
bachstleden/ als Hoedemakers/ Schoennaa-
kers/ Sackmakers/ ende Cuppersmaers/ haer
bē al meest hare hāve die inde wunlich wer-
ken; ende die meeste s' in haer gaen lancus die
straeten ende dienste/ hauden haer soo mangin-
gich als die beste; den muisen is daer so goet
als den meesten; den ghenen man als den
Wel ende rijcken/ sonder eenighe onderschept
in haer conuersatie/ courtoisie/ ende ghenen-
schap; alle ander ambachten ende handwer-
ken zijn al meest Indiaensche heydenē/ ende
gheboorte Christenen vā't lande. Niemandt
en geniet die Burgerchap/ Privilegien/ ende
Liberteyten vāde stadt/ oā die der getroue
is/ ende residentie hout; daer zijn onder haer
maer twee staten/ oft soortē van volck/ te we-
ten; die getrouden/ ende soldatē/ want alle die
eenloopende ghesellen die niet getrouet en zijn/
worden genoot soldaten/ welke den eerlijc-
seinaem is dien mach hebben; niet dat die
soldaten eenighe obligatie hebben/ ofte onder-
ghewelt ofte ghebede van eenigh Vreel-
d' ofte regimēt zijn/ welck in gants Indië niet
gheuseert wert; dan soo haest als die Portu-
gesen in Indiē upt Portugael comt/ gaet een
pegelijc zijnen wech waert hem goede druck/
hoe wel dat alle in Portugael opgeschreven
ende in een register getekent wordē/ dat jaer-
lijc met die selfe Schepen naer Indiē ghe-
sonden wordē/ ende gheschiet op dese manier/
alle die personen werden aengescreuen/ elck
met haer namen ende toennamen/ met die sol-
dijc so s' van den Coningh gheueken; daer
zijnder sommige die hebben den tijtel van Fi-
dalgo da casa del Rey nosa Señora, dat is eel-
man van des Coninghs huys/ welke is die
eerlijcste tijtel; daer zijn ander genaemt Mo-
fos Fidalgos, dat is oock een eerlijc tijtel en
zijn int gemeen edel en ras kinderen/ ofte deur-
gumste vanden Coningh daer met verheben;
nu zijnder noch die ghenoot werder Caval-
cheiro Fidalgo, dat is so veel niet als d'ander
twee/ dit is oock een verheven tijtel/ en is een
tijtel van Ridderchap/ die door eenige seften
Ridder gheslagen zijn/ om een cleyn sake ge-
rypense malcanderen daer met/ want waer
datse eens een tocht doen ofte van verre sien/
terstont laten s' van een Capiteyn ofte ander
eelman Ridder slaen/ waer op s' haer dā dāp-
per berouwen/ ende is so gheemeen datter nau
een Coelch jonghen ende Putger en is/ oft hy
heeft dē slagh van't Ridderchap ontfangen.
Nu zijnder noch diemmen noemt/ Mosos da ca-
mara, do Numero, e do seruiço, dat is des
Coninghs dienaers van zijn camer/ sommi-
ge zijn van't getal/ ende ander vāde dienste/
dit is den eerste tijtel ofte grāt vā cere/ waer
mede men als dan met verbiensē op meerder
clint/ ende die boven ghenoeinde metter tijt
ende verfoek verrijcht/ waer op haer die
Portugesen meer berouwen/ dan op alle den
rijckdom vāde werelt; noch zijnder die ghe-
naemt worden Escuderos Fidalgos, dat is
Schiltmecht/ is ooc eē grāt vā eere/ d'ander

werden opgeschreven voor Homes overados;
dat zijn mans niet eerē; ende die slechte en
minste sonder tijtel met allen/ worden op ge-
schreven voor slecht Soldaet/ welck is het ge-
meen ende capitanus volck/ dese worden een
pegelijc betaelt haer salarjns conform haer
tijtelen; dese magen een pegelijc in zijn qua-
liteyt ende grāt/ door lange diensten ofte vro-
me seften/maer meest met grūste/ hare tijtels
verhooghen/ want naer hare tijtels wordē
hare diensten gheloon; die Portugesen nu al-
dus opgeschreven wesen/ die naer Indiē
sullen vāen/ wort het register vāde selfe in
Indiē comende/ bewaert in haer vā eenen
Officier vanden Coningh daer toe gheorbi-
neert/ die oock alle die jaren verandert wert/
als alle ander/ dese wordē ghenae met schrijver
van't Matricula generael/ en heeft noch ander
3. ofte 4. onder-schrijvers/ die alle dingē schrij-
ven naer zijn bevel. Als nu in Indiē die So-
mer aen comt ende noodigh is eenighe arma-
da upt te seuden om eenige tocht te doen/ ofte
die custe te gaen bewaren/ om die roop-vāer-
ders ende trafficantes (die gaen en comen) te
conuoceren ende te beschermen/ ende te belet-
ten die Malabaren/ hare vanden/ datse niet
upt en comen om eenighe schaden te doen/ ge-
lijckse edelwel jaerlijcs doen/ soo wordē dan
jeggens September (de Sommer begimende)
den Troimel gheslagen/ wie den Coningh
wil dienen op die armads te water/ dat hy co-
me op die Matricula, generael ghelid ontfan-
gen/ ende als dā wert vāde Vigorey verordē-
neert een opperste Capiteyn/ en ander onder
Capiteynen/ op elcke Fuste en Galepe/ so dat
op die Galepen byde hondert mannen gheset
wordē/ op die Fusten byde dertich/ luttel min
ofte meer; dese werden alle betaelt op die Ma-
tricola, na hare tijtels/ elcke naer dat hy upt
Portugael geregistreert comt/ ende dese beta-
lijche gheschiet by quartels/ elcke quartel is
drie maenden/ te weten: den slechtē Soldaet/
sefen Pardauwen Xerachjns ghenaeint/ elck
Pardau dyē Testoenē Portugalsche minne/
ende een eerlijc man negen Pardauwen/ die
Moso da camara elf Pardauwen/ ende alsoo
naer aduenaent/ ende als dan boven dien gaen
die Capiteynen de Soldatē bidden ende sinee-
ken/ ende buytē hare befoldinge ende salarjns
vanden Coningh noch pet geben upt haer ep-
gen beurs/ want een pegelijc soekt die beste
Soldaten te hebben/ ende coopen veel dingē
van victualie ende probande op haer eyghen
kosten/ om die Soldaten te vrient te hebbe en
wel te tracteren; ende eeten inde Fusten ofte
Galepen/ altesamē aen een tafel/ ende die Ca-
piteyn tractert altoos de Soldatē met groo-
ter beleefthē/ ende courtoisie anders en sou-
den s' op hem niet veel passen/ noch onderba-
nich wesen/ en die armade upt wesen loopt
altoos lancy die custe giut en weer/ en som-
tijds in eenighe havenen tot die maent April
int leste van dien comense weder in Goa ter-
wintē ende opliggē/ en als dan is die obli-
gatie vāde Soldaten upt/ ende een pegelijc
loopt zijns weegs/ sonder pet meer onderhou-
dinghe te hebben van't Coninghs wegen/ ende
als dan soo passeert den Vigorey een certifi-
catie voor den opperste Capiteyn vāde selfe
de armade/ waerinne hy ghetuycht hoe dat
alsulcken Capiteyn den zijn bevel in des Co-
ninghs naem/ heeft wt gewest in zijn dien-
ste so veel maenden/ behydenē die custe ende
Zee/ ende eenige seften gebas hebbende stater
breeft

Het Register
der opghe-
schreven Portu-
gesen wert
in Indiē be-
waert.

Costumpen en
Tromel. Na-
om oorloghs
volck te wa-
ter tot conuoc
ende andere
oorsaken in
Indiē.

Tijtel en Sol-
dijc der Sol-
daten.

Den winter
begint ontre-
April/ en dan
worden de
Soldatē ont-
slagen van
haren dienst.

ri Portu-
in gemeen
r niet op
die sp
nere ver-
rent te
den.

win-
ken ende
loop-
ten
kerb-
apen
hijte der
trugelen

Werschepe-
bant-
der Slave/ ten
diensten der
Portugesen/
ende vāde
ghelijcke ghe-
meentē
der lieben.

Niemandt dan
al daer ghe-
troude en re-
siderende mo-
ghen bagers
vrijheden ghe-
nieten/ ende
vāde twee
staten der
lieben.

Wade in schip-
pinge der
passagiers op
Indiē/ en vā
de vuyt die
sp niet te
vullen als s'
in Indiē co-
men.

officel-
re sp-
t groet
it den
ugelen

Wande tijtel
ende eere die
de passagiers
waeren door
haer gheboorte
tepe.

De Portu-
gesen passe-
sien berou-
mē haer meer
van haer
wooghen
ende eere
van haer
wooghen
dom.

Costumpe
der afgedane
te Capiteyns
ende Soldat.

blyccht in/ ende hoe dat hy op zijn eygen boze
ende costen heeft veel gedefpenderet tot dien-
ste van zijn majesteit/ volghens die Capiteyn
generael/ dooz auctoriteit vande selfde certifi-
catie passert voort alle ander Capiteynen en
Soldaten/ elck een besonder certificatie naer
die selfde forme ende inhoudt/ desghelijc zijn-
der sommighe edel-luyden/ die des Winters
tafel houdt voort alle Soldaten die daer wil-
len comen eeten/ waer van sy insghelicken cer-
tificatie trecken/ ende van alle watse comen
versieren/ welke certificatie sy vergaet thien
twalf oft twintigh/ ende gaet daer mede met
ooylof vanden Vigorey naer Portugael/ eys-
schende daer mede recompense van hare dien-
sten/ naer uytwijzen haerder certificatie/ hier
by moeten dese brenghen een certificatie van-
de schryver vande Matricula generael/ vande
tijdt haerder residentie in Indien/ en hoe dat
haer noyt eenige clausula van rpbalderije op
haer tijtel ghestelt is/ desghelijc van al of-
ficiers/ rekenmeesters/ vande munie en wa-
penen ter Oorloghe dieneende/ virtualie ende
desghelijc/ de welke dickwils de Capiteyn-
nen ende Soldaten/ ende daer van pet schid-
dich blijven ofte quade rekeninge geve/ waer
van terfont aentekeninghe ghestelt wort/ op
den tijtel van al sulcken persoon die verbroec-
ken heeft/ vā welke Officiers altemael moe-
ten certificatie hebben/ als datse geclausulen
van eenige schaden aenden Coningh hebben/
met dese certificatie gaense naer Portugael en
hebben al eenigh officie op die memorie om te
epseken/ naer dat haer qualiteit ende dienste
gegunst sal worden/ hebbense penand int Hof
die dooz haer spreect/ ende met brenghen
om die handen te smeert/ als van werdt haer
die officier ghegeven/ voort die jaren/ als Ca-
piteyn/ Factoren/ Schryver schayp/ wech-
ters/ etc. en alle officien ende ampts van In-
dien/ waer moeten se selber gaet bedienē/ somni-
ge crygense ooc wel met saveer om die te tras-
pateren/ vercoopt/ ofte met hare dochters in
houwelijck te geve/ ende als dan werdt die pa-
tente van sulcken officie in Coninghs canse-
larie geregistreert/ ende in Indien gesonden/
ende moet dan vande Vigorey getonformiert
werden/ Dese officien worden altoos gegunt
in vagante van die voort hem gheprovidereet
zijn/ ende als dan besithnen het register/ hoe
veel datter voort hem zijn/ als die haren tijdt
om is/ ofte by adventuren sterben eer haren
tijdt comt/ alst dick gheschiet ofte absent zijn/
soo werdt altoos gheprovidereet die de naeste
volght/ en byderhand is/ welke is op't coztse
die ordmantie ende maniere van haer regie-
ringe/ ende oorloghs handel belangende/ Die
ander regeringhe vande rechten ende Justi-
tie is als in Portugael/ by dit naer volghende
conterseptel machinen sien die rechte straet
van Goa, met hare dagelijche handel ende
vergaderinghe/ diese Leylon noemen/ alles
naer't leuen afgebedet.

Dat 30. Capittel.

Vande Portugesen ende Mestisen haer huyf-
houden, courtoysen, trouwen, ende ander ge-
bruycken en manieren van Indien.

De Portuge-
sen houden
veel Slaven
ende Slavin-
nen om ghe-
sien.

De Portugesen/ Mestisen/ ende Chri-
stenen houdē eerlijck ende seer mag-
nifick huys/ hebben gemeenlijck (als
gheseyt is) vijf/ ses/ thien/ twintich/
sommighe meer/ ofte min slaven ende slavin-
nen tot haren dienste/ een jegelijck naer zijnen

staet ende qualiteit/ te wote: wat die getrou-
den aengaet/ ende zijn in alle haer dinghen in
huys seer remilicken ende swijder/ principa-
lijck in haer spwaet/ want hebben alle dagen
hare schoone heinden ende ander gewaet dat
se aent lijf dragē/ so wel mans als vrouwe/ tot
die slavinne toe/ obernids die hette van't lād;
Die Portugesen worden alle int gemeen ge-
diēt met grooter graviteit/ sonder eenigh on-
derschept tusschen den edelen ofte gemeene
Burgeren ende Soldaten/ ende in haer gaen/
conversatie/ en courtoysie alle onder malcan-
derē op een manier/ gaende langhs der straten
seer lācse/ en met grooter hooghmoedighet
en opgeblasenhept/ met een slave die haer
eenen grootē hoet ofte heubel voort ende over
thooft draeght/ om te beschutten de Son ofte
regen datse hem niet en raecht/ oock gemeen-
lijck inden tijt van regen/ hebbense eenen jon-
gen achter haer die een scharlaken ofte ande-
re langē mantel naer draecht/ om alst regent
die Heeren om te doen/ ende wesenide voort den
middagh/ draecht den jongen altoos een leren
ofte sluwele kussentgē naer/ om inde kerck
Als hoorende/ daer op te knielen/ laten haer
oock meestendeel het rapier van een slaef ofte
jonghen naer draghen/ om haer niet te zwaer
te ballē int gaen/ ende haer gravitepte belet-
ten/ Waermeerse malcanderen tegen comē/ een
groot stuck eerste genade/ beginnen met eenen
grooten Befolas Manos het lijf te bukken/ ende
die doet uyt te steken/ malcanderē te groeten
met die Bonet ofte hoet tot by naer die eerste
toe/ desghelijc inde Kercke comende hebben
hare stoelen alle ghereet/ die haer slaven haer
te voort berept hebbe/ ende in comende staen
alle die daer ontrent zijn oberendē/ ende met
die selve buppinge doen hem een groote rebe-
rentie/ ende soo't geschiede dat jennandt eenige
courtoysie doende was als die manier daer is/
ende den gemeen die't gedaen wort daer wep-
nigh op passe/ ende hem desghelijc niet en
dede/ fouden alleen om die oorlike hem ver-
volgen ende doen zijn huys en stucken slaen/
seggende: dat hy hē mispysen heeft/ twelcke
haer om gheenen waerom te lijden en staet/
want soude die grootste schande vande werelt
wesen/ so sy dat niet en weereken/ ende als sy
haer willen weke van jennant die haer eeni-
ghe onbeleschept ghetoot heeft/ ofte eenighe
ander oorlike/ waer vandaer het soude mogen
wesen/ so vergaderen sy thien ofte twelf haer-
der vrienden/ bekenden/ ofte speelghenooten/
ende nemen den gemeen waer daer sy't op ge-
munt hebben/ ende slaen hem so langhe datse
hem voort doot ofte weprigh min latē liggen/
ofte doen hem alsoo deurstrijcken dooz haer
slaven/ ende dit houdense voort een groote eere
ende bronichept/ datse haer so weten te we-
ken/ waer van sy haer wel dozyen openbaer-
lijck beroemē/ ende alse hem niet en begeeren
te dooden/ doense hem wel dapper een dicke
ende moztwe huys cloopen/ met een dick riet/
ghelijck een mans been/ dienen noemt Bam-
bus, soo dat hy daer met voort acht ende meer
daghen ghenoech heeft/ ja laten se dickwils al-
soo voort doot liggen/ twelcke hare dagelijche
neringhe ende ghebruyck is/ sonder dat daer
pet meer wert naer getaelt noch om ghesien/
Doe gebruycken so lange sackwien met sant
gebul/ waer mede sy malcanderen die leide-
nen in mozfelen slaen/ en gants lam ende ghe-
boken leden maken/ Als penandt een ander
in zijn

Rechtigheyt
der Portuge-
sen ende der
Slaven.

Practische der
Portugesen
om den regen
ende Sonne
op straat te
keeren.

De Portuge-
sen laten haer
alegt een kuss-
ten over straat
na draghen.

Derla ringhe
hoe haer de
Portugesen
laten dienen.

De Portuge-
sen weken
haer opghen
eergheghept.

Onberinghe
tighe straffe
der eergerig-
heyt.

Langhe sac-
kes vol Sant
ghewilt voort
slaende kuy-
p.

pe
nge
er

ber
n
gen
ne
e

iges
haer
huf
ract
n.

ngde
e
m
rit.

ges
n
m
ept.

re
fe
ig

re
ant
dog
ap
pre.

Ninschoten

Indrum castrum, villa, et vicus
circa Goam

Indische huize Lanthuyzen en dorpen
entrent Goa.

44 1741

fl
de
rt
gu

de
er
der
fen

Ger
zier
23u
met
bolc

Col
25a
endr
etc.
ring
23u

Co
der
der
als
23u
ma

Manieren
vande Westi-
singe der
huygen.

Noch vande
eerguegheyt
der Portugelen.

Heerliche ver-
coringhen der
Bijplostien
met waers-
bolck.

Costelike
Banchetten
ende ghesel-
etc. tot vere-
ringhe der
Bijplostien.

Courtoise en
vereringhen
der Bijplost
als oock van
Bijplost galle-
mael etc.

in zijn huyjs gaet visiteren ofte besoecken/
alst schoon dat den gevisiteerden een vande
principaelste eldom is / ende die visiterder
een slecht Soldaet ofte ander quidam / so is de
usantie dat den gevisiteerden compt beneden
aende deure met die Sonet inde hant / met een
grootte beleeftheit ende erbedinge / ontfangt
den geenen die hem comt besoecken / ende ghe-
lept hem alsoo voorgehen tot die Zale ofte
kamer van zijn huyjs daer hy hem spreken
wil / ende presenteert hem eenen leynstoel om
te sitten / aler hy selver gaet sittē / ende alsdan
vraecht hy hem wat zijn begeerte is / en hare
reden volepnt hebbende / gaet hem weder ge-
lept tot aen die deure / met die selfde courtoise
ende erbedinge met een Befolas Manos ach-
ter aen / ende soo 't sake waer dat hy so niet en
bede / ende hem int sitten presenteerden eenen
eleynē stoel sonder leyn / te weten: intider ofte
verachter als die hy vooz zijn selven neent /
souden hem die visiterder qualijck te vreden
houden ende vooz een gr. ofte verachtighe /
ende secken alle iniddel. n om dese injurie op
den selfden te welen; Waermeer sp hare byp-
losten houden ende trouwen / het sp wie dat
het mach wesen / die eenich verinogen heeft /
nienant uytghesondert / so vergaen alle die
vrienden / gebueren / ende bekende te peert; die
geen peerde en hebben / makē dat sye leenen;
zijn seer costelick toebereydt tot vifstigh ofte
hondert toe / meer ofte min / naer dat die per-
soon is / ende rijden soo altesamen in goeder
ordinantie naer die kercke / met hare dienaar /
ende hoden vooz die Son; die vrienden ende
ghelepters vooz aen / ende int laetste ghelid
comt den Byngom tusschen twee / die sp ghe-
vaders noemē / en daer naer volght die Bywt
die ghebdrighen wert tusschen twee Comme-
res; alle drie elck in haer Pallamkijn, wel ende
op 't alder costelickste toegemaect / ende daer
naer volgen die slaven ende slavinne die ach-
ter aen loopen gelijck die jaght-honden / ende
aldus aende kercke comende / ende ghetrou-
t zinde / nae die usantie ende ceremonien van
die Roomsche kercke / werden weder inde
selfde ordinantie naer huyjs ghebracht / ende
hy huyjs comende ligghe die ghebuieren ende
naeste vrienden inde venster op rijcke Indi-
aensche Tapetten / ende begieten die Bypdt
ende Byngom int vooz bypferē met roos-
water / ende ander welriekende gedistilleerde
water / en met Roosen / Sycker-erten ende
confecturen ofte koren / ende hebben int ghe-
meen die pet wat vande staet is / hare slaven
die op die Schalmeyen en Trompetten een
leestijcke melodije makē / dat een lust om hoor-
re is; ende byt huyjs comende daerse woenen
so nemen die Bywt ende Byngom met een
npgghen ende byngghen ende groote reberentie
ooglof van al die haer gaercomp ingieert heb-
ben / die alle rontom te peerde staende deur /
ende soo gaen die Bywt / Byngom ende die
Comeres boven inde venster sitten met
grootte graviteet / ende dan beginnē die haer
gelept hebben tot de getroude cere / een vooz
een / eenen loop ofte run te doen / beginnende
die gebaders ofte Comeros alderceest / ende
daer naer die anderen also verholghende / tot
twee ofte drie malen toe / ende dit altoos met
een gheduerighe musijcke van Schalmeyen
diese in Indien seer gemeen hebben want die
van eenigh vernoghen is / heester altoos van
hem selven in huyjs; dit volent wese / pas-
seren alle vooz byt venster daer de Bypdt en

Byngom sittē / met een reberentie ende gaen
deur / behalven die ghevader ofte Comeros
die gaen boven byde Bypdt ende Byngom
haer ghelick biedende / dan werden sommige
confectueren ende Masapernē voorgegheent /
om eens water op te byncken / ende naer som-
mige courtosie diese de men ghehouden toe
wenschen / gaen wech / ende blijven alleenlijck
drie ofte vier vande naeste vrienden / alwaer
een maeltijt bereydt is / weynigh van spijse:
maer costelick / de welke sp metten lichten o-
verlaen / met weynigh renoer / ende springen
daer naer terstont mette Bypdt te bedde /
sonder eenige ander ceremonien ofte oncoste /
waermede die Byplost volent ende uyt is.
Tgheschiedt dickwils wel datse al met mal-
randeren te bedt zijn een paer uren vooz der
Sonnen onderganch / want en hebben die pa-
ciantie niet so lange te bedden / als in dese lan-
den. Waermeren een kint sal doopen / wort
op die selfde manier gelept naer der kercke
met peerden / ende op 't leste ghelid comt die
Peter alleen / ende daer naer volghende twee
knechts te voedt / den eenen met een groot
Silvere ofte vergulde Becken vol broots ge-
backen ghelijck krakelingen / dienen in Por-
tugael Rosquilhos noemt / ende int midden een
grootte Wasse keerse / vergult en fraep toeghe-
maect / ende met sommige Goude ofte Sil-
bere penningen doopsel / tot een offer vooz
die Dastooz die 't kint doopen sal / ende vooz
bedekt ende bestrapt met Roosen / de anderen
draeght een groot ende verheuen silveren ofte
vergulden Soudvat inde een hant / ende een
Lampet van 't selfde stof inde ander hand / de
met rijcke ende costelike dwalen ofte hande-
doeken op die schouderen hangen; daer naer
volghen twee Dalmatijns / inde eenē sidt die
Comere / en inde ander die Drobrouwe met
het kint / bedekt met een costelick cleedt ofte
mantelken die daer expresselijck toe gearact
werden / ende also die ceremonien vande doop
inde kercke volepnt wese / waer naer nae
huyjs gebracht met die selfde ordinantie / ende
thuyjs comende / hebbe die selfde manier van
Musijck van Schalmeyen / rannen / ende loo-
pen met die peerden vooz byt venster daer die
Comere sit / met die selfde ceremonien als bo-
vē vande Byplost; Dit is die maniere / usan-
tien / ende ghebruycke vande ghetroude / ende
die gene die huyjs ende familie hebben; Waer
wat die Soldaten / dat ongetroude zijn is be-
langende / baren des Somers op de Armado
te water / ende inde steden en op 't land wesen-
de / houden haer alle int gemeen seer mangni-
fijck / ende gaen alle met grooter grabiteet
lauchis der straten / wel getraectert met haer
slaven ofte gheuerden / die haer den hoet vooz
de Son ofte regen naer ende over 't hooft dra-
gen; want men vint vande Indianen die haer
daer toe verhueren / vooz den gheheelen dagh
vooz 25. Bazarucos, dat is soo veel als twee
stuppers ofte een stoter / vooz de ghene die
gheen Slaven en hebben / ofte daer toe niet
en willen gebruycken. Die Soldaten houden
int gemeen met haer thien of twaelve huyjs /
alwaer sp onder haer hebben een slaef ofte ge-
huert Indiaen ofte twee die haer diene / ende
die hemden en cleederen wassen / ende hebben
een stoel vier ofte vijf met een tafel / ende elck
een bedt; haren cost is wijs in water ghesoden
met wat ghesouten visch ofte ander toefausen
van cleyn valeur / sonder broodt / ende claer
Fonteyn-water tot hare dyanck / waermede
sp wel

Manieren
der kinder-
doopinghen.

Vergulde
Wasse keerse
op kinder-
doopinghen; en
ander Ceremo-
nien.

Ghebruycke
der ongetroude
de Soldaten.

Indianen be-
hueren haer
om den doop-
tugelen Sol-
daten op straat
en in huyjsen
te dienen.

Gheboontijde
ke spijse ende
habten der
Soldaten.

Binnen huys
gaemen int
hemt maer
uptgaende
trecken men cle-
veren aen.

De Capite-
pens ghe-
wijpke mid-
delen om den
Soldaten te
wijzent te hou-
den.

Van hoer-
repe
der ghehoude
Wolven.

Soldaten be-
gheben haer
wel tot coop-
handel beghe-
ven.

Elephonder-
hout ende
guade bet-
tinghe is de
oorfak dat de
Soldaten
haer tot coop-
handel beghe-
ven.

De onwillig-
heide der Sol-
daten is oop-
fack dat men
weynigh lan-
den geconque-
reert werden.

sp wel te vreden zijn; wat haer cleedinge aen-
gaet / hebben onder haer allen altemets een
goet habijt ofte twee van Sijde gelijck daer
ighewijpke is / ende als d'een wijtgaet blijven
d'ander in huys sitten / want in huys en heeft-
men geen cleederen van doen / ende sitten alle
het sp wie dat het soe is / alleentijck int hemt
ende lijnen borsten aen / en voorts bloot dooz
die groote hitte / want al gaemen twintich-
mael op enen dagh upt / soo salmen hem soo
veel mael cleeden / ende elck mael weder ont-
cleeden alsom't huys comt. Sommige Sol-
daten hebben eenige Edelmannen ofte Capite-
pens / die haer altemets wat gelta by leggen
om haer te cleeden om dat se wederom alst tijt is
berept soude wesen niet haer te gaen inde ar-
mada des somers en oock om haer te wijzent te
hebbē by nacht ende ander tijden / haer te ge-
leiden ofte haer te helpen wijcken alser eer-
ghe in jurie ofte leet gheschiet is / ghelijck ver-
haelt is / wat die in Indie die meeste Soldaten
te wijzent heeft is de meeste ontfic en bekeest
in somma dat se haer op dese manier alsefame
eertijck ondechouden sonder onderschept daer
aen te sien vande beste van't lande. Wel ende
meest hebben hare principale assistentie ende
onderhout vande ghetroude vrouwen vande
ander Portugesen ende Mestisen / ende oock
Indische Christen / die altoos goede upt-
reprekinghe ende handgiffen doen / om hare
hoofse begeerten ende onlusthept te versaden /
welck sp int hemt ghelijck genoech weten by te
brengen; daer zijnder oock die haer genterē die
eenige saluer van vrienden hebben / met hier
ende daer te trecken / niet eenighe traffijckie en
handelinge van coopmanschappē / welckmen
Charjins noemt / dese verwoyen toffitie van
soldaetschap inde arnadas te baren ende den
Coningh te dienen / want als gheseyt is / daer
in enant tot ghebwinghen wert / al comen se
int register van Portugael; niet segensaende
behouden evenwel den naem van Soldaat so
langhe alse eenloopt ende niet ghetrouet en
sijn; die Soldaten begebe haer heden daeghs
meer tot Charjinen ende coophandel te drij-
ven / dan om den Coningh te dienen in zijn ar-
meen / oorsake dat die Capitepens ende edel-
lieden begūnen te verslappen die Soldaten
goet te doen / vooz dat se in voorige tijden ple-
ghen te doen. Desghelijck soeken alle meest
haer tot rusten ende wellustē te begebe / waer
om haer so zo't comen te wech brengen lie-
ver tot handelinge begeben van d'een plaets
op d'ander te trecken / ende te trouwen en ne-
der te slaen / eensdeels dat die dienst weynigh
betaelt worden acide slechte Soldaten / om
dat wanneer al hebben thien ofte twintich
certificatie van haer tijt ende dienst gedaen /
so en hebben se die macht niet om die reys nae
Portugael te doen / ende eenige presenten met
te neime / om aldac te schencken / want sonder
dat sp niet veel gehoopt noch gesten en zijn / en
oock alse al schoon eenigh offitie ofte ampt
niet hare qualitept vercreghen hebben / soo
loopt het so langh aen al eer den tijt comt dat
spse mochten bedienen / datter so veel naer een
offitie ofte ampt staen / ende d'een naer d'an-
der gheprovidert wert / dat dickwils den tijt
niet het leven volepndt / al eer den dach ver-
schijnt dat se een beurt crēgen; ten anderē die
verdighept vade wech en perijckel vade lā-
dierighe Zee vaert doet menighin Indien
blijven / ende hem aldac te gheueren / so hem
dat beste eerst vooz der handt comt; Om alle

dese oorsaken en werdt altans in Indien die
oorloghe so vierigh niet ghebdeven noch me-
we landen gheconqueert ende ontdeckt / alst
wel inden eersten geschieden / die doen alle-
lijck strecken om prijs en eere te verwerbe / en
goede fame na te late maer nu ter tijt zijne al
om rapen upt / so wel die Vigoreys / regierders /
als alle d'ander / a tot die Gheselickheyt toe /
en wozt weynigh gepast op't gemeene lande
welbaert ende des Coninghs dienst / dan al-
leenlijck hare particulaire interessen / en ma-
ken hare rekeninghe dat sp daer maer drie ja-
ren elck in haer ampt zijn / waerom eynde-
lijck seggen: niet te willen verbeteren dat an-
dere vooz haer niet gedaen hebben / laet for-
ghen die naer comen / want die Coningh haer
sulcke ampten ghegeven heeft / om haer dien-
sten te betalen / en niet om 't landts profijt te
voorzieren / daerom en wenter tegenwoordigh
in Indien niet meer gewonnen noch ontdeckt
maer eer verliesen se altemets hier en daer een
plaets / hebben genoech te doe dat se behouden
en beschermen dat se besitten en van lange ja-
ren in haer gewelt hebben / ende dat se die ruste
ende Zeebaert schoon houde / hoe wel datter
menigh Coopman moet het zijn verliesen / al-
eer ee jaer ten epide gaet / dooz de onweygh-
hept vande Zee / ende onachtfaemhept vande
Portugesen ende hare regeringhe / ende is te
beduchtē dat het alle daeghs sal verargerē /
alsmen openbaerlijck mach speuren daer op
lettende / waermede ghenoech verhaelt zijn de
maniere der Indische Portugesen / ende hare
usantien van oorloghe die sp al te water plege /
wat te lande en canne niet reysen / overmits
die verschepte Coninghrijcken en natien van
volcken die onder malcander altoos oneens
zijn / ende sommighe vrienden ende ander by-
anden vande Portugesen / want die Portugese-
sen hebbe alleentijck sommighe plaetsen / stede en
Fortressen met haer habens op die Zee kant
gelegen / sonder per binnē het land inwaerts
te hebben / als wy inde beschijvinghe vande
ruste verclaert hebben; By dese naer volgen
de figuren machmen sien hoe die Portugesen
ghetrouden en Soldaten in Indien langs de
straten gaen / desghelijck hoe dat se te perde
rijden / niet alleentijck die Edel-luyden / maer
elck een die enige macht heeft ee d'eer t'on-
dechouden / soo Coopman als Ambachtman
wie dat die zijn / ende hoe dat se laten dragen
inde Pallamkins; over die straten ende deur
die stadt alst haer niet en lust te peert te rijden
ofte te voet te gaen / oock soo machmen sien
het fatsoen vande fusten daerse met ten oor-
loghe te water vare / die welcke hare byanden
inde Malabaren oock ghebruycken: want an-
ders geen schuyten noch Schepen en hebben;
doender groot quaet met / zyn seer licht / so wel
te seplen als te roepen / men gebruyckte oock
tot coopbaerdijē / om die bequaemhept daer
in de ober wegh te comen.

Dat 31. Capittel.

Vande manieren ende usantien der Portuga-
loysers ende Mestisen vrouwen in Indien.

Die Portugesen / Mestisen ofte Chri-
stenen vrouwen in Indien siet nē seer
weynigh want sitten gheslēdeel ver-
borghen in huys / en en gaen niet upt
dan seer seldom / alse te kerckē gaen ofte mal-
canderen gaen visiteerē / welck noch seer sel-
den geschiet; ende daerenboven alse wijtgaen
worden

Epghen baet
is oorsach dat
sien socht
ghe in s' o-
nings dienst
te vergaen.

Der appinghe
des ghetrou-
wen dienst
doet haer w-
der verliesen
dat ghevon-
nen is.

De Portugese-
sen hebben
sommighe
Fortressen op
de Zee cant
maer weynigh
binnen lande.

Het bystaen
de conterept
sel verhoont
der Portugese-
sen maniere.

Portugese
vrouwen com-
men weynigh
op straten
ter kercken
comende want
den seer
curieus ende
bedeckelijck
ghebraghen.

baet
eck vā
ckint
as
neuse
con.

pinge
rou-
nis
N wo
tefen
vouw

tuge-
en
he
en op
cant
priet
lante.

act-
tepte
voint
teghen
terre.

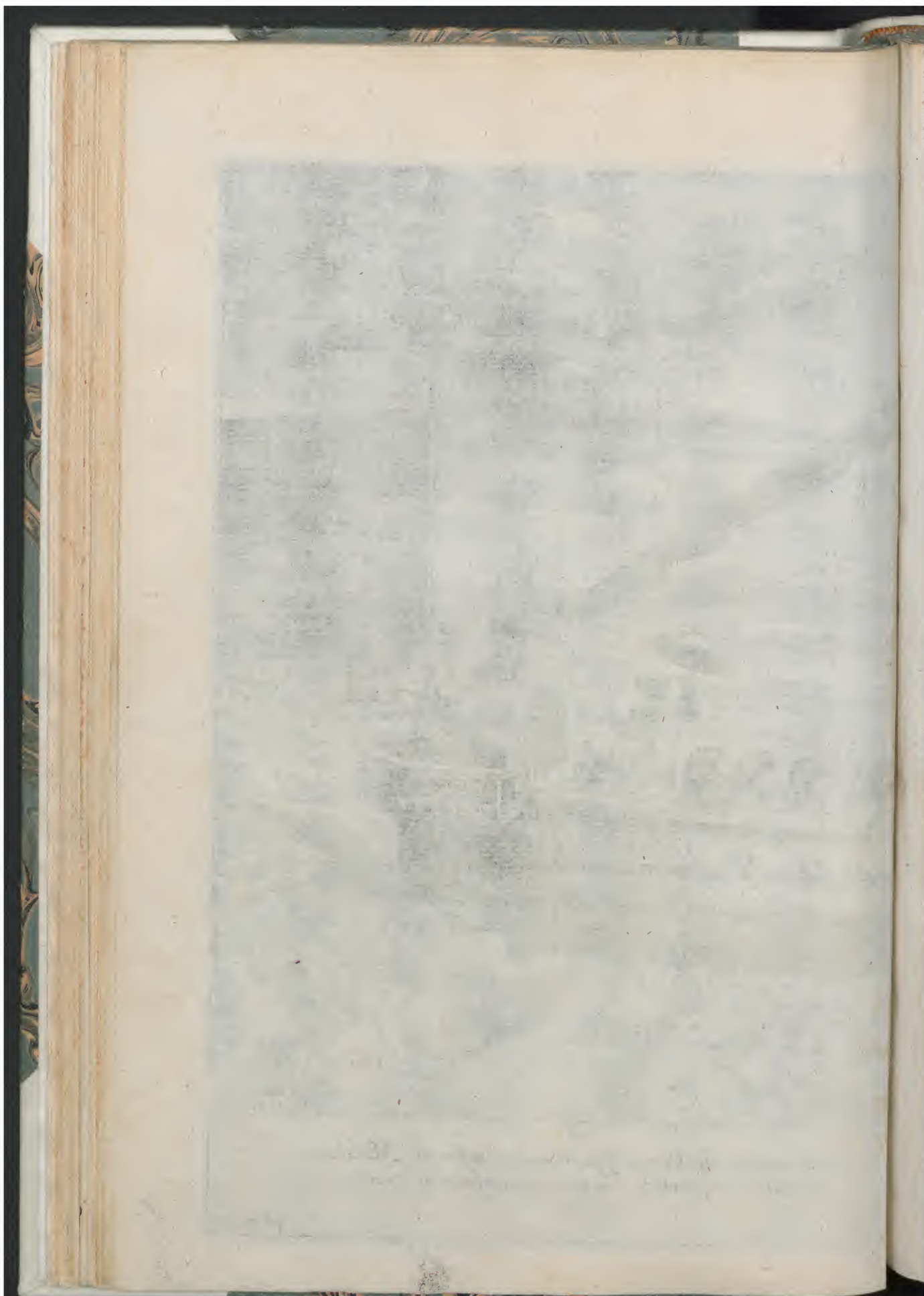
esche
n cor-
pinge
x ende
ken
e wou
er
ende
dijch
den.

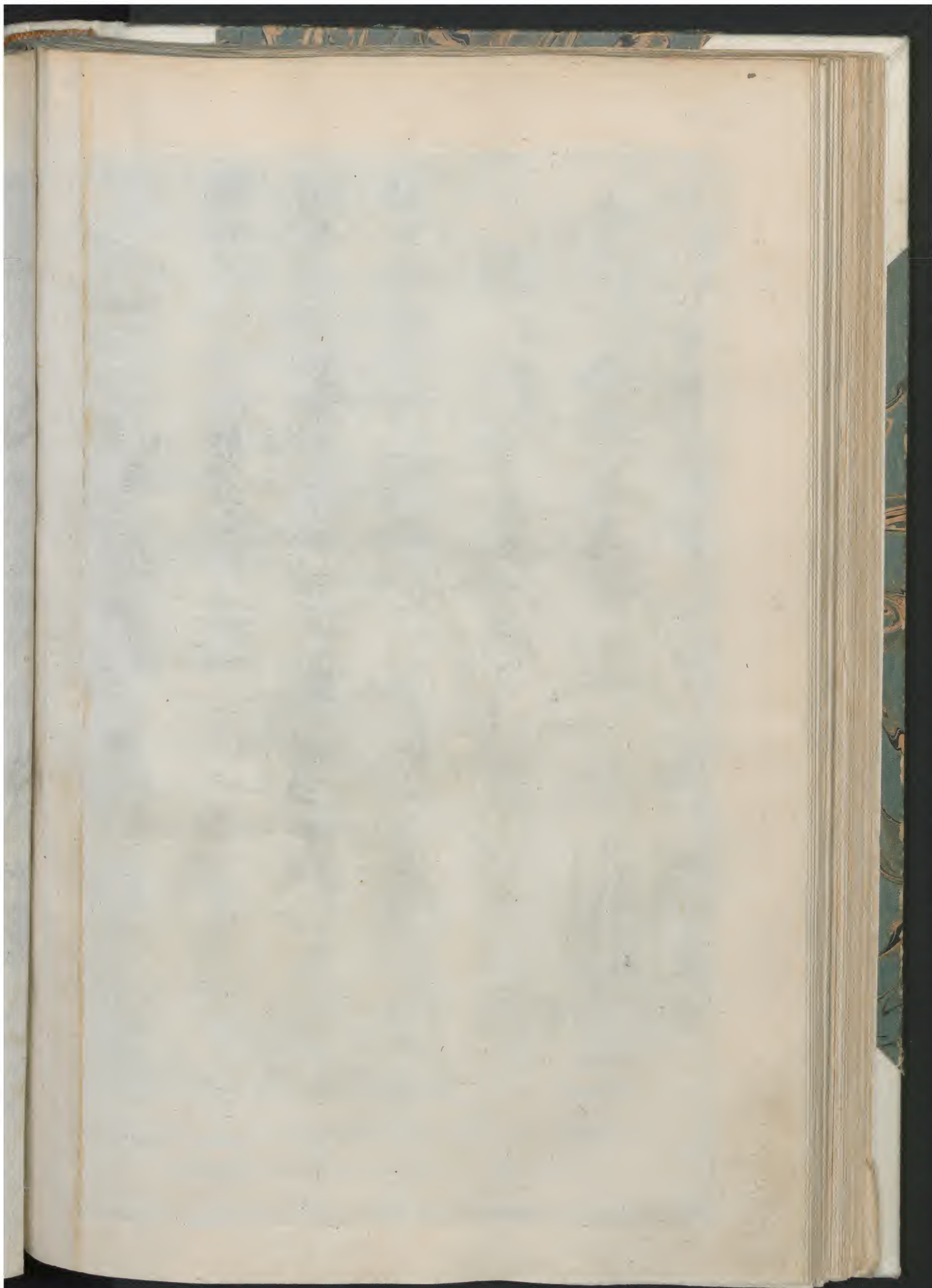

*Naves celeres seu biremes, quibus Bello et transportandis
mercibus utuntur Lusitani, et eorum hospes Malabares.*

*Fusten welcke die Portugeesen en haer vianden die Malabaren
gebruycken ter oorloch, en om coopmanschap te voeren—*

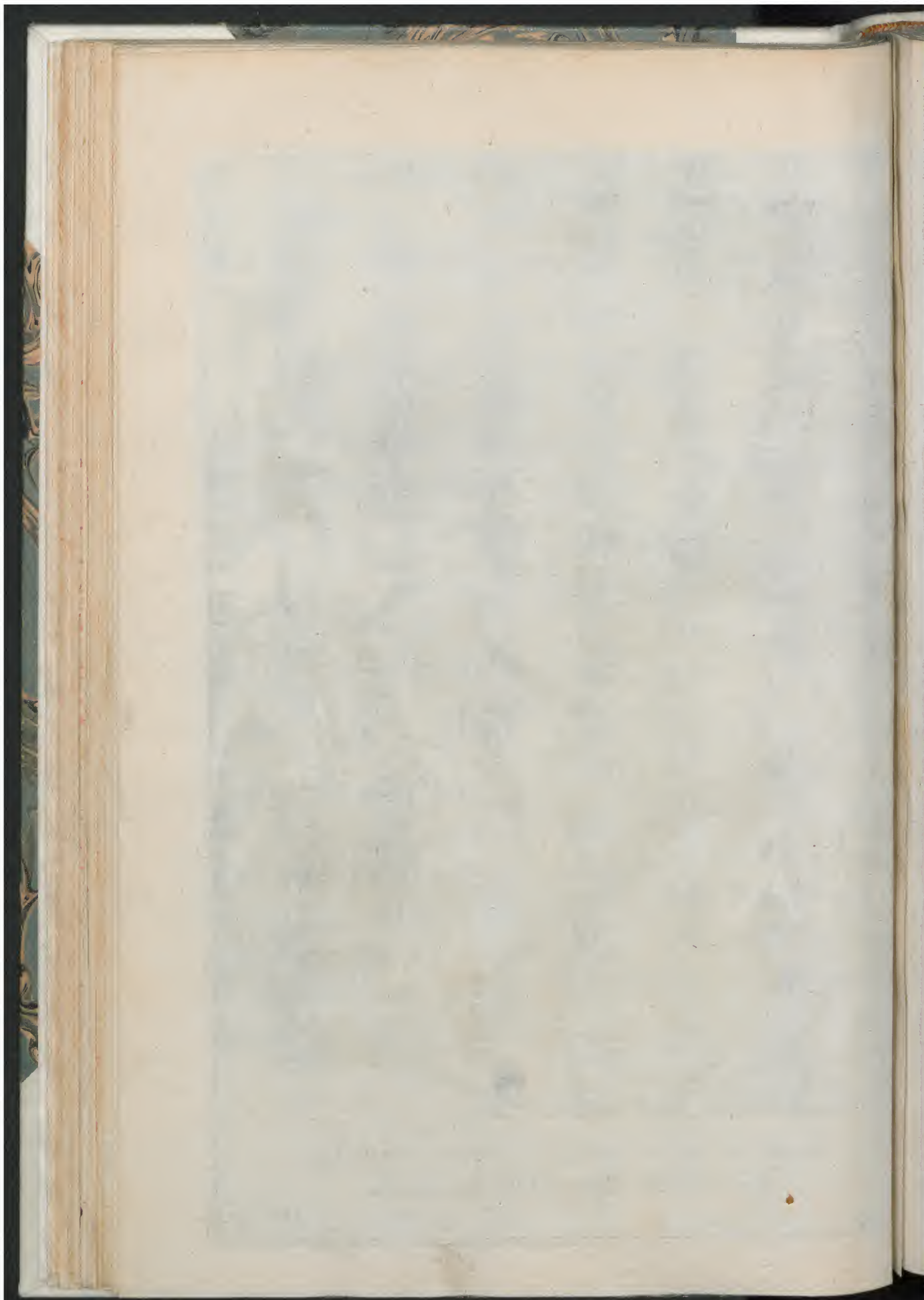

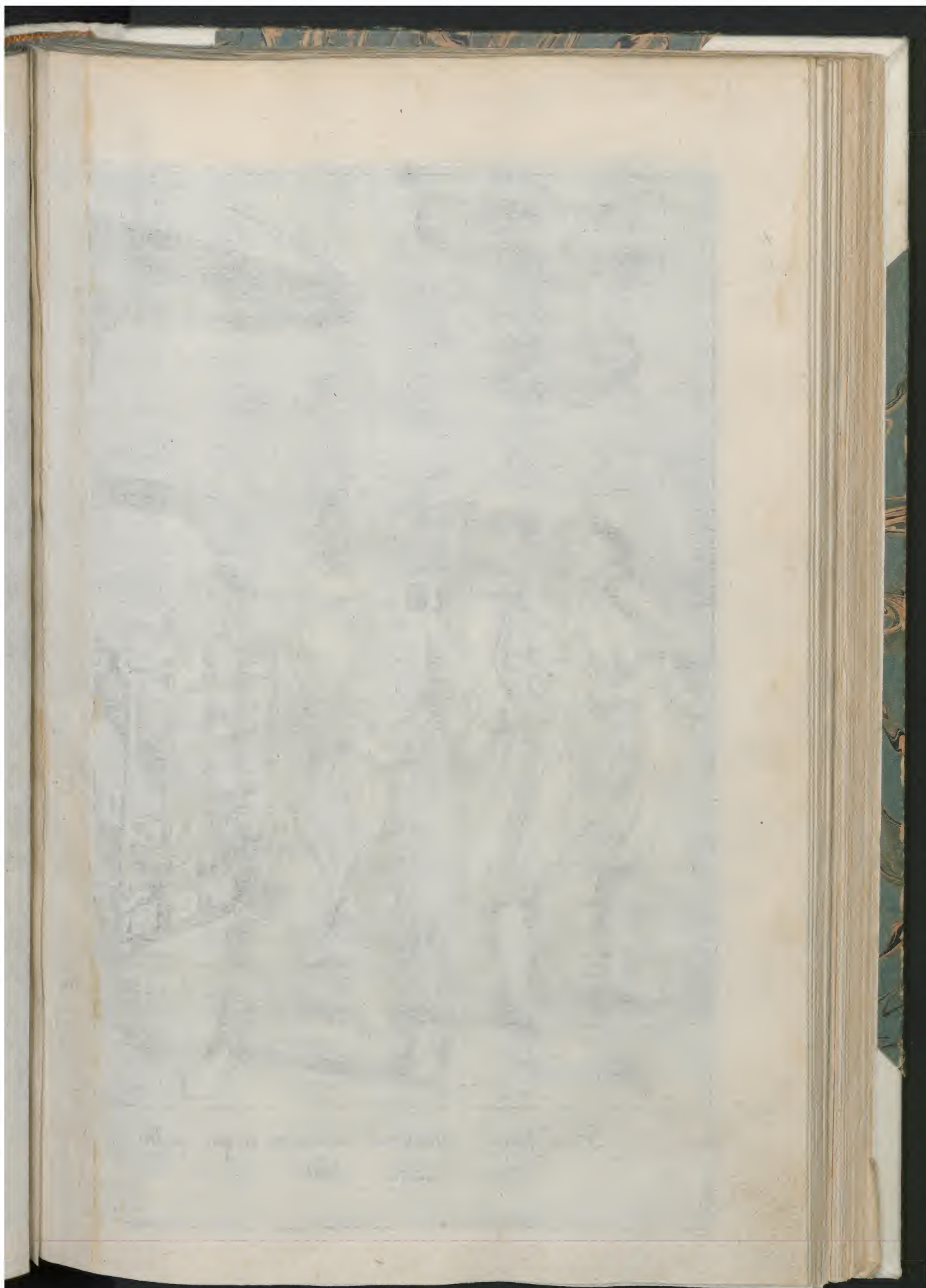
Hoc habitu, qui e Lusitanis Nobilitate aut dignitate clariores
in India fere conspiciuntur per plateas obequitant.

Op dese maniere ryden gemeenlick over stracten die Portugee:
sche Edelheden Regierders en Raetsheeren.

46 en 47

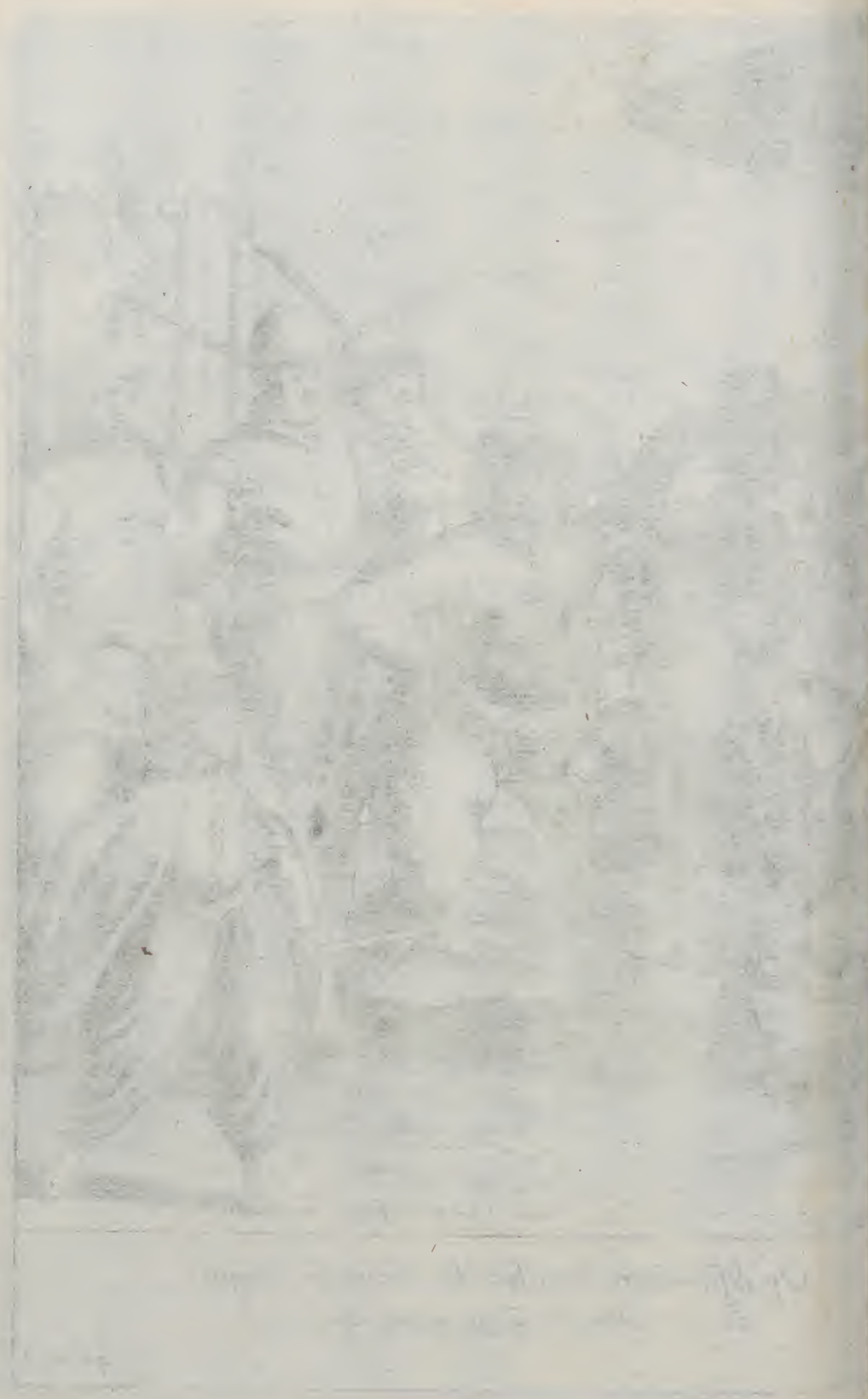

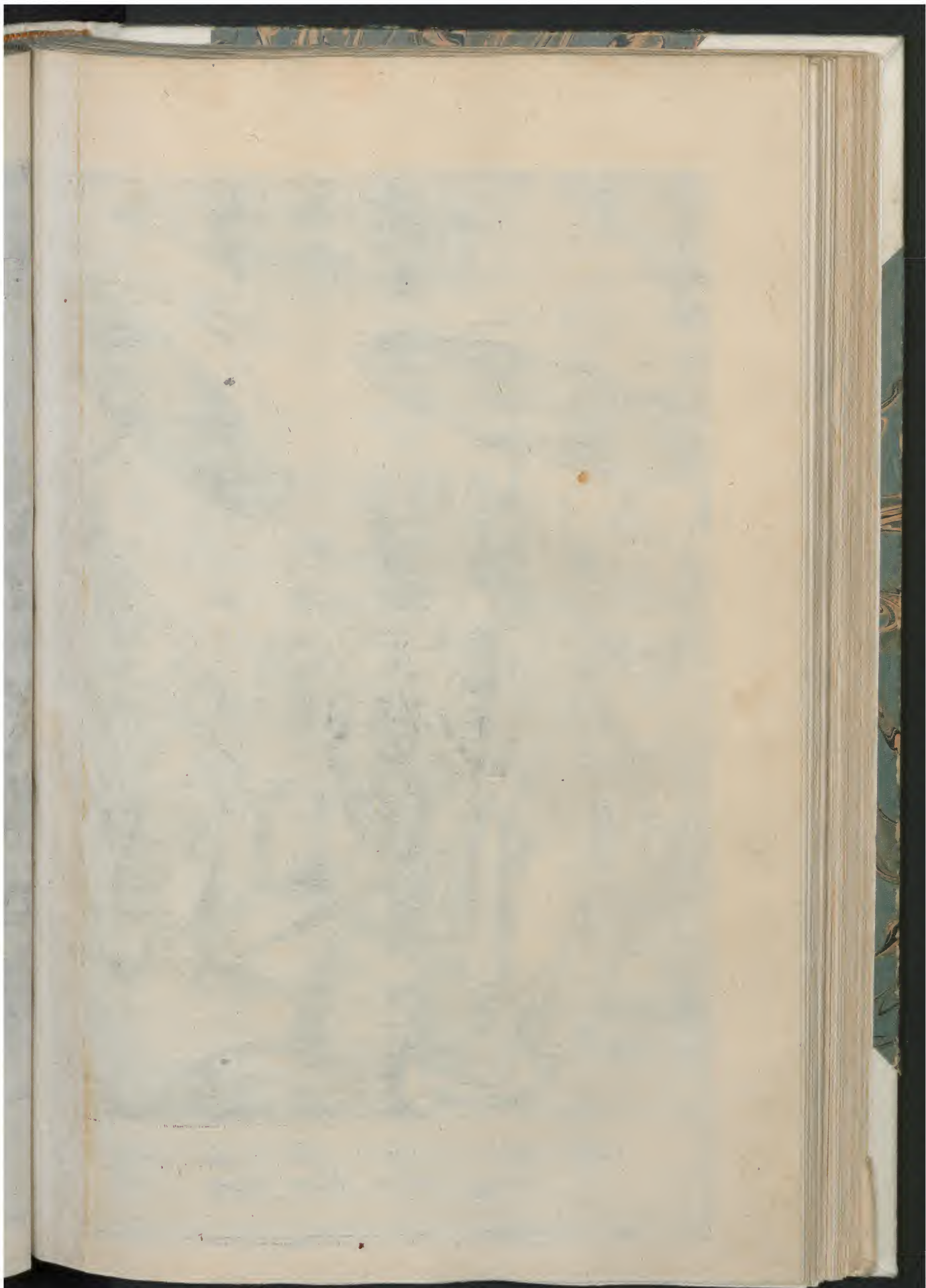

*Hac forma Lusitanorum nobiliores. et qui opulen-
tiores se gēstari jubent—*

Op dese maniere laeten haer die Portugeesen draegen
die van affcomste en vermoege zyn.

*Gestus et habitus tam civium que militum Lusitanorum in
oriente agentium, cum publicum prodeunt.*

Contenancijen en habytten der Portugeesers so burgers als
Soldaten in oost Indien als se op die straten comen.

46 en 7

Hande
fienet
wort p
re en
ge.

Wapen
Kroon
Sijne-
by
pueghel
beemer
byupcke

Orde
brecht
spantel
bouter

Harfor
dijne
ende
curieu
re D
ec.

De
bre
nen
vrie
de

wordt noch seer wel bewaert / want worden
ghedraghen in een Pallamkijn met een cleedt
ofte matre bedecht / so dat men se in gheender-
lep manier sie en can; wanneer se ter kercken
gaen ofte eenige visitatie doen / hebbē seer co-
sijliche cleederē aen / ende goulwe Braselettes
ende Manillas aen haer armen / ende costelij-
ke ghesceuten ende Beerten; aen haer oogen
hanghen riemen vol Juweelen ende Clepno-
dien; die cleeren van Damaet / Fluweel / ende
Byotado / wāt die Zijde is het slichste dat mē
dragen mach; in haer huppen alle int gemeen
gaen met een hende; ende ontdecken hoof-
den met een hemdel; genaemt Baju, 'welck
haer comt tot over den habel / ende is so fijn
dat men der het ghele lijf doot / siet / en barde
habe inderwaerts draghen maer eenen ge-
schilderde doeck dīe ofte viermaels om't lijf
gesmeten; dese doeken zijn seer seap genaect /
ende sommighe costelijc met alle figuren en
loof- werck van dierfche colouren / doots is
die reffe van't lijf bloot / sonder yet aede beene
noch voeten te drage / dan niet de bloote voe-
ten inde muylen ofte Pantoffel; gelijck oock
de mans besgelyc; Dese dracht hebben se al-
toos int hups / out ende jonck / rijck ende arm /
niemant wtghefondert / want sp niet upt en
gaen / van seldē / ende dat bedeckt ende gedra-
gen / ende wat datter buppenhups van doen
is dat beschicken die Slave ende Slavinne;
Die vrouwen en eeten gheen broodt ofte seer
selden / noch oock die Slaven noch Slavinne /
niet datse sulchs laten om die dierte / want is-
ser ghenoech ende in groter abundantie / dan
zijn so gewent op het dījs te eeten / dat sp sels
anders niet en begeren / welck sp hoken met
water / ende eeten met eenige gesouten visch /
ofte een ghesouten fruct genaemt Mangas,
oft met eenige anderen compost van visch en
bleysch genaect met sop dat zijder op gieten /
ende alsdan eeten mette hand / want mē daer
gheen dingh met lepelen en eet / en so zijt je-
mandt saghen doen / sonder met spotten;
Besgelyc wanneer sp drincken / hebben een
manier van Potgiens genaecht van zwarte
aerde / zijn seer fijn en dun / op die manier van
die pullen dienen bp ons ghebruyck om die
bloemen in te setten / ende binnen inden hals
is een schilbekē vol gaetgiens; Dit cruycken
wojt genaemt Gorgolera, om dieswille dat
als men wil drincken soo hout men om hoogh
om niet aende mont te raken / en alsda comt
het water door de gaetgiens die binne inden
hals int schildecken staen / ende loopen al gor-
gelende inde mont sonder een druppel te stor-
ten / 'welckē sp doen door groote reynigheyt /
om dat niemant het aende mont souden set-
ten; ende wanneer daer iemand eerst nieu van
Portugael comt / en wil dan beginnē te drin-
cken op haer manier als voorsept is / ende door
die ongewoonte hem bestoet / hebben dan een
groot plaspier ende belachen hem / en heeten
hem Reynol, welckē is een spots wīse naem /
van die eerst nieu upt Portugael comen / ende
haer noch niet en weten met die graviteyt en
andere ceremonie te houden om die Indiaen-
sche manier / ende worden int eerste seer nage-
roepen lanchis der straten gaende / tot dat sp
door gewoonheyt die Indiaensche manieren
aen werme / daer sp haer wonder wel terfont
weten toe te begeben; Die mans zijn seer ja-
loers van hare vrouwen / want en sullen geen
ander mans persoonē in hare huppen bringē
hoe goede byent dat sp soude mogen wesen /

die zijn vrouwen ofte dochterē soude mogen
sien / ten ware eenige compere ofte andere ge-
troude met zijn vrouwe in geselschap / en dat
se alsoo metten anderen peders op een speel-
hups ofte elders gaen vermaken en verlustē /
altoos wel omringt met hare slave ende sla-
vinnen tot een bewaernisse ende dienste; so je-
mandt aen die deure quam draghen naer den
man / soo loopen die vrouwen ende dochteren
terfont binnen ende verberghen haer / ende
alsdan blijft die man alleen om die vā buppen
bescheyd te doen; oock soo en laten sp gheen
mans persoon / het sp hoe naer maechichap
die soude mogen wesen / die over die vijftien
jaren passeert in hups wonen daer vrouwen
en dochteren zijn / al waert haer epgē Sonen /
of hebbē peders betien of bezijde het hups
eenige camers ofte huppen daerse wonen en
byde vrouwen niet comen en mogen / ende al
daer sendense haer eeten ende moedruft; want
is dickwils geschiet dat mē die neef heeft ge-
vonden by zijn ooms hups / vrouwe / ende den
broeder byde broeders hups / vrouwe / ja den
broeder by zijn suster / welckē ichter sommighe
ghelient hebbe die op sulcke seppen bevonden
zijn / ende die vrouwen met de selfe van haer
epgen mans alsoo zijn ongebracht; Die vrou-
we zijn upter matē Lurcurieus en onkupsch;
want men vint seer weynigh al hebben se
ghetroude mans / ofte sp hebben daerenboven
noch een ofte twee van dienen noemt Sol-
daten / daerse met boeleren om dat te weeghe
te brengen / soeckē alle practijcken ende listig-
heyt / deur beschickinge van hare Slavinnen
ende Coppelers by nacht en ontijden / ober
ruieren / hecken / ende daerken / hoe seer datse
ommers bewaert zijn; Doe hebbe sp ee cruyt
ghenaemt Dutroa, 'welckē heeft een saet / het
sap daer van uptghefooten doen sp peders
in / ende gheben't hare mans te eten ofte te
drincken / ende terfont wort den man al of
sp half upt zijn sinen ende sonder ghevoelen
waer / ofte gheheel sot / allachende / ofte neemt
hem somtijts slapende / gants ende al ghelijck
een doot lichaem / in forma dat sp in zijn pre-
sentie mach doe al wat sp wil / ende met haren
Boel haren wellust pleggen / sonder datter die
man eenige kermisse af draecht / dit soude hem
alsoo dueren 24. uren lanch / maer wanneer sp
hem zijn boetē met ront water wassche / comt
weder tot zijn selven / ende weet nieuwer af /
want meent dat sp gheslagen heeft.

Annoratio D. Palud.

Dutroa, van sommighe Tatuia gheheeten,
van andere Darura; op Spaensc, Burla dora;
op duytsch, Ighel kolben; in Malaba Vmāta
Caya; in Canara, Daturō; op Arabisch, Ma-
rana, van die Persianen ende Turcken, Datula,
Die beschrijvinghe van dit Cruyt ende dese
Vruchten, leest die Herbaristen: Soo yemande
een halve draghme van dit saet in krijght, blijft
voor een tijde zijn sinnen berooft met een ghe-
stadigh lachen, &c.

Daer wert oock menighen man vergeben
van hare vrouwen alsoe hē maer moede zijn;
want weten te maken een vergift ofte seijn /
het welckē sal den persoon diese't in gheben /
dooden op die ure datse willen / ende 't seijn
daer naer bereydt hebben; sp makent dat het
ses jaren een int lijf can dueren sonder yet te
beschadighen / ende als die ure genaecht daer
zijt op ghenaecht hebben sal daer met deure
gaen sonder een half ure te saelgierē; makent
van een / twee / drie jaren / maanden en dagen
ghelijck

Gheen mans-
personen da-
ren 15. jaren /
al waert ooc
epgen kin-
ders moghen
wonen in
huppen daer
vrouwe ofte
dochterē sijn.

Onbetamē-
liche lach-
en onkupsch-
den der ghe-
houde vrou-
wen / &c.

Isst der vrou-
wen om hare
onkupscheyt te
holbrincken /
door ee daer-
dranch diese
hare epgen
mans inghe.

Wander Chyl-
men dījs
wien pjonche-
te en kleedun-
ge.

Weynigh
broodt van
ghebroodt
gegeten / en
neemen dat
bruyck.

Die lepelen
in de hand
spotten en ge-
houden.

Watsoen der
dijck potlīs
ende vande
taren / sepe
niet drincken /
&c.

De voortsele-
rept der man-
nen over hare
vrouwen en
dochteren.

Woutē be-
giffen hare
mannen / &c.

gelijck t haer inde fantasie comt/ gelijck ic t
aen veel gesien hebbe/ en daer seer gemeen is.
Doe wordender veel Vrouwen vā haer eygen
mans ongheluckacht en ghedoot waermeer sp
haer in overspel binden / ofte daer maer sus-
pitie ende verinoeden af hebben / so steekense
haer die keel af / en gheben drie oft vier ghe-
tupghen datter vzeemde Mans by nacht en
ontjden ofte by daegh in hare hupfen gheco-
men zijn by haer Vrouwen / ofte pewers el-
ders / hoe dattet soude moghen wesen / waer
in de terstont weder by en vanch zijn naer
die Wetten ende Lopen van Spacingie ende
Portugael / ende moghen terstont weder een
ander trouwen / alle het welcke niet en helpt
om haer bekeest te make / ende hare onkups-
hept af te byken / doch wordender jaerlichs
ontallijcke also ongheluckacht van haer eygen
Mans / ende is so gemeen / dat men der gants
gheen verwonderinghe af en machit / doe de
ghelwoonhept / Die Vrouwen segghen oock
plat upt datter geen beter doot en is / als also
te sterben: want segghen datse also doe liefde
ghesacrificeert worden / dat haer diuick eer-
lijck te wesen. Die Vrouwen zijn in t gemeen
van nature seer repn ende pirmitich so wel in
haer hupfen als aen hare personen ende lijf:
want boven dien dat het dagelijcks al schoon
is watse aent lijf draghen / soo hebbense noch
voor een ghebruyck haer alle daeghs hande
hoofde tot de voets tgehele lijf te wassen / en
dieuwils tweemael / des smorgens en snavels
daeghs / ende so menighmael als sp haer ghe-
woonhept oec ofte water make / ofte excessie heb-
ben met hare mans / sulle elcke reys haer weder
wassen / al waert oock 100. maal op een dagh
ende nacht / zijn van wemigh werck / en seer
ghenueghen tot welckelijckende krupderen / oock
tot die Versuyden / Wierpoeken / ende haer
oock t lijf ende aent / voerhoofde te smeren met
welckelijckende Sandalen / ende ander dierghel-
ycken houten / diese daer toe met water den
stuck malen ofte wrijven: Doe gaense eenen
gheheelen dagh kinuuen bladeren / die men
heet Bettele, met kalck / ende een frupt ghe-
naemt Arrequa, waer van wy op een ander
sulley tracteren by de frupten ende soetereij:
Dese Arrequa is sommighe so sterck / dat men
der by nacht gheheel dioncken af werdt / ende
gants ginder en weer supfiden / hoe wel in t
aensien ende oock in sijnacht by naer hont ofte
wortel ghelijck is: Dese drie dinghen sinnen
eenen gheheelen dagh en kinuuen / ghelijck
die Pijen ende Roepen erhauden / welken het
sop daer van in en spout die rest upt / waer-
mede de mont so roodt ende swaert make / dat
het voer die niet gheuoogen en is / een walch
om sien is / alle het welcke met het wassen /
wierooken / sijnere mette Sandalen / hebben
geest vande Indiaensche Heydenen / die alle
dat selfde in manier ende ghebruyck hebben
van oude tijden af tot noch toe: Seggen dat
het die tanden conserueert ende goet hout:
dienigh voer die Maghe / ende teghen fien-
kende asen ende mont / in somma dat zij so
geuent zijn te kinuuen dat waer datse gaen
of staen / moeten altoos dese bladeren met
haer toebehoort by haer hebbe / ende die Sla-
binnen desgelijck gaen t altoos over die stra-
te kinuuen: waer datse gaen / iae zijn daer toe
so gheuent / dat so haer laten duncken sonder
dat niet te moghen leuen: want haer gemeen
werck is eenen gheheelen dagh te sitten als de
Man upt is achter die Mat die voer t vne

ster hanght / altoos met het Bettele te kinu-
uen / ende sien passeret het volck op die straet
sonder ghesien te worden / dan alser yemant
passert die haer aensiet / ende eens een ge-
sicht willen geuen / doet die Matte op / waer
in de sp den voer by passerder een groot fa-
leur doet / ende met dusdanighe verhoornin-
ghe ende ooghspreken / maken hare beginsels
vā vryagie / welcke sp daer nae met die Sla-
binnen een effecte brenghen / daer sp buydel-
sche listigheide toe wese te vinden: want nacht
en dagh anders meuwens op vryagie ende
gantselick haer werck daer af maken: en om
die nature daer toe stercken / ende die bier-
ghe begheerten te maer te verweeten / eeten
oock inerst dese Bettelle, Arecca en kalck / ja
hebben nachts by haer bedde staen: ende be-
halven dien / soo etense hande vol Giroff-na-
ghelen / Peper / Gengher / ende een gebachte
specie / gheuaemt Cachunde, die van alle spe-
cerie ende heete krupderen te samen gemeent
zijn / ende andere dierghelijcke specien / alles
sin die luxurie te vernieuerden.

Annotatio D. Palud.

Cachunde is nae mijn opinie gemaeckt uyt
die specien Galix Molcatz, met sap van Soet-
hout, zijn swarte koecxkens, daer sekere Cha-
racteren op staen, inden eersten seer bitter van
smaeck, eyndelicken seer lieflijcken ende soet,
het hert ende die maghe sterckende, ende een-
nen lieflijcken asem gheuende.

En en latende niet alleen genoeg dat voer
haer alleelijck te gebruyck: maer doe noch
daerenboven die mans dursent dierghelijcke
krupderen in negen / wilkens ofte ondoetens /
om hare wellusten een versadinge te gheben /
dat haer evenwel niet geen dingh ter werelt
can versaden: zijn oock seer genegen in eenige
cisternen ofte baden / hare recreatie nemende
met zweimen datse gemeentlijck alle seer wel
weten te doe: want daer zijnder seer wepinigh
oft sp souden een goede kieber van een half
mijl ober zweimen: waer mede van de vrou-
wen genoegh is / ende willen in ander dingen
voerbaen / die figueren ende afbeeldinge om
die te beter te verstaen / machin sijn hier naer
alwaer staen de vrouwen cleedinge alsoe inde
kercken ofte upt gaen / so wel van die jonghe
dochteren als van die ghehouden / ende wedu-
wen / diemen elck in haer dracht mach onder-
scheppen / oock ghelijck alsoe in hupen / met
het schoteltegen met Bettelle inde handt / hare
dagghelijcke eerkanwinghe: oock hoemense
over die straten inde Pallamkijns dracht /
met hare Slabinnen voer achter en bezijden
loppende: oock gelijckse by nachten met hare
mannen en Slaben gaen eenige astat te wien-
nen / ofte die kerck by nacht gaen besochten /
welcke sp gebruycken op die manier van be-
haerden: want alsdan te voet gaen / waer me-
de sp meenen meerder verbiensse te verwe-
ten / welck haer daeghs niet toe gelate wert:
wat so so veel niet betrouwt en zijn dese Bedar-
den ofte nacht visitation houden sp voer een
groote recreatie en byphen: want sp daer op
hopen ende wachten ghelijck die kinderen na
die kernissen en ander seften / desgelijckse die
Slabinnen diese in woerde honden / en nem-
mermeer upt en gaen dan op alsidie bebar-
den ofte inde kercken op die seest dagen / met
hare vrouwen achter t Pallamkijns, op wel-
ke daghen hare boelen abverteren / ende laten
die vrouwe altemet inde kerck ofte int gaen
nemen

Mans doot
haer eygen
vrouwen om
aloe.

De vrouwen
achtent een
sacrificie van
haer eygen
mans ge-
doot seluwer.

Belsante ce-
remonien van
menigvuldige
reynigheyt
seer groote
oncuylhept.

Genueghen
der vrouwen
tot welckelij-
cken personen
ende ander
soetereij.

Remedien om
de tanden
maghe ende
asen supuer
te behouwen.

Wachtijcken
ende int der
vrouwen om
de jonghe ge-
sellen aen te
halen.

Die vrouwen
eet verche-
den dinghen
om haer lijf
te vernieuen.

Vrouwen
nemen ende
conijgh
sweimen.

Sommighe
ceremonien
der kercken
gen wert
by nacht toe
ghelaten.

icken
st der
en wa
de ghe
zen is

jouwen
rechten
niggen
er lutt
swaken

ben ge
t ende
th nu
men.

nicht
onten
rechten
vert den
perio
dit co
zen,

Virginis Lusitanæ in India gestus et amictus.

Cleedinge en dracht van een Portugeesche Dochter ofte Mæcht in Indien.

Matronarum et conjugatarum foras prodeuntium vestitus et ornatus.

Der Portugeesen gehoude Vrouwen, habyt en cyraet.

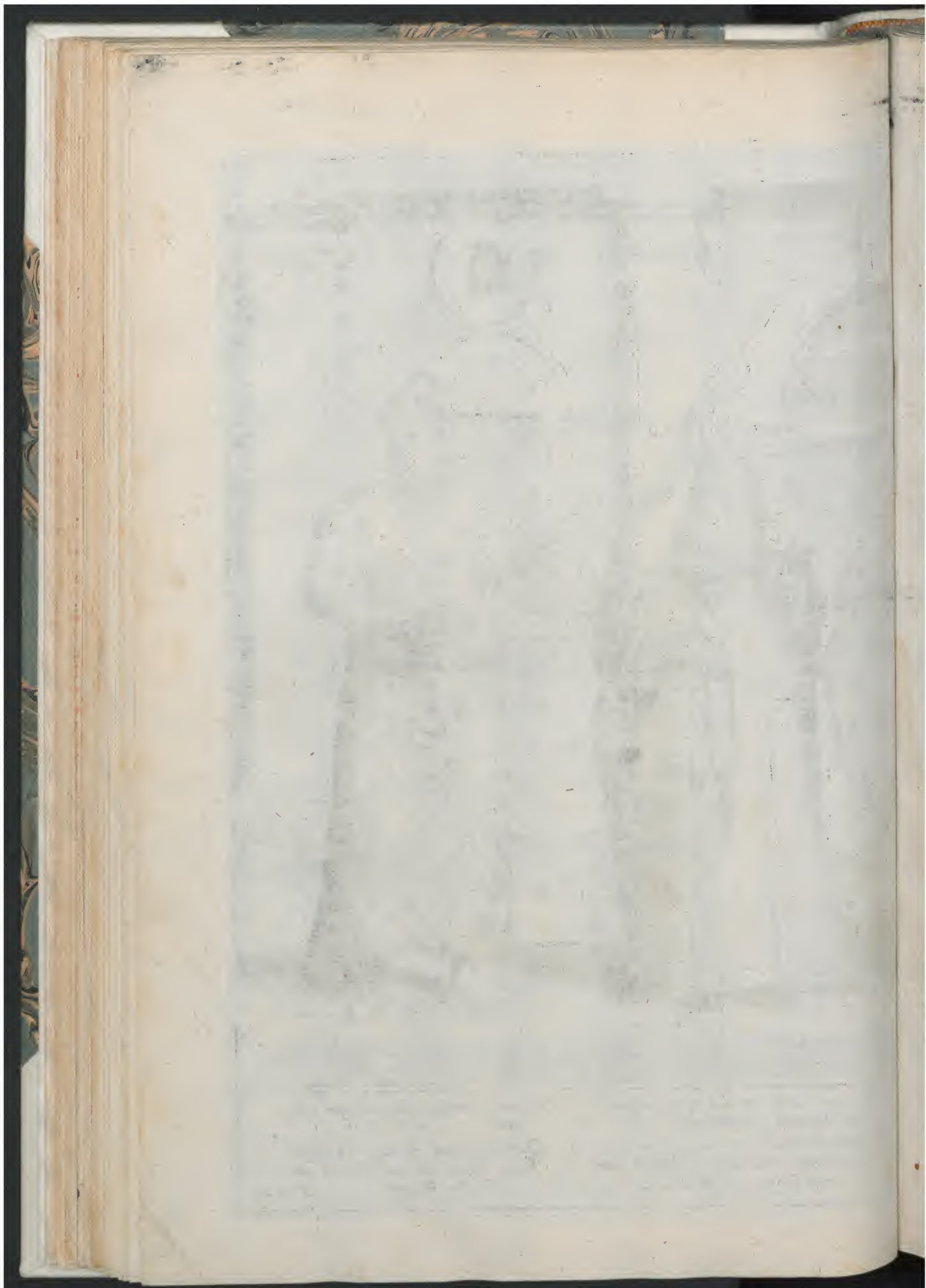
Viuua.

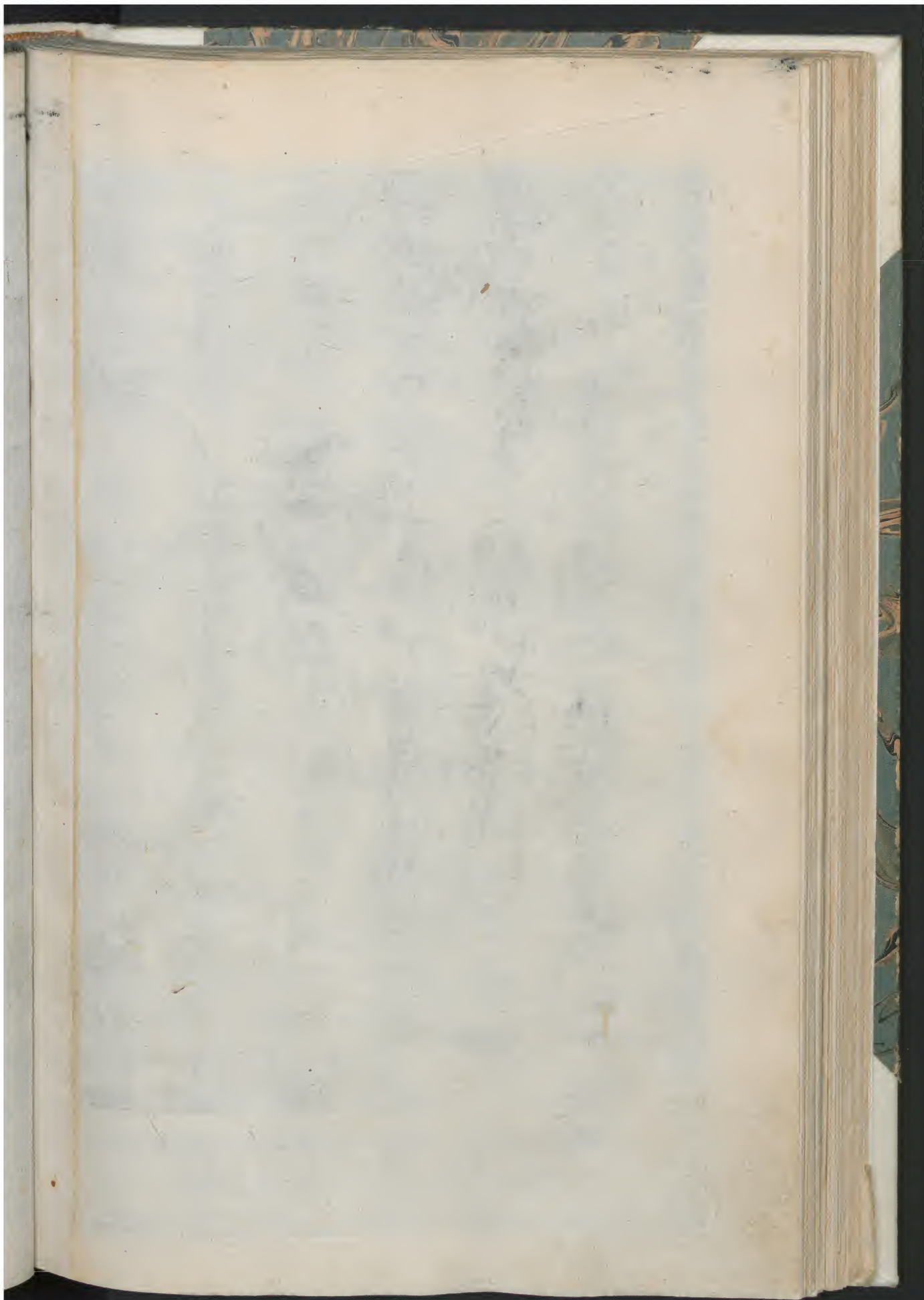
Viduarum Lusit. amictus quem iterum
nupte deponunt resumpto nuptar. habitu.
Cleeedinge en dracht der Portugeescher We-
druwen welcke weder houwende afleggē, weder
aen nemende der gehouden dracht

Vestitus et comptus Mulierum cujus cunque
ordinis et ætatis intra ædes.

Der Vrouwen cleeedinge en hussel
binnen shuys van wat staet en ouder:
dom die zyn.

48 en 49

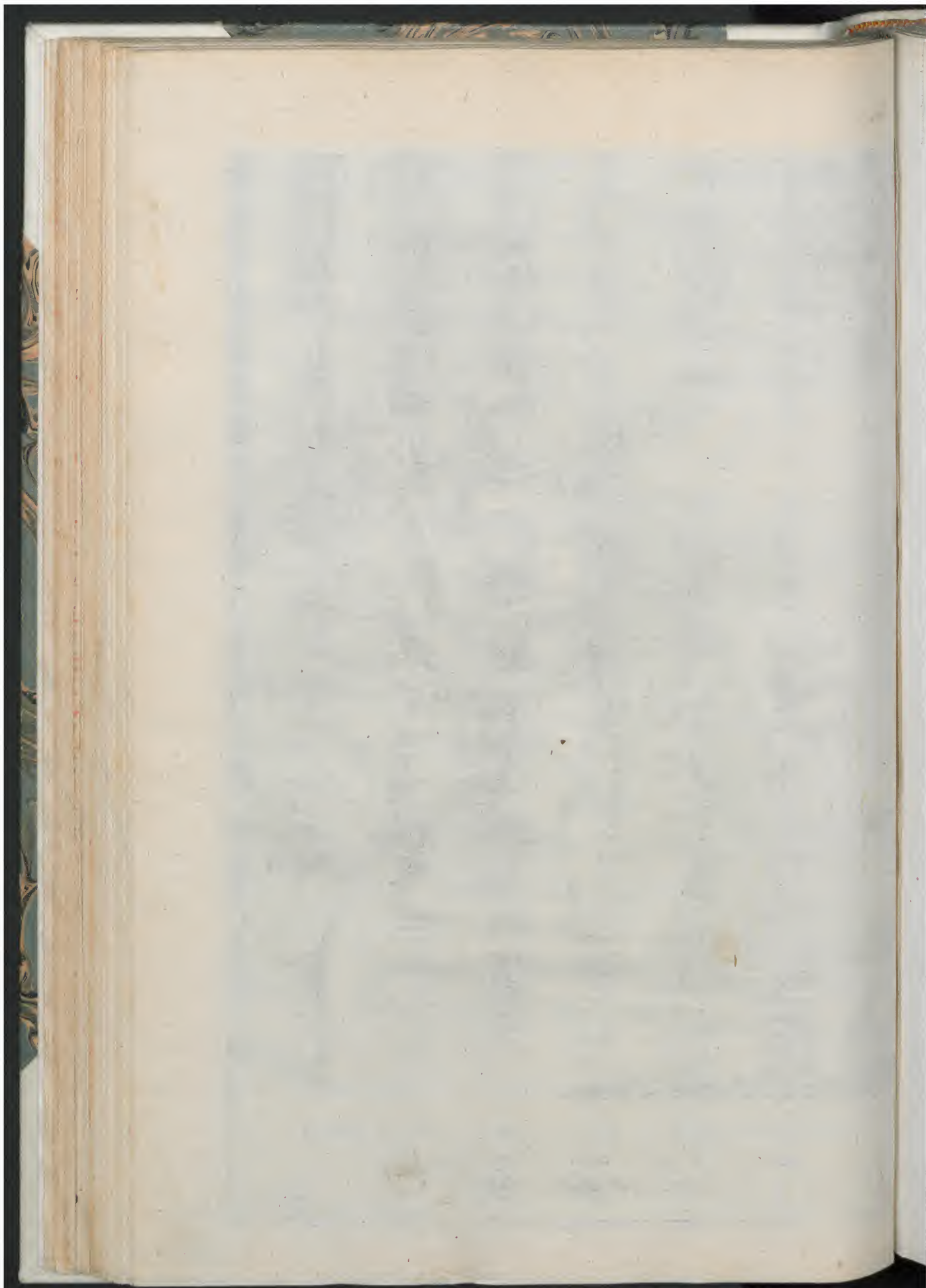
Ioannes à Doetechum fecit.

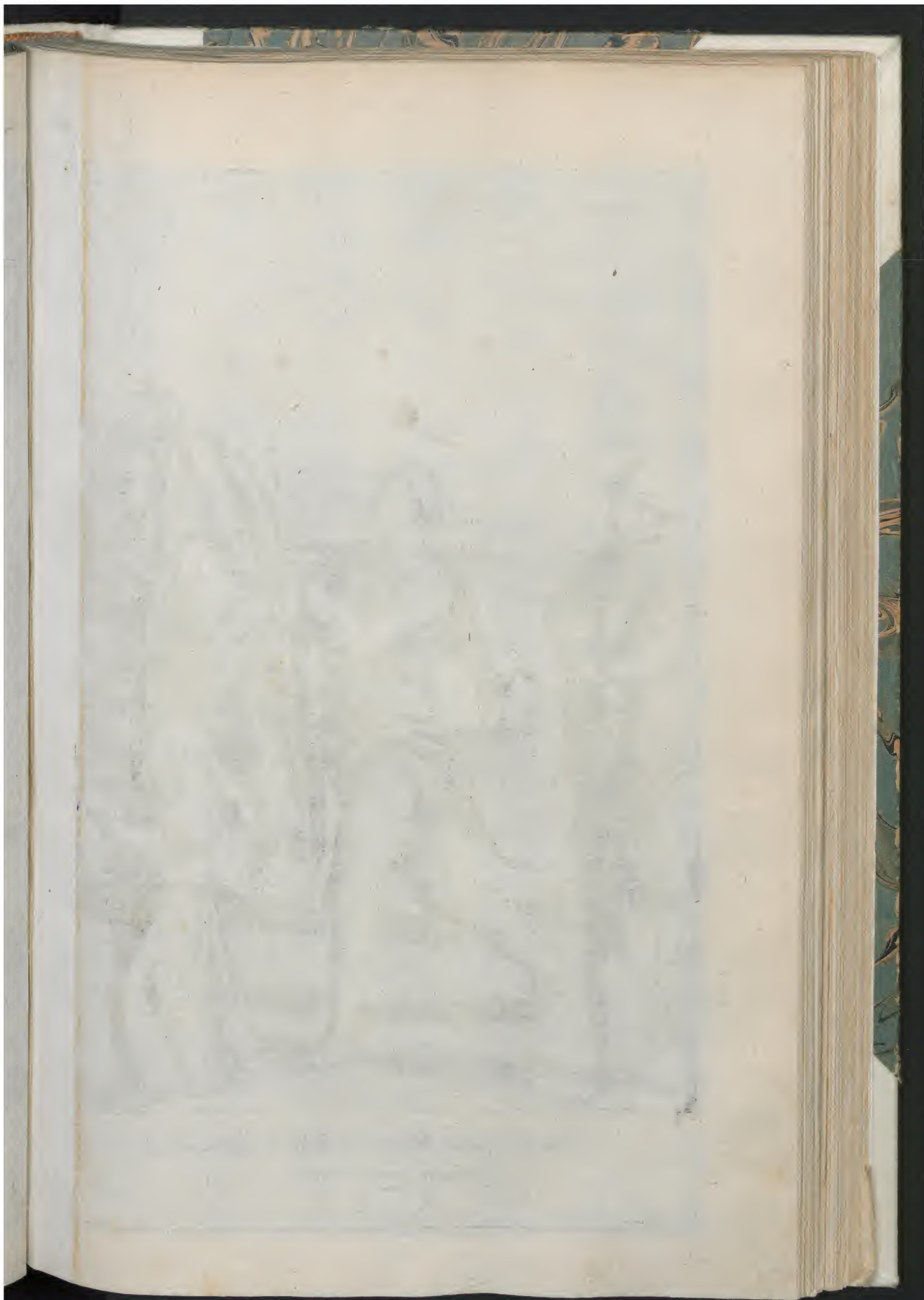
Ratio qua coelo pluvio et alias Lusitanæ gesfuntur
comutantibus ante retro et utriusq; famulis

*Maniere vandie Portugeesche vrouwen en dochters te draegen
alst regent en oock op ander tijden met haer slaven
en dienaers voor achter en besyden*

48 en 49

Ninschoten

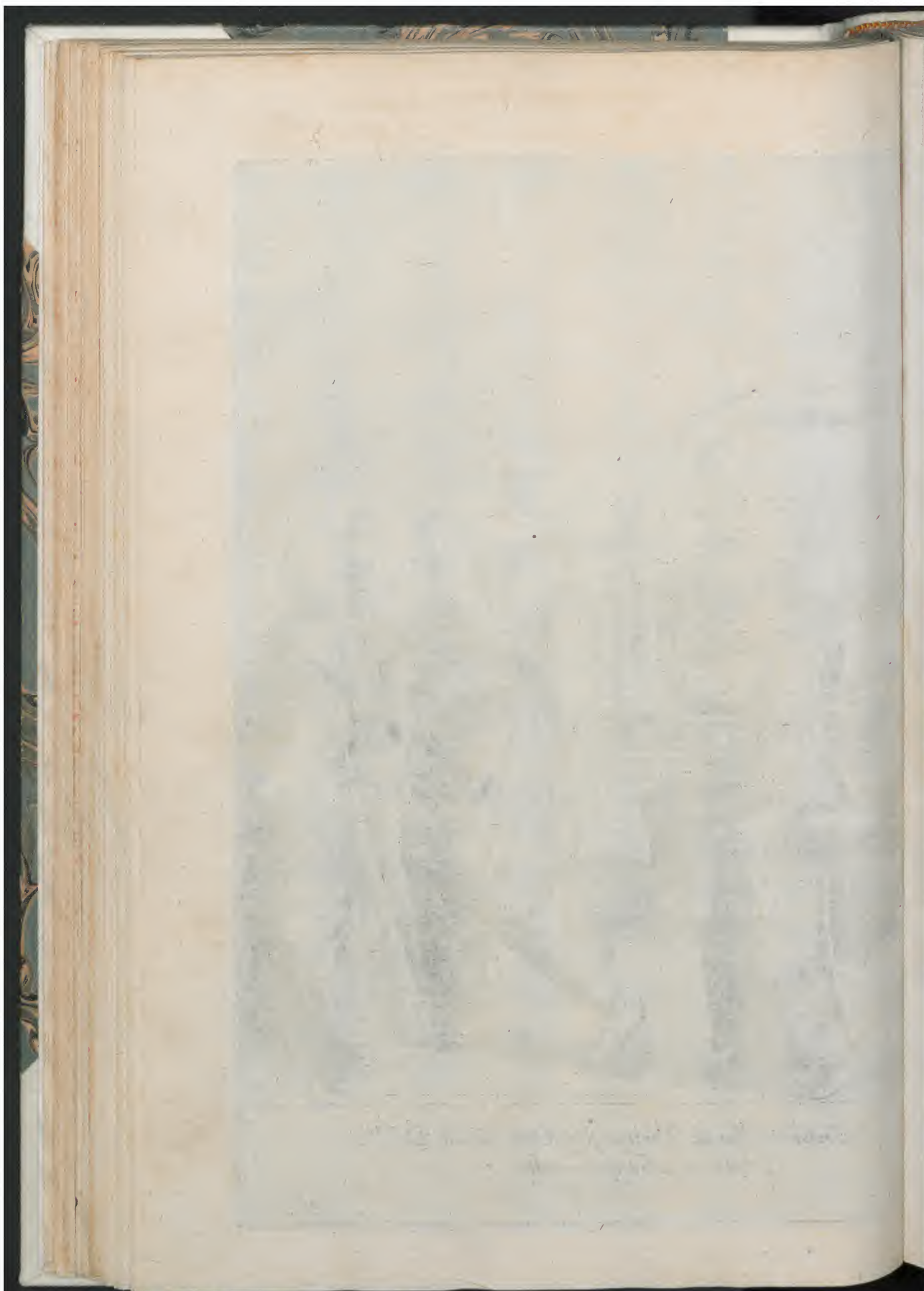
Lectuli quibus Vxores et Filie Lusitanorum
contecte gesfantur

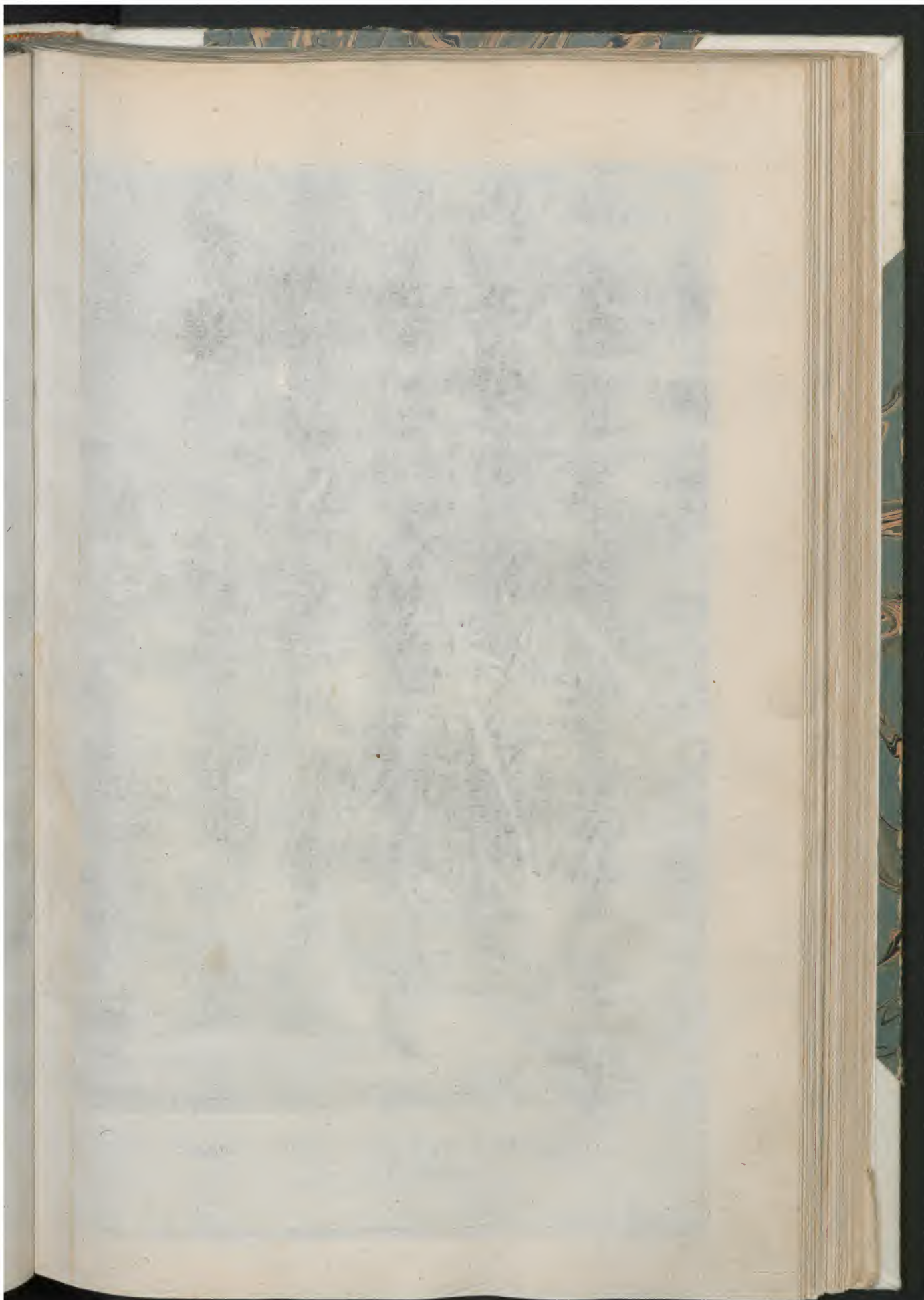

Lo. a Dor. fe.

Coetskens daer de Portugeesche Vrouwen en Dochters
bedeckt in gedraegen worden.

48 en 49

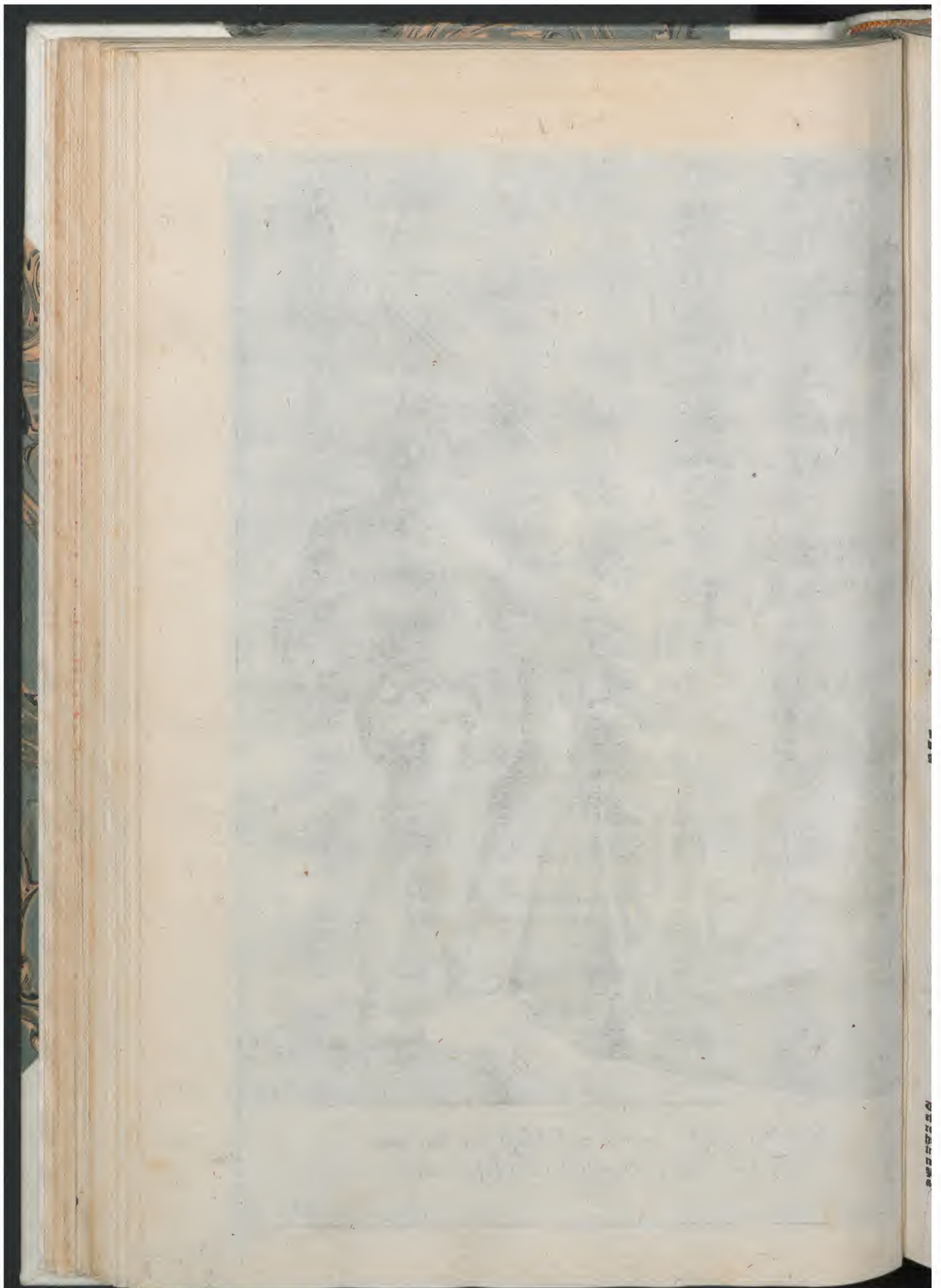

Lusitana, templa noctu invisura, comitata
marito, et servis.

Een Portugeesche vrouwe verselschapt met hare man
en slaven des snachts die kercken besoeckende.

48 en 49

Practique der
Slavinnen/
om de Jonge
geleide in haer
ghehuysde
kerckgaangen
te spreken te
rouwen.

Der Slavinnen
kinderen
blijven des
Meesters
Captive so de
vader gheen
Portugals is.

De Slavinnen
houden haer
kinderen in
seer grooter
estime.

Van der kin-
deren cleden-
ghen etc.

nemen eenē sluyp-ganch pelters in een wine-
kel ofte kerckh/dese daer toe op haren dijn
hebbē/ alwaer hare Boel de leus wech heeft/
ende metter haest een syronck reys doen/ende
stracks weder haren wech volghet. en is dat
so eenē Portugaels ofte el wit. Man tot haren
Boel heeft/ is daer mede soo verheben/ datse
meent datter niemant by haer te gelijcken en
is/ waer op sy dan onder malcanderen haren
roef dragen/en sullen hare Meesters en Vrou-
wen al af stelen om hare Boelen en byslapers
te geuen/ met welcke soldijze haer veel Solda-
ten haer beter generē/ dan als sy vande dienst
vanden Coningh ontfangen. en soo dese Sla-
vinnen eenige kinderen crigen/ blijven voer
de Meester die daer seer wel met te vrede zijn/
want blijven hare captijven/ ten waer saecke
dat die vaders Portugaels ofte andere vyje
persoonen waren/ en wogen alst kindt gebo-
ren is/ binnen 8. daghen gaen belijden dat het
haer kindt is/ en betale de Meester een cleyn
somme geles/ vā t. recht daer toe geordneert/
waer mede by blijft naer niet de Meeder/ en
soo't ober die 8. ofte 10. gesette dagen vā seert/
en daer na niemant en quā talen/ al ist schoon
van een bypman/ en daer nae het selfde quam
epfchen/ so ist des moeders heere captijf/ ende
macht dan houden op so hooghen en leeghen
prijs alst hem gheeft/ sonder dat hem niemant
mach dwingen dat te vercoopen. Het geschiet
selden ofte minnet meer/ dat een moeder haer
kindt onbreucht ofte wegh werpt/ ofte die
Vader toefst/ al waer se noch soo arm/ byp
ofte captijf/ want sy meer met ee kindt pocht/
en haren roem op draghen/ princijpaelijck alst
vā een wit man is/ dan op alle de fchar vande
werelt/ en sullen den Vader om geel dinck ter
werelt ober gheben/ ten waer dachment haer
hemmelijck ontsaet/ ende also ontvoerdē. Het
opvoeden vande Portugaels Meesters en an-
der Christen kinderen is/ van datse ghebo-
ren worden naecht/ al eenelijck met een cleyn coyt
hemdekken/ ghelijck die vrouwen Bajū ober t
lijf/ sonder pet meer/ tot datse den onderdom
hebben/ om tude broeck ofte tpack te drage.
Sy worden ghevoet ende gespeent sommige
van hare Slavinnen ander vā Indiamische
Vrouwen/ die haer daer toe verhuere/ wiens
Figuren en contersefjel mē mach sien ach-
ter tPallankijn gaende/ daer die Vrouwe ge-
dragen werdt/ ghelijck als sy ghemeenlijck
al gaende het kindt draghen/ alles nae t leven
afghemaelt.

Dat 32. Capittel.

Van de Vigorey van Portugael in Indien, ende
zijn regieringhe binnen Goa.

Die Vigoreys des Coninghs vā Por-
tugael werdt naer Indien gesonden
alle 3. jaren een sonderlinge/ somtijts
blijvend wel langer/ na des Coninghs
believen/maer seer selde/ Doudt zijn residentie
binnē Goa, welck is die Hoofst stad/ vā daer
wert geheel Indien geregeert. Whier worden
jaerlijck die Armaden te water toe genaecht
en uwtgesonden als geset is. Voest zijne raet/
Tribunalen/ Cansellarie en rechteren/ in als
ghelijck in Portugael/ en alle rechtē en Justit-
tien worden door hem volbracht en voldac in
des Coninghs naem/ niet jegenstaende/ soo't
saken van groote importantie zijn/ van eenige
rechten die t Civil aen gaen/ mogē appelleren
nae Portugael/maer in Criminele niemant/

De Visserop
en caets He-
ren houden
hups en recht
in Goa/maer
niet mach op
Portugael
appelleren.

dan die de tijtels van Gel-man hebben/ Dese
en mach de Vigorey ten uytersten niet senten-
tieren/maer wel ghehangen senden na Por-
tugael/ten waer door particulier bevel vande
Coningh. In zijnen staet hout hem seer mag-
nifick/ gaet weynigh uyt/ vā somwijle op ee-
nighen Sondagh oft heplighdagh/ als hy pe-
werts ter kercken gaet/ en in t uytgaen heeft
zijn trouwetten en Schalmepe/ die inde gal-
lerije vā zijn Pallers ee lustige Muzijck ma-
ken/ en uyt rijgende loert gelept en geacrom-
pangiert van alle den Adel ende Burgerē die
Heerde hebbe/ met zijn hellebardiers te voet/
beziide en achter hem/ ende inde kercke heeft
zienen leen-stoel in t hoogh Choor/ met Flu-
weel en vergulde nagelen gevoept/ ende een
Capijt met 2. Fluweelen kussens onder zijn
voeten en kinten/ en voer hem een cleyn stoel/
bauch-ghelwjs/ met een Fluweelen kussen/
om in t zijn armen op te liggen/ en zijn Edel-
mannen sitten by hē/ maer bupte t Choor/ en
heeft zijn Cappellaen die by hē staet/ die voer
hē bidt/ en de Aert- bisschop sit alleenlijck aē
zijn linker zijde/ als die mede inde kerck is/
op de selfde manier vā seel stoel en kussens/
al waer sy ghedient worden met alle die certi-
monien als die Coninghe van Portugael in
hare kercken plege gedient te werden/ en als
hy weder in zijn Pallers comt/ wordē weder
die Trouwetten en Schalmeppen geblasen/ ge-
lijck als in t uyt gaen. In t Pallers aen zijn
saet heeft zijn wacht vā hellebardiers. Bin-
nē inde groote Sale daer mē gemeelic de raet
hout staet nae t leven geschildert alle die Vig-
oreys die in Indien geregeert hebbe/ vande tijt
dat het ontdekt en gewonnen is geweest/ ende
wordēder telckē by geset die na comē. Dese-
lijer inde buyste Gallerie in t incomē vā t
Pallers staet geschildert alle die schepen/ die vā
dat Indē ontdekt is geweest/ tot hede toe/ die
alle jaer uyt Portugael gebarē zijn/ elck jaer
op zijn selven/ met namen en toenamen van
de Capiteynen vande selfde schepen/ met een
aeriteckeninghe die ghebleben zijn/ oft eenighe
vreemde fortuyn ganoet hebben/ alles na de
warachtigheyt af geteekent/ tot een eeuwi-
ghe memorie/ en wordēder alle jaren byghe-
voecht die daer nae volghen/ ende jaerlijck
derwaerts gaen. Die Vigoreys hebben voer
een usantie in t leste jaer haerder regieringhe
te gaen visiteren die onligghende fortressen/
te weten langs die custe streckende tot 50. 60.
oft 80. mijle aēde noord en zuyd zijde vā Goa,
om te besien hoe die regieringe vāde fortressen
toe gaet/ boende in als goede onderforckinge/
maer latent meest door ee ander doe/ ofte wā-
neer zijt se sy doe/ is meer om hare sac te bul-
len en presentē te crigen vā om des gemeene
lands wel vaert te verwoerdē. Die Vigoreys
hebbe groote incomst/ en doen al watse wil-
lē/ mogen despendere/ geuen en houwen vā des
Coninghs domemen/ die seer veel zijn/ al wat
haer lust en gelijst/ want staet al in haer gelie-
vē/ met volle en absolute macht des Coning/
in somma/ dat sy een groot gelt en Jutweelen
te samen schabben dat onuytprekelijck is/
want crigen behalvē hare groote incomsten
en ghesetten salaris/ wonder veel presenten/
giffen ende gheschencken van alle weghen/
want is die usantie/ wāneer die Vigoreys eerst
niet in haer regiment comen/ dat alle die on-
liggēde Coninghe die met haer in unio/ drach-
en peijs zijn/ sendē als vā tot ee nieuwe confir-
matie hare Ambassadere met groote gaven
ende

Triumphare
uytgangh en
heerlijcke sit-
plaats des
Visserops inde
kercke.

De contersef-
fels van alle
Visseropen
blijvē tot Goa

De Visseropen
visiteren de
fortressen
voer haer ver-
treck/ tharen
grooten vojdel.

Vande Heydenen, Indianen, en andere vreemdelingen binnen Goa woonachtigh.

De Jesuiten
hadden der
Visozer pro-
fytien aen haer
getrocken.

De Jesuiten
schreiden dien
voorzitters
die haer pro-
fytien vernin-
deren.

Den eenen Viso-
zer gunt
den ander gheen
groot voor-
deel.

Het dictionael
veranderen
vande Viso-
zeys doet
eleyn voordeel
in Indien.

Verclaringhe
waermede de
Visozer zijne
bestende drie
jaren genoech
te doen heeft.

Beclach over
des Visozer
en ander
officieren groo-
te eppen/oe-
lichheyt.

ende geschencken van alle kostelijcke Inwe-
len ende kleynodien den Vigorey tot een wil-
lecom/ en gheluck tot zijn nieuwe regeringe/
dat alle een groot Tresoor weert is; alle dese
presenten ende geschencken van des Vigoreys
eerste willeroms/ hadden die Jesuiten ver-
worpen vande Coninghen van Portugael/
diese altoos naer haer strecken/ ende hadden
daer nauwe ende scherpe toersicht op/ om dat
haer daer van niet af ontrocken en worde/ tot
dat een Vigorey inde regierighe quam/ met
namen Don Luis de Tayde, Grave van Atou-
gia, nu onlanghs geleiden/ het selfde haer niet
heeft willen gheuen/ seggende dat die Conin-
ghen niet en wisten in Portugael wat sy ghe-
geuen hadden/ ende dat sulcken presenten den
Vigorey, en niet den Coningh van Portugael
gegeue worden/ waer na sy oock geen macht
en hadden sulck de Jesuiten te gheuen/ waer
van haer niet te wil en wist/ welcke die Je-
suiten niet wel aen en stont/ en scholden dese
Vigorey voer een Ketter/ doch naer dato van
dien hebben die Vigoreys voer haer vercre-
ghen en behoudent; Als die Vigoreys hare ja-
ren voleyndt hebben/ welck is soo haest alser
een ander Vigorey in Barden ofte eenge ander
haben van Indien comt/ die seiden terstont
hare Proceurs met volle macht/ welcke
terstont inden naem van hare Meesters die
posseste ontfanghen van't regiment van In-
dien/ en ruyment Dalleys/ soo datter niet een
stoel noch bank in en blijft/ noch eenen pen-
ninch in't Tresoor/ dan wort gants en dal ge-
lijck ee verwoest en berooft huys/ en de nieu-
wen Vigorey mach het weder versien van alle
huysraet en noodthuyf/ en weder op een nieu-
schat vergaet in't Tresoor; In't selfde Schip
daer de nieuwe Vigorey mede upt Portugael
cot/ gaet den oude weder wech; En om dz dese
regeringe voer so corten tijt is/ en wort meest
gegeuen in betalinge van dienste/ en niet om
meer te verdienen/ so en past niemant veel opt
landes verbeteringe ende tegeneene welvaert
en des Coninghs voordeel/ dan op hare parti-
culiere intressen/ ghelijck genoech te denken
is/ soo dat het een gemeen spreck woort in
Indien is/ datse van geenen Vigorey verho-
pen eenige verbeteringe ende voordeel voer't
land te hebbe/ so lange als die regeringe vade
3. jaren niet verandert wort; want seggen/ en
wort also warachtelijck by experientie bebon-
den/ dat het eerste jaer na des Vigoreys comste
heeft genoech te doe om zijn huys en Dalleys
te repareren/ ende in orde te stellen/ en tland
hare manieren/ zeden en usancien te leerē ken-
nen/ sonder yet anders upt te rechte. Het twee-
de jaer om schat te vergaderen/ en particulier
intressen te verhoorden/ waer om hy epgel-
lijck in Indien gecome is. Het derde en tleste
jaer hem bereyt te maken/ ende alle dingen in
orden te stelle/ om vande toecommende Vigorey
niet overballen en verrast te werden/ om also
weder met zijn by een geschaypt goet na Por-
tugael te reysen; Op dese manier is ooc te ver-
staen van alle ander Capitemen vande For-
tessen/ en alle Officieren van Indiē/ waer om
wel te concideren is/ hoe sy haer occuperen
in des Coninghs dienst/ ende tegeneene lands
welvaert/ welck die Inwoonders ofte ghe-
troude Portugesen/ en ander Christenen van
Indien haer dagelijck genoech beclagē: maer
zijn verre vande Coninghs ooren/ die niet
meer en weet/ dan dat hem die regierders
diesst maken/ waerom daer wernigh reime-
die ofte verbeteringhe te verwachten is.

Innen de stadt en t' Eplandt van Goa
resideren oock veel Heydenen/ Mooyen/
welck zijn Machometisten/ Joden/
en allerhande vreemde natien van In-
dianen en onliggende landen/ die alle zijn van
verscheyden leuen/ usancien en supersticien in
hare religien; Die Mooyen onderhouden de
Wet van Machomet/ die Joden hare Mo-
saische Wet; Daer zijn veel Persianen/ Ara-
bysche/ Aberyns/ sommighe Christenen en som-
mige Mooyen; Daer woenen in Goa veel
Armenes die Christenen zijn/ ende ander die
gaen en comen met hare coophandelighen/
ghelijck oock die Persianen/ Arabysche/ Ba-
manes van Cambaja, Gularattes, Decanijns,
&c. Die Mooyen etten alle dinc uptgheno-
men Verkens vleysch/ en steruende worden
begraven ghelijck oock die Joden: maer die
Heydenen/ als Decanijns, Gularattes ende Ca-
narras, en ander Indianen doot zijnde/ wor-
den verbrant tot asche toe/ en sommighe vrou-
wen lebendigh met haer/ te werē die vanden
Wel zijn/ en die Vrouwen vande Bramenes,
dat zijn hare afgodische Menistren/ oock wel
van sommighe Cooplieden; Sommighe on-
der haer eete alle dinc/ uptghenomen kopen
en Buffels vleysch/ welck sy voer heyligh
houden. Andere en eeten geen dinc dat bloet
noch leuen gehabt heeft/ gelijck als die Gula-
ratten ende Banianes van Cambajen, die de Wet
van Pitagoras onderhouden. Den meeste hoop
aenbidde de Son en Maen/ doch bekennen al
datter eenen Godt is die t al geschapen heeft
en regiert/ en na dit leue een ander is/ albaer-
men loon na zijn wercken ontfangē sal: maer
hebben Afgoden die se Pagodes noemen/ met
die allerleelichste en Dupbelsche figuren upt-
gheshouwen vanden soude moghen versieren;
Dese doe sy haer die dagelijckse offerhande/
ende seggen dat dese heylige personen onder
haer gheweest hebben/ daer sy soo veel mira-
kelen af vertellen/ dat het niet om seggē en is;
Houden dat dese hare Advocaten/ tussche haer
en God zijn; Die Dupbel geeft haer dicwils
upt dese Afgoden antwoort/ diese oock wel
heime/ en groote eere bewijzen met dagelijck-
se offerhande/ om hem te vrient te hebben/
en dat hy haer niet beschadigē soude; Hebben
oock voer een gebruyck/ dat wanneer eenige
Dochter de Bruyt is/ en haren Pagode daer
met grootelijck willen eeren/ tot een verhes-
singhe vanden Bruydegom/ so bringhen se de
Bruyt met groote triumphen ende geselschap
van Instrumenten en Musijcke op hare ma-
nier voer de Pagode ofte Afgodt/ de welcken
is gemaect met een Perme van Mooyen been/
waer mede die naeste vriende met die Bruyt
daer by comen/ en hare maeghdom met ghe-
welt doen nemen/ so dat het bloet aenden Af-
godt tot een lichtreken blijft hanghen/ en al-
dan nae ander Dupbelsche supersticien en ce-
rimonien met hare offerhande voleyndt heb-
bende/ bringē de Bruyt naer huys/ al waer se
den Bruydegom geleuert weert/ die hem groo-
telijck daer in verblijft en in estimatie houdt
dat de Pagode hem so veel eere gedaen heeft/
en so groote moerte afghemonen; Zy hebben
oock meestendeel voer een manier te aenbid-
den/ het eerste datse sinorghenē (upt het huys-
siende/ in't gesicht vrijgen/ welck sy die gevelē
dagh

Welcke hand-
naten ende
religien tot
Goa.

Christenheit
Indianen
woort tot asch
verbrant.

Kopen ende
Buffels
vleysch heyl-
igh gheacht.

Hier volghen
waer vanden
Afgodt Pa-
godes/ en van
veel ander
Dupbelsche
afgoderen
verhaelt.

Belstane ou-
ren hoe de
Bruyden van
den Afgodt
Pagodes de
maeghdom
benemen
woort.

dagh aenbidden/ het sp war het mach wesen/ al waert een Wercken/ oft pet anders: Doch ghelicheit ende dat sp des sinoghens in't uyt gaen het eerste gesicht een kraep saghen/ die daer by groote menighen in Indien zijn/ en sullen dien dagh uyt den huyse niet gaen/ om alle 't goet vande Werelt: want houden dat booz een quaet teelken en ongeluckig dagh; Sp aenbidden oock die nieuwe Maen/ d'eerste repse dat sp die in't ghesicht crigen/ so valen op die aerde neder/ en groeten die met groote cerimonien; Daer zijnder onder haer ghenaeint Logos, en is als by ons die Clupse- naren en Herimtanen/ die houden se booz hey- lige mannen/ dese doen een seer strengh leven met grooter achtigheyt/ en make het gemeen volck veel grillen wijs; Hebben onder haer uytcrmaten veel Tooveners/ die met gup- chelerije om gaen/ die het gehele landt dooz loopen/ ende hebbe altoos by haer veelderlep lebende slangen/ die sp weten te betooveren/ ende in cleyn kosteliken besloten/ halen se uyt ende doense dansen/ wonden en heere op't g- hupt van een Instruiment dat se sprek- der toe/ doense om hare halsen/ armen en bee- nen/ cussen se/ met ander dusest pecten dat- ser met bedijbe/ en dit alles om 't volck te get- uyt die boze te locken; Sp zijn in't ghemeyn groote meesters van senijn en vergift te be- repden/ daer se wonder met wet omt te gaen/ ende bergeben lichtelick malca/ deren: Daer wooninge en huyzen zijn seer loogh ende cleyn met strop bedeckt/ sonder eenighe venster/ met cleyn leeghe ende smalle dueren/ so dat men daer by nae al cruppende op zijn knien moet in ende uyt comen; Haren huyt is zwa- strepe matten op die aerde voor hare bedden en si placen; Hare tafels/ tafelaens/ dwale en servietten/ zijn vande groote Indiaense Wjghbladeren/ dese en dienen hi niet alle- ligh booz tafels/ armen laken en dwale; in ver oock booz schotels/ daer se hare spijs en co- nposten met aubbeighen/ dien se oock inde winckels van hare Crupdeniers en Htekers/ om alle wat sp vercoopen daer in te vinden (gelijck by ons met 't d'ampier) gebuyckte; p weten te sannen te voegen/ daer oock B- ter/ Olpe ende diergheliche vette wren in daen/ en al water booz de handt comt; Om haer eeten te bereyden/ hebben se in't a- de potten/ daer se kja in loeken/ ende hebben inde aerde ofte bloer patten g an rect/ daer se het kja in stampen ofte stoote met een ho- den stamper daer toe g an rect/ overmits dat sp deure hare groote misserabelheyt kja met die bolsters cooye/ gelijck alst waft/ ofte som- mige hebben kja achter haer deuren ende huyzen selfs ghelaept/ daer booz haer familie en huyzen van doen hebben; Ghebruycken in te dyinken een copere Kannie met een tuot/ om daer also water met om hooch fonder de mant te ralen te gieten; Hebben geen rijck- hare huyzen bestreke met koepe n' / twelck sp segge/ berjaecht die vloeren; Zijn seer reyn aen hare lichamen/ want wassen haer digh- lijck het gehele lijf/ ende so dick wils alse haer geboech doen ende water maken/ twelck die mans so wel als die Vrouwen altoos al hre- kende doen/ ghelijck die Wdoren ende W- chonnetisten; Waschen haer altydt met die lincker handt/ om daer met die rechter hand eeten/ geen sepleken gebuyckende; Ouderhou- den seer scherpelich hare superstition en ce- remonien: want sullen nummermeer uyt

gaen/ sonder hare gebeden te doen; Wanneer sp langhe die wegghen gaen/ hebben aen alle Berghen/ Cluppen/ helen ofte speloncken/ ha- re Pagodes ende Afgoden in duyvelse ende afgrijseliche Figuren uytgehoulwen vande selde Steen-rooten ende Cluppen/ met hare Fompfen daer becessens/ alwaer altoos ee- nen water-bach by staet/ ende alle die daer passeren/wassen hare voeten daer in/ ende gaen eenen voetval doen booz haren Afgodt/ ende sommighe setten hem booz eenighe of- ferande van scrupen/ kja/ Speren/ Hoende- ren/ etc. nae haer die devotie in gheeft/ ende daer nae comt den Bramenes hare Mini- stre/ die neemt het al wegh/ ende etet/ ende maect het ghemeyn volck diets dat het die Pagode verteert heeft.

Soe wanneer se eenighe repsen te scheep over Zee willen beghinnen/ sullen wel vier- tighen daghen te vooren alstucken regiment maken op Trompetten te blasen ende Bee- kens te slaen/ dannen hoozen noch sien en mach/ nacht ende dagh/ ende alle het Schip wordt rondom met vaentgens besteecken/ waer mede sp segghen hare Pagode te feste- ren/ ende om goede repse bidden; besghe- lijck weder ghecomen zijnde/ tot een danck- segghinghe/ bezynden weder 't selde spel by de 14. daghen lanch/ twelck sp ghebruycken in alle hare feesten/ affaeren/ Wuylosten/ ge- boorten/ ende andere ghetijden des jaers/ als sijn/ inapen/ etc.

Die Heydenische Indianen die binnen Goa woonen/ zijn veel rijcke ende treffeliche Ghylliden en dijnben groote handelinge; Daer is een straet die alleenlich vol wine- kels staet van dese Heydenische Indianen/ die niet alleen vercoopen alle Ziden/ Sa- tyen/ Dunasten/ ende curieusepde van Perselen van Chinen en ander weghen/ maar alle waren van Fluweelen ende Zyde/ Sitmen en diergheliche van Portugael/ dat sp alles op coopen dooz hare Makela- ren in't gros/ en weder int cleyn ende el- len vercoopen/ daer sp wonder beheidigh in zijn/ en wter naturen subijl toe; Daer zijnder ander inde selde straet aen d'ander zijde die hebben veel alderley soorte van Lp- waet ende gemaecte Heyden ende cleeren/ een pghelijck zijn gadinghe/ so booz Slaven als booz die Portugelen/ in somma van alle snuytse/ dannen mach versier daer is een ander staet/ daer woonen die Heydenen die vercoopen allerhande soorten van woutwen doecken/ ende ander diergheliche waren/ en dusestderlep manieren van doecken en Co- tompen ghenaeint/ is ghelijck Canifas/ dient om Seplen en sacken af te maken; noch isser een straet daer die Benjanes van Cambajen wonen/ en hebben alle wat ende cooyman- schappen van Cambajen/ en alle soorten van edele gesteenten/ en weten seer subtylich alle Ghesteenten/ Beelen/ ende Coralen/ en dier- gelicken te booren/ ander straten zijnder daer woonen anders niet dan Heydenen die aller- hande bedsteden/ stoelen/ ende diergheliche tuch daeren/ ende seer konstigh bedecken met Lack van alle colouren/ dat seer schoon om sien is/ oock bereyden het Lack met alle colouren alsinant begheert; Daer is oock een gehele straet vol Gout ende Silber sine- den van Heydenen/ die allerhande wercken maken/ besghelijcks veel ander ambachten ende Handt-wercken/ als Coper sineden/

Belt same sin- perition der afgoderen.

Die Wjsters verkinden da offerhanden ende maechen 't volck lugs daer die afgode verteert ende oock van ander gup- chel spel.

Costeliche winckel-wo- ringhen der Indianen.

Costeliche winckelme- ringhe der heydenen van gesteenten/ etc.

Wel Gout ende Silber sineden.

Groffpers vā
allerley grā-
nen ende an-
der waren.

Dan kloechē
Makelaers/
krupdr-cra-
mers ende an-
dere winckel-
houders.

Barbiers seer
dienstbaer
langhs die
huppen.

Heydensche
Hebberij
Heesters in
grootte ach-
tinghe.

Ghebooyte
onbehouwen
Heydensche
supersticien.

Stutighēpt
der wisselaers
om't valsch
gelt te booy-
comen.

Timmerlieden/ende ander dierghelijcke/die al Heydenen zijn/en elck haer straten op haer seluen hebben; Nu zijnder ander Coopliden die in't gros handelen met allerhande Geynē/ Rijs/ andere Indiaensche warē en cooymanfchappē/ ende met hout en dierghelijcke; Sommighē pachten des Coninghs domeynen en inkomsten/in sonnia/wetē haer in als te behelpt; Daer zijn oock wonder veel Heydensche Makelaer/ seer gedienstigh en subtyl in't coopen/verhoopen/ en met de Tonghe te hangē en beyde zijden; De Heydenē hebben oock hare winckels van alle crupden en specerijē in't kilep/ die het by de maectgengs ende penninghen vercoopen/als by ons die Krupdeners ende Aptelers/dat onder haer alleen is; Hebben al veel watmen mach deicken; maer niet minder curieusheyt als by ons; gaet wat moesich ende byplichlich toe; Dese Kramers zijn gemeenlich Bramenes, die oock booz Meustren vande Afgoden dienen/ende hebben hare winckels die gheheele stad deur op alle hoecken vande straten inde mueren vande huppen ghehouden/tot een groot ghe-rief booz alle man; Oock zijnder wonder veel Barbiers/ die op alle hoecken vande straten krielen booz; dese van doen heeft; Zp houden geen winckels/ dan comē een jegelich in zijn hups om cleyn gelt het hant af sinjē/ en repnigē oock die nagelē/ so wel vande voeten als vande handē; oock burnē die oore en tanden/ ende wijven die beenen ende tēgē; zijn so impoztuyt om te dienen/batmeniser qualick iyt ten hups can weren/ in sonnia/ men heeft er eenen grooten dienst ende gherief af om cleyn gelt/en crijghen noch dickwils vande Portugeesen slagen toe/ sonder datser yet tegē doen/ dan die schouderen in halen/en patientie hebben; Men heeft oock in Goa heel Heydensche Mederijnen/ welke houden haer graviteyt/ met hare hoechē booz de Son/ als die Portugeesen doen/dat gheen vande ander Heydenen doen/dan de Ambassadeurs/ ende sommighē trefselijcke coopliden; Dese Heydensche Mederijnen en cureren niet alleenlich die ander Heydenen;maer die Portugeesen selfs/jae den selfden Vigorey en Herdt-bisschop/ ende alle Monicken en Papen betrouwen haer op dese Mederijnen beter als op haer eygen Portugeesen/waer booz sp groot gelt wunen/en seer geacht ende gerert worden. Die Boeren ende die haer met het landt gheueren in't Eplandt van Goa, en plaetsen rondt om/zijn al meest Christenen ghebooyt;maer hebben wepnigh onderschept vande ander Heydenē/ om datse qualick hare Heydensche manieren en supersticien comen achter laten/diemen haer eensdeels toe laet/ en wat toe gheeft om d'ander Heydenen daer toe locken/en oock datmen haer qualick anders can diets maken. Die Stadt heeft oock op alle hoeckē vade straten/ende veel ander plaetsen Wisselaers sittē/ die sp Xaraffos noemen/ twelck alle Indiaensche Christenen zijn; zijn wonder correct ende vast in hare rekeninghe ende tēgelt r'ondersheppen en te kennen/sonder wien men gheen sonnie van gheldt derf ontfanghen/ om datter veel valsch onder loopt/dat niet moghelich en is van't goet te ondersheppen/tē waer met dese Xaraffos, die't met een half ooghe weten te kennen. Die Indiaensche Heydenen hebben een ghebnyck/ dat menaendt zijn neringhe mach veranderen/ dan volghen altoos het hand-werck van haer ouers/ ende trouwen

onder haer met Dochters vade selfde hand-wercken/ neeringhe ofte ambachten/en woort so seer onderhouden/ dat sp onder malcanderen verscherpen zijn/ gelijck geslachten ende natten op haer seluen; want alsoo noemense malcander/ als sp pmandt vraghen/ soo segghen se: van wat geslacht zijt ghy vanden geslachte vade Goud-smedē/ Barbiers/ Coopliden/ Crammers/ Visschers/etc. Men en geeft niet die Dochters geen houwelijck goet/ dan alleenlich sonnige Jutveelē/ ende die costen vande Buploft/ en die Sonen erben alle het goet/ waer mede ghemoech is wat die Indiaensche Heydenē in't generael aen gaet van die van Goa, en haer onlignende quartieren.

Dat 34. Capittel.

Vande ghetijden des jaers in India, ende die cranckheden, &c.

De ghetijden des jaers zijn als volcht: De winter begint in't leste vā April/ te weten/die gheheele Custe langhs/ diemen heet Indien van Cambajen, tot die C. de Comorijn, ende aenbaught met eenen westen wint die iyt de Zee teghen die Custe comt; het beghinse is altoos niet donder/ bliem/ende daer na eenen ghestadighen reghen/ de welke duert nacht ende dagh/ tot die maent van September/als dan opduyght den Winter oock niet donder en bliem;ende om desen gheduerighen reghen/woort het ghe-naemt Winter; oock om datmen als dan die Zee-vaert niet ghebyuycken en mach; maer inde hitte en saysoe vande scrupē/ is het recht Sonner:want den tijt diemen in Indien Sonner heet/om die claricheyt en brooghre van't weder/ is het coelder en ghesonder/en waepen gheeneen ooste winden/so dat die nachten als dan recht coel en houtachtigh zijn/ ende men en heeft dan sonderlingen gheen saysoen van Fruyten/ dan die het gheheele jaer deur zijn. Teghen dat die winter comt/ soo versiet hem een peghelich in zijn hups van victualie ende noodtdrust/ ghelijck in een Schip dat eenige reys van 5. ofte 6. maenden sal beghinnen; Desghelijcks alle die Schepen worden inde Revier booz die Stadt ghebracht/ en worden gantsch ontakelt/ en alle dinghen afgenomen ende bedert met stropē daecken/want soudē verrotten vanden gheduerighen regen/ welck is so gestadigh alle desen tijt vanden Winter/ datter dickwils veel huppen van vochtighēpt omvallē/ende so haest als die Winter begint/ so comender booz de mont vande Revier gheheele bancken van sandt/ die gheheel toestopen/ende vatter Schip noch Schuyt iyt noch in mach varen; ende die Zee maecht albaer/ ende aen de gheheele Custe alfulcken ghetier en renoer/datmen hoozen noch sien en mach; Oock so woort die Revier van Goa, die om't Eplandt loopt/des zwinters vande opwateren/die met die ghestadighen regen vande gheberghē comen afloopen/ gantsch soet water/ en van roode roleur/twelck des Somers gheheel contrarie is; want is dā gheheel sout ende Zee-water/ gelijck om de toeloopinghe vā die Zee. Inde maent Sept. wanneer die Winter volcomēd/ gaet die Vāckē weder iyt die mont vade Revier schoo wech/ so datter niet alleenlich clepne Schuyten en Schepē mogen iyt ende in varen; maer oock die groote Portugaelsche Kralie vā sechē acht 100. last/ comen de byp en sonder bycesen in sonder Looftma/ want

Lieden van
eenderley
ringhe so seer
nen malcan
derin ghesint
darmen daer
huppen niet
beplicken wil.

Den Winter
begint in't
laeste van
April/ met on-
weer ende re-
ghen ende en-
dicht in Sep-
tember.

Met een coel-
de: maer om
grooten regen
woort de wa-
ter gheacht.

Den grooten
regen ver-
stopt de mont
des Reviē
met sandt
bancken.

Tot Goa is
somers sout
ende datter
sout wa-
ter.

Swintersfe-
men van hitte
in't hemde en
linne boeckes.

De leser der
ghewonen
swinters in de
regen te gaen
swemmen.

Van Septe-
ber tot April
felde oft nunt-
mermer regt
maer clare
domefchijn.

Wande upt-
waert der fche-
pen/ ende ghe-
wente winden
die stormen
ghewonen co-
men.

Alst te die
winter is/ soo
ist te ghoo-
mandel fomer
enbeligghen
nochtans op
een hooghe
der graden.

Winkel van
fchoon wert
ende onweer
op twee plaet-
fen by den an-
deren leggende.

wanter diepten ghenoech is / sonder eenigh
perijckel; Des Winters ist een droevigh we-
sen: want daer en is anders gheen exercitie/
als te sitten in't hemde ende linnen boeckes
aen / ende byde gebueren te gaen den tijt pas-
seren met spelen ende dieghelijcke neringhe/
om dat deur de gehele stadt anders niet veel
te doe en is: Die Wintre en / Desfisen neunen
een groot plasfiet inden Winter door den re-
ghen te gaen met haer Mans en Slavinne
in't vele oft eenighen hof met goet eeten ende
dyncle / en hebbe veel Cifternen ofte Wyvers/
fray van ghewonen steen inde Lusthoven / al
waer sy haer geneucht neune met zwemmen
ende baden; in desen tijt heefinen die meeste
Indiaenfe frupte in haer fapfe als boven.
Die Soner begint in Septenber / en duert
tot het leste van April / is altoos eenen claren
hemel en weder / sonder eens ofte seer felde
te regnen / als dan beginnen weder alle fche-
pen toe te takelen en ghereetschap te maken/
om hier en daer te vare / als ooc des Conings
Annaden om die Cufte te bezyden / ende die
Coopvaerders te conuoceren. Begint oock
als da die ooffe winden te wape van't land na
de Zee toe / waer ba mense noemt Terreinhos;
wape seer lieftijck ende koelachtigh / doch zijn
in't eerste door de veranderinghe dangerous/
ende causeren menighmael groote siecken die
in Indien ghemenelick comen / met die ver-
anderinghe vande tijden: dese winden wape
altoos inden soner / begijnende des mid-
derdachs / en dueren tot des middaegsmaer
en comen nuumermeer boven die 10. mijlen
in Zee vande cufte af / en terfont nae de noen
vanden en ure tot de middernacht / wape die
weste winden / welcke comt wt de Zee naer
het landt; worden ghenaemt Diraon; Dese
winden zijn so gewoene seker op hare tijden
als gheeyt is / als of mense inde hand hadde/
waer mede sy het landt seer geteyert maken/
anders soude de hitte onghetoeft wesen: Doc
so ist een wonder dinc dat verfaen / dat wan-
neer't alhier op dese Cufte ba Indien winter
is / te weten van die af tot die C. de Como-
rijn, soo ist aen d'ander zijde van C. de Como-
rijn, aende cufte diemen heet van Choraman-
del in contrarie / altoert als da Soner is / en
ligghen nochtans op een hooghe van gra-
den / ende is tussche beide die Cufte maer 70.
mijlen van landt / ende op sommighe plaetsen
maer 10. mijlen; ende daer meer is / so reysmen
dickwils van Cochijn naer S. Thome / welck
leedt aende selfde cufte van Choramandel, o-
ver landt / en comende by de gheberchte van
Ballagatte, daer ne over moek om van d'eene
cufte naer d'ander te comen / soo ist aen d'een
zijde vanden bergh tot den top ende opperste
fchoon daer en helber weder in een lieftijck
Sonneseijn / dat een lust om sien is; ende den
bergh of dalende aen d'ander zijde / vintmen
so een wege van regen / windt / donder en blit /
dat het schijnt dat die Werelt vergaet / twelc
is te verfae dat het verandert hand d'een zijde
aen d'ander naer die tijde / dat het altoos aen
d'een zijde winter is / als aen d'ander zijde so-
mer is / en so wederom in contrarie; Dit en is
niet alleeneelick op dese plaets ende contrap-
maer oock by Ormus aende cufte van Arabia
Felix, by de Cabo ghenaemt de Rosalgatte,
daer die fchepen ligghen / aende zijde vande
Cabo ofte hoer met stil water claren en helber
weder / ende gauwelick soner / en heerde den
hoerck om aen d'ander zijde / regt en windt met

stom en onweder / dat hem oock also veran-
dert met die getijde van't jaer van d'een zijde
aen d'ander / op welcke manier ist ooc op veel
ander plaetsen van Oienten. Die siecken en
krancheden van Goa ende Indien / die der
gheneer regneren / comen meest met die ver-
anderinghe vande ghetijden ende van't weer/
als gheeyt is: Daer regneert veel een sieckte/
diese noemen Mordexijn, welcke comt onder-
siens subijtelick / ende overfult een mensche/
ende comt niet een qualickheyt ende verduy-
fclich / so dat men al wraecht ende overgheeft
watmen in't lijf heeft / en dickwils het leven
daer onder; Dese sieckte is seer gemeen / ende
breygher menigh om den hals / ofte staen al-
toos in doots perijckel / so het haer overcomt
ende ontgaen. De bloedt gauch is een seer ge-
meene sieckte ende periculus / gelijk by ons
de pest; Doch hebben dese Febres continuas,
dat zijn hitte coysen / ofte ghestadige hitte die
de menschen van binnen conuoceren en gants
verduynen / so dat sy binnen vier ofte vyf da-
gen ghesont ofte doot zijn; Dese sieckte is daer
seer gemeen ende dangerous / en heeft anders
gheen remedie als laten: wat die Portugesen
belanght: maer die Indianen en Heydenen
curee haer met crupbare / Sandale / en ander
dieghelijcke sineersels daer sy haer niet helpe.
Dese siecken conuoceren jaerlijck veel Por-
tugesen / een deels om datse weynigh t'eeten
hebben / ende minder te dyncle / eenige costen
ofte danc van sustantien / ende begebde haer
beel tot die Vrouwen / om dat die occasien en
landt die perfoone daer veel tooberwerken
de zijn / en oock dat die meeste Soldaten deur
sulcke middelen / haer onderhout ende boetsel
moeten hebben / welck dickwils haer lijf ende
leven costen: want al waren de Mans van
pfer ende stael / so waer die onkuyfheyt vande
Wouten ende haer onbersadelijcke begeerten
genoech om die tot stof en tot niet wt te sup-
pen ende om te brengen / twelck menigh goet
hals moet becoopen / ghelijck alst Coninghs
Gast-hups wel mach betuyge dat haer loge-
ment is / eenige sieckte ofte suchte overcom-
de / daerby jaerlijck wel hier ofte 100. leuen in
gaen ende gebracht werden: maer doot weer
wt ghedragen / alleenelick Portugesen: want
anders gheen krancheden daer in moghen co-
men / te weten / diemen noemt wit volck / om
dat hoor die ander Indiane een Gast-hups
op zijn selven is; in die Gast-hups werdt het
volck seer wel ghetracteert ende waer ghenoe-
men / so vande Jesuete als vande Edelman-
nen / die daer alle maent een vande heste ende
vermoghaeste toe ghecozen wert / die in per-
foon selfs eenen gheheelen dagh daer by is / en
gheuen die siecken al watse van doen hebben
en eyfchen / en despenderen dickwils hier oft
by 100. ducaten wt: haer boyse / behalve des
Coningsrenten / en die meer wt pdele glozie
dan wt medelijden / om die eere te hebbe / wif
dat het beter sal doe / om daer ba loffen pze
naer te drage; ten is daer gants geen fchande
in die Gast-hups te ligge: wat menich gaeder
al willems / al ist fchoon dat sy wel vermog-
en / hups te bliuen / en Wyf en hinder hebbe.
Dese Gast-hupsen in Indien zijn een groot
gherief en toeverlaet vande Portugesen: wat
anders fouden sy vergaen als arme menschen /
waer door sy oock te dycster en vernietender
zijn: want yet hebbende / het sy van wat ghe-
breken dat het soude moghen wesen / soo van
siecken / van wonden / heymelijcke gebreken /
Dochten

Wande selfs
me ghewoon-
liche siecke
s. Dooden
ghenaemt.

Da verfche-
den cranch-
heden en hare
curinghe.

Der Wintre
onbersadelij-
ke onkuyf-
heyt verduyt
veel mensche.

In't Gast-
hups werden
de cranchen
vande Jesu-
eten / etc. wt
pdele eere ver-
focht.

Gasthupsen
seer gheriefe-
lijck hoor den
Portugesen.

Doeken en lenypen/en die ghelijck wozden hier al gecureert / ende die wils vande selfde Vigorey ofte Goeverneur ghevisiteert / ofiet oock rechte in zijn werck gaet / die daer niet en begheert te ligghe / ende eenighe wonden ofte heymelijck ghebeerten heeft / inacher twemacks daeghs comen hem laten verbin- den / en gaen weder zijnen wegh / sonder dat hem daer pet af gheepscht wort noch verbo- den; alser sterben / werden met twee Slaven gedragt op't Kerck-hof / sonder meer mentie van ghelup ofte ghesangh / dan een die daer achter aen gaet / en wat wywaters op't graf werpt / en waer dat den overledē eenich goet naer liet / ende die Dapen wat bespaken om hem tot het grafte gheleiden / ende Wissen te lesen voor zijn Siel / soo comense terstont by hoopen / en begraven hem eerlyck peters in de Kerck ofte Capel naer uptwijfen zijn Te- stament / en heeft als dan singhens en luyens ghenoech. Kerrende weder tot onse inactie vande sieckte / Doeken en lenypen / ende die ghelijck heymelijck ghebeerten / zijnder seer ghemeeen en openbaer / sonder eenige schande / niet meer als eenige andere sieckten. Zp ghe- nesen die met die woetel China; daer zijnder diese drie ofte viermaal ghehadt hebben / en wozden daerom niet gheschout noch mispre- sen / en doerbaer haer daer noch wel van beroe- men; is weynigh periculens van't leven / soo dat syse veel liever hebben / ofte minder bresen als een van d'ander bobengenoemde sierten. De Pest is in Indien nopt gheweest / noch vande Indianen niet bekent. Vergiften / too- verijen / ende die ghelijck handelingen / waer in de mientgh zijn leven ende gesontheit laet / is haer daghelijc broodt ende seer ghemeeen; Det gebyce vade Stee / Graveel en Scheim- sel ofte gebyckheft / regneert daer veel / prin- cipalijcken onder die getroude mans / om het veel waters datse drincken / ende haer tot alle wellusten ende lechternre begebt / genietende al wat hare herten luste / sitten altoos metten buxch bloodt in't hemdt in haer gallerre / ne- melide hare recreatie met die wint die haer vercoelt / en als dan ee Slaef die haer die voe- ten ende teenen wijft en kraut / een ander aet haest / die derde met ee waper / die de Wliegen afheert / dit is hare gemeene infantie een paer in't na den middagh / alwaerse also eenamid- dagh slaepken neme / en telckē als haer dozi / wozden haer ghebracht schotelen vol conser- ven / alder van dat hem maer lust / oft andere confectionen / om dat ham het water niet qua- licken soude becomen / en te beter sinacels heb- ben / niet sulcke ende die ghelijck erectie ver- drijven sp die daghen ende brengen die nach- ten over / so datse alle in't gemeen gezwollen buxken hebben / Batcho ghelijck / waer van ghemeeenlijck vande Soldaten en ander In- dianen / Barrigols ghenaeint worden / dat is / die buxken / ofte groote buxken. Die dagen vanden Sommer ende Winter / tghelieck jaer dent zijn bynaest e ven landt / het selst wep- migh / hebben inde veranderinghe een ure lut- tel min oft meer van discrepatie. De Son te- ken op / ende te s / wren onder / naet loopen vande Son; Alst middagh is / heeft men ghe- meenlijck de Son boven 'thoof / sonder een- gheshaduwte te maken / hoe wel dat het alte- mets een weynigh upt stecht nae de coerse vande Son; Men siet binnen Goa bepde de Polen vande werelt; De Nooyd ende Zuid- sterre staen niet verre boven den Nooyt /

waer mede ghenoech is vande tijden vanden jaer / sieckten ende ander cranckheden van Indien / nae de coztigheyt van desen is eys- schende.

Dat 35. Capittel.

Vande Munte, Ghewichte, ende Mate van Indien ende Goa.

Et principaelste en gemeeste gelt is genaemt Pardaus Xeraphijns, is van Silber: maer van quade allopy wort geslagen in Goa; hebben een S. Se- bastiaen aen d'een zijde / en 3. oft 4. aen een ge- bonde Pylen aen d'ander zijde / en doet so veel als 3. Testoenen / ofte 300. Reys Portugael- sche munte / en laet op ende af luttel min oft te meer / nae de wissel gaet. Nu isser noch een re- keninge van gelt / diemen noemt Tangas, niet datter sodanige in specie zijn: maer wordē al- les so genoemt inde tellinge / wijs Tangas doen een Pardau ofte Xeraphijn, te weten / quade munte: want hebben twee manieren bā tellē / quade en goede munte: want 4. Tangalen goe- de munte / doen soo veel als 5. Tangas quade munte / waerom altoos in't cooy en vercoo- pen bedingē quade ofte goede munte. Nu isser noch een rekeninghe diemen heet Vlacijns, en is oock niet in specie / dan alleen inde tellinge. Dese 4. goede en 5. quade munte doe een Tan- ga; Het leegheste en onniste gelt is ghenaeint Bazaruco, dese doen 15. quade ende 18. goede munte. Eē Vincijn en 3. Bazarucos doe so veel als 2. Reys, Portugaelische munte; is gegoten munte bā quade Tin; somma dat die 375. Ba- zarucos doen een Pardau ofte Xeraphijn; Nu isser noch een munte upt Perse / ghenaeint Larrijns, zijn lancwerpigh / seer goet sijn Sil- ber / sonder eenighe allopy; dese ghelben t'stuck 105. 108. Bazarucos, nae dat de Wissel gaet / luttel min oft meer. Noch hebben sye gelbt ghewant Pagodes, zijn bā Gout / van 1. ofte 3. soorten / doen altoos over die acht Tangas; zijn gemunt vande Indianen / ende Herdenē / met een Afgod in Duphelsche Figuree / waer om worden ghenaeint Pagodes; Waer zijn ander Goud munte / genaemt Venerianders, sommighe in Venetien ghemunt / andere in Turckien / doen ghemeeenlijck twee Pardau- wen Xeraphijns; hebben noch een Goud munte / genaemt S. Thomas, om datse eenen S. Thomaes gefigueret hebben; doen altoos over die 7. en sommighe 8. Tangas; Men heeft ter oock trealen van achten / die der van Por- tugael ghebracht werden / dese noemensē Par- dauwen de Reales; oock anders gheen munte en isser gangbar van Portugael; dese doen daer ghemeeenlijck alser eerst comen met die Portugaelische schepen 436. Reys vart Por- tugael / ende daer nae verhooghense inde Wis- sel / alsinense soekit om naer China te voeren; maer en ghelben nopt minder noch leegher. Men useert in Goa in't roopen ende vercoo- pē een seker maniere bā rekeninge ofte tellē; Daer zijn Pardauwen Xeraphijns; dese zijn in specie gemunt van Silber; Noemē ooc Par- dauwen bā goudt / waer bā geē munte in spe- cie en is: maer also in tellinge ende rekeninge genoemt wert: wāt alsinē coopt en vercoopt Perlen / Gesteentē / Goudt / Silber en Per- den / noemen maer so veel Pardauwen, ende is dan te verstaē / dat elck Pardau is van 6. Tan- gas: maer bā ander waer alsinē niet te voze bedinght / noement sieckelijck Pardauwe; zijn Pardauwen Xeraphijns, van 7. Tangen t'stuck

Tweede lyp
pape: menten
namelijck
gorde ende
quade munte.

Vande be-
schepde naam
en soorten der
munten ende
ghelben.

Stalen van
achten gelben
436. Portu-
gaelische
tot Goa.

De gelb-
dinghe wert
in coopen van
Ghesterren
ende andere
waer ten dis-
ferente reke-
ninghen wert
staen.

Die Dapen
herieren der
doeken be-
graffen is na
barmen haer
verreert.

Doeken een
aengename
quade.

De pest nopt
getweest maer
vergiften / too-
verijen / ende
die ghelijck
ghemeeen.

Hoe haer de
soortgelien
laten dienen
en bux.

Waghen ende
nachten eghes
heer jaer doo
haer even
langh.

Wegde Polen
der werelt
haer te gelick
bove den ho-
rison.

Zy ghehuycken oock te segghen een Pardau van Larrins, dat zijn vijf Larrins, elcke Pardau dit zijn die munte en rekeninge van Goa, daer sy haren handel met dybben / ende oock menich wel met weet te wt. mē met die wissel- lingen van dien/ op zynen tijt te coopen ende weder te vercoopen; daer is groote valschicheit onder die Pardauwen Keraphius, welcke hie principaelste en gangbaerste munte is/ waer om gestelt zijn op alle hoeden vande straten ende ander wegen/ Indianen die Christenen zijn/ diemen heet Karaffes, dese besien 'tgelc om een cleyn profijt / en zijnder soa sozeet op dat sy't al tellende deur de hand laten passeeren/ ende welen op een haer te sie/ onder yet inde hant op te nemē/ datter eē valsch is/ al lachse onder duysenden / en al nemē wisse inde hant ende keereuse duysent maal om / en comen se vande goede niet onderfchapēnaer op sinj- tende vintuer die valschicheit in; dese worden op't vaste land vande Indiaensche hepbēn gheslagen/ om te doztugesen daer met te be- dregghen/ waerom niemant gelt der ontfant- ghen/ ja al waer maer een halbe Pardau, son- der dese Karaffes te thoonen: dese tellent gelt met sulcke valschicheit / ende alleende besient oft goest is/ soo datse haer verobligereen/ soo daer yet te coyt ofte valsch onder ghevonden woyt/ naer dat sy't getelt ende gesien hebben/ zijn gheschoven het selve goet te doen ende te betalen/ doch selde gebeurt het datter salcant aen ghevonden woyt; zijn oock seer ghedien- stigh om 'tgelc op te loopen wisselen / ende al watneder van doen heeft; siē aende hoer- lien ende voer de hupfen op die strate met een tafel met ghelt op hoophens / elcke hoophen van een Tanga, welcke zijn 75. Balaruco, ende als se mandt een Pardau wil wisselen/ gheben altoos twee ofte drie/ somtijts acht ofte thien Balarucos, boken die 375. Balarucos, waer mede syhaer welen te gheneren/ ende so van alle ander munte naer addenāt; Die gewicht- te van Goa zijn oock in veel d'ige als in Doz- tugael/ met Quintalen, Arrobas, ende Ponden, maer hebben noch een ander ghewicht ghe- naemt Mao, dat is een Hand, welcke zijn 12. pont/ met welcke gewichte men weeght die Botter/ Hantigh/ Sancher/ ende alderhande weegghbare wren; hebben oock een gewicht daermen gemeenlijck die Duper en ander spa- cerijen met vercoopt ende woeght/ ghenaemt Bhar, is soo veel als drie Quintalen, ende een halbe Doztugaelsche ghewichte; hebben een maet diese noemen Medidan, dat is eyghent- lijck maet te seggē is by nae een span hooch/ en een halbe binger langh meet; dese 24. matē doen een Hand, ende twiutich handē doen een Candijl, een Candijl is by nae luttel min of- te meer als 14. Schepelen / waermede men meet ende vercoopt het lijcs/ Coon/ ende alle gepnen/ ende nietende waer/ ende die Sche- pen naer bevracht/ als te segghen een Schip ofte Schijp van so veel Candylon ofte soo veel Bhara. Daer is oock lijcs datmen ver- coopt met Farden, count ghenaecht ghelijck ronden schijpē / met stop ende coorbe te samen gebonden / heeft elcke Fardo gemeenlijck drie en eē halbe Handen lijcs; dit lijcs is beter als dat bupten ende sonder Farden count; is ghe- naemt lijcs Girafal, welcke 'tbeste en thoog- ste inde prijs is; een ander dat wat minder en slechter is ghenaemt Chambafal; Daer zijn noch ander veel soorten van lijcs die minder gelden als het lijcs noch in zijn dopen is/ ge-

lijck wast / woyt het ghenaemt Satte, ende is bynaest gelijc die Gerst/ heeft wernigh scheel; Dit is gemeenlijck die dagelijckse cost vande Boeren Canarijs, ende arm gheneen volck diet dan selven stooren ende reynighen dient ooc vande Hoender en Duyven t'etē/ inde plaets van Gerst; daer zijn noch ander ende veel particulaer munte op ander plaetsen vā Indien/ ende te landwaerts binnen / onder de Hebdenen/ die alleenlijck onder haer en elck- op zijn plaets gangbaer zijn/ want by Benga- len heestmen inde plaets van Balarucos, ende 'teleynste gelt Amandelen; daer se haer nerin- ge niet doen/ ende alle dinghen om coopen/ en ander diergelijcke diuerse munte, op beson- dere plaetsen ende Provirien van Orienten; maer dese ghewoende munte / gewichte ende mate is die ordinarijsche daermen met int ge- nerael ende int gros / ende deur den hant- handelt deur gheheel Indien / ende pri- paellijck in Goa, als 'thoofst ende stapel van de Orientaelsche plaetsen.

Dat 36. Capittel.

Vande Indianen ghenaemt Bramenes, welcke zijn eendeels die Menistren vande Pago- des ende Indiaensche afgoden, van hare manieren ende leven.

Die Bramenes zijn die eerlijckste ende geachtste natie onder die Indiaensche hepbēn/ want bedien altoos de op- perste officij byde Coning / als Me- meesters / Hoofmeesters / Ambassadeurs / en diergelijcke ampten; desghelijcks zijn oock die Menistren vande Pagoden der Indiaen- sche dupbelsche afgode; hebben groote aucto- riteyt ende aensien onder't volc; want de Co- ningen gantsch niet upt en rechtē sonder ha- ren raet ende goetdunckē/ ende om datmen se mach kennen ende vande andere onderschep- den/ hebben ober het naeckte lijf/ te wete: van de schouder diuers ober 'tlijf nederwaerts tot benede aende gozdel ofte doeck / onder die acme drie ofte vier hooybekens gelijc segghel garē / waermede men haer kendt/ ende sullen dat neimnermeer afdoen al soudent haer le- ven costen/ want haer professie en belofte also hout; so gaen naecht/upt ghenomen rondom 'tlijf eenen doeck gewondē die haer schamel- heit bedect; hebben oock somwijlen alse upt gaen/ eenen enckelē lijnen catoenen rock diese Cabaja heeten / stecht aen't lijf van boven tot beneden/ ghelijck sommige ander Indianen/ als Banianen, Gufareeren, ende Decarijs, sy draghen op't hooft eenen witten doeck/ som- mige repen om't hooft gewonden/ daer me- desy't hant bedeckē/ twelck sy neimnermeer afstheeren/ dan langh ende opgeblucht dra- gen als die vrouwen; hebben gemeenlijck aen hare ooren goude gebraeyde ringen hangen; als oock het meestendeel vande ander India- nen; Zy en erten geen dingh dat leven heeft/ dan alleenlijck onderhoude haer niet crupden ende lijcs/ noch in geen cranchhepden/ en sul- len haer om gheenen waerom doen ter Wer- laten / maer eyere haer niet crupden en sine- ringh ende bestricken met Sandalen, en dier- ghelijcke welteckende houten in Goa en aen die Zee rusten zijn veel Bramenes, die haer ge- meenlijck geneeren met cramerije/ crupde/ en apteherpen int cleyn: maer met wernigh eu- rieutheit/ en buplichlijc zijn seer subtyl op ha- re rekeninge ende schyngen/ en scherpsumich/ waerom

da versche- den ander muntē die niet so gemeen- zyn als die voorsghes- t.

Wamanen ende de wse- den die star- hebben groot ghebet ende menien.

Teeken waer by datmen de afgode wies- ters en wse- manen kent.

Wan men die wse- manen kent.

Der wse- ren wse- eten ghe- gebieten die leven gehad- gebeten maer kruppen/ etc.

Goedmeete- luyden/ die goede van valschicheit- teijer subtyl- comen onder- schepden ende- gerat tellen.

Wisselbanch- op alle hoeden- der straten.

Supbel ende- seerger wer- den met ver- schepden ghe- wichte ver- baundt.

Vande lijcs- ende ander- Coen maten- nae de welcke- de schepen ooc- bevracht- doozden.

Omverchept- tusschen dese- besien ende- gheneeren- lijcs.

ter- lant- i- der- ande

an- elken- ter- kreye

sta- vere- n- van- mē- sere- i- bise- kher- wren

Ghemeyne
volckes sekte
en superstitie

waerom maecte die ander slechte Indianen
ende t'gemeen volck wondere beuselingen en
grillen diets/ van dat hare religie ende super-
stitien aengaet/ ende die ghemeene man gelo-
ben haer als Propheten: het ghene dat haer
des morgens eerst int gesichte comt/ dat aen-
bidden sy dien gheheelen dach. Die vrouwen
hebben maer een doech om't Lijf als sy upt
gaen/ die haer bedeckt van boven 'thoofte tot
die knien toe ende voorts naecht; hebben rin-
gen deurt de neus/ om de beenen/ ende teenen/
ende den hals/ aen elcken arm/ beede handen
seven ofte acht ringhen ofte Manillas, som-
mige van Silver ende vergult diet vernoo-
gen/maer t'ghemeene volck van glas/welcke
is ghemeenlijck de dracht van alle Indiaen-
sche vrouwen/als die vrouwe is van seven en
die man van negen jaren/ so trouwen se/maer
en spreke malcander niet toe/tot dat de vrou-
we is om te baren; Ende als die Bramenes
sterft/ so vergaderen alle die vrienden en ma-
ken eenen put inde eerde daer sy veel hout en
goet in sincken/ en wesen den man van mach-
ten/welcke ende Sandalen ende ander crup-
deren/ Rys/ Coorn/ en ander spijzen/ met veel
Olve/om dat het vier te beter branden soude/
ende also sincken den dooden Bramenes daer
in/ende als dan comt zijn vrouwe gelept met
veel speel-lieden ende hare naeste vrienden al
singhende eenighe liedekens/ ofte lofsanghen
van hare mans leven/ende die vrienden geven
haer eenen moct ende versterkinghe/ datse
haer man ghetroostelijck wil volghen/ ende
met hē gae lecht inde ander werelt/ so want
sy dan hare Zwielen af en deeltse met haer
maechschap/ en springt al blijdelijck en lach-
de in't vier/ende woxt terstont vande omstaē-
de met hout en Olve verstoet en verinooyt
ende also met het lichaam van haren man tot
aschen verbrant; en soo't sake ware/ dat sel-
den ghebeurt/datse haer niet met haren man
en wil verbranden/ so sijnt naeste het haer tot
die gront toe af en mach haer leven dagen
geen Zwielen ende clemodien meer dragen/
ende woxt voorten seer verschobē ende van
alle man veracht als een onrechtijcke vrouwe;
Dese usantie van branden ghebruycken oock
die eedels ende principaelste van't landt/ende
oock sommighe rooplieden/niet jegenstaen-
de woode alle die doode lichaem het sy vā wie
dat is tot aschen verbrant/ende die vrouwen
naer haer mans doot het haer toyt afghesne-
den/en gaen sonder Zwielen/waren aen men-
se kent/dat het weduwe zijn; D'oorfakē ende
den eersten op comt van die vrouwen met ha-
re doode mans lebendigh te branden/ is naer
der Indianer selfs vertellen/als dat in lange
hoozleden tijde die vrouwe (gelijck sy seer lu-
pneus en oncuys van naturen en comple-
xen zijn) hare mans veel om de hals brachten
met seyn/ als sy die mede waren/ gelijck sy
daer seer behendigh in zijn/ om alsoo beter te
moghē altemēt een ververfinghe krijghen/
hare oncuysche begheerten ende lust te versae-
den/ welcke sien den Coningh dat sy zijn
principale heeren/ Capiteynen/ende Solda-
ten/ waermede sy zijn staet en Coningrijck
moest onderhouden ende beschermen/dat die
soa haest conincuerden ende te niet ghinghen
door die boosheit van die vrouwen/heeft het
selde soa veel het moghelijck waer willen be-
leete/waerom een expresselijcke wet heeft ge-
maect/ ende gestatueert/als dat so haest als
die mans gestoyt ende verbrant soude wer-

Maer van
neghen/ ende
vrouwe van
seven jaren
werdt samen
ghetrouwt.

Der Bram-
nen vrouwen
offen haer
eggen leven
en geselschap
van haer ge-
stoyden man-
nen.

Straffe der
vrouwen die
hare mans
begheerten
met haer eyde
doot wie wil
verschappē

Ennawer-
licheit der vrou-
wen in't doo-
den van haer
eggen man.

Ceremonien
die de wedu-
wen moeten
onderhouden.

Ennawer-
licheit der vrou-
wen in't doo-
den van haer
eggen man.

dē/ datmeder die vrouwe lebendigh met soude
verbrandē/ om haer daer door een hreese aen-
te jagen/ datse also souden cesserē die mans
te vergebē/ welcke int eerste seer scherpelijc
onderhouden is gheweest/wel verstaende dat
het alleen geboden was/ beroerende die edel-
lupden/ regierders ende Bramenes, want het
ghemeene volck geen geweer noch wapenen
mogen handelen/ en zijn bynaer gelijck Sla-
ve in somma dat het metter tijt een gewoon-
heyt ende costumē is geblevē/ ende houden
hedensdaeghs door een punct van haer Wet/
ende ceremonien van hare duypelsche religie/
ende doent althans upt byse en goede wille/
door haer aenporinge vā hare vrienden ende
maechschap; Dese Bramenes onderhouden
oock sekere vastendaghen int jaer/en dat met
soo groote abstinentien dat sy vande ghehele
daghen/ ja sommighe drie ofte vier daghen zijn
sonder eten/hebben hare Pagodes ende afgo-
den/ wiens dienaers ende Menistren sy zijn/
daer sy wondere Histozien ende mirakelen af
vertellen/ en seggen dat dese Pagodes by haer
mensche zijn geweest/ ende door hare heyligh
leven en goede werck in dese werelt gedaen
zijn door hare verblijden int ander levē heyligh
gheworden/ alsoe met hare mirakelen
deur den duypel gheopenbaert hebben/ ende
door haer bevel hare figuren afghemaect/
inde leestelike ende grouwelike sojme die-
men soude mogen versterke/dese bidden sy aen
en doen haer offerhande met veel duypelsche
superstitien/ ende gheloooven vastlijck dat het
hare Advocaten ende voorspreken by Godt
zijn/ gelooven oock alles datter eenen opper-
sten Godt is diet al regiert/ende dat die ziele
onsterfelijck is: maer datse van d'een lijf int
ander loopt/so wel van beesten als van men-
schen naer hare verdienste/ naer die wet van
Pythagoras, wiens discipulen sy seggē te wesen.

En Wet ge-
ordneert/die
vrouwen
die haer man
ombrachten
selver lebe-
digh niet haer
mans verlijt
soude werden
welck nu al
Godts diens
in ghebruyck
lijst.

De Bram-
nes onderhou-
den vasten-
daghen.

Fabelen van
dat de duyp-
elsche afgo-
den heyligh
menschen
zijn ghe-
weest.

Welck ghe-
looft dat de
Pagodes al-
leer by
Godt zijn.

Dat 37. Capittel.

Vande Gufuratten ende Banjanen
van Cambajen.

Die Gufuratten en Banjanen zijn van
t'landt van Cambajen, ende hebben
veel hare residentie in Goa, Dien,
Chaul, Cochijn, ende ander plaetsen
van Indien/ doofake hare handelinge ende
traffijcke die sy seer sterck byjbe in alle coop-
manschappen/ als Coorn/ Catonen/ Lijwaet/
Wijn/ Rys/ ende andere waren/ principelijck
in alle edele gesceenten/ daer se wonder op ge-
slepe zijn/ sy zijn wyter mate subtil en seker
sinnigh op alle rekeninghe ende schrijven/soa
datse hier in niet alleen alle ander Indianen
ende onliggerende natien te boven gaen/maer
oock die Portugesen/ in die halve veel abon-
tagten hebben/ verstaen haer wonder wel op
alle coopmanschappen/ en zijn seer loos om
jemand te bedriegen/ dese en eten oock niet
dat leden ofte bloet heeft/ noch en sullen geen
binck ter werelt het sy hoe cleyn ende onnut
dat soude moghen wesen dat leven heeft/ doo-
der/ want gelooven vastelijck dat alle dingen
selen hebben/ ende haer eben naesten sy/ naer
die wet van Pythagoras, ende onderhouden dat
straffelijck/ datse dickwils vande Christenen
ofte Portugesen sullen coopen eenighe vogels
ofte ander ghedierten/ die se int sin hebben te
dooden/ en laets weder bliessen oft loopen/
sy hebben voer een manier in Cambajen, op
die wegen ende wildernissen te setten/ backen
met

Sal-
ba-
cken
en
gri-
nen

Die
baj-
nen
nort.

Fabelen van
dat de duyp-
elsche afgo-
den heyligh
menschen
zijn ghe-
weest.

Die bi-
dalen
vanden
pauze
van u-
volke
men
wegge

De Gufur-
atten ende Ba-
njanen cleecken
van alle an-
dere Indianen
ofte Portugesen
sen.

Gufuratten
dooden noch
eeten gheden-
dingen dat se
ve ontfangen
breke.

met water / ende wazpender Doorn en ander
creptien / om die voghels ende ghebterten te
fpijfen / ende hebben dooz gheheel Cambajen
Gast-hupfen dan't land daer toe geordineert
daerinnen alle voghels ende alle ghebterten in
tureert / ende van alle cranckheeden gheueft
met grooten opficht ende neestigheyt / en ne-
menfe in als waer / gelijck oftet menfche wa-
ren / en alfe ghesont zyn latenfe weder vliegen
ende loopen / welke onder haer is een werck
van groote caritaten / seggen dat zijt doen aen
haer eben naesten / ende foo sp een luyt ofte
blop vangen en fullenfe niet dooden / dan ne-
menfe en fettenfe op een laphen pewers in ee-
nigh gaetgien inde muur en latenfe alsoo loo-
pen / men en mach haer gheen meerder quella-
gie aen doen / als pet te willen dooden in haer
pseente / sp en fullen niet aflaten te bidden en
te smeekē niet alle ootmoedigheyt / datmen so
grooten sonde niet en wil doen / te benemē het
leven dat Godt inderziel ende liff gheschapen
heeft / fullen oock wel gelt offeceren datment
willaten leven en bydoen gheuen / sp en eeten
oock gheen d' d' d' / d' d' d' / d' d' d' / noch eens-
ghe crupderen die eenige coleur van root heb-
ben / noch Epere / want gelooft datter bloet
onder is / en byncker oock gants geenē wijn
noch en gheintuten gheen d' d' d' dan alleenlijck
water / zyn so schou van niet ander menschen
bapten hare natie te eeten ofte aen te roeren /
datse eer fouden van hongher ende doyt ker-
ven / dan eenige spijse van ander volck flechts
aen te raken / het geschiet d' d' d' datse alte-
met met die Portugesenschen van Goa nae
Cochijn vaten om haer waren te sijten / ende
met die Portugesenschen handelen / ende als dan
maken hare facie van so veel daghen onder
weghen te blijven als haer by naer dunctat
moghelijck te wesen / waer naer hare provisie
niet nemen / van water ende hare crupderen
daerfe haer niet onderhouden / en geschieden-
de den tijt langher te vallen als hare rekenin-
ghe geweest is / en dat hare provisie ende wa-
ter op is / gelijck het gheschiede als ick van
Goa naer Cochijn boer / soo foudense veel lie-
ver van hongher ende doyt vergaen ende ver-
smachten als pet te sinneken en te gheintuten
vande spijse en water vade Christenē ofte van
jemenat anders / sp fullen haer altoos wassen
aleer sp eeten / gelijck oock de Bramenes / oock
t'elken alfe haer ghevoegh doen ofte water
maken / zyn van coleur gelijck die Bramenes
geelachtigh / ende som nighē wat witter / ende
men vint vrouwen onder haer die in witheyt
ende schoonheyt die Portugesen vrouwen
te boven gaen / zyn ghesatfonteert van aen-
sicht liff ende leven / in als gelijck die van
Europa / uptghenomen die coleur / hare cle-
dinge is eenen witten enckelen roc op't bloo-
te liff / handē hals af flechts ende enckel om't
liff tot beneden toe / ende inde fide onder den
arm toeghebonden / die schoenen van root leer
booz sekerp ende omgeroint / den baert afge-
schozen als die Turcken / behouden alleen die
knevels / draghen op't hooft gelijck die Bra-
menes eenen witten doech die ofte viermaels
om gewonden / ende recht onder't hant aende
sterre van't boozhooft / strejken alle moztens
een wepnigh wit Sandalo met water ghema-
len / en daer vier oft vijf creptgientē tijt op
gerapt / t'welcke die Bramenes oock veel booz
een gebuich hebben / is een sekere superstitie
van hare wet / hebben ghemeenlijck het naecte
liff besmeert met Sandalo / en ander welcke

hende crupden daerfe wonder goede bysenden
af zyn / gelijck oock alle Indianen / diese veel
in alle dinghen ghebruycken / hare vrouwen
gaen gelijck die vrouwen vande Bramenes /
sp eeten gelijck de Machometiten / ende alle
ander Indianē op d'aerde neer / In hare hup-
fen ofte vergaderinghe sitten op d'aerde neder
op eenighe Matten ofte Tapjten / ende laten
altoos hare schoenen booz die deur staen / soo
datse altoos barboets in hare hupfen gaen /
waerom ghemeenlijck die schoenen die hielen
neer cacken om de moppen te sparen van t'el-
ken upt en aen te doen / Sp hebben noch ander
dusent ceremonien en Heydenfche supersti-
tien die niet veel beduyden / waerom alleen die
principaelste hebben vertelt / waer aen men
ghenoegh can verstaen / wat haerder belan-
ghende is.

Dat 38. Capittel.

Van de Canaras ende Decanijns.

Die Canaras ende Decanijns zyn van
t'ant van Decan / datmen ghemeen-
lijck Ballagare noemt / gheleghen ach-
ter Goa / dese wonen veel in Goa / als
waerfe hare woonplaetsen en winckels heb-
bē / van allerhande Fluweel / Zpde / Satpnen /
Damaften / dat sp vande Portugesen int gros
op coopen / desghelijcks allerhande Catoenen
Lpwaet / Dozelepen / ende alle waren van
Cambajen / China / Bengallen / &c. dat sp
gelijck die boozcoopers op coopen vande
Portugesen ende ander natien / ende vercoo-
pent en sijten weder int cleyn / waer toe heb-
ben hare Makelaers van haer epghen volck /
die alle dinghen op loopen / dese byngen oock
alle victualien en lustochten van't vaste land
inde stadt ende t'eylant van Goa / hebben ha-
re Indiaensche schepen daerfe met handelen
naer Cambaja / Sunda / ende het roode Meyz /
Zu veel van haer Gout ende Silber smede /
ende die in Cooper werck / en seer goede werck-
hupden / hebben oock ander veel ambachten en
handwercken / als Barbiers / Medecijnen /
Timmerleden / en dierghelijcken die alles in
Goa wonen / soo dat sp by naest soo veel in't
gheral zyn als die Portugesen / Mestisen / ende
Christenen / haer cledinghe is gelijck die Gu-
suratten ende Benjanen / uptghenomen die
schoenen diese draghen op zyn antjicks / met
deurghefeken teenen / ende hoven toegeregen
op die naecte voeten / diese Alpcas noemen /
desghelijcks draghen die haerden ende t'hapz
gelijck als wast sonder te scheeren / dan alleen-
lijck t'haer opghedlucht / ende metten doech
bedeckt / als die Benjanen ende Bramenes / oock
zyn dese gelijck in coleur en fatsoen van lijf en
leden / eeten alle d' d' d' / uptghenomen Roepen /
Darchens / en Buffels / vlesch en vlesch / hou-
den den Os / Koe / ofte Buffel booz hepligh /
diese gemeenlijck by haer over't hups hebben
loopen / welke sp besmeeren / bestrjcken / ende
alle vrientschap vande werelt betwijfen / ende
voeden hen met het gheene dat sp selfs eeten
ende alfe haer ghevoegh willen doen / comen
hare handen daer onder houwen / en sijtent
alsoo werck / naepen des nachts onder haer in
hups / in somma houden hen in als gelijck oft
eenigh verstandigh mensch waer / waerme-
de sp meenen Godt eenen grooten dienste aen
te doen / In haer eeten ende in hups te sitten /
wassen / repnighen / ende ander ceremonien en
superstitien / zyn in als gelijck die Bramenes /
Gufuratten /

De Canaras
houden een
Os / Koe / ende
Buffels booz
hepligh.

Manieren
int huwelijc
ken vande
Canaras en
de Decarijns.

Gusuratten ende Benjanen; In hare houwe-
lijcken beloven malcanderen van seuen ofte
acht jaeren/ en comen tot elfen twaelfjaeren/
houden hare Buploften en vergaren by een;
Alse Buploften sullen houden so beginnense
vierthien daghente bozen/ alle daegh tot den
dach vande Buploft/ een groot ghelaet van
Trompetten/ Toommelen/ ende Beckens/ en
duert wel vierthien daghen daer naer nacht
ende dach/ met soo grooten gheluyt van ghe-
sangh ende hare Instrumenten/ datmen hoor-
ren noch sien en mach; den dach van te trou-
wen soo vergaren die vrienden van beyde sy-
den/ ende sitten op die vloer in hups/ rontom
een vier/ ende keeren dat seuenmael om/ met
sommige woorden/ waermede het houwelijc
bevestigt is/ en is te verstaen datme met die
dochteren gheen huwelijck so goet en geeft; dan
alleenlijck sommige Juweelen/ als Bjaelet-
ten/ Doz- ringhen/ ende diergelijcken van clep-
ne valeur/ waer mede haer die mans moeten
laten ghenoeghen/ want die dochters en zijn
gheen erfgenamen/ die soonen ervent al; maer
onderhouden altoos hare dochters en susteren
tot dat sy trouwen; doot zijnde worden doch-
ter verbaert en sommits de vrouwe lebédich met
haer; maer niet soo veel als vande Bramenes;
een peggelijck van haer volghet het ambacht en
neeringhe van zijn ouders/ en trouwen mede
die dochteren van dien/ welke sy noemen ge-
sachten; sy hebben hare vastel daghen ende ce-
rimonien ghelijck als de Bramenes; want de-
se zijn gelijck die leechen/ en die Bramenes als
die gheestelijckheyt/ Menistren, ende hare Af-
goden/ Propheten. Sy pachten oock die Tol-
len ende renten vande Portugesen/ ende des
Coninckhs vande landen van Bardes, Salfete
ende t' Eylant van Goa, die onder de jurisdictie
van Goa zijn/ so dat se dierwils dooz eenige
geschillen ende questien in alle rechte moeten
compareren/ alwaer sy altoos yetsoonelijck
gaen sonder voozspaeck ofte Advocaet/ ende
weten soo wel hare woordt te doen ende te al-
legieren met die ordinantien ende Topen van
Portugael/ jae tot int gheestelijck toe/ dat sy
tot een punte weten te seggen waer geschre-
ve staet/ beter als eenige Licentiaer inde rech-
ten/ en maken hare supplicatie ofte requesten
sonder jemanck daer toe te beropen/ dat die
Portugesen dierwils verwondert zijn van
haer scherpsinnicheyt/ gelijck ick menichmael
aen haer gheexperimenteert hebbe; wanneer
het noodigh is haren eedt af te nemen om ge-
tuyghe te wesen/ soo setmen haer in een Cir-
kel ofte eenen ronden ringh/ ghemaecht op de
vloer van affche/ alwaer se binnen in staet/ leg-
gen haer een wepuyck affchen op't bloote hooft/
ende houden de een handt aen't hooft/ ende
de andere op de bozst/ ende als dan sweeren
by haren Pagode op hare tael/ waer mede
sullen die waerheyt segghen van datmen haer
vraecht sonder eenige faulten; want gelooven
vastelijck dat se eenwigh verdoemt soude we-
sen/ so sy dan eenige leughen seiden/ ende die
waerheyt verborghen hielden; dat zijn haer prin-
cipaelste usantien ende ceremonien/ hoe wel sy
noch veel ander hebbe/ die wy alwillens vooz
by passeren/ om die lanchtheyt te sejuwen.

Hoe datmen
die Canaras
doet/ weeten
ende den eedt
afnemen.

Dat 39. Capittel.

Van die Canarijs ende Corumbijns
van Indien.

Die Canarijs ende Corumbijns zijn
die boeren/ ende die geen die haer met
landt- bouwinghe/ bisscherge/ en dier-
ghelijcke neeringhe gheneeren/ en die
Indiaensche Palm-boomen (daer die Cocus
aen wassen) waernemen; Daer zijnder onder
haer die anders niet en doern als die cleederen
wassen/ t'welck aldaer gelijck een hantwerck
ende neeringhe gheuseert wert/ dese worden
ghenaemt Maynattos, daer zijn ander dincen
heet Patamares, welke dienen alleenlijck vooz
Boden om vrieden en bootschappē van d'een
plaets op d'ander te bestellen over landt/ des
winters almen de Zee niet en mach gebruyke-
ken; Dese Canarijs ende Corumbijns zijn
die verachtste en miserabelste vande India-
nen/ ende leven seer armelijck/ en onderhou-
den haer met clepne kosten/ eeten alle dingen/
uytghenomen Kopen/ Ossen/ Buffels/ Dec-
kens ende Hoenderen vleys; hebben hare re-
ligie ghelijck die Decarijns en Canaras: want
zijn alle van een landt en manieren/ met wep-
inghe differentie/ gaen gants naecht/ uytghe-
nomē die schamelheyt met een laphen beede.
Die vrouwe gaen met een doeck om't lijf ge-
bonden/ beneden den schouder tot die halve open
toecomende/ ende staet dan d'ander eynt ober
die rene schouder/ so dat die halve borsten be-
dekt zijn; zijn van coleur swartachtigh ofte
doncker bruyt; veel van dese zijnder Christe-
nen ghedoopt/ overmits dat hare meeste ha-
bitatie is aende Zee- cant/ ende naefsighelegen
landen aen Goa, ooz sake dat de Palm-boome
wassen aende Zee- cant ende Oeveren vande
Rivieren ende wateren; ende het Rys woort
gesapd op leegh landt/ dat swinters met wa-
ter bedeckt is/ waermede dese Canarijs haer
onderhouden; dese hzengē Hoenderen/ Fruyt/
Welck/ Eperen/ ende ander diergelijcke wa-
ren van't landt inde stadt te coop; woonen in
clepne strope hupstels/ en hebbe so clepne deu-
ren datmen der al cruppende moet in oft uyt
comē; hare hupstael is een mat op d'eerde om
te slapē een put ofte rupl inde vloer om't Rys
te stampen/ ende een pot ofte twee om't Rys
te koken ende alsoo levens; ende genereren so
veel dat wonder is; want hebben gemeenlijck
het hups vol kinderen dattet rreelt/ en loopen
al naecht/ tot dat se seuen oft acht jaren oud
zijn/ dan bedecken se haer schamelheyt; wan-
neer die vrouwen baren gheschiedt dierwils
dat se alleen in hups zijn/ terwile die man int
veldt is/ ghelgcht in eens ghebeurt is/ gaen-
de met andere goede vrienden wandelen in't
veldt/ deur de Dorpen ende Wooninghen van
dese Canarijs, ende om dat ons dozse/ gin-
ghen by een van dese Canarijs hupskens om
water te epfchen/ om ons dozst te laben/ dat
sy ghemeenlijck bynicken uyt eenen cooperen
rugt kan om alsoo sonder den mont te raken
van hoogh in te stozte/ welke is alle het Me-
tael dat se in hups hebben/ so gheschiedt om
dat my den dozst meest quelden/ booghde my
ter neder en stac mijn hooft inde deur/ epfche-
de wat waters/ so woort ic gewaer en vrouwe
die alle in hups was/ en bant vast hare doer
om haer middel/ hebde vooz haer staē eenen
bar vā hour (die de Portugesen Gamello noe-
mē) vol waters/ en stont en wiesch en kindeke
dat sy op die stont sonder vernāts hulpe noch
by wesen gebaert hadde/ en gewasche sijnde/
lepde sy naect op d'eerde neder/ op een groot
hyge blat vā Indē/ en badt my dz ic wat ver-
toebē wilde/ sy soude my terstot water geven/
als ick

Manieren
int huwelijc
ken vande
Canaras en
de Decarijns.

Hoe datmen
die Canaras
doet/ weeten
ende den eedt
afnemen.

Hoe datmen
die Canaras
doet/ weeten
ende den eedt
afnemen.

hanc
m
p
m
m

hanc
m
p
m
m

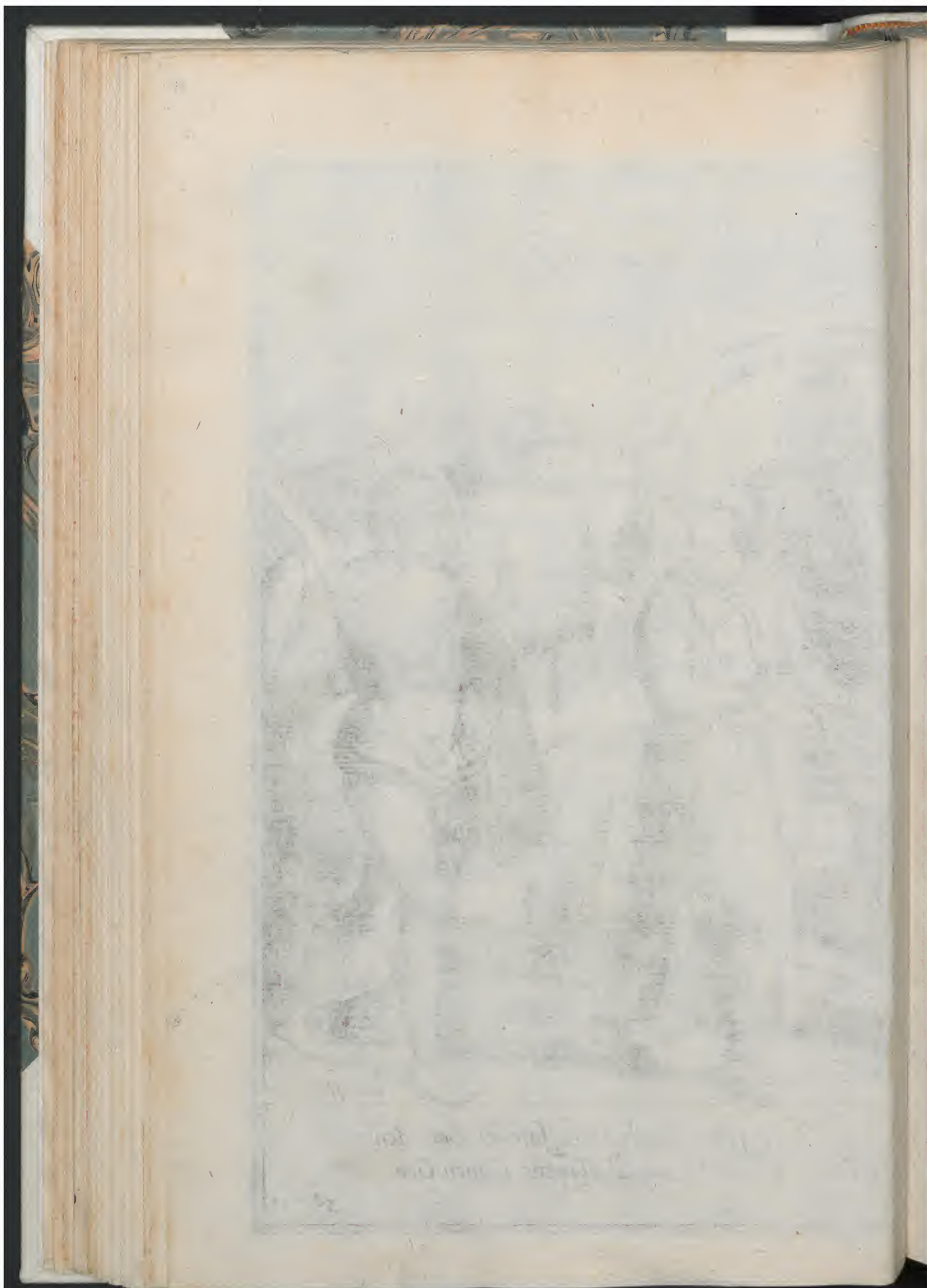
hanc
m
p
m
m

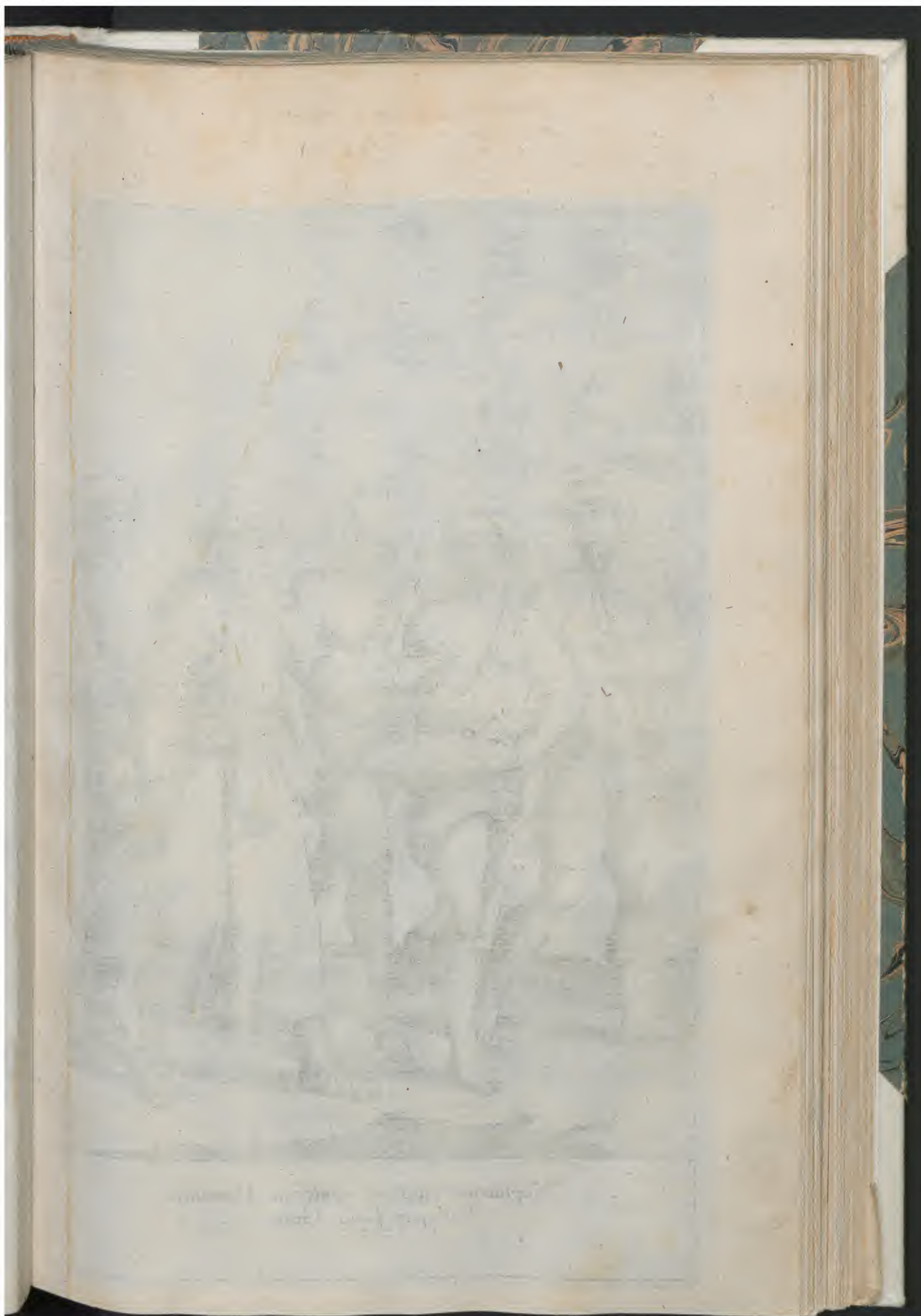

*Legati Regis Ballagatte in
urbe Goa comitatus.*

Die staet des Ambassadeurs van den
Coninck van Ballagatte binnen Goa

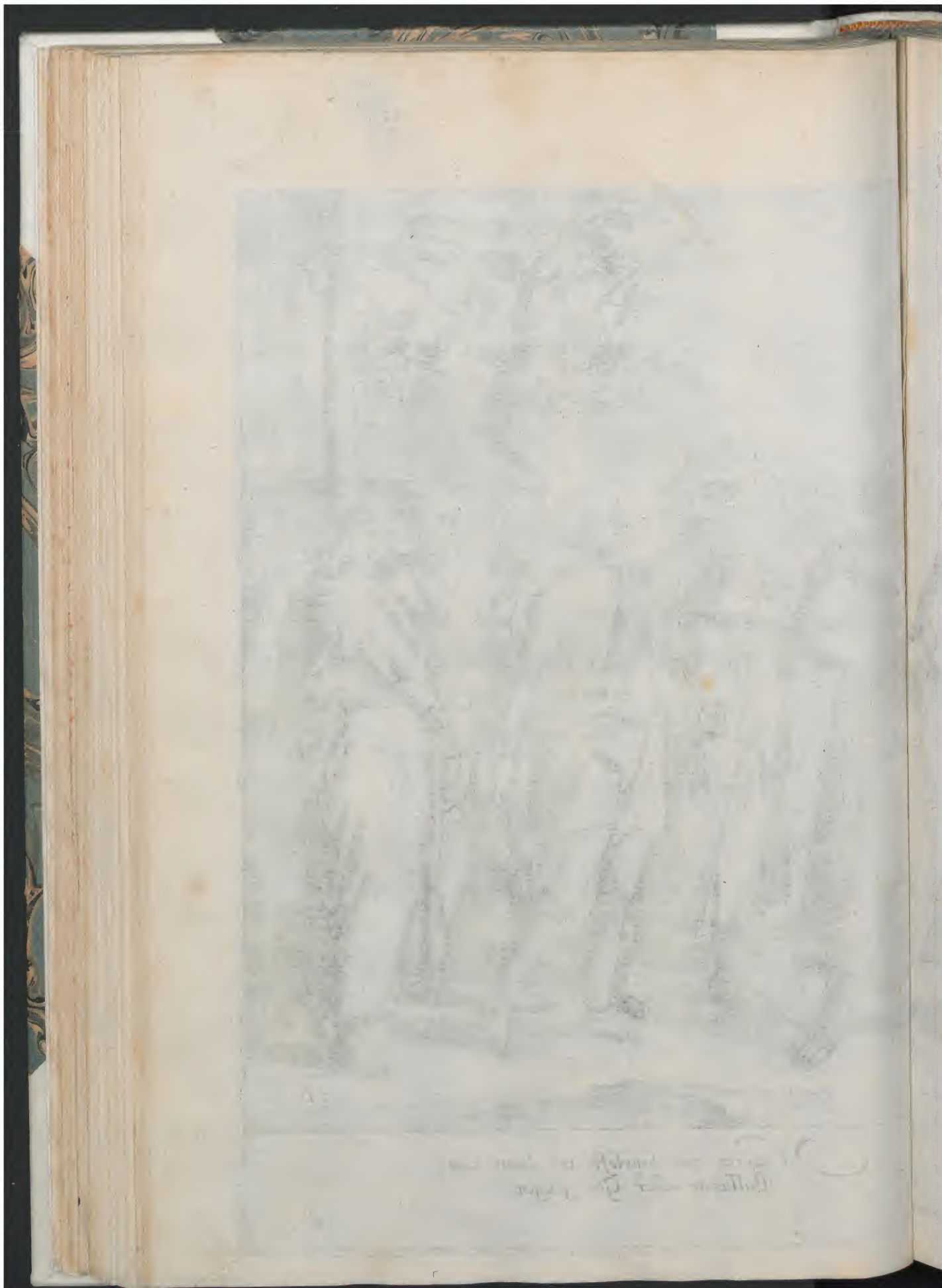
*Nuptiarum ritus, et epulę in Provincia
Ballagatę supra Goam.*

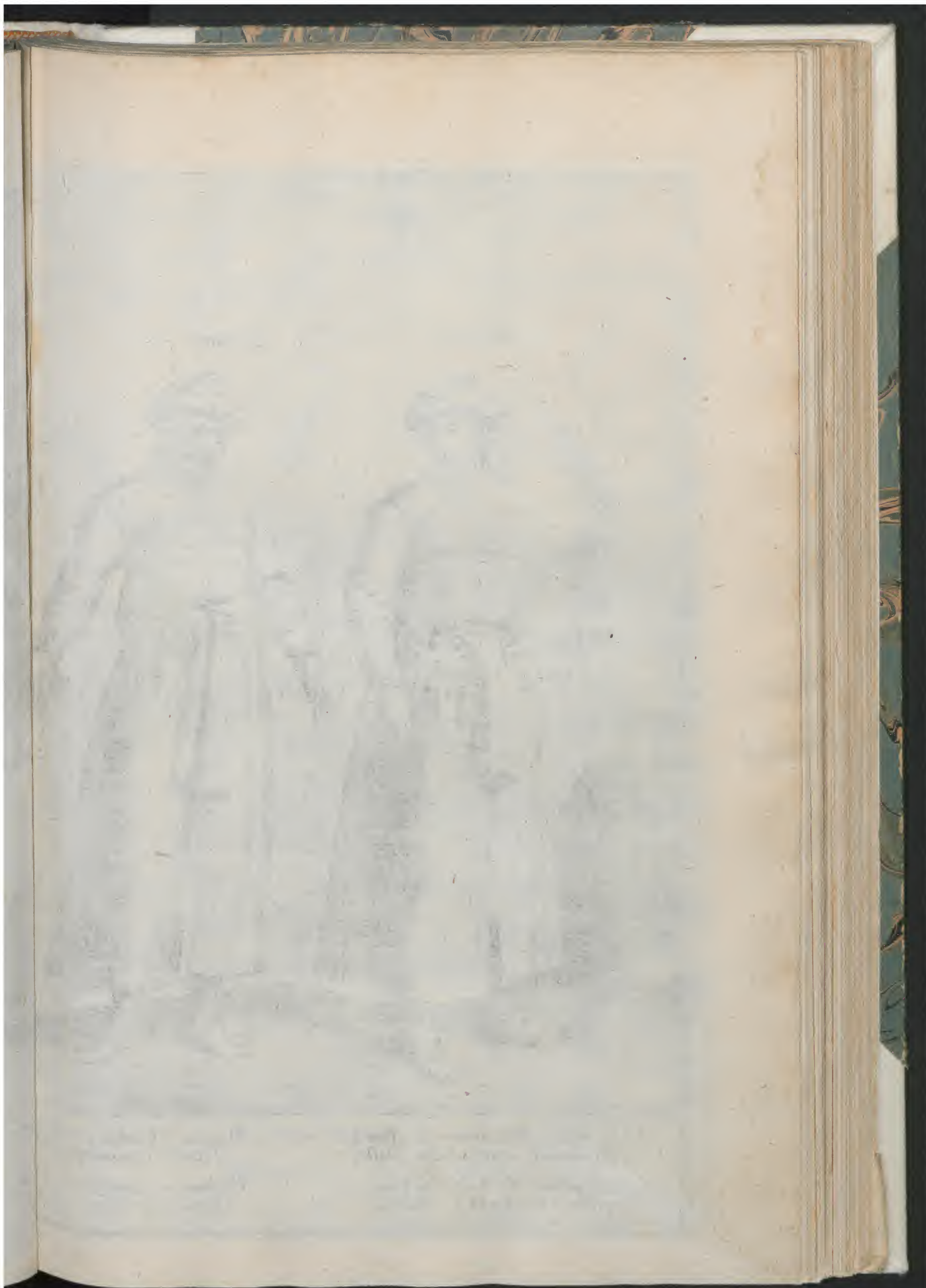

Isa. a Dec. fec.

*Maniere van bruyloft int Lant van
Ballagate achter Goa gelegen.*

58 en 59

Linschoten.

Mercador.

Baniane.

Habitus et facies Mercatorum Goensium Indorum,
qui mutandis mercibus valde industrij

Habyt en gedaente der Indiaensche Coopliuyden
welcke in hare handel seer cloeck zyn

Banjanen e Cambaja populus estimant
scribendo, supputandoque valde exerc

Banjanen van Cambajen int rekenen va
schryven en rekenen zeer goeffen

Bramene.

Bramenes Idolorum in India Sacerdotes.

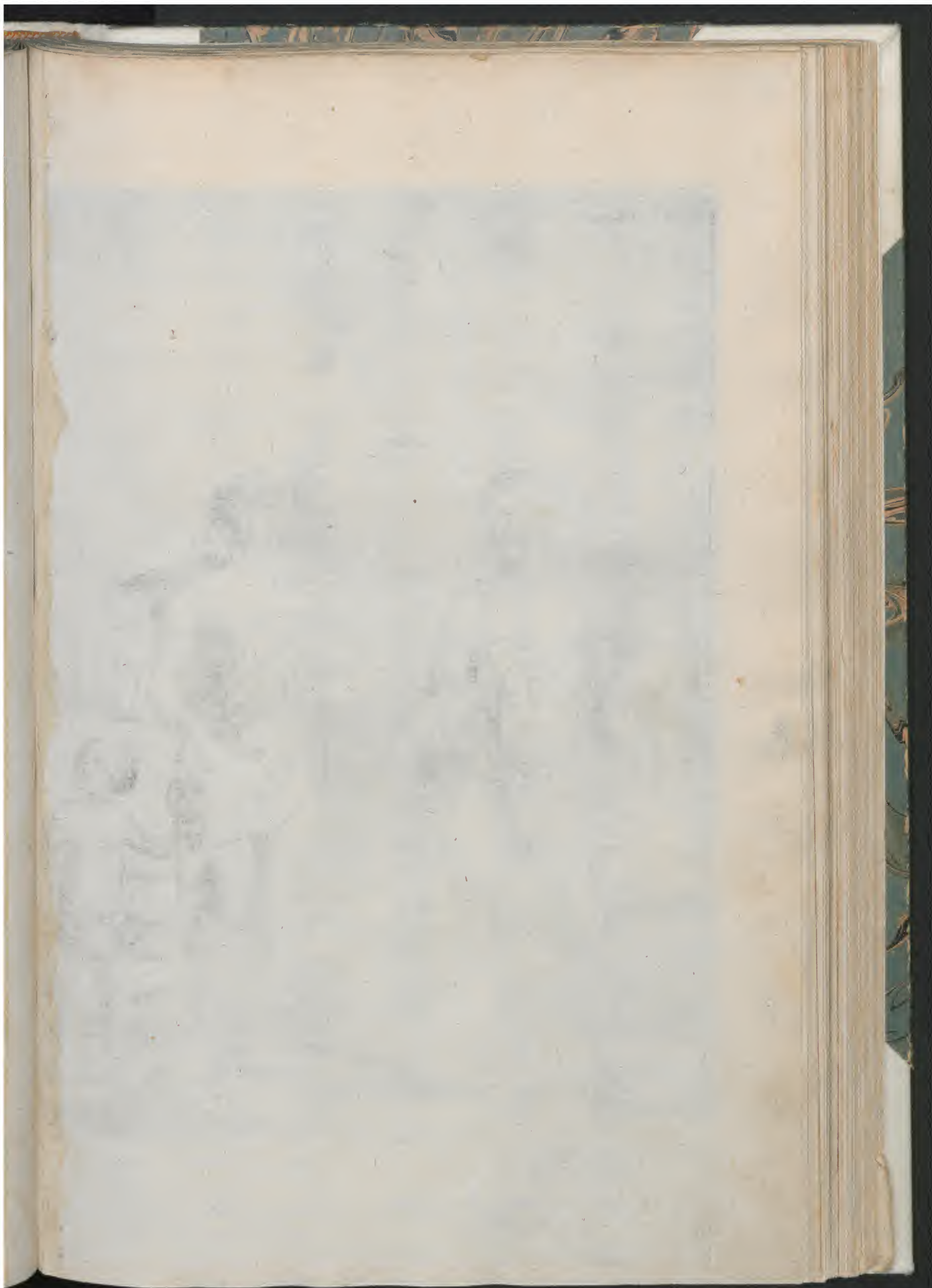
Bramenes der Indiaenscher affgoden Papen
ofte Priesters.

58 en 59

ulus stimandis gemmis,
vultu exercitatus.

nt konen van gesteenten
eer goeffent.

N. inschoten

Canarim

Agricola Indus Canaryn dictus
Een Indiaens lant ofte bouwman
genaemt Canaryn.

Indorum liberi pro eorum consuetudine
tantum rariori tela contextis.
Indiaensche kinderen als slants manier is alle
melheyt met een dun linnen doecksen bedeck.

*Suetudine pudendis
tectis.*

*nier is alleen die scha:
Een bedeckt hebbende.*

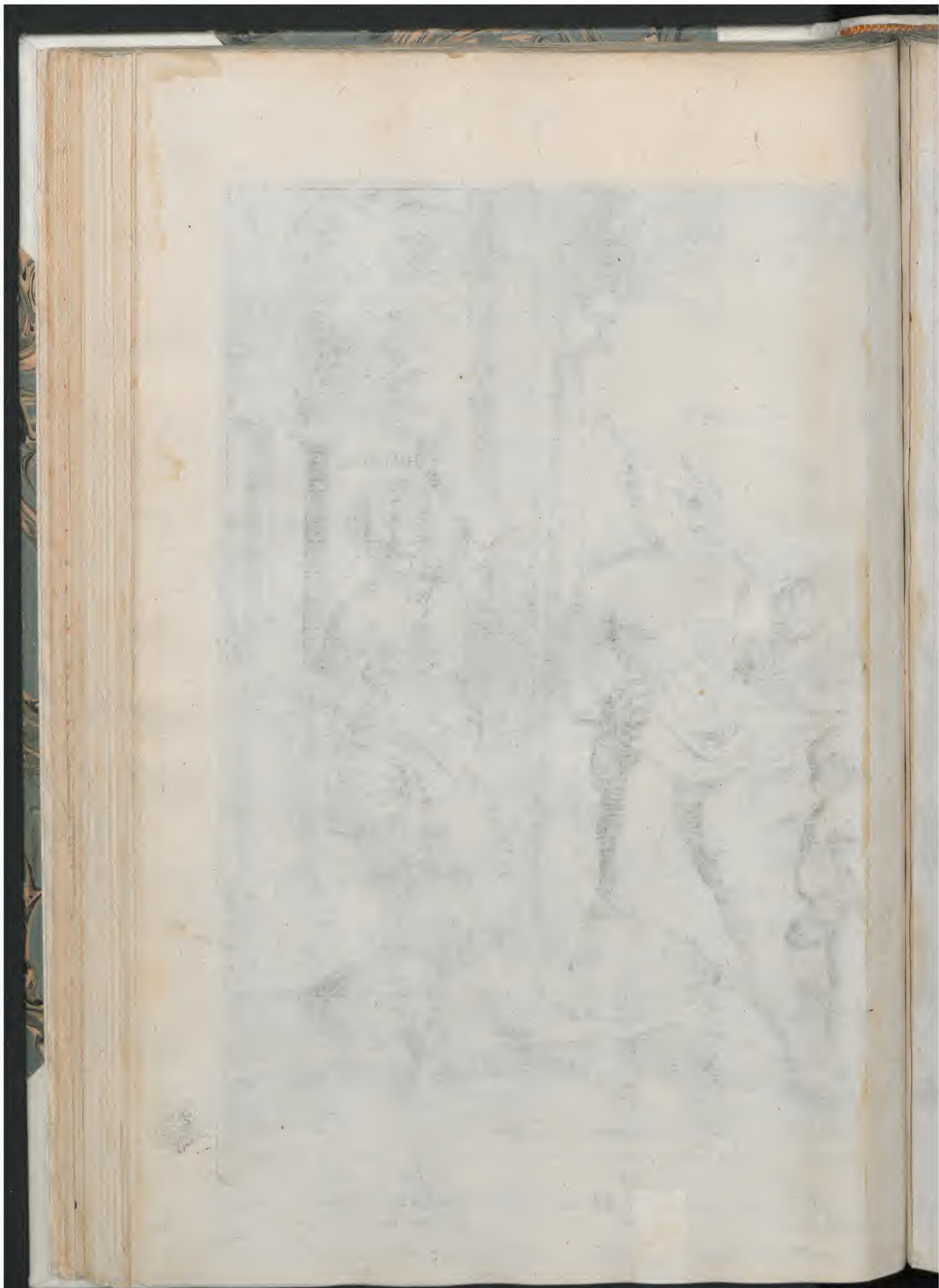
*Miles Indus quem lascarin
nominant*

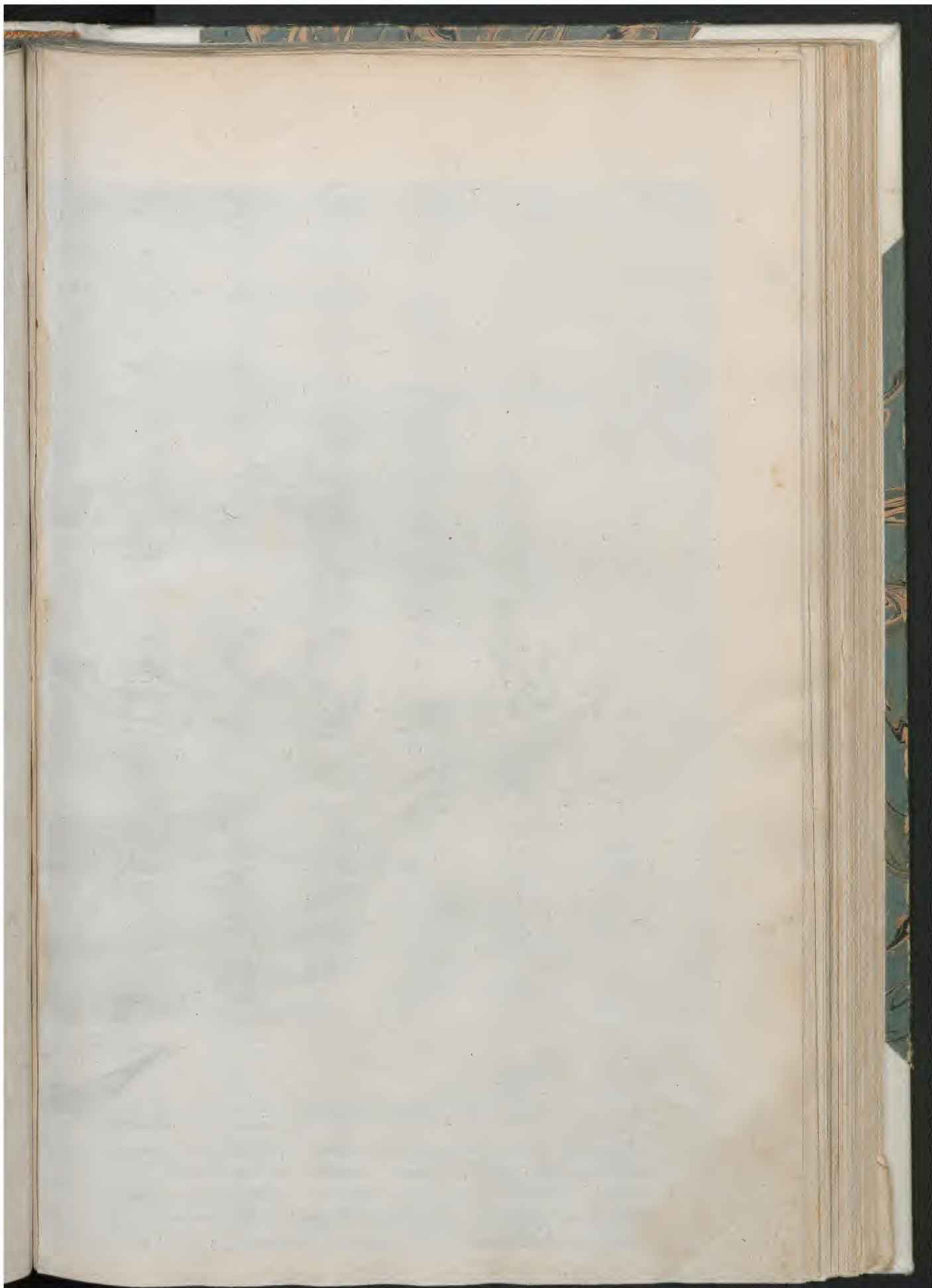
*Een Indiaens soldaet lascarin
geheeten.*

*Inda meretrix saltando et canendo
victum queritans.*

*Een Indiaensche lichte vrouwe met dans:
sen en singen haer cost winnende.*

58 en 59

Ninschoten.

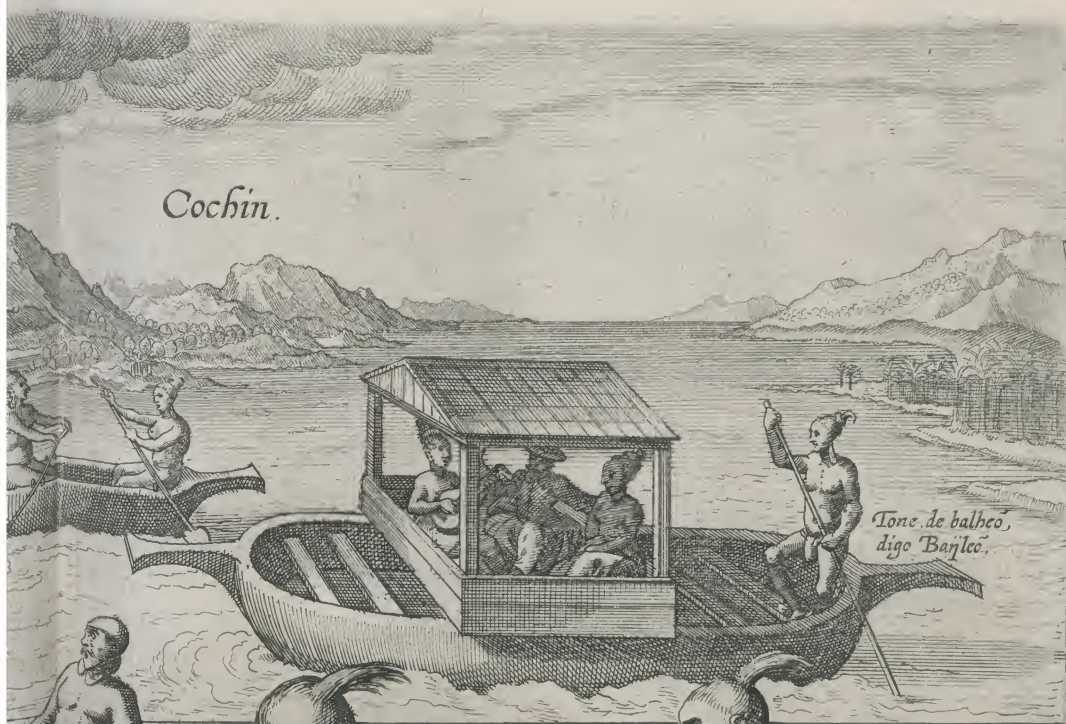
Almadia.

Almadia de Cangalha.

Scaphę piscatorię Goensium et Cochinesium, alterę ex solido trunco excavatę, alterę, e pluribus fuvibus coagmentatę, priores Almadias, alteras Tones et Paleguas vocant, implent et hashydrijs aquę recentis, quam ad naves deferentes divendant, quarum magnus illic numerus.

Schy
d'ân
d'ân
met

Cochin.

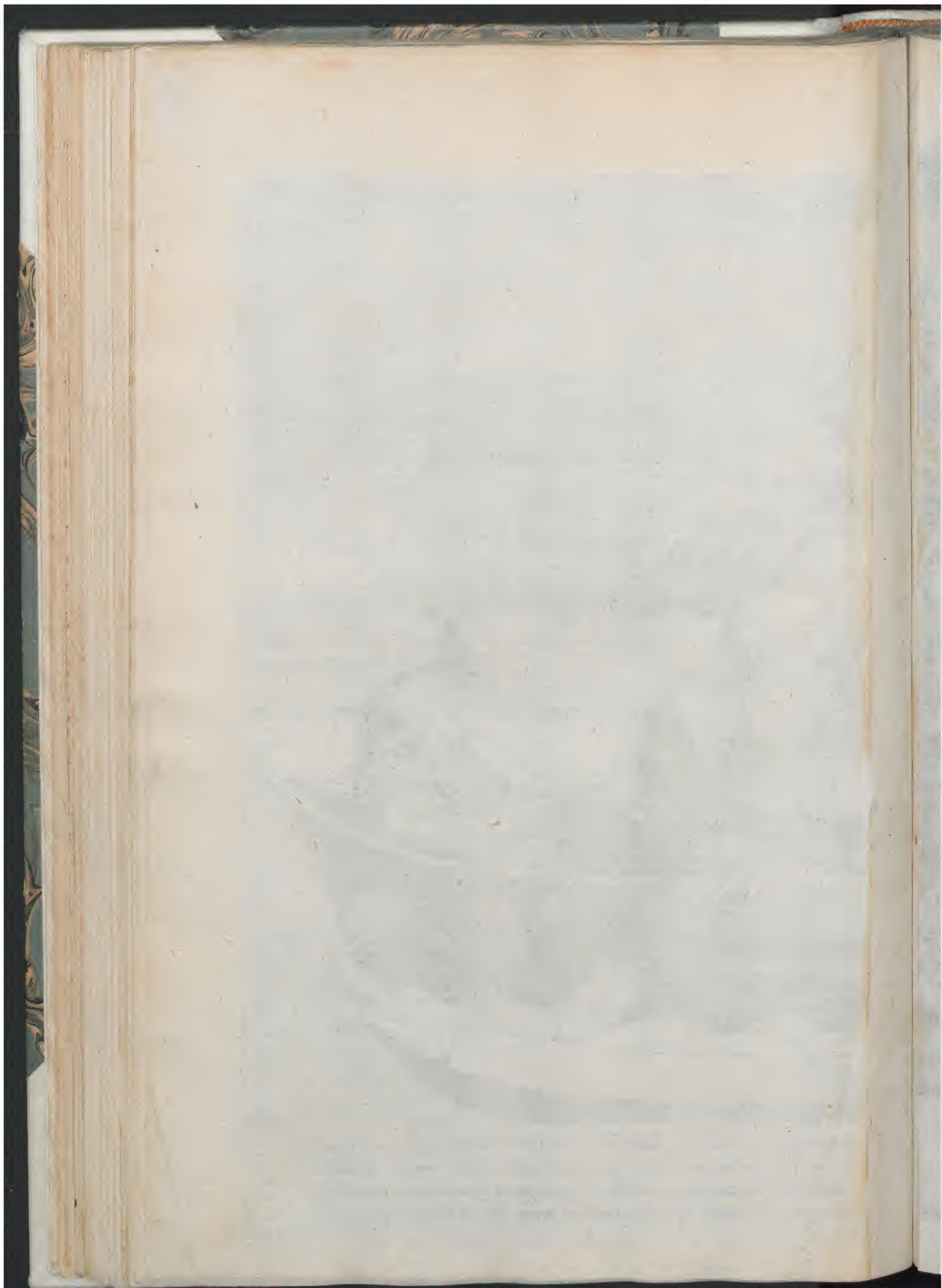
Tone de balho,
digo Banleo.

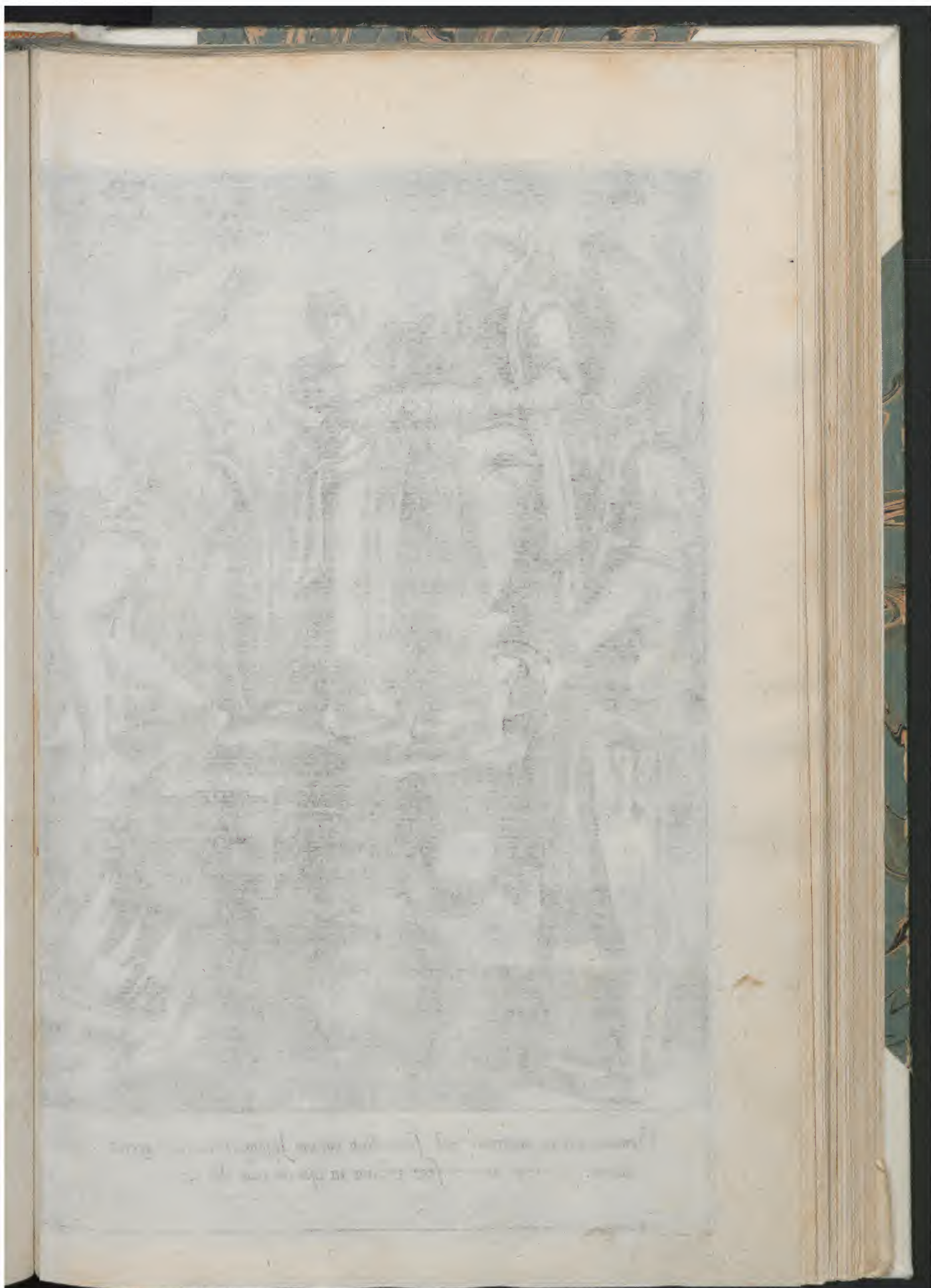
Ioannes a Doetechum fecit.

Goa.

Schuyten diemen te Goa, en Cochyn, gebruyckt om te visschen, deene wt een hout wtgeholt,
d'ander wt veel struycken, met coorden tsamen gebonden, dierste worden Almadias,
d'andere Tones, en Paleguas, genaemt, die daer in groot getal zyn, welcken versaden
met cruycken vol soet waters daer in gestort, om acnde schepen te vercoopen

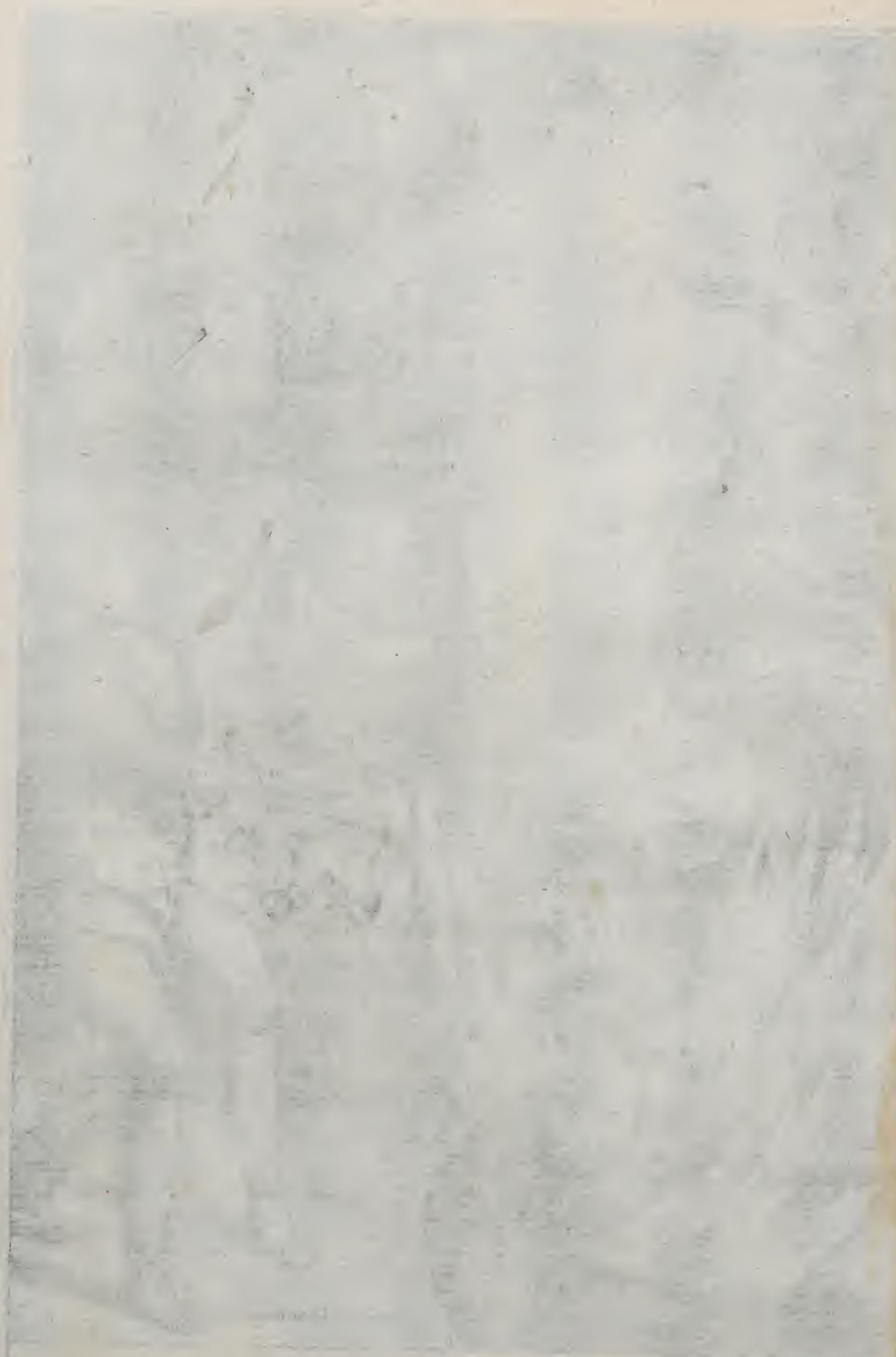

*Bramenes cum mortuus est, secundum eorum legem crematur. uxor
autem ejus, pro amore, sese vivam in ignem cum illo conjicit.*

De Bramene doot wesende wort nae haer wet verbrant, en zyn
vrouwe wt liefde haers mans, verbrant haer levendich met hem.

Handwritten text in a medieval script, likely Latin, located below the large illustration. The text is arranged in several lines and is also quite faint.

De Ca
pitol
rumb
fex co
m's f
m'end
h'm.

Vande Canarijns ende Corumbijns van Indien.

59

Das 40. Capittel.
Vande Arabiers ende Abexijns die in Indien resideren.

alsick van haer verstant dat zy't kindt ter stonde sonder jennands hulpe ghebaert hadde verginck in den lufft van dynicken van haer handt / en ginck op een ander water en sejen / en saghen die selfde vromen: een weynigh daer naer achter en voer haer hups loopen / gelijck of haer niet gheschiet en waer / en van gheen latins-baren en wist / en die kinderen werden also opghewoet / gheheel naect sonder dat zyse pet meer doen als reynighen ende haden in rout water / en wassen alsoo op met soe goeder ghesontheyt ende gerastheyt van lijf en leden / als die kinderen in dese landen niet alle dien staen / bewaringhe ende opficht / en comen dick wils tot haer hondert jaren sonder dat haer hooft noch tant ween doet / noch een tant wt den mont faelgeert. Dese vraghe alleenlijck een block hays ofte top op de cruyt van't hooft dat latense lanch wasen / die rest van't hays snijderse coyt af; Zijn seer eyert op't zwamen en dynicken, baren inde riviere in schuyt-giens ghenaeint Alma dias, die sommighe van een houtt zijn upt-ghehoelt / en so cleyn dat een man qualijck ghenoech daer in can sitten: en 't gheschiet dick wils datse ontuppielen / sommighe die ofte viermaels eerste over de rivier comen / en sp syngender upt int water en keereuse weder om hoogh / en hoosent water upt / ende gaender weder in sitten; Zijn soo misera-bel datser souden laten om een penningh geeselen. Eeten soo weynigh dat het schijnt datse byde wint leven / zijn oock in rest inagher ende zwack van lede / van luttel cracht / en seer cleyn hertigh / waerom haer die Portugesen groote willeuse en ultrage aen doe / en tracteren haer als honden en beesten; In haer trouwen ende sterben hebben die manieren en usantien vande Decanijns en Canaris, desghelijcks oock in haer Kelijzen ende Ceremonien; Als die man doot is wert verbandt / ende die vrouwe sijnt haer hays af / ende breecht alle Jurelen die so doch weynigh van cleyn der werden hebben / want zijn meest van glas. By dese naer volghende figuren machmen sien naer't leven die Decanijns ofte Canaris, ofte die cooyman van Goa; Desghelijcks die Banjane ofte Gufuratten, van Cambajen, met die Brame-nes ende zijn vrouwe / op welke manier gaen alle die vrouwen / soo vande Beojanen, Decanijns, Mooren ende Indanen / die in Indien woonen; hoe die van Goa ende Ballagare haer Wyploften houden onder die Decanijns ende Canaris, oock mede die maniere hoe de vrouwen haer leven met haren dooden Mann verbanden; hoe den Nubabente vanden Hildam binnen Goa zijnen staet hout / en lanch de strate ghebraghen wert; oock waerachtige afbeeldinghe vanden Canarijn met zijn vrouwe / ende die maniere hoe de Indiaensche Wyploden kinderen opghewoet werden / ende die Soldaet in Ballagare, diese Lascarijn noemen / met die Wyplodens lichte vrouwen / geseeten Balliadera, dat is Dantersche / om datmen daer toe ghemeenlijck ghebruycht / in eenighe seesten ende openbaer soelen / ende zijn oock een veghelijck ghewestelijck om een cleyn gelt; woonen veel binnen Goa; desghelijck die doopen ende wooninghen vande Decanijns, ende oock die Canarijns en Corumbijns, hare manieren van hursen / hoe datse inde rivieren baren met haer schuytens / waer by ich gheboecht hebbe die maniere vande schuyten van die Malabaren van Cochijn, om daer naer geen Capittel op zijn selven te maken.

Arabiers ende Habassijns zijnder veel in Indien / waer van die Arabien volgen die wt van Mahomet, en de Abexijns, zijn sommighe Machometisten, ende ethycke Christenen / op haer manier: want zijn upt Paep-jans land / twelcke streckt achter Mo-lambique in Ethiopie, tot by't roode Jdey / ende achter Nilus in Egipten, ende door die gemeenschap vande Mooren ende Machometisten, zijnder veel met die seckte besmet; daer zijnder in Indien veel die Captpben en Slaven van zijn / soo mans als vrouwen / die daer upt Ethiopia ghebracht worden / ende vercocht als ander natien van Oienten. Die Abexijns die Christenen zijn hebben in haer aenghesicht vier ghebants tekenen in cruyt-wijs / te weten: boven haeren nuse tuschen die oogen tot het halve voorschoot / en aen beyde zijden vande ooghen dwers tot naer die ooren toe / ende vande onderste lippe tot over die kin / welck haren doop is / alsoe Christen gemaect worden / inde plaats datmen by ons het Water ghebruycht; Dese Abexijns ende Arabiers (te weten die byp zijn) dienen in geheel Indien voer Bootsghefellen en Zee-varent volck / op die Coopvaerders die na Goa, naer China, Japon, Bengala, Mallaca, Ormas, ende alle weghen van Oienten varen / wantmen aldaer anders gheen Bootsghefellen en ghebruycht / noch oock anders gheen en zijn / om dat die Portugesen (al ist datse voer Bootsghefellen naer Indien gecomen zijn / ende in Portugal al haer leven schuytvoerders gheweest hebben) sulcks haer souden schamen te doen / ende een groote oneere ende verachtighe van haerder personen wesen / en groote vernederinge van haerder estimatie en outoricept daer voer sp in Indië zijn ghehouden / en haer selven voer wtgeven / van alleenlijck varen wel voer Schippers: maer doen haer Capiteynen noemen / oock voer Stuurlieden en Hooghbootsman / maer minder niet: want so't een trap leger quam / souden al haer leven een groot verwijt ende schande wesen / twelcke die Portugesen natie om gheenen waerom en stont te leyden; Dese Abexijns en Arabiers dienen om cleyn ghelt / en zijn seer onderdanigh alsoe haer verhuert hebben / soo datse altemets ghelmenen worden niet als slaven maer als honden / twelcke sp met groote patientie verdrage / sonder tegen sprekinghe / hebben ghemeenlijck hare vrouwen ende kinderen mede by haer int: Schip daerse op verhuert zijn / die altoos op die repaer daer baren met haer zijn / en koken haer eyghen eeten / welcke is als in water gesoden met ghesouten visch ghegeten. ende d'oorfacke datse die vrouwen int Schip wel lijden moge / is daerom dat die scheyen maer Somers die Zee ghebruycken / die dan altoos stil water ende seer haerbaer is met deurgaende winden hebben gemeenlijck maer een Portugees oft twee die Capiteyn / Schipper en Stuurman is / ende als dan isser een ghelijck hooghbootman / twelcke ghemeenlijck een Arabier is / dese noemense Mocadon, en is regierder vande Abexijns ende Arabische Bootsghefellen / diese onder zijn ghelwelt ende bevel heeft / ghelijck oft zijn slaven ende eyghenen waer; dese Mocadon is de gheene die met die heerschapp van't Schip contracteert voer soo veel bootsghesellen

De Canarijns ende Corumbijns zijn seer canstigh in't woenen / ende dynicken.

De Abexijns teekenen de Christen in't aensicht met vier teckene in plaats vanden doop.

gesellen te leveren/ende men doet hem alleen-
lyck veralinghe ende rekeninghe van't maent
gelt/ ende als dan heeft hy met die Bootghe-
sellen zyn particulier rekeninghe/ daer hem
t'heerschap van't Schip niet met en mopt/
noch te doe en heeft; Die Schepen en gebzup-
ken gheen vaten met water alsse baren / om
datter in gheheel Indien gheen en zyn / noch
gemaectt worden/ dan die van Portugael al-
daer gebzacht worden/ en van die Portugael-
sche Schepen overschieten / ende inde plaets
vande vaten gebzupken eenen grooten vier-
kanten houten back/ byde groote Mast/ op de
gront vande kiel van't Schip/ welke is wel
bevecht ende ghesloten/ waer inne voeren soo
veel waters als haer dunckt (op de reys die
doen willen) noodigh te wesen; die Capiteyn/
Schipper/ ofte Stuurman/ ende die Cooplie-
den/ ende Passagiers hebben elck hare victua-
le vooz haer selven/ ende haer water in die
Indiaensche groote potten/ diemen Marcava-
nas heet / waer van ick op een ander inde be-
schrypinghe van Pegu ghetraectert hebbe; dit
volck is soo ghebientlych ende gewilligh/ dat
sooder maer een hoet iemande van't hooft int
water/ ja inde openbaer zee wapde/ oft pet an-
ders/ dat van't Schip over boozt viel/ sulen
der terstont hare spjningen niet cleeren niet al/
tot dat set weer hebben; want wemmen ghe-
lyck visschen; Ende als het Schip inde haven
ofte haven leyd/ ende datse alle ghelyck aen
lande willen gaen/ soo varense int Boot te sa-
men aen landt / ende als dan soo isser een die
bzengt het Boot weder aen't Schip en bindt
het vast/ en comt dan alswemmen aen land/
desghelyck alser weder willen aen varen/ en
so soder onwilligh toe waren van over boozt
te spjningen om een cleyn oorsake oft pet an-
ders te doen/ wordender van haren Mocadon
ofte Schipper toe ghedwonghen niet slagen/
welck sy wepnigh daer toe laten comen; want
zint meest upt haer selven doen / en d'een wil
altoos de eerst vooz d'ander wesen / om hare
ghewilligheyt te bewysen; alsepet doen ofte
crecken/ is al singende/ den eenen vooz aen/ en
daer naer die ander ghelyckelich antwoorden-
de met een vops ende accoozt / dat het schijnt
een musijcke te wesen; Haer exercitien opt
landt is/ den gheheelen dagh te bzincken/ ende
inde kroogen te sitten/ met die vrouwen ende
hinderen altemets ghelyckelich/ ende als dan
loopense handt aen handt lancks de straten/ al
vallende gints en weer/ en bedryven een won-
der ghelaet met singhen en ander. figueren en
grimmagie diese maechen; hare vrouwen dra-
gen oock Worsens aen/ naer die usante vande
Arabyers ende Machometisten.

Dat 41. Capittel.

Vande Swarten van Mossambique diemen
noemt Caffres, hare usantien ende ma-
nicrea.

Die swerten ofte Caffres, (ghenaemt)
van't landt van Mossambique en alle
die custe van Aethiopia, ende te lande
waerts binnen/ tot die Cabo de bona
Esperanza, loope alle int gemeen ghezel naect/
hoe wel dat die van Mossambique (te weten)
die vrouwen haer een wepnigh bedec-
ken / en dat door die communicatie diese met
die Portugesen hebben/ die haer in mangelsa-
ghe van Gout/ Wrozen-been en ander dingen
Catoenen Lpwaet upt Indien bzingen/ dat

haer te lande binnewaerts/ ende naer die Ca-
bo toe ghebrecht/ waerom sy haer bedecken
niet die cleederen die Adam int Paradyss aen
hadde; Zyn alle int gemeen peck swert/ met
ghekrult versengt harz op't hooft ende baert/
die seer wepnigh is/ platte breede en stompe
neusen/ groote dicke lippen/ sommige hebben
gatē boven en onder dooz de lippē/ en sountys
besijden de mont deur de wangen/ daer sy dan
een beentgien in stekē/ dat houden sy vooz een
frapigheyt ende schoonheyt; daer zyn der wel
onder haer die hebben het gheheele lijf en aen-
ghesicht bestreken ende ghepickert met heet
pser/ en gants end' al vernalen/ by naest ghe-
lyck het gheperst en ghefigureert Satijn en
Damast/ daer hebben sy een wondere hober-
dige met / en meenen datter gheen schoonder
personagien inde werelt en zyn als sy / so dat
waermeerse ons sien/ en wit geleet volck/ hou-
dender haren spot met/ ende belacht ons/ als
Monstren en Gzimaensichten; en als sy een
dubpelsche Figuree willen maecten ofte be-
thoonen/ soo inventeren sy een witte ende ge-
cleet personagie/ in somma meren en geloven
gantschelyck dat sy de rechte coleur van men-
schen (en dat wy een balsche ende baslaer ver-
we) hebben; men vint onder haer die bylen
alle die tanden scherp ende puntigh onder af/
ghelyck naghels ende pziemen / dat sy oock
vooz een cierlichheyt hebben/ daer zyn der veel
onder haer die de Wet van Machomet onder-
houden/ te weten: aende custe van Abex ofte
Melinde, ende randtom ende in Mossambi-
que. om die nae gheleghentheyt van't roode
Zey/ ende die Arabische Machometisten,
die alhier hare daghelijcke baert ende handel
houden/ ghelijcke oock deden op alle havens
plaetsen ende Eplanden van geheel Orienten/
vooz de Portugesen ontdeckinge en conquesta
van Indiē/ waer mede alle die Orientelsche
quartieren (daer se haer traffijcke gehad heb-
ben) met haer dubpelsche secte besmet hebben/
en ober al haer fenijn upt ghespoghen/ welck
een vande pzienciaelste oorsake ende beletsels
gewest is/ dat het Euangelium daer so wep-
nigh verbezt en aenghenomen is / dooz die
pestilentsche siecke ende Machometische opi-
nie die in haer gants verwoztelt was/ en't ge-
heele lijf ghecorumpert hadde; Daer zyn der
oock sommighe die Christenen gewonden zyn
vande Portugesen daer toe beweeght: maer
daer en wozt sonderlinghe niet veel moepten
om ghedaen / om haer t'Christen gheloof te
vercondigen/ oorsake datter niet veel profijt
te doen is/ en oock dat het een onghesont land
ende lucht is/ waerom die Jesuyten haer wel
wacht daer habitatie te maken; want en sien-
der niet veel vooz deels upt te halen/ ghelijcke
wel upt Indien ende t'Epland van Japon en
ander wegghen doen/ daer sijt vol allerhande
bloemen van rijckdommen binden / om met
het sogh van dien haren Zpekoyt te vermeer-
deren/ en hare onversadelijcke gierigheyt een
ghenoeghen te doen; Die meesten hoop vande
Caffres leben onder haer ghelyck bresten ofte
wilde menschen/ niet tegenstaende hebben ha-
re woningen ende vergaderinge van huyzen/
ghelijckdozen/ al waer sy hare gemenschap
houden/ hebbende elcke Dorpe zyn Coningh
ofte Heer / die sy onderdanigh ende ghehoor-
saem zyn/ en voeren ghemeenlyck tegen mal-
canderen oozlogh/ d'een plech ofte dazp tegen
den anderen; hebben onder haer recht ende ju-
sticie/ met wepnigh politien van t'gheen dat
die

De Caffres
cleeden haer
niet cleeden
ghelyck Adam
int Paradyss
ghehadt heeft

Sommighe
vande Caffres
pickeren haer
lijf met een
heet pser/ dat
het schijnt ge-
lyck ghefigureert
Satijn

Sommighe
vande Caffres
visschen haer
taen de heel scherp
ghelyck pzi-
emen.

De Jesuyten
soeckē een ge-
mackelijcken
over teghen
Gots woort

De Caffres
woonen niet
hoopen by
malcander/ en
over elcke
hoop is een
Coningh die
steegh t'ghen
malcander
oozlogh voert

Al wat de
berijns doet
doen se al sin-
gende/ met so-
danigen vops
dat het schijnt
musijck te
wesen.

Castro
en haer
cleeden
h adam
paradijs
adi heer

mitge
Castro
en haer
er een
ser dat
hine ge
hefuge
Sargu

mitge
Castro
aer tam
lscherp
in piet

upten
ten ge
schen
then
woon

fers
mes
ip
er of
ie
ren
die
ghen
er
word

N. inschoten.

Naute Arabes quibus naves suas regendas Lusitani committunt
in quibus cum uxoribus ut plurimum habitant.

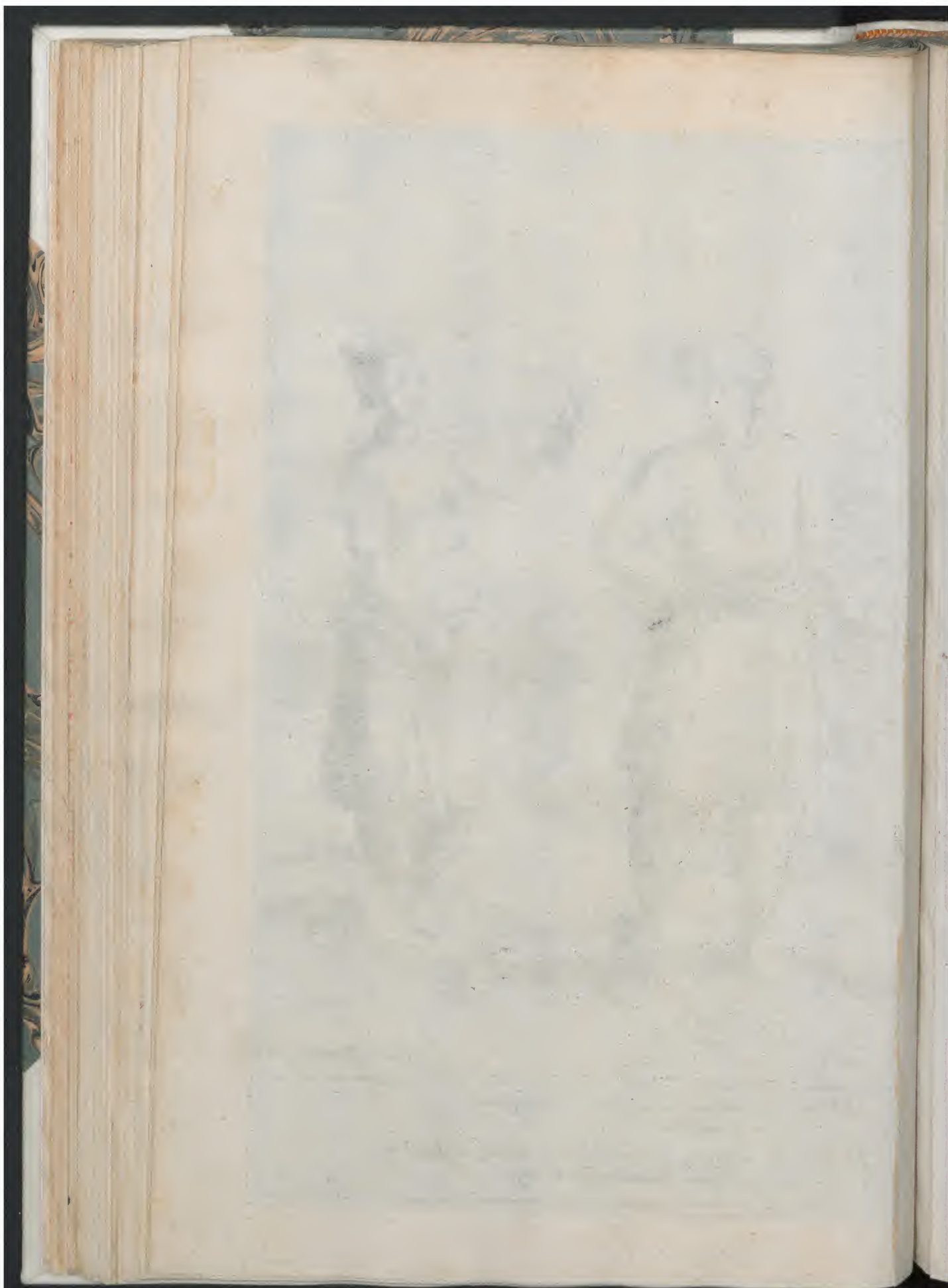
Arabischer scheeplyyden, welke die Portugeesen haer schepen vertrouwen
te regeren in welcken sij oock met haer wyven meest woonen.

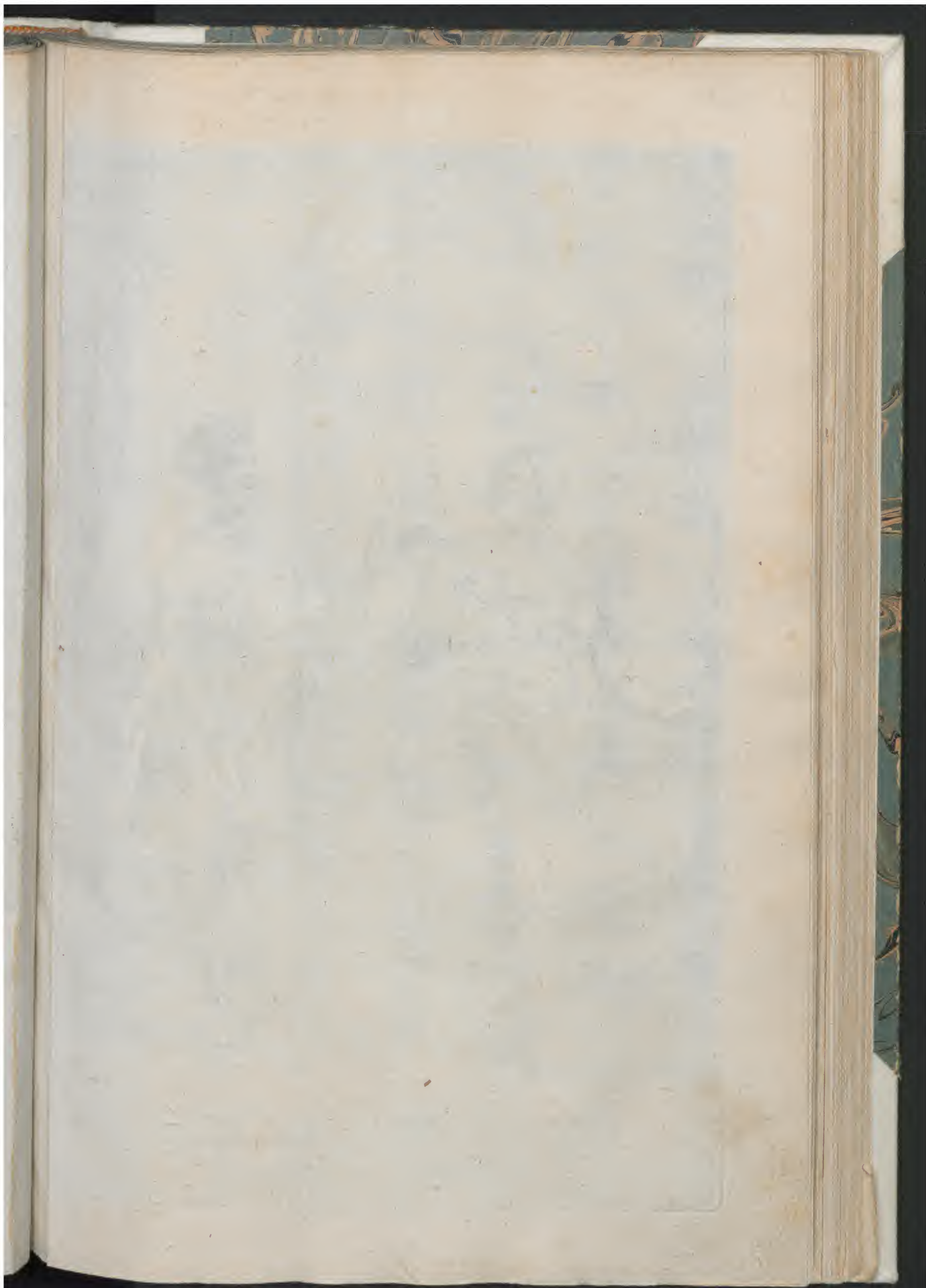

*Habitus Abissinorum quibus loco S. Baptismatis.
frons mutiritur*

*Habyten der Abissynen wt paep lan slant welcke in plaets van
doop gebruycken brantmercken int aensicht.*

61 en 62

N. inschoten

Ioa: a Doe: fē:

*Æthiopum e Moçambyque et conterminis regionibus icon
quarum alij Chriſtiani alij Gentiles verum major
pars Maurituj Caffres vocant*

Moerianen wt Moçambycke en die onliggende contreyen diemen
Caffres noemt sommighe zyn Christenen sommighe Heydenen
en tmeestendeel Machometisten.

60 en 61

die wereltliche ordinarie en goede regerin-
ge belanghende is: maer wat het geloof ende
religie is aengaende/ en weten nieuwers af/
dan leven ghelijck beesten/ sonder eenige we-
tenschap van God ofte eenighe ghelijckenis
ofte schijnsel van dien; Onderhouden haer
met jacht/die sy in't wilt op jagen/ ende van-
gherwat dat sy vinden; Eeten oock vleesch
vande Ollyphant en ander wilde beesten/ en
vā die Ollyphants tanden makē sy hare wa-
penen ende geweer/inde plaets van yser ende
stael; Doeren ghemeenlich oorloghe teghend
malcanderen; en sommighe onder haer eeten
menschen vleesch; daer zijnder oock die niet
en eeten; maer vercoopen malcanderen/ alse
peimandi inde oorloghe vanghen/ te weten/die
met die Portugesen gemeenschap hebbe/ aen
wien syse coinē velen/ om eeuige mangelin-
gen van Cartonen spwaet/ en ander dingen
van Indien; hebbe onder haer een gebroek/
dat wanneer se ten oorloghe gaen teghen hare
byanden/ dat so sy den slach winnen ofte pe-
mant om byeng/ wie die meeste vanght ofte
doot sijt/ dat zijn onder haer de gheachtste
en eerlickste/ van grooten aensie; en om sulcx
te ghetuppen als sy voer haren Coningh co-
men/ so snijden sy die manlicheden af van so
menigh alser ghedoot hebben ofte gevangen/
die sy dan weder laten loopen/ om niet meer
te genereren/die haer soude mogen beschadi-
ghen; dooghden die wel te deghe/ op dat se niet
en moghen verrotten/ en doogh wesenide/co-
men voer haren Coningh met een eerbiedin-
ge/in presentie vāde principaelste van't doop/
en neder eē en eē inde mont/en spoutwēse
also voer des Coninghs voeten neer/ welck
de Coningh met een groote dank-segginghe
ontfanght/ en om den selfde te vergelde hare
byonicheden met eenighe vereeringe so doet
sy alle die uytghespoghen manlicheden op-
rapen/ en geesfe hem weder tot eē present en
tijtel van eeren en verheffinge/ waer mede sy
voort aen gheacht werden als vidders/ ende
nemen alle die manlicheden die hē den Co-
ningh alsoo weder vereert heeft/maken daer
een vijftigh ofte rijghstoor af/ en als sy dan
eenige Wyfts vrouwen/ ofte hebbende eeni-
ghe seften/so comen die Wyden ofte Wyf-
vrouwen vande selfde vidders met alle die
manlicheden om hare halsen hangē/twelck
onder haer so grooten eere is/ als by ons het
Gulde Vlies ofte de Jartier van Engelandt
te dragen/ ende Wyden ofte Vrouwen van
alsulcken vidders met hare voorspde vijfti-
gen zijn daer meer mede verheben/vā offe na
haer duncken Coninghmen vander Werelt
waren. Van Mossambique worden dese Caf-
res in grooter menichste naer Indiē gevoert/
en ghebeurt dierwils dānen tot Mossambi-
que coopt een Man ofte Vrouw persoon van
volwassen jaren/ om 2. ofte 3. Ducatē t'stuck;
als die Portugese schepen daer comen om
verversinge en water te nemen/ geldense wat
meer om die menigste vande roopers dieder
dan zijn; Voorsake datter in Indien so veel
Slaven ende captivē van alle natien te coop
comen en gebracht werden/ is daer om/ dat
me gemeenlich alle 10. ofte 12. mijlen landes/
ja by naest elke stadt en doorp een sonderling
Coningh en regeringhe van volck heeft/ die
malcanderen in als onghelijck zijn/ in Wet/
spreek en manieren/ waer doer meestendeel
met malcanderen oorlogen/ en die aen beyde
zijden ghevanghen worden/ houden sy voer

Slaven en eppen/ en vercoopen also malcan-
derē als beeste/ die t ongeluc valt dat sy vant
getal vande ghevangenen is/ moet gedullich
wesen/daer sy oot niet veel swaricheits in en
thoonē; als men't haer vraecht hoe sy daer in
te vreden zijn: seggē dat sy daer wel met con-
nen passere/aengeseien hare Plancet also hou-
den is; maer dat hare vriendē en patriottē
dat wel sullen wyken op die gheen die't haer
ghedaen hebben; Oock inden tijt van honger
ofte noot/moghen die Ouders hare kinderen
vercoopen/gelijck het geschiede in mijnen tijt
datter op't vaste lant en onliggende quartie-
ren van Goa sulcken dieren tijt was/ dat die
ouders quamē tot Goa en ander plaetsen vā
die Portugesen hare kinders vercoope by me-
nichte/ om clemen prijs/ om haren buxch te
verfaben; ick heb sien geven jonghstiens van
8. en 10. jaren/ om 5. oft 6. maten Rijjs; som-
nighe om 3. 4. ducaten elck; Daer warender
die haer in persoon met Vrouwē en kinderen
quamen voer captivē offerere/ datnense al-
leenlich wilde de cost geven en onderhouden.
En om dat die Portugesen ober al hare han-
del byjbe/ als wy op veel plaetsen afgewesen
hebbē/ is d'oorzake datter so groote menighe
vā alle wegen gebocht en verkocht werden:
want die Portugesen daer hare hādel vā coo-
pen en vercoopen met byjben/ als met eenige
ander coopmanschappē en warē. Wat die be-
schrijvinge vande Caffres en t'landt van Mos-
sambique meer aengaet/ hebbe op een ander
eindeels verclaert/ inde beschrijvinge van
Mossambique. Hier na volgen die Figuren
vāde Arabijns en Abessijns/ met hare vrou-
wen/so als sy in Indien gaen; Deseelijck die
afbeeldinge vande Caffres, so mans als vrou-
wen/ ghelijck als sy in Mossambique langhs
de strate gaen/ alles na de warachtigheyt uyt
gheworpen ende afghemaelt/etc.

Dat 42. Capittel.

Vande Malabaren ende Nayros in Indien, hare
manieren ende costumen.

De Malabaren zijn die ghene die be-
woone het land en Zee-custē tusschē
Goa en die C. de Comorijn, van Goa
zuidwaert/ al waer die Deper wast;
hebben een tael op haer selbē/ en t'landt is ge-
deelt in veel Coninghrijcken/ als wy inde be-
schrijvinge vande kustē verclaert hebbe; Dese
zijn die meeste en schadelijckste vande vande
Portugesen/ en doen haer groote quellagte en
wyerde oorloghe te water; zijn wyet en seer
stout vā natueren; gaen naecht/ behalven die
schamelheyt bedeckt/ die Vrouwen desgelijck/
hebbē maer eenē doeck benede den navel tot
die halve dyen toe/ en boorts gantsch naecht;
zijn sterck vā leden; seer vermetē en opgebla-
sen; van couleur gesheel zwart/ doch seer glat en
reyn vā huyt en hant/ twelck sy gemeenlich
bestrijcken met olve/ om dat te doen blinken;
dragen het hant so lanch alst wast; boven op
dē top ofte crup van't hooft met eenē kinnop
opgebondē/so wel mans als Vrouwen; hebben
die lelle vande oore open/ en so groot dat se tot
op die schouderen hangē/ en hoe sy langer en
wijder opē zijn/ hoe't onder haer meer geacht
is/ en voer een schoonheyt ghehouden; van
aenghesicht/ lijf ende leden zijn in als ghesat-
soncert als die van Europa/ sonder eenighe
differentie/ van alleenlich inde couleur; Die
Mans zijn ghemeenlich seer happachtigh en
ruech

De ouders
vande Caf-
res vercoope
haer eygen
kinderen in
hangers noot.

De Caffres
snyden al de
ghene vrie
vanghen ofte
dooden/ de
manlichheyt
af en velen
teeren de Co-
ning/ mids de
selve voer
een voer den
Coningh uyt
spoutwēse/
met haer in
die sy op doet
rapen/ en haer
tot haer groo-
te eere weder
an schenck.

De Caffres
vāghen al de
manlichheyt
dieser eyghen
aen een inder/
en hanghen se
haer vā den
om haer hals
in plaets van
een goulwe
keten/ twelck
in die lande
groot eere is.

Men vindt wepnigh Nuysskens onder de Malabaz die acht jaer out zijn de haer maect doen hebben.

De Malabaz gaen langhs de wegh met groote ston-
dassen ende swaer de/ en
haer gestadigh
daer op/ om
dat menve ho-
ren soude.

De Malabaz
mogen geen
Weguen trou-
wen.

De Nayros
mogen slapen
by wie datse
willen.

ruxel op de borste en tgeheele lijf; zijn die luy-
urienste en onkuyfste natie dienien in gheheel
Oriente mach binden soo datmen wepnigh
Nuysskens over die 7. oft 8. jaer vindt die haer
maegghdonn noch hebben/ en terstont gemeen
en gerieffelijck aē een jegelijck zijn om eenen
cleinen peiminch/ waer vā sp wepnigh schade
maken; In haer huys houdenen zij wepnigh
cureus, hebben die huyfen en huyf-raet wep-
nigh verscheyden bande Canarijs en Coru-
bijs van Goa; hare Afgoderpe/ Ceremonien
en Superstitien/ zijn ghelijck die andere In-
dianen; Dese Malabaren zijn tweederley soor-
ten vā volck/ te weten/ den Adel/ dienien noet
Nayros, dat zijn Soldaten/ die alleenlijck die
wapenen draghen en handelen/ d'ander ghe-
meen volck worden ghenoeit Polias, dese en
moghē gheen geweer draghen noch gebruy-
ken. Die Nayros moeten altoos waerse gaen
ofte staen hare wapenen daerse op gheset zijn
by haer draghen/ en altoos bereyt wesen tot
des Coninghs dienste en ghelieven/ daer zijn
sommighe die draghen altoos een bloot rap-
pier ofte Cortelas in hare rechter hant/ ende
een groote Ronbasse inde linkerhant; Dese
Ronbasse zijn seer groot/ en van licht hout ge-
maect so datse alsoe willen het geheele lijf on-
der comen berghen en bebeden zijnder seer
op beyde en lichtveerdigh met/ en alsoe lāgs
de wegh gaen/ machmenve van verre hooren
comen: want maken altoos groot gherucht
te staen met het gheveest van't Rappier tegen
die Ronbasse/ om dat menve hoorē soude; daer
zijn ander die draghen altoos een boghe en een
bos pijlen op hare rug/ waer op so wonder
expert zijn/ andere draghen lange spieffen/ som-
mige Raers/ met die lont altoos ontfrecken
om den arm ghewonden/ en zijn die beste loo-
pen diemen haers gelijcke in Europa niet en
soude beter mogen binden/ en wetender oock
soo wel met om te gaen/ datse die Portugesen
geen avantage en geven; alwaerse gaē/ moe-
ten altoos haer geweer by haer dragē/ nachte
en dagh; Gheen van haer en is getrouwt/ noch
en mogē niet trouwē vā alle haer leven/ dan
haer is by en geoorloft te slapē by de Doch-
ters bande Nayros, ofte by wien dat het haer
lust en gelieft/ vā wat Vrouwen dattet soude
moghē wesen/ al zijne schoon ghetrout/ als
den Nayro maer lust heeft/ gaet peters in eē
huys daer't hem ghelieft/ set zijn geweer aen-
den inganch van't huys acude straet/ en gaet
en beschicht zijn dingen met die Vrouw ofte
Dochter bande huys/ met opē deure/ sonder
dat hy vrees heeft dat hem peimand sal ver-
stueren ofte belette: want wie datter vooz by
gaet/ jaē al waert de selfde Man van't huys/
siende die wapenen banden Nayro vooz de
deure staen/ sal vooz by gaen/ en laet hem zijn
dingen beschicken/ ende als hy zijn besoiinghe
volbracht heeft/ neemt zijn wapenen en gaet
zijnen wegh/ en als dan mach den Man in
huys comen/ sonder datter pet af gesept wort
ofte eenighe verwonderinge is; op dese manier
gaēse waert haer lust en gelieft/ sonder d'haer
peimant mach wepgen; Dese Nayros lāghs
de wegh ofte straet gaende/ loope alroepende
Po, po, dat is soo veel als mach u/ ich come/
staet up/ de wegh; want dat ander volck die-
men Polias noemt en geen Nayros en zijn/ en
mogē haer niet aen roere noch rāle aent lijf/
daerō ist datse altoos roepē/ om datmen haer
soude plaats gebē/ en geabbertert wesen dat
se comē: want so peimand vāden Polias bleef

staē/ en haer geen plaats en gaf/ so datse hem
quamē te roeren/ mogense bypelijken deur-
stelen/ sonder daer pet aen te verbeuren; ende
als sp vā eenighe Polias aēgeroert zijn/ ofte vā
eenighe ander natiē/ uytgenomē Nayros, moe-
ten jaer (eer sp met die ander Nayros weder
mogē conuversen ofte eētē) gheheel wasen en
reynigē met groote ceremoniē en superstitiē;
D'gelijck en mogen van geen Christen ofte
peimand gevoert worden; En als die Portu-
gesen eerst in India quamē/ en met den Co-
ning vā Cochīn verdragh en alliance maectē/
te/ begerden die Nayros datmen haer plaats
soude gheben/ en vāijckē op de wegen en stra-
ten als malcanderen ghenoeit/ ghelijck vā
Polias en ander Indianen/ twelck die Por-
tugesen niet en begerden te consenten: wāt
meenden dat het oock haer eere te naē gingh/
datmen haer byde Polias en omuut volck wil-
de ghelijcken/ daer sp meenden die Nayros te
boden te gaen in kringh/ handelingen en wo-
nighert/ daerom begerde sp dat die Nayros
haer souden wijcken en plaats gheben/ waer
inde sp aen beyde zijden niet wel acorperē en
konsten/ in somnia/ worden gesloten om alle
vrede/ tonderhouden/ als datmen soude kiesen
twee personen/ een vā wegen die Portugesen/
en een ander vā wegen die Nayros/ die souden
lijf om hif tegē malcanderē campē/ en so wite
dat vā haer beyde verwonnē bleef/ diēs natiē
soude die ander plaats gebē/ en op die wegen
wijcken; Dese camp geschieden in't openbaer
en in presentie vā beyde natiē/ en de Portu-
gesen verwon den Nayro; dien sp tleven be-
nam waer van ghebleven is/ dat die Nayros
die Portugesen wijckē en uyt den wegh gaen
als malcanderen ghenoeit/ tot dat die Por-
tugesen vooz by ghepasseert zijn; Die Nayros
dragen acude handen seer lange nagels/ waer
mede sp te verstaen geven datse banden Adel
zijn/ om dat die lanchheyt bande nagels die
personen het werck belet van eenighe hant-
werck te uferen; segghen oock datset doen om
alsoo te meer cracht inde handt en tbatte te
hebbē/ om het Rappier vast te houwē/ twel-
sommighe Portugesen en Westisen oock naē
spelē/ en die selfde opinie vāde Nayros geest/
dieder veel in India zijn/ en die de nagelen
laten wasen om die selfde doosake. Die prin-
cipalste van dese Nayros, welcke zijn als
hoofden ende Capitepenen van so veel die on-
der haer ghebiēdt staen; Dese draghen een
gouden ofte silvere Braselēten ofte ringhen
om den arm/ boven den ellenboogh; desghe-
lijcks hare Regierders/ Anbasadeurs ende
Coningen/ waer by men haer can van d'an-
der onderscheyden: want alle gelijck als ghe-
sept is/ naecht gaen: Doc so zijn die Coning/
Regierders ende andere hare hoofden ende
Capitepenen/ als sp upt gaen wel gheacom-
paengiert ende bewaert van d'ander Nay-
ros; Zijn seer goede ende stoute Soldaten;
ballen seer wel aenden man, zijn seer waer-
gierigh/ so dat wanneer in eenighe kusten
ofte peters anders comen tegens haer vā-
den te verchten/ ende soot gheschiede datse
met een spiefe dooz het lijf ghesteken wor-
den/ en sullen terstont niet beswijcken/ dan
die spies/ soo sp hem niet weder metter haest
come uyt crigen/ met beyde handen na haer
halē/ en deurt lijf trecken/ om also te ghenā-
ken den geenen die't gedaen heeft om haer te
wreken. De Coning mach dese Nayros niet
doen rechten noch dooden met openbare ju-
stitie/

En Polias
raken de aen-
tuf van een
Nayros/
magh hem de
Nayros vā
duer/ teeken
sonder teghen
segghen.

De Ma-
labaren
mogen
niet ghē
by daer
haer w
conuē

De Ma-
labaren
mogen
niet ghē
by daer
haer w
conuē

De Portugesen
hebben re-
ge de Nayros
met kampen
gewonnē/ dat
de Nayros
haer teghen
comen de moe-
ten wijcken.

De Portu-
gesen
mogen
niet ghē
by daer
haer w
conuē

De Nayros
willen den
Adel vooz oft
met langhe
nagelen.

De Portu-
gesen
mogen
niet ghē
by daer
haer w
conuē

De Portu-
gesen
mogen
niet ghē
by daer
haer w
conuē

stiet: dā so spde doot verdient hebben/ doets
met ander Nayros ombrengghen. Die Oel-
ters bande Nayros en moghen niet nienant
converseren noch te doen hebben/ dan met
Nayros, hoewel datse in't hemelich genoech
converseren met die Portugesen en Christenē:
maer so't die Nayros quamen te mercken/ en
haer op't seft bevonden/ moghen se dooden/
sonder yet te verbeuren; Zp hebben aen alle
plecken daerse woonen een gegeaven water
gelijck een graft/ dat aende wech in't opbaer
staet/ daer alle mā voor by passeert/ al waerse
haer alle morgens alle op staen wassen/ eerst
beginnende vā onderen/ en daer nae het hooft
en het aensicht/ so wel als als vrouwen/
sonder beschaemt te wesen van die over den
wegh daer voor by passeren ofte naer staen
sien/ iae den Coningh selfs in persoon: welck
water is so groen/ vol sijn en stinckachtigh/
datmen sijn neuse moet toehouwen vanden
stanc als menider by comt/ en gheloooven vā
stelijck/ dat wanneer se haer alle daghe in dit
water niet gewassen en hebbe/ datse dā gants
onreyn en vol sonden sijn; en dese wassinghe
en reynighe en mach in geen loopent water
daer stroom gaet wesen/ dan moet daer toe
ghegraven en stil wesen/ en van hare Brame-
nes met heel woorden/ superstitie en cerimo-
nien besien/ anders en waert van gheender
weerden noch in't haren Afgoden/ diensten/
en ander bevelingen/ sijn ghelijck die andere
Hebdenische Indianen/ en worden oock ver-
brant alsoe doot sijn en die Sānen en moghen
van hare ouders gheen erfghenamen wesen/
upt oorsake datse die vromen gemeen heb-
ben/ twisselen wie dat haer rechte Souē sijn:
want die Bramenes hebbe ooc des Coninghs
vrouwen gheueen/ en doen hem een groote
ere aen als sye willen besipen: hare erfge-
namen sijn hare Susters sonen: want seggen/
al twisselen sp aende vader/ nochtans weten
hoofseker dat haer Susters die moeders sijn;
Dit is wat die Nayros ende den Adel en Sol-
datē is belangen de/ het ander gemeene volck
bande Malabaren dienen Polas noemt/ sijn
die Woeren/ Wrbachts-luuden/ Wilschers en
diergelijcke; dese werden seer veracht en mis-
presen/ leven seer miserabelijchen/ en moghen
gheen gheweert noch wapenen hebben noch
ghebruycken/ noch niet die Nayros converte-
ren ofte aen recken: want als die Nayros
over wegh oft op die straten gāen/ ende datse
dese Pelyas van vers sien comen/ en hoozen
roepen/ loopen terstont aen d'een zijde/ niet
gehoogen hoofden/ ende ghehouwen armen/
siende nae die aerde toe/ sonder datse eens om
hoogh der ven kijken/ tot dat den Nayro voor
by is volghen in de rest die costumen van de
ander Indianen: want een jeghelijck volght
die neringhe ende het handt-werck van sijn
ouders/ sonder dat se mogen veranderen om
ghewerlepe manier/ etc.

Dat 43. Capittel.

Vande Mooren ende Ioden in Indien.

Die Mooren en Jode sijn in grooter
menighe op alle plaecten vā Indiē/
als Goa, Cochijn, en binnē in't landt/
sijn eeldeels vā ander wege daer ge-
come/ en sommigē vande afcomste Indianē/
die in voorleden tijden deur die gemeenschap
vande selfde Joden en Mooren aen die serten
ende opinie gebracht sijn: In hare huyshou-
wen en cleedinghen volgen die manier van't

landt daerse residieren: Zp hebben onder die
Indianen haer kerckē/ Sinagoge en Mes-
quiten/ al waer sp hare ceremonien gebruy-
cken nae haer Wet en wille; Inde Portugesen
steden en plaecten en wort het haer in't open-
baer niet toeghelaten/ noch gheen bande In-
dianē/ hoe wel sp met hare huysen en familie
haer woonplaetse hebben/ en haer daghelick-
sche neringe ende handelingen onder een dyp-
ben; in't hemelich in hare huysen doe watse
willen/ alsoe niemant eenighe schandale ofte
verarghernisse aen en doen: maer buypen de
stadt op de plaetse daer die Portugesen gees-
risdictie en hebbe/ mogē vuyelijck hare Ceri-
monie en superstitie gebruycke/ een jegelijck
naer sijn welbehagen/ sonder datter yemant
tegen segghen sal/ noch sulcx beletten: maer so
sulcx bevondē worde inde Portugesen steden
in't openbaer/ oft datse eenige vernenginghe
hebbe met de Christenē/ so wel vā Wang als
vrouwe/ worde mette lijf gestraft/ ten waer
datse haer bekeerden tot het Christen geloof/
ghelijck aldaer dickwils geschiet buypen de
stadt Cochijn, aldaer die Coningh sijn Hof-
hout/ hebbe die Joden en Moore haren vyse
wille om hare serten en cerimonien in't open-
baer te gebruycke: want de Jode hebbe daer
seer schoone steene huysen gebout/ en sijn tref-
felijcke coopluyden/ en vā des Coninghs van
Cochijn naesten raet; hebbe aldaer hare Si-
nagogen/ met hare Hebreeusche Bybels ende
Wet vā Moyses/ gelijck ick selve in mijn hant
gehad hebbe; Sijn meest wit van coleur/ ge-
lijck die vā Europa; hebbe onder haer schoo-
ne vrouwe; Daer zijnder veel onder die daer
gecome sijn upt het landt vā Palestina en Je-
rusale/ en spreke deur de bāck goet Spaensch;
Onderhoude de Saboth/ en andere Jodische
cerimonie/ en hope noch op de comste vanden
Messias: De Moore vā gelijckē hebbe hare
Melkytas, daerse haer gebet doen/ en bobē de
kercke veel solders en gallerij/ daerse de kin-
derē hare Cathaginmus leerē eerste inde kerck
gāē; wassen haer voets/ waer toe altoos eenen
bach met water besijde de kercke staet/ en la-
ten altoos hare Alparcos ofte schoone buypen
de kerck deur eerste in gāē/ en binnen comende
vallen op haer aensicht plat neder/ en maken
met opstaende armen en handē veel vifbasen;
Zp worde oock besneden als die Joden/ eeten
geen Verckē-bleysch; Doodt wesende woz-
den begraven/ en hebbe in hare kerckē gants
geen beelden noch figuren/ dā sommigē op-
gerichte steenē ofte serckē/ met uptgehouden
Chaldeensche letteren upt haren Alcoran, als
ick eens bygeballe daer voor by passeerde met
een Portuges/ crege sonderlinge lust om die
Machometiste kercke te sien/ en haer manier
vā biddē/ twele ons belet worde vande deur-
wachter/ die ons beval ons schoenen upt te
trecken: maer om dat wy't weggerden/ sepe
dattet ons niet gheoorloft en was alsoo inde
kercke te gāen: maer om die te besien/ liet ons
tot inde deur comen/ en dede vā binnē sommi-
ge vensters opē/ so dat wy claerlick mochten
sien watter in was; Doen vragghden hē den
Portuges waer hare God en heyligē waren
diese aanbade/ om dat hy de kercke/ als gesep-
is/ vdel sagh: doen antwoerden den Moore
dat sp gheen gebet voor hout en steen deden/
dan aenden levenden Godt/ die inden Hemel
is/ en sepe: ghy luyden Portugesche Chri-
stenen en Hebdenē zijt alleens: want aembid-
die gemaecte beelden/ en ghy gheeft haer die
ere

De Joden
moghen op
lyf-straffe
haer niet geen
Christenen
vernenghen.

De Jode sijn
vanden Co-
ching vā Co-
ching niderē
raet.

De Mooren
eerse in haer
kerck gāen/
wassen haer
voeten/ ende
gaen bloots
voets daer hi.

De Mooren
doen gheen
gebeden voor
hout ofte ste-
ne beelden.

Gelooft en
den levende
God die inde
hemel is.

eere/die alleen den levenden God almachtich
toe comt / met welcke antwoort die Portu-
gees so quact wert / dat hy hē begost te schel-
den met vele harde woorden / soo datter een
grootte vergaderinge werde van Mooren en
Indianen / en sonder een grootte haperinge ge-
regen hebben / had ick het niet verchloont / en
hem upt de weegh getrockē / en gingen onsen
wegh / so datter daer by bleef. Dese Mooren
doē oock grooten handel in alle spiceren na't
Noode-mey en ander wegen / so te water als
te lande; En hoe wel dat sommige onder die
Portugesen woonen en met haer handelen/
doen nochtans onder den duyn groot quaet/
en zijn hare doot vbanden. Dese zijn die prin-
cipaelste oorsake / datter niet meer Indianen
tot het Christen gheloove bekeert en worden.
Want doen haer iuyerste beste om die India-
nen daer van te trecken / waer mede van die
Indianen haer levē en usantien concluderen.
By dese naevolgede conterfeytsels mach-
men sien den staet banden Coningh van Co-
chin, op den Ollyphant geseten / als hy upt rijt
met zijn Nayres ofte Edelen en Soldaten die
hem bewaren en geleiden; desgelijc daer nae
die ander Malabaren, Man en Vrouw / die-
men Polyas noemt / met die Moore ofte Ma-
schometijsten die in Cananor en onder die Ma-
labaren zijn woonende / als gheseyt is; Nocht
so suldy afgemaect vinden die Christenen die-
men noemt van S. Thomas / welcke veel on-
der die Malabaren woonen / met een dick been/
ghelijckse ghebozen worden / als wy inde be-
schrijvinghe vande Custe verhaelt hebben /
met die Figuren van die van Pegu ende
v' Eplanden Molucos, &c.

Dat 44. Capittel.

Vande Pagoden ofte Indiaensche Afgoden,
Aflaten, Bevaerden, Cerimonien ende an-
der superstition, in't generael ende in't cor-
te verhaelt.

Die Pagode ofte Afgode zijn veel en
menigerley op alle plaetse vā Orie-
te: waer vā sommige in groote reve-
rētie en eer ghewordē wēde meer als
de gemeene / die van alle wegen besocht wor-
den van die Indianen en Heydenen / in manier
vā Bevaert en Aflaet te winnen / welcke zijn
bove alle d'ander seer costelijck toe gemaect/
en met rijckdomme verciert; van dese meene
ick alleenlijck te tracteren so veel alst noodich
is / om daer deint te mogen verstaen van alle
d'ander in't gemeē en particulier. By de stad
van Bassaym, welcke leyt noordwaerts van
Goa, op de Custe van Indien / is vande Por-
tugese bewoont / daer leyt eē Eplandekē dichte
aende Custe genaemt Salferte, alwaer zijn 2.
vāde vernaeinste Pagoden (ofte tēpels / doch
eer speloncken / daer die Pagodes in staen) vā
geheel Indī, dese eene spelonck is gegraven
ofte uptgehouden onder eenen grootē bergh
vā louter steē / en heeft vā binnen in't begrijp
die groote vā eē goet dorp vā 400. heertstede/
en comēde voer aē in dē bergh / stater een Pa-
goden huys met Afgodē ghewōvē inde steen-
rooten vande selven bergh / vā groufame en
breefelijcke Figuren / al waer hēdes daegs die
grau Monickē een kercke hebbē gesticht / ge-
naēt S. Michiel / en dē bergh onder in gade-
vint in dē eerste omgac veelderley Pagodē/
en clinnēde wat hooger / heeft eē ander om-
meganck vā camers en Pagoden; en dā noch
hooger / heeft een ander regel ofte ommeloop

Op het Ep-
lant Salferte
zijn twee Pa-
godes.

Beschrijvin-
ge van't huys
en ghelegent-
heyt van die
Pagodes.

Die grān
Monicken
hebben hier
een kerck / ge-
naemt S.
Michiel.

van camers en Pagoden / al upt die louter e-
rooten ghewōvē / en by dese camers staet eenē
grootē steenē back met water / en heeft sekere
goten van bōden / waer door het regē water
in comt; en wat hooger / heeft noch een regel
ofte omganc vā hupfen ofte camers / in son-
ma dat alle die hupfen ofte camers in dese 4.
omgangen zijn over die 300. en zijn altemael
vol uptgehouden Afgoden / van so groufame
breefelijcke en dunbelsche Figuren / dat het eē
grouwel is t'aensien; Den anderē Tēpel ofte
spelonck vāde Pagodē op't selfe Eplandekē
is op een ander plaets / oec upt steen-rooten
gehouden / seer groot ende spaciens / altemael
vol Afgoden / upt steen-clippen gehouden / vā
so bysterē en leelijcke Figuren / dat een mensch
het hant te bergh staet bieder in comt. Daer
is noch eē ander Pagode / dese voer de hoogh-
ste en vernaeinste van allen houten / welcke
staet op een Eplandekē / genaemt Por; dese
Pagode wort vāde Portugesen genoeint / die
Pagode vande Ollyphant; op dit Eplandekē
staet eenen hoogē bergh / en op't opperste bin-
nen inden bergh is een omganc en uptholinge
gehouden upt die enckele steen-rooten vāde
groote van een goet convent ofte Clooster/
heeft vā binne zijn plaetsen en water-backen
seer curieus gemaect en uptgehouden / ende
rondt om die mueren ist vol uptgehouden
beelden en Figuren van Ollyphanten / Leu-
wen / Eygren / en ander dypfen dierghelijcke
weerde beesten; Desgelijc Amalonen en som-
mige andere wel ghefigureert van veelderley
soorten en differentie; zijn altemael vā so goe-
de schulptura / dat het een verwonderinge is
te sien; Men wil vermoeden dat die Chinen
(die seer ingenieus zijn) dat eertijts soude ge-
bort hebbē / inde tijde als sy op dese custe van
Indien hare handelinge dreven / welcke Pa-
godē en edificien nu gāts verniet / verwoest en
geheel bebozen zijn / naer dat de Portugesen
dit onder haer gewelt hebbē gecregē. By dese
edificien machinen versimere hoe datse noch
hēdes daeghs binne in't landt zijn / principa-
lijck daer haer die Coning / regierders en het
hof onthoudende is / en noch gheheel in essen
zijn. In't Eplandē vā Seylon, daer ick op een
ander vā getraceert hebbe / staet eenē hoogen
bergh / diemen noēt Pico Dadam, ofte vā Adā;
op het hoogste vanden bergh staet een huys
so groot als een Clooster / daer in staet eē Pa-
gode vā grooten aensien en estimatie; By dese
plaets was in boozledē tijden eenen Tant vā
eē Nep ofte Sime / en was in gont en koste-
lijcke gesteynten beslagen / twelt was zijn cu-
stodie ofte Eborie. Dese Tant worde ghe-
houden voer't costelijckste ende waerdigste
heplighdom van geheel Indien / en hadde die
grootste bevaerde van alle onliggende quar-
tierē / so dat sy hier in S. Jacob vā Galliffia/
en den bergh vā S. Michiel in Wancirijck te
boden gingen / om die groote aflaten die daer
te winnen waren / upt welcke oorsake besocht
worde met groote devotie vā alle Indianen vā
4. ofte 500. mijlen af by groote menighte. Nu
geschiedent in't jaer 1554. dat die Portugesen
int Indien een tocht deden op't selfe epland
vā Seylon, en beliepen Epland tot bōden op
desen bergh toe / al waer sy meenden grooten
schat te vindē / voer die fame bieder vā was/
om die groote bevaerden als gesept is / waerō
ruinēerde het selfe Clooster tot die grond
toe / en vōnde anders niet als eē cofferken met
costeliche gesteynten toegemaect / alwaer desen
Apen

300. Camers
vol by vōt-
sche Afgoden
in et spelon-
ck vande Pa-
des.

De hoogste
Pagode is
in't Eplandē
vā de Por-
tugesen ge-
noemt vā
de vanden
Ollyphant.

Wrellerke
dierten upt-
gehouden
inde spelon-
ck vande Pa-
gode.

In't Eplandē
vā de Pico
Dadam was
een Tant vā
een Nep
vā de groote
heplighdom
gheestueren
wert van op-
heel Indien
&c.

De Indianen
van 4. en 500.
mijlen dā
bevaert om
t'heplighdom
van den Apen-
tant.

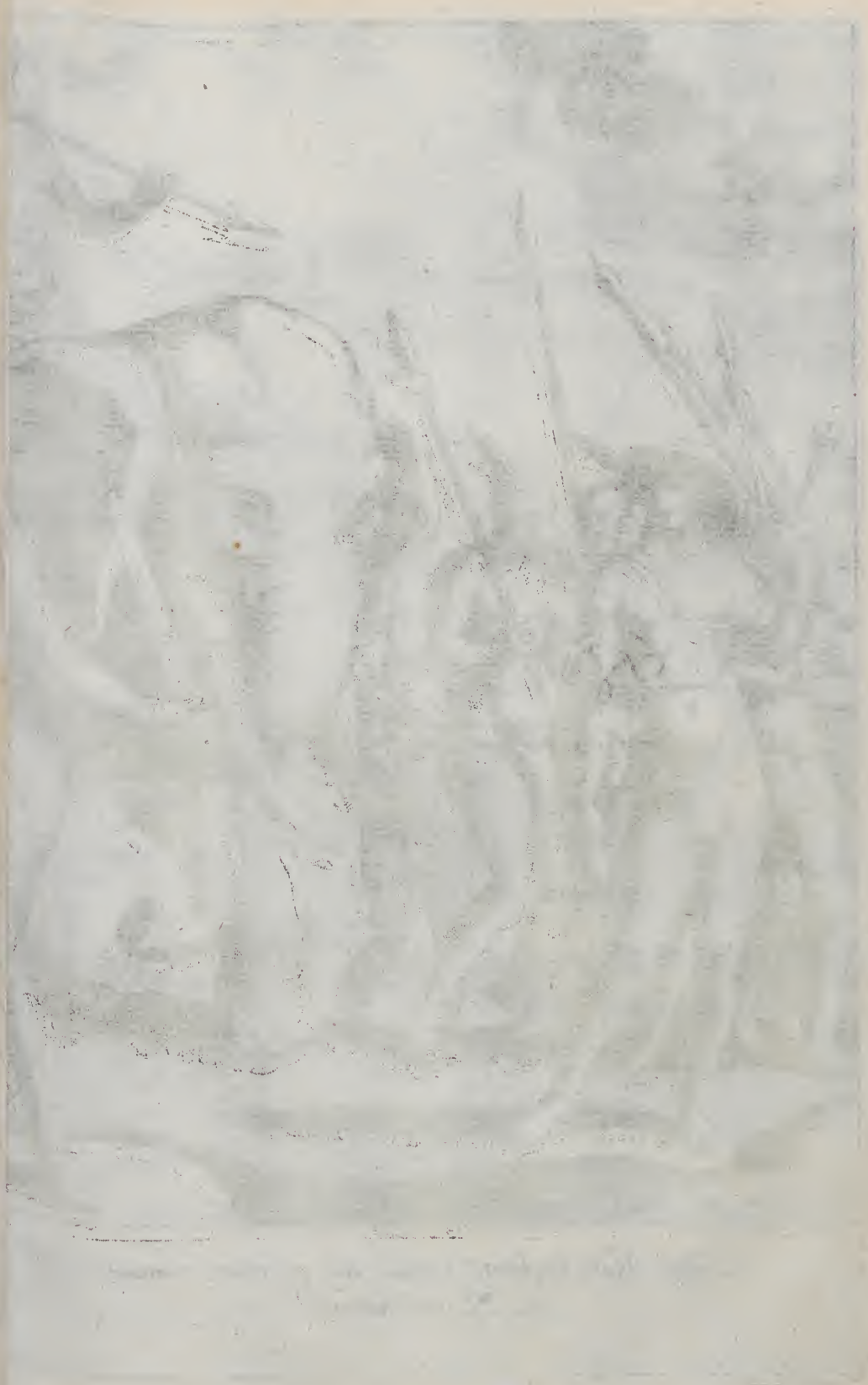
Canu
nyvri
kyroon
spetion
re pape

oogh
ode is
Epian
die de
ugeten
re pape
anden
thant

leriep
ni wte
vulwen
velom
se se

Epian
u op
dico
truw
me u
p in
beyt
ne loo
stla
pdon
mact
an op
dicut

Blant
ni toe
doot
com
pdon
i se

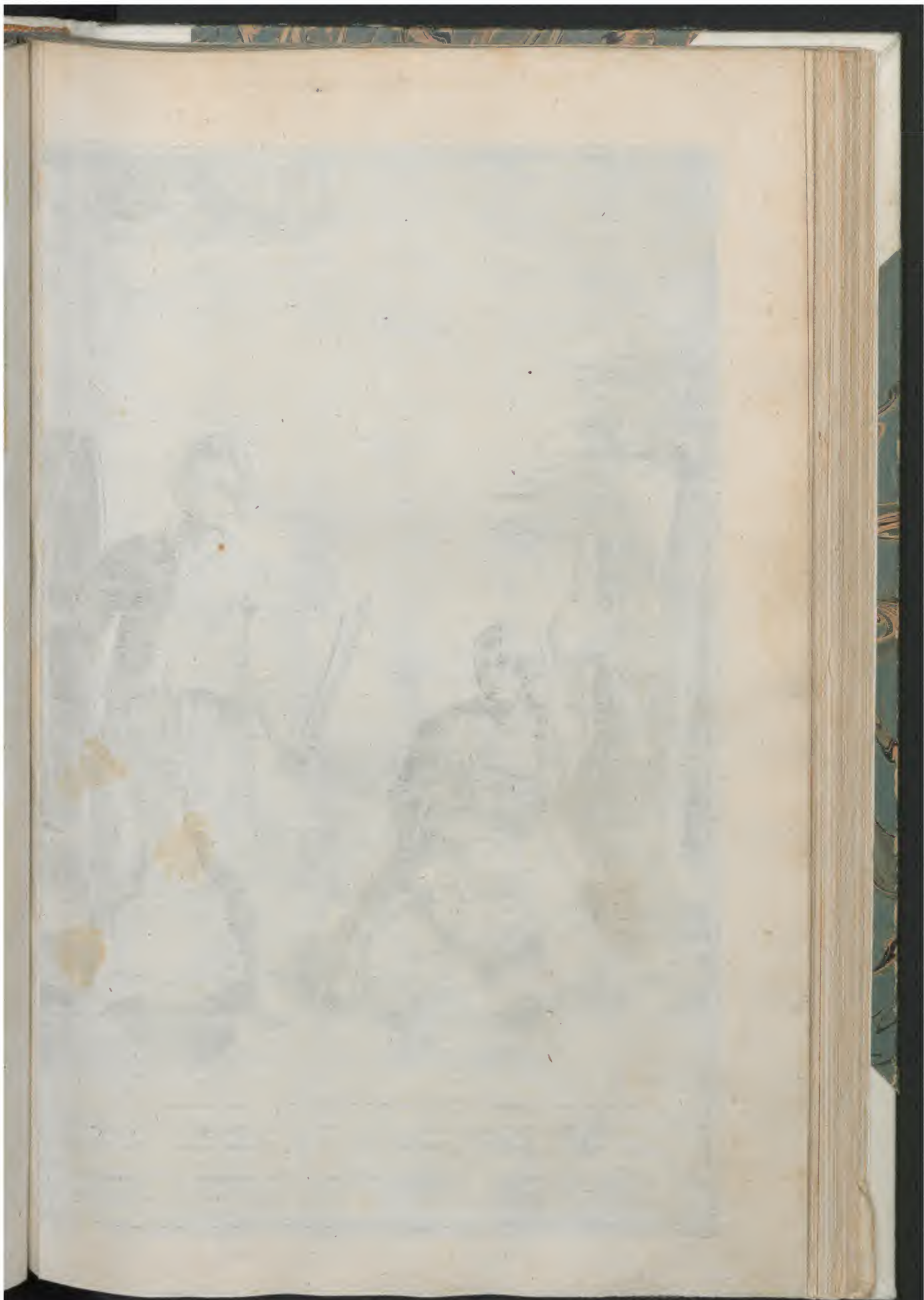

Cochini Rex elephante vectus, cum procerum comitatu,
quos Nairos vocant.

Die Coninck van Cochin op een elephant geseeten verselschapt
met sijn edelen diemen Nairros noemt —

*Provinciæ Pegu incola, auri adamantum et rubinorum
ferax, undelacca sigillatoria advehitur.*

*Een wt Pegu, waer veel gout 'diamanten en robynen
gevonden en het zegellack gemaectt woort*

*Incola ex Insulis Moluco, ubi Carapophylla
crescunt, quorum vestes e stramine sunt fa*

*Een inwoonder wt die Eylanden van Moluco, da
nagelen overvloedich groeyen. welcks cleederen va*

Ninschoten.

Joannes à Doetechum fecit.

Garyophylla magnâ copîâ
hinc sunt factæ.

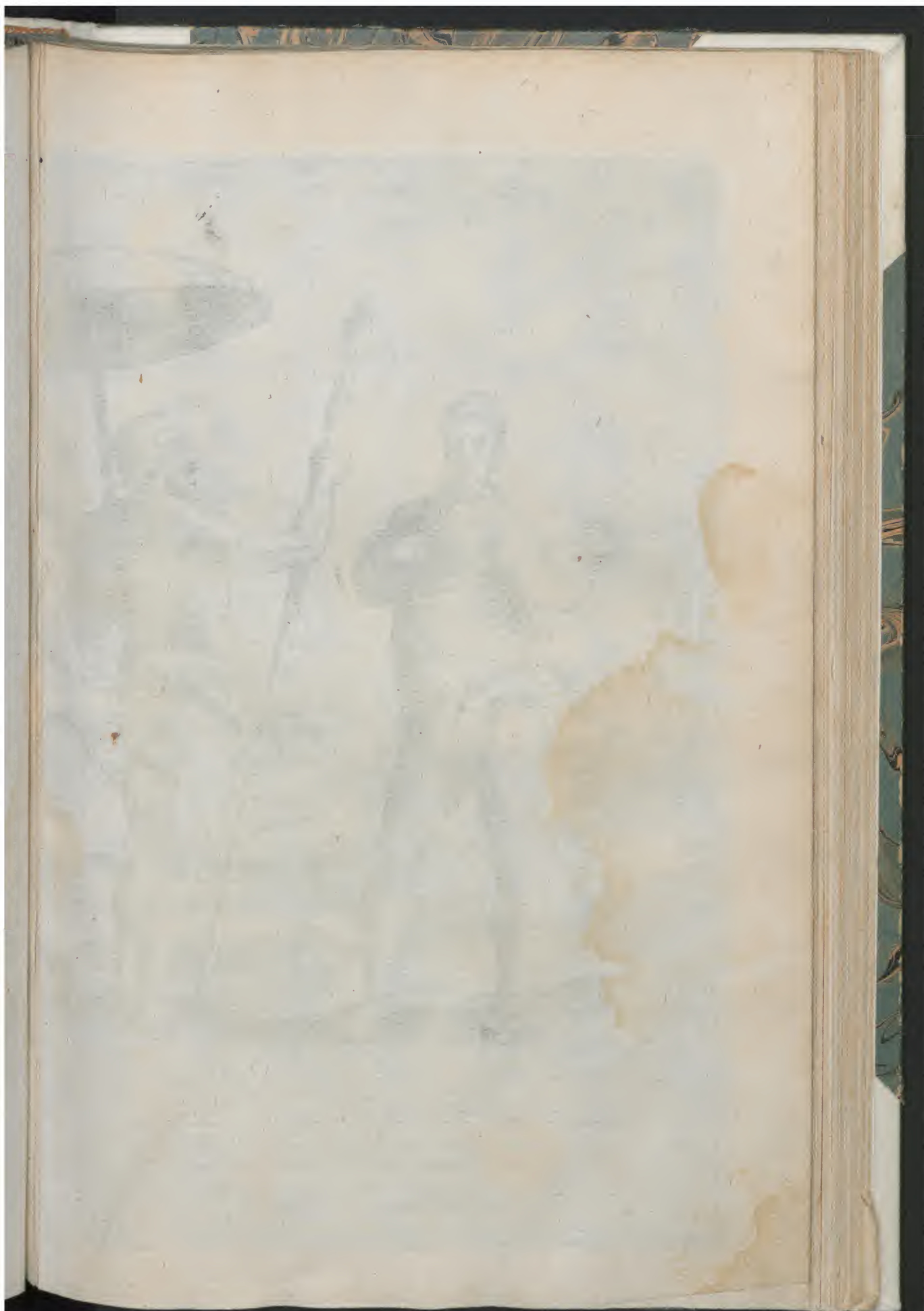
Molucco, daer die Garyophyl.
keekeren van Sroy zyn.

Penequais familiæ, a Divo Thoma execratæ, intotam (ut
Indi referunt) pro-geniem

Van penckay's geslachten van S. Thomas als die Indianen
seggen gantselicken vervloect.

64 en 65

Inquilini e Cananor Mahometani infectiss.
 Lusitanorum hostes
 Die Machometisten van Cananor en doot
 vianden vande Portugeesen

Ninschoten.

Incole Malabarę maritimi inter, Goam et Cochina
 apud quos piper nascitur.
 Inwoonders van Malabar tusschen Goa en Cochyn
 aende Zeecant daer die peeper wast

64 en 65

De
fiet
fiet
Clo
ren
wer

De
gu e
fiet
baffi
Ede
fiet
pfe
7000
caren
feloe

De
tant
affid
bian
dunt
bamp
gefien

En
bedit
Conti
Bifm
met e
fide a
ekwe
lickg

In
en de
jagge
groot
de m

En
die bu
phart
noch
verm
voort
op de
van de
gode
botie

De
lader
fiet
Caru
lenop
ment
haer
Dage

De Postige-
ten hebben int
jaer 1554. het
Glooster ghe-
ruineert ende
den Apen-tant
werch geboort.

De van De-
gu en andere
seghen van
bassanen nae
Goa. om den
Apen-tant. en
presentieren
700000. Dut-
caten voer de
selve.

Den Apen-
tant wert tot
asschen ver-
brandt. en inde
wint gespyet
vande Postige-
ten.

En Bani-
ant bediecht de
Coningh van
Bisnagar.
met een val-
sche Apen-tant
en wert heer-
lick ghehoort.

In Nasinga
een heerliche
gode van
grooter waer-
de en aensien.

En Carre
die hier Oly-
phanten met
noch oer an-
der menschen
voert. dattet
op de Bani-
ant van dese
gode upt de
botie.

De Dyon-
toren ongh-
sien op dese
Carre. en ge-
leien op Ant-
leien. want
hier god ofte
Pagode.

Apē-tant in bewaert lach. Desen bynt namen
sy met haer nae Goa toe. Als int die onlig-
ghende Coninghen desedreue mare hoorde/
die van Pegu, Sion, Bengala, Bisnagar, &c.
waren seer int liden / dat also haer costelike
heplichdom berooft was / waer om hebbe met
ghemeen accoordt hare Ambassadeuren ghe-
sonden aenden Vigorey van Indien / hem bid-
dende op alle vrientchap haer dien selfden Apē-
tant te willen vergunnen en weder geven /
en offereerden voer een rantsoen / behalve alle
andere presenten diese souden / te gheuen 700.
duysent Ducaten in Goudt / ende den Vigorey
doer gierigheyt van't gheft was bewrecht om
die te geuen: mer worde belet door den Kers-
bischof Don Gaspar. welke was den ante-
cessor ofte voorsact vā mijnen Heere / seggende
dat sy die Christenen ware / niet en behoorden
pet te gunnen / noch oorsake te gheuen / waer
door den Afgode dienst een voergeraet hadde
en den Dupel door gheert worden mer veel
eer hare professie hielt / sulcks in alle manieren
moghelijk zijnde te beletten en upt te roepen /
waer mede de Vigorey bewrecht worde sulcks
te weggen / en die Ambassadeurs gants ont-
sepde / hebbende eers in hare presentie de Apē-
tant tot asschen verbrandt / ende dā sēhen inde
licht verspeet en inde Zee ghevoeren / waer
van die Ambassadeurs seer mistroostigh naer
hups zijn ghekeert / en noch inder verwandert /
datse so groote somme ghelst verachte hadde
van't ghene datse tot asschen verbrandt / ende
inde Zee ghevoeren hadden / Cozts daer na so
ieter gheweest een Bani-ant / die alle listigheyt
vol zijt / Dese heeft ghecregen eenen andren
Apē-tant / en heeft die andere Indianen ende
Hepden dier genaeact / dat sy den selfden
miraculeusich ghebonden hadde / en dat het
hem van een Pagode in een visioen gheopen-
baert was / dat het den selfden Apē-tant
was die de Postigen meenden verbrandt te
hebben: mer dat sy haer onschelbaer hadde
gheweest / en eenen anderen Tant inde plaes
ghebrant / welcke terstont het volck also ghe-
loofden / en tis ter oogen vanden Coningh van
Bisnagar ghecomen / die hem terstont heeft
doen ontbieden / en met grooer blychap den
tant ontfangen / en gaf den Bani-ant een groote
somme Goudts daer voer / al waer sy weder
ghehouden wert inde selfde eere / als te voer
den anderen die verbrandt was.

In't Coninghrijck van Nasinga ofte custe-
dienien heet van Choramandel, staet een Pa-
gode, die seer groot ende uperimātē rijck ende
verciert is / en in groote aensien en weerde ge-
houde wert: want heeft wonder veel toeloops
ende bevaerden van alle die onliggende qua-
tierē / Hebbender int jaer veel feestē / en beson-
dere Processien ofte Kermissen: Daer is een
Carre ofte wagen so groot ende swaer datter
drie ofte vier Olyphanten genoech aen voorts
te trecken hebben: Dese haelt men alleenlijck
voert op die Kermissen / Feesten ofte Prores-
sien: Dese Carre heeft noch veel Cabels ofte
coorden / welke ghetrocken worden van veel
personen / so Mans als Vrouwen upt puere
debotie: Woven int allerhooghste van dese
Carre staet gemaectt een tabernakel ofte ver-
hemelt / onder welck sit den Afgodt / en onder
dese Tabernakel sitten des Coninghs vrou-
wen die spelen op allerley instrumenten op ha-
re manier / ende maken een soet accoordt ende
melodje van Musijck / aldus wort die Carre
hoorts getrocken / als gheseyt is / met grooter

debotie en processie: Daer zijnder veel die upt
pbericheyt ende encliel debotie haer selve stuc-
ken upt het lijf siniden / ende werpent voer den
Pagode: Ander zijnder die haer onder de
raden vanden Waghen ofte Carre worpen /
ende laten de Carre alsoo ober haer passeren /
soo datse in stucken ghemoeselt ende doot ghe-
perst worden / ende die aldus sterben / houtmen
voer groote hepligen ende Martelaers / ende
worden daer nae voer groote reliquias ende
heplichdom ghehouden / ende noch ander dup-
sant dierghelike beestelike dinghen ende su-
persticien diese aenrichten / als een van mijn
cameraden my mondelick vertrocken heeft /
die't alles in persoon gesien heeft / en deur ghe-
heel Indien ghenoech openbaer ende oorkont
is. Op eenen tijt was ick met sommige vrien-
den / Postigen / op een speel reys en verma-
singe op't vaste landt / s. ofte 6. mijlen te lande-
werts binnen / met oorlof vande Vigorey,
ende hadden in ons gheselschap sommighe be-
kenden van Deemyns ende naturellen van't
landt / en onse principale reyse was om te sien
hare maniere vande doode Bramene met die
levende Dionte te verbranden / om dat wy
daer van gheadverteert waren / dat men sulcks
soude doen: onder ander dinghen ende vzeem-
digheden die wy sagen / quamen op sommighe
Doyen ende woonplaetsen vande Indianen /
en vonden op de wegen en tegen alle geberghe-
ten / steen-roosten / clippen ende speloncken alle
Dater noster gaets een uptghehoorden Pagode /
die een Dumbels ende monstren en hel-
sche dieren gelijck waren / als anders / int em-
de quamen in een Doy / daer stont een groote
steene Kerck / al waer wy inganghen / daer wy
andere niet en saghen dan een ghescheldert ta-
fereel / welck hynck int midde vande Kercke /
van soo leelijken figuren datmen niet leelike-
ker noch mismaectt en konst versieren: want
hadde veel hoornen en langhe tanden die hem
omt de mont ober dit: int heen quamen / en on-
der den nael aende hunc een diergelijcke aen-
sicht met veel hoornen ende darmen / en had-
de eenen Myster op't hooft die niet seer onghel-
lijk en was eenen drie ghecroonden Dausen
hoedt / in somma scheen een monster upt den
Apoelipse te wesen / dit hingh voer een muur /
welcke een aschepeyt maecte van een ander
camer / ghelijck by naer een Choor / doch was
over al beslotē sonder deiffers ofte licht-gate /
en hadde int midden een clepne enge deure die
ghesloten was / en aen elke zijde vande deure
stont een clepne soyneps inde muere gemetselt /
waer in quamen tralien / om daer deur de roock
int voors. geslotē hups ofte spelonck te trecke /
als inder eenige offerande in sepe / ghelijck
als wijder sommighe in vande liggē / als Kijns /
Coorn / Voenderen / frupten / en ander dierge-
lijcke sinuisterpe / datter die Indianē dagelijc
offerde / en daer quamen eenē so quaden reuck en
stanc upt / datmen wel bangh en qualick ghe-
worde soude hebbe als inder dicht by qua / en
was seer zwart / sneerigh en besmet van bup-
licheyt: Door dese voors. geslotē deure midden
inde kercke stont een steene Kalf / en een van ons
gheselschap spronck daer op al scheypende / en be-
gof daer zijnen spot met te houden / datwelcke
siende de Bramene die de kerck bewaerde / be-
gof te roepē en te blepte / so datter terstont veel
vade bywoonders quamen inde kerck geloope /
om te besien watter schijpde: mer alcer tghē-
draugh vā volck qua / dede wy so veel met den
Bramene dat sy te vrede worden / ons onschult
doende

Sommighe
sagen upt de
botie stucken
upt haer lijf
voer de Pagode.

Sommighe
Indianē gaen
upt debotie
onder de Car-
re ligger ende
laten haer soe
dooden.

Inde Doyen
op de wegen
ende alle ber-
gen Pagoden
in Indien.

En wonder-
lijcke Tafereel
in een Doy
in Indien /
diergaders
ander vzeem-
digheden.

Et Postighe
schijet ober
steenen Kalf
waer ober een
groote opjort
quam.

Beschrijvinge
van't hups
bande Pagode
de int selve
Dorp waer
digh ointe
lesen.

Die Pagode
van Goudt
ghemaect.

Beeleren
Pagodes op
de weghen.

Die Pagode
djaechten
des avonts
om een luch-
gien int velt.

voende soo wy best mochten/ en dat sulcx dooz
omwetenhept gheschiet was/ waer mede alle
dingen te niet was/ en 'volck wederom wech
ging; doen baden wy den Bramene, dat hy
ons die gesloten deure eens wilde openen/ om
te sien watter in was/ 'welck wy dooz langh
bidden en sineelken verwozen/ en openende
de deure/ willende ons eerst met afschen voozt
doozhoofst bestrijcken/ dat wy wygerden/ en
al eer hy die deure openden/ hadden wy hem
moeten beloven/ dat wy niet verder als tot
inde deure en soude comen om te besien; die
deur van't Sancta sanctorum ofte Duveloriu
op wesende/ wast in te sien ghelijck als een
moort-cupl/ het verheimelt was een conit ver-
welfel sonder eenige venster noch licht-gaten/
dan alleenlyck die deur; oock en was inde ge-
heele kerck anders gheen licht/ dan dat deur
die deuren qua; binnen dit voozsepde verwelf-
sel hingten wel hondert cleyn outsteken Olve
Lampen/ en in't midden stonde een cleyn Ta-
bernakel alternael bewonden en bedeckt met
Catoene wrongen gemaect/ ende met kalater
Goudt bedeckt en omghewonden/ waer onder
(so ons den Bramene septe) den Pagode sat van
Goudt ghemaect/ mocht bande groote van
een cleyn kernus Doy wesen; Dicht by de
kerck/ byten die groote poort stonde inde
aerde gemaect eenen grooten en vierkanten
water-bach van upgehouden steenen/ ronds-
omme met afgaende trappē/ en was vol groen
buij stinckend water/ al waer se haer altesamē
in wassen alse haer gebedt inde kerck willen
doen; Van daer gingen wy noch verder/ ende
vonden al om end om alle 20. ofte 30. schreden
aende clippe en steen-rooten en speloncken
Afgoden van wyghgehouden steen/ van sulcke
lieffelijcke figuren/ als gheseyt is; Dese die
aldus aende weghen sonder kerck ofte over-
decksels staen/ hebbe altoos eenen clemmen wa-
ter-bach/ met water bespden haer staen/ daerse
ten minsten hare voeten met wasschen/ met
een halve Indiaensche doot/ die ghemaect
is met een steel/ en daer by hanght om water
met te scheppen/ en is vooz den rependen en
vooz by passerenden Dan/ die ghenueulijck
telcken alfer vooz by gaen/ eenen voetbal ende
haer gebedt gaen doen/ en daer staen gemeen-
lijck twee Foynepliens by/ en oock ee steenen
Calf ofte koepe/ daerse haer offerhanden vooz
setten van eetbare spijzen en fruyten/ een jega-
lijck naer sp den Pagode ende 't Calf goetgum-
stich zijn/ en haer devotie daer toe bewegende
is/ 'welck sy meymen dat het den Pagode des
snachts verteert: maer wordt bande Brames-
nes wegh ghenomen; Wy vonden ober al van
alsulcken offerande staen: maer haddender
een afgrijpen af om aen te tasten/ om dattet soo
mozich ende vuplijcken uptsach; als wy ghe-
noech onse lust gheboet hadde met hare dyp-
belerie te besien/ keerden weder nae't Doy
daer de voozsepde steene kerck stonde/ om dat
ons die Bramene gheadverteert hadde die ure
bande avont/ dat nu den Pagode souden in pro-
cessie/spancere in't velt/ eens ront omlepe om
een loechtgen te neimē/ waer om daer op pas-
ten om sulck te sien: Die ure gheromen wes-
sende/ luden een cleyn clocken dat sy pewers
bande Christenen ghecreghen hadde/ waer-
mede begoste alle 'volck te vergaderen/ en na-
men den Pagode upt zijn leuren en cribbe ofte
tabernakel Demoniorum met groote reveren-
tie/ ende setten hem op een Pallankijn, en wor-
den bande eerlichste van't Doyp gedragen/ en

van alle d'ander met grooter debotie ghelept/
met hare ghewoonlijcke getier en gebeer van
trompetten/ trommelen en bekkens te slaen/
en gingend also met ee stuck wech in't velt
om end om/ en brachten hem daer nae by den
ghenoenden steenen water-bach/ daer sy hem
wel schoon/ meene bujl en stinckende wieschen/
en brachten hem also weder in zijn clupse ofte
hock/ en lieten hem daer alsoo met ghesloten
deure/ met al zijn Lampen goet ciet maken/
vanden roock ende offerhande dat hem day-
per vermaect moet hebben/ en een jeghelijck
zijn offerhande ende ghebet gedaen hebbeende/
gingen nae hare hupen/ en lieten daer voozs
den Bramene met ghewerden/ die inde placse
bande Pagode daer goet ciet met maecten/
met zijn familie; Dit zijn hare eeremonien en
daghelijckse supersticien en valsche Godts-
dienst/ daer haer den Dypel soo in verblint
heeft/ dat sy daer met sonder twyfel ghelooven
het eeuwighe leven te verdienen/ ende vertellen
veel mirakelen van alle hare Afgoden/ waer
mede wy moghen aenmercken wat dat wy
Godt te danken en te loben hebben/ dat hy
ons met zijn hepligh Euangelium ende waer-
heyt verlicht heeft/ en niet ghebozen zijn onder
dese en dierghelijcke heydenen en Satans be-
dych/ die God dooz zijn ghenade wil verlich-
ten met de keruiffe vā zijnder waerheyt onse
eenige en warachtighe troost ende Heyland/
waer vooz wy oock ghenoech schuldigh ende
gheobligert zijn eenparigh te bidden: want
het ons eben naesten zijn/ en Gods beelden en
schemels/ dat hy haer alle daer upt wil verlos-
sen/ en haer ende ons geven dat ons saligh is/
Amen. En om datmen te beter soude moghen
verstaen hare dypbelsche Afgoden figuren/
hebbe hier by gheboecht het contersepsel van
dierghelijcke/ alse openbaer aende weghen/ ber-
ghen steenrooten ende speloncken staen/ met
een steenen kop ofte kalf daer by: Desgelijck
die kerck diese Melkya noemen/ bande Ma-
chometisten ende Moozen die onder die Mala-
baren woenen/ met den water-bach daerse in
wassen besijden.

Dat 45. Capittel.

Van allerley ghedierten, Vee ende Voghe-
len van Indien.

M En vint deur geheel Indiē veel Vee
als Ossen/ koepe/ Schapē/ Verckens/
Gepte/ Bocke/ en dierghelijcke/ en seer
goet coop/ in grooter menichte/ doch
het vleysch en heeft so goeden sinacel niet als
in Europa, 'welck conit deur die hitte van't
lāt/ waer vā't niet seer geestineert en wert; mē
mach binnen Goa de beste koe coopen om vijf
en ses Pardauwen: Ossen wordē weplich ge-
slagen om te eeten/ diene meest hout om't lant
met te houtwē; alle ander dingē/ als Verckens
Schapē/ en Gepten naer advenant; Het scha-
pen-vlees wort luttel geacht/ en niet seer ghe-
bruyt om't eete: want wort die cranchen ver-
boden/ en het vercken-vlees is nae advenant
beter ende gesonder/ 'welckmen eer sal toela-
ten die siecken te eeten als schapen-vlees; Men
vint oock schapen van vijf quartieren: want
de steert is soo groot/ en heeft soo veel vleysch
als ee vā d'ander quartieren: daer zijn groufsaē
veel Buffels/ doch wordē weplich gedoot om
te eete/ oft te is voozt arm volck: dā de melc is
seer goet en wort veel bercoft en gegerē; mē siet
enen gehele dach de stadt vol slabbinnē en Ca-
narijs loope met melc vā buffels/ gepte/ en ooc
exel.

Die Pagode
om ghebrage
hebbende
waschen
schoon ende
leggen hem
zijn plaats.

Wanneer
ghe ende
maninge
de Christen.

Waarom
bleef in
dien sulcken
sinacel niet
en heeft al
hier te lande.

Et koe coope
men om vijf
ofte ses
Pardauwen.

Schapen
vijf quartierē.

Daerom
pebige
ide
den ha
n ende
n heu
laet.

Der
de ver
nghe
dus

in
in de
cken
in
t als
larde.

coo
a v
d
n.

in
n

N. u. f. e. h. e. n.

Pagode

Horrenda Idolorum effigies, quæ in omnibus viarum angulis obuia Indi prostrati passim
et donarijs prosequuntur, a Bramenis sacerdotibus, ob sapientia opinionem, apud
illos magni habitus, Pagodes dicta.
Schrackelike beldnisse der Indiacnsche affgoden gestelt op alle hoecken van de weegen welke sy
offerhande doen en seer de voetselicken aanbiddén van haer papen Bramenes (die
om opinie van wysheyt daer seer geacht sijn) Pagodes genaemt

Mesquita seu templum Indorum Mahometistarum quæ secta
totum fere, orientem pervasit.

Mesquita ofte tempel der Machometische Indianen welke
secte hynaer geheel Orienten doordrongen heeft

66 en 67

De
ren
len
gel
42

De
gra
nu
die
gen

De
die
39
eten
fel
de
fite

De
fite
durf
puck
papi

Wat
groot
ge
hene

De
papi
om

De
papi
in
bapi

De
deel
in
groot
born

excellenten room/ en versche ongesouten bot-
ter: maer comt in clepne luyckens te koop/
maken oock sommighe clepne witte heefkens:
maer zijn seer sout ende drooch; wilde Ver-
kens/sommighe Valsen/Kapynen/Herten/en
Hinnen worden oock gebonden maer niet
veel. Hoenderen/Kapynen/Velt-hoenderen/
Duyben zijnder wonder veel en goeden coop.
Int Epland van Goa ende rontom zijn veel
Wussen ende sommighe ander Vincken/doch
wepnigh en niet besonders: maer in Cochijn
ende die ruste van Malabaren zijn gants gheen
Wussen noch diergelijcke clepne vogeltiens/
noch vincte; daer zijn in Indien wonder veel
Vleermuyten/en sommighe soo groot dat het
ongelooflijk te vertellen is; doen groote scha-
de inde boomen/fruyten ende krupderen; soo
dat die Canarijns moeten des nachts volck
inde boomē doen waken/en noch comen zijder
haer qualijck upt weeren; die Indianen etense
en seggen dat het so goeden rost is als Patry-
sen; daer zijn upter maten veel zwarte Crapen
dat het een wonder is/en doen groote schade/
en zijn so stout datse dickwils comen bliegen
deur de vensters/ende halent eten upt die scho-
telen die opt tafel staen daer volck by sitten;
Cis in p selfs gebeurt dat se sat en schreef bo-
ven in hups op een Camerken met open ven-
sters/en dat die Crapen quamen en namen die
boomwol upt den Int-pot/en beslabden alle
die pampieren die op tafel laghen/sonder dat
ick het conste beletten; sy sitten ghemeenlijck
op de Wussels en pike haer alle het hapt upt/
soo datmen upt die oozlake wepnigh buffels
met haer vindt/ende om haer daer van te be-
hopen/so loopense gemeenlijck inde rozassen
ende modderachtighen plaetsen. tot den hals
toe/want anders en kunnen se haer niet be-
weeren; Daer zijn oock groote menichte van
Ratten/en sommighe so groot als jonge draet-
berckstiens/so datter geen Ratten en der vete-
ge aē comen; graben die hupsen dickwils om:
want ondergaven die mueren ende fonda-
ment deur en weer deur/soo datse de hupsen
daer met doen ballen ende bederven; Daer is
noch een ander soorte vā Ratten die zijn clep
en rosachtich van hapt/dese noemptmen wel-
riekende Ratten; want hebben eenē reuck of-
se vol Woffeliaet staken; Die Wieren zijnder
soo veel dooz gheheel Indien en so schadelijck
dat het schijnt ongheloofelijck te wesen vooz
die niet gesē heeft/wat mē en mach geen
dreck wat het oock sy van eere bare spijzen/en
vette waren/ja oock cleeren en lpuwaet bewa-
re/oftē t's terstont vol dupsende dattet eriet;
hebben in een ogenblich een gheheel byoot upt
gheholt/waer om is deur geheel Indien het
gebyuck alle trefsozen en kisten daermen die
eetbare spijzen ofte eenige andere vette warē/
en oock cleeren en lpuwaet in bewaert/te ma-
ken met vier doeten ofte pylaren/en daer on-
der elcken doet ofte stijl eenē steenen ofte hou-
ten back vol waters/en setten die trefsozen of
kisten datse niemēders aen en roeren en vande
muere af staen; want anders waert al verloo-
ren en gants bedorvē water in is vāde Wie-
ren/soonten een pater-noster bergheet inde
voeten water te gieten alst verdroocht is/soo
comender in een ommessen so veel Wieren in
dattet over al vol eriet/soo dat het schijnt een
maledrie ofte plaech te wesen; Daer zijnder
oor veel die de selfde water backē gebyuckten
onder die doeten vande besteden om daer niet
afghequelt te wesen int slapen/oock onder die

tafels; Somender eenige Canary vogeltiens
ofte diergelijcke Vincken(die der altemet upt
Dortugael ofte upt Persien en Turckien ge-
bracht worden om boogeen plaspier te hebbē)
begheert te bewaren om levent te blyven/soo
moeten die staen op eenē stoc ofte knaep daer
toe gemacht met eenen back vol waters on-
der de doet/sonder dat ist terstont vande Wie-
ren doot geberen/ja al hanghet inde lucht sy
wetender by te comen/alst maer een roozbe-
ken aen en is; Die soldaten en arm volc die so
geen macht hebben om trefsozen met backen
te coopen/doen't byoot ofte eten dat haer ober
schiet (dat wepnich ofte seer selden ghebuert)
in eenen doeck gheknoot en hangent aen ee-
nen naghel ende muet/ende maekender een
Circul oft ringhe om van houtcool/so en com-
nender die Wieren niet over noch by comen;
Daer is een ander soorte van Wieren die zijn
by naer een vinger langh en rootachtich van
cleur/dese loopē int belt en doen groote scha-
de aen alle crupderen/planten/ende fruyten;
Die motten en wormen die de cleederen deur
boozen en bebedvē zijnder wonder veel/waer-
om men daer gheen kleeren noch lpuwaet heb-
ben mach/ van alsinen baghelijck van doen
heeft en aen't luyf draecht; want anders is ter-
stont deurbeten ende bebozven; men en qua-
lijcken eenighe Pampieren ofte Doerken be-
waren vande wormē zijn gelijck dooz wormen/
soo datse dickwils menighe pampieren ende
hantepcken van impozantien bederven en
vernietelen; men heeft seer veel Want-lusen;
Daer is noch een soorte van gediertē die vlie-
gen/ zijn wel tweemaels grooter als honich-
bypen/ worden ghehaemt Baratas, dese doen
oor wonder veel quaets/en sitten gemeenlijck
inde supker/honich/batter/olpe en alle vette
waren ende soetichheid/ comen oock veel inde
kisten onder die cleeren en lpuwaet; welcke sy
bederven en beplackē zijn in grooter menich-
ten en seer schadelijck/ men en can geen dreck
soo bast toe doen oft sy comender in en beclab-
den al waerse by comē; want besmettent over
al met haer eperen die aen- kleben gelijck als
Spypoep/soo datmen se wel mogen rekenen ge-
lijck die Wieren als een plaech; binnē int lant
zijn oock Tpgren/maer andere webe beesten
als Leuwen/Beeren en diergelijcken gants
geen: maer van senijnighe beesten/als Slan-
ghen/Ackdissen en diergelijcken soorten zyn-
der wonder veel; want die Ackdissen climmen
inde hupsen ober al by de muere op/en ballen
dickwils volck die op de Bedden ligghen en
slapen opt lijf/waerom veel al die de macht
hebben Pavellionen ghebyuckten om over die
Bedden te hangen; Die Camellionen diemen
sept van de wint en lucht te lebē/ zijnder oock
seer veel; maer en doen gants geen quaet.

Annoratio D. Palud.

Chameleon seyt Plinius, is als eenen kleynen
Leeu, van groote ghelijck een Egedisse; zijn
lenghte vant hooft af tot de steerts beginfel, is
seven oft acht dwers vingheren; de hooghte
des lichaems bycans vijf vingheren; die leng-
te der beenen voor haer selven vierde-halve
vinger, gaots rou, vol knoopkens met een scher-
pe ruggraet; hare verwe veranderen zy nae die
ghestaltenisse der saken die omtrent haer zijn;
die meestendeel zijn bleeck ofte swartachtich,
ende hebben een dun ende doorschijnende huyt
welcke lichtelijcken in alle verwen verandert,
uytghenomen roodt; die ooghen keert ende
draeyt het met groote beweeghnisse hier ende
daer

Hoemen den
Voghelkens
voog de Wie-
ren bewaert.

Manier hoe
de arme luy
haer eten voo
de Wieren
bewaren.

Wieren een
vingher langh
rootachtich
van cleur.

Veel Motten
in Indien.

Goet Wormen
ende Want-
lusen.

Schadelijcke
dierkens Ba-
rattas ghe-
haemt; dese
mael so groot
als een Spe.

Tpgren/
Slanghen/
Ackdissen en
andere senijn-
ghe Wieren
quellende de
Indianen seer.

Veel Chamel-
leons in In-
dien.

Veel ghedier-
ten in Voghe-
len in Indien
gelijck hier te
lande.

Wonderlijcke
grootte Wier-
muyten in In-
die/die vā
gemende eten.

Veel Crapen
die so stou-
zen datse het
eten vande ta-
fel niet daer
de luyden by
sitten.

De Crapen
sitten op de
Wussels ende
picken waer
hapt upt.

Ratten soo
groot als jon-
ge draet ver-
keren.

Slagen de
hupsen datse
om ballen.

Woffeliaet
Ratten clep-
en roos van
hapt.

Wonderlijcke
veel Wieren
in Indien die
grootte schade
doen.

daer op alle zijden, sonder oogen-leden; onder allen ghedierten gebruyckt dit alleen geen spijse ofte drack; dan erhoudt hem door die lucht ende dauw, &c.

Meerhatten die veel schade doen inde Palmboomen.

Daer zijn wonder veel Meerhatten die groote schade doen inde Palmboomen daer Indiaense noten ofte Cocus aen wassen; in dese boomen loopen gemeenelijck Beestgiens diemen heet Bichos depalmeyras dat is: Palmboom beestgiens / zijn by naest gelijk de beestgiens ofte fretten daermen die kompen met upt die hollen jaecht en vaught; hebben een steert als een Penkhooztgier / en frap grauw gesprenckelt hant; zijn seer liefelijck te hebben voor een playster ende tijt berdyf; Papegaven zijnder wonder veel ende vliegheinder by menighen in't wilde; Daer comen in Indien vande Eylanden van Molucas ober Malacca een soorte van vogels ghenaemt Noyras, zijn ghelijck Papegaven: maer hebben veel roode pluymen / sprecken oock ghelijck Papegaven; gelden in Indien wel 20. oft 30. Parbawden; zijn seer schoon t'aensien / en clappen seer soet / kraenwen ofte troetelen die luden met hare tonge op't hooft ende haert ende repnigen dat op de gront des ghelijck die oogen ende tanden. In somma zijn seer liefelijck om in hups te hebben want gaen in schoonheyt ende coleur van veeren alle ander voghelen ende Papegaven te boven; Men en heeft se noyt in Portugael comen brynghen levent / hoewel daer veel om gedaen is om de Coningen van Portugael tot een present te bryngen / dese grootelijck begerden anaer sterben al op de wech want zijn seer delicaet / en willen seer nau waer genomen en ghehavent wesen.

Papegaven met hoopen. (Hoyas seer schoone ghe-nen) sijn bo-ghelen.

Dat 46. Capittel. Vanden Ollyphant.

Die Ollyphanten zijn in veel plaatsen van Indien / en meestendeel zijn in't lande van Echiopia achter Mossambique, onder die zwarten ofte Caffres, al waer men se gheeneelijck eet ende doot sinijt / om hare tanden aende Portugesen te vercoopen; Men vint se oock daer gheheel Indien / oock in Bengalen, en principelijck in Pegu zijnder groushien veel / al waer men se jaeght met een groote menichste van volck en ander tamme Ollyphanten / en omringhen altemet een dypsent ofte twee: waer van nemen een hondert oft meer dese begeeren en van doen hebben / en laten d'ander loopen om't lande altoos vol te hebben; Dese leeren se dan metter tijdt met dreyghen / hongher ende doest en ander inventien / soo langhe dat se beghinnen die spracke te verstaen / en als dan sineereuse met olpe en wassense / ende doense groote deught en ghenack aen / waer mede se haer so tam ende onderdanigh maken ghelijck als menschen / en haer en ghebreekt niet meer als spreken; Int Coninghrijck van Sion zijnder oock seer veel / al waer men sept / was eimen witten Ollyphant / welke die van Pegu aanbadden en heeten hem Coningh vande Ollyphanten / en houden hem in aller eere ende estimatie ghelijck eenen God; Om den selfden Ollyphant te krijghen soo reeser een groote oorloghe op tusschen Pegu ende Sion, als wy inde beschrijvinghe vande selfde Landen verhaelt hebben; In het Epland van Seylon zijnder oock veel diemen estimereet te wesen die beste ende verstandighste vande Wereldt: want al waer dese comen by Ollyphanten van ander weggen / soo affmeren

In Pegu veel Ollyphanten.

De Caffres vangen oock Ollyphanten ghelijck.

Vanden witten Ollyphant in Sion.

die Indianen voor warachtigh sulck by re-perentie ghebonden te hebben / dat alle ander Ollyphanten dese van Seylon eerbiedinge ende reberentie doen; Den meesten dienst diemen in Indien heeft vande pypen / baten / packen en ander goet te bryngen ende te schepen / is al met den Ollyphant; sy worde onderhouden op des Coninghs costen / en dese van doen heeft die gaet niet hare Meesters ofte Regierders spreken en maecht niet hare prijs / ende als dan gatter den Meester op sitten boven op den hals / en steert die voeten onder die oogen / en heeft een hake inde hant / waer mede sy hem steert op't hooft / al waer zijn Telliculos sigghen / tusschen beyde die oogen / te weten boven op / welke is d'oorfacke datmen hem so seer en bedwingen. Ende comende by't ghene dat sy sal brynghen / soo bintment' dat ofte 'pack met een hoort vast / soo dat het hem in ghewichte mach hanghen / en als dan spreect hem zijn Meester toe: soo neemt hy de hoortde met zijnen sinijt ende wintse om zijt tanden / en steekt het eynde in zijnen mont / ende soo draecht hijt al hangende al waer men begeert; Ist in een schipt te setten soo brynghtmen die schipt aende wal oft liap / en den Ollyphant settet daer selver in / en haelt steen met zijne snijt die leyt sy onder't vat / ende als dan footer met zijn tande aen oort te besien oft noch waggelt oft vast leyt / het geschipt ofte ander yser werck oft metael gebonden weseide / slepht dat al ist noch soo zwaren Godeling; Die kusten oft clepne halve Galen oft ander groote schipten als Carveelen en dierghelijcken die schipwense alleen upt het water op de strant / soo lichtelijck oft niemant daer en waert; In somma diemen in als by ons als die sleden en wagens met peerde; Daer een is lijs ende water / sy slapen ghelijck die koeppen / Ossen en Deerden en alle viervoetige Beesten / en blyghen haer knien en alle leden als d'ander Beesten; Des winters alst begint te reghenen so worden se tuchtigh ende gants dul en rasende / soo datmen se gants niet dwynghen en can; En als dan hupnense blypen de stadt peyers aen eenen dicken boom / niet een groote dicke yser keten aen zijn beemen / en gheven hem aldaer t'eeten / alwaer sy blijft onder den blaetwen hemel / so lang als sy dul is / welck is van April tot September / den tijt vanden Winter en dattet reghent / en als dan comt sy weder tot zijn selve / en begint weder te diene met so groote tammicheyt datmen hem mach onder den buyck door cruppen / alfinen hem gheen quaet en doet: maer die hem vermis doet / die macher hem af wachten: want sy en vergheten nimmermeer soo haer pemandt eenich quaet gedaen heeft / tot dat zijt gewo-ken hebben; Hare tanden welck is het pvojen been wort in Indien veel ghesleeten / ymetpaelijck in Cambaien; want makender veel ant-euse dinghen af / en die Wyntden draghender Manillias ofte arm-ringen / thien of twaelf aen elcken arm / waer door het aldaer veel ghesle-ten word / en wozter noch by menichken ghe-bryacht upt Echiopia, Mossambique en ander weggen; Int Epland van Seylon ende Pegu doen alle hare oorlogghen meest met Ollyphan-ten / ende binden se zweerde aende tanden: oock hebben houte Casteelen op den rugghe daer s. of 6. mannen in staen / om upt te schieten met bogen ofte roers / ende oock met vier-pamen upt te wozpen; sy en doen anders gheen quaet dan om't volck ende die byanden in disorde te stellen / ende hare ordinnantie te bryken; Maer so daer

De Telliculos vanden Ollyphant sigghen tusschen de oogen.

Ghedienstigh heyt vande Ollyphanten aut doen van haer oogen de last.

Het eten vande Ollyphanten is lijs met water.

De Ollyphanten sijn van april tot september dul en rasende.

De Ollyphanten laten gheen quaet onghewonen.

Weelberleydingen vande Ollyphanten tanden in Seylon ende Pegu ghe-maecht.

Hoe datmen de Ollyphanten totten oorlogge toe rust.

so daer een dē rug heert / so loopense altesamē en overtreden haer eyghen volck / soo dat zijt al in opzoer stellen; zijn seer verbaert van een haat ofte vrees / en ooc vande Meesters om datse vreesen datser inde snijpt sullē cruppen; Vā het gheschut ende vrier desgelijck / ten sp datser van laugen tijt toe ghewent zijn; Alse accessie ofte vergaderinge met malcandere hebben / soo staet het Mannelien op een heuvel / ende t'Wijfien wat leeger; alse gaen langhs de wegen / so machnense van veer hoozen comen / al en sietnense niet : want het donderen bande voeten / en tclappen vande oogen / die altoos op en toe gaen machnē een goet stuck weechs hoozen; sp zijn soo ras int loopen alst pas geeft / by naer als een doert; zijn seer glorieus ende eergierich; Alsinen in Goa Sacraments dagh / ofte eenighe groote heyligh-daghen hout ende viert / met grooter processien / so gaen gemeenlijck die Ollyphantē inde processien / die jonghen vooz aen / ende die vanden achter naer / en zijn al beschijldert met die wapens ende cruyzen van Portugael / ober't geheele lijf ende t'hoof / en hebben elck vijft of ses Trompetters / en die op Schalmejen spelen / die op haer sitte waerinde so wel te vreden zijn en gaen met sulcken graviteyde ende oorden / alleens of het menschen waren. Het is gebeurt binnen Goa, dat eenē Ollyphant soude een groote fuste uyt het water op t'landt schuyde / en die fuste was so zwaer en groot / dat hyt alleen niet doen en konste / in sonna datmen moest een ander te hulpe hale / waerom hy die Meesters veel schandelijcke woorden toe spraken / hem verwijtende dat hy slap was / en van weynich cracht / en dat het hem een eenwige schande was / datmen een ander te hulpe moeste hale / waerinde den Ollyphant soo deperact worde / dat hy die compaengie vā hulpe verwiert / ende alleen weder op een nieu begoft te schuyben / met sulcken cracht en uytsumicheyt / douwende vōd al zijn vermogen dat hy berste / en daer op de staende voort doot bleef. Mer tijden dat ick in mijn reyse soude beghinnen van Cochijn naer Portugael / soo was ons roer vā t' Schip onstelt / so datmen moest aen t' lāt byengē om dat te conserueren / en brachtent tot aen die strant vande Kewier / achter aen t' Vooft int Water / en den Ollyphant soudent voozt op d'vogh schuyben / op twee houten / om daer op voozt te ghen / ende om dat het zwaer was / ghelijck een roer van seuen en acht hondert last epfchende is; Ende om dat den Ollyphant noch jonck en niet vol wasfen en was / en konst het alleen niet schuyben : waerom niet tegenstaende doude met alle zijn macht / ende stende dat het hem niet moghelijck en was / viel op zijn voozte knien en begoft te crighen en te schreuwen / dat hem die tranen over zijn ooghen liepen / en om dat onser veel op die strant stonden / aensiende dit spectacle / so begoft hem zijne Meester te versoepen / en met schandelicken woorden te lastere / dat hy hē vande doefenders soude schamen / eyndelijck hoe veel dat hy arbeyde / en constet niet alleen op crighen / ende comende een ander Ollyphant om te helpe / so schoben set beyde tot half uyt t'water / dat het begoft uyt t'water op de hēte te ghen; twelcke geboelende den eersten Ollyphant / heeft den ander zijn hulper met die tande en t'hoof werch gestoot / en geen hulpe meer begeert / en heeft also voozte alleen opgebeycht : waer uyt men mach conidereren / dat haer verstant en

eergiericheyt den menschen gelijck is; En zijn ooc seer danckbaer en gedachtich / vā die haer eenighe weldaet doet; Alse nieu Jaers-dagh is / hebbe hare Meesters voozt eē infantie / haer meulwe Jaer te epfchen tot den Vigorey ende Aertsbijshof / ende d'ander Regierders en Herren; als dā comense aen die deur ofte inde plaets ende bukken haer neer / en alsinen haer wat geeft / vallen se op haer knie met eē groote eerbiedinghe / voozt die clepne weldaet die hare Meesters / (die sp meenen voozt haer) gedaen wert; Sullen altoos als sp voozby sulcken huyfen gaen / met den hoofde bukken en eerbiedinghe aende deure doen van sodanige huyfen; desgelijck voozt de kerck-deure ende cruyzen / dooz onderwijfinge van hare Meesters; sp hebben voozt een manier dat sp dickwils op die mercten gaen / daermen alle groenigheyt vercoopt / als Radijs / Slap / Cool / en diergelijcke tijch / en die dan den Ollyphant goetgunstigh is / werpt hem wat voozt; Onder ander wasfer een van dese vercoopters / en Warmoes-wijfs / die altoos dē Ollyphant wat voozt wierp bā t'gem datse hadde; Nu comende den tijt dat dē Ollyphant dol en rasende wert / als wy boven gheseyt hebben / so loopense een weck ofte halve te voren eerminse bint / alse noch half en half wel zijn / met deure die stad / een jeggelijck biddende pet te geben voozt / tonderchoudt vanden dullen Ollyphant / voozt dē tijt vande Winter; In dit omloopen en can de Meester dē Ollyphant niet bestiere / dā loopter met koppen int hondert / en waerschoont het volck met roepē datser afwachte; want en siet niemant aen / loopt al onder de voeten wat hem voozt en tegē comt; waerinde sp een groote feest en apen-spel aenrechten: by nae gelijcke in Spaengie met het loopen vande Stieren / daert nu mermeer volwaert is / dan alse een twee ofte meer doot biphen / even diergelijcken regiment houdense in Indien met den dulle Ollyphant; Nu geschiedent in dit loopen / dat dē Ollyphant quam al runnende deur die straten / ende merter haest onverschens op dese merctt quam / al om verre staotende watter by en nae was / waer dooz een jeggelijck verbaest wesende / al verliet wat sp te coop hadde / en een goet heen comē sochten om t'lijf te verberge om vande Ollyphant niet overtreden te werden; en met dit runoer ende gedrangh vallende d'een ober den anderen / alsinen in dierghelijcke opzoeren altoos siet geschieden; onder dese allen was oock die Voutwe die dē Ollyphant altoos plach goetgunstigh te wesen / ende van datse had met te deelen; Dese hadde een clepne kindeken op de merctt in een mande by haer liggen / en dooz besen haestighen oploop ende gedrangh van volck / was die selfde Voutwe oock in eē huyf ghedronghen / sonder datse plaets hadde om t'kint op ende met haer te nemen. ende als den Ollyphant de plaets alle hadde / dien hy omend' om roepde / en al om stiet / en ginder heen wierp watter omtrent was / en comende by t'voozspde kint / dat als gesept is / daer blijven ligghe was / so meenden een jeggelijck / ende principalijck die Moeder / die dapper weende / dat het kint om den hals was / en vande Ollyphant verniet soude werde; gelijck hy alle ander dinghen dede; Maer in contrarie met alle die dulligheyt gedachtich wesende / en kennisse dragende vāde weldaet die t'kint Moeder hem altoos ghedaen hadde / nam t'kindeken properlijckens met zijde snijpt op / ende leyden t'

de Ollyphanten
zijn danckbaer /
en gedencken
de weldaet
dienmen haer
doet.

De Ollyphant
ten bukken
haer hoof
voozt de cruy
zen en kerck
deuren.

De Ollyphant
en dulwer
dende kense
niemant.

Een wonder
lijcke histoy
van een dulle
Ollyphant.

de Ollyphant
zijn voozt haer
te / t'Wijfien
ende d'vrien
verbaert.

De Ollyphant
ten gaen / ende
langhs de
wegh gaen.

De Ollyphant
ten gaen / ende
langhs de
wegh gaen.

De Ollyphant
ten gaen / ende
langhs de
wegh gaen.

De Ollyphant
wercht hem
selven uyt
goetgunstige
voozt / in Goa.

Een jonghen
Ollyphant een
roer van een
Schip niet
komende te
kint byengē
want op zijn
knien ende
schreyt om
hulp.

De Ollyphant
wercht de
eergiericheyt
van dē Ol
lyphant.

lependt seer sachtelijck boden op een luyff/
die daer by stont over een Wunckel ; dat ghe-
daen hebbende is weder zijnen gangh ghe-
gaen / met stoten / beeyen en tiereu als te be-
ren / tot een groote verwonderinghe van alle
die aensagen / en principaelij tot een vresch-
de / en blijfsch vande Moeder / die haer hint
ghesont en wel te breden weder krecgh ; Dese
en diegelijcken en engel en geschiedenber da-
gelijcks in Juiden / dat al soude te lange va-
len om te verhalen / waerom alleen dese drie
ofte vier hebbe willen aen-reekenen / als een
dingh seer weerdigh om inde menich te heb-
ben / om ons daer by te leeren en te verwe-
ken alle welbaet te loonen / en ghesachtich te
wesen met dankbaerheyt / aengesien wy hier
claerlijck sien by dese stonue Beesten / ons
sulcks tot een spiegel door-stellen / die sulcks
niet alleen en gedencken alffe met hare volle
wetenschap zijn : inner dat meer te verwoon-
deren is / in tijden datse van haer sinnen half
oft geheel berooft zijn / t welcke dickwils de
menschen met alle haer verstant / en vijf sin-
nen gantscheijck aryder den rugge stellen / en
alle welbaden / huyden daeghs (Godt betert)
met ondankbaerheyt gelooft worden.

De Eliphant
ten gedencken
niet alleen de
weldaet/ ghes
font 3gnde/
maer alse bul
ende berooft
van sinnen
3ij.

de Krupden die dat selfde Lant geeft en pro-
duceert / welcke op ander plaatsen niet en is;
ende destinatione en is niet alleen inde hoen-
maer in alle ander dinghen van zijn ghehele
lijf / als voorgeb't is : Daer worden oock by
Malacca , Sion ende Bengala ghebonden som-
mige Boeken ofte Septen die int wilde loo-
pen / wiens hoozen geestineert werde voór-
de beste tegen seijn / en voor alle vergift die-
men inacht vinden; worden ghenaemt Cabras
de mato , dat is : wilde Septen / dese hoozen
worden dapper in Indien gheestineert / ende
in weerde gehouden / en zijn dickwils by oppe-
rentie goet gewonde / daer int selfs goede ge-
twijghe af ben / en sulcks geprobeert hebbe;
Int Jaer 1581. als die Coningh Philippus
van Spaengien tot Lisbonen was/ soo wor-
den hem ghebracht uyt Indien voor een pre-
sent / een Reynosiero en Ghypaan / welcke hy
beyde mede naer Madrid , thof van Spaeni-
gien; waer inde ghenoech is van dat die ghe-
drieten van't Lant ende Doghels zijn belan-
gende / hoewel daer noch veel ander zijn daer-
men soo int ghemeeen geen notitie af en heeft
Daerom hebbe alleenlijc verhaelt diemen
dagelijc voor oogen sie / en keruiffe af heeft /
om alle onsekerheyt te schouwen.

25ocken/ ende
Septé hoort/
in Bengalen
goet teghens
t'seyl.

Dröoſack
bā deſe crachte
compt van't
kruyt datſe
eeten in Zenn
galeu.

Wunder
geschiede
bände 47

Das 47. Capittel.

Vanden Abada, ofte Reynossero.

Die Abzds ofte Reynosfiero en is in
Indien niet: dan in Bengalen en Pa-
tane; zijn elcnder ende legger dan
dan Ollyphant/ heeft eenen korten
hoorn op den neus/ achter dichachtich ende
dooz scherper/ dan doncker/ blauwe en wit-
achtighe berwe: heeft een muyl ghelijc en
Wercken/ en het vel over't lijf is over al ghe-
front/ ende staet of het gewapent waert niet
schilden; is groot vrantt vanden Ollyphant;
Sommige meenen dat het den rechten Cen-
hoorn is/ overmitsdarmen anders geen tot
noch toe ghehouden en heeft/ dan alleenlijck
van hoorn seggen ofte geschildert. Die Doz-
tuggen/ en oock die van Bengalen affirmeren
dat vyde Hebr. Ganges, int Coning-rijck
van Bengalen zijn veel van dese Reynosfiers,
ende alse willen drincken/ soo staender d'an-
der Dieren na en waachten/ tot dat die Rey-
nosfiero gedroncken heeft/ ende steect zijnen
hoorn in't water/ want en dan anders niet
drincken ofte den hoorn moet onder water
comen/ om dat hy so slecht op den neus aende
muyl comt/ ende naer hem drincken alle d'an-
der Dieren: Die hoornen werden in Indien
seer geesttimeert/ ende gelyucht teghen alle
senen ende vergift/ en veel andere siechten.
De ghelijcs zijn tanden/ clauwen/ vlees/ vel
ende bloet/ jaet tot zijn dreck en water toe/ en
al wat hy aen ende niet lijf heeft/ wort in In-
dien in grooter weerden gehouden/ ende ge-
brypelt tot veellerle siechten ende gheue-
ken/ en is goet ende warachtich/ als ich sel-
ver in sommige dingen by eppertentie gevon-
den hebbe: Dor is te verstaet dat alle Reynosfie-
ros niet eben goet en zijn/ want daer zijnder
die de hoornen vercoft werden tot 100.2. en
300. Daar dauwen t'stuk/ ende daer zijn ander
hande selfde coleur en goote/ dienen noot 3.
en 4. Daar dauwen hooft/ welcke die India-
nen weten te onderstherden/ ende te hermen;
Dor is te dat die Reynosfiers die op een
seker plaats in Bengalen gebonden worden
hebbe dese weetdye/ en dat dooz vertypt van

Sonnighe
niepne dat de
Abada den
rechten Gens
hoopen m.

Den haren
hande Abada
wertgebruyct
teghensfengn
ende zyn ghe-
heel lichaem
tot allerley
siecken.

De? Menoc-
ros veel beter
als d'ander.

Tale van Bengalen zijn de waerheit.

Das 48. Capittel.

Van de Viffchen, ende allerley Zee-ghe-
dierten van Indien.

Die Wifch is in Indié seer veel / ende
somtijde noot seer snakelijck en goet/
die beste Wifch is genaemt Mordexijn;
Pampano, en Tarijngo; Daer is eenē
Wifch genaemt Peixe ferra, diemen in ronde
schijven snijft als die Salin en soute[n]se; is seer
excellent / en mach lange duren om ober Zee
voor victualie niet te dragē; Die meeste Wifch
voort ghegeten met Aijs / welck p koken niet
sop dat p ober t Aijs gietē / ende is wat suet-
achtigh ghelijck ofter met Krups-besien ofter
ontrijpe Drupbē gekookt waer; is seer snak-
elijck / wort ghenaeemt Carrijl; twelcke is
hare dagghelijcke kost en onder-hout / ende
het Aijs dient haer inde plaets van Broodt;
Daer is oock goeden Elst- ende Tongen / en
veel anderē Wifch van veel soorte; Die Gar-
naet is de beste ende grootste dien ick opt ges-
ien hebbe / want niet een dozin Gramatē kām-
men wel een goet abontmael doē; Die Creef-
ten ende Crabbe zijn seer goet ende wonder-
lijcke groot / dat het een wonder is om vertel-
len / ende dat noch meer is; dat wannere die
Maen vol is; datnien in dese landen voor een
teercken hout / dat alle Crabbe en Creefte vol
goet en tijdigh zijn / het welcke al daer het con-
trarie is; want met een volle zijne leegh ende
ontijdigh / ende niet een vleut Maen tijdigh
goet vol; Men heester oock Mosselen / en an-
der dierghelijcke Wifch in schulpen / van veel-
terley soorten; Gesteren biffer veel / by na-
men in Cochijn en naer die Cabo de comorijn
toe; maer werdender wepnigh gheacht; Die
Wifch in Indien seer goet koop; want niet
een paer stuivers te rekenen machmen wel
so veel Wifch met Aijs daer toe koopen / dan
daer 5. oft 6. persoonē een goet mael niet con-
nē doē op zijn Spaensisch / twelcke seer goeden
koop is / naer die bierte en merct vā Spaen-
gē ende Portugael; Daer is inde Aebieren /
en oock inde Zee / ende baert van alle die cuse-
vā Indié veel Wifch / die de Portugesen noe-
men Tubaron ofte Hayen, dese doet byster

Nordern
 Pampans
 Tagingo
 Berre sarre.

Carri/ is de
Carri/ is de

geheime
ce op de Mi
in Indiën.

Elst/
Tonghen.
Zeer groete
Barnaten.

Creesten/
Crabben.
Met een v
le Maen
de Creesten
Crabbe ge
ende vol
trarp dees
Landen.

Moßelen/
 Oesters/
 Weellerlep
 Wißchen in
 schulpen.

Tubaron of
Hapen dort
veel schade.

veel quaets / en eer menigh Deerel-dupcker op / waerom int niet veel en derfswemmen inde Kiebiere dooz vzeefe vā desen visch hierō use- ren veel haet te baden inde backen op't landt daer toe ghemacckt / als op een ander gheseyt is; Het gebeurden ons als ons schip inde Kie- bier van Cochijn lagh / om onse reys her- waerts naer Portugael te doen / dat als wp ons roer twelcke wp vermaect hadden / sou- den weder inne klammen op zyn behooylycke plaetse hanghen / soo was die Schipper met vier oft vyf Bootsghesellen int boord achter aen't schip / ende een bande Bootsghesellē was met een koozde aen't schip vast ghemacckt / en hingh alsoo aen't roer tot zyn middel toe in't water om aen't roer te helpē / so quā daer een van dese Hayen en varten hem met eenen beet het geheele been tot boven die halve dpe / linap af / niet jegenstaende dat hem die schipper met eenē riem sineet / ende willende den zorbē ge- sel daer naer tasten met die hant / heeft hē ten tmeeden de handt ende halve arm / ende een stuck upt zynen bil af geberen / so dat die schip- per noch ale die int boord waren het selfde konsten beletten / hoe seer datse met stocken en riemen smeten; den armen patient worden al- so miserabel gebacht int Gashups; alwaer wp hem lieten met wepnigh hoope noch be- geerten van't leven; want wp sanderē daerhs tsepl ginghen; Dese en diergelijcke gheschje- denisse van dese visschen gebeuren daghelijc in Indien / so wel inde Zee als inde Kiebiere / p'ncipalijckē onder die Visschers en Deerel- dupckers die der menigh also haet leven ver- liefen; Inde Kiebiere van Goa, op eenen Win- ter als de mont bande Kiebiere ghesloten was / ghelijck het dooz een manier heeft / so namen sekerē Visschers eenen Visch ghevangen van wondere en seltame gheslachtenisse sulc nopt in Indien noch op gheen ander plaetsen ghe- loobe gesē en is / worden om zyn vzeedighē aen mijn Heere den Keert-bisschop gheprezen- teert / ende inmoestese dooz zyn begeerte af con- terseften / om tot een verwonderinge aen zyn Majesteit van Spaengien te senden; was vā de groote van eenen middelbaren hondt / ende hadde eenen muyl ghelijck een Dercken / klep- ne ooghen / gheen oogen / dan twee gaten inde plaets; hadde vier varten gants en gelick ee- ren Olpphant; den steert bande rugge afgaen- de bzeet / ende also volpendende plat af; aende punt wat ront en scharpachtigh af; liep ober de sael ende bloer van't hups al / noffende ghe- lick een Dercken; hadde het geheele lijf / hooft / steert / en beenen bedeckt met schamnen / van- de groote van't hooft lidt vā eenē dupm / die in hardicheit Wser en Stael te boven gingen; wp hieuwender op ofsmē op een aenbeelt ge- houwen hadde / en foo haet alsment aenroer- de rodent hē in malcanderē / en floot hem met hooft / steert onder een / in somma dat hy in als eenen ronden clood ghelijck was / sonder dat- men eenighs konst onderscheydē / waer die scheptselen oft etiamen voeginge was / en men en konst hem niet met gheene instrumenten noch cracht weer openen dan alsmen hem liet lig- ghen en niet meer en roerden / opende hem weder van hē selven / en liep daer weder heen als gheseyt is; En overmits dat ick so trac- terende bande vissche van Indien / so wil hier verhalen een corte Historie ende warachtighe gheschiedenisse vā eenē visch / hoe wel het self- de sommighe sal onghelooftlijck luden; maer het selfde staet afghemoelt int Palleps bande

Vigorey in Indien / en is ondersocht met ghe- loofwaerdighe ende warachtighe ghetuygen / alsoo gheschiet te wesen / waerom ghenoteert staet vooz een wonder / niet naem en toemaem van't schip / Capitepu / jare en dagh / daer noch hedens daeghs veel persoonē af int lebe zyn / die int selfde schip ende gheschiedenisse waren / om dat het onlancas gheleden is; Nu so is die Historie / als dat / comende een schip vā Por- tugael / den wegh van Mossambique naer In- dien / hebbende eenen goeden ende deurgaende wint ende weder / so veel als die seplen trecken moghen / vooz wint / hebben also gheseyt 14. daghen / haren cours naer die linte toe / en alle daeghs die hooghte vāde Son nemende / inde plaetse van te deminueren / ofte die graden te verminderen / naer die wint ende cours die sy hadden / soo vondense haer int contrarie alle daghen achterwaerts / tegen alle natuerlijcke redenen ende menschen verstant / so datse alle gelijck niet alle verwondert; maer oock ver- baest waren / meenende ende geloobende vooz seckerlick betoobert te wesen; wāt wijsē wel deur die experientie dat de loop ofte stroomen van't water haer in die contrē niet en bedert achterwaerts depfen / noch tegen conste hou- den / waerom alle te samen seer perplex en be- vzeest warē / siende den eenen op den anderen / sonder te connen verfinnen wat dat die oozsa- ke daer van was; ten langhen lesten is hy ge- bal de Hooghbootsmā / diese onder Schipper noemen / ghetomen hy alle geluck ende besaggh onder den voozstengh van't schip by't water neder / so worden hy gewaer eenen bzeeden en grooten steert vā eenē Visch / die welcke was omghekromt teghens het schip ofte voozste- ben / om / en met het lijf sonder die kiel / en met het hooft achter onder't roer / swemmende al- so eu treckende het schip achterwaerts tegen alle die wint ende cours van't schip; waer by terfont versonden d'oozsaetie van haer ach- ter depfen; in somma hebben so langh gestoo- ten met stocken en staben / en ander inkrumē- ten / datser hem den steert afcregen / en dat hy't schip verliet / naer dat hy daer 14. daghen on- der gelegen hadde / het schip teghens alle wint ende weder te rugghe treckende / waerom he- den Vigorey in Goa heeft in zyn Ballays doen af schilberen / tot een ewighe ghedachtenis- se; alwaer icht menighmael ghelesen hebbe / met den dagh ende datum / ende den naem van't schip en Capitepu daer by / welckē in- niet tubachtigh en is / doch daer wepnigh aen ghelegghen is; Men vindt veel ander Visschen inde Zee ende Kiebieren / inde Kiebiere vā Ben- gala genaempt Ganges / ende by Malacca vint- men Cocodrillioz / en ander Zee slanghen / van onuytsprekelijcke grootheyt / so datse dick die elephs Visschers / ende ander schuytgenz om- werpen ende tboelck op eeten / en cruppen wel upt het water op't lant / en verasschen tboelck diese achter halen en verainden / als men daer daghelijcks ghenoech siet gheschieden; Men vint by Malacca Visschschepē zyn vant fatsoen en gelijckenisse als die sint Jacobs schulpen / ende van sulcke groote endeswaerte dat twee sterke mannen genoech met eenen boom aen- elcke schulpe te dzaghen hebben / hebben van binnen Visch / dat die van Malacca eeten; van dese schulpen quamen sommighe int Ballast van't schip dat vā Malacca quam / en met ons in geselschap vā Eplande sancta Helena tot het Epland Terfiera / aldaert selfde schip voozt Epland bleef / en sommighe van dese schulpen

Wierde ende onghelooft- beschrijvinghe van een Visch die een schip tegen de wint 14. daghen langh te rug- ghe trock.

In Malacca zyn Cocodrillioz / ende andere Zee slanghen / van wonder- lijcke groote / die t'boelck op eeten ende ver- asschen.

Schulpen van Visschen in Malacca / so groot datse twee mannen moet dzagen.

72 Beschrijvinge van Boomen/Planten/en Vruchten in Indien.

upt gehaelt werden/die de Jesupten van Malacca gesonden hadde/ om tot Lisbonen te setten inde gevel van hare Kerche ende Klooster/ datse daer bouwen van onuytsprekelycke costelichheyt; Desghelicks is gheschied dat een schip ghenaeamt San Pedro r'sepl gaende van Cochijn upt Indien naer Portugael/ is bersept op een dzoogte diemen noch hebde noemt naer't selfde schip/ die dzooghten van sint Pedro, ligghen van Goa zuyt zuytwest aen op 6. graden ende zyde van't zuyden / alwaer het selfde schip bleef: maer het volck berghden haer altesamen/ende maeckten van het hout ende stucken van't ghebleven schip een kleijn Corveel/ waermede quamen altesamen weder naer Indien / ende den tijdt datse haer hier in occupierden/ soo bonden se op de selfde dzooghten soo groote Crabben / ende in soo groote menighden datse ghedwonghen waren een schanse te maken/ ende met scherpe wacht haer daer van te beschermen: want waren van een soo afsgrijfelijcke groote/ dat wie datse kregen onder haer klauwen die was om den hals ende versonden; dit selfde is warachtigh en is noch onlanck gheleden: want in't schip daer ick met upt Indien naer Portugael quam / waren twee Bootghesellen die in't selfde schip San Pedro met waren/ ende daer warachtighe ghetuyghenisse afgaben / ghelick het selfde oock in Goa op veel plaetsen aghemaelt is tot een eenwighe memorie/ alle r'welcke hebbe willen verhalen om die vzeemdigheiden vande geschiedenisse ende Visschen / ende is te ghelooven datter noch veel ander Visschen ende Zee-monstren zijn/ r'welcke tot onse notitie niet ghecomen is/ ghelickamen oock daghelicks blijschelijck siet die haer op de Zee gheneeren/ sulcks somtijts ghemoeten/ waermede ghewoegh ghesep is/ wat die Visschen ende Zee-monstren van Indien is belanghende.

Op't dzoogte
te by Goa
blijft een schip

Op dese
dzoogte moe-
sten die int
schip waren
haer beschan-
ten en wacht
houden vooz
de Crabben.

Desgrijfelijcke
groote Crab-
ben by Goa.

Dat 49. Capittel.

Van alle vruchten, boomen, planten, ende ghemeen kruiden in Indien, Inden eersten van een fruyt ghenaeamt Ananas.

Annotatio D. Palud.

Ananas, van die Canarijs Ananasa gheheeten; van die Brasilianen Nana, ende van anderen in Hispaniola, Iaiama; van die Spaengiaerden in Brasyl, Pinas, om eenighe ghelijckenisse die dese vrucht heeft met die Pijnappel; is uyt die provincie van Santa croce, eerst in Brasilien, van daer in Spaensh Indien, ende volghens in Oost Indien ghebracht, al waer zy nu overvloedigh wassen, van die groote vande Citroenen ofte van een ghemeene Meloen, seer schoon van koleur, uyt den groenen gheel, welke groenigheyt rijp werdende vergaet; lieflijk van smaek, ende aenghenaeam van reuck, ghelijck als een Abricot, datmen oock deur den reuck erkennen mach die huysen daer dese vruchten in zijn; Van verre dese vruchten aenschouwende, ghelijcken wel Artiocken: dan hebben sulcke scherpe steekfels niet; die planten daer op dese vruchten wassen, zijn van die groote eenes Cardons, ende hebben oock wortelen ghelijck den Cardon, daer op eene vrucht alleen groeydt, ende dat int midden des stams, ende rontomme seckere cleyne, daer van oock sommighe vruchten brenghen; Ick hebbe sommighe planten hier af ghehad in mijnen hof, die my ghebracht waren uyt Brasilien, dan con-

de onse coude niet draghen; Dese vrucht is warm ende vocht, ende wordt uyt Wijn gheheten ghelijck een Persick, ende is licht om te verteeren, nochtans te veele ghenutticht zijnde, maecken inflammatie ende hitte, ende versfeeren oock het tant-vleysch, omme die kleyne draeykens die daer door loopen; Dese vruchten zijn menigherley by die Brasilianen, die nae het onderscheyt der talen oock verscheyden namen hebben, ende insonderheydt werden beschreven drierley specien, waer van die eerste wordt gheheeten Iaiama, die wel die langhste is, ende de lieflickste van smaek, gheel van vleysche; Die tweede Boniama, die wit zijn van binnen, ende mal soet van smaek; Die derde Iaiagna, die oock inwendigh wit zijn met een rijnsche Wynnighe smaek, soo groeyen dese vruchten oock ofte van selven onghelant, endeworden wilde Ananassen gheheeten, ofte gheplant in Hoven daer af tot nu toe ghesproken; die wilde wassen op stammen eender spiefen hoogh, ront, ende van die groote eender Orangie-appel, vol doornen, die bladeren hebben oock scherpe spiefen, ende ront omme vol sachte doornkens, die vrucht wordt van weynighe gheheten; hoe wel zy tamelijck lieflick van smaek is; die gheheele plante met die wortelen zijn vol sops, welke seven oft acht uren des morghens met suycker ghedroncken, ghehouden wort voor een seker remedie teghens de hitte der lever ende nieren, teghens sweerende nieren, etterigh water, ende exco-riatie van die roede; die Arabers prijsen dit sop oock teghens roose, ende noement Queura, die meer hier af wil weten, lese Costam in die eyghen capitelen van Ananas, ende Ovidium int 8. boeck int 18. capittel, ende Thevetium in zijn observatie van America int 46. capittel; Ananas gheconfytet in Suycker zijnde ghelijck Comcommeren in groote, ick hebber veele ghehad.

Ananas is wel eē van de beste scrupen en smakelijckste van geheel Indien/ en is niet epgē van Indiē dan vzeet: want isser eerst gebracht vā de Portugesen upt Brasilien/ so datse int eerste vooz een nieuwigheyt betcoft werdē/ vooz eē Dat-
bau ende meer r'stuck: maer zynder als nu so veel aenghegroep dat het ober al vol af is/ en zijn altoos seer goeden koop; Daer sapoen datse r'ijp zijn is inde vasten: want dan zynse op haer beste ende smaekelijckste/ zijn van die groote van een Meloen/en hebben het fatsoen ghelijck het hoost van een spinroete/ van hup-
ten gelijck een Pijn-appel: maer sachte om te snijden/ van koleur root ende groenachtigh; wassen langhs der aerde die hooghte van een halve daem/ luttel min ofte meer; die bladeren vā dit fruyt zijn bynaest gelijck het kruyt dat-
mē vā Spaengien bzenge/ genaemt Aloe ofte Séper viva. om bz het altoos groē is/ daerom men't aen de balcken inde hupsen hanet / doch zijn wat smalder en aende kanten wat scher-
achtigh als uptghehackelt/ int eeren so schilt-
men se en snijden se in schijven ofte somē wil; hebben van binnen sommighe kleyne keern-
gens ghelijck van Appelen ofte Peeren/ zijn van binnen van koleur ghelijck een opgesne-
den Pers die r'ijp is/ en oock bynaest van die selfde smae: maer hebben in lockerheyt ober
alle scrupen voozdeel/ het sop daer van is ge-
lijck soeten most / men en cander hem niet sat
af eeten; is seer heet van naetueren: want soo-
men daer

Indien
en men
half uit
Anana
stecken
half af
worden
cracht
sop.

De Ananas
groote van
Ananas.

Hoe dat
de Ananas
berpelt
eeten.

De Ananas
gaf alle
in lecker-
te bolwe-

Beschrijvinge van Boomen/Planten en vruchten in Indien. 73

men daer een Mes een half ure laet in steken/ sal half op ghegheten wesen in't uyt trecken/ even wel en doet sonderlinge geen quaet / ten waer dat men daer in soo groote overbloedigheyt af aet / dat het hem qualicken bequaem/ ghelijck menighe onghereghelbe menschen zijn/ in alle dingen sonder mate ghebruycken/ de / evenwel wort die kranchen verboden het ghemeyn toebereyden bande Annanassen om te eeten / is te snijden nae datse geschilt zijn in ronde schijven/ende dan met wijn overgoten/ en is seer liefelijck om eeten.

Dat 50. Capittel.
Vande laqua ofte laacca.

Annotatio D. Palud.

Het waft in Calecut, ende sommighe ander plaetsen van Indien, neffens die Zee, op die wateren, een sekere vrucht, die in Malavar laca gheheeten wordt; in Canara ende Guzaratte, Panar ende Panalu; van die Arabiens, Panax; van die Persanen, Fanax. Dese vrucht waft aen groote boomen, niet uyt die tacken, ghelijck andere vruchten: maer uyt die stam ofte tronck, boven der aerden, onder die bladeren, welke booms bladeren, zijn van die groote van een hant, groenachtich, met een dicke harde draet, in die lenghte doorgaende. Die cleynste van dese vrucht, insonderheyt die in Malavar wassen, welke die beste zijn, zijn grooter dan onse grootste Flesschen Pompoenen (wel verstaende die Portugelche) zijn van buyten met een harde huyt overtrocken, groen van verwe, in anderen, valt die Pijn-appel ghelijck, uytsondert, dat die huyt schijnt te wesen vol Diamant punkens, die groene corte angkens hebben, die welke endight in swarte punkens, die doch niet scherp ofte stekende zijn, hoe wel sy also schijnen. Dese vruchten dan zijn ghelijck Meloenen, ende somtijds grooter, uytwendigh groen, inwendigh geel met vele fachte doornkens ofte graetkens ghelijck een Eeghel becleeder. Die in Goa wassen zijn so goet niet, noch oock so smakelick als die in Malavar. Dese vrucht rijp wesende, 'twelck ghemeynlick is in Decembri, rueckt seer liefelijck, en is van tweederley gheslachte: daer van den besten Barca gheheeten worden; die andere Papa, die niet soo goet, en int aentaften oock weck zijn als die eerste. Die beste costen ontrent 40. Malvadifen, dat is een weynigh meer dan een Reael; Rijp wordende soo crighen sy een swarte coleur ende harde basten; het buytenste dat om die Note is, heeft menigherley smaect, somtijds smaect het ghelijck een Meloen, somtijds ghelijck een Persijcke ende lieflijcker, met welke het in die smaect die meeste eenlicheydt heeft, somtijts smaect het als honigh-graet, somtijds als een lieflijck Citroen, dan zijn hart om te verteren, gaen ghemeynlick weder af onverteert, ghelijck sy ghegeten worden. Dese vruchten in die lenghte ghesneden ende gheopent, zijn van binnen wit, ende ghedrongen van vleysch; en dat met ladekens onderscheyden vol langhe noten, dicke ende grooter als onse Dayen, met een grau velcken overtrocken, ende met een witte Note, ghelijck onse Castanien groen ghegheten zijnde, aetrachtigh ende scherp van smaect, ende vele winden generende: maer ghebraden ofte ghesoden wesende als onse Castanien; zijn seer smakelick, en verweken onkuytscheyt, waarom sy meest ghegheten worden; stoppen

oock buyckloop, die pulpe die buyten om is, beswaert die maghe seer, ende daer in corrumperende brenghet by boose ende vergifte humeuren, ende daeromme die altoos vele van dese vruchten eeten, lichtelicken gheraken in die Pestilentialie sieckte, welke die Indianen Morxi noemen, die meer hier af begheert te weten, lese Ludovicum Romanum in't 5. boeck, in't 15. Capittel zijnder navigatie, ende Christophorum a Costa, in't Capittel van laca ende Garcia ab horto in't 2. boeck in't 4. Capittel.

De laacas wassen aen groote boomen ghelijck Note-boomen / en dat alleenthalich aen die Zee-cant / te weten / die contrereyden aende Zee / groepen gants contrarie van alle ander vruchten: want wassen recht bove die aerde / aende trunck vande boom / en aende luyfste dicke tacke maer daer die tacken hem versprepen / en bin en vol bladeren zijn / en wassen gheen; zijn vande groote van een groote Meloen / ende by naer sulcken fatsoen / doch zijnder sommighe soo groot als men goelickkens can opheffen: zijn van buyten van fatsoen ghelijck die Annanas, doch gladder / en van coleur doncker groen; 't frupt van binuen is in hupskens / ghelijck die Castanien: maer heeft een ander fatsoen / en elck hupskens heeft een frupt / 'twelck is half wit / en boorte geelachtich / ende kleeft aen die handen by naest ghelijck honigh / die noch in de Breyden byt Was is: so oock vā die tapelgheyt en in die smaect van soetigheyt weynigh ongelijck; Dit frupt is het buytenste dat om die Castanie is / welck is van het fatsoen vā ee Wier / by naest alffer het achterste groen dopken af is / en oock van die groote / en sommighe wat grooter; het frupt datter om is af ghegeten / zijn die Castanien goet om te braden ofte sieden / en zijn weynigh onghelijck in sin reck die Castanie vā Europa; Dese hupskens zijnder sommighe in elcke laacca een hondert en maer / na die groote vande laacca; daer zijnder tweederley / die beste worden genaemt Girafal, en die gemeenste en van minder estimatie heeten Chambafal, doch in't fatsoen en boomen en hebben gheen onderscheyt / dan alleentlick dat die Girafals hebbe soeter smaect. Met dese namen Girafal en Chābafal onderscheyden die Indianen oock het Rijz en ander dijen / heeten het beste altoos Girafal, en dat minder is Chābafal, waer na sy hare prijsen hebben / die laaccas zijn het geheele jaer deure.

Dat 51. Capittel.

Vande Mangas.

Annotatio D. Palud.

Mangas wassen aen groote boomen ghelijck die boomen van Iaca, hebbende veele tacken, ende zijn van groote ghelijck een groot gansen Ey, ende op sommige plaetsen in Indien 2. pont ofte meer weghende, een menighmael op eenen boom onderscheydelijcken van coleuren; want sommighe zijn bleek groen, andere geel, andere uyt den groenen roodt, lieflijcken, ende aenghenaem van smaect ende reuck, ja niet bedorven wesende smaectlijcker als die aller beste Persiken, belanghende die name worden ghemeynlicken gheheeten Mangas, in Canarijn Ambo; van die Turcken ende Persen Amba; worden ghevonden op die boomen vāds April tot November, nae der plaetsen gheghentheydt ende situacion; wassen in vele Provincien, dan die beste in Ormus, daer dese

De laacas groepen contrarie ander vruchten.

Ghebaente ende groote vande laacca.

Sommighe laacas soo groot als men kan opheffen.

De laacas zijn de Castanien ghelijck van smaect.

Tweederley laacas.

Met dese woort Girafal ende Chābafal onderscheyden de Indianen alle dijen.

74 Beschrijvinge vande Boomen/Planten en vruchten in Indien.

dese voor alle andere vruchten worden ghesocht; Daer na volghen die in Gularatte wassen, die van weghen haer waerdie Gularatten gheheeten werden, hoe wel cleyader dan die andere, nochtans smakelicker ende lieflicker van reuck; inwendigh met een cleyn nootken; Ten derden volghen die in Balagate wassen, die zijn die aldergrootste: want daer ghesien zijn die 2. pondt ende een vierendoel weghen, oock zijns lieflickken van smaeck, die in Charanna, Quindor, Madanagor ende Dulabado, die voornaemste steden des Coninghs Nizamoxa groeyen, ghelijck oock die van Bengala, Pegu ende Malacca; Die bast van dese vrucht afghedaen zijnde, wordt ghegheten in schijfskens ghesneden, met oft sonder wijn, ghelijck wy luyden hier te lande die Persicken doen; zy worden oock gheconfyet ofte inghemaeckt, om dese beter te behouden, oft in suycker ofte in azijn, olye ende sout, ghelijck in Spaengien die Olyven met een mes een weynigh gheopent zijnde, ende daer in ghesteken groene Gengber, Knusloock, Mokaert, ofte dierghelijcke dinghen, werden ten tijden alleet met sout ghegeten, ende somwijlen gekoekt met Rijs, ghelijckmen hier te lande Olyven doet; ende aldus gheconfyet ende ghecoekt zijnde, worden te merck gebracht; Dese vrucht is cout ende voecht, hoe wel die gemeene man die achter heet te zijn, ende segghen dat hy pynce ende nypinghe in die magen genereert, van die sulcke eeten; Dat meer is; oock die Heydensche Medecijns segghen dese vrucht heet te wesen, ende verachten die, als die wit vuer, roose, brandende heete corten ende gheswellen, met schorstheydt maect, welck ick achte dat gheschiet in sodanighe perfoonén, daer dese vrucht in de maghen verderft; nager om die groote hitte deses tijts; Als dese vruchte in saysoen is, vallen oock wel vele in die voorgenoemde siecken, hoe wel sy geen deser vruchten eeten.

Al eer dese vrucht gheheel rijp werdt, is sy wat treckende van smaeck, insonderheydt her binnenste dat naest die note is: maer rijp wessende, soet ende smakelick; Die Note die daer in is, heeft een harde bast, mer harde draykens op ende omgaende, daer in een langhachtigh Nootken, van die groote als een Aker, van binnen wit, oock uywendigh met een wit vleysken bedecte; bitter van smaeck raw zijnde, daaromme sy voorderlicken is teghens Wormen ende den buyck loop, teghens Wormen raw ghegheten, ende teghens buyck loop die Nootkens ghebraden, die als dan smaken als ghebraden Akers. Men vindt oock een ander soorte deser vruchten, sonder steenen, die welcke seer lieflickken sien. Noch soo isser een derde gheslachte, welcke wilt zijn, en worden gheheeten Mangas bravas, is een sterck fenjin, daer mede sy elckanderen vergheven: want die een weynigh daer af eet, sterfen terstont; sy vermenghen ten tijden Olye tot dese vrucht, om zijn cracht te stercken, dan ghenomen zijnde, hoe het wesen mochte, dooer seer snel, ende is tot noch toe geen middel gevonden om dit vergift te genezen. Dese vrucht is licht groen, ende een weynigh blinkende, vol wit melck sops, ende weynich vleysch ofte hulpe hebbende, als dat het Nootken meest met een harde bast overtrocken is, van die groote eenes Queappels.

Die Mangas wassen aen boomen ghelijck die laacca boomen; zijn vande groote van een groote Persich/maer wat lancwerpende/en e weynichsien omgeiront/van coleur daer groen/treckende wat naet geel/en somtijts naet root: heeft van binnen eenen steen / grooter als een Persen steen: maer en deucht niet om te reuten; Die Mangas is van binnen goelachtich, ende valt int snijen vlasachtigh / doch sommighe zijnder wat gladder; hebben een seer lieflickken sinack / beter als die Persen zijn / met die Annanas, die beste scuyten van Indien ende psofijtelichste; want gheben groot voetsel en onderhout / als in Portugael ende Spaengien die Olyben; mé pluchtsse oock als sy noch groen zijn / en makeender concerbé / ende meesteindeel ghesouten in potten/en ghebruyckense int ghemeeen om te eeten met het Rijs / welck sy sieden in enkel water / dat die grepen heel blijven / en dan eeten met dese ghesouten Mangas, dat den dagelijckse cost is vande Slaven / en oock vande ghemeeene man / ofte gesoute drooghe Disch inde plaets van Mangas, sonder broodt want het Rijs is in die plaets van broodt; Dese gesoute Mangas zijn int opsnyden van coleur ghelijck die Spaensche witte Olyben/ende by nae vande selfde smaeck: maer zijn wat reischer / en so bitter niet / trecken wat naet suet; zijn in so groote abundantie / dat te verwonderen is; Daer zijnder andere die worden oock gesouten/en van binnen gebult met sturpiens van groene Genghyber ende Looch gesoden; Dese heeten Mangas Rechades, ofte in Achar, dese worden oock veel ghebruyct: maer also gemeen niet als d'ander: want zijn costelijck en meer gheestmeert; dese worden betmaert in potten met Olye ende Azijn ghesouten. Die saisoen vande Mangas datse rijp zijn / begint inde vasten/ende duert tot die maent bá August. toe.

Wat 32. Capittel.

Vande Cajons.

Annotatio D. Palud.

Dese vruchten wassen aen groote boomen den Appelboom niet ongelijck (maer die jonge boomkens hebben bladeren ghelijck Laurien) sien wat bleek groen, ende dick met wit bloyfel, gelijck die Oraengie boomen: maer meerder bladerkens hebbende, ende niet so wel riekende. Die vruchten zijn van die groote ende forme ghelijck een ganlen Ey, ofte als eenen grooten appel, seer geel ende goet van reuck, inwendigh spongieus ende vol sops, gelijck Limoenen, ende zijn sonder korelckens, soet van smaeck, hoe wel die keel een weynigh esamen treckende; schijnen niet ghemeeen gheweest te hebben in Oost Indien, dan uyt Brasiliën aldaer ghebracht: al waer die Nootkens veel ghegheten worden, hoe wel Thever in die beschrijvinghe van America int 61. Capittel anders sehrijft int eynde van dese vrucht wast een Note van ghedaente, ghelijck een Niere van eenen Haes, die icker vele tot mijnent hebbe, ghebracht door eenen Portugelsche Stuerman, asverwigh, ende ten tijden asverwigh rosch. Dese Nootkens hebben 2. bolsters, rufschien welcke twee een spongieuse vette materie, ghelijck olye heet ende scherp: maer int binnenste een witte kerle, bequaem en lieflick om te eeten, gelijck Pistachié, mer een gran vleysken overtrocken datmen af doet, Dese nootkens weynig gebraden zijnde, worden gegete, ende

Beschrijvinge van Boomen/Planten en Vruchten in Indien. 75

ende zijn so aenghenam, ende verwecken tot oncuysheyt. Die vrucht als oock die Nootkens, worden voor een bancket aengherecht, ende die vruchten worden met wijn ofte sonder wijn ghegheten: want behalven die goede smaect die zy hebben, zijn zy oock bevonden dienstelijk in swacheyt der maghen, int braken, ende onlust tot spijse; andere die zy hier toe niet willen ghebruycken, eeten die selfde een weynigh in water gheweyckt.

Die scherpe olye tusschen beyde de baffen, is seer goedt om wilt vuer ende vleckheyt te ghenelen; Die Brasilianen ghebruycken se teghens schorffheyt; Dese boomen worden voort gheplant door die Noten, die eerste, ende een groote vrucht, noch saet noch korelgienas hebbende. Daer zijn sommighe die meenen dat dit een specie van Anacardi zy, om die ghelijckenisse des scherpens ops, soo tusschen beyde de baffen; Leest hier af breeder Caroli Clusij observatie in Garciam, in't 1. Boeck, het 3. Capittel.

De Cajus wassen aen boomen gelijk Appel-boomen; zijn bande groote van een Peer achter wat scherpeachtigh/ ende booz wat dieker; van coleur gheelachtigh/ ende als sy rijp zijn zijne sacht in't aentasten: wassen recht anders als die Appelen: want daer alhier die Appelen den steel hebben/ daer hebben dese Cajus een Castanie/ bande groote van't booyse lidt van een dupin/ hebbende een ander coleur ende satsoen als die Castanien bande laqua, ende zijn oock beter ende smakelijcker om te eeten: maer moeten ghebraden wesen, zijn dan binnen wit ghelijck die Castanien van Europa/ dan hebben dieker baffen ofte doppen/ welke zijn van coleur blauachtigh/ ende doncker groen; als sy ongheladen ofte rau zijn/ en machmen se met die mont niet op doen: want als man se met die lippe ofte tonghe raecht/ salder het vel terstont afbitten en seer smerten/ waeromde menigh bedrogghen werden die't niet en weten/ daerom moeten se met een mes op doen ofte braden wilt men daer deech af hebben: Het scrijt/ te weten de Cajus, is ghelijck daer men t'booyse van eenen appel af soude maken/ daer staet den steel daer sy aen wass: in't eeten woght so seer inde keel int swelghen/ niet teghent staende heeft eenen renschen smaect: want is seer vochtigh ende vol nars; mansijde ghe-meentlick in ronde schijben/ ende legghen se in een schotel met water ofte wijn/ ende dan niet sout daer op gheueben/ so en wargen se soo seer niet/ en zijn seer goet ende smakelick om te eeten: Daer satsoen dat se rijp zijn is inde baffen ende inden winter/ ghelijck die Mangas, maer en zijn so goet niet als die Mangas ende Aanas; en oock van minder estimate; man heeft se oock in grooter menichheit deur gheheel Indien.

Dat 53. Capittel.
Vande Iambos.

Annoratio D. Palud.

In Indien is noch een ander vrucht, die om die schoonheyt ende liefckheyt in smaect ende reuck, en om zijn Medicinale cracht, weerdigh is om beschreven te worden, ende is oock by die Indianen in grooter estime, eerst uyt Malacca in Indien ghebracht.

Die boom daer op dese vruchten wassen zijn soo groot als die alder grootste Spaensche Oraengie boomen, met vele tacken in die breede uytgespreydet, en veele schaduwe gevende, schoon int aenschouwen, die trunck ende groote tacken hebben een afchverwighe grauwe bast; Die bladeren zijn schoon ende sacht, langer als een breede van een handt, hebbende eenighe gelijckenisse van het yser eender spiefen, met een dicke draet in die lenghte, ende veele aderkens doorlopende, uytwendigh seer groen, inwendigh bleker, met bloemkens uyt den rooden purpere verwich, levendigh van coleur, met veele vadenkens int midden, die oock liefelijck om sien, ende van smake ghelijck clavierkens vanden Wijngaert; Die vrucht is van die groote eender Pere, ofte na sommighe opinie vande groote ende coleur ghelijck een groote spaensche Galnote; hebbende die naem ontfanghen vanden Coningh; Dese vruchten zijnder tweederley specien, een die doncker root, schijnende oft sy swart waer, ende is meestendeel sonder steen, ende smakelicker als d'ander, die welke is bleek root, ofte uyt den bleeken purper verwich; met een liefelicke roosen reuck, ende heeft in sich een wit ende herdt steenken, niet seer ront, van die groote ghelijck een Perse steen, wit, met een rouw vlesken bedeckt, dese oft sy wel soo groot niet en is als die vorighe, is nochtans weerdigh voor lekker luyden mont beyderley; riecken ghelijck liefelijcke Roosen, zijn kout ende voecht, en gheheel saet, met een dun vlesken bedeckt, datmen met een mes niet af mach nemen. Die boom van Iambos wortelt seer diep, ende is in't vierde jaer vruchtbaer, ende heeft menighmael vruchten in't jaer, ende wordt nimmermeer sonder vruchten ofte bloeyfel ghesien: want gemeenlijcken eenderley tacken vol bloeyfels, onrijpe ende rijpe vruchten bevonden worden, boven natueren van alle andere boomen, ende daghelijcks die bloemkens afvallende (alsoo dat het aertrijcke schijnt met roode verwe ghemael te wesen) wassen weder nieuw aen, ende also fontaighe vruchten eerst aen vaaghen te groeyen, andere die rijp worden, ende andere die rijp zijn afghetrocken; die boom gheschudt zijnde, vallen die rijpe lichtelicken af ende die tacken neder ghetrocken om die vruchten af te plucken, scheuren lichtelicken, Men eet dese vruchten voor andere spijzen aen die tafelen, gaende ende door den dagh. Die Malabaren ende Canarijns noemen dese fruyten Iamboli, die Portugesen daer woonachtigh, Iambos; die Arabiers Tupha Indi; die Perkanen; Tuphat; die Turcken, Alma; die boom wort van die Portugesen, Iambeyro gheheeten. Het bloeyfel ende vruchten worden in suycker gheconfijet, welck sy ghebruycken in heete koortsen, om den dorst te verdrijven.

De boom daer die Iambos aen wassen zijn bande groote/ en by naer gelijck die Druymboomen/ is een seer excellent frucht en liefelijck in't gesicht/ bande groote van een Appel/ heeft ee coleur root en witachtich/ so daer en schoon/ dat se schijne geschildert te wesen/ ofte van was gemaect/ seer lieflic om te eeten/ heeft een reuck gelijck of het rooswater waer; is wit bā binne/ en int eeten vochtich ofte waterachtich; is een heerlijck frucht/ so wel in die schoonheyt van't gesicht/ als oock die liefelijcken reuck en smaect/ is een

Groot ende gedante van de Iambos.

Iambos zijn lieflic te eeten ende riecken ghelijck rooswater.

76 Beschrybinge bande Boomen/Planten en Vruchten in Indien.

een fruyt datmen die kranchen niet en verbiet/ gelijk men alle d'ander doet: maer men gheeftse die vrijelijcken t'eeten / daer lust toe hebbende: want en can geen quaet doen: Die bloesemen zijn oock seer lustigh t'aenschouwen / ende hebben eenen schoonen reuck/ zijn roodt ende witachtigh; Dese boomen hebben 3. ofte viermaels tjaers vruchten / ende dat te verwonderen is/so hebbense gheheelijck aen d'een zijde ofte die helft vanden boom rijpe Iambos, ende die bladen afgevalen; ende op d'ander zijde ofte helft heeft alle zijn bladeren / ende beghint te bloeyen / ende als dese zijde fruyt kruyt / en die bladeren af vallen / soo beghint d'ander zijde weer te bloeyen ende bladen te krijghen / twelck duert het gheheele jaer deur; Zp hebben van binnen eenen steen soo groot / ende op nae van't selfde fatsoen als het fruyt van een Cypressen boom.

De bloeme van Iambos zijn seer schoon.

De Iambos hebben vier maels des jaers vrucht.

De boomen hebben op de helft bloemen ende bladen / ende de ander helft vrucht.

Dat 54. Capittel.
Van ander fruyten in Indien.

Iangomas zijn vande groote van Pruymen / root sonder steen.

Dier is een fruyt genaemt Iangomas, welcke waassen aen boomen ghelijck kerse-boomen / zijn van die groote ghelijck-cleyne en ronde Pruymen / van coleur doncker roodt: maer en hebben van binnen geen steen / van sommighe cleyne klee-relgiens; zijn van smaect by naest ghelijck Pruymen / zijnder seer veel: maer weynigh gheacht.

Annotatio D. Palud.

Het fruyt Iangomas waest aen boomen, onse Pruym-boomen in groote ende fatsoen niet onghelijck, als oock in bladeren ende witte bloemen, alleen dat dese bloemen vol doornen zijn; waßen veel in't wilde van haer selven ende oock in hoven van Bacaim, Chaul ende Balequala; die vruchten zijn ghelijck Sorben, ront ende cleyne; zijn t'samen treckende, ghelijck sleen ofte onrijpe Pruymen, ende hebben van binnen geen steenen: maer sommighe cleyne saeykens, eerst uyt comende, ghelijcken die Pistachen; Die vruchten al rijp wesende, moeten eerstelicken met die vingeren gedrukt ende verweekt zijn, al eer men die eeten mach, en verliesen oock hier door hare adstrictie niet: daerommesy gheacht worden goet te zijn als men stoppen wil, hoe wel weynigh van die Indianen gheacht worden.

Men wil segghen dat dese vrucht van een sekere voghel ghegheten wesende, ende weder afgaende ghesaeydt met des voghels mest, eer wasse ende vruchtbaer worde.

Carambolas zijn acht cantigh / so groot als een cleyne appel.

Daer is een ander fruyt/ genaemt Carambolas, is acht-cantigh / vande groote van eenen cleynen appel / suerachtigh in't eeten als onrijpe Pruymen: worden meest ghebruycht om Concerben af te maken.

Annotatio D. Palud.

Die vrucht welcke die Malabaren ende Portugesen Carambolas heeten, wort ghenoecht in Decan, Camarix; in Canar, Camarix ende Carabeli; in Malayo Bolunba, ende van die Persanen, Chamaroch; waest op boomen ghelijck Queappel-boomen; die bladeren wat grooter ende langer hebbende als onse Appel-boomen; seer groen ende bitter van smaect, met cleyne bloemkens, uyt vijf bladerkens bestaende; uyt

den witten roodachtigh, van geen sonderlinge reucke: maer lieflijcken om t'aenschouwen, ende van smaect ghelijck Zurckel; Die vrucht is ghelijck een groote Hondts-bey, langhachtigh, geel ende ghelijck in vier deelen verscheyden; die groekens wat diep ingaende, ende die vruchten vercierende; in't midden hebben de eenighe cleyne saykens, die om der suerigheyds wille liefelijck zijn om te eeten. Dese vrucht wordt in suycker gheconfytet, ende vele in die Medeciynen ende in spijs ghebruyckt; Die rijpe worden ghegheven in heere cortsen, in de plaetse daer wy hier ghebruycken Syroop van Azijn; Die Canarijns ghebruycken het sop met andere medeciynen daer wassende, vermengt, om coleuren daer af te maken, plecken van die ooghen daer mede af te doen. Costa schrijft dat hy een Vroe-vrouwe in Indien ghekent heeft, welcke dese vrucht ghedrooght ende ghestooten tot een poyer, met bladeren van Betele ghebruyckt, om den volgher ende doode vrucht af te drijven; Dese vruchten worden oock in peeckel ghemaect, om datse aenghenaeft van smaect zijn, en lust tot eeten verwecken.

Daer zijn noch ander fruyten / als Brindojns, Durindois, Iamboloens, Mangestans, ende ander dierghelijcke fruyten: maer om datse van weynighe estimatie zijn / so en dunct my niet noodigh daer van in't besonders te schrijven / dan van dese twee.

Annotatio D. Palud.

Brindojns.

Het worden oock in Oost Indien ghevonden vruchten gheheeten Brindojns, die uytwendigh een weynigh root, ende inwendigh bloet roodt zijn, seer suer van smaect; Daer wordender oock ghevonden die uytwendigh swartachtigh zijn, twelck comt door die rijpheyte, en zijn oock niet so suer ghelijck die eerste, hoe wel even root van binnen.

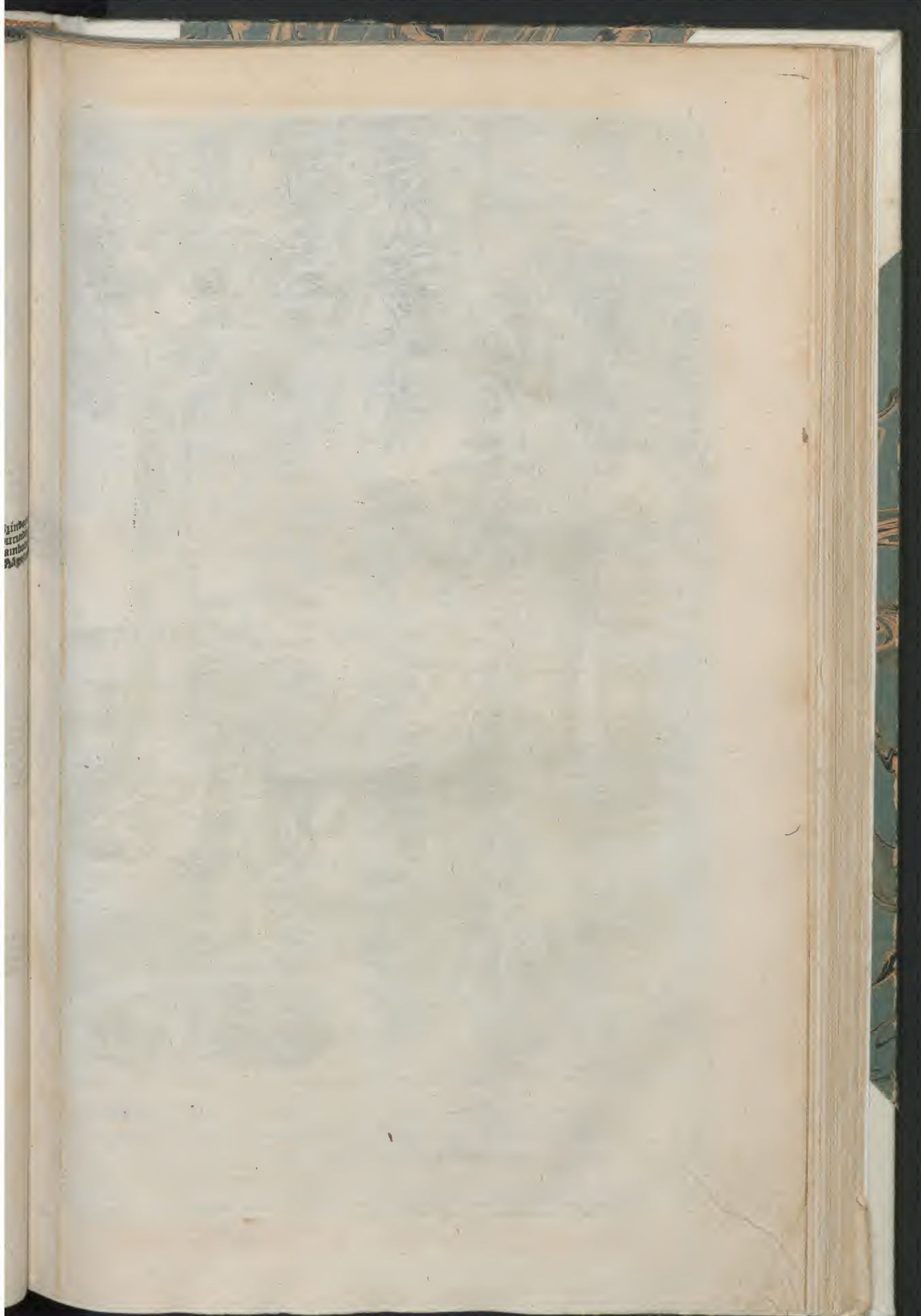
Vele Indianen smaect dese vrucht wel, dan is om die suerigheydt niet alfoo aenghenaeft: Dese ghebruycken de Verwers; De basten deser vruchten worden bewaert en over Zee ghevoert om Azijn daer af te maken, twelcke oock sommighe Portugesen ghehaen hebben.

Annotatio D. Palud.

Vande Vruchten gheheeten Iambolijns.

De boomen die dese vruchten voorts brenghen, hebben een schorse ghelijck Lentincus, vande ghedaente ghelijck een Mirthus: maer van bladeren ghelijck Arbutus; waest van selfs in't wilde velt; Die vruchten zijn ghelijck groote rijpe Olyven van Cordoua, seer treckende, ende die keel t'samen halende; Dese vruchten worden weynigh ghenuttighe vande Medecijs, dan worden wel in pek gheconfytet, ende met ghesoden Rijs ghegheten: waer zy maken lust tot spijs: maer dese vrucht, ghelijck oock Iaka, worden vande Indianen niet gherekent onder die ghesonde vruchten.

Daer is ooc ee fruyt gerome ynt Spaensche Indien/ ghebruycht ober die Philippinas, ofte Lufons

Fructuum Mangas, Cajus, Iambos, Iaquas, et Annanas, qui in
India nascuntur, qui esusuaves, et Zinziberis, cujus e copia
magna illic vilitas, virentis viva imago.

Die fruyten die in Indien wassen en seer lieffelick zyn om te eten als Mangas, Cajus, Lambos, Iaquas, en Annanas met die Gember welke om der menichte weynich geacht is affconterseytinge naert leeven gelyck die staen en wassen.

De pape
dierre e
groote.

De pape
tullen t
namme
dijner
samen.

De pape
dierre e
groote.

De pape
dierre e
groote.

De pape
dierre e
groote.

De pape
dierre e
groote.

De pape
dierre e
groote.

De pape
dierre e
groote.

De pape
dierre e
groote.

Lufons nae Malacca, en van daer na Indien: is ghenacint Papayos; heeft by naest het fatsoen van een Meloen / van de groote van een wipst / ende en wil niet wasfen dan twee boomen by malcanderen / te weten manneken en wijfsken / ende het manneken bande boomen en gheeft gheen vrucht / dan alleenlijck het wijfsken; ende als sy van malcanderen gheschepden zijn / so en heeft men daer geen vruchten met allen af; is een boom van een mans lenghte hoogh / met groote bladen. Dit fruyt woort in't eerste veel gheestineert om die vreesdichheit naer en makender alans geet werck af. Men heeft oock in Indië / sommige Vigh-boomen van Portugael / doch en gheven sonderlinghen gheen vruchten die tot volcomenheyt comen; Graegie-appelen / Limoenen / Linnen / Citroenen en Cydré / en diergelijcke fruyt / zijnder deur geheel Indië met groote menichtheit ende gaen in goetheyt ende smaect die vā Spaengien verre te bove; Die Druyven en zijnder sonderlinghen niet / dan aen sommighe hupfen / ghelijck in Nederlandt / niet tegenstaende tegē Hierinis ende die Vasten / so comender in Goa Druyven van't vastelandt / ende van Ballagare. Worden ghebracht vande Decanijns ende ander Indiamen / dan en zijn so goet niet als in Spaengien / zijn ooc wepnich en dier / naerbenat die goede coop vā alle d'ander fruyt; Men vindt oock in Indien veel Meloenen: maer en zijn soo goet niet als in Spaengien: want men eesse gheeneenlijck niet fuyteler / wilnender eenige soetigheyt af hebben: maer daer is een ander soorte ghelijck Meloenen / dienen heet Patecas, oft Anguien, ofte Meloen van Indien: zijn doncker groen van buyten / ende wit van binnen / met zwarte kereltgins; zijn seer waterachtigh / doch haer in't bijten / en so voetsigh dānen in't eeten de mond terfont vol waters klyghe / en is seer soet: zijn uitermate coel / en verbersche seer / waerom veel gegeten worden nae den noen om te vercoelen; Comen comenieren / Adypen zijnder veel in grooter menichtheit / en koolen: maer so goet niet als in Europa: want die kool en comt nimmermeer in volcomen wasdom en toe ghesloten: maer alleenlijck die bladeren open; Men heeft oock sommighe Salact: maer wepnich; Welshande cruyden / te weten daerinnen hier te lande groen Warmoes af maect en t'eer sonderlinghe niet; Doch seer wepnighe welriekende krupderen en bloemen / ghelijck als Roosen / Lelien / Rosemareyden dierghelijck soorte van bloemen en plantē en zijnder geen / doch hebben der sommighe Roosen en Roosemarijn: maer vā wepnighe reuck; Die velden en hebben gants gheen bloemen altoos / dan anders niet als louter gras / te weten inden Winter alst regient: want des Somers ist al afgebrant vande hitte vande Son; Daer zijn alleenlijck sommighe bloesenen van boomen: die se het gehele jaar deur hebben met naeme Fullen, dese reuck seer wā / ende die Vionwen smijten se gemeenlijck onder het loy wet ende cleeren om goeden reuck te gheben; in iken der oock smoeren af / ende draghen se om den hals / ende stropen se inde bedden: want zijn uiter maten vlyendinnen van welriekende dinghen; Andere soorten van welriekende bloemen ende krupderen / dienen in Europa in duysent soorten ende manieren vint / en zijn in Indien sonderlinghe gants gheen / ende maect haer dickwils begheerigh / ende oock

verwondert als men haer vertelt vande welriekende krupderen ende bloemen van dese landen.

By dese naerbolgende conterseptels machmen sien het fatsoen ende ghelijcknisse van die vruchten / te weten van Iaacca, Annanas, Mangas, Cagius, Iambos, welke zijn die byj principaelste ende geachtste fruyten van Indien: want d'ander zijn van cleynder estinatie; desghelijcks den Grinber ghelijck als sy wasft / waer van wy op een ander plaets sulen mentis maken onder die specerpen ende drooghe waren van Indien / alle die welke zijn nae't leven uptgheworpen / hoe wel dat die bladeren niet effen ghelijck en zijn met die aderen ende venen gheproporzioneert / ghelijck die inder daet zijn / ende vande Medecynen ende Herbaristen ghedaen worden: maer hebbe alleenlijck willen bechoonen die Figuren ende wasdom van fruyten / ghelijck ick die ghesien ende ghenutticht hebbe.

Dat 55. Capittel.
Van die Vyghen van Indien.

De Indiaensche Vygē zijn menigerhande ende veel soorten / d'een beter als d'ander / en sommighe cleynen andere groot / so dun / so dick / etc. maer al int generael zijn van een fatsoen en couleure / luttel min oft meer / en den boom op een manier; is vande hooghte van een Man; heeft bladeren van een vadem lanch / en by de drie spannen breedt / die de Turcken ghebruycken in plaets vā gra / pampier / om Deper-hupfens af te maken; aen den boom en is gheen hout / ende mach eer een Riet-plant heere als boom; die struyck is by naest oē manier / daer het buytenste mede ghedeckt is / als sy wat oudt begint te werden / ghelijck het binnenste van eenen teem / dat van haer gemaect is / in't aenstē doch wat dicker / welck die Cruick ofte bast is: maer van binne op doende is gestelt vande selfde bladeren die in't ront gerolt ende ghesloten zijn / de hooghte van een halve mans lenghte / ende wat hoogher / soo openen hem die bladeren / ende sprepen van malcanderen / te weten recht over eyndt / ende als die binnenste metter tijt booyts comen dringhen / altoos in't midden upt / als dan beginnen die buytenste te verbroogen ende af te vallen / tot dat den boom op zijnen vollen wasdom / ende het fruyt tot volcomenheyt getomen is. Den struyck mach wesen eē spanne dick op't meeste; Die bladeren hebben in't midden een seer dicke ende grove ader / die't bladt alsoo deelt; In't midden van die bladeren vā't binnenste vanden struyck in't opgaen comt een bloem / vande groote van een Strups Ey / en is van couleure paersachtigh / welck metter tijt lanch int wāst / ende groeyt eenen langhen tack; t'is gheen hout: maer ghelijck eenen Kool-stock / welck wāst vol Voghē / dicht aen malcanderen. Zijn in't eerste vā't fatsoen van groote Vrouwen als sy noch inde hupfens zijn: maer worden daer na een halve span lanch / ende die ofte vier duppen breedt / dick ghelijck Comecomenieren; desen tack heeft altoos vā de twee hondert Voghē / luttel min oft meer / ende wāsthen soo dicht aen malcanderen ghelijck die Druyven doen; Daer zijn wel soo groote boschen / als twee mans op eenen stock draghen moghen; men smijte half rijp af / te weten / als sy noch half groen half

Deelerle Voghē in Indien.

De bladen zijn een vadem lanch / en drie spannen breedt.

Beschrijvinge vande gestalte vande Indische Vygē boom.

De bloemen vande Vygē zijn paersachtigh / ende soo groot als een Ey van een Strups.

Voghē een half span lanch ende vier duppen breedt.

Twee hondert Voghē aen een tack die so swaer zijn als 2. Mensen draghen moogen.

Een boom
gheeft maer
een bos Wy-
ghen/ en
wert van af-
ghehouwen.
In een maent
wassen de
boomen/ en
krugghen ter-
stont weder
Wyghen.

Wyghen is den
ghemeen
ontdijt in In-
dien.

Persegheden
soorten van
Wyghen.

Wyghen in
Cananor die
een spame
lauch zijn.

De Wyghen
van Cananor
worden ghe-
braden ende
so ghegeten.

Plaetsen
waer datmen
dese Wyghen
al vint/ mit
gaderende
verscheiden
namen.

geel zijn/ en hanghense alsoo met bos met al
pewers aen eenen bale in hups/ ende als dan
wordense binnen 4. oft 5. daghen gheheel ryp
en geel: Den boom ofte plant en gheeft maer
eenen bos Wyghen seffens/ ende als dan sijt-
men den gheheelen boom af totter aerden toe/
latende alleen den wortel/ so waest hy terstont
weder op een nieu als boven/ en heeft binnen
een maent tijts al weer zijn volle gewas ende
Wyghen het gheheele jaer deur/ gheenen tijt
uytgefondert/ ende zijnder ober al in so groo-
ter abundantien/ en so gemeen op alle plaet-
sen van Indien/ dat het een wonder is/ ende
is die meeste prijs ende onderhout van't land:
zijn van wonder goeden smaect: men schiltse/
hebben schillen/ sommighe ghelijck die huyt-
kens van Boonen en ander/ wat dinder: inder
zijn sacht/ vā binne van couleur witachtich/
ende in't bpten sacht/ gelijck of het meel ende
botter te samen waer: is soetachtich/ in som-
ma/ zijn van seer goede ende lekeren smaect/
sy moghen verstrecken voer suppel en broot/
ende men souder hem machtich wel met on-
derhouden/ sonder ander synse van doen te
hebben/ noodigh wesende/ ghelijck in In-
dien menigh met passeren/ en is den ghemeen-
nen onbit: Die meeste ende gemeenste heeten
die Portugesen Figos dora, dat is/ Hof-Wy-
ghen/ dese zijn wat dickachtich/ Daer zijn
ander die zijn cleinder/ ende sacht van bupte/
ghenaemt Senorijns, welcke wel vande beste
soorten zijn/ hebben seer schoonen reuck/ ende
upermaten goeden smaect: Daer is een an-
der soorte/ ghenaemt Cadolijns, die oock veel
geacht worden: maer die beste van allen hee-
ten Chincapoloyns, zijn meest in't landt van
Malabar/ dese worden wepnigh ghecl/ blyven
meest van bupten groen/ zijn smal ende lanc/
hebben eenen sonderlingen schoonen reuck/ al-
leens of sy vol zoet-waters waren: Daer
zijn noch ander veel soorten/ onder andere die
seer groot zijn/ wel een span lanc/ en dickina
advenant/ dese zijn besonder veel in Cananor,
aen die Custe van Malabar, waerom vande
Portugesen ghenoemt worden Wyghen van
Cananor, ende om die menighen dierder zijn/
worden aldaer ghedrooght/ die schillen afge-
trocken wesende/ ende alsoo droogh geboert
deur gheheel Indien voer coopen: schap-
pe. Dese als sy ryp zijn worden meest ghe-
braden: want men eete wepnigh rauw als
d'ander; zijn wat straffer in't zwelgen/ ende
van bomen van een roodt couleur: ghebraden
zijnde / soo scheltmense als d'ander/ ende sijt-
dese in schijben/ en gietender Wijn over en
wat ghestooten Caneel, is een seer goet ee-
ten/ en smaect beter als ghebraden. Die
appelen/ dese worden/ als oock alle d'ander
ghegheten/ ghesneden in't laugs ober mid-
den/ ende alsoo ghesrupt in Supper/ twelck
een seer lekeren kost is/ ende oock seer ghe-
meen in Indien/ in sonna/ 'tis een vande
beste ende nootdrustighste fruyten van ghe-
heel Indien/ en van het principaelste onder-
hout van't gemeen volck: zijn op alle plaetsen
van Indien ende Orienten/ desghelijck in
Mossambique, Ormus, op die custe van Abex,
Malabar, Malacca, Bengala, &c. Die Gula-
raren, Decanijns, Caarijns ende die Benga-
les, heetense Quelli; die Malabaren, Palan;
ende die Mallayen van Malacca, Pylan: Men
vint oock in Arabien/ dese noemen Musa;
Men heeftse oock in Jerusalem/ Damasco
ende Cayro, ghelijck ick van gheloofwaer-

dighe personen onderricht ben / die in In-
dien (van die wegghen) hare daghelijckse
handel bijben; en sommighe mepen ende
ghelooven / dat dit het fruyt is gheweest
daer Adam in ghesondicht heeft: maer sou-
de veel eer ghelooven / dat de Wygh-bos-
schen een is gheweest / van diemen in't oude
Testament inde Boecken van Moyses leest/
die de bespieders uyt die kinderen van Is-
rael van't Landt van belosten brachten op
eenten stock gheladen / die twee mans droe-
ghen / ende voer Druppen verstaen wort/
welcke my menighmal in ghedachtenis
gheromen is / als ick daer op die selfde ma-
nter menigh ten huise van mijn Vere he-
be sien brenghen voer een present: want in
het factoen een bos Druppen ghelijck is/
welcke ick niet en begere te oogdeelen: maer
'tselfde wil laten aen andere van meerder er-
barentheyt.

Annotatio D. Palud.

Indiaensche Vyghen worden van die Ara-
blers Moris, niet Musa gheheeten ofte Amu-
sa, ende den boom Daracht Moris; Van die
Brasilianen Pacona, ende den boom Paquo-
ver; van Brocardo in die Beschrijvinghe van't
heyliche landt, Paradijs appelen; van Ovie-
do in die historie van Indien, in't 8. Boeck in't
eerste capittel Platanus; in Guinea, Bananas;
in Malavar, Patan; in Malayen; Pican; in Ca-
nara, Decan, Gufarate ende Bengala; Quelli;
Avicenna, Scapio ende Rhases hebben oock
hier af gheschreven sekere Capittelen. Avi-
cenna van deser vruchten eyghenschappen
ende faculteyten schrijvende, in't 2. boeck
in't 491. Capittel, seydte die te gheven wey-
nigh voetsel, ende dat sy galle ende pitui-
te genereren, de maghen verstooren, daer-
omte hy rader datmen heete menschen nae't
ghebruyck van dese Vyghen gheven sal ho-
nigh met Azijn met vercoelende saden ghe-
foden, sy zijn dienstelijk teghens hitte der
borst, loos, ende der nieren, ende drijven
die urine. Rhasis van ghelijken in't 3. boeck
van die Medecynen in't 10. Capittel seydte oock
dat sy die maghe schadelijcken zijn, twelck
ick mede bevonde in Syrien wesende, ende
soodanighe nuttighe; sy doen oock die lust
tot spijs vergaen, ende maken camerganck;
doch versaeche rauwigheyt van die keel. Sera-
pio in zijn boeck van die Medecynen in't 84.
Capittel, seydte dat dese vrucht sy in't eynde de-
ses eersten graets verwarmende ende vervoechi-
tende, en dat sy goet zijn teghens hitte van
die borst ende longhe: maer die daer te vele af
eeten, dat sy dien zijn maghe bewaren: maer
doen die vrucht inde Vrouwen groeyen; zijn
dienstelijk der Nieren; drijven die urine, en-
de verwecken tot onkuyseheyt. Die Indiaen-
sche Medecijns ordineren dese vruchten in
koortsen ende andere siekten. Die opinie nae
mijn beduncken, waeromme dese vruchten
Paradijs appelen gheheeten worden, is een-
deels om die liefelijckheyt des smaects, reucks,
ende der verwen, want die smaect is uyt den
soeten suer, die reuck van sommighe ghelijck
Roosen; die verwe, schoon geel ende groen,
eenideels oock om dat dese vruchten dwers
doorghesneden zijnde, altoos aderen hebben
ghelijck een cruyce, daer in die Christenen in
Syria veele speculatie in hebben ende dit ons
vreemdelingen verthoonen; Die meer hier
af we-

af weten wil, lese die heerlijcke commentarien des ervaeren ende seer gheleerden Caroli Clusij op Garfia ab horto, daer hy goet contentement crighen sal.

Daer wassen in Indien oock veel Iniamos ende Batatas; De Iniamos zijn bande groote van een ghezele wortel/ doch wat dieker ende knobachtigher/ ende over al even dick/ wassen onder die aerde ghelijck die aerdtnoten/ zijn van couleur swaerbael/ ende van binnen wit ghelijck die aerdtnoten: maer zijn soo seet niet.

Annotatio D. Palud.

Iniamos zijn ons ghebracht dit laer uyt Guinea; waren van die dicke een mans been, over al even ghelijck, die buytenste bast Maesvael, van binnen seer wit; ghebraden ende gesoden zijn se liefelijck van smaeck; ende der Swarten haer principaelste spijse.

Die Batatas zijn wat rofachtigher van couleur en van fassen/ bynaest ghelijck die Iniamos, zijn soeter als die Iniamos, van smaeck ghelijck die aertnoten; Dese scrupen zijn der oock seer abondaant principaelich die Iniamos, ende is soo ghemeen ende nootdriftighen kost ghelijck de byghen/ eetsen se meest ghebraden/ ende ghebruycken int ghemeen boort se se gherechte op tafel/ oock coeken se op ander manieren voer potagie/ ende se den se byt vleesch inde plaets van Kool ofte Kapen: des ghelijck bande Batatas.

Dat 56. Capittel.

Vanden Palmboom daer die Indiaensche Noten diemen Coquos noemt, aen wassen.

D Een boom wert ghenoemt int gemeen vandeneeste Indiane/ Persie/ ende Arabien/ Maro, ende die noten Narel; Die Malabaren heeten den boom Tenga Maran, en het fruyt rijp zijnde Tenga: maer onrijp ende noch groen Eleui; in Goa, Lanha; De Portugesen noemen dese vrucht Coquo, ont die drie gaetkens die daer in zijn/ ghelijckheit hebbende met een Meerhaeten kop/ Avicenna heet dese lausial indi, dat is: Indiaensche noten: Die Malzen van Malacca heeten den boom Trican, en het fruyt Nihor, dit is den profijtelijsken boom van geheel Indien/ ghelijck wy by oorden verclaren sullen; die profjiten die daer van comen wassen meest op die Eplanden van Maldiva ende in Goa, en hare lande rontom/ oock op die gheeele kust van Malabar, waermede datse groote traffique drijven naer ander weghen/ als naer Cambajen, Ormus, &c. den boom wast seer hoogh ende steyl/ heeft die dicke van een clepne span luttel min ofte meer/ heeft gheen tacken dan in't alderhooghste op de top wassen die bladen/ ende sprenken se ghelijck die Darylen brouwen/ ende onder die bladen te weten dicht aen den boom wassen die Coquos, dicht by malcanderen/ altemer thien ofte twaelf by den anderen gheloppelt/ wassen wepnigh alleen; Den bloescm van dit fruyt is bynaest ghelijck den bloescm bande Castanien; het houdt vanden boom is seer sponsachtigh/ ende heeft wepnigh vasticheit/ syen wassen niet dan by die Zee-canten ofte kiepien/ te weten dicht by de stranden/ en in plaetsen van louter sant; want binnen in't land en wassen seer geen/ hebben wepnigh beslagh van wortel/ soo datmen

sonde segghen onmoghelijck te wesen eenighe vasticheit inde eerde te hebben; niet tegenstaende staen seer vast en wassen so hoogh datmen vrees heeft alsinen daer penant op siet klimmen; en die Canarijns klimmen daer niet soo groeten vasticheit op/ dat het Apens schijnen te wesen/ maken clepne kerwen inde boom/ op de manier van een trappe/ in welcke klimmen de boom seer lichtelijck op/ welcke haer geestige naer en derf doe; hare plantinge is op dese manier/ sy planten die Coquos ofte Noten/ van welcke comen die boommen/ ende alsse ontrent een Mans lenghte hoogh zijn/ verplantense en meste met asche des Winters/ ende begieten se inde Sommer met water/ wassen willich ontrent die huyzen/ om dat sy schijnen goeden aert te hebben in't slijck/ geben binnen luttel jaren vruchten alsse wel ghehaveent zijn/ welcke neringhe is bande Canarijns die hare wooningen onder dese boommen hebben hier en daer/ en hebben anders geen handelingh dan die boommen te haben/ welcke sy bande epgheanders pachten/ ende met die profjiten leven en onderhouden haer; Dese boommen zijnder in so groeten menichte/ meer als in Portugael ende Spaengien die Olijf-boommen/ en die Wilgen boommen in Holland; Die profjiten ende waren die daer van comen zijn dese naer volgende/ te weten: inden eersten so is het hout van dese boom nut tot veel dingh/ hoe wel dat het sponsachtich is/ en dat om die hoescheit/ want maechender in die Eplanden van Maldiva geheele schepen af/ sonder eenen pieren nagel daer aen te wesen: want napent aen malcanderen met die hoorden die bande selfe Coquos comen/ ende die toulwen en cabels zijn bande selfe boom/ als oock die seple die sy van die bladen make/ welcke bladen men Olas heet/ dienen oock om die huyzen bande Canarijns niet te becken/ en hoeden af te maken dienen voer den Regen ende Son over't hooft doet dragen; men maechter oock maten ende tenten af dien se over die Pallankijns haericht/ om de Vrouwen te bedecken alsse gedragen worden/ en ander diergelijckedingen, des ghelijck makender kostelijcke hoeden af/ die seer sijn ende seer gheestmeert zijn: want kosten wel stuck 3. oft 4. Dardawen/ des Somers te dragen om die lichticheit, Men hout dese boommen op twee manieren/ sommighe om Coquos ofte fruyt te gheben/ anderen om Wijn up te trecken; die Coquos ofte Noten wassen bande groote van een strups Ep/ welcke de Root van binnen is/ sommighe clepender en sommighe grooter/ en zijn van bueten bedekt met eenen bolster/ die alsse noch aende boom staet van bueten groen is/ ghelijck een Ockernoot metten bolster.

Annotatio D. Palud.

Die Indische Noten zijn becleedet met tweederley bolsters, waer van die buytenste hayrachtigh is, daer van zy Cairo maecken, namelijcken alle hare Cabels ende Touwen, hier mede stoppen zy oock hare Schepen inde plaets van werck ofte most: want het hout die Schepen int soure water dichter als eenige van onse materialen, om dat sulcks int soure water hem op gheeft, ende dichter esamen bint; Van die tweede bolster maectmen niet alleen in Indien drinck-bekers, maer oock by ons; want die ghemeene man gheloof dat sulcke bekere eenighe cracht hebben reghens beroeringhe, welck nochtans niet waer en is,

Dese

Manier band planten bande note boommen.

De Canarijns pachten de noteboommen ende leven daer van.

De note boommen wassen daer in groote menichte.

Altrigheyt daer hout van dese note boommen.

Schepen in Maldiva sonder pieren nagelen/ die gemaect werden.

Wande bladen maectmen seple/ hoeden ende men deoter huyzen met/ ende andere dinghe.

De note boommen werden om tweederley profijt gehouden.

Groote bande noten.

Iniamos en Batatas/ gebante/ groote en nuttighe.

De verspreiden boommen in de Indische Noten.

Wier schepden namen bande Indiaensche noten.

De note boom is de profjitelichste boom van Indien.

Beschrijvinghe bande boom/ ende bladen. Gebante bande bloem en hout/ &c.

Dese boommen en wassen niet dan aende Zee-cant/ hebben seer clepne wortelen ende wassen seer boogh.

Wande bol-
sters vande
noten maect-
men cabels en
ander hoogde/
dienien door
de Zee in
plaets van
der haelt; en
dueren dan
seer langh.

De notē heb-
ben een seer
soet water; in
de Sommer coel
om te dzyneke.

Water van
de noten ver-
andert in een
geelen Appel.

Werscheppen
matricken
vande schulpe
vande noten.

Indiaensche
noten zijn
syjs vooz de
Slaven; ende
aan volck.

Dese bolster droogh en afgedaen is harigh
gelijck kienup/waer van men maect alle die
koozden ende cabels die in geheel Indien
ghebruyckit/ soo wel op't land als op die sche-
pen; is van koleur by naest ghelijck die kooz-
den van Sparta in Spaengien/ zijn seer goet/
dan moeten gecouferbeert werde in sout wa-
ter/ waermede sp lange tijt dueren; maer met
soet ofte reghen water verrottense haest/ om
datse niet bespecht oft betoert zijn; het schip
daer ick met upt Indiē naer Portugael qua/
hadde anders geen koozde/ cabels/ noch tou-
werck dan van dese Coquos, datmen Cay-
ro, noemt/ en bleven seer goet/ dan moesten
ons cabels alle veertien daghen eens door
die Zee passeren/ waermede ons so wel dien-
den als koozde vā kienup; Het fruyt alst by
naer rijp is/ soo heetmen Lanha, ende is van
binnen vol waters/ en dan is het wit van bin-
nen noch dun en moezwe/ want het water hoe
die Coquos langer aen den boom hanct/ wast
en verandert in wit/ welck het fruyt van bin-
nen is/ heeft een sinaeck by naest gelijck Naef-
noten/ doch soeter; die Lanhos hebben eenen
goeden dzyck van water/ dat seer klaer soet-
achtich ende koel in't dzyneken is/ hebben wel
een halve can waters in; alsmē pewers wan-
delt dozt hebbende/ soo gaenmen by de Cana-
rijns, die metter baert inde boomen climmen/
met een groot mes op haer gat/ en sijnde ter-
stont soo veel Lanhos af als men begheert/ het
stuk vooz een Basaruco ofse twee/ en bereyt-
se seer net om te dzyneke/ ende die eerste schelle
over't binneste scrup (die daer naer hout wort
als die Root zijn volle wasdom heeft) is dan
noch dun ende weech/ en seer liefelijck t'etē/
met soudt/ sinaeck by naer ghelijck die Alca-
coffren; mē mach so veel van dit water dzyne-
ken als men wil/ ten sal geen quaet doe/ is seer
liefelijck dzyneke/ daer naer als het fruyt rijp
is so wort het water minder/ ende 'binneste
wit/ ofte 't fruyt dicker en meerder/ ende oock
het water en is so goet niet als te voren van
de Lanhos; want 'tis dan een wepnigh suer-
achtich; Dese Coquos alse noch inde bolster
zijn/ machmense wel over die gheheele werelt
voeren sonder bederven/ en gebeert dickwils
door langheyt van tijde/ en gebeert dickwils
inden Coquos converteert/ ende verandert in
eenen geelachtigen Appel/ die seer sinahelich
ende soet is; den bolster af wesende so dient die
bypentse schulp vooz veel dinghen te weten:
Maken daer Pol-sepels af met eenē houten
steel daer aen; desghelijck een manier van pot-
giens/ ende stercken daer eenen houtē steel in
om't water met upt de groote pottē te schey-
pen; maect daer naphens af om Wijn in te
dragen/ als men pewers in't belt gaen wande-
len/ en dient vooz ander dypent dinghen; Dese
schulpen werden oock gebant/ en dient vooz
kolen vooz die Sout-smeden die seer goet en
excellent zijn; Het wit vande Root maken in
Indien hare portagiens af/ ende koken daer
niet; want stootent ende douwen der de melck
upt/ waermede het ijs koke met andere me-
ghelingen; in somma en koken nimmermeer
ijs (met dat sy Carrijl noemen/ welck die
saufte ofte toefpisse is) ofte daer moet dese melc
vā Coquos by wesen/ anders worden die Co-
quos wepnigh gheten: want is daer niet ghe-
acht/ en is een kost vooz de Slaven ende arm
volck; Men byeert oock dese Coquos en doet
daer die schulpen af/ en als dan drooghtmen
het fruyt ofte wit van binnen/ en wort also by

groote menighen verboert upt Malabar naer
Cambajen ende Ormus, ende op die nootder
quartieren ende ciste vooz by Goa, ende oock
naer't landt van Ballagatre, en drijven eenen
grootten handel daer met; van dit wit maect-
men die olye: want stootet in backen ghelijck
die olyben/ gheeft seer goede olye/ soo wel om
te eeten als om te byanden/ en oock seer mede-
cinael.

Annotatio D. Palud.

Tweederley Olye maectmen upt dese No-
ten; eenderley upt die versche Notē, die stoo-
tende ende warm water daer toe gietende, uyt-
gheperst zijnde, so drijft die Oly boven op; de-
se Oly wert ghebruyckit om de maegh te pur-
gheren, ende die darmen: want purgheert seer
saght ende sonder schade; sommighe vermen-
ghen hier toe die expresse van Thamarinden,
ende maken also een seer bequame Medecyne;
De ander Oly wert geperst upt Copra ofte die
gedrooghde pitten, dese behalven dat sy dienst-
lijk is om te purgheren die magen, is oock seer
goet in opkrimpighe van Zeenuwen, ende in
veroude pijnen der leden.

Dese ghebrooghde Coquos dienen aldus
verboert/ werden genaemt Copra; alse geen
Coquos ofte fruyt en begeeren/ so sijndse de
bloesem vande Coquos af/ en binden daer er-
nen vouden pot met een engē mont dese Cal-
lao noemen vast aen/ ende stoppent met pot-
aerde so vast toe datter geen wind noch aen
can upt comen/ ende also vloeyt den pot bin-
nen wepnigh daghen vol waters/ welck se
noemen Sura, is seer liefelijck ende soet om
dzyneken ghelijck soete wep ofte beter.

Grooten han-
del met Indi-
sche noten
ghebeven.

Olye vā dese
noten die seer
goet is.

Sura/ wat
dat het is.

Annotatio D. Palud.

Dit water is seer goet gedroncken teghens
hitte der lever, ende der nieren, ende het suy-
vert die roede van etter ende vuyle materie.

Dit selfde water een ure ofte half inde Son
gestelt/ is seer goeden Wijn/ so datmen in In-
dien anders geen en heeft noch en ghebruyckit;
Dus danighe Wijn machmen oock binden by
Paludanum; Dese Sura gedistilleert wert ghe-
naemt Fula oft Nype, ende is so excellent
Wandelwijn/ ende so goet als den besten die-
men te Dordrecht mach maken van rijnchen
Wijn/ dit is van't fijnste ghedistilleert; Wan-
der distillatie vāde selfde Sura wert genaemt
Vraca, welck seer goeden Wijn is/ en is den
Wijn van Indien wantse anders geē en heb-
ben/ in seer heet en sterck/ doch die Indianen
dzyneken oftē water waer/ is wit van ko-
leur; Die Portugesen ghebruyckense op dese
manier/ doense in vaten/ ende als dan doen in
elcke pyp van dese Vraca 3. handen ofte wep-
nigh meer blauwe Razijsen/ die in Indien
ghebruyckit werden vooz roopmanschap van
Ormuz, elcke hant is 12. pont/ dese schoen ge-
maect stontse inde pyp/ ende laten het bom-
gat open staen/ en die pyp en is oock niet vol/
want soude versten door de hette/ om datse
staet en siet ghelijck heet water; men roert het
alle daghen om tot 14. oft 15. dagen toe/ ende
als dan soo crijght die Vraca een soo schoonen
rooden coleur gelijck Portugaelschen Wijn/
en is wepnigh different inde sinaeck/ doch is
yet soeter ende heeter in zyn selve; maer is al-
temets soo schoen ende goet van koleur ende
sinaeck als Portugaelschen Wijn/ datmense
qualijc can onderscheyde; dese Wijn wort ge-
naemt Wijn van Passa ofte Razijsen; met
dese Wijnen drijftmen groote handeligh so
naer

Wijn van dese
noten.

Sura is ex-
cellent ghe-
bende Appel/
vande de no-
ten ofte Sura
ghedistilleert.

Wāda is den
Wijn van In-
dien en comt
van dese no-
ten/ ende is so
heet datse ge-
stadigh staet
en ster.

Hoe de Por-
tugesen dese
Vraca bereyt
om te dzyneke
ende grooten
handel daer
mede doen.

ten haw
er Jadv
den
ven.

wa dese
die ser
d.

wat
is.

ant d'f

tercel
de.
wijn
e no.
Dut
leert.

is den
an Jov
cong
nos
e is so
le ge
flart

op
re
trep
vuch
ren
er
n.

*Nuces Indicae, magni in India usus et questuosae, cibum et potum homi-
nibus suaves et navibus materiam praebent idoneam quibus e aedem et
enerantur et aluntur nautae*

Indiaensche nooten ofte Palmboomen welcke in Indien veel opbre-
gen want geven soete spijs en dronck. Stoff tot scheepen. seijlen
en touwen en daer die selffde scheepen met gelaeden en die schip-
lyyden mede gevoet werden

*Ficus Indica per totum annum ferens fructus
copiose nutrientes quotidianam mul-
torum escam*

Een plante draegende het geheele Jaer
dienien Indiaensche vygen noemt. seer veel
en een daegelickse spijs der
Indianen.

N. Linfchoten

Arequeira

Peeper

Arrecca
al. Fausel

Indianfche Vygh-boomen

Vyghen

Bapsta a Doetichum fecit

Fructuum icon quos Arrecta sive Fausel vocant, et Bettelle
folia, quos pauco calcis subactos integrum diem masticant, suc-
cum deglutientes ad corporis purgationem aliasq; utilitates.
Frugien diem Arrecca ofte Fausel noemt en die blaeden Bet-
telle, welke met wat calcis vermengt die Indianen een gant-
schen dach kauwen het sap doorfweelgen om tlichaem te purge-
ren en ander haerder crachten.

Piperis frutex haderæ non
abfimilis.

Orientaefche Peeper waschen:
de tmuert cruyt niet
ongelyck

80 en 81.

Supch
ne Surt
maecht

Mauph
i. w. i. k.
Indiſch
rechten
ende o. d.
alle d. d. d.
huyck

Beſchry
van de
gheboen
maeck
toen
d. d. d.

naer Bengalen, Malacca, Chyna ende ander weggen / kosten gemeenlijck binnen Goa elck pype 30. Dardawen luttel min ofte meer; Vande selfde boven-ghenemde Sura maect men oock Supcker / diemen heet lagra, sieden het water ende settent inde Son / waer van compt die Supcker / wordt weynigh gheacht om datse bypynachtigh van koleur is / en dat men deur geheel Indie abundantie van witte Supcker heeft; Het binnenste vande boom ofte strupck is ghenaeemt Palmico, is die pit ofte therte vande strupck wort seer gheacht ende voer presenten gesonden aende rijke en machtigen; is so dun als pampier / ende oock wit / ende is ghewassen gelijck oft het gebouw of gheperst water / ghelijckmen die hupke hout ende perst / langhwerpig / ende smal / en heeft sonder de wijfich en tsestich en meer houten / ghelijck eenen boeck pampier; Hier van gebuycken die Indiant voer haer pampier ende boeck / twelcke blijft met die selfde houten / en schijven daer in alst noch groen is / ende latent also dzoogen / ende dan en can men die lettere niet meer upt doe: want wort met een pferken daer in geteekent; Die Indianten heetent Olla, ende hebbē daer al hare boecken / geschiften / ende menoziale af / ende weten die te segelen en te slupen ghelijck wy onse byeten doen; Van dit pampier met het Indiaens gheschift daer op / machinen sien by Paludanus, waer medelich hē vercoert hebbe; Dese boomen zijn in zestedel op die Eyslanden van Maldiva, al waermen bint vande Coquos die grootelijck gheacht zijn tegen alle seijn.

Annotatio D. Palud.

Garcias ende Costa houden die voor een fabel, Costa schrijft dat hy die menighmael ondersocht heeft, ende contrarie bevonden, als ick oock gedaen hebbe, ende niet konnen sulcken grooten effect sporen.

Ende dese Eyslanden en hebben anders geen handel als met Cayro, daermen die koor den af maect; ende die Copra ofte twit vande Coquos, daermen die olve af maect / soo datse dichtwils comt in Indien / dat het schip ende alle zijn ghereetschap / victualie en coopmanschappe is altemael vā dese Palmboom / waer door wel te verstaen is dat het een vande principaelste handel ende onderhout vande Indianten is / waermede genoegh int particulier verclaert is / van dat dese boom upt bringet / wiens contersejtsel naer't leven men hier naer mach sien / soo met die Coquos ofte noten / als met die potten daer aen hangende om't water upt te trecken; Desgelijck die uytworpinge vande wijgh-boomen / so met Wyghen als met den bloesem / alles naer die waerachtighept afgebeelt.

Dat 57. Capittel.

Van't fruyt Durioens van Malacca.

Dvryoen is een fruyt dat alleenlijck wass in Malacca, wort so seer gepresen van een pegelijck diet geproeft heeft / datniet niet en cā compareren met geenderley fruyt vande werelt; wāt in sinack ende goethept affirmieren dat het alle fruyten te bouē gaet: maer eerst alsinense op doet / rieckē gelijck oft het verrotten ayun waer: inner inden sinack heeft mē die lecherhept: is vande groote vā een Meloen. vā byu-

ten gelijck het fruyt laaka, daer van verhaelt is: maer wat scherperachtigher ofte distelachtigher / van buyten bynaest ghelijck die hupkens daer die Castanien in wassen / heeft van binnen hupkens ghelijck de laaka daert fruyt in wass / welcke is vande groote van een cleyen Hennen-Ey / waer in zijn die Castanien so groot als steenē van Hensen: tfruyt is van coleur ende sinack ghelijck een seeckere heerlijcke spijs / diemen in Spaengien beel ghebyuycket inde banchietten ghenaeemt Mangiar blanco, twelcke wort gemaeckt van Hennen-bleesch / ghebystleert met Supcker; die boomen zijn ghelijck die laaka boomen; den bloesem is wit / treckende naert geel: de bladeren zijn vande groote van een halve span / upt gaende scherperachtigh / van binnen licht groen / en van buyten donchter groen/ete.

Annotatio D. Palud.

In Malacca is een vrucht soo lieflijck van smaek ende reuck, datse alle andere vruchten van Indien ende van Malacca, hoe wel die daer veellerley ende goet zijn, te boven gaet; Dese vrucht wordt gheheeten in Malayo, twelck die Provincie is daer zy wass, Duriaoen ende die bloem Buaz; die boom Batan is een seer groote boom, van vast ende dicht houdt, met een graeuwe schorsse becleeder, veele tacken hebbende, ende overdadigh veele vruchten; dat bloeyfel is uyten witten wat geel; die bladeren een halve palme langh, twee ofte drie vingheren breed; rontsomme een weynigh inghekerft; van buyten bleek groen, ende inwendigh seer groen, ende bykans tot roscheydt streckende; brenghet een vrucht van die groote eender Meloenen, met een dichte balt becleeder; met veele cleyne ende dicke scherpe staechelkens, uytwendigh groen, ende met linien, inde lenghte, als die Meloenen ghesigurreert, hebbende van binnen vier hollen nae die lenghte, in welcke noch drie oft vier kaskens zijn, ende in een yghelijck kasken een vruchten soo wit als melck, soo groot als Hennen Eyerē, lieflijcker van smaek ende reuck als dat witte eeten, dat die Spaengiaerden van Rijs, Capoenen borsten, ende roose water maecken, ende Mangier blanco noemen, nochtans niet soo saght ofte slymerigh, want die andere soo geel, ende niet wit binnen, zijn bedorven ofte verrot, door quade lucht ende reghen; Men houdt voor goet die welck allene drie vruchten in haer kamerkens hebben, daer nae die viere: maer die van vijf zijn quaet, als oock die welcke bersten ofte kloven hebben, daer zijn oock selden meer dan 20. fruyten in eenen Appel, ende in een yghelijck fruyt is een steen, den Persick steen gelijck, niet ront: maer langhwerpig, niet te soet van smaek, ende die keel verseerende als onrijpe mispelen, worden daeromme oock niet ghegheten.

Dese vrucht is heet ende vocht, ende die dese eeten willen, moetense voor eerst een weynigh met die voeten sachtkens treden, ende breken die staechelen die daer omme zijn; Die nimmermeer dusdanighe vruchten ghegheten hebben, eerst die rieckende, ontfangen een lucht oft sy verrotte ayun roken: maer gheproeft hebbende achten sy die boven andere spijsen wel te riecken ende te smaken.

Dit fruyt is oock in sulcken waerdije by die Lesers, dat sy meenen men moght daer niet

Supcker vande Sura ghemaeckt.

Pampier twelck inde Indische noemen wass ende daer tot alle onse gebuycken.

De Durpoens gheleken by Mangier blanco; dat is een Spaensche spys diese inde banchietten ghebyuycken.

De Durpoens hebben wit gerachtighe bloemen ende blade van een halve span.

Beschrijvinge vande groote gedante / smaek / ende coleur vande Durpoens.

niet af verfadighen, gheven daeromme die fruyt heerlicke namen, ende schrijven Epigrammen daer af, hoe wel daer menichte in Malacca zijn, ende dather stuck niet boven vier Maluadisen costet, insoaderheydt in die maanden van Iunio, Iulio ende Augusto, op andere tijden werdt haren prijs vermeerderd; Hier staet oock te merken een wonderbare teghenheydt, die daer is tusschen die Duryoens ende die bladeren Betelle, welke voorwaer soo groot is dat Indien daer ware een gheheel schip vol Duryoens, ofte eenigh huys ofte ghewelfel, daer oock eenighe bladeren van Bettele laghen, sulen die Duryoens alle verrotten ende bederven, ende ghelijck doort overvloedigh eeten van dese Duryoens die maghen verhittet ende beswaerdt wordt, alsoo een bladt van Betele weder op't hert colck legghende, sal terstont die inflammatie ende yerhevinghe ofte ghewel der maghen naelaten; Ende ingevalle men nae'teeten van die Duryoens eenighe bladeren van Bettele neemt, machmen van die Duryoens gheen hinder krijghen, hoe vele men daer af ghegeten heeft; Hier door ende oock om dat zy soo aenghenaem van smaek zijn, comt het datmen ghemeenlijck seyd, datmen van die Duryoens niet mach verfadicht werden.

Dat 58. Capittel.

Vanden boom Arvore Derays, dat is: Wortelboom, ende die Bambus ofte triet van Indien.

Ghebaente
ende groote
vande Arvoje
derays.

Daer is in Indien eenen boom ghebaent Arvore derays, dat is soo veel als eenen boom met wortelen: Dese boom is seer wonderlijchen int sien: want wassende eerst van anderen op als alle boomen/ ende sprepende zijn tacken/ so groeyen die tacken vol wortelen/ ende wassen weder nederwaerts aen naer die aerde toe/ al waer se weder vast worden/ ende met lanchheit van tijden hoe den boom hieder wert/ ende die tacken hen uptsprepen wijt en hieet/ hoe dat altoos die tacken vol wortelen hanghen/ ende schijnen van beerp coorden ende keemp te wesen; in somma dat den boom int eynde beslaet een groote plaetse/ en maect eenen strupck ofte strupcken den malacanderen gheween/ ghelijck eenen doolhof; ick hebber ghesien die wel dertich oft veertigh schreben int ront beslagen hadden vande wortelen die van boven vande tacken af comende weder inde aerde vast waren/ en worden metter tijt dick/ so datmen niet en can onderscheyden wat den rechten strupck is ende men macher op sommighe plaetsen tusschen byde deur cruppen/ ende hoe den boom outwer wert/ hoe dat die tacken meer ende meer versprepen/ ende wijder uptrepen/ ende altoos so vol wortelen hangen dat het wonder is; Dese boom en heeft gheen fruyt die deucht ofte eetbaer is/ dan heeft een fruyt ghelijck Olphen/ en is miewers toe nut dan die Doghels cetense.

De wortelen
en strupcken
van Arvoje
derays zijn
door malacanderen
ghelijck
een doolhof.

Een boom
vande Arvoje
derays 40
schreben hieet

De vruchten
zijn ghelijck
olphen/ die alleen
vande
voghelen ghegeten
werden.

Annotatio D. Palud.

Carolus Clusius die seer neerstigh desen boom beschreven heeft, noemt die selfde uyt die autoriteyt Plinij, Indische Vijghboom, ende seydt dat desen boom seer hoogh wast, eerst uyt een eenighe dicke trunk, die welke daer na veele dunne veselkens van haer gheeft, die jonck ende cleyn wesende golt verwich zijn, dese nederwaert dalende ende die aerde ra-

kende, zijn ghelijck Ionckkens eenes nieuwen booms, ende werden met der tijdt so dick ghelijck die eerste trunk, datmen nauwelijcken die eene van d'ander onderscheyden mach, uytgenomen door die dicke die ten tijden tot drie mans vamen comt, uyt welke rontsomme aen alle zijden weder andere groeyen, ende alsoo tot ontellijcke toe, dat dusdanighe boomen ten tijden een cleyne Italiaensche mijle becleeden, ende niet alleen schiet die benedenste tacken, dusdanighe veselingen nederwaert, maer oock die bovenste, alsoo dat een eenighe boom een dicht bosch maect; Die Indiane om dat sy onder dese boomen mochten gaen, houwen sommighe van die tacken wegh; ende maken alsoo ghelijck galeryen, omme die hitte der Sonnen te schouwen, om dat dese boom soo dicht van tacken is, dat die Sonne daer niet door schijnen mach, ja om die veelvoudighe cromten ende weggen die onder dese boomen zijn, hoort veele gheluyts van een weerclanck ofte Echo, op veele plaetse drie ofte vier mael die menschen woorden hoorende. Ende die soo dit den Heeren Clusio heeft vertelt, seydt ghesien te hebben eenen van dese boomen, daer onder 800. en oock 1000. menschen (onder welken hy eene was) haer moghten berghen, stellende daer by datter oock waren daer wel 3000. onder mochten schuylen; Die bladeren soo die nieuwe tacken voortbrenghen, zijn ghelijck Que-boomen bladeren, die buytenste zijde groen zijnde, die binnenste wit ende rouachtigh, als met wolle overtrocken, welke bladen seer begheert worden van die Olyphanten, die hier van onderhouden worden; Die vrucht is ghelijck het voorste lidt van een duym, die ghedaente hebbende ghelijck cleyne vyghskens, bloedverwich inwendigh ende uytwendigh, ende vol greynkens ghelijck ghemene Vyghen, soet van smaek ende eetbaer: maer niet soo liefelijck als onse ghemene Vyghen, wassen oock tusschen die bladeren aen die die nieuwe tackkens, ghelijck onse ghemene Vyghen; waer in Goa, ende inde onliggende plaetsen; Voorder soo bewijst Clusius uyt Curtio Plinio, ende Strabone, dat dese boom oock vanden Ouden bekend is geweest, die meer hier af begeert te weten, lese Clusium int Capittel vande Indische Vyghen.

Daer zijn in Indien ander wonderende ende dicke boomen/ daerinnen die schepen af maect; men vint boomen by Cochijn diemē heet Angelina, van welke maectmen schuyten diese Tones noemen. Daer zijn van dese Tones die wel twintich en dertigh pijpe waters mogen laden/ altemael van een hout uptgehoelt/ sonder eenigen last ofte naet te hebben/ noch t'samenboeginge: waer upt men mach condebieren die dicke vande boomen/ en is so stercken herde hout/ dat het yser met lanchheit vanden daer van opgegeet wort/ door die hardigheit van't hout; Men heeft oock door geheel Indiē veel Supcker riet op alle plaetsen in grooter menighden: maer is wepnigh gheestmeert; Oock is op alle die custe van Malabar veel dick riet/ en principelijck aende custe van Choramandel, welck riet wordt vande Indianen Mambu genaempt/ en vande Wortugesen Bambu; Dese Mambu heeft een seer here materie binne in/ welck is het moru of te pit op die manier als de pennē hebbē/ dat meuyt trect als men se bereyt om met te schrijven/

Schuyten
Cochijn
30 pijpen
waters
ende zijn
een hout
uptgehoelt.

De boomen
Angelina
seer heet
ende dertich
pijpe.

Supcker

Beschrijvinge van de Wortelboort/Bambus en Arboze Triste. 83

ben/ welke die Indianen noemen Sacar Mambu, dat is soo veel als Supcker van Mambu, ende is een materie seer medictuael/ ende gheestimeert/ ende woxt veel ghesocht vande Arabpen/ Persianen ende Mooren/ die't Tabaxijr noemen.

Annoratio D. Palud.

Tabaxijr is een Persiaens woordt, ende bereeckent niet anders dan een witte ofte melachtighe vochtigheydt, ofte eenigh t'samen geloopten sop ofte vochtigheydt, wort gheheeten Sacar Mambu, om dat die rieden ofte tacken die sulcks voorts brengen Mambu genoemd worden; Die boomen daer op Tabaxijr wassen zijn sommighe groot ghelijck een Popelier, andere cleynder, ghemeelijcken oprechte tacken hebbende (behalven dat sommighe van die schoonste omgeboogen werden tot Galeryen, Prielkens, ende wandelingen) met veel leden, een palme lanckte van een, hebbende bladeren een weynigh langher als die Olijft boom, tusschen alle voeghsels gheneert een soete vochtigheydt, wit ende t'samen gedronghen ghelijck stijffel, somwylen veel, somwylen weynigh: maer niet alle boomen ofte tacken brengen voort sulcken soeten vochtigheydt: maer alleen die van Bisnagar, ende eenighe Provincien van Malabar.

Want woxt gemeenlick in Persien/ ende Arabpen teghen Silber opgewogen/ is een cooppmanschappie daer groote handel met gebruyden wert/ vande boven genoemde plaatsen. Dit binnenste wast aende knupsten van t'riet/ ende is meest van colleur wit/ en oock altemet swart/ ende somtijts aswerwigh.

Annoratio D. Palud.

Wort daerom niet verworpen ofte veracht: want dese swarticheyt verrijcht zy ofte door die overdaet van die vochtigheydt, ofte dat zy te langhe inden boom besloten is gebleven, niet om verberinghe van die boomen als sommighe meenen; Rhafes vermaent hier af in zijn derde boeck int 36. ende Serapio in zija boeck van die Medicijnen int 342. ende Avicenna int 2. boeck int 17. capittel, die van meeninghe is dat Tabaxijr ghemeect wordt uyt verbrande wortelen, dan zijn opinie wordt hier bewesen vals te wesen.

Die Indianen gebruycken tegen eenige schade vande coerde vande manlickheyt/ ofte ander dierghelijcke heymelike gezecken/ desghelijcks tegen die seere coortzen Colerica Passio, ende t'coorde Delisoen ende camer-ganch/ en andere dierghelijcke siekten; Dese rieden wassen meest op de kust van Choramandel in Bisnagar ende Malacca, op veel plaatsen in grooter abundantien; wassen seer hoogh/ ende zijn van elke versepdinge van den eenen knupst tot den anderen van ander halve spanne lanck ende meer/ en so dick als eens mans been boven die knie/ wassen gemeenlick recht over epnt/ en meestendeel wel so hoogh als hooghste hups van dese Lande/ spuygense oock crom in t'wassen/ datse daer naer een soyme krighen om vooz die Pallankins te dienen/ daerse die Portugesen en ooc der Indianen seere met d'jagen/ als op een ander geseyt is/ die bladeren van dit riet ofte Bambus zijn witte van malkanderen / hebben bynaer het satsoen van Olijft bladeren.

Annoratio D. Palud.

Weden boom ofte t'riet Mambu maecken sommighe Indianen scheepkens, daer in 2.

perloonen sitten mogen, die niet uytholende: maer twee knuiften latende, en die uytravende; In dese schuytkens sitten die Indiane naect op elck eynt een, die beenen t'samen voegende, ende in elck hant een riemken voerende, daer mede zy dese schuytkens oock teghens stroom snel voorttrecken, insonderheyt op die riviere Cranganor, ende hebben oock die opinie dat dese schuytkens nimmermeer van Cocodrillen bespronghen worden, al zijn zijder omtrent, dat zy doch lichtelijken andere doen, dan van desenoyt ghesien is worden.

Dat 59. Capittel.

Vanden Boom Arboze Triste.

DEn boom ghenaemt Arboze Triste, dat is droevighe boom/ om oorzake dat hy nimmermeer en bloept dan snachts/ ende dat geheele jaer deur/ ende is een wonder dinc om sien/ dat so haest als de Son onder gaet siemmeniet een bloesem/ ende terstont een half ure daer naer isse so vol als se staen mach/ dat een lust te aensien is/ ende heeft seer schoonen reuck/ ende soo haest als den dach en de Son aen comt/ terstant so vallen alle die bloesemen af/ en bedercken het aertrijck sonder batter eenen aenden boom blijft/ en die bladen slupten half toe/ so dat het schijnt dat hy uptegae is tot dat den abont aencomt als dan begint hy weder te bloep als vooz; Den boom is vande groote van eenen Dypmboom/ en hebben se gemeenlick op die plaatsen vande hupsen vooz een plasster/ en schoonen reuck/ groept seer haest: want wast ooc veel byde wortel upt/ en al zijn die tacke maer een half vadem hoogh/ heeft terstont so veel bloesem als die tacken die aende boom staen/ ende al houtmen den boom ghesheel af soo heeft hy terstont vande wortel weder tacken ende bloesemen/ minder als een half jaer/ ende al treckmen maer een tack vande boom/ ende stekense petwerp inde aerde/ wast terstont/ ende heeft binnen weynighe daghen bloesemen: die bloesemen zijn bynaest gelijck bloesemen van Ozaengie boomen/ die bloem is wit ende die doet geel en rootachtigh/ en gebruyckense in Indien vooz Saffraen om met te coeken ende verwen soo wel als desen Saffraen: maer en is soo goet noch soosmakelick niet/ doch voldoet dooz ghebruyck van andere.

Annoratio D. Palud.

Sommighe segghen oock dat het water van dese bloemen ghedistilleert goet zy voor die ooghen, Linnen doecksken daer in nat ghemaeckt ende op d'ooghe gheleyt.

Dese boom en vintmen nimmer van in Goa, ende Malacca, en sommighe ander plaatsen daerse die Portugesen geboecht ende geplant hebben by hare woontingen: want zijn eerst upt Malacca in Indien gecomen: maer binne int lant en zijnder geen; men heeftse op Malayse tale/ Singady: ende op Decanij, Parifarico; in Decan, Pul; van die Arabiers, Guat; vande Persianen ende Turcken, Gul; Doozake van dese naem is gelijck die Indianen dese sabel daer af vertellē/ als dat een Edelma genaemt Parifarico, hadde een schoone dochter op wien de Son antwoez wert/ in somma hy creeg zijn wil van haer/ en daer naer verliesde de Son op een ander en verliet dese dochter/ waerom hy haer vā desperant hept selven ombzacht/ ende woxt naer de manies

Daerom den boom Arboze Triste ghenaemt wort.

Dese boom schijnt een gans jaer deur alle nachten bloemen/ ende daegs ballen seaf/ ga.

Grootende mildicheyt vā wassen vande boom Arboze Triste.

De bloemen sijn de Ozaengie bloemen ghelijck/ en werden in plaats van Saffraen gebruycht.

Den boom Arboze Triste verghens van in Goa ende Malacca.

Wanden oorzake vande boom Arboze Triste.

manier van't lant tot aschen verbrant/ waer van is gheprocedeert desen boom/ ende heeft daerom behouden den naem van Parifatico; ende seggen dat daeromme die bloesemen ofte bloemen dooz haet ende niet die sp tot de Son noch hebben anders niet roimen dan snachts/ ende daerom des daeghs van droefhept als sp de Son sien afvallen.

Annotation D. Palud.

Die beschrijvinge van desen boom heeft Christophorus a Costa aldus gheselt, dat die sy van die groote ende ghedaente ghelijck een Pruym boom, met vele cleyne rackkens, onderscheyden met vele knoopkens ofte ledkens, waer aen teghens den anderen twee bladeren groeyen, van die groote ghelijck Pruym booms bladeren, sacht ende rou aen die buytste zijde, vast ghelijck savie bladeren, ende van binnen groen, ende een weynigh scherp, inronde niet so ghehackelt als Pruym booms bladeren, noch niet soo vol aderkens; int midden tusschen elke twee bladeren walt een steelken met vijf hoofdekens, die uyt vier cleyne rontachtighe bladeren bestaen, waer uyt int midden vijf witte schoone bloemkens groeyen, van die groote ende ghedaente ghelijck Orangie bloeyfel, hoe wel cleynder, schoonder, ende rieckender; Het steelken meernaet roode dan naet geel streckende, waermede die Indianen hare spijsen verwen, ghelijck men by ons met Saffraen; Die groene vrucht is van die groote als een Lupijn, van ghedaente ghelijck een Hartken, int midden lanckwerpigh doorghesheden, heeft ten beyden zijden een custodiken, daer in het saet verborghen, ghelijck zijnde oock een Herrken, van groote als die saeykens van S. Iannis broodt, met een groen vliesken bedeckt, ende een weynigh bitter.

Onder alle bloemen zijn dit wel die alderlietlijckste van reuck, insonderheyde niet met handen aengheroert zijnde, om dat sy anders stracks haren reuck verliesen ende verwelcken; Die Indianen houdent daer voor dat dese bloemen het herte verquicken, maer zijn een weynigh bitter; Die Heydenen stellen het saet oock onder die Medecijnen die het herte stercken, men mach die bloemen nutighen in die spijs, het saet is menighmael in Portugael gesonden ende ghesaeyt, dan heeft doyt willen wassen, wat moeyte sy oock daer toe ghedaen hebben; Vallen afint opgaen der Sonnen ghelijck Clusius seyde, ofte om eenighe verborghen teghenheyde, ofte om des saps subrijlheyde, twelck de Sonne stralen verteeren; want welcke die Sonne niet raecht, blijven langer aen de boomen; Dese bloemen werden neerstigh vergaert, daer uyt een seer liefelijck ende welriekende water ghedistilleert worde, datmen water de Mogli heet; Het saet hier af heeft my Ian Huyghen mede gebracht uyt Indien, twelckick ghesecten hebbe inde aerde, dan quam niet voort.

Dat 60. Capittel.

Van die bladen Bettele, ende t'fruyt Arecca.

Det bladt genaempt Bettele ofte Bette, twelcke gemeen is in Indien/ ende een daghelijckse eeten bande Indianen; wassen in alle plaetsen van Indien den Portugesen behendt; niet bumen in't landt: maer alleen aen die Zee/

ten ware seer wepnigh / het wil niet groepen in koude plaetsen als China, noch seer heete als Mosambique ende Sofala, om dat het soo seer ghebruycht wordt / soo hebbe ick hier af particulier inentie willen maectien / oock om dat wy daer in veel plaetsen van gheroert hebben; soo is te weten dat die Bettele zijn bladen wat grooter ende scherper uyt als Ozaengte bladen/ ende worden gheplant aen stocken daer't by op klinkt/ ghelijck Clif ofte Peper / ja Peper in allen so ghelijck datmen van verre daer by een staen / nauwelijcken teene van't ander onderscheyden mach/ heeft anders gheen vruchten als alleen die enckele bladen / worden seer ghehaveit ende onderhouden: want is het daghelijck broodt van Indien; Dese bladen geplucht wesen de bueten langhen tijt sonder te bederven/ altoos in haer wesen ende versichept worden vercoft met dozzijn/ ende daer en is niet een Vrouw in Indien ofte Indiaensche Mannen ofte sp eeter daerhs een dozzijn ofte twee en meer; niet dat sp haer maectijdt daer met houwen/ dan nae den eete/ en van snoegens den ghesceleu dach deur/ ende oock des snachts in hups/ ende op die straten al waerse gaen ende staen/ hebbe gemeenlijck van dese bladen inde hant/ ende gaen al linaenwende; oock worden dese bladen niet alleen gebruycht/ dan t'amen ghelaut om haerder bitterhept met een fruyt/ twelcke die Malabaren ende Portugesen heeten Arecca; die Gufaraten ende Decanijns noemant / Suparij; ende die Arabiens, Fausfel; Dit fruyt wast op boomē als die Dalin-boomen bande Indiaensche Notē ofte Coquos boomen: maer zijn wat dunder/ ende hebben die bladerē snalder ende cleynder; Het fruyt is bynaer een fasson ghelijck het fruyt van Syppessen boomen/ een note Mustate/ doch somnighe aen die eene zijde plat aen d'ander verhebenmaer somnighe zijn wat grooter/ en zijn seer hart / snijden se niet eē seker overmids/ ende alsoo hauwense met die Bettele, zijn van binne vol aderen wit en rosachtigh Daer is een soorte van Arecca dienen heet Checanijn, die zijn cleynder en zwartachtigh en seer hart/ doch worden altemael gebruycht om met die Bettele t'eeten/ en hebben sonderlingen gemeen smact/ dan smact houtachtich/ doch maect de mont seer vachtich/ ende verwet de mont root en swart/ dat het schijnt dat die tanden en lippen met swart bloet bestreken zijn / als dese Arecca noch niet recht droogh en is / ende daer is een seckere soorte die in't eeten ofte hauwen een soo dioncken maect ghelijck oftmen den gheheelen dagh Wijn gedroncken hadde / en soudē wel ginder heen dupselenmaer gaet haest ober; ghebruycken oock gemeenlijck noch een meneglinge ofte datser met eete/ te weteren hoercken ofte bolleken dat genaecht wert van een hout ofte boom/ dienen heet Kaate, en alsdan sineeren die bladen bande Bettele met kalsch/ welcke ghebrant is van Gesterfchulpen/ ende gheen schade mach doen in't lichaem/ om zijn wepnighept/ alle dit te samen geknaut/ en het sop daer van ingeswelcht/ want die rest spouwenise uyt/ affirmert dat het seer goet is vooz die maegh en stinckenden asen/ ende vooz die tanden ende vastichept van't tant bleys en remeble tegens t'scheurbuyck/ gelijck oock warrachtelijck bebonden wort/ datnē seer selden ofte minner en bint Indianen met stinckende asenen / tant-pijn ofte scheurbuyck ofte dieghe

De ghehele de Bettele van de bladen Bettele.

Bettele is daghelijck broodt van Indien.

Alle Indianen eeten daghelijck 1. of 2. dozzijn bladen Bettele.

Arecca is de Malabaren ende Decanijns boomen.

Wat dat Bettele is en ghebruyt.

Ghebrant ende groent bande Bettele.

Checanijn is cleynder en zwartachtigh/ oock een soorte van Bettele.

Wat ande Bettele is en nutte selve.

Somnighe Arecca dienen heet Checanijn, die zijn cleynder en zwartachtigh/ oock een soorte van Bettele.

Wat ande Bettele is en nutte selve.

Remede de maegh stinckende asen die Indianen gebruycken.

diergelijke cranckheden / en al zijne noch soo oudt / hebben altoos hare tanden vol ende geheel: maer hebben altoos den mont en tanden oft die niet zwart bloet bestreken waren / als geseyt is / ende gaen altoos spouwen ghelijck oft bloet waer. Die Portugese vrouwen hebben oock de selfde usantie van dese Bettele t'eten: want soo speenen doch waren sonder Bettele te cauwen / souden meenen dat sy niet leven en consten / ja hebben het des sinachts by haer hooft-eynde van't bed staen / en als sy niet slapen comen / soo ist alle oogenblich het Bettele te cauwen ende wyt te spouwen / des daechs waer dat sy sitten / gaen ofte staen / altoos met Bettele inde hant en mont / ende cauwen en spouwen ghelijck die kroepen ende Offen sitten en eerckauwen: want der vrouwen exercitie en is den gheheelen dagh anders niet veel / dan haer te wassen en te plassen / ende alsdan met haer Bettele te kauwen: daer zijn sommighe Portugesen die het oock wel eten door de gewooneit van haer vrouwen; Als de vrouwen ofte Indianen malcanderen gaen visiteren ende besoeken / so moet de Bettele altoos niet / ende die meeste plaspier ende tractement diese malcanderen doen ofte comen bewijzen / is terstont te nooden met Bettele ende een Arecca, ende wat Kalck op een schotel van hout / die sy daer alleenlijck toe ghebruycken en houden. Dese Bettele vint men op alle hoeken vande staeten ende winckels te koop / ende oock op alle weghen voor den rependen ende passerenden man / en is al te bereyden / te wten / so veel bladen Bettele / een Arecca, ende wat Kalck / en somtijds van diet begaert wat Cate daer by / welcke sy ghemeynlijck in hys hebben / ofte inde hant draegen / in een hout gheschilderde schotels / als gheseit is / daer liggen die bladen / Arecca, Kalck ende Cate op / ende also kauwen sy t'altelamen gelijck / van elcks wat sy nemen eerst een stuck Arecca en Cate en cauwen dat en daer naer een blad Bettele / ende met den flagel vande Dymn diese daer toe scherpe ende lanc laten wassen / niet in't ronde als top / trecken die wieren wyt het blad / ende als dan besmeren sy met wat Kalck / ende rollen in malcanderen / ende also steken sy't inde in't ende cauwen / ende spouwen het eerste sop wyt: waer mede seggen: purgeren t'hoofte ende Mage van alle quade humoren ende flegmatisch / ende al datse upspouwen is gelijck zwart bloet / welck coleur comt vande Arecca; Het ander sop welghense in. Die Indianen gaen ghemeynlijck langhs der straten ende wegen / altoos met Bettele ende zijn toebehoorten / inde handen al cauwend / ende principelijck als sy met penandt gaen spreke ofte by groote Heeren comen / om een goeden reuck te hebben / ende den asem repen ende supber te houden / so gaen sy al cauwend / ende t'soude een groote schande wesen / jemannt van qualiteyt te spreken / sonder die Bettele by hem te hebben.

Annotatio D. Palud.

Oock die vrouwen, als zy met haer mans die echerlike plicht hanteren, eeten te vorens Bettele, meenen dat sulcks vele voordert tot derretheyde.

Alle de Indianen eeten sulcks nae de maeltijde, seggen dat die spys haer anders een walinghe soude maecken: ende die ghewoon zijn sulcks te eeten, daer van af latende, dat die ee-

nen stinckenden asem verkrijghen. Sy laten af het Bettele te eeten voor een sekere tijdt, als jemannt van haer naeste vrienden ghestorven zijn, ende op sekere vasten daghen; ghelijck oock doen sommighe Arabyers, ende die navolghers van Ali, den swagher van Machomet, in hare vastendaghen. In Malabar worden dese bladen Bettele gheheeten; in Decam; Gufaratte, ende Canam, noemt men die Pam; in Malajen, Siri; van Avicenna, Tembul; van andere ende beter Tambul. Avicenna verhaelt, dat Bettele het Tant-vleys bevelticht ende de Maghe sterckt, waer toe het oock die Indianen ghebruycken: maer dat hy stelt, dese bladen cout inden eersten graet, ende verdrooghende inden tweeden, is niet soo; zijn boeck moet qualijck overgheset zijn, ofte hy is bedroghen gheweest: want dese bladen zijn heet ende droogh in't eynde des tweeden graedts, als Garcius ab Horto selfs ondervonden heeft, ende oock smaect ende reuck daer af gheuyghen. Soo is dan Bettele een blad ghelijck de bladeren zijn van een Citroen-boom, doch langher, ende ten eynde scherper, langhs door eenighe aderen hebbende; Die wel ripe zijn, worden ghehouden voor die beste, geheel van verwe, hoe wel daer eenighe vrouwen zijn welcke die onrije kiesen, om dat sulcke in't kauwen meer gheluyts gheven; dese bladeren bederven door t' vele aenroeren met die handen. Het draecht Bettele in Malacca, een vrucht ghelijck een steert van een Egedisse, die, om dat zy wel smaect, daer werdt ghegheeten; het wort opgebracht ghelijck die Wijagaert, by stelen, als by ons Clif. Sommighe om meerder profites hier af te hebben, plantent neffens die Peper ofte neffens die Arecca, ende maecken alsoo een aenghename galerie; men moet die Bettele met groote neerligheyt versorgen ende dickmaels begieten. Die meer hieraf begheert te wten, lese die heerlijcke commentarien des seer ervaeren Clusij, op't Capittel Garcia van Bettele.

Die groote Heeren ofte Coningen hebben altoos waer sy gaen / staen / ofte sitten / haer dinaers met eenen silberen Ketel / alwaer de Bettele ende zijn toebehoort in leyt / ende geven hem es blad al toegemaect / en wanneer eenige Ambassadeurs de Coningh comt spreken / al ist sehoon dat de Coningh die spraeck wel can ende verstaet / soo is hare usantie / om hare auctoriteyt t'onderhouden / dat den Ambassadeur doet zijn woort aan een Taelman in zijn presentie / ende die seyt hem dat weder oher / ende also antwoordt hy weder deur den Taelman / ende daerentusschen soo leydt de Coningh op een Bedde / ofte sit op d'aerde op een Tapet / ende zijn dienaar die hem het Bettele toebereydt en gereet maeckt / twelcke hy al staech deur sit en caut / ende spout het sop ende t'overblijff in een silberen Becken / dat daer toe besijden hem staet / ofte eenighe van zijn Slavinnen ofte vrouwen inde hant houdt / welcke is een groote eere die hy den Ambassadeur doet / en principelijck als hy hem doet nooden en schencken van die selfde Bettele dien hy eet / in somma is hare gemeene usantie die te ghebruycken; en om dat hare dagelijcksche en ordinarijsche ghebruyck is / en daer soo veel af houwen / soo hebbe het selve een weenigh breed willen verhalen om beter te verstaen: want op sommighe plaetsen en dicitwils daer van mentie gemaecht wert.

De Coningen hebben altoos haer dienaar met Bettele by haer.

De Coningen vande Indianen spreken altyt deur een Taelman.

De Coningh st alst by de Ambassadeurs voer hoort ende antwoordt.

H Die

Pillen die de
Indiaensche
Heeren met
Bettele ghe-
bruycken.

Die groote Heeren ende Indiaensche Co-
ninghen ghebruycken gemaeckte Pillen van
Arecca, Care, ende Camphora, ende ghesoo-
ten Linaloes, ende een weynigh Ambar, twee-
ke sp te samen cten met die Bettele en kalck/
inde plaats van Arecca.

Annotatio D. Palud.

Andere vermengen het Bettele met Lycium,
sommige die rijcker ende machtiger met Cam-
pher, ander met Aloes hout, Mosselaet ende
Ambar grijs, ende aldus bereyt wesende, ist lief-
lijck van smaek, ende maect eenen goeden
adem; daer zijn oock sommige die de Arec-
cas kauwen, ofte met Cardamomum ofte met
Naghelen. Binnen in't lande verré van die Zee,
worden dese bladeren seer duer vercocht; men
seyt dat die Coningh van Decan Nizamoxa, alle
Jaers hier aen spillet, over die dertigh duycent
Milerelen; dit zijn haer banquetten; dese
schencken zy den reyssenden luyden, ende die
Coningen ghevent de lieden, den rijcken dese
compost met haer eygen hande, andere schen-
cken zy die door hare knechten. Als yemant rey-
sen sal so worden hem Zyden buydelkens gege-
ven met bereyde Bettele, ende niemant mach
vertrecken ten zy dat hen sulcks ghegheven zy,
twelcken teeken is van zijn paspoort.

Op dese naerbolgende conterfeitsels mach
men sien de Figuren vande fruyten van Ma-
lacca, geheeten Duryoens, ende den boom Ar-
bore Derays, ofte Wortel-boom; desghelijck
dat dicke Riet/ ghenaemt vande Portugesen
Bambu, en vande Indianen Mambu, oock den
Boom Arbore trike; ofte droevighen Boom/
so als die by dage ende by nachte is / met den
boom daer die Arecca aen wast/ en die Bettele
en om dat die Peper oock veeltijts gheplant
werdt aende voet vande Wreken-boom / al-
waer sy in't wassen tegghen ende rondom op
clint / hebbe hem inde manier als hy wast/
daer by gestelt; waer van die verclaringe op
een ander sal volghen/ by de Specteren ende
Drooghen van Indien / ende die crupden tot
der Medicijnen en Apotekerpe dieneinde/ etc.

Dat 61. Capittel.

Van't cruydt Dutroa, ende een planto
ghenaemt Herba Sentida,
ofte Gevoel cruyt.

Ghebaente
vande Dutroa.

De bloemen
van Dutroa
zijn ghelijck
de bloemen
vande Rose-
mareyn.

De bloemen
van Dutroa
zijn ghelijck
de bloemen
vande Rose-
mareyn.

Dutroa ghe-
heten ofte
ghebjoncken
maect de in-
schen soe/ ende
lachten de son-
der geboelen.

Dit Cruyt ghenaemt Dutroa, is seer
ghemeen in Indien / en wast over al
in't veld; die bladeren van dit cruydt
gaen scherpsachtigh upt/ ghelijck het
scherp ofte pter van een Sytes / ende is in't
ront gehackelt gelijck de bladeren van Beren-
clau, ende vast van dier groote / in die lenghte
vele lange drade hebbende / vast sonder sinaeck
ende vochtigh / oock een weynigh bitter / rie-
kende als Radys; den bloem ofte bloesem van
dese plante is bynaest ghelijck de bloesem van
Rosemareyn inde coleur; upt dese bloemen
wort een Wolk / bynaest gelijck een bolle van
slacp cruydt / daer in seker heerliken gelijck
die ketten van Meloenen; dese geslooten / en
dan ghedaen in wijns ofte eenighen wijns / wijn/
water / ofte eenige andere dranch of compost /
ende ghebjoncken ofte ghegheten / maect die
persoon gelijck oft hy sot waer / en doet niet
dan lachen / sonder kennisse noch gheboelen
te hebben van het ter werelt datmen in zijn
presentie doet / ende doctse somtijts slapen ge-
lijck ofte doot waren / twelcke alsoo soude

deuren 24. uren langh / ten waer sake datmen
hem zijn voeten met sout water wies / soo
comt hy weder tot hem selven aler die 24.
uren om zijn. Dit cruyt ghebruycken die In-
diaensche ende oock Portugesche vrouwen
veel om haer maes in te geven / ende geschiet
dickwils als sy haer ghenoecht willen nemen
met haer Voelen ende byslapets / dat zij den
man ghegeven hebben / ende gaen in zijn pre-
sentie en bedrijven hare luxurie / en trecke den
man by den daerdt / hem Cornude heetende /
en andere dierghelijcke spotterie aendoende /
sonder dat die man daer eenigh wetenschap
ofte kennisse af heeft / ende sit met zijn ooghen
open sonder anders daer toe te doen / ofte seg-
gen / dan lachen ende grinsen / ghelijck een sot
en uytsumigh mensch / ende alst zijnen tijt ge-
passeert heeft / en weder tot zijn selven comt /
weet niet wens af / dan ment dat hy ghesla-
pen heeft; Dit Cruydt ghebruycken de Sla-
ven oock wel / om haer vrouwen en Heeren in
te geven / om also haer te verooven / en roffers
en kisten open te doen / dat altemet wel ghe-
schiet. Dit Dutroa moet niet maten gebuyet
werden om datet een aerdt van seijn is /
want so ment te veel en overbloedigh jemanit
in gaf / sonder niet om den hals raken / ten
waer datmen daer terfont stercke en crach-
tige remedie tegghens bede / van eenige tegghen
seijn ofte purgatie.

Annotatio D. Palud.

Die genesinge gheschiet met medicynen die
doen braken, op dat alles met de spysle moech-
uyt comen wat in die Maghe gebleven is, daer
nae met purgatie ende diversie door stercke
Clysteringen ende met scherpe wryvinge ende
banden van de handen ende de voeten, ten tij-
den oock met adeflatinge op die groote teen.

Dit Cruydt is over al in grooter me-
nichren / en hoewel dat het verboden wert te
plucken en te gebruycken / niet tegenstaende /
de principaelle die sulcks verbieden / zijn de
ghene diet meest daghelijck in't lijf cruyghen
van hare eyghen vrouwen / om hare luxurie
met een ander te voeten / twelcke hare ghe-
meene neeringhe is / weynigh uytghesondert;
sommighe mans zijn so ghelueit het Dutroa
te eten ofte drinken / sonder haer werck datse
alloeclich niet het soy vande bladen terfont
het spet wech hebben / en die vrouwen seker is
hare oncuyscheyt te plegen naer hare lust.
Dese en dierghelijcke cruyderen en planten
zijnder veel dooz geheel Indien / ende worden
seer ghepleegt; want alle die sunderinghe vande
de vrouwen ende Indianen is nacht en dach
om de oncuyscheyt te ghebruycken / en die te
verstercken / met alle wat sy werck te gebruy-
cken en te versieren / om die sonderhouden en
bequaemheyt daer toe te hebben / waer op sy
wondere practijcken en Dupelsche inuentie
werck en doen / als de experientie en erbarent-
heyt daghelijcks uytwijst ende vertoont / van
die in Indien verheeren / gelijck ick eensdeels
wel bevonden hebbe. Daer is noch een cruyt
in Indien / wort dat de Portugesen ghe-
noemt Herba Sentida, dat is soo veel als Ge-
voel cruyt; Oorsake / dat wanneer daer pe-
mandt by comt ende acntast / sant oft pet an-
ders daer maer op werpt / terfont wert het
slap ende sluyt zijn bladeren toe / ende en sul-
len niet weder in zijn effect comen noch open
gaen / soo langhe als men daer by staet / maer
so haest als men de rugge keert en wech gaet /
so gaet

De vrouwen
ghebruycken
manen dit
cruyt Dutroa
in / om haer
ghenoeyche
niet ander
mans verlijg
te moogen
hebben.

De Slaven
ghebruycken
dit Cruyt om
verlijg te
sien.

Dutroa is
seijn.

Dutroa wort
verboden te
plucken
wel datet
grooten
nachte wort

De India-
sche vrou-
den en
om oncuys-
cheyt te
dijen.

Herba
is Ghe-
noemt
cruyt.

Oorsake
omme.

netwen
haer
n dit
duer
haer
rege
der
veplich
hen
l.

laben
peken
zint
te

na is

da twen
den re
en hou
atter
er vuer
te twen

ndre
mon
ren al
acup
te ho
n.

na. S
beu
re.

laet
te.

N. Linfchoten

Bambus.

*Arundo Indica femoris penè
habiti crassitudine.*

*Indiaens riet wasschende inde dick:
te van een manis dje ofte been.*

*Indicus en truncus brachijs sepandit opacis
Grata etiam ut justis umbra sit agminibus
Ut nova protrudens in apertas exerat auras
Grandia germinibus sustinet ipsa suis.*

Hooger.

*Arbor admodum occupat
tam lata tam prægere
Een wonderbaer bo-
waerts wroeggen leg*

Baptista a Doct. fec.

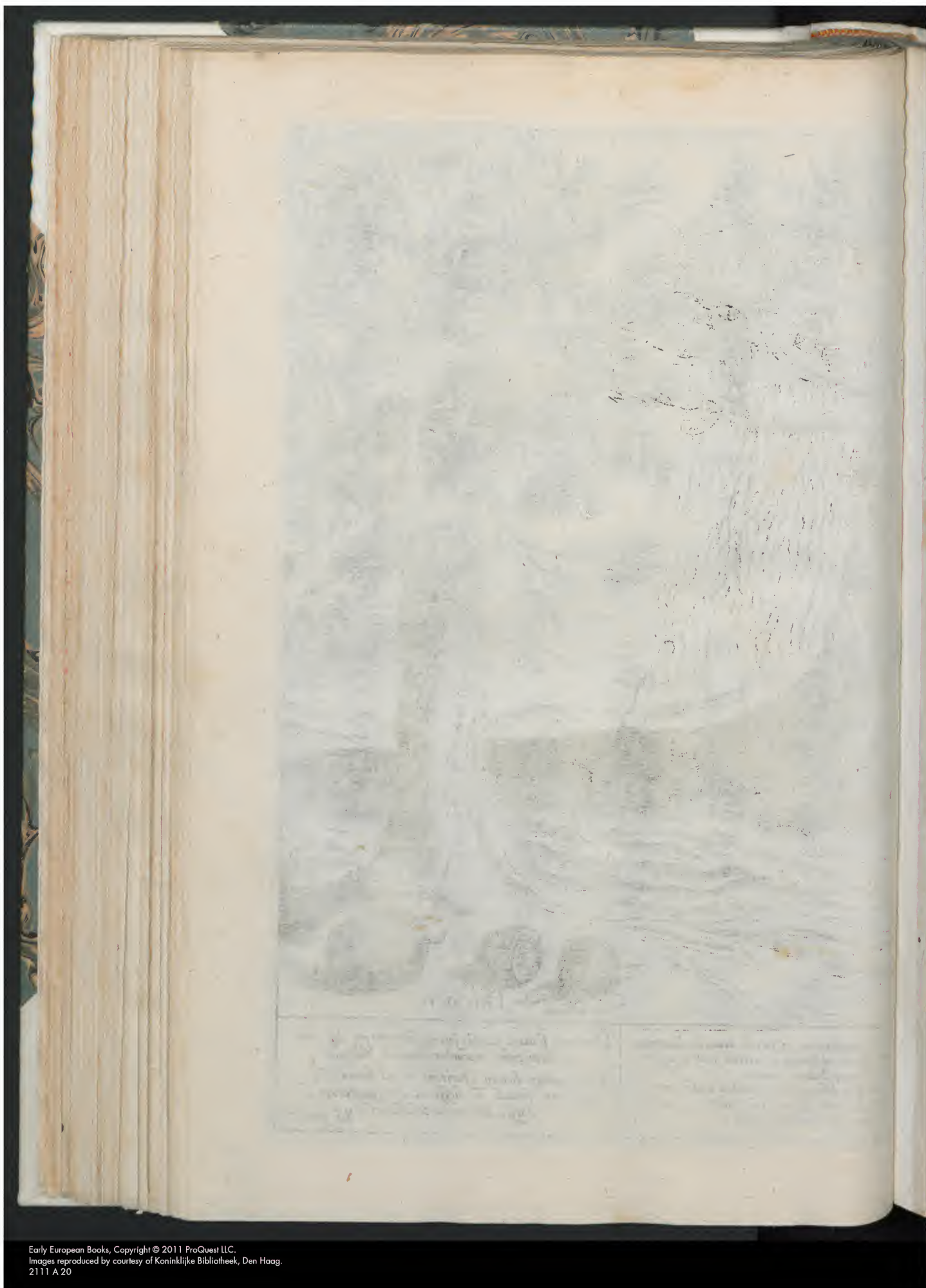

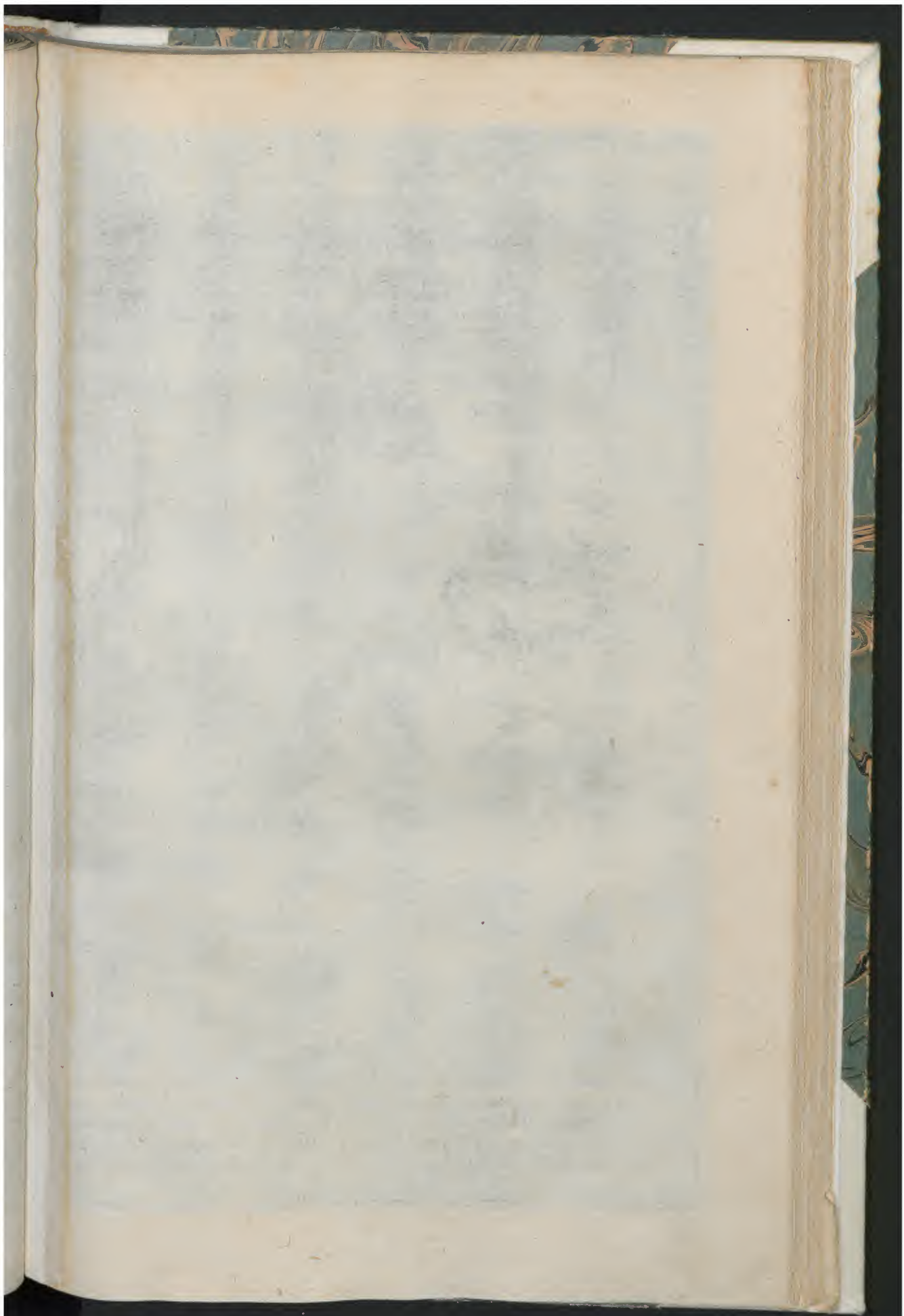
Durioens.

da quæ ramis novos in terram truncos dimittens
occupat, statia, ut justum exercitum umbra possit
prægere, Ficum Indicam vocant.
Sien boom welke wt haere rancken weder neer:
beslaet ten laetsten soo veel plaetsen datter een vol:
regen leger mach onder berusten.

Duriones fructus jucunda saporis suavitate præ alijs omni:
bus habiti eximij, nascuntur tantum in Mallacca.

Die vruchten diemen Durioens noemt boven alle
ander van smacck en lieffelickheyt geprezen,
wassen alleen in Mallacca. 86 en 87

Ecce tibi ramum nigra quem nox suavis ornat
 Exiit ornatum floribus alma dies
 Ut decus hoc una vigeatque et defluat hora
 Continuas obeunt illa diesque vices

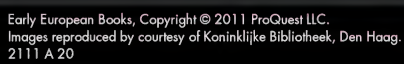
Traxit et hinc nomen tristi quod squallido trui
 Auricomum rutilo cum nitet orbe iubar
 Haud secus et nostro quæ sensu splendida fumos
 Esse, fidem veri lux rediuvina facit
 Hooger

Qualdo trunco
rubra
tuda fumos
icit
ger

Arbor soli Indiæ nota, cui per totum annum occidente sole flores, gignuntur multi, et odoratu suaves, oriente defluunt, unde tristis illi nomen.

Een boom welcke in Indien alleen bekend is, int ondergaen vande Son voort, brengende veel welriekende bloemen, welcke alle int opgaen vande selve weder af vallen, en dat het gantsche Jaer door.

Verba Senten-
ba wert ter-
font nap als
men daer pe-
op werp/ en
telve af ne-
meide wert
weder sijf.

soo gaen de bladen weder open / ende werden
weder stijf en frap of se wien gheswassen wa-
ren / en weder aenroerende verslappen ende
sluipen terfont weder / so dat het een playster
om sien is / en bzeint om te noteren; oock is
te verwonderen / en schijnt ongelooflijk van
die het niet gesien en heeft / als dat binnen die
stadt en t' Epland van Goa, op een eynde van
de stadt / aldaermen die koepe / Ossen Scha-
pen / en alle Dier staet en doot / tot sijne van-
de Inwoonders / ghenaeint Matavaquas, op
welcke plaetse lig ze die hooze vande beesten
over al ghewoppen en verstroyt als onnutte
ware: want behalven dase die Portugesen
noch Indianen niet en gebruiken / so ist oock
boor die Portugesen en Spaengiaerden een
grootte inijrte jet van hoozen te hebben / of se
malcander een hooze te wijzen / of se boor de
dente te snijten / waerom sp den anderen sou-
den dooden en ombrengen; en daer wort oock
scherpe justitie over ghedaen / so daer sennant
den anderen eenich sijt met wijfinge van een
hoozen / ja alleenlich te noemen / gedaen heft:
want daer by te verstaen gheben / een man die
zijn wijf afgesont wert. Keerende weder op
onse materie / so is te wetē / dat dese hoozen /
als sp daer een wijf ghelegen hebben / worden
inde aerde vast / namelijk het binnenste vande
hoozen / en cricht wortelen gelijk oft het een
boom waer: als icke menighmael selfs upt
ghetrocken hebbe met wortelen van 2. ende 3.
spannen lanc / welcke op gheen plaetsen ter
werelt en gheschiet datmen weet: D'oyfale
daer van heeft menigh curieus onderfoecker
van vrendigheden verwondert ghemaecht:
maer noyt en hebben comen gebinden: noch
tangs is die aerde meest steenachtich / waer vā
die van Goa moeten dickwils in spotrede het
verwijt hoozen / dat sp de principaelste Cor-
nudos of se hooze draghers zijn / om datmen
die hoozen op ander plaetsen can afsnijden
teenemael: maer die van Goa, als wortelen
hebbende / daerom niet mogheliicken en zijn
geheeliicken af te snijden: want om die wor-
tels willen terfont weder aen groeyen / so dat
sp die alle haer leven met geduldighet moe-
ten dragen: Waermede wil volcomden vande
gemeen crupden / boomen en planten van In-
dien / hoewel datter noch veel en duysender-
sep / die in differentie en wonderliicken / de
crupden van dese Landen seer verscheyden
zijn: doch de namen my sonderlinghe soo niet
bekent / en oock om alle overbloedige redenen
te schouten / hebbe alleene mentie willen ma-
ken vande gemeene ende meest bekende.

Dat 62. Capittel.

Van speceryen, droogisteryen, planten, ende
materialen die de Medicynē ende Aptke-
rije aengaan, te weten, van die ghemēse-
ste, ende die daghelijcx in Indien verhan-
delt worden; van hare wassinge, hoe ende
op wat manier, ende op wat plaetsen. In-
den eersten vande Peper.

De Peper is peelderlep / te wete / wer-
te / witte / lāge / en Peper die genaemt
wort Canarijn, die swerte is de ghe-
meenste / die herwaerts ende ober al
meest verhoert wert / die witte en lange wert
oock wel verhoert / maer wēpigh: die Peper
Canarijn wort minnermer wt Indien ghe-
bracht / want is van clemder estinatie; die
swerte Peper welck is die gemeenste ende de
beste / wast meestendeel inde tiste en op t' lant

van Malabar, welcke tiste begint van Goa,
12. mijlen zuidwaerts / en strecht tot die Cabo
de Comorijn, ende is het landt ghelogen aende
Zee / tiste / tusschen het hooge land van Balla-
gatte en de Zee / binnen in t' landt en wast geē,
alhier is die plaets alwaer de Peper alle ja-
ren gheladen wort / diemen naer Portugael
brenght / ende also versprept door geheel Chi-
sternyck: van hier wert se oock veel gescheept
vande Machometisten naert Roode meer / en
te landwaerts binnen ober Ballagatte, ende
naer Perken, Arabyen, ende alle de onliggende
contrepen; en hoe wel dat het scherpelick ver-
boden wert vande Portugesen / en daer alle
opzicht op hebben / en daerom die Zee en tiste
beware met aller neerstighet / niet tegenstaē-
de wert hemeliicken by grooter menichten
vervoert / en oock somtijts met Salvo conduto
of se Paspoort vande Portugesen; daer wast
oock veel swerte Peper by Malacca, en op t'
Epland van Sumatra, Java, Sunda, ende ander
wegen / als ick inde beschrijvinge vande tiste
en Epland verclaert hebbe; alwaer ooc wast
de witte Peper / is gelij die swerte / alleenlich
is het eerste buytē: te schelleken wit en effen /
sonder romphen / doch heeft die selde birtuut
en smaek gelij die swerte Peper; comt veel-
tijts byde Peper van Malacca onder een ghe-
menght; de Peper die inde onliggende con-
trepen vā Malacca wast / wort alcinets oock
wel naer Portugael ghevoert / maer wēpigh:
want ten tijden in 2. jaren daerter een schip
van Portugael / twelc daer sommige Peper /
maer meest Magelen en Musceten bloemen /
en ander Chijnsche ware lapt; en den meesten
hoop van dese Peper wort gesleten inde selde
landen / als Pegu, Syon, en meest in Chyna, en
die ander onliggende plaetsen / die met mal-
cander hare dagelijckse handel drijben; die
Peper wert genaemt vande Malabaren Mo-
langa, ende inde landen by Malacca / Lada; in
Arabie / Filis, die Gufurattē van Cambapen
en Decanijns van Ballagatte noemense Ma-
riches; ende die van Bengala Moroyes, ende die
lange Peper die alleenlich wast in Bengalen
en Jaba / Pepilini; die Peper wast ofte werdt
gheplant aende voet van een ander boom / en
meestendeel aende boomen daer die Arecca
aen wast / ofte andere diergelijcken / en clint
daer teghen op / ghelijck die Bettele of se Clif;
die bladeren vande Peper zijn ghelijck Chan-
glen bladen / maer wat clepider; zijn groen en
scherpachtigh aende puntē / en in t' cauwen so
bijt het wat / smakende bynaest gelij Bettele:
so wassen gelijck de Dympe in bosliens / maer
zijn veel clepider en dunder / wat dichter als
die Welbesten / en zijn altoos groen so lange tot
dat se beginnen te dzoogen en rijp te werden /
welcke is in December en Januarij / dat de
tijt is datmen se pluckt; die lange Peper wast
in Bengale / en ooc sommige int Epland Java,
is gants een ander fatsoē vā boorn; die lange
Peper is vande lenghte van een paelde of se
punt van een nasteling / maer wat dichter / en
is ober al eben dick / is van buyten berompelt
en af verwich / en van binnen wat witachtig-
ger / met clepne saetgiens / doch inde smaek en
gebruyck is gelijck die ander swerte en witte
Peper; die witte Peper is / als geseft is / ghe-
lijck die swerte in t' fatsoē en smaek / hoewel
datmen se boor beter en crachtigher hout / en
en isser oock in so grooter menighden niet als
de swerte. Die Peper genaēt Canarijn, is by
de contrepen vā Goa en Malabar, bynaest van
fatsoen

De Malabar
werdt de Pe-
per alle jaren
na Portugael
ghescheept.

Desghelijcks
vande Macho-
metisten na
Machpe / Per-
sen / etc.

De Portugese-
sen verhoeren
de Peper upt
te voeren / na
ander plaet-
sen als na
Portugael.

De witte Pe-
per is van
cracht en
smaek als de
swerte.

Werscheyden
namen vande
Peper.

Hoe dat de
Peper wast
ende gheplant
werdt.

De bladen
vande Peper
zijn als Chan-
ge blade / sma-
ken by na als
Bettele.

De Peper
wast in busse-
len als de
Dympen.

De Peper
pluctmen in
December
en Januarij.

Ghebrachte
vande langhe
Peper.

De Portugese-
sen en Indianen
malcanderen
voortdaen / dat
men et hoozen
boor daer
seur ghelept
hadde.

De hoozen
vande beesten
seer veracht in
Indien.

So doet In-
dianen over de
ghene die een
ander de hooze
niet wilt of se
notere.

De hoozen
vande Goa
met wortelen
gelijc boornē.

Die van Goa
werdt bespot
met wassen
vande hoozen.

Werscheyde
soorten van
Peper.

Swarte Pe-
per werdt
meest ver-
hoert.

De meeste
Peper wast
in Malabar.

hooft nederfincken op die bemedenste partyen; Item, teghens die waterfucht ende ghebreken ofte verstoptheden der Nieren, &c.

Het water ende die Oly van Caneel stercken seer alle inwendighe partyen, het hooft, dat hert, die maghe, lever, &c.

Dat 64. Capittel.

Vanden Gengber.

Die Gengber wast meest door gheheel Indien op veel plaatsen/doch die beste/ende die meest vervoert wert/is vande cüste ende dant van Malabar, wast ghelijck dun ende jonck neerlants riet/van twee ofte drie spannen hoogh/ende de wortel is die Gengber, wort in Indien veel groen ghegheten/in salact/en oock ghesouten in Azijn/dat sy Achar noemen/ghelijck gheseyt is vande Piper ende ander scrupen die men ghemeenlick in Indien also ghebruyckt, die tijt dat men se meest pluckt ende begint te drooghen/is in December ende Januarij, drooghen se op dese manier/bedecken se met potaerde/welcke sy doe om die gaten te stoppen en te vullen/ende also verscher te blijven:want die potaerde beschermt die vanden wortmen/sonder welcke sy terstont is beurbeten: Men schijnt te weynigh in Indien/niet te ghenstaende/wert veel verboert/soo naer het Noode meer/als Ormus, Arabien en Persien:maer naer Portugal weynigh/overnichts dat sy die vrucht en tol niet en mach afwerpen: Dan allenick die busschieters vande Indiaensche schepen mogen seker Quintalen brenghen sonder tol te betalen/het welcke haer ghegunt is vande Coninghen van Portugal in voorighen tijden/ende word noch onderhouden/twelcke sy moghen vercoopen aende doopliden; op dese manier wert somnighe ghebracht/maer anders sonderlinghe niet/overnichts dat die meeste Gengber in Spaengien ghebracht wort van Cabo verde ende t'eylandt San Thomas, Bresilien, vande Eylanden van Santo Domingos ende Spanes Indien/die in Spaengien veel verhandelt wort/waerom die van Portugals Indien tuitel ghebracht wert/om die verdichepde vande wech ende groote onkosten:doch gaet in goetheyt alle ander Gengber te boven/ghelijck oock alle specerien/metalen/ende ghesceenten/die men heet Orientaelsche/naemlicken upt die contreyen van Portugals Indien/gaen in goetheyt ende virtuyt alle ander te boven/die dagelijckse erbaretheit gheuoegh kienelick ghemaect heeft. Men maect oock veel Gengber in Conserben niet Supcker in Bengalen:maer die beste comt van Chyna, is seer goet om te eten/wort veel in Indien ghegastert ende oock verhandelt/en naer Portugal en hwarwaerts over ghebracht/etc.

Aannotatio D.Palud.

Gengber word van die Arabiers, Persianen ende Turcken gheheeten Gengibil; in Guzarten, Decan en Bengala, als sy noch versche ende groen is, Adrack, ende gedrooght Sucke; in Malabar, ghedrooght ofte groen, Imgi; in Malayo, Aliaa.

Die Gengber wast ghelijck water Liefen ofte ghelijck Sweertkens cruydt, doch wat swarter, met een steel, twee ofte drie palmen hooch, ende met een worrel ghelijck Lies, niet voort cruyppende, als Antonius Mula gheschreven heeft; Ende is oock niet soo scherp, insonder-

heydt die in Bacaim wast, om die oertolliche vochtigheyt.

Dese wortelen snijt men cleyn, ende vermengt die onder andere cruyden, ende eette voor Salact, met Olie, Sout ende Azijn; men koockt die oock by visch ende vleys.

Gengber wast in alle plaetsen van Indien, word gheseyt ofte gheplanter: want die van selven voort comt is niet soo goet; die beste ende overvloedigste comt dyt Malabar word van die Arabiers ende Persianen seer ghesocht, daer nae volcht die van Bengala; die derde plaetse heeft die van Dabul ende Bacaim, ende die gheheele Zee-custe langhs, in die woe styne ende binnen in't landt worter weynigh ghevonden; men heeft oock in't Eylandt van S. Laurens ende Camaro, van die cracht ende eyghenschap vande Gengber, is te weten dat sy soetelicken camerganck maect, die verterende cracht sterckende. Ter contrarie is oock andere Auctoren ghevoelen, dat Gengber stop: want vorderende volcomen verteringhe van die spijs, worden buyckloopinghen, die van rauwe vochtigheden comen, ghestept. Die Gengber verwarmt die coude maghe, is goet teghens opdracht die de oogen verduyfent, ende word ghedaen in groote Medicynen.

Dat 65. Capittel.

Vande Gyroffel-naghelen.

Die Gyroffel-naghelen die vande Turcken/Persianers/Arabiers/ende van t'noestendeel vande Indianen ghenoemt worden Calatur, ende inde Eylanden van Maluco, alwaer so alleen ghevonden werden ende wassen/Chamke, Dese Eylanden zijn bijs/ligghen onder die linie Equinoctiael, ghelijck inde beschrijvingen van dien verhaelt is/hebben anders niet dan Nagelen/van waerse verboert werden door de gheheele werelt: die boomen daerse aen wassen/sijn ghelijck die Laurer-boomen/ende de bloesemen zijn in't eerste wit/daer naer groen/op't leest root ende hartachtigh/welcke worden die Nagelen;ende wanner dese bloesemen groen zijn/hebben die liefelijckste reuck vande werelt;Die Nagelen wassen seer dicht by malcanderen in groter menichten/in pluctse/ende als dan drooghten se: haer rechte coleur als sy drooch zijn/is doncker geelachtigh/ende om die een zwarte coleur te geven/so worden se gemeenlick gheroort: de Nagelen die aende boomen blijven om te plucken/worden dick/ende blijven tegent toecomende jaer/welcke zijn/die men heet die moeder vande Nagelen/ende op die plaetsen daer die boomen staen/en wast gants gheen Gas ofte eenighe groenigheyt/dan is gants dorre: want die boomen trecken alle vochtigheyt naer haer; Het ghene dat die Portugesen heeten Balton, ofte by ons die romp vande Nagelen/dat zijn die steelen daer die Nagelen aende boom aen hangen/wort alsoo te samen op getaeyt en onder een ghemenght: want in Maluco en maken se die Nagelen niet schoon/dan in Indien onderschepden se altemet/maer weynigh;werdt meest vercocht ende gheseten met stof/moeder/romp/en al onder malcanderen/dan dienen naer Portugal wil senden/worden onderschepden. Die Nagelen zijn soo heet van natur/dat wanner men se in Indien schoon maect/en onderschept van het grups/

De Nagelen werden alleer inde Malische Eylanden ghevonden.

Beschrijvinge vande Nagelen: die seer scharp sijn/ende men ende Nagelen.

De coleur van de Nagelen is geelachtigh/ende werden swack gheroort.

Gyups van Nagelen: waer men ghebeten.

Natuur ende
eigenfchap-
pen vande
Naghelen.

Natuur van
de Chronische
Zijde / hoe
datse water
sonder aen te
rekenen nae
haer erectie.

Nagel boom
wassen in
wilden.

Hoe datmen
de Naghelen
pluukt.

De boomen
vande Naghe-
len werden
over de 100.
jaren out.

Het sapfen
vande Naghe-
len is in Sep-
tember tot
Januarus toe.

Conferbam
Naghelen.

soo inde cammer daerincuse schoon maectt eenigh tobbe ofte eener met water stont / ofte eenigh ander back met wijn ofte nat / souden binnen een paer daghen gants uptghesoghen ende verdrooght wesen / al stont al schoon daer verre af / door de groote hitte vande Naghelen die alle vochticheit naer haer trecken / ghelijck ick by experientie dickwils ghesien hebbe. Dese selfdenature heeft die onghesponnen Zijde van Chyan, dat waermeert die Zijde leydt pellers in een hups ofte bloet / te weten / op deelen / een boet ofte twee hooghe vande eerde / ende datmen die vloer begiet en bedect van water / sonder nochtans de Zijde te raken / des smorgens sal al dat water inde Zijde wesen / diet naer haer ghetrocken heeft / het welcke de Indianen dickwils doen / om also de Zijde meerder gewicht te gheven in't vercoopen : want men het aende Zijde niet sien noch mercken en can. Hier ende weder tot die Naghel-boomen / sp wassen ontrent een scheut van een Was vande Zee / onghesplant en onghespoet / en doen anders niet / dan waermeert die Naghelen willen plucken ende vergaren / soo makense het aertrijck daer onder schoon; Die boomen en willen niet seer dicht byde Zee wassen / noch oock verre daer van: want dese Eplanden zijn altemael met die Zee omringelt; wanneer het een vruchtbaer jaer is / soo zijn die Naghelen veel meer dan de bladen / als mense pluckt so en plucktense niet met de handen / dan met rooyden dese om de tacken doen / ende alsoo met cracht af rucken / door welcke oorsake die boomen soo ghequest worden / datse het eerste naestvolghende jaer daer naer weynigh vruchten gheven / dan het tweede jaer daer aenvolghende; die boomen wassen vande Naghelen die daer by heen ballen / ghelijck die Castamen boomen / ende sp groepen seer haest / overnichts die overbloedicheit vande reghen / om dat dese Eplanden onder die Linie ligghen / soo datse binnen acht jaren vruchten geven / ende dueren over die hondert jaren; haer sapfen datmense pluckt ende drooght / is van September tot Januarus toe; men maectt oock vande Naghelen als sp noch groen zijn goede ghesuyckerde conferben / ende worden oock ghesouten in Azijn / in potten bewaert / ende Achar afgemaectt / en also naer Malacca ende Indien gebracht; maken oock vande groene Naghelen gedistilleert water / dat seer cozziael is / ende tot veel medicinen ghebruyckt wert; Die Indiaense vrouten hebben veel voer een manier die Naghelen te cautwen / om also eenen goeden aessen te hebben / twelcke die Portugese vrouten die daer woonen / oock beghinnen naer te doen; Die bladeren van dese Nagel-boomen zijn alleens als die Laurier bladen.

Annotatio D. Palud.

Die Naghelen wassen en boomen ghelijck die Laurier-boomen van groote ende ghedaente, alleen dat die bladeren wat snalder zijn, ghelijck Amandelen ofte Wilge bladeren, hebben veel tackkens ende overvloedigh vele bloemen, welcke veranderen in dese vruchtens diemen Naghelkens heer, om die figure willen die sy hebben met die Naghelen ghelijck, wassen als Myrthus bekens aen die uiterste tackkens Naghelkens, worden vele ghebruyckt, soo in spijs, als in medecyne; Die van lava hebben liever die groove Naghelen die eenjaer over op die boom ghesaen heb.

ben ende gheen mannekens zijn, als Avia qualijck meent, ende wy luyden soecken die dunne; dese noch groen zijnde, worden in Maluca inghesouten, met Azijn ende Soudt, ende sommige in Suycker, welcke seer aenghenam zijn om te eten. Het water van groene Naghelen ghedistilleert, is seer lieflijck van reuck, ende sterckt dat herte. Item men voordert den sweet in pockighe luyden met Naghelen, Noten Muscaet, Foelie, langhe ende swarte Peper. Sommighe stroyen Naghel Poyer op't hooft teghens hooft pijnne van vercoutheit. Zy verstercken die Lever, die Mage ende dat herte; sy helpen oock tot verdouwinghe der spijzen, voorderen die urine, ende stempden die buyckloop; in die ooghen ghedaen verstercken sy dat ghesichte; welcken vier drachmen uyt melck ghedroncken, Voorderen Venus handel.

Dat 66. Capittel.

Vande Massa, Foelie, ofte Muscaten bloemen, ende Note Muscaten.

DEn boom vande Note Muscaet / is ghelijck een Peerboom ofte Persich boom / alle dat spinalder zijn / heeft ronde bladen; dese boom wassen in Epland van Banda, niet verre van Maluco, ende oock inde Eplanden van Iava ende Sunda, van daer werden sp verboert naer Chyna en Malacca, en alsoo voorts naer Indien ende ander weghen; het fruct is alleens ghelijck groote ronde Persien / ende het allerbinnenste is die Note Muscaet; dese Noot heeft om hem een harde schilp ghelijck hout / so dat die Noot daer log in leydt / ende dese houte schille ofte schulpe is bedeckt ende becleet met Muscaten bloemen diemen Massa heet: ende als dan so romter het fruct / welcke is ghelijck het fruct vande Persien van buyten om / en is een seer soetelijck eten en liefelijcken reuck alst rijp is; men maectt dese gheheele fruct ofte Appelen veel in ghesuyckerde Conferben / ende worden also verboert door gheheel Indien; ende zijn seer gheestineert; want is inder waerheyt die beste Conferbe die in geheel Indien gemaect wort / ende wordt oock dickwils naer Portugael en herwaerts over gebracht; men maectt oock ghesouten in Azijn / die oock veel in Indien gheseten werden. Wanneer die Notten beginnen rijp te werden / so beginnense te zwellen / en die eerste schulpe ofte schille berst aen / stucken / ende die Muscate bloemen blyven seer rootachtigh / ghelijck root schaerlaeken / twelcke seer schoon om sien is / als die boomen vol fructen zijn / ende oock somtijts soo berst die Folie ofte Massa / welcke is de oorsake dat altemael die Notten sonder Massa zinnen / ende waermeerten die Note Muscaten drooght / so gaet die Massa af / ende die coleur van roott verandert in Orangien coleur / ghelijck men mach sien aen de Massa die herwaerts over gebracht wort. Die Eplanden daerse wassen / principaelik Banda, is een ongesont land / ghelijck oock die Eplanden van Maluco zijn; daer sterft veel die daer handelen / en passeren groote perijckelen van sierten en leven / niet teghenslaende / die groote winst doet haer die reyse aenbeerden. Die Note Muscaet is ghenaemt vande Inwoonders van Banda, daerse meest wass / Palla, ende die Massa ofte Muscate bloemen Bana Palla; die Decanijns en Indianen heeten die Note Lapary, ende die Massa Layfol, &c.

Annotatio

Beschrijvinge bande Note Muscaten/ ende Cardamomum. 91

Annotation D. Palud.

Die boomen daer die Noten Muscaten ende Folye aen wassen, zijn die Peere-boomen niet onghelyck, doch cortter ende ronder van bladeren, zijn dienstelyck in sieckte des hoofts, der Moeder ende der Zenuwen, &c.

Die Muscaten zijn mer drierley basten bedeckt, die buytenste is van ghedaente ghelyck die groene basten van Oker Noten; als dese rijp wordt, so spouder sy haer open, als dan siemen een dunne schorste ofte bast ghelyck een netken, 'twelck om die vrucht gaet, ende van den onsen Folye ofte Muscaten bloem ghe-noemt wort, in die spijsse ende Medicynen seer dienstelycken; die derde bollter ofte schelle is harder ende houtachtigher dan die voorghe-noemde, ghelyck die Oker Noten, alleen dat die swartachtichis, ende als men die open doet, so vintmen daer in die Note Muscat.

Als die vrucht rijp gheworden is, ende die buytenste schelle op berstet, soo schijnt die Folye gantsch schoon roodt, als daer nae die vrucht oock droogh wort, so scheurt die Folye oock, ende bekومت een goudt geel verwe.

Men vint daer tweederley Muscaten, langhe die men Maaneken noemt, ende ronde die beter zijn, ende stercker.

Die Muscaten stercken die hersenen, scherpen die memorie, verwerven ende stercken die maghe, verdrijven winden, maken een goede asem, drijven die urine, stempen buyckloop; In somma zijn goet tegheus allerley koude ghebreken des hoofts, ende der hersenen, der maghen, der lever, ende der Lijf-moeder.

Die Oly is tot allen voor-ghenoemden ghebreken beter ende stercker.

Die Folye is sonderlinghe goet tot een verkoude swacke maghe, sy voordert die kokinghe der spijsen, verterende alle boose vochticheyde, ende winden verdrijvende.

Dat 67. Capittel.
Vanden Cardamomum.

Die Cardamomum is een specie die men in Indien veel ghebruyckt om met te koken / en oock die Indianen hebbense genenlijck inde mont om te canten / is seer goet tegen den stinckenden asem / ende quade humoren van't hooft / ende dient oock tegen andere dingen van medicynen. Het wist ghelyck als ander grepen / ende is by naer ghelyck Boeck-weyte / doch is van coleur witachtigh / treckende naer't geel / zijn hupstems vande groote van Boeck-weyte grepen / ofte wel so cleyn / hebben van binnen tot 10. ofte 12. grepntgens / welke is die Cardamomum; Daer zijn twee soorten van Cardamomum, te weten / groote ende cleyn / ende wort gheheeten vande Malabaren Etremilly; die Gularaten, Decanijns, ende Bengalen heeten Hil; ende die Moogen die onder haer wonen / noemint Melachij; Dese specie wert veel in Indien verhandelt ende ghebruyckt / ende is een coopmanschap die op alle plaetsen van Indien verboert werdt / t'nseftenbeel wist in Calicut ende Cananor, plaetsen op de custe van Malabar, is oock op meer ander plaetsen van Malabar, ende oock op't Eplande Iava: maer van dese boosende plaetsen wort het meest verhandelt ende verboert naer alle werghen / doch wort weynigh naer Portugal ghebruyckt / oorsake die groote onkosten ende verre wegh / doch altemet

bande Bootsghesellen ende ander Zee-volck; Men koocht in Indien gheen vleysch / ofte daer moet Cardamomum by wesen; gheeft het eeten enen goeden smaek ende reuck / so wel als een van d'ander specien van Indien.

Annotation D. Palud.

Avicenna stelt hier van tweederley specien; het eene noemt hy Saccalaa quebir, dat is groot Cardamomum, dat ander Saccalaa ceguer, dat is cleyn Cardamomum; In Malabar wordt die ghehoeten Ettemelli; in Seylan, Encali; in Bengala, Gularatte, ende Decan, ten tijden Hil, ende somwijlen Elachi, ende dit van die Mooren: want die Heydenen door gheheel Indien noement alleen Dore; Cardamomum is den ouden Greecken als Galeno, Dioscoride, ende anderen onbekent gheweest, ende ofte wel Galenus int 7. boeck van die simplicien, schrijft dat Cardamomum niet soo heet is, als Nasturtium ofte Kers: maer aenghenamer ende lieflijcker van reucke, met eenighe bitterheyt, soo comen nochtans alle dese teekenen met het Cardamomum van Indien niet over een, Dioscorides in zijn eerste boeck int 5. Capittel, prijft soodanighe Cardamomum dat uyt Comagens Armenien ende Bosphoro gebracht wordt, (hoewel hy oock seyd dat in Indien ende Arabien oock sulcks wast.) So seyd hy daerby datmen uytkiezen sal dat vol is, ende tay om te breken, scherp, van smaek bitter, ende dat hooft bewarende met zijnen reuck, soo wordt nochtans het Indiaensche Cardamomum in die plaetsen ghebracht; daer Dioscorides schrijft het zijne van daen te comen, ende is oock niet tay int breken, noch bewaert oock dat hooft niet, noch bitter, noch so scherp als Naghelen.

Het groote Cardamomum heeft een lanck-werpigh driebantigh bollterken ofte huysken, in welck bleek-roode koorlkens zijn, met hoesckens; het cleyne heeft in ghelijcken oock een driebantigh bollterken, doch cortter ende met cleynder kornkens onderscheyden, in't midden met een vliesken; ende dit Cardamomum is noch drierley, minus, medium, minimum, dat is, cleyn, cleynder ofte middelbaer, ende alder cleynst.

Cardamomum verwermt die maghe, vertereet die spijsse, verdrijft duyfelinge des hoofts, wert oock met Betele ghegheten, om het hooft ende die maghe van slijm te suyperen.

Dat 68. Capittel.
Van't Lack.

Het Lack welck die Malabaren, Bengalen, en Decanijns heeten / Assij; en die Moogen / Lac; die by Pegu alwaer het beste is / en den meesten handel met ghebreken wort / heeten Treck; die welke daer een groote traffijcke met doen / op't Epland van Samatra eertijds Taprobana gheheeten ende dat in wisselinghe van Peper / ende van hier werdt het verboert naer't roode Meer / Persien ende Arabien / waer van die van Arabien / Persien ende oock die Turcken dat noemen Loc Sumuri, dat is: Lack van Samatra, overindigt dat het van daer in de contrepren ghebruyckt wert, Die manier van dat het ghemaect wert / is albus / in Pegu ende die plaetsen daer van daen comt / heestmen op sekere plaetsen seer groote

De Indianen koken gheen vleysch sonder Cardamomum.

In Pegu is het beste lac / ende alwaer wert den meesten handel met het Lack ghebreken.

Manier hoe dat het lack bereypt wert.

Deer groote Mieren met bleughelen/die op de boomen daer het lack gheleyck comt upt loopt/op en meer loopt.

Coleur van't natureel Lac.

groote Mieren met bleughelen; Dese Mieren loopen by de boomen op / (die ghelijck Dymn-boomen ofte andere diergelijcke zijn) upt welcke boomen comt een sekere Gom/waer an die Mieren loopen surgen / ende als dan makense rontom die tacken bande boomen het Lack / ghelijck die honich Wpen het honich ende Was maken / ende alst vol is soo comen die ephenaers bande boomen / ende byken die tacken af en legghense te droogen / soo gaen die tacken upt / ende het Lack blijft ghelijck een Riet / ende sonstijds breekt het hout daer in / en hoet minder hout heeft / hoet beter is / ende die stuckens ende crupnelen die op der aerden vallen / smeltense te samen: maer dat en is so goet niet: want heeft altoos eenige vuplicheyt ofte aerde binnen in: het geschiet dickwils datmen noch int rautwe Lack die bleughelen bande Mieren daer onder ghemengt siet: wannert Lack rautw is / ghelijck het bande boom comt / soo ist doncker rof achtigh / makent in Indien van alle coleuren ghesmeert ende schoon.

Annotatio D. Palud.

Sy stooten dat Lack tot een poeyer, ende smelent, als dan vermenghen zy daer onder alerley verwen die sy willen, roode swerte, groene, geele, &c. ende maken daer uyt stockkens, almen ons hier verkoopt, om brieven toe te seghelep.

Betsteden in Indien met lac overtrocken/die seer schoon zijn.

Als dan maken daer oock de betsteden mede/te weten in't dyaepen nemē een stuck Lack van wat colour datse begheeren/daer naer alst houdt ghedraeyt / ende zijn volcomen satsoen heeft / soo houtwense het Lack daer aen/ende loopen daer also al draepende met om / het geheele hout over/welcke terstont deurt die hitte van't houdt / die't deurt wyjben ende draepert rijgh / over al aen cleeft / bande dichte van eenen Ragghel/ende als dan bypnerenset met breeft strop ofte ander drooghe Wiesen / waer mede blijft het hout gheheel bedeckt/ende soo glat als een Spiegel/dat een lust om sien is / ende duert soo langhe alst houdt / alsinen wel waer neemt / op dese manier maken alle dinghen in Indien/so betsteden/stoelen/ende alle andere ghedraepde houtwercken / waer door het wonder ghemeen is/en seer gesluten wort in gheheel Indien: die fraeyste wercken hier van / comen van Chyna, ghelijck alsinen aen allen dinghen mach sien/ die van daer comen/ als Schijfstoelen/ Rondaessen/ Tafelen/ Woffetten/Dooskens/en diergelijcke dupsent dinghen/ die al bedect en gearbeyt zijn met Lack van alle coleuren ende figueren / ende ons een verwonderinghe gheeft bande schoonheyt en gladdigheyt van verwe / twelcke altesamen Lack is / dat also gewoycht wort: Desghelijck gebuyckense het Lack om te vullen alle Silver en Gout werck / te weten/die heestē van de messen en ander dinghen/makense van buyten frap van Silver/en van binnen vol Lack/ Desghelijck zijn die Indianen so subtil datse die goute dinghen maken/int schijnel frap en schoon/en schijnen van Wasij's gout te wesen: maer zijn van binnen hol en vol Lack/sonder dat het penandt soude comen mercken / ten waer dat hy daer af geadbortert waer: Het Lack is oock in Ballagatte en Malabar: maer weynigh; het meestendel/ ende van daer in Indien ende ober al verboert wert/is upt het landt ende Coningh-rijck van Pegu.

De fraeyste wercken van lack comen van China. Deet verlep dinghen van lac van allerley coleuren.

Frage Vinge bande India nen gewaert/ inwendigh hol ende met Lack gebult.

Dat 69. Capittel.
Van't Annil ofte Indigo.

DEt Annil, anders Indigo ghenacmt/ ende in Gularatte, Gali, van andere/ Nil, welcke een costelijcke verwe is/ en seer in Portugael getrockē en verhandelt / waer in Indien int Coningh-rijck van Cambayen, het crupdt is bynaer ghelijck Rosemarijn/ wort gesaeyt gelijc ander crupdt/ en op zijn sarsoen geplucht en gedroocht/ende daer naer nat ghemacēt en gestooten/en also sekere daghen weder gedrooght en bereydet; is int eerste sijn groen: maer daer naer wert het sijn blaen/ ghelijck alst blijckt herwaerts over gebacht wesen/ende hoe dat het schoonder van aerde en stof is/ hoet beter is / en om dat te proeven oft goet is / soo byantmen met een keerse/ ende soo't hem ontdoet ghelijck sijn meel/so ist goet: maer soo't wort ghelijck sandt en deught niet: desghelijck gewoopen in water/ soo't drijft ist goet / en soo't te gronde gaet/ ist quaet: Dese Annil, wert in grooter estimatie gehouden/ ende gheelt altoos oft gemeenlijck/ soo in Indien als in Portugael / meer als die Gypsnagghelen: de Coningh heeftse binnen weynigh jaren herwaerts verpacht / dase niemandt in Indien mach coopen noch nae Portugael brenghen dan die pachters / ghelijck als die Peper.

Annotatio D. Palud.

Anil ofte Nil, als die hoogheleerde Docktoor Camerarius betuyghet, welcke sodanighen planten in zijnen Hofghedacht heeft, heeft Hemels blauew bladkens, eenighe ghelijckheyt hebbende met die bladeren des kruidts, dat men op Latijn noemt, Barba Iovis: op Nederlands. Donderbaert, dan een weynigh breeder.

Dat 70. Capittel.
Van't Ambar, Mosseliac, ende Algallia ofte Syvet.

DEt Ambar meent sommige te wesen/ het schuyt bande Walvisch / ander gheloovent dat het is die vuplighert en dier bande Walvisch; etliche presumerē te wesen en specie vā Betumen, dat upt een Fonteyn die op de grondt bande Zee is bloeyt/en also het Ambar hobe werpt/doch is te geloobē dat het geenich van't eerste is/wat waert jet van die dingē / men soude desghelijck wel dagelijck veel Ambar binde in dese cotrep/en/namelijck/aende custe en Zee vā Boscayc, daer so groote meenighē van Walvischē gebangen worden: maer nopt Ambar gebonden is / het waer eer te gelooven dat het Bitumen ofte Peck is/upt een Fonteyn/ ofte jet anders dat bande gront bande Zee op bloeyt/en also boven drijft/ aengesien op sommige plaetsen gebondē wort/en op ander niet: Daert meest gebonden wert/en dagelijck van daē comt/is byde custe van Soffala, Moçambique, en aende custe van Melinde ofte Aber, desghelijck wort sonstijds gebondē byde eplandē van Maldyva en die C. de Comorijn: maer weynigh/ende so ghemeen niet als by Soffala en Moçambique; daer zijn andere die meent dat het is en spongieuse aerde van eenighe bedeckte Eplandē/ drooght/ ofte verborrogen Clippen/ ende deur die cracht bande Zee metter tijt in stuckē afghesmeten/ende ooghewoopen wort/ghelijck drijftē ofte diergelijcke materie: want wert dickwils gebonden met stucken al drijvende/ van

Werscheppen nimen dān Annil.

Annil waert in Cambaga.

Manier hoe de Annil bereypt wert.

Coleur ende gedaente van de Annil.

Kenttecken van rechten Annil.

De Annil berieft coleur.

Wort oock in Indien verpacht.

Deel van de Annil.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

De Annil wert oock in Indien verpacht.

Auctoren ſamen
van 60.
ſpinnen.

van 10. 12. ende oock wel van 50. ende 60.
ſpinnen groot; affnieren datter in Indien
ghevonden zijr gheele Eplandehens / twee-
ke ghemerckt worden vande geen dieſe von-
den ende ontdeckte / om daer weder te comen
laden: maer weder op de ſelfde plaetſe comen-
de / en vonden ſp niet. Int jaer 1555. wordte
ghevonden by de C. de Comorijn, een ſtuck
van 30. quintalen groot / ende hier vout / mede
dat het Dec was / en verrocht het om werp-
nigh gelt: maer worden int leſte bekent en ge-
ſtuneert / ghelijck het inder waerheyt was /
oock ſo comt dick wils die Ambar ghemerckt
met ſchulpen / ende vuylicheyt vande Zee-vo-
ghele die daer op neſtelen; Daer is Ambar
van coleur graewachtigh / met witachtighe
benen ofte aderen deurtogen: deſe is de beſte /
en wert genaemt Ambar grijs, men heeft oock
een ſoorte die gheheel zwart is: maer en is ſoo
beel niet gheſtuneert als die graeuw; om te
proeben oft die Ambar goet is / ſo ſteekt men
daer een ſpelde is / en daer die neeſte Olve upt
bloeyt is de beſte / wordt onder de Indianen
beel gebuyckelt / vande Coningen ende groote
Heeren in hare dagelijcke ſpijſen / gebuyckent
oock beel om hare oncuſcheyt te ſtercken en
te vernieren, deſghelijck in beel fraepe wer-
ken / met Moſſeliaet / Cyvet, Benjuin, en an-
der diergelijcke welreickende materialen ver-
mengt: waer van ſo frave Mypelen ende Pee-
ren / met Silber ende Gout beſlaghen af ma-
ken / om te draghen ende aen te ricken / oock
inde hechten vande meſſen / hantſatſels van
Pongtaerden / die ſeer net van Silber deur-
lichigh van ſcap werck gemaect zijn / ende
also van binnen gebult met de vooyſpe ma-
terialen deſchijnen; Deſe en diergelijcke
werken zijn ſeer ghemeen in Indien / onder
derijcke ende machtighe van't lande / ſoo In-
dianen als Portugelen.

Annotatio D. Palud.

Ambarium op Latijn, Ambar op Arabys, is
een ſpecie van een Peck, als den Auctuerrecht
ſeyt, uyt ſekere Fonteynen in die diepte der
Zee weſende opheworpen, t welck aen die
Sonne gheſtelt weſende, terſtont verherder,
als andere dinghen die uyt die Zee ghetrocken
worden, ghelijck bernſteen ende Coral, &c.
deſe Ambar om haer lieflijcke reucks wille,
ſterckt zy dat hooft ende dat herte, om haer
drooghte verreert zy alle overtollighe boofe
vochtigheden der maghen; is teghens alle on-
ſuyverheydt ende vuylniſſe; helpt den ghenen
die aende vallende ſieckte ligghen, is goet te-
ghens beſwymeniſſe ende opſtyginge der Moe-
der, inghegheven ende onder gheſteken; In
ſomma is goet allen ouden menſchen, ende in
alle koude affectien.

Het Almiſcar ofte Moſſeliaet comt van
China, ende zijn beſtegiens ghelijck Woſſen /
ofte cleyn Horden die doot gheſmeten en met
ſlaghen vermorſelt worden / ende lateneſe alſoo
verrotten met bloet en vleſch te ſamen / ende
ſnijdenſe daer naer alſo in ſtucke / met het vel /
vleſch / ende bloet onder een / make daer van't
vel beſchens / die int rondt toe naenende / die
alſo vercoft en verboert worden; Deſe boer-
kens zijn ghemeenlyck van een Onre ſwaer /
van Portugelen Papos ghemaint / dan die
rechte Papos ende goede oprechte Moſſeliaet
zijn die ballen ofte Teſticulos van deſe beest-
giens / d'ander hoewel ſp oock voor Moſſeli-
aet paſſeren / en zijn nochtans ſo goet niet als

die Teſticulos, waerom die Chynen (die in
alle hare handelingh luſtigh zijn) deſe boer-
kens altemael rondt maken / op de maniere
vande Teſticulos, om alſoo 't doſck daer mede
te bedrieghen / ende te ghewilligher te maken
om te coopen; Dit beſtegiſ heeft een wonder-
lijke natuere ofte kenneſſe / te weten / wan-
neert ghejaecht wordt / ende ſiende niet lar ger
te moghen ontloopen / ſo neemt het zijn Teſti-
culos, tuſſchen zijn tanden ende biſte af / ende
woypte daer heen / ghelijck oft het wilde ſeg-
ghen / iſt u daerom ghedaen / daer zijnſe / ende
ter wijlen dat den jagher beſich is om die op
te rapen / ſo ontloopt hy't ſontyts / ende wort
daer het leven met; Die Chynen zijn ſeer be-
drieghelijck om 't Moſſeliaet te vercoopen:
want doen daer veel valſigheyt in / vulleneſe
ſontwilen met Oſſen ende Coepen leber / ge-
drooght ende geſtooten / ende dat met Moſſe-
liaet ghemerckt / ghelijckmen daer daghelijck
hy experientie veel vint / alſinenſe onderſoet /
als die Moſſeliaet bynaer verdozde / en haren
reuck verlozen heeft / ſoo neemt menſe upt het
ballen / en ſtoofte wel cleyn in een Moztier /
ende daer naer een weynigh nat ghemerckt
met wat piſſe van een kindt ofte jonckhen / en
alſo ghedaen in een looden potgien / ende wel
toegheſtopt / ſal terſtont weder goet werden /
ſo daer eenige cracht en figuer in gebleven is.

Annotatio D. Palud.

Andere zijn van opinie, dat Muſcus groeyt
op ſekere tijden des jaers, ontrent den Navel
van een beestken, op maniere als een ghewel,
die bleek gheele is de beſte, zy ſterckt het be-
vonde coude herte, ende alle ghebreken des
ſeliden, ghedroncken ofte opghelockt, zy
ſuyvert die witte plecken der ooghen, zy ver-
drooght die vochte catarnen, zy ſterckt dat
hooft, endegheneest veroude hooftpijne, uyt
fluy men oorſpronck hebbende.

Die Algallia ofte Cyvet is oock beel in In-
dien / te weten / in Bengalen: maer om datſe
haer valſchepdt ende bedriegterpe niet en con-
nen laten / ſo en iſſe niet ſeer goet noch gheesti-
meert / overmits dat zijſe alſoos mengt met
Olve ſandt / ende ander vuylicheyt ende ſtof
om veel gewichts te hebben / waerom gantsch
onſien is; maer die beſte Cyvet comt vande
Myna ende cuſte van Guinez, die ſeer ſchoon
ende goet is / tis het zweet vande Catten die
men heet Algallia ofte Cyvet Catten / die dick
wils in Spaengien ende oock herwaerts ober
levendigh ghebracht werden / en om dat ſulck
genoegh notoir en openbaer is; ſo wille wy't
hier mede concludere / en vooyts hare in ande-
re ſpecten / crupden / en materialen van Indien.

Annotatio D. Palud.

Cyvette groeyt in die uyerſte boſekens
van een beestken, dat hier af zijn name heeft
een Cyvet-katte, ende is ghelijck Huygens wel
recht ſeydt, ghelijck ſweet ontrent het eynde
deſer Dieren groeyende van heete ende vochte
cracht; Dit gheſtreken weſende in die Navel
der Vrouwen, gheneest die opſtyginghe van
die Moeder, het verweckt oock de Vrouwen
haren luſt.

Dat 71. Capittel.
Van't Benjuin.

Bet Benjuin is een materie gelijck als
Wierook ende Witte: maer is van
meerder eſtimatie: want dient tot
veel dinghen inde medicpne.

(Want

Bedrieght int
vercoope van't
de Moſcus.

Natuere bade
Moſcus bier-
kens, en iſſe
hept om de
jagher te be-
drieghen.

Armedie van
verdozden
Moſcus goet
te maken.

Cyvet wert
ſeer valſch
vande India-
nen / en daer-
omme niet ge-
eſtimeert.

De beſte Cy-
vet die come
van Myna.

Cyvet waer
dat heet is.

94 Beschrybinge van Wierooch/ Mirrhe/ ende ander dingen.

(Want de Benjuin door haer lieflijke reuck sterckt dat herte, dat hooft, ende die herfenen, zy verdrooght dat hooft van alle over-tollighe vochtigheyt, scherpt die sinnen, daer mede gheroock zijnde, is dienftigh int afgaen van siekten.)

In Blou wast
veel Benjuin.

Die boomen
daer het Ben-
juin aen wast
zyn hooghe
boomen.

De beste Ben-
juin is swart
achtigh.

Plaetsen
waer dat het
Benjuin ghe-
hoert wert.

Men kerft de
boom op dat
ter het Ben-
juin te beter
groepen soude

De beste Wier-
roock groept
op de boomen
die op steen-
achtige plaets-
sen staen.

In Arabien
wast de Wier-
roock so over-
vloedigh dat
te haer scheyt
haer met pe-
ken.

Als tot andere welriekende materialen/ ghelijck om te maken eenige bollen ofte Bee- ren van Ambar ende Mosselaet / moeten al- toos Benjuin hebben om perfect te zijn. Dese Benjuin wast veel int Coningh-rijck vā Sion, int Eplandt van Sumatra; in die Eplanden lavas, ende die landen by Malacca, zyn hooghe boomen dick van tacken/ hebben bladen ghe- lijck die Lemoen-boomen/ met eenen hoogen en dicken stam ofte strupel/ upt welcke groyt de Gom/ welke is die Benjuin; wanneer die boomen noch jonck zijn / so ghevense die beste Benjuin, die van couleur swartachtigh is / en heeft eenen schoonen reuck / wert ghenaeint Benjuin de boninas, dat is: soo veel als Ben- juin van bloemen / ende dat om haer welrie- kentheyt: den tweeden Benjuin is ghenaeint/ Benjuin Amendoado, dat is: Benjuin van Ma- mandelen/ om datse ghemencit is met suet- hens witte Benjuin, ende leydt onder een met het zwart/alleens oft het Minabelen waren/ die overmits ghespleten zijn; Dese Benjuin en is soo goet niet / overmits dat die witte Benjuin vande onde boomen is/ ende en heeft so goeden reuck en cracht niet als die swarte/ alleen daerom werckse met die swart gemer/ om datmanse also te beter soude moghen ver- roepen: Dese twee soorten Benjuin zijn die beste/ ende worden veel verhandelt / soo naer Arabien / Persien / het landt van Ballagatte, China ende ander wegghen / desghelijcks naer Portugael; Den meestendeel van desen Ben- juin wast int landt van Sion, en by Malacca, Men vindt noch ander Benjuin die sterchter is/ welke wast in de Eplanden van Sumatra ende lavas; Die inwoonders van daer dese Benjuin wast/heetense Comingon; die Moo- ren ende Arabiers / heeten Lovanjavy; is soo veel geseyt als Wierooch van lava; die Deca- nijs, ende die van Ballagatte, noemint Vdo; Men houdt int ghemeen die stammen ofte strupelen vol kerben/ om datter also te beter die Benjuin souden upt vloepen / wort in In- dien in grooter menighden verhandelt: want is een vande costelijckste specien van Orien- ten/ om datter in reuck alle andere Wieroo- chen te boven gaet.

Dat 72. Capittel.

Van't Wierooch ende Mirrhe.

Et Wierooch wast in Arabien/ wort gheheeten/ Lovan; ende van Avicen- na, Conder; ende is die Gom die upt den stam van boomen vloeyt/ gelijk Benjuin; den besten Wierooch groept aende boomen die op de bergen/ steen-rootsen/ ende steenachtigen heuvelen wassen: want die op't belt ende t'plat landt wassen/ en gheven soo goeden Wierooch niet / tisser in soo grooten abonantien / datter dickwils hare Scheyen met pecken / ghelijck of het Peck/ Teer/ ofte Spiegel-hare waer/ wort van daer vervoert naer Indien / China, ende ander wegghen/ in grooten menighden ende goet roop.

Annotatio D. Palud.

Wierooch is tweederley, wirt die ronde ende droppelachtigh, welke die beste is, ende het Manneken gheheeten wordt; die ander

swart, welke niet veele weerdigh, dan om te roken; In Indien ende by ons ghebruyckten die Wierooch teghens buyckloop, teghens siekten des hoofts, catarnen kooeren, ende braken, ende in die welke bloetspyen, vernielt holle sweringhen, ende ghemect versche ende bloedighe wonden.

Die Mirrhe op Indiaensche/ Bola ghe- naeint / groept op de selfde manier van Ben- juin ende Wierooch / comt oock upt Arabien Felix: maer meest upt het landt vande Abexijns te landtwaerts binnen / tusschen Mozambi- que ende troode Meer / datmen oock Paep- jantlandt heet/ ende van daer werdt het ghe- bracht naer Indien ende ander wegghen.

Annotatio D. Palud.

Mirrhe is dienftelijck in Medecijnen, om die stonden te dryven, en die vrucht; Item in ver- oude hoesten, en in buyckloop, en bloetganck.

Dat 73. Capittel.

Van't Maana, ende Ruybarbo.

MAnna comt upt Arabiē ende Per- siē: maer meest upt die Provincie van Vibeke, ghelegen achter Per- sien in Tartaryen; Die Manna van daer gebracht comt in glazen phiole/ zyn stuc- ken vande groote als gheroofte Ruande- lenaer van een ander fatsoen: want hebben sonderlinghen gheen ghelijckenis/ van ghelijck gebroek suetkens/ is witachtigh/ vā sinaeck bynaest als Supcher: maer wat lastoeter ge- lijck honich; Die Persien heeten Xercast ofte Xerkelt, dat is te seggen Welck van boe- me: want is den dautu die op de boomē balt/ ende also blijft hanghen aende bladen/ gelijk het water dat aende goten of te daken bezyest al duypende / wert alsoo vergadert ende be- waert in glazen phiolen/ ende ghebracht naer Indien ende alle wegen: want gebruyckent in Indien veel in alle purgatiē; Daer is een ander soorte van Manna ghenaeint Tiriam- jabin ofte Trumgibijn, welke vergaertmen van andere bladen ende crupden: dese comt in cleyn suetken/ vande groote van kerntysaet ende wat grooter is van couleur root ende rof- achtigh / sonninghe meenen dat dese Manna aende stam vande boomen groeyt/ gelijk die Gomme/ wort veel gebruyct in Ormus ende Persien in purgatiē: maer in Indien so veel niet als d'eerste; daer is noch een ander soorte welke comt in groote stucken met die bladē/ onder een ghemencit / is ghelijck het Manna van Calabryen; dit comt ober Bassora upt Persien naer Ormus ende Indien/ ende is het dierste van alle d'ander; daer comt oock alse- met Manna in leeren saken ofte flessen/ diese in Turckpen ende Persien gebruycken om te reysen/ ende is gesmolten ghelijck honich: maer van couleur witachtigh/ en van sinaeck ghelijck alle d'ander soorten van Maana, ende wordt altesamen gebruyct tot purgatiē ende ande- re medirpuen.

Annotatio D. Palud.

Manna purgeert seer saechkens die gallo, versaechtet ende lindet die scherphedyt des keels, des burskes ende der magen, zy lecht den dorst: maer om dat zy swacklijck purgeert, soo wort hare cracht vermeerderd met Thijm ofte Ylop, met stercke purgatiē vermenght, doen die selvighe haer operatie perfectter ende vol- maeckter, om haer lieflijke soeticheyt, die de natuere aenghenamer is.

Ende

En om dat het sonderlingh geen coopmanschappe en is / soo wil ick't daer by laten blijven: En aengesie dat wy zijn sprekende vade Medetijnen tot purgatie dieneide/soo willen wy een cleyn verniminge doe / vande wortel diemen noemt Rhabarbo, hoe wel datmen daer sonderlingh gheen sekerheyt af en heeft/ hoe ofte op wat manieren datse wast/ doch is versker op anders gheen plaatsen te wesen/ dan in China te landwaert binnen / wordt meest ghebracht over land/ deur die Provintie van Vlske, daer ick hier boven af vermaent hebbe/ (welcke Provintie leyt in Tartaryen, ende consincert ofte paelt aen d'een zijde aen China, ende sterckt alsoo achter Indien tot Persie toe): Vā dese Provintie comt se tot Ormus, ende so naer Indien/ hoe wel te water oock ghebracht wordt: maer om datse soo goet niet en is/ ende haester verrot en verderft/ dā als se te lande comt/ so wortse meest te lande ghebracht/ die meest gheacht ende bester vercocht en ghewilt wort/ op dese manier/ (te weten/ van China deur Vlske, ende alsoo deur Turckien) wertse gheboert naer Venetien/ ende alsoo vercocht deur dese lande/ waer door die Rhabarbo van Venetien beter is/ om datse over landt comt / als die in Portugael ghebracht wert te water / ende oock alle dinghen ende cruyden die de Medicynen zijn aengaende/ om datse haer beter conserveren te lande als te water / waer door weynigh ghebracht werden over Zee: maer is een handelingh die meest te lande ghebruycht wert/ nae Venetien toe/ en oock om dies wille datter die Portugesen niet seer in bedruken en weynigh behanghen zijn met eenighe curieusheyt/ haer ghenoeghende met die gemeene waren ende coopmanschappen die alle Man bekent zijn/ sonder verder te pretenderen: want met ander dinghen weynigh bekent met zijn.

Dat 74. Capittel.
Van'chout Sandalo.

Der zijn drie soorten van Sandalen, te weten/ wit/ geel/ ende root. het wit/ geel/ en oock tbeste/ comt meest wt het Eylant Tymor, welcke leyt by de Iavas; Dit Eylant heeft geheele bosschen ende wildernissen van Sandalen, te wate/ wit ende geel/ en van hier wt het vervoert deur gheheel Indien/ ende naer alle wegen/ ende drijven daer eenen groten handel met; Het root Sandalo wast meest op die eynde vā Choramandel ende Tanasarijn, (welcke is int lant van Pegu; Die boonten van't Sandalo zijn gelijck Note-boonten/ hebben een seker frucht ghelijck kersten ofte Criecken; is eerst groen daer naer zwart/ doch en is van gheender waerden ofte sinack: want vale terstont af/ alleenlijck hout vande boom/ welcke is die Sandalo, wort ghenant vande inwoonders daer't wast Chandanacon; Die Decanijns, Gularaten, Canarijns, ende ander Indianen heeten/ Sercandaa; Die Arabiers ende Persianen/ Sandal; waer van het die Portugesen oock Sandalo noemen. Het geel ende wit Sandalo wordt in groote menighe ghesketen/ in gheheel Indien vande Indianen/ so wel Mooren/ als Heydenen/ en Joden/ wie dat het sp/ malent ofte stoter met water/ tot dattet blijft ghelijck pap/ als dan besnieren se met/ ende latent so aen't lijf dzoogen/ want vercoelt seer het lichaem. En oock om dat alle die India-

nen groote vrienden zijn van welriekende dinghen.

Annotatio D.Palud.

Het witte, ende geele, ofte bleecke Sandalen hout, ghebruycken wy oock met roose water, reghens hittighe pijn des hoofts, sulcx aenstrijckende, alle dese houten soo wel het roode als dat witte ende geele, zijn goet in heete kortsen; gheslooten ende ingedroncken zijnde, doen voordeel die heete maghen, als oock met roose water opgheleydt in brandende koortsen; Boven desen so stercken niet alleen die Sandalen: maer vervrueghen oock dat herte, worden daeromme met groot voordeel vermengt onder hersterckende Medicynen, ende die tegens dese cloppinghe ghemaectt werden.

Het root Sandalo wert in Indien weynigh ghesketen/ dan ghebruyckent alleenlijck tegen heete coortsen/ daer met besnieren de die polsen vande armen / ende slaghen van't hooft/ ende thuozhooft: maer dit root Sandalo wert veel verboert naer ander landen: want is seer medicinael tot veel dinghen / ende die Indianen maken daer oock hare Afgoden ende Dagoes af/ om datse te costelijcker souden wesen.

Dat 75. Capittel.
Van Palo de Cebra, ofte Slanghen hout.

Het Slangen hout is meest in't Eylant van Seylon, is eenen leeghen boom/ wesen de wortel vade boom het Slanghen hout / 'tis van coleur wit/ treckende een weynigh naer't geel/ seer hart/ ende int smaken bitter/ wordt seer ghebruycht in Indien / malent ghelijck Sandalen met water ofte wijn/ ende dynchent alsoo int lijf/ is seer goet ende gheerperimenteret tegen alle heete coortsen / een Ouce ghenomen ghebruyden ende met water vermengt/ en teghen alle seijns en andere veel sieckten als Colica, ofte Dint/ wormen/ ende alle buijghenheit/ en couwighenheit int lijf/ en is principelijck teghen eenighe beten van Slanghen/ waer van't den naem heeft: is eerst in kennisse gecomen de een beestgien/ Quil ofte Quirpele ghesheeten/ welcke is vande groote ende vnaest ghelijck een fret/ daerme alhier die Conpne met wt die hollen jaecht ende vancit/ welcken veel in Indien in die huysen heeft om tijt verdrif/ en oock om die rattten en musen te vange/ en te verjagen. Dit beestgien is uper natuere groot want vande Slanghen/ soo dat waert die sit salder teghen vechten/ ende om dat het die wil vande selfde ghebeten wort/ so wert het hein terstont te cieren met dit Slangen hout/ welcke in Seylon veel is / alwaer veel Slangē als oock dese beestgiens zijn/ in sonma dat alwaert noch soo ghewont/ ende van dit hout ghegheten hebende/ is terstont ghesnē al of het nont quaet gehad hadde / door dese experientie hebben die inwoonders leere kennien/ ende beginnen te estneren/ en is gheprobeert en goet ghebonden tot veel crancheden/ als hoven/ waerom het nu seer getrocken en door groote coopmanschappen in alle landen verboert wert/ als oock naer Portugael ende herwaerts over.

Garcus ab horto beschrijft drierley aere deses houts diemen daer af lesen mach.

Annotatio D.Palud.

Tweederley Slanghen hout is by my te sien, cenderley dat van Muysens alhier beschreven wort.

Indianen zijn vrienden van welriekende dinghen.

Root Sandalo is seer medicinael.

Blaets/ ghesaente/ ende wortel van Slanghe hout.

Slangē hout/ goet tegt heete coortsen/ seijn/ etc.

Door wt het Slangē hout inde kennisse ghecomen is.

Beestkens in Indiē Quirpele gheeten/ zijn vanden vande Slangen.

Cureren paer selven met Slangē hout/ van Slangen ghebeten zijnde.

96 Belchrijbinge van Lignum Aloes/ ende de wortel China.

wort, een wortel wesende van een boom, wit ende bitter van smaect, met een rouwe aschverwighe bast; Het ander is my ghesonden uyt Sivilen, van den hoogh-gheleerden Heer Doctor Simon van Tonar, welcke van der dicke eens arms is, met een bast bedeckt, eenighsins ghesprenckelt ofte ghemarmelt als een Slange, oock inwendigh wit, ende bitter van smaect.

Dat 76. Capittel.
Van't hout Calamba, alias
Lignum Aloes.

Plaetsen
waer het Lignum Aloes
gewonde wert

Ghedaehte
vande boome.

De teckenien
van't besta
Lignum
Aloes.

Goet Lignum
Aloes teghen
Gout en Sil-
ber opghewe-
ghen.

De Indianen
berhantelen
haer Heeren
met Lignum
Aloes/ gheee-
zen Palo
d' Aguilla.

Water Alo-
es/ vftige
ende Cruce-
fieren va Lignum
Aloes in
Indien seer
ghemeen.

Het Lignum Aloes datmen in Indien Calamba ende Palo d' Aguilla heet/ is meest in Malacca, in't Eylandt van Samatra, in Camboja, Syon, ende die onligghende contrepren; Die boomen zijn geslijcht Eijf-boomen/ ende oock wel groeter/ als men se afhout soo en riecht het soo wel niet door de groentigheyt: want hoe't droogher is hoe't beter riecht/ het beste en dat meest riecht is het binnenste van't hout/ het ene is beter alst ander / welcke die Indianen terstont weten/ onderschepden; het beste ende fijnste heetmen Calamba ende ander Palo d' Aguilla; om nu te kennen welcke beste is/ soo is te weten/ dat het gheene dat zwaer weeght/ hebbende zwarte ende blypne aderen/ ende dat veel olpe ofte vochtigheyt van hem geeft/ welck men erkent by't vier/ is het beste/ ende oock hoe het groeter ende dicker is/ hoe beter/ ende meerder virtuyt heeft; Van dit hout maectmen veel costelijcke dinghen/ ende heeft een sonderlingen en pretiusen reuck/ wort wter maten veel gheestincert/ princpalijck het Calamba, alst goet is wort dick wils teghen Gout ende Silber opghewegen/ Het Palo d' Aguilla is naer't Calamba in groo- ter weerden gehouden; Daer is noch een ander Palo d' Aguilla, welck men noemt Aguilla brava, ofte wilt Aguilla, wort oock seer geestincert: want die Indianen ghebruycken om hare Diamen ende Heeren met te ver- branden als sy doot zijn/ om dat het costelijck is/ so ist een groote eere die daer met verbrant wort/ ghelijck die by ons in Mar- mor- steenen graben begraven wort: maer en is niet te gelijcken in estimatie by't ander Palo d' Aguilla ende Calamba; Het wilt Aguilla wast meest in't Eylandt van Seylon, ende op de eyse van Choramandel, ende tbeste Palo d' Aguilla ende Calamba, wast byde landten van Malacca; Van dese costelijcke houten ghebruycken sy veel in Indien/ om Water Mosters/ Vijftighen/ ende Crucesfieren af te maken/ dienen in groo- ter weerden hout/ ende is oock wel om te estimeren/ want inder waerheyt een seer schoo- nen reuck is/ die van alle ander houten te bo- nen gaet/ dierghelijck oock nieuwers anders ghebonden werdt/ als op die plaetsen ver- haeldt.

Annotatio D. Palu.1.

Lignum Aloes, Agallochum Xylo, alias Paradijs hout; op Arabys, Agalughen ende Haud; van die inwoonders van Gularatte, ende Decan, Vd; in Malacca, Garro; ende dat alderbeste Calamba.

Van dit hout heb ick veelderley specien, alle seer lieflijk van reucke, ghesprenckelt ende ghepleckt, ende vol vertigheyt, daer by swaer ende dicht, dit hout ghebruyckt ende iaghenomen doet een goeden afem maeken, is oock seer dienstlijcken teghens een slappe

ende voechte maghe, die geen spys aenneemt ofte behout; oock loo ist goet die een swack lever hebben, die aen't roode Melisoen, ende aen't Plueris ligghen.

Dat 77. Capittel.
Van die wortel China.

Die wortel China is eerst in Indien gecomen ende bekenit geworpen/ int jaer 1535. want te vozen en wifnen daer niet af/ obernichts datmen doen cureerden die pocken/ welcke in Indien een daghelijck siecke is/ met het hout genaemt Gwaycan, uyt Spaensh Indien ghebracht/ en worden daer bynaer niet Gout opghewo- ghen/ ende ghelijck als het lant van China seer onderworpen is die siecke vande pocken/ soo schijnt het dat Godt haer weder heeft willen gheben. dese wortel tot een remedie/ ende sint datse in Indien bekenit is geworpen/ hebben anders gheen remedie willen ghebruycken/ om dieswille datse wel met binden/ ende oock die beste vande werelt is/ waer doot men alancs aldaer gants niet eens acht noch were maect vande pocken/ ende wert veel lichtelijck ge- nesen als eenighe andere siekten/ oock soo en ist aldaer gants gheen schande/ al heeftmen se drie ofte viermaels ghehad; Dese wortel wert daer mit in so groo- ter abondantie ghe- bracht ende ghebruyckt/ dat sy seer goet cooy is/ want gelt ten alderhoofsten niet meer als ee halve Pardau/ t'pout/ welcke is naer Por- tugaelche Munte te rekenen een Teldoer en halve; Die cranchien ghebruyckense op dese naerbolghende manier/ nemen die wortel en- de snijden in clepne stuckkens ende schilf- fertgens tot het ghewichte van een Once/ welcke sy sieben in vier camen waters/ ende laten tselfde sieben tot dat die helft gheconsu- meert is/ ende dit alle daghen versh gesoden/ ende men en moet anders niet drincken dan dit water/ en eeten Beschijnt sonder yet an- ders/ dan ghebraden clepne Riechens/ sonder eenigh sineer/ sinout/ sout/ noch eenighe sauce/ dan alleenlijck drooch met het beschijnt; Dit is den cost van't middaghsmael; Des abonds wat Rozijnen ende gheroost broodt/ wilmen/ met honich ende niet meer/ ende alle daeghs twee maels wel ghedect/ al doende wat mo- gelijck is om te sweeten/ elcke repse een ure ofte anderhalf/ en dit tot dertigh daghen toe/ hem pinniers wel wachtende voer de Lucht ende windt/ die ooren ende thooft altoos wel be- deckt houdende/ en blijven altoos in hups/ hem boben al wachtende van ghemeen- schap ofte accessie met Vrouwen te hebben/ onder- houdende dese punten als ghesepd is/ sal son- der twijfel haer binden/ ende soo die wortel eenighe cura doet/ so salment by dese tecke- nen verstaen. die pijn in alle ledē/ ende prin- cipalijcken inde licanaten vermeerderē/ wel- ke een goet teeken is/ dat het zijn operatie doet ende die leden duersoeckt; Dese pijn- nullen altoos vermeerderen tot vijftighen ende twintigh daghen toe/ jac somtijds tot 25. daghen/ daerom die't wil ghebruycken en moet niet desvereren: want sal alles sonder twijfel gheschieden/ ghelijck ick u hier segge/ een dagh/ twee/ drie/ min ofte meer/ die 25. daghen ten hooghsten ghepasseert wesende/ so sullen die pijn weder beghinnen te vermin- deren/ mit so groo- ten verlichtinghe/ dat bin- nen die restende vijf daghen/ waermede die dertigh

Pocken is en
daghelijck
siecke in
Indien.

De Indianen
achten de
pocken niet/ o-
mits dat se
lichtelijcken
ghenesen wor-
den.

Daerom he-
datmen de
wortel van
China ghe-
bruyckt vande
de pocken.

Middaghs-
mael vande
gheen die
pockt heb-
bende men
voort-mat
van de ghe-
die de pocken
hebben.

Het 30-
ste del
van Ch-
goet 1
Gelijck
ander g
beken.

De re-
teet
niet jat
in me
el van
ghebr-
ende ni
burch
natp.

Watmen
seker
de ghene
met des
el ghe-
weren.

Watmen
seker
de ghene
met des
el ghe-
weren.

bertigh vol zijn / die gheheele pijn we-
sen sal / soo dat het lijf ende alle leden soo fris
ende getas sullen blijven al of het noyt een-
ghe cranchhepdt ghehadt hadde / achtervol-
ghende sechjes dese voorsijde ordinantie, ende
hoewel dat die Wortel van Chyna, ende 'wa-
ter daer van ghesoden / een groot appetijt
en graghe Maegh maect: niet teghenstaen-
de moeten hem in alle manieren wachten/
wepnigh ende niet gheregelcheit eeten/ ende
dat op die manier boven verhaelt: want soo
men een dagh/ ja een ure/hem te bukten ginch
soo waert al om niet watmen ghebaen had-
de/ ende souden weder op een nieuwt moeten
beghinmen. Doch is te verstaen / dat hoe die
Dochten ouder ende van langher tijden zijn/
hoe datse dese Wortel beter geneest/ ende oock
hoe die persoon ouder van jaer is / om dat
alfoan die hinnenwien min zijn: Als nu die
dertigh daghen om zijn / soo moeten hem
noch wachten van andere dyanck te dincien/
waer toe moeten bewaren het suetsel ende
die sechberkens van die Wortel die alsoo
ghesoden is gheweest / elcke onse op zijn sel-
ven / ende nemen daghelijck weder een van-
de voorsijde hoophen ofte onsen ghesoden
Wortel / ende siebender een pot met soo veel
waters als ghy daghelijck van doen hebt om
te dincien: maer dese siebende en sal niet ghe-
siebden als die eerste niet en iuge consumatie/
dan maer sechtelick eens opgesoden; bit wa-
ter salmen noch op dese manier dincien 20.
ofte 30. daghen/ ende wachten hem noch van
dich ende groote en sware sijnen/ als Offen/
Korpen / Werken vleysch en dierghelijcken;
desghelijcks hem noch wachten vande lucht
ende wint/ waer mede het lichaem weder ge-
heel tot perfecte ghesondhepdt comen sal/ ende
waer dat die 20. ofte 30. daghen alsoo om zijn/
soo machmen weder allenstiens beghinmen
alle dinghen te eten ende te dincien; doch die
eerste 30. daghen om zijnde / machmen altoos
wel uyt gaen met goet regart ende opsiecht/ ende
is niet van noode meer te zweeten/ van alleen-
lich d'eerste dertigh dagen. Doch so moeten
weten dat die dese remedie wil ghebruycken/
goet te wesen eenen begint/ een goede pur-
gatie te nemen / ende als die eerste 15. daghen
om zijn een ander/ ende die dertigh dagen om
zijnde noch een / waer mede te beter zijn ope-
ratio doen sal; Hier dooz sal sonder twi-
fel met Gods hulpe so cloeck en ghesont werden
als opt te boyen / ghelijck almen in Indien
aen duysenden ghepermentteert heeft. Dese
Wortel en is niet alleen goet vooz de Dochten
en Leuten/ te ghenesen/maer oock alle ghe-
ten/vercoutheden/te weten/ leden die verlijst
ende vercort zijn / ende t'Flereijn: want den
Kaiser Carolus quintus heeft die ghebruyck
en hem daer wel met ghebonden. Men moet
geadvortteert wesen dat hy op alle tijden van
den jaer niet goet en is om te ghebruycken:
want inde Wintdaghen en oock inde Som-
er ist seer quaet om die hitte/ als oock des Win-
ters om die koude: maer moet ghebruyck wer-
den inde Leuten ofte Herft / dan is het den
bequaefsten tijdt / doch altoos met raet van
goede Medicijnen / om t'aemmerken die per-
soonen / inclinatie / complexie / en den ouder-
dom van dien/ den tijdt van't jaer/ en oock die
gelegentheyt ende clime van't landt; die ma-
nier vanden verhaelt / is ghelijck alsment ghe-
bruyck in Indien: maer in Chyna / welcke
is couder landt / en heeft bynaest dien clima/

van dese landen uferent 'tselfde water ster-
ker ghesoden / want doen wel twee oncen
Houdt in vier kannen / ofte anderhalf onse/
ende latent sieden tot dat het water tweeder-
dendeel gheconsummeert is / 'welcke Indien
niet en wil ghehenghen dooz de hitte van't
landt; men moet oock verstaen als datmen
eerst wel moet considereren die persoon ende
sieckte: want soo die cranchhepdt niet seer
groot en waer / moeten wepnigher Wortel
nemen ende minder water laten consumeren
in't sieden / ende jonck wesen moet het ster-
ker dincien als een ouder/ om dat die meer-
der hinnenwien heeft: is oock te verstaen / dat
wanneemen die Wortel ofte 't Water daer
van ghebruyck / sonder per quaets te hebben/
soo salt het goet bloedt ende vleys vertieren
ende consumeren/ ende groot quaet doe/ daer-
om moeten altoos wel goeden raedt nemen
eenent gebuyck/ ende so 'ien het te heet en te
veel neemt/ soo verbrant. et Long en Leber/
en soude een vol bloetweeren / schijft / rap-
pigh en ander dierghelijcke cranchheden aen
jaghen/ soo datmen daer naer weder ghe-
noech te doen soude hebben om 'tselfde weer-
te verduyven/ ende van d'een sieckte in d'an-
der vallen / ofte mischien ergher als d'eerste:
alle 'welcke alhier hebbe in't roze willen
verhalen / om alsoo pemaent die't niet en wist
te adverteren het ghebruyck daer van / ende
die deucht van dese wortel van diet met ver-
stant ende op zijnen tijdt ghebruyck: Want
menigh haer welbaert daer aen te kost leg-
ghen/ ende dat meer is / al haer leven ontroof
blijven van haer ghesondhepdt / dat niet soo
clapne kosten / ende soo lichtelick te cureren is.
Het schuyt van dit voorsijde water is oock
goet teghen alle wonden ende gheswellen
vande selfde Moibo Napolitano, ofte die
Francoysche Maselen. Die beste Wortelen
zijn die swaertste/ met wepnigh knippen en
wit van binnen: want die rootachtighe zijn
soo goet niet. Dit Wortel ofte den Boorn daer
van waft ghelijck een Haghe / recht boven die
aerde / van d'ys ofte vier swaenen hoogh/ ende
die wortelen daer van is het Hout van Chy-
na ofte Doch-hout; als so noch groen zijn/
soo eetmen die rauw / ende ghesoden sinaken
bynaer ghelijck Supcher-riet: maer soo soet
niet; Den Boorn heeft wepnigh bladen / zijn
bynaest ghelijck die bladen van een jonghe
Orangienboom: Dese planten ofte boomen
heeten in Chyna Lampaton, naer infor-
mation vande selfde Chynen / waer mede
ghenoegh is vande Wortel van Chynen / al-
soo ghenaeint / om dat so menwers ghebon-
den en werdt als in Chyna: en wat daer meer
van te segghen is / dat laten wy die Nederij-
nen ende andere die het hare daghelijckhe
handel is / en daer beter erbaenthepdt in
hebben.

Annotatio D. Palud.

Die wortel van Chyna is by die Egyptena-
ren gants ghebruyckelick, niet alleen tot Poc-
ken, maer oock tot veelderley ander siecken,
insonderheydt die afgaen ende uyrgheteert ofte
magher zijn; soo koken zy die wortel Chyna in
Hoender sop, ende geven sulcken decoctie vele
daghen, daer door zy gheheel vet worden, ende
schoon van aenghesicht.

Die wortel Chyna verdrooght seer ende drijft
den sweet wederstaet vuylnisse, bevesticht ende
sterckt die Lever; gheneest het Water en bose
Sweeren;

Hoe die van
Chyna desen
dyanck bereyde.

Als des va-
trenten ouder
dion nature
en sieckte moet
men den dyanck
tempereren.

Waterschou-
winge ende
redenen waer
om ghesonde
sieden besen
dyanck niet
licht gebuyck
ken sullen.

Het schuyt
deses dyanck
is mede goet
vooz de wonden
ende ghes-
wellen der
Francoysche
Maselen.

Geante des
wortels ende
waer hy die
beste ghe-
worden.

Dochhout
woyt in Chy-
na Lampaton
ghenoemt.

In .o. dagen
sijn gantich
ghenese van
de Dochten.

ten w
lijck
e in
en.

Oude dochten
beter geneest
als jonghe.

Indien
n de p
ket/ d
dise
lijcken
sien w

Wander waer
om de dochten
te geneesen.

rier he
en de
el van
a ghe-
ke w
chen.

high
vande
die be-
hebre-
r-mat
g-poch-
en.

Onderwij-
ende vermaen
hoe men der
Dochten ghe-
nighge am-
bagen sal.

Het Dochhout
ofte de Wortel
van Chyna is
goet vooz
sieckte ende
ouder ghe-
beden.

Sehere tijden
int jaer daer
in me de woz-
tel van Chyna
ghebruycken
ende niet ghe-
bruycken
may.

Datmen op
sehere tijden
in inclinatie
der plaatsen
ende nature
boemen sieck
moet waer
nemen.

Sweeren, Schorsheydt ende Melaetsheydt; is dienstigh den Pockighen luyden; zy sterft die uyt drooghende menschen, ende is bequaem teghens grove ende verharde Milten.

Dat 78. Capittel.
Van't Amfion, alias Opium.

Plaetsen daer
Opium van
daer comt met
onderscheide
daerinnen elc
by henné can
ende waer bā
het ghemaect
wordt.

Wāte dooz het
eeten en niet
eeten van O-
pium in pe-
rycken van
stercken ghe-
raken.

Sonderlinge
vriende mid-
delen daerom
den Opium
gebruyske
wordt.

Dooz te brel
Opium te ge-
bruyske word
men impotēt.

Het Amfion, alsoo ghenaemt vande Portugesen vande Arabysers/Moozē en Indianen Affion; in't Latijn Opio ofte Opium, comt uyt Cairo in Egypten/ uyt Aden, oec de custe van Arabpen/ den hoock van't roode Meer/ certijts de Portugesen toebehoort; maer het meestendeel uyt Cambayen ende oock van Decan; Dat van Cairo is witachtigh/ en wordt ghenaemt Meccerij; dat van Aden, ende die onligghende plaetsen by de mondt van't roode Meer/ is zwertachtigh ende hart; dat van Cambayen ende Decan comt is moerwer ende rosachtigh. Het Amfion wert ghemaect vande slaep-bollen/ en is de Gomm die daer uyt vloeyt/ waer toe men die op sijt ende herft. De Indianen wserent Amfion veel te eeten/ namselicken die Malabaten/ al waert woort een groote cooy-manschappe van Cambayen ende ander waghē gebraycht wort; Die het ghebruyt om te eeten/ moet het alle daeghs ghemuten/ ofte souden sterben ende gantsch verdrooghen; beghint allensleups t'eeten/ ende als sp het in ghelwoonte hebben/ cetent daghelijck 30. ende 30. grepen ghewichtes/ ende meer. ende so het geschiede hen vier of te vijf dagen faelgeerden/ souden moeten sterben van ghelijcken/ die het noyt ghegheten en heeft/ willende t'selfde terstont beghinen t'eeten/ so veel als de ghene die het ghelwoon ende in ghebruyck heeft/ souden daer oock af sterben; want gheloope wel een materie van vergift is; die het eeten gaen altoos half slapende; eeten veel om niet te gheboelen eenighen arbeidt ofte onghemack; maer ghebruyckent meest om die onuyghet; want maect dat een persoon zijn zaet langh op hout ende verlarckfapin comt/ twelcke die Indiaensche vrouwen geerne hebben om niet den man ghelijckelijc haren natuer te volbrēghen; doch die't veel eet en useert woerter niet ter tijt gheheel impotent en onuyghetbaer af/ want verdroogt en vertout gescheelich het zaet vande persoon die't ghebruyt/ gelijck de Indianen selc betuyghen/ waerom het van die groote Decen seer weynigh gebruykt wort/ dan alleenlick om oorsake boven verhaelt.

Annotatio D. Palud.

Opium ist sop van swerte Heulbollen, ende is tweederley, eens foot uyt die bladeren ende bollen te samen gheperst word, 'twelck die Grieken Meconiū heeten; het ander vloeyt uyt de Bollen, een weynigh ghesneden wesende, 'twelck het oprechte Opium is; het beste is swaer, dicht, vast, bitter in smaek; in't ruycken slaep verwekkende; ende twelck in't water lichtelicken smeltet, sacht, wit, sonder grofheydt ofte korlen, &c. Die Turcken noement Maack, ende cetent daghelicks een Erwitte groot, niet om den slaep daer door te voorderen, maer het ghemoet te stercken; gebruyckent in sonderheydt ten oorloch gaende, meenen dat zy daer door ghehart worden ende dat zy vele ghenoechlicke plaetsen inden slaep sien, ende met schoone vrouwen converceren; doch sietmen dat die ghene welcke het

Opium daghelijcks ghebruycken, dom ende slaperigh worden, ende wanckelbaer in woorden ende wercken, dat het met haer qualick te handelen is.

Dat 79. Capittel.
Van't Bangué.

Bangué is oec een gemene cost vande Indianen dienende tot die selfde effecten als het Amfion; is een zaet gelijck Kenney-zaet/ maer wat cleinder/ en oock so wit niet; desghelijcks daert een vast is ghelijck Kenney/ dan en heeft geen schillen om yet af te maken. Die Indianen eeten dese zaeden ofte die bladen daer van ghestooten/ segghen/ goet appetijt maect/ doch gebruyckent meest om die vrouwen te ghelieven/ sount meest en ghemeenlick gebruyt/ en inde wincels vertooyt/ is te samen ghemencht/ te weten/ het poeper van dese blade ende wat van't zaet; doender oock groene Xreca onder/ om een droncken ende bynaer uyt zijn selven te maken/ en sountijds mengent oock by wijlen niet Rotē Mufcaet/ Folie ofte Massa/ twelcke haer oock droncken maect; andere te weten de rijcken en machighen/ doender Maghelen/ Camphora/ Anibar/ Mosseliaet ende Amfion onder; als oock die Moozen segghen/ een vroljck maect/ ende vergheten doet alle arbeyt en quellagie/ sonder eenighes swarighet te ghebeten/ dan alleen te lachen/ boerden ende gherustelick te slapen. Die lichte vrouwen gebruyckent altemets als sp pelwers wilen eenigen man gheselschap houden om vroljck te wesen/ ende alle fantasien ende dunct achter den rugge te stellen. Te eerst geinbent teert gheweest vande groote Capiteymen ende Soldaten als sp langen tijdt in't belt ghelegen hadden niet waken ende onghemack/ en haer eens begerden te bernake/ alle fantasien uyt het hooft stellende/ so gebruyckē zy t'Bangué op de manier als boven; doet de ghene die het eet seer schupmen/ ende siende uyt al oft sp gantsch droncken en by naer half sot waren/ niet doende dan lachen ende altoos vroljck te wesen soo langhe als die operatie duert. Wort seer vande Indianen gheuseert/ en oock wel mede van sommighe Portugesen; maer meest vande Slaven/ om altemets haren arbeidt ende slavernije te vergheten/ in sonna in eenen cleuen troost ende remedie teghens die Melancolie.

Annotatio D. Palud.

Bangué wordt oock vele in Turckien ende Egypten ghebruyct, wordt op dryerley manieren ghemaect, hebbende oock dryerley onderscheydelicke namen; Het eerste noemen die Egyptenaren Affis, 'twelck is poyer van Kennep ofte Hennep bladeren, met water tot een pasta ofte deegh ghemaect, daer af zy vijf ofte meer stuxkens eten, soo groot als Castanien, van't welcke de ghene die sulcks ghegheten hebben, een ure daer nae niet anders worden dan of zy droncken waren, met ontsinnigheyt; worden van selfs ghelijck oft zy opghetrocken waren, ende haer verschijnen vrede ghesichten, daer in sy groote vermakelicheyt hebben; Dit ghebruyct het ghemeene volck, om dat het van cleyn prijs is; Soo ist oock gheen wonder dat sulcks van't Hennep gheschiet; want na Galeni opinie, Hennep het hooft boven maten vervult; Het tweede noemen zy Rosa, twelck stercker is dan Affis, wordt ghemaect uyt het meel

Ghebaent
van Bangué
hoe het wort
ende waer het
niet is.

Hoement be-
rept om vrol-
lijc droncken
mede te ma-
ken.

Remedie om
swaertmoet-
bighede ende
ander quaden
gien te ver-
driven.

Wāte
dooz
het
eeten
ende
niet
eeten
van
Opium.

Hoe de natuer
van Bangué
eert herlick
te gewoont.

Hoe de
natuer
van Bangué
eert herlick
te gewoont.

Hoe de
natuer
van Bangué
eert herlick
te gewoont.

meel van Lolium, dat wy oncruyt ofte Drone-
kaert heeten, ende uyt Kennep zaet met water
op vorighe maniere; ander persen hier uyt dat
sop ende gheven dat. Het derde wert genoemt
Bernavi, t welckhet oprechte Bangué is, dat zy
uyt Indien bereydt krijghen, op maniere van
Huyghens beschreyen, daer af zy ontrent een
once nemen, ende werden met den eersten vro-
lijck, spreken veele ende singhen lichtveerdi-
ghe Liedekens, lacchen oock boven maten,
ende bedriyven vele vrolijke sotternen, wel-
ke sotternen bycans een ure duert; daer nae
werden zy verweckt tot toornigheyt, ende tot
kijven ende vechten, t welck oock weynigh
aenhout; aldan werden zy met droefheyt over-
vallen ende met vrees, dat zy wel ghesladigh
schreyen soudén, in't leste van alle dese sotter-
nen moede gheworden zijnde, vallen zy in
slaep, ende vande slaep opwakende, comen we-
der tot haer selven. Dit wordt vele ghedaen
van die sotte personagien ofte Guychelaers
op gastmalen, om de gasten te vermaken. Die
Egyptenaren ghebruycken noch een ander soor-
te dat zy Bers heeten, t welck te segghen is,
ghesontheyt van een ure, wordt ghemaect
uyt wirt Peper, wit Bilzen zaet, van elck vijf
loot, Opium derde half loot, Spica Nardi, Eu-
phorbium, Bertram, van elck j. Michal, Saffe-
ren, vijftien scrupelen, alle gheslooten in een
marmoren Mortier, ende met Honigh ver-
menget tot een condijt.

Dat 80. Capittel.

Van't Camphora.

Daer zijn tweederley soorte van Cham-
phora, te weten van Borneo (welck
de beste is) en van Chyna ofte Chin-
cheu, dat op veel naer so goet niet en
is, waer aen boomen soo groot als Rote-boom-
men; ende is de Soem die int binnenste van
de stam ofte boom groeyt / ende al sweetende
en bingende met byuppelen uyt comt. Dese
Champhora van Borneo heesmen oock in't
Eylant van Sumatra, in Sunda, ende op som-
mige andere plaetsen daer ontrent is vande
grootste ghelijck een zaet / in Portugael Milho-
en by ons Geers gheheeten / van colour wit-
achtigh; int heeter van vier soorte; waer toe
de Indianen sekere Sisten niet gaeten daer
toe gemaect / gebuyckten / hebbende d'eerste
clepne gaten / en dat daer deur gaet is t'Alim-
ste / en d'ander daer aen volghende / wat groo-
ter / ende soo voorts naer abbenant / ghelijck
vande Peerlen gesept is / waer naer het prijs
heeft; comt somtijts bebleekt / te weten / van
eenigh nat ofte ander buyligheyt / welke die
Banjanen van Cambayen daer wel uyt we-
ten te wasschen met heet water / Seep en sop
van Lymonen / ende settent alsoo te dzoogen
peters onder die schaduw / waer mede we-
der veel witter als te boogen blijft / houdende
zijn boozighe ghewicht; comt oock wel ver-
balt / te weten / met andere Soem ofte veel
van eenighe wortelen / ghelijck die Indianen
dat wel weten te kupschen in alle hare roop-
manschappen. Dit is de rechte en waerach-
tighe Camphora van Borneo ghenaeint / doch
gheloof wel weynigh hier van in dese landen
comt : maer de Camphora van Chyna ghe-
naemt / comt van Chicheu, is in grooter
menichden / wert ghebracht in Roeken ofte
Bollen / ende in grooter menichden verboert /

is goet roop: want een pout van Borneo' gelt
so veel als 100. pout van Chicheu, doch die
Camphora van Chicheu is ghewenicht met
Camphora van Borneo, ende weten dat een
cleurt te gheuen / in sulcker boeghen dat het
booz gaet ende te goeden wille geseten wort;
ende om dat dese specie ofte materiael so seer
geacht en gebuyckit wert in alle Medicijnen/
hebbe hier van particulier mentie willen ma-
ken / als oock om dat het een vande pinci-
paelse handelinghe vande Indianen is.

Dat 81. Capittel.
Van't Tamarinio.

Tamarinio wast meer deur gheheel
Indien / namelicken in't lant vande
Gusaratten ende tnoorber quartier
booybp Goa; De Malabaren heeten
Pulij; De Gusaratten ende ander Indianen
Ambilij; De Arabpers Tamarindi; ober-
mits dat Tamaras in Arabpen zijn diemen
by ons Daalen heet / ende om datse de Tama-
rinio ander gheen beter ghelijckenis weten te
gheuen als naer de Datplen ofte Daalen / soo
noemense die Tamarindi, (dat is: Tamen
ofte Daalen van Indien) waerom vande
Portugesen oock Tamarinio ghenaeint wort;
als oock de Daalen die veel in Indien uyt
Arabpen ende Persien gebracht worden / die
mede als de Arabpers Tamaras noemende.
De boomen van't Tamarinio zijn bynaest
ghelijck Castanien ofte Rote-boomen / die
tacken vol van bladeren hebbende / met bicht
ende sterck hout; het scrup vande Tamarinio
is ghelijck een bingher lanch / booghsgetwij-
hebbende groene schillen ofte peulen van bup-
ten; ende dzoogh wesen / worden grauach-
tigh / hebbende van himelcoelen vande groote
van Boonen de welke bupten om bedert zijn
met het gheen datmen Tamarinio heet / cleeft
aende handen / want is lijmachtigh / waer
mede alle hare composen in Indien berep-
den; want heeft een suerachtige ende rijnchen
smaeck / is de beste sause diemen in Indien
mach hebben / ghelijck als by ons Verjuys;
en koken nimmermeer Rijst ofte daer moet
Tamarinio by wesen / waer met haren compost
(die sy Cartijl noemen) toe maerken / als op
veel plaetsen geroert is; doch die het siet ko-
ken en sal daer niet veel lust toe krijghen om
teeten: want douwent door de bingheren;
dat het schijnen berrotte Rijstelen te wesen;
niet te min geeft het Rijst en kost een schoone
rijnsche smaeck. De Tamarinio is oock seer
gheerpermenteert goede purgatie of te ma-
ken: want de Armen die van weynigh ver-
moghen zijn / ende de costen ontsien van Rha-
barbo, Manna, ende dierghelijcke costelike
Apoteecks waren / nemen slechts de Tama-
rinio met water uptgheperst / ende het selve
water smogens nochteren gebzonck / maect
de beste purgatie diemen soude mogen begee-
ren; is te verstaen als die Tamarinio rijp ofte
noch groen is; men gebuyckit het ooc veel int
koken by de potsijse inde plaets van Azijn;
want liefelicker suer dan Azijn is / bynaest
gelijck groene Crughsbesien ofte Druyben. De
Medicijnen gebuyckent dietwils in Purgatie
ende Medicijnen / met menginge van andere
crupden / ende daender goede operatie mede;
men soufe ooc om naer Portugael / Arabpe-
Persien / en ander wegen te verboeren; doch
die Indianen bewarense noch wel in hare
bups.

Wat Cam-
phora waer-
dicht is / en
hoe die ver-
balt wort.

Wat Tama-
rinio maect
wast / en hoe
het met ver-
schieden na-
men genoemt
wort.

Falsoen des
Tamarinio
boomen ende
vuerghen.

Smaeck van
Tamarinden
ende hoe de
selve tot sa-
se ghebruyck
wort.

Onreynelike
bereyden der
Tamarindi
sausen.

Goemen van
den Tama-
rinden pur-
gatie bereyt.

Sap van Tama-
rinio in
plaets van
Azijn tot spij-
se ghebruyck.

Ghesoute Tama-
rinden in
beel landen
versonden.

Conferben de
Tamarinden.

De haer de
Tamarinden
inachs van
sefs booz de
roude verber-
ghen / ende
daeghs de
Donue weber
om soeken.

De de Ta-
marinden ge-
pact worden.

Hupskens / weseende gelijck sp bande boomen
comen: is al even eens aenden boom hangen-
de als scheeden van Messen / dan gaen wat
cromachtigh booghsghewijs om / als gheseyt
is: men maectter oock ghesupkerde Confer-
ben af / die seer goet zijn: ende dat meer te ver-
wonderen is / in't wassen van dese vyuchte /
is / dat hem de Tamarindo (te weten / die lanc-
werpende hupskens daerse in is) des snaches
op haelt / ende hem selven onder die bladeren
schuplt / en bedert booz de koelte bande nacht /
ende des daeghs ontdeckt hem weder ghesheel
bloot ende upghereet / ghelijck ick by expe-
rientie dickwils ghesien ende daer op ghelet
hebbe: alsmense vervoert en vercoopt / is sp
wilt die Hupskens ofte Puelen / ende placken
aen malsanderen en maken daer Bollen af /
bande groote van een bupst: want is linn-
achtigh ende cleeft seer aen: is seer ontych te
aensien / ende noch bupder te handelen: is in
gants Indien seer goeden coop / booz de me-
nichte die men daer overal van heeft.

Annotatio D. Palud.

Tamarinden worden vande Egyptenaren
gheheeten Derelside: die boomen daer aen de
Tamarinden wassen, zijn vande groote eens
Prum-booms, met dichte tacken, ende bla-
derkens ghelijck die Mithus heeft, ende witte
bloemkens gants ghelijck het Orangie bloey-
sel, uyt het midden van welke comen vier-
dunne witte draectkens, dat uyt die Puels groey-
en, in welke het saet ende de pulpe is, die wy
Tamarinden heeten. De bladeren deses booms
keeren haer altyt na die Sonne; welke, als zy
ondergaet, te samen sluyten, ende die Puelen
verberghen ende bedecken. Tot Alcayro in die
Hoven heb ick sommighe van dese boomen
ghesien, ende oock een by S. Macarius Cloo-
ster, in die woeltijne, daer gheen ander cruy-
den ofte gheboomten wassen. De Turcken en-
de Egyptenaren ghebruycken dese Pulpe veele
in heere siekten ende Cortsen; doent in schoon
water ende druckent. Ick hebbe my selven
daer mede eens ghenesen, in Syrien, van een
sware Corse. Het is een gheemeene medicijn
onder haer luyden, die zy in't reysen door de
drooghe woeltijne ghebruycken; Item tegheas
Pest-cortsen ende andere vuyle cortsen, van bi-
lieuse verbernde humeuren, ende teghens hitte
der Lever ende Nieren zijn zy seer goet. Men
mach noch by my sien die gheheele Huyf-
kens ofte Puelen van de Tamarinden, ghe-
lijck zy daer wassen, als oock de bladeren met
die Canna fistula, van my in Egypten gepluckt.
Die bladeren vande Tamarinde boomen, wor-
den ghebruyckt in Egypten teghens der kinde-
ren Wormen; ende de jonghe Puelea; ghelijck
oock die van Cassia fistula, worden veele in
Egypten in Honigh van S. Ioannis Broodt ofte
Suycker gheconijter, ghelijck ick daer groote
potten vol van over ghebracht hebbe.

Cassia fistu-
la goet tot
purgatien / ge-
ende dat waer
die meest dat.

De Canna fistula, die oock veel gebruyckt
wert tot Purgatien ende andere dierghelijcke
Medicinen is ooc veel in Indien als ooc in
Cambayen, Syon, Malacca, ende die omliggen-
de landen; ende om datse van ghelijcken in
Spaensch Indien ende meer andere plaetsen
is / ende ghenoech bekent / wil dit over slaen
ende andere materien roeren die minder in
kennisse zijn / etc.

Annotatio D. Palud.

Dese boomen heb ick seer veele in Egypten

gesien by duysenden, insonderheyt ontrent Da-
miata, een seer ghenoechlike stadt van Egy-
pten, liggende op die Nylus, vast op ghelijcke
maniere als Campen op de Isel, een mijle weegs
van de Zee. De Egyptenaren noemen die Cas-
sia Chaiarxambar, de boomen daer aen die Cas-
sia wast, zijn in allen ghelijck onse groote Nore-
boomen, van trunk; tacken ende bladeren, uy-
ghenomen dat die bloemkens gourt-geel zijn,
ende lieflick van reuck; daer uyt dan groeyen die
groote Puelen, daer in die Cassia is; men con-
ijter oock dese Puelen, noch cleyn ende sonder
hout weseende; die Egyptenaren ghebruycken
die Pulpe van Cassia met sicc-Suycker ende
t'op van Calissi-hout tegens Gravel; ende alle
ghebreken der Blasen ende Nieren; Item tegens
hoestende amborsligheyt met Agaricus, oock
uytwendigh teghens heete inflammarien leg-
ghen zy die Cassia op. Die meer hier af begeere
te weren, lese Mathiolum ende andere Medi-
cijn, die op het alder vlijghste de Cassia be-
schreyen hebben.

Dat 82. Capittel.

Vande Myrabolanen.

De Myrabolanen vintmen in Indien
op veel plaetsen / te weten in Cam-
bayen, in't lande van Ballagatte, in
Goa, in Malabar ende Bengalen, zijn
vanderlep soorten / te weten / die eerste van de
Medicijnen Citrinos ghenaemt / ende van de
Indiannen Arare: dese zijn ront / ghebruycken
die om de Colera met te purgeren; de andere
diemen noemt Emblicos, ende die Indiannen
Amuale, dese ghebruycken in Indien om
t'Leer met te touwen / ghelijck als de Smac-
ende eeten die oock wel als sp noch rijp ende
groen zijn booz apert; die derde heeten de
Indiannen Resonalle, ende de Medicijnen
Indius, dese zijn achtantigh; de vierde wert
vande Medicijnen ghenoemt Bellericos; ende
vande Indiannen Gutj, dese zijn oock ront;
de vyfde en leste worden in Indien gheheeten
Aretcan, ende vande Medicijnen Quebulus,
dese zijn een weynigh lancwerpigh rontach-
tigh met hoecken. De Boomen zijn bijnast
ghelijck Prum-boomen / dan hebben ver-
schepden bladeren / te weten / elke soorte op
zijn selven; zijn in't gheemeen d'een deure d'an-
der vande groote en farsoen gelijc Prummen /
dan dat sommighe cantachtigh en war ront
zijn / als boven verhaelt. Die soorten worden
alleen in Indien gheacht ende gebruyct vande
Medicijnen / te weten / die Quebulus; welke
wassen in Cambayen, Bijnagar en Bengalen, die
oock veel in Conferba gegeten ende verboere
worden / so naer Portugael als ander wegen;
Desghelijcks de Serrinos en Indius, die men
oock conijter / wassen in Malabar, in Batecala
ende Bengalen, werden oock seer verboert en
ghesiet; en seer gheestmeert. De Myrabo-
lanen hebben een smacel als sp rijp zijn / by
naest gelijck onrijpe Prummen; ende om dat
dese materie meest die Apotekerij en Medi-
cinen aen gaet / so wil ter daer by latey blivē /
hebbet alleentlick willen aenteekenen als een
vande gemeen handeligen van Indien / etc.

Die brel soor-
ten van Myr-
abolanen
daer zijn / ende
waer se van
daen comen.

Myrabolant
worden tot
teertontwilt
ghebruyck
gelijc Smacel.

Verclaringhe
vaderverche-
den namen
der Myrabo-
lanen / oock
van hare ghe-
danten / ende
waer toe die
mit zijn.

Waer som-
mige soorten
meest wassen.

Smacel der
Myrabo-
lanen.

Op
dat
niet
d'om
de
waer

Die
naer
toen
bale
ber.

Annotatio D. Palud.

Alle dese vijf specien van Myrabolanen
worden ons uyt Indien ghedrooght toe ghe-
bracht, ende oock sommighe gheconijter
in Pekel, andere in Suycker. Die eerste
noemen wy: Citrinas ofte Flavas, dat zijn
gheelc

Van Myrabolanen/ Spiconardus /en meet ander kruiden. 101

Sheele Myrabolanen; dese, hoe gheler hoe beter, naer groen streckende, dicht vast gummes ende met een dicke schorse omgaende, purgheren die Maghe van Galle, ende van de derden-daeghs ende andere heere bilivese Cortsen; zijn dienstigh in heere natueren. Die andere noemen wy Indas, dese hoe sweter hoe beter, purgheren Galle, ende insonderheydt die twerte Galle, zijn dienstigh teghens bevinghe der leden, maecken een schoone verwe, ende verdrijven treurigheydt. De derde wordt gheheeren Cepule ofte Chebule, dese hoe grooter hoe beter, swarrachtich, nae't roode streckende, swaer, ende int water sinkende; purgheren sluymen ende pituite, scherpen het vernuft, ende maecken ghesichte claerder; worden toons oock ghebracht gheconsijt in Suycker ofte Honich; stercken ende purgheren alsoo die Maghen; ghenesen t'water, ende zijn goet in verouderde kortsen; verwecken oock lust tot eten, ende helpen die concockrie. Die vierde, noemen wy Emblicas, ende die vijfte Bellericas, hebben vast een ghemene operatie, als die vorige, die men Chebules heeter: want suyveren het lichaem van die pituite, insonderheydt die herfenen, die Nieren, ende de Maghen, stercken het herte, maecken lust tot eeten, ende stiller braecken. Die Emblicas worden oock gheconsyter end ghegheren tot den selvighe eynde: Alle dese vruchten purgheren, dan op vele een ander manier, als Cassia ofte Manna, ofte dierghelijcke medicijnen, dan doen sulcks door adstricte ofte tamen bindinghe, uypersende dat in die parryen is, &c. Die meer hier af wil weten, die lese Mathiolum ende Garciam ab horro, ende ander.

Dat 83. Capittel.

Van andere Speeyen ende Kruyderen van Indien.

Die Spiconardus waft inde contreyen van Sitor en Mador, (twelc zijn plecken die met het land van Decan ende Dely, by Bengalen zijn palende) wort gesaep/ en waft aē plantē van 1. en 3. spannen hoogh (gelijck alst Doorn) op welcke maniere insgelijcks die aderen/ t'welck het Spiconardi is/ wassen; comen ghemeenlijck terstont dicht by de aerde bande wortel uyt/ en wordē also te coep ghebracht in Cambayen ende ander plaetsen/ van waer herboert werden nae alle weghen.

Annotatio D. Palud.

Die Indiaensche Spica sterckt die Maghen, inghenomen ende opgheleydt, ende verteert alle coude affectien.

Het Aloe, t'welck die Arabers heeten Sebar, ende die Decanins Area; die Canerins Care, Comer; die Portugesen Azeure; wert ghemaecht van t'sop van een kruyt/ naer dat het droogh is. Dit kruidt wert genoemt vāde Portugesen Herba Baboza, dat is/ Quilcruijt gesept/ is in grooter menichē in Cambayen, Bengalen, ende ander plaetsen: maer in een Eplandt ghenaeint Sacotora, (t'welck seyt by de mont van t'roode Meer/ ofte Estrecho de Mecca, ist seer veel/ en t'beste van allen) een roopmanschap dēme boert na Turken/ Persten/ Arabien/ en oock nae Europa, waer door het selfe Epland oock seer vernaeft is/ waer van het Aloe gheheeren wort/ Aloes Sacorrino, ofte Aloes van Sacotora.

Annotatio D. Palud.

Aloe purgeert die Maghe van Galle ende van rāye sluymen, insonderheydt die ghewasschen is, neemt wegh alle verstopheden, verteert alle rauwe vochtigheydt ende bewaert voor vuylnisse; behalven dit soo sterckt zy die Maghen seer hare cracht, wert ghesterckt met toedoeninghe van Pijpcandel ofte Folie ofte Note Moscaet; insonderheyts de Aloe dienstigh teghens dat kooren ende die rauwigheydt, ende de personen die haer Maghen vol rauwe vochtigheydt is. Wtwendigh wort zy oock gebruyct, om voortlopende sweren te bedwingen, ende in ooghe medicijnen.

Het frugt ghenaeint Anacardi, is in veel plaetsen van Indien/ te weten/ in Cananor, Calecut, int landt van Decan, ende op ander plaetsen. De Arabers heeten Balador; de Indianen Bibo; de Portugesen Fava de Malacca, dat is: Boon van Malacca/ om die gelijckenisse diet heeft van een Boon/ van zijn wat grooter als die Boonen van dese Landen; niet ghebruyckte in Indien in Melc/ tegens een copten asem/ booz de Woemen/ ende tot veel ander dinghen; alst noch groenis/ makender Achar af/ te weten/ ghesouten in Wijn ghelept/ ghelijck sp meest alle Frujten en Specerijen doen/ als ick op veel plaetsen gheroert hebbe.

Annotatio D. Palud.

Dese vruchten hebben hare namen becomen van de ghelijckenisse endede verwe die sy hebben van't herte, insonderheydt droogh wesende; groen ende aen die boomen noch hanghende, ghelijck ick in Sicilien op den Bergh Ethna ghesien hebbe, zijn zy ghelijck onse groote Boonen; worden inghesouten als die Olyven, ende zijn bequāem om te eeten; sy hebben een sop in haer, dick als Honigh, ende roode als bloedt, t'welck goede is teghens vlechten. Wat belanght die bereyde Myrabolanen, zy verwarmen ende verdrooghen, zy stercken die memorie, Herfenen ende Zenuwen; scherpen die sinnen ende zijn goet teghens coude affectien des Hoofs.

Het Calamo aromatico heeten in Gulsate Vaz; Die Bekangus Vache; Die Malabaren Valabu; Die Malapen Daringoo; in Persien Hegher, ende in Cuncan, welke is t'landt van Goa, ende daer ontrent noozdwaerts aen heeten Vaycan; Die Arabers Callab ende Aldirira, wort ghesaep op veel plaetsen in Indien/ als in Goa, ende t'landt vande Gularates in Ballagatte; daer gesaepdt is en zijn wasdom heeft/ en heeft gheenen rucck dan alst uytghetrocken wort; Die byoutweu ghebruyckent veel in Indien booz de siecte vande Moeder; item booz de cranckheyt vande nieren/ ende oock wert heel verbesicht aende Beerden; inden tijdt alst koel weber is/ gheueit die Beerden des inozgens teeten/ ghestooten ende te samen ghemenght met Looch/ Comijn/ Sout/ Suycker ende Botter; Dese recepte heeten se Azar; twelcke altoos in Indien ghebruyckē werdt booz de Beerden/ daer sy naer heur segghen groote deucht met doen. Het Calamo aromatico is den stam ofte t'riet van't cruydt/ waer van het binnenste een sponsachtige materie is van een geelachtige coleur/ ende die wortel van dit Cruyt en dient nieuwers toe/ dan alleenlijck den stam ofte t'riet met het binnenste.

Ghebaente en de verschepte namen van Anacardus/ waer waft ende waer tog datse nut sijn.

Waer de Calamo aromatico waft ende waer toe by nut is.

Item die booz byoutweu sechten/ etc.

Peribezant.

Ghebaente da Calamum.

Annotatio D. Palud.

Wat het oprechte Calamus Aromaticus zy, beschrijft mijn singulier Heere ende vriende Carolus Clusius in zijn gheleerde Annotatien op Garciam ab Horto, int 127. blad, die ick seker stucckens daer af ghegheven hadde, uyt Egypten mede ghebracht, al waert in grooter menichte ghevonden worde, en oock veel ghebruijck; Zy noement Cassab Elderia, is een dun riet; noch versch zijnde bleeck golt gheel van couleur, met vele knopkens, ende splinterigh int breecken; van binnen sponsachtigh, ghelijck spinne webben, wit, ende tay int kauwen, ende stamen treckende, met eenighe scherpe bitterheydt, almen noch by my sien mach, ende veel uyt Egypten becomen mach, die het in hare Driacekel doen, ende anders oock veel ghebruycen, om't water ende die stonden te drijven, &c.

Verfchepden
namen van
Costus/ende
waer tselve
daerom comt.

Die Costus, welke die van Arabien noemen Cost ofte Calt; die Gufaratte van Cambayen/ Vipot; die van Malacca/ Puchio, alwaert veel verhandelt wort; als ooc na Chypna/ ende ander weghen. Het comt van de plecken van Sitor ende Mandot, boven verhaelt/ daer die Spiconardi van daen comt; van daer wert het ghebruycht nae Cambayen ende Indien/ ende also verboert na alle weghen. Zyn boomten by na ghelyck Vlier-boomen; heeft witte bloesemen/ van een seer stercke reuch; Het hout ende die wortel is de Costo, is een groote coopmanschappe nae Persien/ Arabien ende Turckijen/ alwaert in groote menichten verbesicht ende verhandelt wert.

Ghediente
van Costus
ende waer
verhandelt
wort.

Annotatio D. Palud.

Van Costus hebbe ick veelerley specien; die Indische, beschreven van Garcia, met alle hare teekenen; die Arabische ende Syrische oock met hare eyghenschappen ende teekenen, noch daer toe een ander soorte, die de ghediente van Gengher heeft; die Indische is de beste van allen, verwermt, drijft het water ende die stonden; suyvert die onreynne moeder, inghegeven wesende, ofte daer mede gestoofd zijnde, ende maect bequaem te ontfangen; is goet teghens beten der Slangen, teghens borst pijn ende Wormen, &c.

Waer Cube-
ben wassen.

Die Indische
Costus wort
in Indien
verhandelt.

Die de Cube-
ben wassen.

Listighe pra-
ctiken der In-
dianen om de
Cubeben in an-
der landen
niet na gepist
te hebben.

Waer toe de
Indianen en
Cubeben ghe-
bruycen.

Die Cubeben also ghenaemt van de Arabien/ ofte Quabeb, ende van alle dander Indianen Cubachini ofte Cubabchini ghenaemt/ door oorsake datse die Chinen eertijts (eer die Portugesen in Indië waren) plegt te brengen upt het Eplande lava, van Sunda, alwaerse wassen/ en anders niet anders. Als doe hadden de Chynen die Navigatie van geheel Indië/ haren handel bypende op alle plaetsen van Orienten: met alle coopmanschappen/ so wel o't vastelandt/ als op die Eplanden. Die Javen/ welke zijn die Inwoonders van daerse wassen/ heeten Cumac; Wast alleens als die Jpre/ teghen eenen boom op ghelijck Clif; die bladen zijn by naest als die Peperbladen; wassen met boskens ghelijck die Peper; mer elck greep heeft een steeltgen daer aen hanght. Die Javen houden in so groo- ter estimatie/ dat sijn niet en vercoopen/ sonder eerst eens op ghesoden te wesen/ om datse de breebdelinghen diese verwoeren niet en souden sine planten; worden seer ghetrocken en verhandelt/ naemelicken onder die Mooren/ diese in de Wijn doe/ om haer te versieren in Wijn spel/ waer toe se seer goet ghehouden worden. En die Javen gebruycktense

veel teghens die verroutheit van de Maegh/ ende ander siekten.

Annotatio D. Palud.

Cubeben zijn vruchten ghelijck Peper, dan wel so groot; die beste werden ghehouden die dicht, vol, swaer en scherp zijn, doch minder als die Peper, een weynigh bitter, ende seer aromatisch, nae't soet streckende. Die Cubeben verwormen ende stercken die Maghen, welck slap is van vuylicheydt ofte winden; suyveren die borst van rye slijm; stercken die Milte; verdrijven winden, ende zijn voordierlijck teghens coude siekten van die lijf-moeder; langhe met Maltick ghekauwt, suyveren die hersenen van sluymen, ende stercken die selfde.

Die bladen diemen noemt Folium Indum, die de Indianen heeten Tamalapatra; zijn bladen ghelijck Opaengie bladen/ van wat scherper/ doncker groen/ hebben drie aderen tot het eynde toe/ een int midden/ ende twee aen de syde/ te weten/ aen elke syde een; hebben eenen schoonen reuch/ by naest ghelijck Croffel-naghen; Den boom daer se aen wassen/ is van goeder grooten/ wassen altoos aende cant van eenighe Laken/ Meeren ofte wateren/ zijn op veel plaetsen van Indien: mer meest in Cambayen; Die Indianen ghebruycken dese bladen veel: want worden met gheheele Bladen verboert ende verhandelt/ segghen datse goet zijn om wel te wateren/ ende teghens den stinckenden asem; oock legghense tusschen die cleeren/ lakens en spwaer: want beschermte het van de Wormen; affimeren dat het in als dient als die Spiconardi.

Ghediente/
smaect ende
reuch van
Folium Indum

Folium Indum
goet door
den asem
andere ghe-
bruycken.

Annotatio D. Palud.

Die Latinisten hebben haren naem genomen van het Indiaensch woord Tama Lapatra, ende noement Malabarium; Die Arabiers, Cadegi Indi, dat is, Indis blat, wort oock veel toe ons ghebracht, insonderheydt tot Venetien, ende ghebruyckent om dat water te drijven, ende de Magen te stercken, als oock den asem die stinckt, te verbeteren, &c.

Die Galanga, welke die Arabien noemen Calvegian, is tweederley/ te weten/ een soorte die cleyn ende welteekende is/ die in Indien wort Chyna ghebruycht wort/ ende van daer na Portugael/ ende ander wegen verboert. Dese soorte wert in China gheheeten Lavandou; Die ander soorte die wat groter is/ wert ghehouden int Epland lava, ende wort daer de Javen gheheeten Languas; Dese en is van so goeden reuch niet als die eerste van Chyna; wassen aen clepne planten/ een span ofte twee hoogh vander aerde/ van sijn selfs sonder gheplant te worden/ ende in lava is de grootste plant/ van de hooghte van vijf spannen/ heeft bladeren/ ghelijck het scherp ofte pfer van eris spies/ met een witte bloesem/ de welke saet voort brenght/ al hoe wel men daer niet met en saept/ dan in Indien hebben in sommige hoven geplandt voort tuercheit/ en gebruyckense in Salact ende in sommighe medecenen/ te weten/ die Doebzoutwen (diemen in Indien Dayas heet) ten wast niet van't saet/ dan van de wortel die gheplant wort/ ghelijck die Genghiber/ zyn groot ende lanc/ heeft knuiften ghelijck als Riet/ is een medecine die in Indien tot veel dijnighen ghebruyckert wert/ ende oock wel verboert na alle weghen.

Onderfchep-
der tweeder-
ley Galanga
ende van be-
der waerdig-
heden/ ende
waer toe de
ghebruyckte
worden.

Die de Gal-
anga ghe-
plant ende
verhandelt
wort.

Annotatio D. Palud.
Galanga zijn wortelen met veel knopkens,
inwendigh

inwendigh ende uywendigh roode, aen die knopkens omghecomt, welckeende ende scherp van smaeck, van reuck ende ghedaente ghelijck die wortelen van Cyperus, waeromme zy van sommighe voor Cyperus van Babylonien ghehouden wordt; zy verwermt ende drooght inden derden graedt, daeromme soo sterckt zy die Maghe, ende neemt dese pijn, van winden ofte koude comende, wech; zy verdrijft den stinckenden asem, gheneelt cloppinghe des herten, ghedroncken wesen- de met het sop van Wegne-bladeren; zy ghe- neest Colique, die van winden oorspronck hebben; is oock goet teghens windighe ghe- breecken van die Lijf-moeder, sterckt Venus handel, verwermt de Nieren, ende da- ghelijcks een weynich des morgheens gheghe- ten, beneemt hooftpijne die langhe ghe- duert heeft.

Dese en dierghelijcke andere cruppen ende sparten zynder noch veel andere in Indien ende op die plaetsen van Ouyten / wiens namen en eysenschappen wy onbekent zyn / om datse niet soo gemeen ende onder den ghemeenen man bekent zyn / dan alleenlijck vande Medicijnen / Apothekers ende Herba- risten / waeromme alleenlijck hebbe mentie gemaect van die onder de gemene India- nen bekent zyn / ende daghelijcks verhandelt worden. Waermede dese in terie belanghen- de / volepnde / concluderende t'ghene die Spe- cterijen / Dooghen / ende die Medicijnen aen- gaende is.

Dat 84. Capittel.

Hier naer volght een verhalinge van alder- ley Peerlen ende Aljoffar, alle edele ghe- steenten, als Diamanten, Robynen, To- pafen, Saffiren, en andere soorten, van diemen heet Orientaelsche; desghelijcks de steenen diemen noemt Besars, dienende teghen seijnen en ander dierghelijcke, hoe ende op wat maniere, en op wat plaetsen die ghehouden werden, &c.

Die Peerlen diemen op't Portugees noemt Perolas, te weten / die groote ende die clepne Aljoffar, in Latijn Margaritas; in Arabysen Lulu; die Persianen ende ander Indianen noemense Morij; in Malabar Mucu. De principaelste ende de beste die ghehouden worden in geheel Ouyten / ende de rechte die men heet Orien- caelsche, zyn tusschen Ormus ende Bassora, inde Estrecho ofte Synus Persicus, op die plaetsen van Bareyn, Catijfa, Isfahar, Camar- ron, en ander plaetsen in desen Sino Persico, van waer sy ghebracht worden naer Ormus, ende oock den Coningh van Portugael heeft zyn Facteur in Bareyn, die alleen om de Vis- scherije vande Peerlen aldaer resideert / wort een seer grooten handel met ghezeven / so in Ormus als Goz; Daer zyn noch andere vis- schieren van Peerlen a' tusschen t' Eplandt van Seylon ende de Cabo de Comorijn; al- waerle in grooter menichien jaerlijcks ghe- hangen worden; want de Coningh van Por- tugael aldaer een Capiteyn heeft met volck / die daer toeficht op hebben / hebbende jaer- lijcks o'ber de drie ofte vier duysent Duce- kers / en meer / die alleenlijck van dese vissche- rie leven en haer onderhouden / ende daer bli- ven jaerlijcks veel van dese Ducekers / die verpincen ofte vande Visschen / diemen Tu-

barones oft Hayen noemt / opgegeten werden / waer van wy op een ander getraecte hebbē. Dese Perolen en zyn soo goet niet / noch en werden soo veel niet gheestimeert als die van Ormus, ende ghelden minder inden prijs / en weten se terfonde t'ondersejpen in't eerste gesicht. Daer worden oock Perolen ghevon- den by het Eplandt van Borneo, en het Ep- landt van Aynon, aende ruste van Cauchin- chyna; maer die bovenghenoemde van Or- mus gaense in goetheydt alle te boven / ende werden ghevischt met Dupckers / 10, 12, 20, en meer vamen onder water; groepen inde Oesteren; die grootste Perolen bindense inde Oesteren die alderbovenste drijven; ende de clepste diemen Aljoffar noemt / vintmen ghe- meenlijck inde diepte vande Tee; de Duce- kers zyn naect / en hebben een Coz aen haer lijf ghehouden / die sy nietter haest / onder co- mende / vol grabbelen; alsoan bzenghense bo- ven inde schuyten die daer toe ghereet liggen met ander volck dese terfoute lossen / en daer naer bzengense op't landt ende legghense inde Son te droogen / en met die hute en drooghte soo gaense van selfs open / ende alsoan bind- men die Perolen ofte Aljoffar inde visch lig- ghen; ende als de vischgerte volepnde is van dien dach / so vergaren alle die Visschers met de Capiteyn / Soldaten / Medehulpers en Bejoeder van t'Coninghs weghen / en als- dan deeltmen alle de Perolen die ghehouden zyn / in sekere deelen ende hoopen / te weten / een deel vooz de Coningh / een ander deel vooz de Capiteyn ende Soldaten / ende een ander deel vooz de Jesuyten / om dat sy aldaer haer Clooster hebben / ende die van't lant eerst tot het Christen gheloof ghebracht / dat lesse deel is vooz de Ducekers / t'welck niet grootten opsicht ende Justitie ghedaen werdt. Dese Visscherije gheschiet inde Somier / ende daer en is niet een jaer of daer verbracken groote menichien vande Ducekers by de Cabo de Comorijn (welcke werdt gheheeten de Vis- scherije vande Coningh) soo verbracken als vande visschen ghegheten / So datmen daer een groot kerken ende gheschep hoozt als die Visscherije volepnt is / vande vrouwen en kinderen / dat een jammer om hoozen is / doch even wel moeten t'jaer daer naer wederom: want anders gheen handel en hebben / ende oock een deels om datse daer half toe ghe- dwonghen werden vande Portugesen; maer meest de gierigheyt vande winst die alle pe- rijckelen achter de rugghe sielt; Men vinde somtijts veel / somtijds luttel Perolen in een Oester / altemet 200, ende meer grepen; de Oesteren die de beste Perolen gheben / zyn die slecht ende wit zyn / die de Indianen heeten Cheripo; daermen die Lepelen af maect / ende oock schulpen om wt te drincken; men ver- coopt de Perolen niet Siften / die daer toe gheintaeckt worden van Blic / ende hebben ronde gaten; dese Siften zyn veel berlep / en d'eerste Schift heeft clepne gaetkens / de Pero- len die daer dooz ballen hebben haen prijs / ende daer naer een ander Sift met wat groo- ter gaten / ende de Perolen die daer dooz bal- len hebben wat hoogher prijs / ende so voozts opwaerts tot seben ofte acht toe; het clepne tuch / die gheen Perolen en moghen verster- ken / heetense Aljoffar; dese vercooptmen niet die Oncken / ende werden gebesicht inde Apo- tekerie ende Medicijnen / waer toe veel naer Portugael ende Venetien gheboert werden / en zyn

Ondersejpe der waerde van Peerlen.

Plaetsen daer noch Peerlen ghevischt werden.

Peerlen wo- den in Oes- ten ge- won- den ende op wat wijse de Duce- kers de Peer- len visschen.

De Peerlen werdt in vles- ren ghebeel- ren vooz den Coningh / een vooz t'rijghs- volck / een vooz de Jesuyten / ende een vooz de Ducekers.

Jammer ghe- clach o'ber de verbracken ende opge- sloete Duce- kers.

Wat Oesteren de beste Peer- len hebben.

Peerlen dooz clepne ende groote Siften vercocht.

Daer toe clepne t'ijps van Peerlen ghebruyct werdt.

niet / ende in totan

niet / ende in totan

Onbeschepte der Indische namen van groote ende clepne Peerle.

Daer de beste Orientaelsche Peerlen ghe- handt worden.

Daer noch andere vissche- ren als Peer- len zyn.

Ducekers die de Peerlen visschen wer- den t'ontrent van visschen opgezeeten.

Moeten de
Perlen schoo-
neleur gheeft.

Van Perle-
moeder/ hoe
men die ver-
handelt ende
ghebruyct.

Beel frage
dinghen van
Perle moet
ghemaect.

Armen ruyghen
ende andere
Juwelen van
Perle moet
ghemaect/
om statlycke
dochteren vooz
te verleen.

Frage dinghen
van Schilt-
padden schil-
den gemaect.

Wanneer Schilt-
padden mach-
men een man-
de by Doctro-
salus als ic
hem mede ge-
bruyct hebbe.

en zijn seer goet coop. Om de Perolen schoo-
ne couleur te gheben/ soo nemense in Indien
dijns qualick ghestooten met Sout/ waer-
mede wyppense wel/ ende worden daer soo
schoon met als Cristal/ en blijven seer goet
ende claer. Daer is noch een ander soorte van
Oesteren/ die de Indianen heeten Chanco,
ende Portugesen Madre Perola, ofte Perle-
moeder/ ende zijn vande Schulpden diemen
by ons noemt Enckhoorns, welke lustigh
weten te bereyden en te reynighen/ datse veel
ghetrocken ende naer Portugael ghebruyct
worden om upt te drincken/ ende vooz een
cieraet te houden/ principalic die van Chyna
en Bengalen comen/ sommighe vergult ende
met andere colouren ende loofwerck en figu-
ren gheworcht/ als wy daghelijck wel sien
van die altemets herwaerts over ghebruyct
worden: men maect oock in Indien veel
dingen af/ als Schijfrozen/ Tafelen/ Bos-
setten/ Tickrac-verden/ Dooskens/ Staffen
vooz de Vrouwen inde handt te dragen/ en
dysent ander dierghelijcke dinghen ende cu-
riensheden/ die al inghelept ende bedeckt zijn
met dese Chanco ofte Perle-moeder/ dat
seer seap om sien is/ en seer meesterlijck en
curieus gemaect/ en zijn in Indien seer ghe-
meen/ soo datter nauw woonplaats in In-
dien en is/ ofte sy hebben daer yet in dat met
Perle-moeder geworcht is/ ende wert oock
veel verdoert/ soo naer Portugael als naer
ander weghen: maer in Indien wertse meer
ghesleert en ghedien als in geen weghen:
want de Indiaensche vrouwen/ principalic
in Bengalen/ plaeghen Manillien ofte Arm-
ringhen om d'armen te dragen/ te weten/ die
eerlicke ende menen mocht niet een Maecht
haer machdom benemen/ die van staet ende
eerlicke was/ ofte sy moeste van dese Perle-
moeders ringen om d'armen hebben/ welck
noch veel hedens daeghs onderhouden wort/
waer door het veel versterken wort. Die
Schiltpadden zijn in Indien oock in groo-
ter menichden/ van wiens schilden maecten
veel curieusheyde/ als Hammen/ Kophens/
Schalen om upt te drincken/ Schijven om
met te Tickracken/ ende veel ander dierghel-
ijcke dinghen/ ende weten het een schoonen
en blinkenden couleur te gheben/ dat een lust
om sien is/ en wort in Indien in meer weer-
den ghehouden als die Perle-moeder/ om
zijn schoonighet en fragepe couleur die't heeft.

Dat 85. Cap.
Van de Diamanten.

De Diamant die de Arabers ende
Mooren noemen Almas, ende de
Indianen van daer de Diamanten
groepen Yrra, ende die Malapen/ al
waerse oock ghehouden werden/ Itam: sy
groepen in't landt van Decan, achter Balla-
gatta, by de stadt van Bishnager, al waer zijn
twee ofte drie Berghen daerinnen graeft/
welcke de Coningh van Bishnagar groot pro-
fijt doen: want doeter scherpe wacht hoit-
wen ende heeftse verpacht/ midts dien dat
alle Diamanten die over de 25. Mangeljns
weghen/ zijn daeren boden vooz de Coningh/
elcke Mangelijn zijn 4. greppen in't ghewicht/
ende soo yemant ghehouden wert die de selfde
berberghen/ werden op lijf en goet ghestraft.
Daer is noch een anderen Bergh in't landt
van Decan, die ghenaeint wort Roza velha,

dat is soo veel als die oude Rooste: van hier
comen de beste Diamanten/ ende werden tot
den meesten prijs vercocht/ en de Diamant-
sippers en Juweliers en oock de Indianen
weten seer lichtelijck t'onderscheiden en te
kennen. Dese Diamanten werden veel ghe-
bruyct te coop op een merck/ die ghehouden
werdt in een stadt/ ghenaeint Litor, welck
lept in't selfde landt van Decan, tusschen
Goa ende Cambayen, al waer gaen die Ba-
nyanen ende Gufaraten van Cambayen en
coopense op/ en bienghense naer Goa ende an-
der weghen/ en zinder seer subijl op/ soo dat
daer gheen Juwelier avantagie en heeft:
maer bedrieghen dickwils den besten Juwe-
lier vande Christenen/ in dese boozsepe Roza
velha bindtmen Diamanten diemen noemt
Naykes, al ghesleden/ die also vande natuer
gepoortet werden/ men houtse in meerder
estimatie als d'ander/ principalic vande
selfde Indianen. Inde Eitreycho ofte enghe/
diemen heet Tanjapura, een landt by Ma-
lacca, aen d'een syde/ is oock een oude Rooste
diemen oock Roza velha noemt/ daerinnen
desghelijcks veel Diamanten vindt die seer
excellent zijn/ zijn cleyn/ maer seer goet/ doch
swaer van ghewichte/ t'welcke goet is vooz
den vercooper/ maer niet vooz den rooper.
De Diamanten werden ghegraven ghelijck
het Goudt inde Robynen/ en daerinnen het een
jaer graeft de diepte van een mans lenghte/
op die selfde plaats bintmen binnen drie ofte
vier jaren weder Diamanten/ die daer teken-
ken weder aengroepen/ men vindt sommichs
Diamanten van 100. ende 200. Mangeljns
en meer: maer seer weynigh. Daer is noch
ren ander steen/ diemen heet Topassio, welcke
van couleur by naer den Diamant ghelijck is/
doch is donckerder/ ende is van minder esti-
matie/ men binter wel die van groote valeur
zijn in hare qualiteit/ werden oock ghegraven
als de Diamanten/ op veel plaatsen van
Indien. Daer zijn oock witte Saffren en
Robynen diemen altemets qualick can upt
de Diamanten onderscheiden/ van die vande
goede ende geestpermenteerde Juweliers en
Diamant-sippers ghesien ende gheoordeelt
worden. Men vint op veel plaatsen van In-
dien een materiaal by naer als Bergh Cris-
tael/ ebenwel en is ghesien: want men in In-
dien gheen Cristal en heeft/ noch op gheen
plaatsen van Orienden ghehouden wert.
dese materiaal wert ghenaeint Berylo, heeft
weynigh differentie vande Cristael/ wort veel
ghehouden in Cambayen, Pegu, ende Seylon:
sy maken daer veel dinghen af/ als Water
Posters/ Signetten ende andere dysent cu-
riensheden die sy aende Christenen vercoopen
ende oock selfs ghebruycken.

Dat 86. Capittel.
Van de Robynen, Spynellen, Granaden,
Esmeralden, ende andere edele
ghesteenten.

De Robynen zijn veelberley/ ende die
beste zijn/ diemen heet Carbunkels/
welcke zijn de Robynen die over de
25. Quilaten passeren/ welcke weynigh
ofte seer seldom ghehouden worden: De
beste Robynen die de beste couleur en wateren
hebben/ heetmen in Indien Tockes, welcke
zijn ghelijck die Carbunkelen: daer zijn an-
der diemen noemt Ballax, welcke zijn wat
minder

Daer de
schoonste
Diamanten
ghehouden
worden/ waer
die te
coop comen.

Daer de
men natuer-
lijcke gedre-
Diamanten
vindt.

Daer cleyn
ende swaer
Diamanten
ghehouden
worden.

Sommichs
Diamant
van 100. ende
200. Mangeljns
daer is van
greppen/ ghe-
houden.

Topassio is
den steen
ghelijck
maer so ghe-
met.

Witte Saff-
renen Robyn-
den Diaman-
ten oock seer
ghebruyck.

Daer de
den Cris-
tael/ ebenwel
seer ghesien.

Daer
Robynen
Saffren
worden
en te
besten

Daer
merck
groepen
waer
ghere-
graten
ben.

minder van prijs als die eerste / zijn van co-
leur rosachtigh / daer zijn ander ghenamnt
Espinellas / die hebben de coleur vierachtigh /
deze zijn minder gheslachteert als die twee
andere soorten / want en hebben die rechte
wateren vande Robynen niet. Daer zijn oock
Robynen op veel ander manieren / mē winter
die witachtigh zijn / welke sommighe Dia-
manten ghelick zijn / als boden gheseyt is /
andere zijn van coleur incarnate / ofte bynaer
gelick witte kercken die rijp zijn / men vint
Robynen half wit half root / sommighe half
Robyn half Saffre / en noch andere dyssent
dusdanige soorten / doozake daer van / is als
dat inde Steenrooien ofte Berghen daer sp
groepen / is haer eerste coleur wit / ende daer
naer werden se dooz de hitte vande Son ghe-
tureert en tot perfectie en rijpigh: pde ghe-
bracht / ende als sp recht volcomen rijp zijn /
dan zijne van coleur root ghelick die Car-
bunkelen en Toekes / boden verhaelt / ende
iet ghebreckende vande rechte rijpigh: pde / en
dat se te vroech werden upt ghegraven / zijn
hare kleuren van diverse manieren ende
ghelicknisse / als boden verhaelt / ende al wat
sp minder zijn vande rechte roodigh: pde van
de Toekes / zijn minder van prijs en balen /
evenwel naer dat sp schoon en perfect zijn /
wozden gheacht en gheslachteert een seghelick
in zyn qualiteyt. De ghene die half Saffre
en half Robyn zijn / die de Indianen noemen
Nilcandi / welck is te segghen / half Saffre
en half Robyn / is daerom dat die Robynen
ende Saffren groepen altemael in een koot-
se / waer van sp dickwils aen malsanderen
half een en half ander ghehouden worden.
De Robynen werden vande Arabers ende
Persianen gheheeten lacur / ende vande In-
dianen Manica. De Saffren zijn tweederlep
te weten / van coleur doncker blau / en d'an-
der licht blau / die Iacinten / Granaden / ende
Robassen / zijn oock soorten van Robynen /
doch seer wepnigh gheacht / die Indianen
heeten se geel / en wacnare Robynen / en alsoo
voozts naer dat se van coleur zijn. Dese Iac-
inten / Granaden ende Robassen zijn in soo
groote menichden / in Cananor / Calcut / en
in Cambaya / soo datmen die op alle mer-
ten ende hoeken vande straten te koop heeft
by ghesheel Corgias / elcke Corgia zijnde 20
stupbers / ende gheven die Corgia ont een
stupber ofte twee ten hooghsten / soo veel als
men begeert / en is te verstaen vande cleynste
soorten. De Saffrenen zijn van so groote
estimatie niet als de Robynen / doch is oock
een vande preetste steen naer de Diaman-
ten ende Robynen. De Robynen / Saffren /
ende die andere ghenoeemde steenen / groepen
ende wozden ghehouden inde kooten als
Diamanten / comen upt Calcut / Cananor /
ende van veel plaetsen van't landt van Biso-
gar / ende die meeste upt het landt van Seylon /
welcke wel van de beste zijn / maer die van't
landt van Pegu werden dooz de fijnste ghe-
acht / al waerder seer veel zijn. De Cineraul-
ten / die de Indianen heeten Pache / ende de
Arabers Samarrut / dese en zijnder gheen in
gesheel Indien / hoe wel men seyt datter som-
mighge gebonden worden / maer wepnigh / en
seer selden / werden daer veel ghebracht van
Cayro upt Egypten / diemen oock heet Orien-
tales / dese werden in Indien veel gheacht /
om dat daer wepnigh zijn / Van Spaensche
Indien wozden oock veel ghebracht / ende

veel gheboert naer het landt van Pegu / al
waer sp seer gheslachten werden en veel geest-
meert / so datter veel Venetiaenders (die der-
waerts getrocken zijn met Cineraulden / en
die ghewisselt aen Robynen) rijck met ghe-
worden zijn / om datmen aldaer de Cine-
raulden liever heeft als de Robynen / alle dese
voorzeyde ghesleenten werden oock veel ghe-
bruyckt inde Apothekerie ende Medicijnen.
Die Turkopsen worden ghehouden in Per-
sien by groote menichden / ende comen altemet
in Indien over Ormus by hondert ponden
teffens / te weten / met aerde met al / werden
in Indien wepnigh gheacht / want die In-
dianen en Portugesen en draghen se niet veel /
maken daer wepnigh werck af. De Jaspe
is seer veel in't landt van Cambayen / maer
van wepnigh estimatie / sp maken daer in
Cambayen Schottelen ende Coppen af / is
van coleur groen ghelick die Cineraulden.
De Crpsolita ende Amatisten zijn veel in't
Eylant van Seylon ende Cambayen / en in
Ballagatte. Den steen ghenamnt Alakecca /
wert ooc genaemt Bloet-steen / want stempt
metter haest het bloedt / ende ander steenen
diemen noemt Riek-steenen / want is goet
dooz de vrouwen om melck ofte soch te ghe-
ven / dese en dierghelicke steenen zijnder in
groote menichden in Cambayen ende Balla-
gatte / en brenghen se tot Goa te koop / sp ma-
ken daer Pater-nosters / Signetten / Ringen
en ander dyssent curteusheden af / werden
veel gheacht / want een Signet van dusda-
nighen steen ghelden twee ende drie Pardau-
wen r'stuck / Men vindt in Cambayen oock
seer veel Alambre ofte Barnsteen / waer van
sp oock veel Ringen ende Pater-nosters / en
ander dierghelicke dinghen maecten / worde
veel gesleten. Daer zijn oock steenen diemen
by de Portugesen Olhos de Gato heet / is soo
veel te seggen als Catten ooghen (welcke die
Agato is) om de ghelicknisse die sp daer van
hebben / en zijn vande selfde coleur ende fat-
soen / comen upt Cambayen / maer de beste
upt Seylon ende Pegu / wozden wepnigh naer
Portugael ghebracht / want en zijnder niet seer
geestmeert / ende oock om dat sp meer in In-
dien geliden als in Portugael / want de selfde
Indianen houden se in groote weerde / prin-
cipalich die Chynen / al waer sp veel geboert
en beter geacht en vercocht werden als enige
ander ghesleenten. De Indianen segghen dat
dese steen ee propziteyt en virtuyt heeft eenen
te conserveren inde rijckdomme dien sp besit
ende heeft / ende dat se niet sal verminderen /
maer wel vermeerderen. De Sepstee die de
Portugesen noemen Pedra de Cevar / wozt in
Indien op veel plaetsen ende seer veel gebon-
den. Die Indianen seggen / so wie dat se ghe-
bruyckt dagelijcks een wepnighshen in't eeten /
dat se een onderhout inde jeucht / sonder wesen
van out te krijghen / waer dooz de Coninghen
ende groote Heeren van Indien ghebruycken
daer potten ende vaten af te doen maken / om
haer eeten in te koken / om / so sp ghelooften /
hare jeucht daer met te onderhouden.

Dat 87. Capittel.

Vanden steen Bezar / ende andere teghen senijn.

De steenen diemē noemt Bezar / welcke
comen upt Persien / van't Landt ofte
Provincie ghenamnt Carassone / ende
oor van andere plaetsen van Indien /
groepen

Daer de Tur-
kopsen met
menichden
ghehouden en
verhandelt
worden.

Daer de Jas-
pis / Crpsolita
ende Amatis-
ten meest
groepen.

Steenen die
goet zijn dooz
bloetstempen
ende vrouwen
soch te ver-
meeren.

Deel Bern-
steen in Cam-
bayen.

Den Agato
steet in Egypte
Catten ooghen
ghelick / comt
upt Cambaye
Pegu ende
Seylon.

Wande sonder
linge virtuyt
die den Agat
hebben soude.

Woe de Bezar
steenen in
Schapen ende
Bocken / Wa-
ghen wassen.

Steden waer-
om dese steen
Bezar ghe-
noemt is.

Den Bezar-
steen tegens
seijn ende
ander qualen
beter daer
hoort gaecht.

Plaetsen daer
veel Bezar
steenen ghe-
cregen worden.

Costelike
steenen in
Wercken
Gallen ghe-
houden.

Gedaente der
seluer ooc hoe
ende waer toe
die ghebruyt
worden.

Wandel-
waer ooc de-
se steenen in
der Seecken
Wagen ende
Gale groept
souden.

Gedaente
des steens
Wegda Arme-
nia/ waer die
ghehouden
woort ooc van
zijn waerde
ende bruyt.

groepen binne inde Maegh van een Schaep
ofte Bock/ en is ghewassen op een dun strop-
ken / welcke in't midden leyt / al waer den
steen om groept / als men dickwils by expe-
rientie het stropken daer in bint / den steen is
seer sacht ende glat van bukten / van coleur
doncker groenachtigh. Dese Bocken wor-
den vande Perianer ghenoemt Pazar, waer
om heeten den steen Pazar, ende de Portu-
gesen ghecozumpert Bazar ofte Belar, ende
de Indianen Pedra do Bazar, welck is so veel
als Werck-steen: want Bazar onder die In-
dianen is te beduyden Werck ofte plaets
daermen alle eerware spijzen beplhout ende
vercoopt; om die selfde oorsake heeten men al-
daer het minste ghele Bakarucos, ghelijck oft
men wilde segghen Werck-ghelt. Dese steen
Bezar is seer costelicken / ende wert veel ghe-
bruyt in Indien teghens alle seijn ende
crancheiden / en wert meer gheacht als eeni-
ghen Eenhoozn in Europa: want is seer ghe-
experimenteert / ende wort tot grooten prijs
vercocht; hoe datse grooter ende swaerder
van gewichte zijn / hoe sp beter zijn ende meer
birtuut hebben; die ghemeeenen zijn van dize
bier ende vijftien ghebichte / som min
ander meer. Werden oock veel naer Portu-
gael ghebruyt ende veel gheacht. Die plaets-
sen daer se meest gevonden werden is als bo-
ven / in Persten / ende oock in't Eplandt ghe-
naemt Insula das Vacas, ofte t'Eplandt van-
de Roepen; leyt dooz aende mont vande in-
ganch van Cambayen, dicht by de ciste / al-
waer die Armaden vande Portughesen dick-
wils gaen eenighe verberschingen halen / ende
dooden veel vande Schapen ofte Bocken / al
waer sp dese steen Bezar veel in vinden. Des-
ghelicks in't landt van Pan, by Malacca,
wopter oock veel ghehouden; in't selfde landt
van Pan vint men een steen binnen inde Gal
van een Wercken / die welcke houden in meer-
der weerden teghen alle seijn ende cranch-
heiden als den steen Bezar; De Portughesen
heeten die Pedra do Porco, dat is: Wercken
steen; werdt veel in Malacca verhandelt; sp
is van coleur elae rootachtigh / ende bitter
in't smaken / ende in't tasten als Fransche
Seep; als men die wil gebuycken / en jeman
te drincken gheeft / soo werpt men die in een
cop met water / ende latent also een wepnigh
staen / ende als dan trecken se weder upt / soo
salt water bitter wesen / ende repnighen alle
seijn datmen in't lijf heeft / als by experien-
tie dickwils ghehouden is gheweest. Den
steen Bezar is hert als steen: maer van ghe-
wichte licht; men presumieert dat dese steenen
groepen inde Maegh vande Bocken ende de
Galle vande Wercken; dooz virtut vande
crupderen die dese dieren eeten inde wepden
daer sp gaen / ghelijck by vande Reynoldero
gheseyt hebben / aenghesien dat sp alleenlick
op de boven genoemde plaetsen groepen ende
op andere plaetsen niet / daer dese beesten oock
zijn. In de Stadt van Vlabado, in't landt ach-
ter Goa, van Ballagare, wort ghehouden een
steen die de Arabysers noemen Hagerarmini,
ende vande Portugesen Pedra Armenia, ende
om datter oock veel ghehouden werden in
Armenia, soo wordense in't gemeen alsoo
gheheten; is blauw / ende treckt wat naer
elaer groen; De Moosen besighen die veel
inde purgation ende teghen andere siecken.
Behalven dese boozseimende steenen / soo zijn
daer noch veel soorten van ghesteenten / soo

eebele als teghen seijn ende andere cranch-
heiden / ende van veel proprieteyten ende vir-
tuten / ende om dat sp wepnigh bekent ende
verboert worden / hebbe alleenlick menie
ghemaect vande gheie diemen daghelicks
verhandelt ende overal verhoert werden en
bekent zijn.

Dat 88. Capittel.

Een cort verhael ende instructie vande Diaman-
ten, Robynen, Esmiraulden, Peerlen, ende
andere eedele ghesceenten, hoemen sal ver-
staen die selfde te recht te kennen, ende re-
keninghe maeken om die te waerden op
haren rechten prijs ende valeur, &c. Ten
eersten vande Diamanten.

In den eersten soo is te verstaen dat den
Diamant de Coningh van alle eebele
ghesteenten is / endat dooz oorsake
om datmen die vercoopt by het ghe-
wichte / ende heeft seker dicke daer sp naer
ghewoont wert: want soo sp meer heeft er-
deucht niet / ende min hebbende kanmen ter-
stont sien ende bekennen; by welke dicke al
staet sp inden rinck / kanmen sien ende resol-
veren hoe veel dat sp weeght / luttel min of
meer; ende upt den rinck wesen / so weeght
men die / om also met sekerheyt te waerden
die valeur vanden selfden Diamant. Men
bindt oude en antieke memozen / waer inne
ghescheven staen de prijsen vande steenen / te
weten / een Quilaer tot soo veel / twee Quila-
ren tot so veel / ende dize Quilaeren &c. ende so
dooz vervolgende van alle prijsen ende ghe-
wichten; ende om datmen doen daghelicks
soo niet en handelbe met coopen ende vercoo-
pen / als hebens daegs / so waft altoos nodigh
zijn memoziel by hem te draghen / en is te
verstaen vande prijsen vande perfecte ende
schoone steenen sonder fauten ofte maculen;
want wesen onsupber ofte hebbende eeni-
ghe fauten ofte letfels / soo ist qualicken die te
waerden / dooz oorsake vande letfels ofte
fauten diemen daer in bint. Men vint som-
tijts groote Peerlen ende Wincen / die weten
willen d' oorsake van soo grooten valeur / als
die ghesteenten ghesien / en dit heeft anders
gheen antwoort / dan daerom datmen die al-
soo coopt ende vercoopt: want alle dinghen
en is niet meer gheacht dan daermen die om-
coopt ende vercoopt; ende oock soo is daer
rekeninghe ende reden / de reden die daer toe
zijn / dat soo een Diamant van een Quilaer
alleen ghele vijftigh Ducaten / hebbende goe-
de perfectie, dese selfde reden is daer dat een
grooten steen ofte Diamant mach ghelden 30
ende 40. dupsent Ducaten / hebbende groote
ende perfectie naer advenant; ende die ghe-
steenten / so cleve als groote diemen tot noch
toe vercocht heeft / en hebben noot soo leech
ghewest dat sp upt hare rekeninghe en prijs
vercocht zingewest; ende om wel te mogen
waerden die groote Diamant / is nodigh
te weten / te determineren wat een Diamant
ghelt van ghewichte van een Quilaer alleen
ende een Robijn diende om de selfden Dia-
mant te accompaneren / desgelicks een Es-
merault noch min noch meer / ende wel ghe-
determineert hebbende hoe veel quaet dat
het doet / die fauten ende letfels en bruylicheit
die den selfden Diamant soude moghen heb-
ben / ende het selfde afghesaghen inden prijs
gelijc als reden is te waerden Diamant /
Robynen /

Hoemen de
Diamanten
by den ghe-
wichte ende
dicke steen
can / so wel
als upt de
Koningh was-
sende.

Hoe men in
Diamanten
in oude tijden
waerdeerde.

Onsupber
ghescheven
steenen zijn
qualick te
waerden.

Antwoort
en Coningh
by de waer-
de der ghe-
steenten.

Hoemen de
grooten Dia-
manten / en
Robynen / en
Esmeraulten
waerden
moet.

Beschrijvinghe vande Diamanten ende Robynen/ etc.

107

Robynen/ Esmeraulden/ Orientaelsche/ van wat grootte die souden moghen wesen. Wy sullen eerst stellen vande Diamanten: want die ander worden naer den Diamant ghe- waerdeert/ ende sullen verclaren de perfectie die sy hebben moeten. Den Diamant die in als perfect is/ moet van laueur wesen dat den bovensten tafel soo groot is dat twee tafelskens van't laueur vande sijde maecken een tafel van boven/ ende dat het schijnsel van't laueur/ van't onderste vande Diamant die dyt daer van een tafel van boven makē/ ende moet in als diep wesen nae advenant/ en die tafelskens van tersyden moeten hangen naer die tafel so seer als die Brillionen ende Een- ten hanghen naer den appel/ wesen vande ghehele diepte/ ende moet een wepnigh meer lancwerpigh als viercant wesen/ en dat niet meer/ dan dat men effen can kennen welke die lenctē is ende die byete/ ende moet wesen sonder eenighe fauten vande hoeken en can- ten/ en alle die vier hoeken scherpachtigh en supber/ en vangoede waterē/ cristallijnen ende deurluchtigh claer/ datmen niet en can mer- ken dat sy naer eenigen coleur treck/ ende dat sy niet deobigh van water is/ dan claer ende supber/ ende zijnde de Diamant met alle dese perfectie/ gheeft seer wel vijftigh Ducaten/ wesen vande haeren Quilaer/ maer om datmen dese perfectie wepnigh vindt/ ende wepnigh perfoonen verstaent hem/ so sullen wy stellen dat een Diamant van goetheit ende perfectie naer die ghemeene gissinghe van ghewichte van een Quilaer gheeft 40. Ducaten/ ende hier mede sullen onse rekeninghe maken/ ende heb- ben een cleyn ofte groote Diamant/ ofte van wat ghewichte/ goetheit ende quaetheit dat sy soude mogen wesen/ so moetmen eerst concidereren ende weten wat dat sy weeght/ ende als men u niet en can gesegghen/ so moet ghy by u selven concidereren naert oogh/ ende set hem altoos op wepnigher ghewicht als u dunct dat sy mach weghen/ op dat ghy al- toos sekerlick moeght waerden ende bin- nen besten bigben ende hebbeade ghedacht van dat sy soude moghen weghen/ soo hout dat in u memoire/ ende sult segghen aldus: So daer een Diamant waer die een Quilaer woegh/ ende hadde wateren als dese/ en waer soo perfect/ ofte hadde die canten minder by respect als dese/ ofte dat sy hadde eenighe on- supberheyt by respect als dese/ ende alle die deucht ofte ondeucht ghelijck als den Dia- mant soude moghen wesen/ ende concideret wel wat dat soude moghen gheliden een Dia- mant/ wesen vande qualiteit als dien ghy wilt waerden/ ende dat sy niet meer en woegh als een Quilaer, ende hebbende wel ghedetermineert wat dat sy soude moghen gheliden/ eer op het minste als te veel: want het is beter dat ghy een dinc stelt op een prijs die het wel mach gheliden/ als op een prijs daer twijfel aen soude vallen oft het waer- digh is/ sult den prijs in u memoire houden als voorsept is/ ende sult wederkeeren tot het ghewicht die den Diamant weeght/ tē luttel ofte veel/ ende sul't het selve ghewichte du- pliceren/ te weten/ doender noch eens so veel by/ te weten/ soo sy twee weeght/ sult nemen ander twee/ ende multipliceren met malcan- der/ ende seggen 2. maels 2. zijn 4. weeght het drie/ multipliceren met andere drie/ ende ma- ken 6. ende so voort naer advenant/ so suldy alle Diamanten multipliceren in't ghewicht

van wat ghewicht datse soude moghen we- ghen/ ende nemen altoos noch soo veel daer by/ en multipliceren met malcanderen/ ghe- lyck als gheseyt is/ ende dat alsoo daer upt comt ofte dat die somme van sulcken multi- plicatie beloopt/ sult ghy multipliceren met den prijs ofte t'ghelt dat ghy ghewaerdeert hebt dat sulcken Diamant weerdigh is/ we- sende van een Quilaer, ende dat als van ghe- bonden wert vande leste multiplicatie/ dat is den selfen Diamant waert/ ende wesen- de dat in't ghewichte eenighe halve in comen/ gelijck of sy woegh 2. Quilaten, soo sult ghy die altemael in halve Quilaten maken/ wel- ke zijn vijf halve Quilaten, ende sult segghen vijf maels vijf zijn 25. ende dese 25. sult mul- tipliceren met den prijs dat een half Quilaer ghewaerdeert is/ en dat daer van procedeert is de waerdige van alsulcken Diamant/ ende oft sake waer dat den Diamant soo cleyn waer/ dat het ghewicht van een greyn min- ofte meer daer in comt/ soo suldy alle die ghe- wichten reduceren in greynen/ ende multipli- ceren als boven/ en dat van't ghewichte pro- cedeert is de waerdige van alsulcken Dia- mant als ghy wilt waerden ofte waerdeert: Exempel/ daer is een Diamant die weeght twee Quilaten, welke is van sulcken qual- teit dat wesen vande haeren Quilaer, soude 40. Ducaten weert wesen/ ende wesen vande haeren half Quilaer, 10. Ducaten/ ende van een greyn 2. Ducaten/ nu om te weten wat dese Dia- mant van 2. Quilaten weert is/ soo suldy seg- ghen 2. maels 2. zijn 4. dese 4. sult multiplie- ren met 40. Ducaten/ welke is de waerdige/ wesen vande haeren Quilaer, so comt 160. Du- caten/ welke is den prijs van dese Diamant van 2. Quilaten. Als ghy nu hebt een Dia- mant/ welke weeght 2. Quilaten, dat zijn vijf halven/ sult segghen/ by maels vijf zijn 25. dese 25. sult multipliceren met 10. comt 250. Ducaten/ om dat den halven Quilaer cost 10. Ducaten/ dat is den vaer van 40. Ducaten een Quilaer, so comt den Diamant van 2. Quilaer te gheliden 250. Ducaten/ we- sende nu dat een Diamant weeght 7. greynen/ sult segghen 7. maels 7. zijn 49. dese 49. sult multipliceren met den prijs dat een greyn come te kosten/ welke is 2. Ducaten/ so comt te geliden een Diamant van 7. greynen 127. Ducaten/ op dese manier soo kanmen altoos weten wat een Diamant waerdigh is/ als ghy de prijs van een Quilaer ghebe- termineert hebt/ ende daer naer het ghewicht vande Diamant die ghy waerden wilt/ als by dese exempelen verhaelt is/ ende sult alsoo met grooter facilitate u rekeninghe maeken. Daer zijn nu somtijds Diamanten die ma- culen ende fauten hebben en onsupber en on- perfect zijn/ ende en gheliden juist gheen 40. Ducaten/ zijn van mindere prijs naer dat die fauten/ leselen ofte onsupberheyt luttel ofte veel zijn/ en moghen gheliden een Quilaer 36. 35. 34. ende 30. Ducaten/ ofte eenigen anderen prijs/ naer datmen bebindt dat die fauten hem hinderlick zijn. Op dese manier soo ist qualick ende moeplicken te weten wat een halve Quilaer oft greyn soude weerd wesen/ ende sult aldus doen: Soo wanneer ghy ghe- determineert hebt die waerdige van een Qui- laer, naer dat u dunct dat den Diamant sou- de moghen gheliden/ ende dat in't ghewichte vande selve eenige halve Quilaten ofte greynen in quamen/ soo moet ghy eerst weten de vaer

Normen in gheboken ghelaten hant- delen sal om Diamanten te waerden.

Exempel in't waerden der Diamanten van gheboken ghelaten.

Exempel in't waerden der Diamanten van gheboken ghelaten.

Normen han- delen sal in't waerden der Diamanten als sy gheen Quilaten maer seker greynen we- ghen.

Onderreij- tinghe op on- supbere ende ghequeste Diamanten.

Onderstehe
der waerden
van Diaman-
ten als sp
Quilaten/ hal-
de Quilaten
ofte grepen
weghen.

Waerdige der
Robynen die
den Diaman-
ten op hare
ghewichten
verfchappelt
moghen.

Hoemen de
Smeraulden
waerdeert.

Onderstehe
der dunne en
welckynende
Diamanten/
ende haer
waerdeeringe.

Wanneer de
Diamanten
min of meer
weghen van
se schynen.

Hoemen de
rekeninghe
maect in't
waerde der
beter schynen-
de sal wegen
de Diamant.

valet wat hy soude mogen gheben/ wesen-
de van een Quilaet, ende maken dan u rekenin-
ghe dat het vierendeel van sulcken prijs is de
waerdige van een halve Quilaet, soo is dat
wanneer een Quilaet gheft 40. Ducaten/ soo
gheft een halve Quilaet 10. Ducaten/ ende een
greyn derde half Ducat: want vier grepen
is een Quilaet: gheft het Quilaet 36. Duta-
ten/ soo gheft een half 9. Ducaten/ ende een
greyn 2. Ducaten ende een Testoen/ en soo
boozts naer addenant kinnen weten van
alle Diamanten/ van wat qualitept die sou-
den moghen wesen. Dese selfde rekeninghe
maectmen oec met die dunne Diamanten/
Robynen ende Smeraulden/ die van meer-
der prijs zijn/ als wy naemaels sullen seggen/
soo is te weten/ so een Robijn is van sulcken
qualitept dat hy mach acompangeren een
Diamant van een Quilaet gheft 70. Duta-
ten/ ofte datter zijn die in't ghewicht acom-
pangeren van een halve Quilaet ofte gre-
pen/ so moeten zijn rekeninghe maken met
halve Quilaten ofte grepen/ ende is u altoos
noodig den prijs van een Quilaet, ende sult
weten dat het vierendeel van 70. Ducaten
gheft een halve Quilaet, ende het vierendeel
van dat een halve Quilaet comt te kosten/
dat is den prijs van een greyn/ ende sult alsoo
u rekeninghe maecten naer den prijs op dese
selfde manier vande Smeraulden/ elck naer
zijn prijs ende ghewicht. Daer zijn nu som-
miche Diamanten die dun zijn ende hebben
een groote schijnfel/ de welke gheben meer
dan sp weggen/ ende minder dan sp schijnfel
hebben/ hebbende een Diamant een gantsche
dunne tafel ende wat leech/ hebbende boven
zijn perfectie in't laveur ghelijck als wy seg-
ghen vande dicke Diamanten die perfect van
tafel/ syden ende hoecken zijn; Dese sulcken
Diamant gheeft een schijnfel van twee/ ende
weegt maer een/ waerom hebbende het schijn-
fel van wat groote dat het soude moghen we-
sen/ wesen de boven gewoont en in perfectie/
ende onder gheheel dun/ soo moegdyt altydt
u rekeninghe maken/ wesen de onder dun/ dat
sp die helft minder weeght als sp schijnt/ ende
is dat sp eerst onder niet gheheel dun is/ sal
meer weggen/ maer t'ghewicht en doet hem
gheen profijt; ende hebbende die tafel boven
clepnder/ ende die syden grooter/ so sal sp oock
meer weggen/ maer het ghewicht en comt
niet te profijt/ ende moeght altyt u rekenin-
ghe maecten dat sp de helft weeght van dat
sp schijnt/ ende wesen de van onder niet ghe-
heel dun/ sal meer weggen/ maer het selfde
ghewicht en is hem van gheender weerden/
ende hebbende die tafel clepnder/ en die hoer-
ken ende syden groot/ soo sal sp oock meer
weggen/ maer t'ghewichten comt niet werg
toe te goet/ ende moeght altoos u rekeninghe
maecten dat het maer die helft weeght van
dat het toont: want eernent concerteert ende
herept/ so salt ghenoech verliesen van dat het
meer weeght; ende soo daer waren Diaman-
ten die de tafel groot hadden van buypen van
sulcken fatsoen/ ende de canten cleyn/ dese en
sal niet half weggen ghelijck hy wel thoont/
en daerom en is hy niet te quader/ dan als
die canten feer veel te cleyn waren; So daer
een Diamant waer onder gheheel dun/ ende
boven ghelaureert/ ende hebbende die andere
perfectie als dat behoort/ is weert/ wesen de
van een Quilaet alleen 70. Ducaten/ ende heb-
bende eenige fauten ofte maculen/ een jegelick

mach concidereren het quaat dat hem die fau-
ten doen/ ende conforime van dien soo mach
men die den prijs setten en waerden/en ma-
ken daer naer zijn rekeninghe ghelijck als van
die dicke Diamanten/ doende altoos zijn re-
keninghe vande helft van't ghewicht dat hy
schijnt te hebben/ te weten/ soo hy schijnt te
hebben 2. Quilaten, maecten die rekeninghen
van een Quilaet, ende soo hy thoont te hebben
dye Quilaten maecten de rekeninghe van ses
grepen/ welke is die helft/ ende soo in't ghe-
wicht comen eenighe halve Quilaten/ so sult
ghy besien den prijs die het gelt/ wesen de van
een Quilaet, ende hoe veel dat het die halve
comt/en hier mede u rekeninghe maecten als
bozen verhaelt is, by de dicke Diamanten
ende inde grepen/ desgelijck: want daer en
is anders gheen differentie als inden prijs:
want een perfecten ende supberen dunnen
Diamant van een Quilaet gelt ende is waert
70. Ducaten/ ende also in meerder ofte min-
der ghewicht naer addenant/ etc.

Dat 89. Capitael.
Vande Robynen.

S wannere ghy hebt een Robijn om
te waerden/ die ghelaureert is ta-
fels gewijs/ ende dat sulcken Robijn
dient om te acompangeren een Dia-
mant vande selfde ghewichte ofte Quilaten/
ende so veel Quilaten inde coleur/ en so wan-
neer dat sp heeft 24. Quilaten inde coleur ende
perfectie/ ghelijck als Gout van 24. Quila-
ten/ soo ist booz seker dat hy sijn is ende goet.
Den Robijn en vercoopenen niet by ghe-
wichte/ ende dat om dieswille dat hy gheen
seker dichte en heeft: want veel maecten die
dun booz sinnelichhept/ ende om haer beter te
kopen om den gront ofte bladen daer onder
te legghen/ ende mach oock wel dun wesen/
maer niet al te veel dat het hem eenighe leet-
sel doet. Soo een Robijn gheheel ende gantsch
perfect waer/ so inde coleur/ supberhept/ dic-
hept/ in't laveur ende fatsoen/ gheft 100. Du-
caten: maer daer zijnder wepnigh die gheheel
perfect zijn/ principaelick als sp groot zijn/
hebben altoos eenige fauten ofte besmettinge
die bedekt zijn en verborghen/ en ander dier-
ghelijcke/ ende die de rechte perfectie heeft
vintmen wepnigh/ en oock wepnigh hebben
daer rechte verstant af/ daerom soo sullen wy
stellen/ om onse rekeninghe te maken/ dat een
Robijn/ die in ghemeen verthooninghe ghe-
houden werdt booz perfect en goet/ is weert
70. Ducaten/ waer mede sullen onse rekenin-
ghe maken. Soo dat wannere een Juwelier
ofte Steen-slijper een ander onderzucht
van een Robijn/ die welke hy niet by hem
en heeft/ dan alleenlick seft aldus: daer is een
Robijn vande groote die mach acompange-
ren ofte ghelichschap houden een Diamant
van so veel Quilaten/ ende heeft soo veel Qui-
laten van coleur/ waer booz den anderen ghe-
noech verstaet wat coleur ende groote dat hy
heeft; hebbende nu een Robijn ofte Robynen
tafelen ofte onghesprent/ ende sult die waer-
deren/ ofte wilt weten wat die gheben/ sult
hy u selven concidereren ende segghen aldus:
soo daer waer een Robijn die niet grooter en
waer/ en alleenlick dienden om te acompan-
geren een Diamant van een Quilaet/ en dat
sp van sulcken coleur/ supberhept ende qua-
litept als dese groote/ ende dat sp hadden die
fauten

Hoemen de
gheboeken ge-
wichten van
beter schynen-
de dan weert
de Diamant
waerdeert sal.

Kentepcken
om of oprecht
te Diamant
te kennen.

Soz faet waer
om dat men
de Robynen
niet by't ghe-
wicht ver-
coopt.

Hoe veel een
oprecht Robijn
waert is.

Op wat ma-
nier dat men
de Robynen
waerdeert sal
teghen de
Diamanten.

fauten naer respect als dese / wat soude gel-
den / ende wel gheconclereert hebbende die
qualiteit / goethepdt / ofte quaethepdt / ende
fauten / hoe veel dat het abateert / ende den
prijs gheselt hebbende dat hy soude mo-
ghen gelden / wesen om te acompaengeren
een Diamant van een Quilaet / dese prijs
houdt in u memoire / ende besiet den Robyn
wel wat groote dat hy heeft / ende wat ghe-
wichte van Diamant / met die heele diepten
dat hy soude moghen acompaengeren / ende
oock oft sy noch rait ende ongeslepen is / con-
clereert hoe veel dat sy af sal moeten gaen
in het slippen / ende van wat groote dat sy
sal bliuen naer datse ghelaupert is / heb-
bende albus ghedetermineert / ende wat ghe-
wichte van Diamant dat hy mach ghel-
schap houden / soo suldy nemen noch soo veel
ghewichte / ende multipliceren dat met het
ghewicht dat ghy ghewonden hebt / dat het
soudelgelden acompaengerende een Quilaet /
ende dat daer van procedeert / dat is de waer-
dij van alsulcken Robyn / in somma dat
wanneer ghy ghedetermineert hebt wat ghe-
wichte van Diamant dat hy mach ghel-
schap houden / suld u rekeninghe maken ghe-
lyck als oft een Diamant waer / ende dat
procedeert van het ghewicht / suld met den
prijs multipliceren / het welcke ghy bebindt
dat gelt ghelischap houden / een Diamant
van een Quilaet alleen. Die Robynen die
ongheslepen zijn / ende gheen Tafels moghen
werden / is te versien / dat wanneer sy beter
alsoo ongheslepen zijn / alse gheslepen soude
wesen / desen salmen concluderen den prijs
naer den Diamant / dien hy mach ghel-
schap houden / ende die hoogste ofte diepte
van de Steen / ende daer naer die colur / en-
de goethepdt / ofte quaethepdt / ghelyck als
het valt / ende maeken daer naer zijn reke-
ninghe ghelyck als van de Tafelen / ende ghe-
slepen / ende van die Diamanten / Daer zijn
oock Diamanten die en zijn gheen satsoen
van Tafels / ende hebben goet satsoen voer
eenige Juweelen / ghelyck als zijn die pun-
ten die kantigh / herten / ende ander dierghe-
lijcken labueren / om die fautten daer uyt te
doen / ende worden alsoo ghewicht om die
ghewichte ende groote te houden / wesen-
de van dese perfecte op zijn manier / en gelt
soo veel niet als die Tafels : want hebben
dickwils te veel dichtten onder / het welcke
ghewicht maect : maer en is tot gheenen
profft : maer doet eer schade / ende wesen-
de gheheel ende gants dan onder / ende hebben
de van bukten alle andere perfectien in als /
is soo veel waert als een Tafel die dick is /
met zijn gheheele diepte / het welcke is ses en
veertigh Ducaten / wesen- de van een Qui-
laet / ende hebbende van dese eenige / suld
daer met handelen als niet de ander / te we-
ten / suld concluderen wat dat sy soude mo-
ghen gelden / wesen- de van een Quilaet / ende
maken daer naer die rekeninghe ghelyck van
de ander als voorsept is.

Das 90. Capittel.

Van de Orientaelsche ende ouden Esme-
rauden : want die vande Eylanden van
Spaensch Indien en is noch niet
gherefolveert oft sy sijn
zijn ofte niet.

Die oude Juweliers seggen soo veel
almen vande een Esmeraud die per-
fecte waer in als / te weten / van co-
leur / supberhepdt / satsoen / ende dick-
te / dat hy weerdich soude wesen soo veel als
die Diamanten / het welcke naer onse reke-
ninghe wesen soude 120. Ducaten / ende ick
gheloofte wel dat het waerachtich is / Maer
tot noch toe en isser noyt ghewonden die in
als perfecte is gheweest / noch groot noch
cleyn / Men vinder wel die perfecte zijn / te
weten / van colur ende satsoen : maer van
supberhepdt ende claerhepdt niet een : want
hebben altoos eenighe vertichepdt van bli-
nen / ghelyck als groen crypt / ende dierghe-
lijcken / waeromme sullen wy om onse reke-
ninghe te maeken / stellen als dat een Esme-
raud in ghemeeen verthooninghe / estimatie /
ende perfectehepdt / ghelt tachtentigh Duca-
ten / wesen- de van de groote dat hy soude mo-
ghen ghelischap houden een Diamant van
een Quilaet alleen : want alst dat hy eeni-
ghe groene crypden van binnen in heeft / alse
niet te veel en zijn / woyle al eben wel voer
perfecte ghewaerdeert / hebbende alle de an-
der perfecte die sy behoort / hebbende nu een
Esmeraud ofte Esmerauden om te waerde-
ren / het sy ongheslepen ofte een Tafel / is
eerst noodich te concluderen die groote / en-
de wat ghewicht ofte groote van een Dia-
mant dat hy soude moghen ghelischap hou-
den / ende daer naer soo besiet die fautten of-
te goethepdt dien hy heeft / ende aenmerckt
wel wat dat eenen alsulcken Esmeraud son-
der weert wesen / als hy niet groter en waer
als een Diamant van een Quilaet / ende dit
wel ghedetermineert hebbende / soo suldy u
rekeninghe maeken ghelyck als met die Ro-
bynen / welcke is te nemen het ghewicht van
de Diamant / daer ghy hem by vergheleken
hebt / ende multipliceren dat met noch soo
veel / ende dat daer van procedeert / multipli-
cieren met den prijs / die ghy die een Quilaet
ghewaerdeert hebt / ende dat daer van comt
is de balur van alsulcken Esmeraud / ende
op dese manier suldy doen met alle Esme-
rauden die ghy waerdenen wilt / het sy groot
ofte cleyn / goet ofte quaet / altoos wel con-
clereende die fautten / quaethepdt ofte goet-
hepdt die hy soude moghen hebben / ende
naer dien hem waerdenen / ende den prijs stel-
len / ende soo daer halve Quilaten ofte grep-
pen in het ghewichte (van de Diamant / daer
ghy hem by ghelijck) waer / soo moet ghy u
rekeninghe maeken met halven ende grep-
pen / als van de Diamanten ende Robynen /
hier vooren verhaelt is. Wanneer ghy
wilt waerdenen eenighe gheslechten / is u
noodich goede opsicht te hebben / ende con-
cleren soo het Diamant is / van wat wa-
ter / ende satsoen / ofse al zijn diepten heeft
ofte meer / ofte onsupber is / of eenighe fautten
nen de kanten zijn / oft in het labuur / ende
wat schade ende abatement dat het hem wel
doet / inde waerdij ende prijs van de perfec-
te op dat ghy niet en dwaelt in het setten
van de prijs / ende wat dat hy soude moghen
ghelden / wesen- de van een Quilaet / om alsoo
daer naer u rekeninghe te maeken als ver-
haelt is. Soo het een Robyn is / aenmerckt
wel van wat groote dat hy is / en wat ghe-
wichte van Diamant dat hy mach accom-
paengeren / ende set hem altoos in minder
groot

Hoe veel dat
een perfecte
Esmeraud
waerdich is.

Hoe veel dat
een ghemee-
ne Esmeraud
waerdich is.

Wat siichpre-
voer perfecte
ghewaerdeert
worden.

Hoe dat men
een Esmeraud
waerdenen sal
coggen een
Diamant.

Instaete
ofte grepen
inde Diamant
waeren / so
die tegens de
Esmerauden
rekenen sal.

Wat siichpre-
voer in de
waerdenen sal
de Diamant.

Des ghelijcke
vande Robyn-
nen.

Daermen boel
acht slaē moet
op 't waerdere
wants Robp.
1713.

Beschreibung
von de Espi-
nellen.

Golear en ge-
baene van de
Esquellen.

Waar was
dat de Juwe-
lie's de Ro-
baffen hondt.

Wat een Spi-
nelle boert is
die een Vla-
mant van een
Quilaet ghe-
felschap hout

Goet ende op
wat manier
de Ballapfen
vercocht waer
147.

Das 91. Capittel.

Die Orientsche Peerlen zijn beter als die van Spaensch Indien/ ende hebben oock avantagie inden prijs: want gelden meer/ ende hebben beter glants/ en zijn claeerder/ en schoonder/ ende die van Spaensch Indien zijn donckerder/ en dober van color: alle int gemeen/ daer worden oock wel sommighe ghebonden/ die die van Portugaels Indien gheen avantagie e gheben in schoonheijt: maer sijn seer wepnigh: maer om onse rekeninghe te maeken/ sullen alleen serten die beste ende goede Peerlen op eenen prijs. Een Peerle die in als perfecte is van water ende glants/ en schoonheijt/ en sonder purgiens/ en van satsoen wel ront/ ofte ghelijck een Peer wel ghedraept sonder compelen/ ghelt wel/ wesende van een Quilaet in't ghewicht/ een Duraet: en hier met sullen onse rekeninghe maerken ghelijck als met die Diamanten/ Roypnen/ ende Smirauden/ ende soo die eenighe fouten in die wateren/ claeherheijt/ satsoen/ ofte dat sy eenighe purgiens ofte andere ghebeken heeft/ een pghelijck mach considereren hoe veel dat het hem schadet van de perfectie/ ende naer zijn goetheijt ofte quaetheijt moeten hem zinen prijs setten/ ende hebbende die prijs gheset/ salmen besien wat dat sy weert/ ende als dan zijn rekeninghe maerken/ ghelijck als vande Diamanten/ Roypnen/ ende Smirauden/ noch min noch meer/ ende soo daer eenighe ghereghen ofte snieren Peerlen waren/ te weten/ aen een Dvstigh/ ofte Keetens ghewijs/ is noodich datmen se wel besiet: want daerder veel zijn/ en moghen niet altemael ghelijck zijn/ ende wescide die groote die beste/ ende die ander naer advenant is goet: want met die goetheijt van de grooten mach wel passeren die quaetheijt van de clepena: maer als t'contractie is/ so is het quaet weert. Daer mede ghenoech is voer die daer lust toe heeft/ om altoos te brenen tot een memozie/ ende die reste dat daer en soude moghen selgeren/ tot meerder claeherheijt ende kennis/ moghen haer altoos beraden met die rechte Juwellers ende Diamant-sippers/ die daer in erbaren zijn/ ende tonnen haer altoos lichtelijcken met dese instructie behelsen/ om hem niet al te enemael te betrouwen/ op die gheen die altoos ben meesten prijs ende haer eyghen baet soetken/ etc.

Onderscheit
 tusschen de
 Werken van
 oost ende west
 Indien

Woe dat der
rekeninge
der sal werten

Opmerking
ghe alster van
Beertlen by
anderen ge
rechten sijt.

28.10.19
aan 20
ende d
handel

Cor bu
 de de w
 ghelick
 de Cor
 aan 20
 nae 12
 wesen
 waren

besch
banze
ban se
Engli
in A
nbe r
epide
tracht

Clach
de Itte
ober
gelsche
Capit
Gym

Wat
niet
de
niet
woy
Eng
ant

Das 92. Capittel.

Van sommige gheschiedenissen
in Indien, den tijdt mijnder
residentie aldaer, &c.

Inde maendt van December An. 1583.
zijn gecomen inde Stadt ende het Ep-
landt van Ormus, vier Engelschen/
die welcke quamen van Alleppo uit
Suria.

Suria, al waerfe gheromen waren upt En-
gelandte weten / te water dooz die Eftrecho,
van Gibraltar tot Tripoli, een Zee-ftadt en-
de Haven in het landt van Suria, al waer al-
te koopmanschappen gheloft ende gheladen
werden / en van daer telande verboot naer
Alleppo, het welcke zijn neghen dagh rep-
sens / ende in Alleppo refideren die Coopli-
den van alle Natien / als Italianen / Fran-
fopen / Enghefchen / Armenen / Turcken /
ende Mozen / een peghelick in zijn ghelof
ende Wet / op treibupt vande grooten Turck;
alhier wort grooten handel ghegeven / over-
mits dat van hier gaen alle jaren twee Caf-
felen, dat is: een Kantade van volck en Ca-
mellen / die naer Indien / Perfen / Arabien /
ende alle die onligghende contrepen repfen /
ende haren handel drijven van alle waren /
foo int byenghen als in halen / als ick op een
ander plaetse ghevoert hebbe. Dye van dese
voorzeppe Enghefchen waren toe gemaeckt /
van de compaengie van de Enghefchen in
Alleppo, om te beften of men in Ormus kon-
te eenigje factoye toe maken / om alfo al-
daer hare traffique ende handel te drijven /
ghelick als die Italianen / die in Ormus Goz, ende
Malacca hare factorenen hebben / en drijven
eenen stercken handel / foo in gheleenten /
Peeren / als in andere waren ende Specerien
van het landt / het welcke altesamen over land
naer Venetien ghevoert wert; Een van dese
Enghefchen hadde voornicht noch eens in
Ormus gheweest / ende goede informatie van
als mede ghenomen / op welke boert fp al-
daer quamen / biengende seer veel goets met
als Lakenen / Saffaen / alderhande glafen /
ende clepne cremepe / als Spiegelghes / Wefen
en dierghelicken rupch / in somma van alle
clepnicheyt dat men fouden mogen verferen /
ende hoewel dat dese koopmanschappe wel
goet gelt belien / niet tegenlaende was maer
een bederckfel om op haer geen opficht te heb-
ben : want hare principaelle intentie was
om een groote partje Edele gheleenten te
coopen / als Diamanten / Peeren / Klappen /
etc. waer toe brachten een groote fomme van
gelt ende Gout / ende dat int heimelijck om
gheen fchade teliden / en daer beut in ver-
gel te comen; albus in Ormus wefende / heb-
ben hare winckel onghelofte ende beginnen te
vercoopen / het welcke fienende die Italianen
die aldaer hare factoye hebben / als ghefeyt
is / byzefende by foo verter als dat dese En-
ghelchen dese in tel haer daer wel bevonden /
datse fouden continueren / ende daghelicks
vermeerderen / het welcke fonde wesen tot ha-
ren grooten achterdeel ende verlies; Deb-
ben terfont ghesocht alle lifichende fulckas te be-
letten / waer toe zijn ghegaen by den Capi-
teyn van Ormus, met namen Don Gon-
lo de Menefes, segghende: hoe dat daer En-
ghelchen gheromen waren in Ormus, die
welcke waren ghesonden om het landt te be-
fpen / ende daeren boven dat het ketters wa-
ren / waer dooz en font niet te lijden / dat men-
se fouden laten gaen om te examineren ende
te caftigeren / tot exempel van anderen; De
Capiteyn die de Enghefchen goetgunftich
was / dooz dien dat een van de Enghefchen
die daer te boogen gheweest hadde / hem fom-
mitghe giften vereert hadde / waeromme en
heeft daer niet in willen verftaen haer te on-
derfoecken; maer heeftse ghescheept met alle

hare goederen in custodio en goeder bewaerin-
ge / in een Schip dat naer Goa fouden varen /
ende heeftse gefonden aen den Vigorey, als dat
hyse aldaer fonde onderfoecken ende exami-
neren naer zijn goet duncken / al waer ghear-
riveert zijnde; Worden in de ghevanckenisse
gheworpen; ende ten eerften gheexamincert
oft goede Chrijften waren / ende overmits
datse qualijck ende seer wepnich Portugees
consten fprecken / van twee van haer fpreken
goet duys / om datse sommighe jaren in dese
Landen verkeert ende ghehandelt hadden /
waerom haer worden ghebracht eenen duys-
fchen Jefugt / natureel van Bugge in Vlaen-
deren / die aldaer by de dertich jaren gherefi-
deert hadde; Dese selfden ginch haer onder-
foecken ende bichten / waer inne haer de boert
foo wel wiften te doen / dat sp gheabsolbeert
werden dooz goede ende Catholijcke Room-
fche Chrijtenen / doch ghehouden booz suspect
om dat sp byeenbelinghen / namelijcken En-
ghelchen waren / ende oock die Jefugten
blaefden haer de oopen vol segghende: dat
menfe fouden ghehanghen naer Portugael
fepnden / ende dat sp haer fouden willen bege-
venom Jefugten te werden / waer mede haer
beloofden by te houden van alle lasteringhe /
moeyten / ende opfpreck; Ende de doofsaek
dat haer die Jefugten daer foo sterck toe
perfuadeerden / was om diefwille dat den
duysfchen Jefugt int fceeret van haer ver-
ftaen hadde / van de groote fomme ghelts die
sp by haer hadden / om die fomme in haer
clauwen te crighen; want haer eerfte belof-
te ende Voto van haer oorden / is in als te
procureren de welbaert ende vermeerderin-
ghe van haer oorden / het comt van waer het
comt / ende hoe wel dat die Enghefchen hier
gants teghenftreden / ende teghens waren /
segghende: dat het hare ghelegghentheyt niet
en waer / niet te min brachtent foo veer dat
een van haer / het welcke een Schilder was /
die alleen inde compaengie van d'ander En-
ghelchen gheromen was om't gheselschap /
om eenighen fortuyn te foeken: maer niet
van de compaengie uptghesonden; Dese eens-
deels dooz byzefe / ende eensdeels dooz noot /
liet hem ghesegghen / ende heeft het woort
ghegheven van Jefugt te worden / ende hoe
wel dat sp wiften dat dese niet ten beften en
hadde / nochtans om diefwille dat het een
Schilder was / die daer wepnich in Indien
te vercomen zijn / ende sp hem grootelijcken
van doen hadden / om haer Kiercke te ver-
etieren / ghelijck sp meenden om niet / dat haer
anders groot ghelt kost / fulcks van Portu-
gael te doen comen / waren blijde / met hope
dat sp d'ander oock noch fouden crighen /
met alle die proepe van het ghelt / in fomme
maecten desen Schilder Jefugt / al waer
hy sommighe daghen was / en gaben hem
ghenoech te doen / ende bewefen hem groote
eere ende goede tractatie / ende dit alles om
alfo de ander te locken; Die ander byz
bleven in het ghevanckenis mistroostich /
om dat sp niemant en verftonden / noch
verftaen worden dan seer wepnich; Ten
lesten werden haer ghesepdt dat daer; Peer-
landers by den Hertf-biffchop woonen / dat
sp die fouden doen roepen / waer mede sp haer
seer verbliden / ende deden my ende noch
een ander duys bidden / dat wy haer eens
wilfen comen fprecken / dat wy terfont
deden / al waer sp het ons met weenen
ooghen

d'Engelchen
werden van
Ormus nae
Goa gefonden
ghehanghen.

d'Orfack
waerom dat
de Jefugten
de Enghefchen
vermaecte tot
de Jefupfche
leer.

Wat de Jefu-
fupen eerfte
belofte is alfo
Jefupfche
den.

En van't ge-
felfchap wort
Jefupf.

Beschijvinge
van alleppo
ende de coop-
handel aldaer.

Tot wat fin-
de de Enghe-
fchen van de
Cooplieden
van alleppo
nae Ormus
gheladen
waren.

Beschijvinge
van den reys
van sommighe
Enghefchen
in Ormus
moet toe
ende sp waer
crachten.

Crachten van
de Italianen
over de En-
ghelchen aende
Capiteyn van
Ormus.

Wat dooz
fack is dat
de Capiteyn
niet bevrecht
woye om de
Enghefchen
aende caffen.

De gebangens
verlochte met
boeghtocht
te comen.

Op wat boeght
tocht dat sp
upt de geban-
gens verloft
werden.

Boysaertwaer
dooz de En-
ghelichen in
groote credit
raecten.

Wooz wat
middel d'En-
ghelichen
een peggelich
benint werdt

Nieuwe aen-
pooringe van
de Jeshuten.

ooghen elaecheden / alle de materie van stuck
tot stuck / ghe. ych als ghesepdt is / ende dat
mogghelych wesen / wy haer wilden behul-
pich wesen / om upt die ghevanghenis te ra-
ken op boegh / ende soomen op haer pet wist
te segghen / sy wilden altoos de rigeur van
de Justitie onderdanich wesen / ende haer
verantwoerden / ende soomen anders vonden
meer dan dat het repende Coop-mannen
waren / die haer psoft van coop-handelin-
ghe sochten / dat menise dan souden castigen /
hier mede zyn wy van haer ghescheyden / ende
hebben haer ghetooft niet beloften / ons best
te doen / in somma verregghen soo veel van de
Nert-bisshop / dat hy by den Vigorey ginch
onse supplicatie over gheven / ende heeft
hem soo verre gheperluadeert / dat hy daer
in consenteerden dat menise soude los laten /
ende haer gaet weder gheven / intus dat sp
souden boegh setten van 2000. Pardawen /
upt het land met te repen tot dat daer an-
ders in boeghten ende geordineert was / Met
dit bevel hebben terfont eenen Boeght / een
van de principaelste ghebonden / die terfont
boegh bleef 2002 die 2000. Pardawen / ende
die Engghelichen gaven hem inde handt 1300.
Da. danwen in gelt / ende om datse niet meer
in gheret ghele seiden te hebben / betrouwen
haer / om die wille dat hy sach die menich-
te van de koopmanschappen die sy hadden /
waer mede den tallen tyden noodich wesen-
de / wel mede meenden te voldoen / Hier mede
gheraecten die Engghelichen upt die ghevan-
ghenis / ende huerden een hups / ende begosten
haer winckels booz te doen / soo dat sy veel
neers hadden / ende gheraecten terfont in
groote kennisse / want respecteerden altoos
die Edel-mannen / ende principaelsten die sy
haer koopmanschappen vercochten / doende
groote courtoisie ende bereeteninghe / waer me-
de gheraecten in grooten credit / ende van
een peggelich benint / soo dat haer een peder
groote gunst toe doech / ende in als gheer
ghesavouert souden hebben / ende bewesen
ons int particulier groote vrientschap / om
mens wille haer den Nert-bisshop altoos
veel goets bewees / ende een goet herte thoon-
den / het welke sy oock wel wisten te vergel-
den met offerten van presenten / hoe wel sulck
van hen upt pet ontfanghen wert / noch nim-
mermeer dan yemant anders gisten oft ga-
ven heeft willen anveerden / Desghelichs
hielven haer seer Catholichs ende bevoet /
hooyende alle daghe hare Wiffen / met hare
Parer-nosters in de handt / in somma dat sy
in soo goede reputatie waren / datter niemant
quaer ooght / en dat min is / quade ghebachten
op hadden / het welke die Jeshuten gants
niet aen stont / om tot haer voozumen te
comen / waerom niet aen lieten haer ver-
veert te maken / met desen duyschen Jeshute
dat menise soude naer Portugael seyn den aen-
den Engheligh / en datter souden in haer Cloo-
ster begheven / sy wilden van als bevyen /
en dat hy haer sulck advertierden als vrent /
ende dat hy sulcks booz seker wist / sulcks
in secrete hy den raedt ghesloten te wesen / en
dat men alern wachten naer die Schepen
van Portugael / cude meer andere dusdan-
ghe propoosten / om haer vrees aen te yagen /
ende haer meeninghe ten effecte te brenghen.
Die Engghelichen en doosten haer niet wel af
segghen / dan senden datse noch wat wilden
verlooven om haer beract te nemen / waer-

mede lieten de Jeshuten op goede hope / ghe-
lych als my den eenen / ende principaelsten
Engghels-man / met namen Iohan Nhubs
sels dichtwils gherlaecht heeft / dat hy niet
en wiste wat beghinnen / om hem te verlossen
van dese quellinghe / int eynde hebben onder
haer gheresolueert / haer weghe packen ende
te ontsieden / ende hebben hemnelich dooz
goede vrenten / haer ghele gheimploeyt in
ghesteenten / waer toe was een van haer een
Steen-spyer / ende alleenlijck om sulcken
affecten niet gheromen / dit aldus ghesloten
wesen / en hebben niemant dooven open-
baren / noch en betrouden ons soo veel niet
toe / hoe wel dat sy ons alle hare andere sette-
ten ende aenflaghen gheopenbaert hadden /
in somma zyn op een Pincerter dagh gheva-
ren upt vermenen / ditz inglen van Goa / den
de mondt vande Aebier / op een lande ghe-
naemt Bardees / met veel ghelaet van spijen
ende dranchen / om dat men gheen quaet ver-
moepen en souden hebben / larende haer hups
ende winckel met sommigh goet dat noch
over ghebleven en onbetocht was / ende
eenen duyschen jonghen die wy haer besichte
hadden / om haer goet ende hups waer te ne-
men / Dese was in hups gebleve sonder oock
pet te weten vanden aenflagh / aldus weseide
in Bardees / hadden by haer een Patamar /
welcke zyn die Indiaensche Bodri / die de
vrienden inde Winter van een plaets op de
ander draghen / de welke sy daer toe ghe-
rocht hadden / ende om dat tusschen Bar-
dees ende het baste landt maer een cleyn en-
de half droogh d'vierken is / zyn daer ober
ghespaert / ende alsoo ober landt deur ghe-
garn / sonder datter opt meer daer naer sy-
dinghe af ghehoort is / doch vermoeden dat
sy in Alleppa ghecomen zyn / als men daer
naer wilde segghen : maer gheen sekerheyt
daer af en was / Daer meeste betrouwen
was / om dat den eenen ende principaelsten
van haer / Iohan Nhubs / was pet ervaren
inde Arabische Tale / welke deur alle die lan-
den ghebruykt werdt / oft ten minsten ver-
staen is : want seer ghemeen ober al ghe-
sproken werdt / ghelijck by ons het Fran-
soys / Die tydinghe comende in Goa / was
daer een groote tumulte ende murmuratie
ouder het Volck / ende wy wel dapper ver-
wondert : want veel vermoepen dat wy
daer raedt ende daet toe ghedaen hadden / en-
de den boegh heeft terfont het goet besla-
ghen / dat daer noch ghebleven was / welke
mocht bezaghen in als 200. Pardawen /
ende heeft terfont het gelt dat hem die En-
ghelichen ghegheven hadden / met dit ander
van het goet overghelevert / ende die reste is
hem vande Vigorey quijt ghescholden / Die
dese blucht vande Engghelichen meest speet /
waren die Jeshuten / om die psope die sy hier
deur verlozen / die sy meenden seker te heb-
ben / ende den duyschen Jeshute quam by ons
vraghen oft wy daer pet af wisten / segghen-
de : dat hadde hy sulcks ghebaert / dat hy zyn
dinghen wel anders bevelt souden hebben /
want seiden dat hy eens van haer in handen
hadde een sack met 40. dupsent Venetsean-
ders / (elck Venetseander doet twee Pardaw-
wen /) ende was inden tijdt van hare ghe-
banckenis / ende dat sy hen altoos gorhe
hope hadden ghegheven / om zinnen wille
te voldoen / op welke beloften hy haer tegel-
weder gaf / het welke sy anders soo licht niet
weder

Deoemmen
vande Engh-
elichen om de
Jeshuten te
ontvullen.

Op wat dagh
en inder
de Jeshuten
ontvullen.

Beschrybinge
van een Pa-
tamar.

Waar op de
de vrenten
Engghelichen
meest betrou-
den.

Om de
quijt
na de
stroe

Woeu
hoen
enfat
werdt

Woeu dat de
blucht vande
Engghelichen
meest ghespeet
een heeft.

Welck
verich
plaet
statu

Beschrijvinge van verschepden geschiedenissen in Indien.

113

Weder ghecreghen souden hebben/ofte mogelick in meerder / gelyck hy selfs mondeling betuyghden / in somma seiden dat hy nu eerst verstonde dat het Kerckers ende bespieders waren / ende meer ander dysent blasphemien die hy van haer seide. Die Engheleman die Jeshu geuorden was / hoozende dat zijn gheselschap gheuecht waren / ende siende datmen hem niet soo goede tractatie begheft te doen / als men hem in t eerste wel bede / heeft herouwen ghecreghen / ende ghegelyck als hy noch gheen belofcen ghebaen hadde / ende gheraden wesen dat hy daer weder souden uptgaen / dat hem niet en souden gebreke blyuen het Clooster synen cost te winnen / ende oock dat hem die Jeshuten teghen synen danck niet houden en comen / aenghesien dat sp op hem niet en wisten te segghen. Soo heeft hy het gants af ghesepd / dat hy gheuen sin en hadde ont in het Clooster te wesen / ende hoe wel sp alle haer neersticheit deden om hem daer in te houden / is daer uptgegaen / ende heeft blyuen het Clooster een hups ghehuert / ende zijn vinctiel opgheset / in somma heeft gheuech werck ghecreghen / ende is daer in het leste ghetroon met een Mestice ofte Dochter / aldaer ghebaen / soo dat hy zijn rekeninghe gemaect heeft / zijn leven aldaer te resideeren. Van dese Enghele creegh ick seer vze de informacie / van alle die weghen / handel / reysinghe vande landen tusschen Alleppo ende Ormus / ende alle die gheschiedenisse ende ghemeeen ordinarie / die sp in hare vopagie oder landt onder houden / ende vande piecken ende steden diese deur trecken / ende sint desen Engheleken ende haer gheschiedenisse en zijn daer noyt meer eenighen Engheleken ofte vzeindelinghen in Indien oder landt ghecomen / dan alleentlick Italaenders / die het hare daghelijckse neeringh is / gaen entcomen / etc.

Op dese selfde tijdt zijn in Goa ghecomen / van het Eplande van Iapan / in compaengie vande Jeshuten / vze Prinzen ende Coninghs kinderen / en waren ghecleet ghelijck Jeshuten / en boven die vijftien / seftien jaren niet out / ende waren in meeninghe duer instellinghe van de Jeshuten / naer Portugael te varen / ende soo voozts naer Iapanen by den Paus / om alsoo groot profijt / privilegien / ende vzeheps vooz die Jeshuten te verweken / welke alleen hare intentie was / ende bleuen in Goa tot het jaer 84. en voeren doen naer Portugael / endesoo voozts nae Spaengien / al waerse vande Coningh / ende alle die Spaensche Heeren / met groote eeren ontfanghen werden / ende met giften ende gaven beschoncken / het welke die Jeshuten al naer haer streecken. Van daer trocken naer den Paus / al waerse verwozden groote privilegien / ende liberteyten / ghelijck als wy inde beschrijvinghe van het Eplande van Iapan eensdeels verclaert hebben. Zijn voozts deur reys ghelyck Italien / als Venetie / Mantua / Florensa / ende alle d'ander plaetsen ende heerlijcksheden van Italien / al waerse ober al grootelijck begifte ende begaest worden / met groote eere / en dat deur die groote senjorie ende wonderen die de Jeshuten van haer publiceerden / in sonderda zijn met dese selfde triumphen weder gekeert naer Madrid / al waer sp vande Coningh niet groote eerbiedinghe / siaren afscheydte quamen nenten / met groote recomandanten aen de Vicoirey / ende alle

Capiteynen ende Begierders van Indien / zijn weder van Lisbonen gheschepden / ende Scheep ghegaen het jaer van 86. ende quamen in het Schip van San Felipe, het welke op die wederom reys naer Portugael ghecomen werdt / van Capiteyn Vraeck. Dp quamen naer langhe ende quade reyle tot Mogambique / alwaer het Schip zijn ladin ghe nam / van een Schip ghenaemt San Lorenzo / dat daer gheheel masteloos in ghecomen was / gaende van Indien gheladen naer Portugael / alwaer het selfde Schip gheseten worde / ende om dat den tijdt verlopen was / om naer Indien te comen / soo nam het selfde Schip San Felipe, die last van dit Schip San Lorenzo / ende werden onder weech ghenomen / als gheseyt is / vande Engheleken / ende was het eerste Schip dat opt vande vaert van Portugaels Indien ghenomen hadde gheweest / het welke die Portugesen op veel beduydenisse upt leyden / om dat het Schip naer den Coningh van Spaengien ghenaemt was. Keerende weder tot die Prinzen ende Jeshuten van Iapan / zijn des jaers daer naer weder ghecomen in Goa / met groote blijfchap / want men hadde se al by naer vooz verlozen gherekent / quamen alle dize ghecleet in Gout ende Silveren Lakenen / ofte Brocaet / op zijn Italaensche / waren vande cleeren die haer van de Italaensche Heeren bereert waren / quamen seer trots / ende die Jeshuten niet grooter pyfuntie / om dat het dooz haer volbracht was / zijn ghebleuen in Goa / tot dat die Monfon ofte tijdt quam van de vaert naer Chyna / alwaer zijne heen ghebaren / ende soo voozts naer Iapan daerse met groote triumphen / ende verwonderinghe van een peghelijck (als wel te presumeren is) ontfanghen worden / tot een groot voozdel / ende eere vande Jeshuten / ghelijck als het boeck betuyghet / het welke in Spaensch is laten uptgaen / van hare vopagie / soo te water als te lande / ende hoe ende op wat manier datmen se ober al ontfanghen heeft / etc.

Anno 84. inde maendt van Junius / zijn ghecomen in Goa veel ghesanten / als van Persten / Cambajen / ende van de Samozijn / welke is diemen Keeser noemt / vande Malabaren / ende oock van de Coningh van Cochijn / ende onder ander saken worden ghesloten eenen peys tusschen den Samozijn / Malabaren / ende Portugesen / welke altoos hure doot vanden gheweest zijn / midts souden die Portugesen hebben een Fortresse / op een sekere Haven / ghelegghen in de Custe van Malabar / ghenacint Panane / is thien mijlen van Calecut / het welck terstont te werck gheset werdt / ende maecten aldaer een Fortresse met groote onkosten : maer om dat het al sandt is / en konken daer gheen vast fondament hebben : want het sonck al wegh / soo datmen vondt het beste te wesen / die selfde weder te verlaten / naer dat sp daer viel dize ofte vier comen schadts vedaen hadden / want en konden daer gheen voozdeel hy / daer pet te hebben met soo wepnich profijt : want meenden hier mede te beschutten / soo veer den Samozijn zijn vooz brack / ghelijck hy veel vooz een manier heeft / dat sp als van mer dese Haven souden beschutten dat sp nieuwers hadden waer upt te loopen / ghelijck alst te voozen veel quaets gedaen hadde : maer siende dat den Samozijn onder

Tijt waermeer dafse upt Spaengien weer Scheep gegaen zijn na Indien.

Wat hoe veel periculen dat sp in Mossambique quame.

Wat het eerste schip was dat in oost Indien gemaen wert.

Op wat tijt dafse weer in Goa ghecomen zijn.

Hoe dese dize gecliet waren afse weer tot Goa quame.

Haer reys na China ende Japan.

1584. Tijt van een sijn comste van verschepden Gesanten tot Goa.

Verhael vande ghene datter gesloten were tusschen de Malabaren ende Portugesen.

Wofactwaer om dat de Portugesen begomen sijn inde Haven Panane niet voleynde.

chijbing
se met de
made te
de Zall
eus al iys
cht hebbe

Beschryvinge van verschepden geschiedenissen in Indien. 115

ende die boomen af ghehouwen / ende over al ghesaet / met dese vopake zinder weder van den gheschepden / sonder eenen mensch lesfel te doen / etc.

Wanneer dat in Cochijn het eerste Tol-huys opge-richt werdt / en watter om gheschiede.

In Cochijn
werdt de
Tol-huis
opge-richt

En Tol
werdt door den
nieuwen Vis-
loper opge-
richt.

Wanneer
schepen
gauen
den Tol
in.

Wanneer dat
in Goa 13
ving ontfan-
gen hebben
dat haer nieu-
wen Schepen
neer op de
weg was.

Wanneer
schepen
of al
den Tol
in.

Wanneer dat
in Goa 13
ving ontfan-
gen hebben
dat haer nieu-
wen Schepen
neer op de
weg was.

Wanneer
schepen
of al
den Tol
in.

Wanneer dat
in Goa 13
ving ontfan-
gen hebben
dat haer nieu-
wen Schepen
neer op de
weg was.

Wanneer
schepen
of al
den Tol
in.

Wanneer dat
in Goa 13
ving ontfan-
gen hebben
dat haer nieu-
wen Schepen
neer op de
weg was.

Wanneer
schepen
of al
den Tol
in.

Wanneer dat
in Goa 13
ving ontfan-
gen hebben
dat haer nieu-
wen Schepen
neer op de
weg was.

Wanneer
schepen
of al
den Tol
in.

In dese selfde tijt soo hebben de Agierders van Cochijn, door bevel bande Coningh ende Vigorey, beghinnen een Tol-huys op te reychen / welcke tot dier tijt daer noyt ghe- weest en hadde / waerom zij die inwoonders op gheslaet / ende souden se altemael doot ghe- slaen hebben / die sulcks wilde beghinnen / wteromdesz se weder lieten rusten / tot der tijt dat men den nieuwen Vigorey ipe Portugael quam / met namen Don Duarte Menezes, ende vergaderden aldaer in Cochijn met den ou- den Vigorey die hem het regiment over lever- den / hebben soo veel te wege ghebracht / dat sy met soericheden den Tol op gherecht heb- ben / ende die Burghers daer in verwillicht / doch meer door bedwang als met wille / wel- ke Tol is tot groot profijt bande Coningh / door den grooten handel die daer gheschiet / om dat haer alhier altoos die Portugaelsche Schepen afvoerdighen / met haer volle ladinge alse naer Portugael varen.

In tselfde jaer inde maent van Septem- ber is ghecomen in Goa een Schip van Por- tugael / met namen Bom Jesus de Caranja, en brachten tijdinghe datter noch 4. ander Sche- pen op de wech waren / met eenen nieuwen Vigorey Don Duarte de Menezes, waer we- de groote blijfchap was inde gheschele Stadt / ende worden over al die Cloeken ghebeert / ghelijck altoos de manier is als d'eerste schip ipe Portugael comt. Met dit Schip quamen sommighe Busschieters dat Noet-landers wa ren / welcke my brachten brachten van de vrienden ipe het Vaders-landt / dat my eenen goeden troost was; Cozts daer naer inde self- de maent / quam een ander Schip bade com- paengie / met namen Boa Viagen, waer in quamen veel Edel-lieden ende Crup-heeren / om den Coningh in Indien te dienen / onder welcke was eenen Broeder van mijn Heere den Hertf-bisschop / met namen Roque da Fonseca, ende die ander princijpaelste Heeren waren Don Iorigie Tubal de Menezes, op- perste Vaen-brager van des Coninghs Stan- dare van Portugael / toecomende Capiteyn van Soffalo ende Mogambique, ende dat door dienste die hy den Coningh eertijts in Indien ghedaen hadde; Ioan Gomes da Silva, toeco- mende Capiteyn van Ormus; Don Francis- co Mascharenhas, Broeder vande overleden Admirael; Don Iulianes Mascharenhas, die in Sanzuseo om ghebracht worde / als ver- haelt is; den selfden hadden oock die Capiteyn- nen van Ormus, ende door zijnen doot wer- dent vergaet inde Coningh aen desen zijnen Broeder Don Francisco, te weten / den tijdt van dize jaeren / ende dat nae dato dat die booz- hem gheprobedeert zijn / hare jaeren ipe heb- ben / als wo op een ander verclaert hebben.

In den maent van November zijn gecomen in Cochijn die ander drie Schepen van de compaengie / ende waren varen om het Ey- landt van San Lourenço ghecomen / sonder Mogambique te nemen / waeren met namen Santa Maria, Arrelíquias, ende den Admirael ghenaeint / As Chagas, ofte die vijf wonden; In dit Schip quam den Vigorey Don Duar- te de Menezes, die welcke altoos gheweest hadde Capiteyn van Tanger in Africa, ofte Berberyen, ende quamen alleu in het Schip

Chagas ober die 900. Soldaten en Cel-man- nen dieder veel waren om den Vigorey te ghe- ledden / behaluten die Voets-gezellen ende Cre- volck / die over de hondert waren / ende had- den over de seiden Maenden onder wegghen ghelweest / sonder landt te nemen van Cochijn; Die van Cochijn hebben den Vigorey met grooter seest ingehaelt / in Cochijn wesende heeft terstont ghesonden aenden ouden Vigo- rey, dat hyt regiment soude overleveren / in handen van mijn Heere den Hertf-bisschop / om in zyn absente te regere / ende dat om dat den Hertf-bisschop ende hy waren particulier vrienden ende bekenden: want hadden heede ghelijck ghevanghen gheweest / inde groote slach ende neer-laghe van Berberyen, met den Coningh Dom Sebastiaen; Den ouden Vi- gorey heeft het terstont over ghelevert / ende is ghetrocken naer Cochijn, om met de self- de Schepen weder te repen naer Portugael / als de manier is bande Vigoreys: want en moghen naer haer regieringe in Indien niet blijen.

Incomste
banden Vis-
loper in Cochijn

Den ouden
Vigorey treck
na Portugael

Den 10. November Anno 84. is het Schip Caranja weder van Goa ghesepit naer Co- chijn, om aldaer Peper te laden / ende ander coopmanschappen; en dan varen alle de Fac- teuren naer Cochijn, om hare waren te sche- pen / ende als de Schepen afgebeerdicht zijn / comen weder na Goa alwaer se hare residen- tie houden. Met dit Schip is den ouden Vi- gorey met veel Edel-mannen ghevaren naer Cochijn, om vā daer na Portugael te repen.

Wanneer
het Schip Ca-
ranja weder
van Goa ghe-
sepit is.

Den 7. Februarj Anno 85. is den Vigo- rey Don Duarte de Menezes, ghecomen van Cochijn binnen de Stadt van Goa, al waer hy met grooter seesten ende triumphhe is in- ghehaelt.

Op wat dach
den Vigorey
tot Goaquant

In de maent April van tselfde jaer / is mijn mede-gesel en dienaar vanden Hertf-bisschop / met namen Bernarde Burcherts ghebozen tot Hamborch / gherepft van Goa naer Ormus, ende van daer naer Bassora, ende vā daer ober landt door Babilonte / Jerusalem / Damasco, ende Aleppo, (van waer my twee Brieven sount ober landt / weder naer Goa.) met een Armeniën / in welke my relateerden het suc- ces van alle zyn reyse ende vopagie / die hy ge- daen hadde met weynich costen / en luttel pe- rijckels / altoos met goet geselschap / ende seer brujelicken inde compaengie bande Caffylens; Van Alleppen is gherepft naer Triplee in Su- rya, alwaer hy vont Schepen van Engellant / waer mede hy gherepft is naer Londen / ende alsoo naer Hamborch / welck seck naermaels door zyn brieven verstaen hebbe / dat hy daer met ghesontheyt ghearteert was.

Beschryvinge
vande reys
vā Bernarde
Burcherts
mede dienaar
van Jan Hugo-
ghen / by den
Bisschop / nae
Hamborch.

In de maent van Augustus / quam tijdinghe ende Brieven ober landt van Venetien / haude nioot ende doot van mijn Heere den Prince vā Orangien / loflicker memorie / ende oock van Hertoghe van Alençon ofte Anjou, ende thoutwelck tusschen den Hertoghe van Savoyen, en des Coninghs van Spaengien Dochter.

Op wat tijde
diese tijdinge
in Goa vande
moort vande
Prins creger.

In de maent van October / op den 20. dach is in Goa gecomen het Schip ghenaeint / San Francisco ipe Portugael / alwaer sommighe dantsche Busschieters op quamen / die my brieven brachten van t Vaders-landt / van t ober liden mijns Vaders Ducht Joosf van Haerlem saligher, den eersten November is ghecomen in Cochijn, het Schip Sant Al- berto; Den eersten December is gecomen in Cananor

Wanneer het
Schip San
Francisco met
veel dantsche
Busschieters
tot Goaquant

Beschrybinge van 't aencomste van 't schip van S. Jago ende hoe veel volck datter op ghescheyden is.

Eghe bande comste van sommighe Italianen tot Goa.

1586.

Wanneer dat op van Goa zverles van S. Jago vernamen.

Beschrybinge van't verlies van't schip van S. Jago.

Wat de principaelste oorzaken van't verlies was.

Gezaghthet van S. Jago op de India.

Hooghte van de selue.

Wermantinge tot de Stuer-lupden van Indien.

Wat tusschen den Piloten ende alle die in't schip waren.

Cananor, aende Custe van Malabar, het schip van San Lorenzo, ende van daer naer Goa, bzenghende meest al het volck cranch/en waren daer over de 90 personen afghesloven: want hadden groote miserie ende armoede ghepasseert/ sonder eenige plaetsen van land te nemen/ende daer ghebzaken noch. Scheypen bande compaengie/die met haer upt Lif-bonen gheloopen waren/te weten/ het Schip Sant Salvador, ende den Admirael Sant Iago, daer noch gheen tdinghe aen was.

In dese selfde tijt quamen sommighe Italianen over land/ende bzachten tdinge van de doot van de Paus Gregorio, 13. van dien name/ende den nieuwen ghecozen Paus/met namen Sixtus, Op de selfde tijt zyn de Scheypen weder gheboeren van Goa naer Cochijn, ende lauchas die Custe van Malabar hare ladinghe nemen/ende alsoo weder van Cochijn afghedeericht naer Portugael/inde maendt van Januarijs Anno 86.

Inde maent van Mey Anno 88. quamen zbeben in Goa bande Capiteyn van Soffala, ende Mozambique, aende Vigorey ende. Vertsbisshop van't verlies van't Schip San Iago, Admirael bande vloot die upt Portugael gescheppen waren/ het verleden jaer 87. daer boven afgheroert is / haer verlies was op dese manier: Consequet het selfde Schip met goet voorszpoedich weder ende windt / bande Cabo de bona Esperanca naer Mozambique toe / hebbende ghepasseert naer haer gissinghe/ghelijckmen ghemeenlijck rekeninghe maect alse pericul/sonder pewers meer vooz te schyomen. Daerom is altoos wel noodich/dat die Officieren bande Scheypen goede wacht houden / ende hen niet te seer betrouwen op haer eppen wetenschap/ als dese deden/ het welke principael oorzake was van haer verlies. Comende aldus gheseyt tusschen het Eplandt van San Lourenço, ende t'vaste landt van de Custe dier naer Mozambique loopt / welcke blijft aende slinckerhandt ende t'Eplandt van San Lourenço, aende rechter handt / soo is te verstaen / als dat tusschen het Eplandt ende t'vaste landt ligghen etlijcke droochten / die men noemt de India, herscheyden van't Eplandt San Lourenço, vrsichel Spaensche mijlen / ende van't vaste landt / tseventich mijlen / teghen over die contreye van Soffala, op 22. graden; Wende supderijde bande Equinoctiael, ende van daer tot Mozambique zyn noch 90. mijle; Dese droochte zyn meest van scherp ende louter Cozael / dat seer scherp is / te weten/van swerte/ wit/ en groene coluer/ twelcke seer danghereus / ende wel reben is om te schouten ende te schyoomen/ gelijk oock alle die Piloten ende Stuer-lupden / daer wel behooren goede forse vooz te hebben / principaelijck bande Scheypen van Indien:want alleen het gheseste Schip comt op haer handt/ ende wordt alleen dooz haer hooft ende raet gheregeert/en dat met etpres bevel bade Coningh/ datmen haer in gheenderleyp manier en mach tegen spreken. Wefende aldus inde contreye/ ende naer gissinghe van alle die op het Schip waren / bp de droochten van India, soo heeft die Piloten de 3 in ghenomen / ende zyn rekeninghe ghemaect/als datse al vooz bp de selfde droochten waren / ende heeft bevolen den Schipper / datmen souben alle Mars-seplen op hysen / ende bzn toe seplen de cours naer Mozambique, sonder eenighe schyoomen of te achter sien/ende hoe wel datter veel Zootf-

ghesellen in het Schip quamen/die oock haer Caerten ende instrumenten hebben/eensdeels om te leeren/ander deurtcurieusheyt/beschgelijck die ander Officier/als Schipper/hooch-Bootsman; dese aktesamen seplen dat het beter waer / datmen die seplen wat op de randt liet ligghen/principelijck bp nacht / ende datmen goede wacht hielden: want bevonde dat sy die droochten noch niet ghepasseert en waren, den Piloten allen seplent contrarie/ende om te bewysen dat sy alleen de konst ende het rechte hadde / ende oock om zyn macht te ghebyurken/ ghelijck als altoos die droochten seur hobaerdige haer meest verliesen/ om dat sy niemants raet en willen volghen/ ende onderdanich wesen/principelijck als eenich gebiet hebben; So gheschiedent oock met desen Stuer-man / die en wilde niemantd hoozen noch raet volghen/van zyn eppen hooft/waer om beval datme seude doen dat sy seple / dat alle d'ander niet met allen en wisten: hier op hebbende alle hare seplen inden top geset/ opt woort bande Stuer-man/sonder meer om te sien / ende voeren alsoo tot die midbernacht/ met goeden windt ende baer-weer/aldus varende met een donckere Maen/zyn gheseyt middel op die droochte / welcke was van loutere wit Cozael ende seer scherp/ende met die surpe bande windt ende baert/ so is het Schip deur midden ghesneden/ ghelijck oft met een Vlijm hadde gheweest/ende bleben die kiel en twee overloopen van't onderste op de grondt staen/ende t'ander deel/te wetē/het bovenste/wat voozts varende bande surpe / is terstont oock vast ghebleben / ende die masten af ghehouwen wesende / was daer te hoozen groote jammer ende kerimen / dat den Hernel seuen te schueren:want daer quame op het Schip (om dat het den Admirael was) / ober die bnf hondert personen / ende bp de bertich Vrouwen/en veel Jeshuten ende Monichē in somina daer was anders niet te doe als te bterghen/ende adieu te segghen t'een tegen d'ander/ en vergiffenis te bidde/weenen en crighen/als men wel can denckē. Den Admirael Fernando de Mendosa ghenaeut / den Schipper/ Stuer-man / ende noch ander 10. ofte 12. zyn inetten eersten gheballen in't clepue Zoot/het selfde beschermende met bloote Rappier/ op datter niet meer en souben in temen/ ende beloofden alle d'ander die int Schip bleben/dat sy maer wilden besten ofte pewers een plaets was op dese droochte / daerse mochten eenige fabriicke doen/bande stucken van't Schip / en eenich Schipken ofte schuyt maken/om daer mede naer't vaste landt te baren / ende hare lijben berghen / waer mede lieten die van het Schip eenige hoope/doch weynich; Dese aldus om varende / ende oock hadden weynich hoop int Schip eenich hulpe te crighen/so hebben se ten laetsten raedt ghenomen naer landt te roepen/ hebbende sommighe dosen mermelladen/ en een vaertigen wijs / en wat Beschuyt datse metter haest int Zoot ghewozen hadden/ het welcke sy beelden ghelijck als dat den noot berepichten / en zyn alsoo op Gods ghenaden heen ghebarek / naer die Custe toe/ alwaerse ghearriveert zyn naer datse 17. dagen onder weech waren / met grooten hongher/ doofst ende arbeyt. Die ander die int Schip waren ghebleben / siende dat het Zoot niet weder

Wanneer dat op van Goa zverles van S. Jago vernamen.

Wat tusschen den Piloten ende alle die in't schip waren.

Beschrybinge van de groote ellende die t' Schip was t'rende op de droochten.

De wermantinge tot de Stuer-lupden van Indien.

Op wat tijt datse an land quamen.

weder en quam / men mach wel vermoepen hoe ſp te moede moeſten weſen / in't leſt is het bovenſte ſtuk van't Schip tuſſchen die twee over loopen / alwaer het groote Boot ſtonde aende ſyde upt gebaſten / ende het Boot half ghebroken upt ghecomen / doch ghelijck als daer wepnich remedie ende luttel moet was / en heeſter niemant hant aen gheslaghen / dan ſagen malcanderen deertlycken aen / in't leſten iſſer ceneu Italiaen op gheſtaen / met namen Syprien Grimaldo, den welcken heeſt eenen moet ghegrepen ende ghelept / waerom ſijn wy aldus verſagen / laten wy ons ſelven helpen / ende beſien offer eenighe remedie is om't lijf te ſalveren / ende is ter ſtant in't Boot gheſpyngghen mer zyn gheweer / ende begoft het ſelſde ſchoon te maken / waer mede ſommighe eenen moet ghegrepen hebben / ende beſoghen hem te helpen het Boot te conſertieren ſoo ſp beſt conſien / met het ghereeſſchap datſe eerſt byder hant cregghen / ende ſpyngghen daer wel over die tneghenich in't Boot / ander die daer al wemende van buyten aen hinghen / ende oock ſommighe Vrouwen / ende om al teſamen niet te geondt te gaen / hieuten die armen ende handen af / van die daer aen hingghen / ende wierpen daer veel af over boort / van die gheen gheweer en hadde / ende boeten alſoo op Gods genaden heen / met het grootſte rumoer / getter / ende gekarm / alſe van die van't Schip ooglouf namen / dat het ſeyen dat hemel en Aerde verſonck / aldus varende ſommighe daghen met ſcherpe deelinghe van eeten en drijcken / van dat ſp hadden / verwoerden wepnich / want waren daer ſo veel dat ſp by naer te goont ginghen / ende oock het Boot was ſeer lech en gualich gheconcertereet / in ſomma hier was goeden raet dier / in't leſten hebben gheſloten om altemael niet te verdrijcken / ende koſen een Capiteyn / welcke was een Edelman Meliſſe van Indien / ende verbonnen haer alle te doen wat dat hy haer ſoude bevelen / Deſe beval ſommighe over boort te ſmijten / wipende op de perſoonen die de minſte macht hadden / om haer wepnichſte te verwoeren / onder deſe was eenen Timmerman / die't Boot mede hadde helpen conſertieren / ſiende datmen op hem ghewefen hadde / badt datmen hem eerſt wilde geven een ſtukken Vermellade / met e'dronck Wijns / waer mede hem luter gewillichijcken inde Zee woopen en verdrjucken / onder ander werden noch ghewefen eenen / diemen in Portugael nieuwwe Chriſtenen heet / deſe ghegrepen weſende om over boort gewoopen te worden / hadde eenen Broeder in't ſelſde Boot / welcke jongher was als dieſe gegrepen hadden / deſe ſtont op ende badt ootmoedelijcken / datmen zyn Broeder wilde los laten / ende hem inde plaats woopen : want ſeyden / hy mijn Broeder is ouder ende verſtandigher / ende nutter inde werelt als ich / om mijn Suſters in haren noot te helpen / dus iſt mijn lieber boort hem te ſterben / als ſonder hem te leven / deur deſe bedinghe hebben den outſken Broeder weder los gelaten / ende den jonckſten die ſulchs begeerden over boort gheſmeten / den welcken wel ſes uren het Boot naer ſwam / ende hoe wel dat ſp hem naer die handen toe hieuten met bloote Clappieren / om niet aen boort te comen / heeſt een Papier inde hand ghevat / al waſt dat het hem die hand half overmidts ſneet / heeſt het nochtans nopt willen laten gaen / ſoo dat ſp noch in't leſte bewegegher woopen / ende

hem wederom in't Boot namen / ende hebbe hepte de Broeders in Goa ghekent ende gheconverceert / met duſdaghgen miſerte ende moeften / zyn 20. daghen onder weghen gheweſt / ende in het leſt aen landt ghecomen / alwaerſe bonden den Admirael / ende het volck van't ander Boot : Die gheen die in't Schip bleven hebben ſommighe eenighe berderen / deelen / ende ander ſtukken van plancken aen malcanderen ghebonden / die de Portugelen heeren langadas, een pegghelijck ſoot hem eerſt ter handt quam / alles niet hope van hare lypen te berghen / van deſe en zynder maer twee perſoonen lebent aen lande ghecomen : Men landt weſende die boven ghenoeinde perſoonen / hebben noch andere moeften ende periculen ghepaſſeert : want worden altesamen bande Swarten van't landt / diemen Caffres noemt / berooft van haer clederden die ſp aen't lijf hadden / ſoo dat ſp daer ſoo veel niet en lieſten datſe haer ſchamelheiden mochten bedercken / ende paſſeerden grooten hunger en ſommer / ende ander dupsent miſerien / dat te lanck waer om te vertellen : ten langhen leſten zyn ghecomen op een plaats / al daerſe ghebonden hebben een Facteur bande Capiteyn van Sofala ende Mozambique, dieſe help ſoo ſp beſt mocht / ende beſchickten datſe voorts quamen tot Mozambique toe / ende van daer nae Indien / al waer icker veel van ghekent / en mondelingh gheſproken hebbe / van die op't landt quamen ſtozen daer noch etliche van / eer ſp tot Mozambique quamen / in ſomma datter waren in als by de 60. perſoonen die daer lebent af quamen / ende alle d'ander ſijn in het Schip verdrjoncken ende verſmoort / en daer en is nopt meer tael noch tecken van't Schip noch volck te boortſchijn ghecomen : Hier aen kanmen merken hoe dat die hovaerdicheit van deſen Stuerman / om dat hy van niemant raet en wilde nemen / die Schip met ſo veel menſchen heeſt om den hals ghebracht / daerom en behoortmen een Stuerman ſoo veel machts niet te gheben / datmen in tijden van nooden den raet bande meeren verwerpt, Deſe Stuerman in Portugael comende wert ghebaughen : maer dooz giften en ghaven is weder los gelaten / en weder een ander Schip ghegheben / ende het beſte bande bloot om nae Indien te varen / het jaer van 88. doch met ghenoech gherijte bande Woeders / Suſters / Wufſvrouwen / ende kinderen / van die ghebleven waren in't ſelſde Schip / die alle wraec over hem riepen / ende comende met dit ander Schip ten tweedenmael ghenaeint San Thome, hadden van dupsenden een / het Schip by naest weder op die ſelſde boortſten van India gheſtiert ende verlozen / dan den dagh quam haer te baten / waer mede haer daer af wonden / doch inde wederom repa van Indien na Portugael / is het ſelſde Schip by de Cabo de bona Esperança ghebleven / met den ſelſden Stuerman / volck / en al / daer ghenoech op ghemurmereert wert / dat het een recht oordeel Gods is / tot wraec van ſoo veel Weduwen ende Weſen / waer van wy op e' ander op ſijnen tijdt af ſullen tracteren / Hebbe die daerom in't landt willen verhalen / op datmen mach ſien ende claerlijck merken / datter menich Schip verlozen wert dooz hovaerdicheit van die het regeren / ende dooz onweteneheide bande Stuerluden / waerom men wel beghooft te examineren die perſoonen / al eermenſe een Schip toe betrouwt / daer ſoo veel aen ghelegghen

For datſe te lande comen ende by den Admirael raken.

Erſte Boot wert bande Caffres berooft.

Comen by een Facteur bande Capiteyn van Sofala.

De reſt die op't Schip bleef zyn altesamen verdrjoncken.

Wat den Stuerman gheſchiede als hy weer in Spangien quam.

Tweede repa van den Portugelen Stuerman na Indien.

In't weer comen upt Indien biſt het Schip ende Stuerman by Cabo de bona Esperança.

Op wat tijdt
het Schip by
de de bona
Esperansa
bleef.

1586.
Wanneer dat
twee Schepen
van Chaul
vande Turcke
ghenomen
werden.

Wetprijnghe
van een groo-
te Armade in
Goz.

Tot wat epn-
de de Armade
bereypt is.

Beschrijvinge
vande Cap-
teyn en Gene-
rael van dese
vloot.

Wat doogh-
sack was dat
ter soo veel
bolck op de
vloot gheslo-
ven is.

Beschrijvinge
van een slach
tusschen de
Turcken ende
de Japanezen.

De Portuge-
sen moeten
loopen.

En treckf nae
Ormus om te
verwinteren
ende haer te
repareren.

ghelegghen is/ ende het welbaert van soo men-
ghen persoon/ ende dat meer is/ het leven van
soo veel menschen/ ende het onderhoudt van
vrouwen en kinderen: Dit veelghe verlies
gheschieden in de maendt van Augustus/
Anno 1585.

In de maendt vande Mepe Anno 86. booz-
sejdt/ ginghen twee Schepen gheladen met
goet/ ende veel rijckdom upt die Haven van
Chaul upt Indien/ het welcke toe behoorden
Portugesen/ inwoonders van Chaul, ende
die eghenaers waren daer selfs op/ ende meen-
den te varen naer die Eltrecho de Mecca, ofte
het roode Meer/ al waer sp hare handelingsh
byghen/ onder weghen worden genomen van
de Galepen vande Turcken: Dese Galepen
waren toe ghemaect in het binnenste van de
Eltrecho de Mecca, by de Stadt Cairo, op
den oever vande roode Zee/ in een Stadt ghe-
naemt Sues: Dese Galepen begosten groot
quaet te doen/ ende stelden gheheel Indien in
vandoer ende groote byesse.

In dese selfe maendt soz in Goz een groo-
te Armade toe bereypt/ van Galepen ende Fu-
sten/ soo dat daer in langhe jaren te bojen soo
grootte noyt ghesien hadde geweest/ ende was
gheordineert om te gaen naer't roode Meer/
om de Turckse Armade ende Galepen te
verjagen ofte te verstaen/ soo sp consten/ en
hadden bevel vande Vigorey, om daer naer te
gaen verwinteren tot Ormus, ende als dan
die enchte van Persien ghenaemt/ achter Or-
mus in te loopen/ om haer aldaer te offere-
ren/ ten dienste ende bystant vande Xaramas,
Conigh van Persien teghen den Turck/
haren ghemeen byant/ om hem alsoo van
alle kanten den back te byeken/ so sp haer fel-
ghemaect hadden: maer het viel gants con-
trarie/ als wy hier naer hoozen sullen; Van
dese gheweldighe Armade ginck booz Gene-
rael ende Voersken/ eenen Edelman/ met na-
men Rioy Goncalves da Camara, die eertijds
hadde Capiteyn van Ormus gheweest/ was
een byster het ende overladen man/ welcke een
van de principaelste oofsaethe was van haer
quade fortun: Op dese Armade ginghen die
principaelste Soldaten ende Edelliden van
Indien/ meenende groote eere te verwerben/
Dese Armade afgeveerdicht wesende/ nemen
de haren cours naer't roode Meer toe/ cregghen
veel stilten onder weegh/ soo dat sp groote
miserien passeerden/ ende begonsten te sterben
als vonden/ so van doot als van andere noot-
drustighe ghebyken: want en hadden hare
rekeninghe niet ghemaect/ van so langhe on-
der weghen te wesen/ welcke altoos hare ex-
cusatie is alser pet over comt: Dit was het
eerste ongheluck/ ende een beginsel van datter
naer volghden: Comende by de roode Zee aen
de mont/ gemaeten die Turckse Galepen/
al waer eenen dapperen slach hadden: maer
die Portugesen hadden den neerlaegh/ ende
ontlepen so sp best machte/ met groote scha-
de ide verlies/ ende die Turcken met die vic-
torie/ vreten aende Caste van Abex ofte Me-
linde, al waerse sommige Steden in namen/
als Pate ende Brava, die met die Portugesen
in aliance waren/ om haer aldaer sterck te ma-
ken/ en soo beter comditept te hebben/ om de
Portugesen te beschadighen/ ende d'icht byder
hand te wesen: Die Portugesen Armade al-
dus gheheel ontfelt wesende/ zijn ghevaren
naer Ormus, om aldaer te verwinteren/ ende
haer weder te repareren/ ende hare crancken

te gheneesen die der veel waren/ om also tegens
den tijdt te volbrengen het bevel vande Vigo-
rey, om den Xaramas te helpen/ waer mede
zigt meenden weder te verbeteren; in Ormus
comende/ ende haer boozsten hebbende/ ende
den tijdt ghecomen wesende/ soo is den over-
sten booz zijn betichtepte ende onbequaemheyt
in Ormus ghebleven/ ende heeft eenen over-
sten Luptenant in zijn plaers verordineert/
met namen Pepro Homen Pereira, hoe wel
dat het een Recht Edelman was/ was niet
teghenslaende een vernaeint Crisf-man/ van
deel experientie/ ende beval datmen hem in als
souden obedieren/ als zijn eyghen persoon:
Deshelghe beval haer eyffselich/ als dat
sp onder weghen aen de zijde van Arabien
souden aenbare/ ende castigeren een deel Boos-
vers/ die haer aldaer onthouden/ op een plaets
ghenaemt Nicolu, welcke altoos beroofden
en besponghen/ ende groote schade deden/ alle
die Schepen ende reysent volck die van Bal-
sora quamen hanteren in Ormus, soo wel in't
gaen als in't comen/ waer mede die baert ghe-
heel onvleghich was/ tot grooten achterdeel
van die van Ormus, waer mede zigt gheerne
wilden belet hebben/ booz dagelijckse clach-
ten die daer van quamen: Aldus henen getroc-
ken wesende/ met haren verordineerde overste
Luptenant/ zijn ghecomen by Nicolu, alwaer
sp die Fusten aen landt op de strandt gheset
hebben/ soo datse half op d'ooch bleven/ ende
zijn also hol over hol aen landt ghesponghen/
sonder eenighe ordinantie/ gelijck in alle ha-
re aanslaghen booz een manier hebben: Den
oversten wilden zijn macht ghebyucken/ ende
haer in ordinantie stellen/ ghelijck als dat in
den Crisf-handel het ghebyuck is/ hebben
hem niet willen obedieren/ segghende: dat
het een Voer was/ ende datse beter Edelman-
nen en Soldaten waren als sp/ met dese ende
dier ghelijck laster-woorden/ zijn ghelopen
v'een hier en d'ander daer/ sonder eenighe or-
dinantie/ ghelijck Schapen sonder Herder/
meenende dat die werelt te cleyn booz haer
was/ ende dat elck Portuges een Hercules
verstercke/ om de werelt op haer schouderen
te d'aghen. Die Arabiers ofte Niculus, die
gheweken waren te belbevaert in/ wesende
meest te beert/ siende hare onghereghelheyt
ende quade ordinantie/ ende dat hare Fusten
meest op d'ooch waren/ ende sonder groote
moeyten niet en consten soo haest in't water
ghecreghen/ hebbense altesamen omringhelt/
en zijnder met gemeender macht met een hal-
be Maen op gheballen/ ende hebbense also ge-
dregen/ al boot sinjende tot aenden oever van
de Zee/ ende om datse die Fusten niet en con-
sten in't water schuppen/ sonder in perijckel
van geslagen te wesen/ hebben eensdeels booz
noot/ ten anderen booz schaemten haer moe-
ten verweeren/ waer datse alverchende doot
zijn gheslaghen/ soo datter boven die vijftich
niet af en quamen/ van die gheen die in tijds
die Fusten af gheschoven hadden/ en haer al-
so van landt hienwen en wech roepden: Daer
bleven over die 800. Portugesen/ vande out-
ste ende beste Soldaten van Indien/ onder
dese was e' Meer-landec/ welcke booz Trom-
petter mede voer/ met op't land/ om die Sol-
daten moet te gheben/ dese wesende in't mid-
den vanden slach/ niet verre vande Standert
vande Portugesen/ sach hoe dat den Portu-
geschen Vaendragher den Standart ginder
heen geworpen hadde/ ende hem op de blircht
begehen

De oversteit
maecht een
Luptenant/ en
blijft tot Or-
mus.

Bevel van de
oversten om
de Boovers
van Nicolu te
straffen.

In wat ghe-
schichte ordi-
nantie de
Portugesen
aen landt co-
mende teghen
haer byant
quamen.

In wat ma-
nier dat de
Zee-roovers
de Portugesen
over vielen.

Hoe veel was
waer d'Portu-
sen datter ge-
bleven zijn.

Beschrijvinge van verschepden geschiedenissen in Indien.

119

begheben om zyn lyf te verghen/ende een van de Arabiers hadden op ghenomen/so is de se Competer met een suete ende gramichap ontfleken/den Competer achter op den rugge woepende/mer zyn kappier (want anders gheen ghesweer en hadde/) onder die vanden ghehoopen/deutsekenoe den gheenen die den Standaard genomen hadde/ende die weder onder die Portugesen gebzacht/haer schijde na jzende/datse den Standaard so schandelycken lieten nemen/ in jonna heeft den selfen tot vanaer een ure bescheermt/en veel om ghebzacht van die hen meenden te beneemen/soo dat hy contom onder dooden stonde/ende hoe wel dat hy hem genoech mochte ghesalveert hebbē, willende die Standaard verlaten/niet teghenstaende en heeftse nopt begheben/tot dat die groote menighen hem overvieten/ende also doot smeten/ghewende signen gheeft altoos met zyn armen om den Standaard/waermede hy onder die dooden slozen/en zyn leven volepden/alle t welcke die overghebleven Portugesen selfs moudeligh tot menighen repse bekent hebben/ende zyn vromichpeit daer in gepzessen/waerom het selfe hebbe willē aen reechen/als een dingē waerdich te noteren. Den ghesetten Luptenant of te Generael/hiende hare quade ordinantie en ongheschootlaemheyt/ende datter niet veel eer te begaen/haest hem in tijts upt die werch ghepact/ende hem in zyn fuste ghesalveert/hiende het regiment van verre aen/en zyn also weder met die leeghe fusten ghekeert naer Ormus, sonder ver anders te bezighen / tot een groote droeffenis ende schande van ghesel Indien: want wa die grootste neerlaegh en verlies die de Portugesen opt in Indien ghade hadden/ van so veel Portugesen tseffens te verliesen/onder welcke was ooden Broeder vanden Aert-bisschop/ ende veel andere jonghe ende creffelijke Edel-lupden/ van de principaelste van Portugael.

In dese selfe tijt is gheromen in Goa, een Coninginne van Ormus, die welcke van de Wer van Machomet was/ghelijck hare ouders/ende vaders/ende die onder tribuut vā de Portugesen sitten/ in t Sclandt van Ormus. Dese heeft haer Christen doen doopen/ende worden met groote solemnitete in ghesaelt/ en den Vigorey was hare Peter geworpen/ genaent Dona Philippa, om de Coning van Spaengien wille, was een schoone ende wtere Vrouw: groot van persone/ende haren Broeder die noch jonck was/wardē oock Christen gedoopt/ende voer naer Portugael met die Capiteyn/die geweest hadde van Ormus, Mathias Dalburquerque, om hem den Coningh te presenteren. Dese Coninghine worden ghetout met een Portugesē Edel-man/mer namen Antō Dazevedo Coutinho, ende den Coningh van Portugael gaf hem in houwelijc/tot een Huyl-stuck vande Coninghine/ het Capiteynschap van Ormus, t welcke over die 200. duplent Ducaten weert is/als op een ander gesep is. Dese Coelman naer dat hy de Coninginne een half jaer ghehad hadde/ levende met alle vrientchappe ende liefde dienenden soude moghen begheeren. Soo heeft hy een Schip doen toemaken/om naer Ormus te varen/ om aldaer sommighe goederen ende renten vande Coninginne zyn Hupszouwe te vervoorden en te cezeren/ende den afchept viel haer soo waer/ dat sy hem badt haer mede wilde nemen: want in

zyn absentie niet en conste leven/ende om dat sulcks gheen ghelgheentheyt en gaf/ troosten haer soo hy best mocht/ beloovende alleneer-lichepdt te doen/ om mettereersten weder te comen/ waer op hem te scheep begaf naer Bardees toe/ welke is d'uyterste incomste vande Arabier dte mylen van Goa, ter wijlen dat den Selman daer noch lach/ wachtende naer weer ende wint/ soo heeft die Coninginne (soomen sept/) so grooten droeffenis ende hetsweer ghenomen/ datse schielighen doot bleef/ den selfen dagh dat haren Jan t'sepl was ghegaen/ tot een groote verwonderinge van een peggelijcke/ende veel droeffenis/ om dat dit d'eerste Coninginne was van die con-tercepe/die haer Christen gemaect hadde/verlatende haer Coningh-rijck ende hooghensiaet/om liever Christen te sterben/ghetout weseende met e'lecht Edel-man/ als Coninginne te lebe inde Wer van Machomet/ wert met grooter magnificentie begraven naer behooren.

In de maendt van Augustus Anno 86. is gheromen in Goa, een Man van Mozambique, comende upt Portugael in het Galcon dat naer Malacca soude varen/mer sekere advijs voorden Vigorey, ende bzacht tginghe hoe dat het Schip Boa Viagen, (t welcke van Indien gheschepden was het voorden jaer van 85.) ghebleven was/vermoeden dat het by de Cabo de bona Esperança op ghebarsten maest wesen/bande groote last: want over laden mrestendeel die Schep/ende affimeren dat het selfe Schip over die neghen spannen waters in hadden/als het van Cochijn t'sepl ginc/ende hoe wel dat men al eer die Schepen t'sepl gaen/den Schipper ende ander Officieren Geest/oft het Schip sterc en beguamen ghenoech is/om die langhe repse te volbrēghen/ende soo daer eenighe fauten aen zyn/te verclaren op den Eet dieser gheben/waer op maken een protest/welcke die Officieren van t Schip onder te pcken/en al ist dat het schip duplent fauten ende leselen heeft/so verswijghen zyt om niet te verliesen hare plaatsen en pposjten/ die sy daer af hebben/ al ist schoon datse wel weten dat het Schip niet gestelt is om vopagie te doen: want die gierichepdt hebzieght die wijchepdt/ende stelt alle perculen achter den rug. Van als men daer midden in is/soo weten se ghenoech te seggen/ende doen groote beloften van beteringe/op dese manter gaen meest alle Schepen van Cochijn/ en dat daer een behouden over comt nae Portugael is niet dan enchel mirakel van God: want anders en waer niet moghelijk datter een af over soude comen/ naer dat sijse overlasten met laden/ende qualijck versien gaen van haren nootduft/ende wepnich ordinantie hebben onder haer Zee-volck; Soo datter niet een Schip over en comt/oftē weten te vertellen wat perculen datse gepasseert hebben van overladen te wesen/van fauten/van dinghen die voort Schip nootdich zyn/ende van onbedreghen Zee-lieben/doch mer alle dese daghelijcke perculen en hebben gheen beteringhe/dan alle daeghs erger. In dit Schip Boa Viagen bleven seer veel Edel-lupden/ende van de principaelsten die den Coningh langhen tijdt in Indien ghebient hadden/ende repden nae Portugael met hare certificaten/om Sarisfactien aenden Coningh te verkerwen/ van hare diensten/ghelijck hare ghewoonheyt is/besghelijcks om dat het een bande beste ende vermaerste

De Coningh
versoekt met
te varen.

De Coningh
sterft van
droeffenis dat
haer Jan na
Christus reys.

Groote droef-
heyt van t
sterben vande
Coningh.

1586.
Wierael van
ren Man van
Mozambique
ginc/als t'se-
plingh d'inghe
van een gebro-
den Schip.

Die giericheit
bebzieght de
wijchepdt oer
der de Portugesen.

Welcke wop-
sack van het
verlies van
ist en goet is.

Op wat man-
iere de schep
van Cochijn
waren.

Groote onbeg-
reghich oer de
Portugesen
sen en varen
apt Indien.

Wat vele dat
ter opt Schip
Boa Viagen
gebleven is.

De Ambassa-
den van Per-
sien blyft op
dit selde
Schip.

Hoe veel dat
het minste
Schip waert
is dat van Co-
chin seyt.

Maen van 4.
Schepen die
in September
daer quamen.

Wanneer dat
de voorsche-
pen weer van
Goa gesche-
den zijn.

Wat was
Schip de Vil-
schop na Por-
tugael gheva-
ren is.
Doflaet waer
omme hy
wech gheva-
ren is.

Egt waanert
'ginele Jubi-
leo in Indien
quam.

Tot waerpe-
de sefelve daer
ghecomen is.

vermaerste Schepen was/ ende wel beseyt/
soo wasser den Ambassadeur vande Xaramas/
Coningh van Persien in gegaen/ om aenden
Coningh van Spaengien aliance te versoec-
ken/ teghen die Turcken haerder beyder by-
ant/ ende naer dat dese gebleven is/ so en heeft
noyt meer eenighen anderen willen seynden/
niet teghenstaende houden eben wel aliance
en vrientschap met die Portugesen. Het min-
ste Schip dat van Cochijn naer Portugael
seylt/ is altoos over een millioe Gouts weert/
ende dit Schip was een vande beste/ waer-
by men mach concidereren het groot verlies/
datter aen eick Schip verliest van rijkdom/
behalven die menschen: want daer zijn wep-
nich jaren oft daer blyvender een ofte twee/ so
in't gaen als in't comen.

Inde maendt van September Anno 88.
zijn ghecomen in Goa 4. Schepen van Por-
tugael/ te weten: den Admirael San Thome/
San Salvador, Arrellickias, ende het Schip
Bon Iesus de Caranja, ende van't Schip San
Felippe en was gheen gedinghe af/ dat met
haer in compaengie van Lissabon was ghe-
schepden.

In't leste vande maendt van November/
zijn die Schepen weder van Goa geschepten/
sommighe gaende laucke de Caste van Ma-
labar, hare ladinghe van Peper nemende/ en
van daer naer Cochijn, alwaer altoos een
ofte twee hare ladinghe van Peper ghegeven
wert. Maer van alle andere waren werden
in Cochijn gheladen ende af gheveerdicht/
Daer werden in Goa noch toe ghemaeckt een
Schip/ met namen Accasoa, dat sommighe
hopagien waer China en Japan ghebaen had-
de: dit werde ghecocht vande pachters van de
Schepen/ om dieswille dat het Schip Caranja
door outheyt in Cochijn gelleken worde/ ende
weder een nieu op stapel gheset van de selfde
naem: maer en worden niet hoeynde door se-
kere twisten die tussche die pachters op rees.
Wet die Schip Nossa Senhora da Sencao,
is mijn Heere den Hertf-bisschop ghebaen
naer Portugael/ door sekeren twisten ende ge-
schille die op gherefen was/ tusschen den Vi-
gorey ende andere Raetf-heeren en den Hertf-
bisschop/ ende hoe wel dat hy vanden selfden
Geldom/ ende oock den Vigorey, en van alle
die gemeenten ende Regierders van Goa, ge-
heden worde haer niet te verlaten heeft noch-
tans zijn voornemen niet willen afstaen/ ende
was van meeninghe na den Coningh te trec-
ken/ van wiens hy wel bemint was/ welke
den Vigorey ende meer andere niet wel en en
stont/ vreesende dat hy den Coningh al te goe-
de informatie soude gheven/ dat wernich tot
daren voordeel soude strecken/ is aldus ghe-
ceyft/ hebbende alle zijn dienaers oorlof ghe-
gheven/ behalven sommighe dien hy tot sinen
dienste met nam/ latende alleen in zijn hups
zijn Hof-meester/ ende my om zijn renten te
onfanghen/ en zijn hups te onderhouden/ en-
de om dat als doen het gulde Jubileo ofte af-
laet van Roomen/ in Indien ghecomen was/
welck men heet La Santa Crusada, ende was
ghegunt om met het gelt van dien te rantsoe-
neren die Captijven die in Africa ofte Bar-
barien ghehanghen waren/ inden grooten
slagh vanden Coningh Don Sebastiaen, het
welcke aenden Hertf-bisschop gherecomman-
deert quam/ als Commissario Apostolico
Romano, &c. heeft my het Generael schrij-
verschap vande Gobzansa van dien van ghe-

heel Indien ghegunt/ met een vande sleutelen
van't Coffer/ al waer het selfe gelt in ver-
bert werde/ met een goet salaris ende ander
proyonden den tydt van zijnder absente/ om
my alsoo te meer te verobligeren in zijn hups
te blyven/ en sijn wedercomste te verbaeren/
als ick hem moest beloven/ ende is t'sepl ghe-
gaen van Cochijn inde maendt Januarij/
Anno 87. wesenende zijn Pilotar ofte Stuerman
den selfden die het Schip Sant Iago op de
dzoogheen van India verlooren hadde/ als
vertelt is.

Ende gelijk als die Schepen een ende een
worpen afgeveerdicht/ dien vier oft vijf da-
ghen voor d'ander/ om datmen in die ladinge
soude goede ordmantie hebben/ om alle din-
ghen ende waren te registreren/ soo gheschie-
dent als dat alle die ander Schepen afge-
veerdicht waren/ ende ghebrack alleen het
Schip Arrellickias, dat het leste in die ladinge
was/ ende hebbende sijnen vollen last/ soo
hebben die Offitieren ende oock die pachters
begaeft wesenende met sommighe geschenken/
etliche ballast doen up trecke/ en inde plaers
van dien Caneel gheladen/ oyt dieswille dat
die Caneel in Portugael seer getrocken was/
ende op hooghden prijs stont/ waerom die
pachters ende Offitieren van't Schip so men
seft giften ontfanghen hebbende van de rooy-
luden/ hebbende gheladen als gheseyt is/ om
datter anders geen plaers en was. Den dagh
comende datmen soude t'sepl gaen/ soo is te
verstaen dat die Schepen liggghen wel boven
en myl inde Zee op haer ankers/ alwaer sy
hare ladinghe nemen/ om dieswille dat het
Sommer is/ ende die Zee altoos stil gelijck en
dier ofte binnelands water/ ende den dagh
datmen sal t'sepl gaen/ soo wert het die ghehe-
le Stadt van Cochijn met Trompetten up
gheroepen/ ende als dan comen alle de gheen
die daer niet sullen varen/ met hare bekenden
ende vrenden die haer ghelep doen/ tot an-
hoort toe/ met veel verberfinghe van Bzoet-
fruyten en dierghelijcken tych/ soo dat daer
sometijts drie ofte vier hondert Schuyten/ die
men Tones heet ende Pallenges, rontom het
Schip luppen/ met het grootste gheswoel van
de werelt/ ende het Schip leyt over al bedekte
met goet/ is gheladen dat die hooft tonnen
onder water zijn/ ende daer en boven het op-
perste overloop ofte verberck staet altoos vol/
seben/ acht kisten hoogh die gheen plaers on-
der en hebben/ want is onder soo gestout dat
daer niet een hoerck leegh en is/ oft t'sepl vol
gheparft/ soo dat almen t'sepl gaet en weten
niet waer men eerst sal beghinnen/ om aen ta-
ken ende t'sepl regere/ het welke sy noch
in gheen maent tijds naer datse al t'sepl ge-
gaen zijn in oorden comen brenghen. Dit al-
dus wesenende met dit Schip/ ghelijck met al-
le d'ander is/ soo is den Viador da Fazenda,
ofte des Coninghs besienende ende Offitier
van't landt ghecomen/ ende heeft sijn requi-
rent ende vootst ghemaeckt/ als dat die
manier is/ oft Schip gheset was om hopa-
gie te doen/ waer op hebben gheantwoort ja-
ende het selfde onder te paken/ soo sommighe
segghen/ ander meenent contrarie/ in somme
heeft terstont bevolen de Cabala af te hou-
wen/ gelijck sy altoos doe/ ende die sepl en la-
ten ballen/ niet grooten gefrick van Boa Via-
gen, ofte behouden reys/ hebbende noch alle
die Schuyten aen boort/ die dierwils een myl
ofte half naer streppen/ om dat het sechte Zee
is/ het

Hoe de schep-
ten Cochijn af-
geveerdicht
gheladen
werden.

Waar dat de
schep liggghen
alste t'sepl
van Cochijn.

Hoe dat de
vrienden ander
Schep sepl.

Hoe dat de
Portugesen
haer Schepen
overladen.

Remerckte de
Portugesen
gheleijckte
gheleijckte.

Maer dat
sepl gaen van
Cochijn.

Beschrijvinge van verschepden geschiedenissen in Indien.

121

18/ het Schip aldus beginnende te seplen/ soo zynder onder ander commelingen die op het verloop stonden/ waren veel Doender hoep/ uyt welcke scheen/ sommighe Doenderen uyt byaecten/ waer op een ghevecht quam/ segghende/ elck een dat sy haer toe quamen/ in somma syn over hoop gheloopen aen d'een syde van het Schip/ gelijck het gemeenelick gheschiet in eenich ghevecht/ niet dese altera- tie ende ghewicht van volck aen d'een syde/ is het Schip om ghevallen/ overmits dat het Ballast verlicke was/ ende met Canneel geladen/ ende boven wonder swaer last had- de van lasten ende ander goet/ als verlicke is/ eyndelicken is het Schip sachtelick on- der gegagen en ghesoncken/ dat daer alleen- ligh een span van de top-stengh blycke/ ende het volck viel in die Schuyten die noch aen boort laghen/ tot haren gheluck/ sonder dat en hadde daer niet een af ghekomen/ quamen daer alle levendigh af/ behalven die Slaven/ die met psete boepen gestoten waren/ om niet wech te loopen/ dese verdoncken/ wie kan weten ofse wederen wat rijckdomme dat hier verloor/ als ee pegelijc wel kan psetue- re/ daer en quam niet anders af/ dan sommighe kisten die boven stonden/ diemien met Dunc- kers uyt tregh/ maer het goet ghesheel be- doornen ofse van weynich profijt/ ende die re- ste bleef verloorzen/ Hier by machinen mer- cken ende concideren/ hoe ende wat manier dat die bydonnantie bande Portugesen is/ op hare ladinghe ende Scheypen/ ende dat te pze- sunnen is/ dat soo meentighen Schip daer noot dael ofse teercken af ghekomen is/ haer meest doot desoantighe onghereghelicheit be- tellesen/ men dede hier naer groote neersig- heit met ghetuyghen/ om die pachters ende Officieren te castigeren/ die den Ballast had- den doen uyt trecken/ maer sy waren ver- bozghen/ ende doot lanchsheit van tijden worden het selfde vergheten/ ende bleef doot ende te niet/ ende die het haer verloorzen had- den mochten God slaghjen.

In dese selfde maendt quam tijdinghe van Malacca, hoe dat het selfde seer benaut was/ ende veel volcks van hongher slof/ ende het Schip dat van Portugael derwaerts ghe- gaen was/ moest daer blijven ligghen/ om dat daer geen victualpe en was/ om't Schip afse veerdighen/ ende die enigste ofse Straet van Samatra was beset van de vanden/ dat daer gheen Scheypen en mochten deur varen naer Chyna ofse Iapan, ende dit worden ghe- daen van de Coninghen van Samatra, te we- ten/ den Coningh van d'Achein ende van Ioy, gheleghen by het selfde landt van Malacca, op het baste landt/ Dese waren reghen die Portugesen van Malacca gherebbeleert/ deur seckere noysaecke ende sijt dat haer van de Capiteyn van Malacca ghedaen was/ met dese tijdinghe was ghesheel Goa in groote altera- tie/ want hare principale daert eenderij- domme is die daert van Malacca, Chyna, ende Iapan, ende die andere onsiggende Ep- landen/ welcke altemael door dese oorloghe belet werden/ waerom terstont groote ghe- reetschap ghemaect wort van Salepen/ Fusten/ ende Scheypen/ om Malacca te ont- setten/ ende worden alle die Burgheers ghe- schat/ ende ober al ghesl op ghenomen/ van de Coopliden/ desghelijck volck om het selfde te weghe te brenghen/ want met die boozgaende neerlaghen was Indien seer ge-

debileteert ende swack van volck.

Inde maendt van Meye Anno 87. is ghe- comen in Goa een Galliothe van Mogambi- que, tijdinge brenghende hoe dat daer het schip San Felipe gheweest hadde/ ende hadde ghe- noimen die ladinghe ende Peper van't Schip San Lorenzo, dat aldaer gyearriveert was/ gacide naer Portugael/ en was ghesheel open mer alle de masten afgehouden/ en het meeste goet inde Zee gewozen/ doot dat sy mirake- lousment hare leven berchden/ ende tot Mo- gambique waren gecomen/ in dit Schip San Felipe waren die Princen en Coninghe kin- deren van Iapan ghecomen/ als op een ander verclaert is/ ende quamen met die selfde Gal- liothe die de tijdinge bzacht tot Goa/ Dit self- de Schip bzacht oock tijdinge van die Arma- de die uyt Goa afgebeerdicht was/ inde maent van December An. 86. na die Custe van Mel- lende ofse Abex, om te waken die schade van de doozlede Armade van Ruy Goncalves da Camara, als vertelt is/ en om te castigeren die Steden die op de selfde Custe met den Turck verrenicht waren/ en hare aliance ghezoken hadde/ Van dese Armade was oberste eenen Celman/ met namen Martijn Afonso de Mel- lo/ Comende aende Custe van Abex ofse Mel- lende, welcke is wischen Mogambique ende r coode Meer/ zyn aldaer aen lant gepzongen (overmits dat die Turcken die sy sochten al wech waren/ die roode Zee binnenwaerts na hups toe/ so hebbe haer die Portugesen wil- len waken op die steden en Coninghe/ die haer aliance gebzoken hadde/ en die Turck gesa- bozkeert/ zyn aen lant gecomen aen die ste- den/ genaemt Pare en Brava, die welcke wep- nich op hare comse verbaecht wesen/ hebbe lichtelicken oberhallen die terstont die steden verlate hebben/ en te landwaert in geboden/ alwaer die Portugesen hare lust gheboet heb- ben/ stehende die stede in byant/ en die caeren- de tot de gröt toe/ so veel afse ommerg mocht- ten/ en in't bliden bande inwoonders/ so cre- gense den Coningh van Pare, die sijt hooft af hieuwen inde furte/ ende werde ghebzacht tot Goa, al waert gheset werde sommighe dagen op een mast in't midden van de Stadt/ tot erengel van een ander/ ende teercken van tie- tozge/ waer mede die Portugesen weder be- gonsten eenighe cozagie te krijghen/ ende heb- beide aldus dit seft gheruyst/ zyn van daer gheschepden naer Ormus, om van daer den Coningh van Persien eenighe assistentie te doen/ als haer bande Vigorey beholen was/ maer comende tot Ormus, is haer heel volck cranch gheworden ende gheslozden/ onder welcke was den obersten Martijn Afonso da Mello, waer doot quamen weder naer Goa, sonder yet meer uyt te reghen.

Dese selfde Armade gaende naer die Custe van Abex, verballende by het Eplandt ghe- naemt Zamzybar, welcke leyt op 6. graden aende supdijghe/ omtrent 70. mijlen van Pa- re naer Mogambique toe/ by de 18. mijlen bande Cuse/ in dese contrephe ghemoeten het Schip San Salvador, dat van Cochijn naer Portugael ghebaren was/ ende was gants open/ hadden alle het goet in het water ghe- wozen/ behalven sommighe Peper/ daer sy niet by en konsten komen/ ende waren gants ontfelt ende verdestreert/ ende hiel- dent met cracht van pompen noch boven/ doch hadden die moet al ober ghegheben/ ende souden sonder twijfel al om den hals gecomen

1587. Tijdinghe tot Goa vande ladinghe/ des ghelijck van't Schip San Lorenzo.

Desghelijck tot de Armada die in Decem- ber af geba- ren was.

Waer dat de Armade aen- quik/ en waer de Portugesen op't lande traden.

De Portugi- sen nemen Pata en Baga- va in/ en be- derbste tot de groot toe.

De Coningh van Pata- waert gebange onthooft ende chooft tot Goa gebzacht

Wiel Portugi- gesen sterben tot Ormus.

Hooghebaert Eplandt Zamzybar.

De Portugi- sche Armade ontmoet het Schip San Salvador by selbe Eplandt.

Boysaetwaer omme datter een groot rit- moer int schip quam.

Desghelijck tot de Armada die in Decem- ber af geba- ren was.

Sommighe Slaven ver- doncken int Schip.

De onghere- gelde boezers- licheit uyt de- dootingen sen- na oysaecke dat- te menich om- het en goet ge- blygt were.

Goote sterf- tene hanghet in Malacca.

De Coninghen van Samatra beletten de- daert van Samatra.

Boysaet van de wijf.

Overstijnghe van Malacca te ontfellen.

De haerl' hooft
selve Schip
verdoogen
was.

De doogen
Schip wert
nae Gynus
ghevoert.

El Galliotte
bzengte t'buur-
ge tot Goa van
hier Schepen
uut Portuga-
gael.

Castel Co-
lumbo vde-
ghert vande
Contingh van
Aplon.

Wanneer dat
de vloot van
Goa nae Ma-
lacca gegaen
is.

De rustinght
nae de Armade
om Colombo
te ontfetten.

Een groote
contributie
tot Goa.

Deel volcks
gedwongen
om Colombo
te helpen ont-
fetten.

De Contingh
van Sylon
tught.

ghetomen hebben/haddense dese Armade tot alle gheluck niet ghemoot / daer sp weynich op verdacht waren / in die contreppe haer te binden: Dese Armade hebben Schip met haer naer Ormus ghevoert / al waer die reise van de Peper ende goet datter over gebleven was / gheloft weert / ende het Schip ghesleten / ende maerliten aldaer een cleyn Schip toe / welke met het selfde volck van het ghesleten Schip ende over ghebleven goet naer Portugael is ghebaren / al waer sp in salvement naer langhe moeyten ghearriveert zijn.

Den 7. September Anno 87. quam een Galliotte van Mozambique, bzenghende t'gdinghe dat aldac waren ghetomen 4. Schepen van Portugael, te weten / den Romirael Sant Antonio, San Francisco, onse lief Vrouwe van Nazareth / ende Sant Alberto, ende van het Schip Santa Maria, dat met haer van Portugael ghescheppen was / en wisten niet af te segghen / dan verstonben daer naer dat het weder naer Portugael gekeert was / dooz eenighe fouten ofte quaet weder, Acht dagen naer dato van dien / quamen die voorsz. Schepen binnen Goa, al waer sp met blyschap ontfanghen worden.

Op dese selfde tijdt is die fortresse genaemt Columbo, die de Portugesen in't Eplandt van Seylon hebben/belegghen vande Contingh van Seylon, ghenaeamt Raju, ende was in grooter benaethepten worden van Goa ghesonden een Armade van fusten en Galepen / wesen de oberste daer van Bernaldijn de Carvalho, om haer te ontfetten.

Op dese selfde tijdt is van Goa ghetrocken een groote Armade van fusten / Galepen / ende Gallioenen / en ander Schepen met veel volcks / ende munitie / viciwale / ende andere dierghelijcke materialen / om Malacca te ontfetten / dat seer benaut was / als vozen ghesent is: Van dese Armade was oberste eenen Don Paulo de Lyma Pereira, een vermaert Celiman / ende out Crisfch-man / hadde recht te vozen gheweest Capiteyn van Chaul, was seer ontfien ende victorieus in alle zijn aenstighen / waerom tot dese tocht ghecozen worden.

In het leste van November zijn die vier boven genoemde Schepen weder van Goa ghetrocken naer Cochijn, ende hare ladinghe hebbende / naer Portugael gheseylt.

Inde Maendt naest volghende van Desember / ghebuerende die benaethept van de fortresse van Columbo in Seylon, hebben die van Goa noch een gheweldighe Armade toebereydt / ende hebben veel personen in Goa met gheueelt op ghenomen / ende inde selfde Armade ghesonden / om dat daer volck ghebrack / met groote contributie van gelde / dat onder die Coopliden ende inwoonders ghetrocken woide / met welke Armade is ghegaen dooz oberste / eenen Manuel de Souza Coutinho, een goet Celiman ende Solbaet / die eertijds Capiteyn vande selfde fortresse van Columbo gheweest / ende een ander belecch beschermte hadde / waer dooz hem de Contingh grootelijck begaest / ende sijnen staet verhoocht hadde / en wert noch naeden doot vande Vigorey van Indien / Gouverneur van Indien / als wy op zijn plaets ende tijdt sulden verhalen: Dese aldus hien treckende / is ghetomen op't Eplandt Seylon, al waer hem heeft gheboecht met die eerste Armee / ende hebbende haer in ordinantie gheset / om den

Raju slaghe te leveren / den welken siende die menichte vande Portugesen / is op getrocken met alle zijn leghe / latende die fortresse leedich ende vry / tot een groote blyschap van de Portugesen / hebben die fortresse versien met alle nootduft ende volck / zijn weder gekeert naer Goa, al waer sp met groote triumphie ende generale verblifdinghe ontfanghen worden / inde Maent van Martius Anno 88.

Inde maent Aprilis naest volghende van het selfde jaer / is in Goa ghearriveert die Armade van Don Paulo de Lyma, die nae Malacca ghegaen was / en zijn met victorie weder ghekeert / hebbende Malacca ontfet / ende die passagie naer China ende ander weghen weder vry gemaect / ende geschieden aldus: dat comende die Armade by de Estrecho van Malacca, hebben ghemoot een Schip van de Contingh van d'Achein, in het Eplandt van Samatra, hooft bpandt van de Portugesen / ende vinctipale oorzake van dit beleghe ende benaethept: In dit Schip was een Doch-ter vanden selfden Contingh van d'Achein, die sy sonder aenden Contingh van loor in houwelijck / om met hem nieuwe aliance te maken teghens die Portugesen / sonder hem

tot een present een schoon stuck gheschuts van Metael dat dierghelijck in Indien van groote noot ghesien is / waerom het naermaels ghesonden wert vande Portugesen / aciden Contingh van Spaengien tot een verwonderinghe / in het Schip van Malacca, welck daer naer in het Eplandt Tercera, (een van de blaemische Eplanden) bleef / al waert selfde stuck met grooten arbeit upt ghehaelt worden / ende leyt althans op die fortresse van het selfde Eplandt Tercera, om dat het dooz zijn swaerte qualijck naer Portugael ghebrack kan worden: Keerende weder op onse propoofte / hebben dit Schip met des Continghs Dochter ghenomen / ende al wat daer in was buyt gemaect / met welke reghen alle adbs van wat daer passeerden zijn ter sonder ghebaren naer loor toe / ende hebben haer volck op het landt gheworpen / in goeder ordinantie / ende alsoo die Stadt van loor besetmt ende bespongen / welke was beschant ende omringht met houte staeken / ende die huysen meek van Strop: Die vande Stadt siende soo veel volcks / ende hare resolutie zijn bevreesd gheworden / en hebben die blucht genomen te landwaert in / al die honden / en die Portugesen oberbielen die Stadt / ende staken daer den brandt in / ende hebben se gheheel verniet ende verdestruert / ende die het niet ontloopen konsten / doot ghesmeten ende ghecapitveert / ende bonden daer over die 2500. Metalen stucken / soo cleyn en groot / die al naer Indien ghebrack werden / is te verslaen dat sommighe waren van de groote van een Musket / ende ander grooter / en oock gheheel grootelijck / en waren seer net getwocht met figueren en loofwerck / dat haer Italiaenders ende Portugesen gheleert hebben / die het Christen gheloof versuert hebben / ende Machometisten gheworpen zijn: Dese sijnder wonder veel op alle plaetsen van Indien / ende doen het meeste quaet / loopen daer als sp eenighe doot slaghen ofte andere quade seften bedreven hebben / ende vreesen ghecastigeert te wesen / loopen naer het baste Landt onder die Berdenen ende Mooren / al waer sp groore salarisen crighen / vanden Continghen ende Capiteynen van het Landt: Seven

Columbo
ontfiet.

Beschrybinge
van t'ontfiet
van Malacca.

De Portugesen
ommoeren
ern schip vande
Contingh van
Samatra / en
aenuen t'ontfiet.

De haerl' hooft
een wonder-
lijcke groote
stuc geschuts
dat sp upt het
schip namme

De Portugesen
trecken nae
Goa / oberste
fene ende den
brandt de go-
tecle Stadt.

De Portugesen
vinden in
Goa 2500.
Metalen
stucken.

Beschrybinge
vande groote
vande selfde
Ruckert.

De
van
de
stien
baer

De
na
van
dan

Seben ofte acht jaren dooz mijn compſte in
Indien/ waer daer in Goa ſommighe Crom-
peters ende Buſſchieters/ dat duſſchen en-
de Neder-landers waren/ ende om dat ſp in
Indien van de Portugeſen ſeer miſſpzeſen en-
de veracht worden/ ghelijckſe alle ander Ma-
tten bande werelt doen/ ende oock mede ſo en
konſten ſp gheen betalinghe krijgghen van ha-
re gheſette ſoldpe/ ende alſe per verſochten
ofte verpſpzeſen/ werden gedreghen ende inde
Galepen gheſmeten/en ghedwonghen te die-
nen/ in her leſt hebben haer beraet genomen/
ſiede dat ſp niet meer upt her lant en mochten
komen/ zyn hepmelijcken ghelooſen aen het
baſte lant nae Ballagarte, bp den Hydalcen,
al waer ſp blijdelijck ontfangen werden/ ende
met grooter eeren ghehouden/en groote sala-
ris begaef/en gheacht als Weeren/ al waer ſp
haer dooz deſpcaetheit gerenegeert hebben/
doch ſommighe meenen dat ſp in haer geloof
lede/ naer weet altoos doozſeker dat ſp daer
getrouw zyn met deſpdenſche Doudw/en wa-
ren noch lebent den tijdt mijnder afſchept upt
Indien/ Op deſe manier zyn die Portugeſen
altemet oozſaech/ dooz hare vermetenheyt/
ende houderpe van haer eyghen quaet/ ende
maken die roepen daer ſp ſelfs met gegeſſale
worden/ her welcke alleen vermaent hebbe te
pzoopoof bande Metalen ſtucken/ ende ander
inſtrumenten van oozloghe/ dat die Indianen
geleert hebben van deſelbe Portugeſen ende
Chriſtenen/ daer ſp te vozen niet aſen wiſſen/
ende hoe wel dat ſp deſe ſtucken altemael
hadde in goeder ordynantie gheſtelt/ doch
ſcheen wel en hadden die wetenſchap niet om
die afte ſchieten/ ende te ghebruicken alſt be-
hoort/ gelijck wel bleek/ want verlietent ter-
ſtont altesamen/ ende leſetent in handen van
de Portugeſen/ met deſe victorie bleben die
Portugeſen ſeer glorieus/ ende met veel pre-
ſumetien/ ende gnanen in Malacca, al waer ſp
ontfangen werden met die triumphie alſmen
wel can dencken/ als die gheen die haer fagen
verloſt bande benaetherde daer ſp in waren/
Die verhoorende die Coningh van d'Achein,
ende dat zyn Dochter ghebangen was/ heeft
zijn Ambaſſaduers gheſonden aen Don Pau-
lo de Lyra, met grooter preſentien ende peys
begheert/ her welcke gconſenteert wert ende
terſtont gannen weder van alle wegen naer
Malacca, met alle victualpe ende coopman-
ſchappen dat haer te bozebelet was/ en groo-
telijck onrbzack/ hier mede was groote ver-
heuginghe/ ende latende alle dinge in goe-
der ordynantie en bzede/ zyn weder ghelieert
naer Goa, al waer ſp arriveerden/ als vooz-
ſepdt is/ ende maent van April/ ende worden
inghehaelt met grooter feſte/ ende Te Deum
laudamus, ende veel bande Soldaten quamen
met eenen goeden hupt.

Inden naef volgende maent van de Mepe
de 15. is gheſtorben binnen Goa den Vigorey
Don Duarte de Meneses, ende was binnen
4. daghen gheſont/ ende doot/ van eene heete
ende Continue coortſe/ welcke is die gemeene
ſtrecke van Indien/ die periculens is/ ende pre-
ſumeerden dat het van heersweer was/ om
dieſe wille dat hy buſeben ghecregen hadde van
de Capiten/ van Ormus, wter in ſen adver-
teerde/ als dat alder tijdinghe gecomen was
van Venetien/ ober landt/ hoe dat den Kers-
ſchou tot Liſbonen gearriveert was/ ende
van de Coning/ met grooter eere ontfangen/
en om datſe oneens gheſepden waren/ als

booz ſept is/ willen ſeggen/ als dat hy dat ſoo
ſeer ter herten nam/ ende dat hy verſden in
miſſaghen bande Coningh te weſen/ met die
inſormatie bande Kers-biſſchop/ maer waſt
contrarte alſmen naermaels met den Sche-
pen verſont/ want den Biſſchop was over-
leben in't Schip acht daghen/ al eert in Por-
tugael quam/ doch ſp hielden malhanderen
gheſelſchap inde doot/ want overleefden mal-
handeren wepnich/ waer mede volepnde ha-
ren twiſt ende gheſchel ghelijckelijck met ha-
re leben/ Die eperquien ofte uptwaert van de
Vigorey, werde met grooter ſolemnitept ghe-
houden/ als volcht/ Die begrafenis bande
Vigoreys is in een Clooſter/ ghenaemt Reys
Magos, ofte die bzie Coningen/ is bande ooz-
den van San Francisco, ende ſtaet in't landt
van Bordees, bp de mont van de Kieſter ofte
incompſte van Goa, ende alſoo wert het lijf
van de Vigorey ghebracht in die Galepe Kop-
ael/ die aliemaet behanghen was met ſwarte
Standarten/ ende met warte lakens bedere
en behanghen/ ende worde van al den Adel
ghelept/ ende comende bp het Clooſter van
Reys Magos, dat is bzie mylen van Goa, die
Kieſter nederwaerts nae de Zee toe/ ſoo qua-
men die Minne-broeders hem ontfangen/
ende bracht hem inde Kercke/ en ſetten hem
boven die aerde ſonder begraven/ ende als
dan wert die Mis met grooter ſolemnitept
ghecelebzert/ dit ghebaen weſende/ ſoo wer-
den daer ghebracht ſommighe packetten ge-
ſloten bzieben/ diemen heet Vias, deſe zyn al-
toos gheſloten ende bewaert in handen van
de Jeſupte/ dooz ordynantie bande Coningh/
en worden nimmermeer gheopent als in ab-
ſentie ofte doot van eenigghen Vigorey ofte
Gobernuer/ welcke Vias jaerlijckſe geſonder
werden bande Coningh/ ſijn gheteekent met
nombzes/ te weten/ 1.2.3.4.5. en ſoo boozts/
ende ſalgherende den Vigorey ofte Gober-
nuer/ ſoo doetmen die eerſte nombze ofte Via
open/ waer in ſtaet als dat alſulcken perſoon
ſal guberteren in abſentie ofte overliden van
die Vigorey ofte Gobernuer/ en ſo die perſoon
die in d'eerſte Via ghenoeit is/ abſent is/ ſoo
doetmen die tweede Via open/ ende beſien wie
dat daer in ſtaet/ ende dien preſent weſende/
wozt terſtont ontfangen/ ende gheobedeſeert
booz Gobernuer/ ſo dien oock abſent is/ doen
d'ander naebolghende open/ d'een naer d'an-
der naer't verbolghen bande numeros/ ende
alſmen Gobernuer heeft ghebonden/ ſoo en
doenſer niet meer open/ en worden die ober-
ghebleben packetten ofte Vias terſtont weder
op geſlot/ en bewaert in't Clooſter/ in hande
van de Jeſupten/ in ſomma dat alreemen die
Vias opent/ en iſſer niemant die weet wie dat
daer in ſtaet/ en wozt met grooter ſolennitept
geopent bande Jeſupte/ en geleſen in preſen-
tie van alle den Adel/ Capitepn/ Regierberg/
en toehoorders/ en ſo de perſoon die inde Vias
ſtaet/ is op eenighe plaetſen van Indien ofte
Oyentien/ als Capitepn weſende van Soſſala,
Moſambique, Ormus, Malacca, ofte eenighe
andere plaetſen daer hy foude mogen weſen/
alſt ſomtijts wel geſchiet/ ſo wozt hy terſtont
ontboden/ ende moet alle ander Amire laten/
ſo hy die bedient/ en comen ontfanghet Go-
bernement/ totter tijdt toe dat daer een an-
der van Portugael van d'Coninghs weghen
gheſonden wert/ maer weſende die perſoon
die inde Vias ſtaet/ in Portugael/ Chyna of-
te Japan, ofte die Cabo de bona Esperança
boozſp/

De Kers-biſ-
ſchop ſteft in
het Schip/ wa-
rende nae Por-
tugael.

De twiſt of-
fiebende bande
biſſchop ende
biſſchop eyen-
den ghelijck.
Verſchijninge
bande upt-
waert bande
biſſchop.

Verſaet van
bzieben die
men d'ian
brek.

'Indout van
de eerſte d'ian
en beſteighe
bandereſte.

Onder wie
deſe Vias be-
ruſten.

Verſaet van
gheende rhol-
bengen van
de d'ian.

doozhy/ soo wordender ander Vias gheopent als voorszeyt is; Die Vias/als verhaelt is gedaen wesen/le/ quamen die Jesuyten met die Packetten ofte s' Conings Vias, die altemael met des Coninghs Segghel besoren zyn/ende worden gheopent al eer men het lysf vande overleden Vigorey onder die aerde steekte/ aldus werden die eerste Via ofte Numero gheopent/ met groote begeerten van de onstaanders/ wie dat up soude conen/ soo werden ghebonden met Tittel van Vigorey, eenen Mathias Dalburkercke, welcke Capiteyn van Ormus gheweest hadde/ ende was des jaers te vozen in compaengie vande Kerts-bischoep naer Portugael ghevaren/ oorsake dat hy een Bezen gheboeken hadde/ om het selfe aldaer beter te ghenesen/ maer hadden hy verdracht gheweest/ van dit gheluck soude wel ghebleven hebben; Desen absint wesen/ als ghesepd is/ werden die tweede Via ofte Numero gheopent/ met die selfe solemniteit ende vonden/ met Tittel van Gouverneur Manuel de Sousa Coutinho, daer hy hier vozen af vermaent hebben/ die Seylon ontfet hadde/ tot groote verwonderinghe van een pghelijck/ om dat het een lieche Edelman was: maer van groote reputatie/ het welke hy met zynen langhen dienste verwozen hadde/ ende hoe wel dat daer andere veel treffelycke Edelmannen ware daer naer op verdacht hadde/ die oock wel spet/ doch dijsinnuleerden ende moesten altemael thoonen dat het haer aenghenaem was/ hebben hem terstont onthelt/ ende die handen gijerst/ ende menagie ofte beloften ghedaen als Gouverneur/ en hebben altemael verlaten het doode lichaem van de Vigorey, en zyn terstont ghescheept in de Galeys metten nieuwen Gouverneur/ doende af alle rouwbanden Waendels ende Standsdarts/ ende inde plaetse van dien verclert met l' Righen Waendels/ ende cleeden van costelijcken syde en ander ghewaet/ en quamen also met Trompetten en Schalmejen binnen Goa, alwaer hy met grooter triumphie ingehaelt worde/ ende inde groote Kerck geboert/ al waer men sanc Te Deum laudamus, &c. Ende wert den Eet afgenomen van alle privilegien en lijberteyten te onderhouden/ naer die ghewoonte ende usantie in dierghelijcken Acten/ ende worden van daer ghebrachte op het Halleys vande Vigoreys, het welcke terstont vande Dienaers vande overleden Vigorey gherupnt ende hy naer verwoest is/ ende handen nieuwen Gouverneur wert terstont weder gerepuyche/ ende verbult van zyn volck ende adherenten/ gelijc als die gewoone hept ende ghebruyck is/ in alsulcken veranderinghe te gheschieden; Den dooden Vigorey verlaten wesen/ worden van zyn Dienaers ter aerden bestelt ende begraven/ sonder eenighe ghebachtenis daer meer af te wesen/ dan die t' t' particulier aenstont.

In desen aenst volghende Maenden/ te weten/ Junio/ Julio/ Augusto/ van't jaer 88. is gheweest in Goa, ende die Caste van Indien/ die grootsten Winter die in langen tijdt ghesien is geweest/ hoe wel dat het alle Winters altoes reghent/ deurgjaens sonder op houden/ den geheelen Winter deurendende/ maer soo dapper niet als dese drie Maenden/ want reghenden van den 10. Junij af/ tot den 1. September/ staech aen malcanderen/ dat men niet en mochte segghen dat het een half ure op hielt/ nacht ende dagh/ waer dooz

veel hupfen ter neder slozten van de vorstighhept/ en oock om dat den steen daer men se af maect seer moztuwe is/ ende met selen se niet half aerde.

Inde selfde maent van Augusto gheschieden eenen groufanie ende wonderliche mozt binnen Goa, ende om dat het van enen Meerlander was/ soo hebbet hier in't particulier willen verhalen/ op dat men hy dit exempel mach aenmercken die stoutighept ende onhuyghhept vande Vrouwen van Indien/ die al meest in't ghebeen over een tou gheweben zyn, So is die Histozie albus/ een jonck quant natureel van Antwerpen/ met namen Frans Coningh/ wesen/ een Diamant slipper van zyn hant-werck/ ende ghelijc als die jeucht gheern gheneghen is om wat te verfoercken/ is getrocken naer Venetien/ daer den selfden een Dom hadde woenen/ den Dom begeerte hebbende/ om desen zyn Cozjn voorts te helpen/ heeft hem ghesuert in compaengie van ander Cooplieden naer Aleppo in Suria, daer die Venetiaenders grooten handel dijven/ als hy op een ander ghesepd hebben/ om aldaer eenighe ervarenthept te lighen inde coophandelinghe/ p'ncipalijcken in ghesceenten/ waer toe hem een sekere somme penninghen met ghegheven hadde, Dese quant albus gherept wesen/ naer Aleppo, alwaer gheromen zijnde is onder het gheselschap ghieraect/ en inde plaets vande hoofsomme te vermeerderd/ als den Dom meenden/ heeft het wel de helft vermindert/ ende als den tijdt verlopen was/ dat die meeste van zyn compaengie hare dinghen verboort hadden/ ende weber wilden keeren naer Venetien met hare bestede waren/ ende als desen Frans Coningh sagh den tijdt verlopen te wesen/ ende dat zyn hoofsomme die helft deur ghebrachte was/ met goet gheselschap/ en heeft niet weten wat bestaen/ hreende zyn Doms gramscap/ weder te keeren sonder beter rekeninghe te gheven/ van daer hy om wt getrocken was/ heeft hem beraden met sommige Venetiaenders/ dat zyn bekenden waren/ die hem rieden te gaen met die Caffyle ofte Carnana, die ghereet was naer Bassora ende soo naer Ormus in Indien/ verseckerden hem/ aengessen dat hy verstant hadde van ghesceenten/ dat hy goet p'ofijt soude doen/ ende ghenoech weder restaureren het verlies/ dat dooz zyn onachtsaemhept van de hoofsomme vermindert was/ ende noch daer en boven groote winste doen dooz zyn selfen/ sonder eenighe Intereste van zyn Dom/ met desen raedt heeft hem gants gheresolveert het selfe te volbzengen/ ende niet weder te keeren vooz dat hy zyn schade weder in ghehaelt hadde/ ende heeft hem geboecht hy sommighe Venetiaenders/ die oock derwaerts wilden/ ende zyn alsoo gherept met die Caffyla dooz langhe dagh repen/ tot dat hy gheromen zyn in Bassora, die beste Stadt van het landt/ gheleghen op het uiterste vande Sino Perico, die naer Ormus loopt/ van daer sijne te water gheromen tot Ormus, daer een pghelijck zyn Cremerpe ende Winckels vooztelde/ ende desen Frans Coningh als jonck ende onbedrebt/ siende dat hy verre vande Dom was/ maecten reurninghe dat het ghene dat hy hadde genoech engen was/ en begonst vorder sonder achter denck goet leven te leyde/ sonder yet anders te p'fenderd/ dan goet chier te machten/

Die dooz de eerste Via gheopent werd.

Die absentie van de eerste Vigorey te voorszeyt dat de tweede Via gheopent is.

Die dat dooz troont vande tweede Via gheopent wert.

De Portugesen vernemen niet wel met daer Vigorey.

Wat wat triumph dat hy haer nieuwen Vigorey tot Goa inbrachten.

De Vigorey wert op het Halleys ghesepd.

De overleden Vigorey wert begraven.

Den groote winter tot Goa in Indien Anno 88.

Den stadigen regen vanden 10. Junij tot den 1. September/ bet tot Goa.

Daer haer van een mozt tot Goa.

Histozie van Frans Coningh.

Fr. Coningh reyt van Bassora nae Aleppo.

Daer heft hem onder licht gheselschap/ en verclert zyn gelt omme te ligh.

Reyft van Aleppo nae Bassora ende Ormus.

Daer van de comede helen.

En goet voort nemen van Frans Coningh.

Hy reyt niet sommighe Venetiaers nae Ormus.

maecken/ tot dat in't leest die hoofdsomme hy naer gheheel gecomsuumeert was/ ende beginnende hem te bedencken/ en wist niet wat begintmen: want het weder keert en docht hem niet goet: want en hadden die middelen niet/ en oock en docht onzer d'ooghen vande Gode niet comen/ in't leste heeft ghesolueert naer Goa te varen/ alwaer hy verstant dat hy hem altoos soude moghen onderhouden/ niet zijn hantwerck op te setten/ totter tijt toe dat het God anders oordeelden/ is alsoo naer Goa ghevaren/ daer gecomen wesende heeft winckel op gestelt/ en zijn hantwerck beginnen te ghebruycken: maer om dat het gheselschap te waten/ ander vzeemdelingen van Meer-landers ende Duytschen/ die aldaer waeren gemeenlick zijn byde Vigoreys booz Trompetters en Schyeters; die hem dazegelck quamen besoeckē/ so en konst hy so veel niet boozderem ofte twas ghelijck op; Dit stende heeft hem gedeter mineert teemael aldaer te blijven/ en gants neer schicken/ om alsoo oozsake te hebbe hem aldaer zijn leven te onthouden/ siende dat alle hoop verlozen was/ om zijn leven weder te derben na hups keeren/ met dese resolutie heeft beginne om te sien naer zijn partier: So is te werē dat onder ander vzeemdelingen die aldaer in Goa gecomen waeren/ in booleben tijden was eenen Fransons natuereel van Diepen/ niet namen Iohan du Xena, dese was eertijds ghecomen in Indien booz Trompslagher/ van eenen Vigorey, ende was naer lanchshepdt van tijden aldaer ghetrouwt met een Wouwe van Ballagere, van 16 jors gheslachte/ doch Christen/ ende onderhielt hem eellick met Comminelen/ ende ander Schijjn-werckerpe te maken/ waer van hy winckel afhielt/ ende was oock des Coninck Riem-maechter/ van die S lepen/ in somma dat hy een goet deur comen hadde. Dese Fransons hadde byde voorszeyden hups byn de/ twee S ionen ende een Dochter/ ende ghelijck als die vzeemdelingen terstont bytens landes kennits maken met malcanderen/ principallick aldaer in Indien/ daer der wepnich zijn/ en alle vzeemdelinge/ het sp van wat Partien dat het zijn/ uptgenomen Portugezen/ conderseer met inlcandere als Broeders/ welcke is haren besten troost. So is oock desen Fransons Coningh daer oock groot tē hups geweeft/ en hebbe hem veel geseft: eer en anhaelt: wat verstandē wel datse hem hier mede in't net soude krijge/ om haer Dochter te geve/ en datse daer mede een goet houwelick deden/ om zijn hantwerck wille/ het welcke seer goet ende van groote waerde in Indien is/ om die groote handel van de ghesteenten die daer is/ in som na en ruten niet ghelijck die van Indien haer manier is/ alsoe den indt gheeren inden knip hadden/ tot dat sp hem met veel belofcen en wonderdinghen soo verre kreghe/ dat hy het jae woort gaf/ welcke hem naer mels het leven kosten: als men in't verbolghen van dese Histoye ende waerachtyghē geschiedenisse hoozen sal/ Aldus belooft wesende/ hebben alle neerstichshepdt ghebaen ende die gheboden laten gaen/ ende om't cozt te maechen die Wyloft ghehouden/ als dat die manier is/ wesende die Wynt van elf jaren/ hups ende schoon van liffende leden: maer in booshepdt die arghste die opt aerde boech/ so dat haren Man hem booz gheluckigh hielt/ alfulcken hupszouwe ghebonnen te hebben/ als hy mp dick

wils mondelingh vertelt heeft/ doch was daer soo jelours af/ dat hy die niemandt en betrouden/ noch van sijn epghe Partien en particulier Wynden: maer daer hy hem meest op betrouden ende min af vermoepde/ dese was d'oozake van sijn ongeluck; Booz contracte van sijn houwelicks voorwaerden was gheordineert/ ende hadden hem beloost een sekere somme gels/ ende totter tijt datmē hem die selfe somme niet en gaf/ souden met sijn hupszouwe int hups van sijn Schoon-vader vlghe in woonen/ ende die kost hebben/ ende sijn winckel aen d'een syde van't hups/ ende wat dat hy won soude booz sijn selven wesen/ welcke aldus gheschiede/ en bleef also langhen tyt/ om dat de Schoonvader die beloofde somme niet en wist op te byeghen/ ende ghelijck als die familie begoft te vermeerderen/ en de Vader die out ende bebaecht was/ in een cranchheyt viel/ waer van hy storf/ so en wasser so veel ghewins niet/ ofte Frans Coningh die moeste oock altemet die keuche versien/ welcke hem niet wel aen en stont/ en begonsten in hups oneens te warden/ ende quam hem dickwils met mp raden wat hem te doen stont/ waer op ick hem sepde/ gheen oozsake te willen wesen van twist te maken tusschen Ouders ende kinderen/ doch dat het mp aenzhinck/ aenghesien datse hem die beloofde somme van de houwelijck booz waerden niet en konsten op byenghen/ dat ick soude een hups alleen huieren/ ende also beter hups houden alleen niet mgn hupszouwe/ dā aldaer onder so veel/ daer hy nimmermeer en konste veroverē/ so dat hy hem in't leest gedeter mineert heeft/ ende is met twist upt den hups ghescheppen/ nemende sijn hupszouwe ende kint/ met sijn Slaven/ en heeft een hups alleen ghesuert/ en sijn winckel op gestelt/ en sijn hantwerck gheuseert/ in somma dat hy begoft welbarende te worden/ en hadde grootten toeloop; Dus te verstaen dat sijn hupszouwen s Doeder/ welcken haren moorszien aert niet verborzen en mocht/ naer t over liden van haren Man/ of was om't quaet hert datse haer s wazher boech/ ofte om haer epghe sinnelckheyt/ heeft haer epghe Dochter daer toe geperluadeert/ die daer oock soot scheen goet behaghe in hadde/ datse tot haren Wel heeft ghenomen een Portugees een jonck Soldaet/ die daer seer groot ten hups was/ so dat hy daer daghelijcks quam eeten en dyncken/ ende Frans Coningh betrouden hem meer als Broeder/ ende en dede gants ter werelt niet sonder raet vā dese Portugees met namen Aac. Fragofo; Dit minnen spel breven dese twee goep leben/ met hulpe vande Doeder/ al ten tijden dat sp noch hy de Doeder in woonden/ ende affirmeren dat hy daer al met te doen hadde/ al eer hijse kreeg tot e Wynt/ al wasse jonck/ dat en is in Indien gheen wonder: want is een daghelijcks gebuyck/ alsoe maer over die acht jaren zijn/ ende wetender oock seer goet remebie toe om het selfe te bebeden/ so dat sp booz goede Maechden ontfanghen worden: Dit aldus gheduerende by de vier jaren/ ende oock den tijdt dat sp alleen woonden/ alwaer dese Antonio Fragofo sijn inghanc maekten/ met die voorszeyde comfiansa ende vyndtschap/ al hoewel dat hy die deur vāde Camer altoos met een Mael-flot toe dede als hy upt ginch soo wasser dickwils dese Aac. Fragofo hoven verborghen/ sonder dat hy daer pet af wist/ ende

Fr. Coningh maecht vande nootet brucht en waert alst sijn heel derent is nae Goa.

Oofnerwaer om sels Coningh niet op come mocht.

Wan hy in de

Verhael van den Johan du Xena.

Goote gheselschap vande Meer-landers in Indien.

Weten dat de Frans Coningh te wangen.

Fr. Coningh belooft hem met de Dochter vande Xena.

Op werden ghetrouwt.

De Xena belooft een somme gels met sijn Dochter: maer gheeft niet.

Johan du Xena sterft.

Maer van den hupszouwen Fr. Coningh.

Fr. Coningh scheidt met twist opte hups van de Xena.

De Doeder raet de Dochter tot overloepel met een Portugees.

De Portugees gebuyck Fr. Coningh wist booz hulpe vande Doeder.

Dirc Gerritsz
van Enchup-
sen count up
China by fr.
Coningh.

ende bedeyden hare personagien. Nu geschiedt binnen middelen tyden als dat eenen Dirc Gerritsz, natureel van Enchupsen/ ghecomen wesende van China, en was Peter van dese Hupszoutwe van Frans Coningh/ ende zyn goet vrient/ so heeft hy hem met zyn Hupszoutwe te gast gebede/ blypen die nacht/ aldaer hy zyn woonplaatse hadde/ om aldaer eenen vrylijcken welcom te gheven/ onder ander heeft hy oock daer by ghenoot: maer om dat dese eerlyck Hofvrouwe haer excu- seerde/ dat sy niet haer eere niet en mocht comen daer eenlopende ghesellen waren/ om dat het in Indien gheen vrantie en is/ en haer eere soude te naer gaen/ waer mede hy bade hem te excuseren tot op een ander maal. Het Coningh aldus gheschiedende ten huse van den boorsz. Dirc Gerritsz, al waer was dese Frans Coningh zyn Hupszoutwe/ en Moeder/ ende Doeder/ ende die familie van Slaven ende Slavinnen tot haren dienste/ gelijck als in Indien het ghebruyck is/ Die maeltijt volpnt wesende/ ende half beschoncken/ zyn in't Wilt gaen wandelen/ ende niet verre van daer stont een out Speel-hups/ t'welcke deur noch venster hadde, maer was ghesheel ver- nielt/ ende hadden achter een grooten schoo- nen Boangaert/ van Indiaensche boomen ende scruten. Dit Hof hadde den Schoon- vader van Frans Coningh in zyn leven ghe- cocht/ om wepnigh ghelck/ om dat het als ick seggheniet veel en dacht; In desen Hof zyn altesamen ghegaen/ doende aldaer bren- ghen porten en pannen/ met eeten ende dinc- ken/ om aldaer dien dagh met vrylijckheyt over te brenghen/ ghelijck sy oock deden; Nu wast hy ghevallen als dat ick ginck wandelen met een goet vrient te veldewaert in/ tot by dese countre van dit Speel-hups/ met die minste ghebachten van t'gheselschap dat daer veegaert was/ en passende een stuck weegs voorsz. de duer/ soo quam den selfden Frans Coningh blypen de poort/ ghesheel beschon- ken/ ende hy ghewaer wordende/ heeft hy comen trecken by de Mantel/ ende ghedwon- ghen met hem in te gaen/ en mijn gheselschap te verlaten/ al waer comende bracht hy ach- ter inden Hof/ daer saten die Vrouwen/ haer Moeder/ ende ander Slavinnen en Slaven/ met hare Indiaensche instrumenten/ en wa- ren vrylijck daer wesende is die Vrouw te- stont wech geloopen/ haer verberghende om haer eerlijck te maken/ naer usantie van In- dien/ alst'er pement van buyten ende vrents in comt. Haren Man heeft terstont doen be- repden het avontinael/ hoe wel dat het noch vzoech inden dach was/ van het ghene dat sy mede ghebracht hadden/ ende die Tafel wor- de ghedeckt op een mat op d'aerde inden Hof/ om dat het hups/ als ick gheseyt hebbe/ noch tafel/ noch bank/ noch duer/ noch venster en hadde; Die Tafel bereyt wesende zonder al- temael om gaesiters/ behalve die Hupszout- we van Frans Coningh/ die haer excu- seerde dat se van hy beschaeint was/ en daerom niet en begheerden te comen/ van dat se daer blynde niet die ander Slabe ende Slavinnen soude cede/ en hoe wel dat hare Man haer geeren ge- hadt soude hebbe/ dat sy by ons quam/ om te bewijzen dat hy daer niet jelous af en was; maer siende hare excusatie liet haer bliuen/ segghende: dat se beschaeint was; Het avont- mael aldus houdende/ wesende van Slaven ende Slavinnen ghedient/ die ginghen ende

Van Hupghen
count by fr.
Coningh vrent
in haer speel-
hof/ sy ver-
bercht haer na
de Indiaensche
manier.

fr. Coningh
vrent niet
in tegeenwooz-
dicheit van
den Hupghen
vrent.

quamen van daer die eerbare Vrouw was/ die so hare Man meyndt alle dingh toe te be- repden/ ende oorden gaf; maer het was verre van daer; want ter wijle dat wy vrylijck wa- ren sonder achter dencken/ soo quam den bo- ven ghenoeinde Ant. Fragofo, met een bloot kappier onder synen mantel/ wesende noch claren lichten dagh/ voorsz. in't oude hups/ in presentie van alle Slaven en Slavinnen/ soo van Dirc Gerritsz, als de ingne/ ende van haer eygen Man/ sonder vrese te hebben van ons/ die inden Hof gheen vier schreden daer van daen en saten/ en nam die eerbare Vrou- we by der hand/ ende leydense in een vande Camieren die sonder bloet/ deur noch venster was/ ende sy dede haren doech van't lijf/ ende sprac op d'aerde neder/ om haer niet buyl te maken/ ende deden also eenen spionck/ son- der t'aensien die presentie vande Slaven ende Slavinnen/ ende t'perijckel dat sy passeerde/ soo wy sulcks hadden comen te verstaen/ ofte by gheval pement op ghesien hadde/ ofte ee- rich van de Slaven of Slavinnen daer af vermaent hadde/ ende offer pet af quam/ soo hadden den selfden Ant. Fragofo 10. oft 12. Soldaten zyn bekenden en vrenten niet ver- re van daer heeten verwachten/ die niet een sluyt ofte tecken noot wesende/ souden hem te hulpe ghecomen hebben/ om ons alsos den bech af te spelen/ ende die Vrouw met te ne- men/ welke een dagelijckse neeringe in In- dien is; maer ons gheluck was dat hy zyn dinghen ghehuylt hebbende/ is weder wech ghegaen/ ghelijck als hy gecomen was/ ende sy wel ghemoot/ ende als haer die Slavinnen vzaechden hoe sy die stouricheyt hadde/ sulc te verstaen/ aemmerkende het groot perijckel daer sy haer leven in stelde/ antwoorde: dat sy naer t'leven niet en vzaechden/ als sy maet hare lust mocht boete/ en dat haren Man en vzonchaert was/ en haer niet weert en was/ en dat sy dese sijn ghesel over de 4. jaren tot eenen Soel gehadt hadde/ ende begerden om zynent wille gewilligh te sterben/ en doen dit gheschiede en wast noch gheen 4. jaren dat sy Frans Coningh ghehad hadde/ ende woeche wesen tusschen die 15. ende 16. jaren out; en wepnich daer nae quam sy achter inden Hof/ ende hadde die schaeite/ soot wel schein al verlorien/ ende begonst te dansen en te singen/ ende bewers groote vrenten/ waer mede alle t'gheselschap bli waren/ principelijck ha- ren Man die hem daer in verheuchden; Den abont ghecomen wesende/ ende een peggelijck geschepden sonde naer zyn logement/ so quam ons ter oorden die gheschiednisse van dit seyt/ ende t'perijckel daer wy in gheweest hadden/ ghelijck als wy vande Slaven ende Slavin- nen verstonde/ die alle het regiment aen ghe- sien hadden/ met groote verwonderinghe; en desghelijcks soo heeft den selfden Frans Co- ningh begunnen te merken/ door waerschon- winghe van ander/ als dat zyn Vrouw hem niet recht en dede; maer en wist niet niet wie dat het mocht wesen; maer en hadde gants gheen gedachten noch misrouwen in't min- ste niet dese Ant. Fragofo, die hy meenden zyn beste vrient in alle getrouwichheit vande werelt te wesen/ ja dat meer is/ en doest niemant zyn secceren en gedachten ontdecke/ als dese Ant. Fragofo, dien hy in't heimelijck ginck raedt vraghen/ segghende; dat hy verstaen hadde/ ende oock een deels vermerkte/ dat hem sijn Vrouw ontroutwe dede/ hem vragende wat hem

Ant. Fragofo
comt byticht
dagh en ghe-
bruyck sijn
Coningh wyl
in presentie
vande Slaven.

Ant. Fragofo heeft
10. oft 12. Sol-
daten verboden
om inde woe-
che te helpen.

Verreicht de
stouricheyt
van dese Frans
Coningh.

fr. Coningh
vrent haer
vrenten niet
in tegeenwooz-
dicheit van
den Hupghen
vrent.

fr. Coningh
vrent niet
in tegeenwooz-
dicheit van
den Hupghen
vrent.

Hy neemt
raet aen de
vrienden van
daer.

hem docht dat hem te doen stont/ ende dat hy
voorzghenomen hadde om te dissimuleren/ en
besien oft hyse beyde te samen conste betrapē/
ende haer beyde alsoo om te brengen/ t welcke
hem d'ander oock raden/ hem belovende daer
toe alle hulpe ende sabuer/ die hy van synen
persoon souden mogen van doen hebben/ met
alle secreten die sy malcanderen vastelgck be-
loofden/ gheschepden wesende van malcande-
ren/ is Ant. Fragofo ghegaen by de Vrouw
die hy alle den aenslagh gheopenbaert heeft/
en hebben ter stont ghesloten dat sy hier naer
beden/ ende dachtē altoos dat haer den vooz-
baert de beste voozdeel was; So gheschiedent
dat sy op eenen avont/ welc inde maende
Augustus Anno 88. hadden een avontmael
berept ten huyse vanden selfden Frans Co-
ningh/ ende een Zaet-vercken ghebraden/ al
waer dese Fragofo ende die Moeder van haer
te gast waren/ die oock soot wel sechen van't
contract was/ ende die principaelse oofake
bande Tragedia/ hoe wel sy sulcks naemael
stoutelicken misfaectē wesen aldus byzo-
lijck/ soo was ick op een sekere plaets ten A-
vontmael/ tot een buytsch Schilder/ al waer
ons Frans Coningh stont een quartier van't
Zaet-vercken/ ons doen biddende dat wy't
om synent wille wyden eten/ ende een van
onsen huyse die's selfse bracht/ hadde se albaer
eens gheschonden/ van een sekere Wijn/ die
niet her cruyt Durroa vermengt was/ want
die persoon die't ghebronden hadde/ quam
half berust ende wy't synen/ waer hy ge-
voelden dat die saeck niet recht en ginck/ alst
naemael wel bleek/ Dese brach hadde
alsoo ghebrouden met her cruyt Durroa/ om
den armen Frans Coningh alsoo berooft van
synen te maken/ ende te beter haren aenslagh
te werck te stellen/ Het cruyt begoft zyn ope-
ratie te doen/ so dat hy slapen moest/ ende die
compangie gheschepden wesen/ heeft zyn
duere van zyn binnen trap ghesloten/ als hy
voorzghen hadde/ en die sluetelen
onder zyn hoofst-puelen ghelept/ ende is met
zyn liebe huyshyouse te bedde ghegaen/ so sy
haer ghesiet/ al waer hy terstont gheslagen
heeft gelijck een doot Mensch/ ten eenen dooz
de cracht van't Durroa/ ten anderen om dat
hy eenen goetd rups wegh hadde/ Wese-
de ontrent elf uren inder nacht/ is gecomen Ant.
Fragofo gheheel ghewapent/ met een ander
zyn goet vrient/ die hem quam ghelepen/ son-
der te weten wat dat hy quack doen/ so hy sen-
de/ aende deur komde van't huyse van Frās
Coningh/ heeft goetlicks kens gheloopt ende
ghesept teghens die Slaven die beneden lie-
pen/ dat sy die deure souden open doen/ wel-
cke antwoorden dat haer Meester te bedde/ en
dat die trap deur van binnen in het slot was/
Wit hoorende die Vrouw van bobē/ die niet
en sleep/ ga n terstont gheslopen aen't ven-
ster/ segghende/ dat hy een leer soude brengen/
ende elken te venster in/ het welcke hy ter-
stont bekeelt heeft/ ende is met haer hulpe te
venster in ghecomen/ ende sy heeft hem om-
helt en willem gheheeten/ ende byde hande-
gelept naer binnen/ daer haren Man wel vast
lach en sleep/ weplich verbaecht op die groote
verraderpe van zyn huyshyouse/ ende van
dien die hy hoorde zynen vanden vrient hiet/ In
somma heeft ghesepd nu wel daer leyd den
broncklaert ende Ketter/ die ons meenden om
den hals te brengen/ en ons lefde ende vlap-
sier te schepden/ neemt nu wyake van hem/

hebde my lief/ den welcke heeft hem terstont
een steek ghegeven met zyn wapen/ dooz
die hoest dattet achter upt quam/ ende doen
noch een ander van d'ren syoe in/ en d'ander
syde weer upt/ ende noch vier ofte vyf steken
naer zyn doot/ waer mede den onnoselen al
slapende zyn leven verloor/ Dit ghedaen we-
sende namen terstont alle die ghescreuten en
Diamantē/ die haren Man van veel perfoo-
nen te werck hadde/ en oock om te vercoopen
soo dat se wel over de 40. duplent Pardauwen
bedroeghen/ naer gemeen gissinge/ ende na-
men zyn wapen dat staken sy hem inde hat/
ghelick als oft hy hem verweert hadde/ om
te seggen dat hy haer hadde willen vermoor-
den/ ende dat sy hem in hare bescherminghe
gedoot hadde/ maer men wist wel contrarie/
want die Slaven die beneden waren hadden
altemael aenghehoort/ aldus namen het kint
dat van twee jaren mocht wesen/ ende liepen
ter deuren upt/ ende een stuck gheloopt heb-
bende/ lietent kint op die strate pewers dooz
een deur van een huyse liggē daerment smoz-
ghens voort/ en hoe wel dat die Slaven groot
gerucht maecten in't vlieden van haer Vrouw/
en die Justitie ginghen halen/ maer men
en konfese niet vinden/ want ginghen dien
selfden avont cloppen aen't Clooster van de
Jesuyten/ haer biddende dat se hem wilden
herberghen/ en gaf haer de meestendeel van
de ghescreuten/ seggende/ dat hy de Man ge-
doot hadde in syn bescherminghe/ maer heb-
bense niet willen ontfangen/ even wel namen
die ghescreuten/ om weder in handen van de
epghenaers te gheraken/ des anderen daeghs
waft over die gehele Stadt/ met groote ver-
wonderinghe/ ende hoe wel dat men alle neer-
stiept bede/ met groote pene van diese huyse-
den/ hoofden/ en herberghden/ nochtrans en
quamen nopt te voorszyn/ maer wordē coz-
telicken daer naer ghesien in de Stadt van
Chaul, welcke leyd van Goa noozdwaerts
aen 30. mijlen/ en ginghen albaer by langhs
de strate/ sonder daer pemandt naer te berep-
schen/ want daer was al gras over ghewaf-
sen/ ende men siet weplich op sulcke dingen/
want gheschiet meer als Sondaeghs/ Den
dooden Man lagh alsoo tot smozghens/ soo
dat wy buytschen hem moesten doen begraven/
want die Moeder en wilde daer niet een
penning toe gheben/ ende hiet haer al oft sy
hem niet aengesien en hadde/ ende hulp den
Moeder noch met victualpe ende ghele/ om
naer Portugal te baren/ ende quam met ons
inde bloet/ en ick sach hem noch in't Eylande
van Santa Helena, met een audacie ende pre-
sumtoen/ ghelijck oft daer niet hem nopt pet
quaets ghebeurt waer/ ende quam naer Por-
tugael sonder dattet opt Haen naer craepden/
ende hadden noch beloofte aen de Moeder en
Vrouw/ dat sy soude comen met bergiffenis
ende haer noch trouwē/ het welcke niet eens
en twijffle alsoo te gheschieden/ so sy sulcks
maer pzetendeert en verfoeckt/ aldus is vol-
enpt die repse vā dese Frans Coningh/ wel-
ke op't lanzhe hebbe wille verhalen/ om dat
men mach mercken ende verstaen die stoutie-
hept/ en inclinatie vande Indiaensche Vrouw/
want daer en is niet een jaer ofte daer
werdender in Indien wel 20. ofte 30. Man-
nen van hare Vrouwen berghen en onige-
brocht/ alleenlijck om hare oncrupheyt te ple-
ghen/ Desghelicks werden daer jaerlijcks
menschte van Vrouwen van hare Mans om
ghebracht

Ant. Fragofo
vermoort fr.
Coningh al
slapende inde
nacht/ dooz
hulpe van fr.
Coninghs
wist.

Wachten/ en
leggen 'r kint
vande hooft.
Coningh op
de strate.

Comen hy de
Jesuyt/ ge-
weel gestemt
om wel onse
fanghen te
woyden.

Wachten in
de Stadt van
Chaul.

Fr. Coningh
wert vande
haer lander
begraven.

Ant. Fragofo
trecht nae
Portugael.

Dofsaek van
de Indische
Vrouwen
waeromme
dat se soo veel
Mans doodē.

ghebracht om overspel: maer en vragheader niet een hant naer/en seggen bymoedich dat-ter gheen liefelijcker doot en is als alsoo te steruen waer mede sp seggen/bevestigen dat sp om oprechte liefde steruen ende ghebdoet werden; Doch om te weten dat die eerbare Vrouwe alleen niet en was van quade inclinatie/van ooc haren Broeder/die welke wesen- den van 14. oft 15. jaren out / worden bin- nen Goa in't openbaer verbzant booz Sodomi- gher ofte Boggher / en was ten tijden dat Frans Coningh en sijn schoon Vader noch leefden: maer en was niet genoech om hem te waerschoonen van sijn Wapzouwe/ende hare ghenegentheyt: want scheen wel dat sijn ongheluck ende Planeet het also geordineert hadde/om alsoo te volepnden.

Op den 16. September Anno 88. is ghe-
arriveert in Goa een Schip van Portugael/
met namen San Thome, brenghende tydinghe
van bier ander Schepen/die in Mozambique
waren/ alle van Portugael/die sommige da-
gen daer na quam/war dese/ den Admirael
San Christoval, ende Santa Maria, Sant An-
tonio, ende Nossa Senhora da Concepcio: Met
dese Schepen quam tydingh van't overlijden
van mijn Heere den Hertf-bisschop/ Don Frey
Vincence da Fonseca, wiens doot was op
de repse naer Portugael/wesende den 4. Au-
gustus van't jaer 87. inde contrape tusschen
die blaemsche Eplanden en Portugael: want
acht daghen naer dato van dien/soo quam
Schip aen lande/ vermoeden dat het senijn
was die hy van Indien brachte/oste eenigen
Apokem die hem in het lgs ghebarsten was:
want op den dach dat hy sterf een ure te vooz-
ren/ was noch t'acuten booz cloock ende ge-
sont/ hem quam een accidēt ober subprelijck
ende al eer hy sijn Testament mocht maken/
bleef doot/ en naer dien so gaf hy wel een kan-
bol senijn upt / in somma werbe met alle sijn
Bisschops cleeren/ende mijter/ende ringhen
in een kist ghelept/en also ober boozt gewoj-
pe inde Zee; Dese tydinghe heeft veele in In-
dien bedroeft/te wele/ van die hem goetgun-
stigh en vzienden van vrede waren: maer ter
contrape war verbljbt die hem hatē/ende
een quact herte toe droeghen/om dat hyse op
haer seer getreden hadde/ en gereprehendeert
van hare bescheyden/ende die daer meer aen
verlooren/ dat waren wy sijn Dienaers/ die
berwachtende waren groote boozbeelen ende
verbeteringe/als hy sonder twijfel bande Co-
ningh verwoyden soude hebben: want was
een bande principaelste oorzaken/ dat hy ber-
waerts sijn repse ghenomen hadde: maer die
doot heeft het al belet en verandert/ende hoe-
wel dat mijn meeninge ende intentie op dien
tydt wel was/den Hertf-bisschop mijn Heere
te berwachten/en mijn vertoevinghe aldaer
langher te doen/ ofte moghelijck gants ende
gheheelijck mijn residentie te houden: maer
met dese tydinghe sp gantschelicken van sin-
nen en propoostē verandert/en my is ghehe-
lijcken een afschijfen gheromen/ van't ghene
dat my te boozen aenghenamen was/ende hoe
wel dat my genoech middelen booz quamē/
om aldaer goet deur comen te hebben/ ende
ghenoech als natureel bedeben was/en booz
die gheschouden ghracht en vernint; Alle dese
saken en hebben niet machtelich ghenoech ghe-
weest/mijn affectie ende begeerten die my op
een nēu aengroepde en vermeerderden/ vant
versoecken ende weder keeren van't Daders-

landt/ soo dat my dacht dat my Gode mijn
oogen hadden geopen/ ende gants verclaert
met den doot van mijn Heere/om also te pre-
tenderen/die wederkeeringhe van't Daders-
landt/welcke te bozen so verdonckert was/
en soo wepnigh ghebacht / en oock in groote
twijfel stont sulcks opt geschiet soude hebben/
by levē ende wederkeeringe van de seldē mijn
Heere den Hertf-bisschop/ ends om te ghenie-
ten vande tydt die my offresseerden/sonder te
berwachten eenighe ander inconuenient ofte
oorsake van beletsel/die my baghelijck ghe-
uoech booz oogen gelept werden/en wel dāp-
perlijck te mteerde/ waeromme my gantsche-
lijck hebbe geresolveert/die repse ende wede-
keringe te pretenberen/waer toe alle midde-
len ghesocht hebbe die my dachten noodich te
wesen/om sulcks te volbringen/ende dat my
meer daer toe persuaaderde/ was daer en ba-
ven te verstaen/het verlies van mijnen Broe-
der Willem Tin/die met my in Indien ghe-
weest hadde/ repse van Serubal upt Por-
tugael den werch naer Pamboz/achter En-
gelant om/ alwaerse (Gode betert) met schip
met allen bleuen / ende niemant af en quam/
noch naet tydinghe of tecken van haer ghe-
comen is/ albus gheresolveert wesende/ so is
gheballen als datter een Schip toe gemaect
wert upt auctoztept van de Vigorey, en dat
duer reguerement vande pachters bande Pe-
per/om dat die menichte vade Peper die ver-
gadert was/ die Schepen die van Portugael
gheromen waren/ niet al en konsten laden/ en
hoe wel dat die Schepen ende brachten van
dien op haer sels verpacht sijn/ met obligatie
vande Coningh/ als datter anders geen sche-
pen moghen bezacht noch afgebeerdicht
worden als by/dese haer verobligeren jaer-
lijcks toe te maken/ende af te heerdigen/ende
soo daer eenigh goet waer in Indien/als Pe-
per ofte andere waren/ dat die boozs. Sche-
pen niet laden en moghen/soo sullense ghou-
den wesen/ daer toe verocht sijnde van de
pachters bande Peper/ende Officiers bande
Coningh/ een ofte meer Schepen daer toe te
coopen ofte beschicken/ so inender bindt die
daer sufficient toe sijn / ende wanneer sp sulc
weggeren/ dat als dan den Vigorey ende Of-
ficiers vande Coningh/ moghen bezachten
alsodanighen Schip ofte Schepen/ alst haer
goet dunct / ende bequaem daer toe vinden/
ende het seldē laden met Peper bande Pach-
ters/ende alsodanighen goeden alser soude
moghen offceren/wel verstaende dat na da-
to/ dat die Schepen bande pachters al eerst
sijn afgebeerdicht / ende dit alles tot profijt
bande Coningh/sonder dat die pachters daer
hebben pet op te speken; So is albus ghe-
schiet dat een Schip / ghenamē Santa Cruz
welcke was ghebout in Cochijn, van de Co-
ningh van die Malabaren, en hadde genoemt
naer de Stadt van Cochijn, welcke epghent-
lijck bande Portugesen den naem van Santa
Cruz is ghegheuen/ welcke hy ghebden heb-
de ter eer vande Portugesen/om dat hy met
haer broederlijcke aliance heeft/ende woxt vā
de Coninghen van Portugael ghenomē on-
sen Broeder in wapenen; Dit seldē Schip
hadde aen een Portuges verocht / die daer
een bonagie mee bede naer China en Japan,
wesende vande groote van 800. last/ ende om
dat het sterck ende goet was/ende bequaem
om die repse naer Portugael te mogen doen/
en om dat als gesep is/die Peper meer was
als die

De Broeder
bande Dion
wert in Goa
leuant van
dian.

Op den 16. September Anno 88. is ghe-
arriveert in Goa een Schip van Portugael/
met namen San Thome, brenghende tydinghe
van bier ander Schepen/die in Mozambique
waren/ alle van Portugael/die sommige da-
gen daer na quam/war dese/ den Admirael
San Christoval, ende Santa Maria, Sant An-
tonio, ende Nossa Senhora da Concepcio: Met
dese Schepen quam tydingh van't overlijden
van mijn Heere den Hertf-bisschop/ Don Frey
Vincence da Fonseca, wiens doot was op
de repse naer Portugael/wesende den 4. Au-
gustus van't jaer 87. inde contrape tusschen
die blaemsche Eplanden en Portugael: want
acht daghen naer dato van dien/soo quam
Schip aen lande/ vermoeden dat het senijn
was die hy van Indien brachte/oste eenigen
Apokem die hem in het lgs ghebarsten was:
want op den dach dat hy sterf een ure te vooz-
ren/ was noch t'acuten booz cloock ende ge-
sont/ hem quam een accidēt ober subprelijck
ende al eer hy sijn Testament mocht maken/
bleef doot/ en naer dien so gaf hy wel een kan-
bol senijn upt / in somma werbe met alle sijn
Bisschops cleeren/ende mijter/ende ringhen
in een kist ghelept/en also ober boozt gewoj-
pe inde Zee; Dese tydinghe heeft veele in In-
dien bedroeft/te wele/ van die hem goetgun-
stigh en vzienden van vrede waren: maer ter
contrape war verbljbt die hem hatē/ende
een quact herte toe droeghen/om dat hyse op
haer seer getreden hadde/ en gereprehendeert
van hare bescheyden/ende die daer meer aen
verlooren/ dat waren wy sijn Dienaers/ die
berwachtende waren groote boozbeelen ende
verbeteringe/als hy sonder twijfel bande Co-
ningh verwoyden soude hebben: want was
een bande principaelste oorzaken/ dat hy ber-
waerts sijn repse ghenomen hadde: maer die
doot heeft het al belet en verandert/ende hoe-
wel dat mijn meeninge ende intentie op dien
tydt wel was/den Hertf-bisschop mijn Heere
te berwachten/en mijn vertoevinghe aldaer
langher te doen/ ofte moghelijck gants ende
gheheelijck mijn residentie te houden: maer
met dese tydinghe sp gantschelicken van sin-
nen en propoostē verandert/en my is ghehe-
lijcken een afschijfen gheromen/ van't ghene
dat my te boozen aenghenamen was/ende hoe
wel dat my genoech middelen booz quamē/
om aldaer goet deur comen te hebben/ ende
ghenoech als natureel bedeben was/en booz
die gheschouden ghracht en vernint; Alle dese
saken en hebben niet machtelich ghenoech ghe-
weest/mijn affectie ende begeerten die my op
een nēu aengroepde en vermeerderden/ vant
versoecken ende weder keeren van't Daders-

Des gheschijts
bande Hertf-
bisschop.

De Bisschop
wert met al
sijn ghereet
schip inde
Zee gewojpe.

De doot van
de Bisschop
maect vrede
ende vige
menschen.

Van Brugghen
wert booz des
Bisschops
doot van sin-
nen verandert
en wil weder-
om na hups
trecken.

Van Brugghen
aenghevoert
van daer te
blijuen.

Van Brugghen
Bisschop sterft
achter Eng-
land.

De Bisschop
rust en dach
na Portugael.

De Bisschop
wert bezacht
vande Schep-
pen naer Por-
tugael.

De Coningh
bande Malab-
aren waken
aen Schip/om
erren vande
Portugesen.

De
doet
te
de
den
lath

Wat
die
f
guy

Van
B
urt
s
C

Van
B
wert
niet
niet
dian.

Beschrijvinge van verscheijden geschiedenissen in Indien. 129

als die Portugaelsche Schepen laden mochten/ soo hebben die selfde pachters den Vigorey haer requereement ghedaen/dat ment selfde Schip souden coopen/naer inhoud van haer contract/ soo heeft den Vigorey die pachters van de Schepen doen coopen / ende haer die weet ghedaen / met het requereement van de pachters bande Deper/dat sijt Schip souden coopen naer ordinantie vande Coningh/aengheven den noot alsulck eyschte/ t welcke sp ghewepghert hebben/ segghende: dat het haer niet gheleghen was/ende soo sijt begheerden te coopen tot voordeel vande Coningh en de Deper/datse hem oorslof gaven/mids dien onder houdende des Coninghs ordinantie/ dat hare Schepen eerst souden hare ladinghe hebben/ ende afgheweerdicht wesen / hoe wel dat het haer daer naer berouden: want meenden dat sp gheen gret ghewonden souden hebben/ om daer in te Schepē: maer hadde wernich min als d'ander Schepen/ en overmits dat het selfde Schip gerocht wert/ (waer toe die pachters vande Deper t'ghelt verscheijden van s'Coninghs weggien/) voor 10. ducaten Ducaten ghereet gelt/ mids conditie dat die selfde Officier/ te weten/ Schipper/Connekapel/ ende Booschbootsman/ die daer op geweest hadden/ inde reys naer China ende Japan, souden daer op blivē/ met die selfde Officier/ en die Connekapel waer eenen Dirc Gerrits/ van Sackupen/ die naer dat hy 10. jaren in Indien ghereideert hadde / hem nu meenden met dese goede Coniunctie van het Schip berept te maken/ om naer Portugael te reysen/ ende ont' gheselschap goede vrient'schap ende kennisse/ hebbe gepretenteert in't selfde Schip eenighe plaesce te verrisgen/ en om dat die pachters vande Deper haer Factoren in Indien hebben/dat dupschen waren/ van wegen die Fackaren ende Velfares van Aufburch / die op die tigt part en deel hadden aende Deper/ Dese seyndē in elc Schip een Factoor/ die de Coning plaets vergunt voor haer persoon ende vicualpe/ Dese Factorie vande Deper vande Schip Santa Crus, werden nu vergunt vande selfde pachters / ofte hare Coniuncten/ om dat het mijn particuliere bekenden waren / waer mede gheheelijken hebbe preparatie ghemaeckt / ende alle mijn saken afgheweerdicht met een paspoort vande Vigorey ofte Gouverneur / sonder welcke niemant en machupt Indien trecken/ desgelijcks mijn Certificaten vande reken-camer vande Coningh en die Maricola Generael/ daer alle die naer Indien comen op gheschreven staet/ met hare solden/ dat door bevel vande Vigorey wort afg'ghekent / met certificatie van dat de Coningh schuldich blijft / ende den tijdt vande residentie ende dien te diemant in Indien ghedaen heeft/ om alsoo in Portugael willende eenige recompense requireren/ voor de gheen die weder in't fin heeft na Indien te keeren / ende hoe wel dat sulcks mijn intentie niet en was / hebbe alle dese dinghen oock moer en doen naer die corruptie ende ordinantie/ gheberide te verstaen/ dat mijn meeninghe was weder te keeren/ om alsoo beter oorslof te erpghen / t welcke mijn vande Gouverneur lichtelick vergunt werde/ met alle die boden ghenoemde certificaten/ waer mede hebbe oorslof ghenomen van alle bekenden ende vrienden/ niet ghenoech hertwoer ende droefheyt/ als die gheen die ghinck verlaten het tweede Vaders-landt/ door die groote en

langhduerighe conberfatie en ghewoonheyt/ wiens affectie my dicwils repugneerden die voozghenomen reyse in vergerenis te stellen: maer die ghedachten ende oude affecten vande rechte Vaders-landt waren stercker/ ende overwonnen die leste affecten/ ende deden my gants alle gedachten van dien achter den rug ghestellen/ om alsoo mijn propoost te achtervolgen/ stellende mijn affaeren in Gods handen/ die alleen is die ons te recht kan suieren ende helpen/ ende alle onse dinghen een goede vryganck gheven.

Inde maent van November Anno 88, zijn die Schepen weder van Goa naer die Custe van Malabar ende Cochijn gaen laden.

Den 23. van de selfden zijn wy niet ons Schip Santa Crus t'sepl ghegaen / om onse vopagie te beginnen: Den 28. zijn ghecomen in Honor/ een fortresse vande Portugesen/ en is die eerste die sp hebben inde Custe van Malabar, is van Goa zuydwaert aen 18. mylen/ al waer was onse plaets gheaffingneert om onse ladinghe van Deper te nemen; Op dese plaets en plachtmen gheen Deper te laden/ ende wy waren het eerste Schip dat daer opt gheladen hadde/ ende meenden van dien tijdt voortaan/ albaer alle jaren een Schip te laden/ overmits dat die Coninginne diemen heet van Baticola, (dat daer dicht by leyd/ ende Honor is in hare Jurisdicte ofte Coninghreich) haer verobligeert heeft/ alle jaren seven oft acht dupsent Quintalen Deper te leveren/ mids so moer men haer altoos die helft van het gelt seg maendende te mogen geven/ ende als dan so doer set leberen allenckijns/ waer toe die pachters van de Deper hare Factoor in Honor hebben/ die't op rekeninghe ende met ghewicht ontfangt ende vergaert/ tot dat den tijdt comt van de ladinghe van de Schepen/ alsoo hebben sp oock in alle ander fortressen die op de Custe van Malabar ligghen / hare Factoren die op die selfde manier ontfangen ende vergaeren/ als in Mangalat, Barfclor, Cananor, Cochijn, Coulam, &c. Ende om recht te verstaen die manier vande verpachtinge vande Deper/ so ist aldus/ die pachters nement contract ofte verpachtinghe van de Deper voor vijft jaren / ende dat sp alle jaren sullen seyndē haer Capitaal van gelt/ om 30. dupsent Quintalen Deper te laden/ te weten alser die Coningh Schepen toe beschickt/ en die Coningh verobligeert hem weder alle jaren vñf Schepen af te veerdigen/ om die selfde Deper te laden/ die pachters loopen het perrijckel ende fortupn vande Zee op haer aventuer/ ende moeten die Deper in Indien coopen/ ende laden op hare kosten / ende loopen weder die aventuer soo vande gheelt in't gints gaen/ als vande Deper in't weder om comen/ ende over comende/ so leveren sp alle die Deper aenden Coningh / tot 12. Ducaten elck Quintael/ ende soo daer vet af verliest/ is tot schade vande pachters/ sonder datter die Coningh vet aen verobligeert is/ dan alleenlick die Deper die hem ghelevert wert/ droogh en schoon tot Lisbonen/ in't hups van Indien/ die betaelt hy alleenlick tot 12. Ducaten het Quintael/ ende en gheeft haer gheen gelt totter tijdt toe dat die selfde Deper vercocht is/ met wiens betalinge betaelt die pachters/ in somma dat die Coningh sonder perrijckel ofte aventuer/ heeft altoos son seker gelt vande Deper/ sonder een penninc te verschieuten/ mids dien hebben die pachters groote en bestercke ordinantien

De dronckinge op Puyghens Vaders-landt die dwinght de nae hups te trecken.

Tijt waermeer Jan Wuyghen t'sepl ghegaen is.

Jan Wuyghen laet toe Woutog Deper.

De Coningh van Baticola is verbonden alle jaren 8000. Quintalen Deper te leveren.

Verclaringhe vande verpachtinge vande Deper.

De Coningh verbind hem alle jaren vijft Schepen met Deper te laden.

Op wiens verrijckel de Deper gaet ende 'gelt comt.

Tot wat prijs de Coningh het Quintael Deper aen neemt.

Ordinantie vande Coningh voogden pachters.

niemandt
mach niet de
Peper hande-
len dan die in
het contract
begrepen is.

Elke van de
Peper gaet
voort alle an-
dere dinghen.

Engelschen/
fransoysen/
en Spaen-
gaerden mo-
gen geen hul-
pers van de la-
dinghe van de
Peper wesen.

Verhael wat
de Peper in
Indien kost.

Het toerstem
vande Schepen
wert oock
verpacht.

De Coningh
stelt volck na
zijn believen
op de Schepen.

Op sijn waer-
den dat de Ad-
miralteit so
weynich socht
draecht voer
convoien te
maken.

ordinantien/ dat niemant van wat qualiteit
ofte conditie dat hy soude moghen wesen/ soo
van Portugael als van eenighe plaetsen van
Indien/ en mach in geen Peper tracteren op
wett/ oock soo en mach men om gheene ooz-
sake noch noot het Capitael vande Peper aen-
roeren noch verminderen/ noch eenighe belet-
sel doen in het lade van die seide Peper/ niet
alle toeficht ende neerstigheyt die moghelijk
is/ stellende alle sake/ al ist dat het die landen
ofte Conincklyche persoon veroerde waren
aen een lyde/ so moete die vande Peper voort
gaen/ waer toe die Vigorey ende ander Offi-
cieren en Capiteynen van Indien/ moete ge-
ven alle hulp/ saveur/ en bystant/ met wacht/
ende alle nootdakeghe dinghen/ die haer van
die seide pachters gheeyt worden/ tot seker-
heyt ende beneficie van de Peper/ waer toe
moghen die seide pachters oock seyn den ha-
re Factore/ dienaers ende hulpers/ tot bene-
ficie ende dienste vande seide Peper/ een seke-
re quantiteit/ het sy van wat Partie die soude
moghen wesen/ up/ ghesondert Engelschen/
Fransoysen/ ende Spaengiaerden/ want an-
ders geen vzeemdelinghen derwaerts mo-
ghen veyen/ sonder particulier oozlof vanden
Coningh/ ofte sijnen raet van Indien. Die
Peper cost in Indien in't gemeen die Bhar
28. Pagoden/ elck Bhar zyn 3. Quintalen
Portugaelse wichte/ soo dat elck Quintal
comt te costen 12. Pardawwen Xeraffins
en 4. Tangas/ weseude het Quintal 128. pont
ende elck Pardaww byt Testoenen/ ofte 30.
stuyvers/ swaer gelt/ en elck Tanga 60. rep
ofte 6. stuyvers/ soo dat het soude wesen 12.
Daelers van 60. grooten blaemis het stuck/
te weten/ swaer gelt/ naer die Portugaelse
munte te rekenen/ en 24. stuyvers op dierghe-
lycke munte/ behalven nu alle onkosten en pe-
rijchel vande Zee/ maer die groote menichte
is dat het pzoft in byenge/ alse maer behou-
den rep over comt. Die Schepen ende hare
behachtinghe met obligatie van die te cun-
nieren ende toe te maken/ ende boozien van
alle nootdakeghe dinghen/ zyn oock op zyn
selve verpacht/ alle op avontuer vande pach-
ters/ geven de Coningh een seckere somma
voorelck Schip alst behoude overcomt/ dies
maeren sy op hare egeen kosten die Schepen
toe maken/ ende afveerdighen alle jaers vijf
Schepen/ en daer en boven moeten die Sol-
daten om niet boeren/ ende die de kost geven/
ende die Officieren ende Zee-volck worden
daer en boven vande Coningh ofte zyn Admi-
ralteit ghestelt naer haer believen/ daer die
pachters niet moete te byeden wesen/ in som-
ma dat soo vande Peper als vande Schepen
en aventureert niet een penninc/ noch en ver-
schiet niet een haer/ ende en heeft anders geen
verlies/ dan als die Schepen blijven/ dan ver-
liest sy het ghene dat hem inde verpachtinge
van elck Schip verobligeert is/ mer die Pe-
per diemen hem leveren soude/ op zyn geset-
ten prijs behouden over comende/ en de winst
van dien in't weder vercoopen/ waerom den
Admiralteit van Portugael so weynich soch-
te draeghen om Convoien toe te maken/ die
de Schepen gelepen souden/ ende behooren te
gaen verwachten/ ghelijck plach te wesen in
den tijden vande Coninghen van Portugael/
als alle die Schepen ende Peper voort haer
eyghen rekeninghe ende Capitael quam/ ende
hoe wel de Coningh beloofte heeft altoos zyn

Armaede te seyn tot aen die blaemische Eys-
landen/ om albaer die Schepen van Indien
alle jaren te verwachten/ ende die altoos te ge-
lepen tot Lisbonen/ maer naer dat sy ver-
pacht zyn gheweest/ sinder weynich Arma-
das ghesonden/ en wozt weynich op ghepast
maer inde rekeninghe van betalinghe en wil
de Coningh niet een penninc verliesen/ noch
quyt schelden/ etc.

Den 6. December hebben onse ladinghe
boleyndt met 6700. Quintalen Peper/ ende
is altans die beste die op alle die Custe van
Malabar valt/ want is seer groot en vol/ Den
selfden dach ghinghen weder t'seyl/ varende
altoos dicht by de Custe langhs/ om dieswille
dat men sinorgens/ te weten/ van de midder-
nacht/ hebbende eenen oostl wind die van ober-
t landt comt/ ende duert tot sinidraers/ ende
als dan comt eenen wester windt upt de Zee
naer t landt/ met dese twee winden doen onse
bopagie/ doch den oosten is altoos crachtiger
ende stercker als de wester windt/ daerom
houden haer die Schepen liever dicht by het
landt/ want alse wat verre in Zee raken/ ran-
men qualijck weder aende Custe komen/ om
dat die wester wind altoos slapper is/ gelijck
alst ons ghebeude/ waren een weynich van
de Custe gheloopt/ hadden ghemoeth te doen
eer wy daer weder aen koste comen/ ende sou-
den dieckwils dooz dusdanige oozsake de rep
naer Portugael ver supmen/ alst wel gebeurt
is/ alle die Custe van Malabar is seer liefelij-
ken t'aenschouwen/ want varen daer so dicht
by/ dat men mach alle bergen/ hoveelen/ ja die
boomen tellen/ is een seer goet ende schoon
landt/ en seer byzichbaer/ Den 11. December
quamen tot Cananor/ een ander fortresse van
de Portugelsen/ ghelijck als wy inde beschry-
binghe van dese Custe geroert hebben/ alhier
lagen wy ander halben dach stil/ ende namen
sommighe masten die wy van doen hadden/
ende ander ververstinghe/ alle t'welcke daer in
grooter abundantie is/ en zyn also onse wech
verbolcht/ loopende altoos lanchs die Custe
voorzby Calecut, Panane, ende andere seck-
kere plaetsen tot den 24. December/ quamen
tot Cochijn, daer laghen wy tot den 20. dach
van Januarijs/ Anno 89. hier en tuschen soo
concerteerden onse Schip/ en verlaghent van
alle nootduyft/ verwachende onse heurt om
t'seyl te gaen/ want die ander Schepen van't
contract moesten eerst voort ons upt seylen/ be-
een voort d'ander/ naer wiens ordinantie wy
alhier in't cozt fullen verhalde/ so is te versien
dat so haest als het Schip die ladinghe vande
Peper in heeft/ welcke wozt gheladen met
grootte toeficht ende wachters/ soo van de Co-
ninghs weghen als vande pachters/ en wozt
geladen onder die twee onderste ober loopen/
te wele/ op die ballast/ ende die overderk daer
aen volghende/ ende daer werden deelen ghe-
lepdt op de ballast/ ende altemael met camer-
kens af gheschut/ te weten/ van de groote
mast af naer achteren toe/ ende als dan blift
daer een seker sparte van de mast tot voorsz
t'lijck/ van waer ist weder af gheschut mer
camerkens/ ende elck afdeelsel ofte camerken
heeft een cleyn gat ofte lijck/ boven deurt o-
verloop/ waer dooz men die Peper in stopt/ en
valt tot boven toe/ in somma daer altemael
comen by de dertigh camerkens ofte afdeel-
sels/ die sy Payoos hreuten/ te weten/ onder die
twee onderste ober loopen/ als die altemael
volghestout zyn tot boven toe/ so werden die
gaten

waerom/ of
hoe veel Pe-
pers in't
ghenis Schip
geladen wert

Gedreue die
de Custe van
Malabar

Van Januarijs
comt tot
naer

waerom/ of
hoe veel Pe-
pers in't
ghenis Schip
geladen wert

Ordinantie
van't
liden van de
liden Schepen
upt Cochijn

Ordinantie
van't liden
vande Schepen
in Cochijn

gaten ofte luppen bande camerkens toe ghe-
calefaet / met werck ende pech / ende werden
gherombzeert met nombjes / ende alsoo op
gheteekent / hoe veel datter zijn / met het ghe-
wicht daer by; Soo blijven dese twee onder-
ste overloopen aldus gheladen / ende toe ghe-
sloopt / ende blijvende alleenlijcken tusschen die
groote mast tot een wepnich voorsp't luppe
een plaats / daermen het water / wijn / en hout /
en ander snijpsterpen van't Schip leyt / daer-
men daghelijcks af ende op clint / boven die
tweede overloop soo staen aen beyde zijden af-
ghedeelt die camers vande Officieren van het
schip / als van de Capiteyn / Schijpper / Stuer-
man / Factoor / Schijpver / etc. ende alle d'an-
der desghelijger vande Boortghesellen / wel-
ke camers zyn vercoopen ofte verhuieren aen
de Cooplieden / om goet in te laden / daer zyn
groot gelt af maerken / op die selfe overloop
van de mast achterwaerts / soo staen die ca-
mers daer men het bus-cruyt / buschuyt / sep-
len / doeken / ende ander Schijps dinghen be-
waert / d'ander overloopen ende plaetsen van
het Schip worden vande Cooplieden ghela-
den / met allerhande waren / dat altemael in
kisten / vaten / balen / en packen comt / en is op
dese manier / dat soo haest als die v'per ghe-
laden is / soo wer den daer in't Schip gheon-
den twee Coninghs wachters / ende een stou-
wer van Coninghs wegen / den welken heeft
10. oft 12. onder stouwers / dese alleenlijcken
moeten het Schip stouwen ende laden / sonder
datter die Schijpper ofte penant van't Schip
met te doen heeft / dan alleenlijck den Hoogh-
bootsman / die sechtz mede helpt toe sien son-
der pet te bevelen / men en mach gheen goet
laden / het zyn van wie het soude mogen wesen /
en hoe wepnich dat het is / ofte het moet ghe-
registreert wesen in het boeck ende registreeren
vande Coningh / en men moet een schijf heb-
ben vande Veador da Fafenda, welke is den
oppersten bestende van des Coninghs goet /
waer in moet declareren van stuck tot stuck /
wat datmen wil Schepen / ende in wat schip
dat het sal wesen / sonder dat en sullen het die
wachters en stouwers niet ontfanghen / ende
al ist saech datmen alsulcken schijf ende pas-
poort bynght / moetmen daer en boven die
wachters hare handen vullen / wil by hebben
dat zyn ulaten over comen / ende als dan die
stouwers boven haer solaris noch oock be-
scheucken / soo men een goede plaats wil
hebben / ofte anders sullen u goet laten staen /
en die meest geeft / heeft die beste plaats in het
Schip / zyn stouwen't Schip soo byster vol dat
daer niet een gat is ofte t'is vol ghevoert / al
om haer profijt het gheschiet dickwils als dat
die opperste stouwer / die alleenlijck toe siet en
beveelt / booz profijt upt treckt / van de stou-
wasse van een Schip / 7. ende 800. Ducaten;
desghelijck die wachters / ende dat meest van
giften en gaven; Dese officien werden al ghe-
geheven met fabeur vande Vigorey, ende die
Veador da Fafenda, welke is d'oorfack dat
die Schepen altdus gheladen zyn tot sincken
toe / datmen soude segghen niet moghelijck te
wisen / dat zyn haer soude moghen reyen ofte
roeren; want die Schijppers ende Officieren
en hebben daer gants gheen bevel op / tot op
die leste ure dat het Schip t'sepl gaen sal / soo
tuert het haer ghelevert / ende als dan so gaen
daer die wachters ende stouwers upt / latens-
de het Schip over al vol / tot het oberste ver-
deck ofte overloop / staet gheemeenlijck seken /

acht kisten hoogh van achteren tot boze / daer
en boven die hooft-touwen / het booz casteel /
achter boven daer die Stuerman zyn stoel
heeft / al om en com vol groote potten / vaten /
en kisten / hoender-lupsen / soo dat het schijnt
eenen Doel-hof te wesen / ende alsoo varen zyn
daer heen op Gods ghenaden / ende gheschiet
dickwils alst op ons Schip was / dat passe-
lijcken van 50. Boortghesellen boven die 10.
met en wisten te loer te gaen / ende dat meer
is die meeste deel die Zee noyt ghehanteert
hadden / die alle booz fabeur die plaetsen be-
gunt werden / insghelijck vande Putgers ende
Buschleeters / ende alst noodich is inde Zee /
soo siemen malcanderen deelijck aen / soo ist
misericordia ende onse lieve Vrouwe / dat zyn
haer helpen willen; Men heeft in Cochijn een
schoon gherijf van Schuyten / die zyn Tones
noemen / zyn upt een hout upt ghehoolt / ende
sommighe soo groot datmen daer tot 20. pij-
pen waters can in stozten / dat sy alsoo aen
boort van de Schepen boeren / die alwoog tot
by een mijl in Zee liggen / ende aldaer maecte
men de pijns met om wepnich gelt / en als dan
comense die pijpen ofte vaten selfs vullen / met
potten op die plaets daer zyn in't Schip lig-
ghen / dat een groot gerijf is; Dit water wert
ghebracht upt die Reijer van Cochijn, ghe-
naemt Mangatte, ende is seer goet; Wat het
landt ende stadt van Cochijn is beroerende /
hebbe inde beschrijptie van de Custe van Ma-
labar verclaert / waer mede het selfde genoech
is / wat Indien is belanghende / ende wil nu
verclaren hare ordinantie op die Schepen / op
die wederom reys als ick eensdeels gheroert
hebbe / ende desghelijck onse gheschiedenisse
ende reys van Indien tot Lisbonen toe,

Dat 93. Capittel.

Mijne voyagie ende gheschiedenisse van Indien
naer Portugael.

DEn ersten Januarij Anno 89. soo ist
het Schip Santa Maria t'sepl gegaen /
om dat het een vande outste Schepen
was / daerom ginch eerste t'sepl / ende
wozt daerom ghebaen / om dieswille dat hoe-
men vpoeghet van Cochijn schept / hoe dat-
men beter tijt ende weder aen de Cabo de bo-
na Esperanza bint / ende hoemen later comt
hoe quader weer ende meer toymenten / soysa-
ke dat als dan die Son hem berlinght van't
zypden naer't nooyden / daerom houtmen ge-
meenlijck die beste ende sterckste Schep booz
die leste / om dat zyn daer beter teghen moghen /
ende in't Eplandt van Santa Helena berwacht
ten zyn malcanderen / tot den 25. Mepe ende
niet langhet / welke is den gesetten dagh van
de Coningh / die dan byden anderen zyn gaen
in compaengie naer Portugael; want van
Indien nae Santa Helena en is niet van doen
eenich gheselschap / oernidts dat daer gheen
vrees van Zee-roovers is / ende oock hebben
altoos het gheschut altemael onder in't schip /
om die toymenten van de Cabo de bona Es-
peranza beter te passeren; Den 6. Januarijs
is het Schip ghenaemt Nossa Señora de
Consepcão, t'sepl ghegaen; den 10. dito / den
Admirael ghenaemt Sant Christoffel; den 12.
het Schip Sant Antonio; den 15. het Schip
San Thome, welke was het grootste ende
beste vande vloot / ende oock het rijkste; den
20. vande selfde zyn wy met ons Schip San-
ta Crus t'sepl ghegaen / wesende het leste / ende
waren

De Portuges
sen laden haer
Schepen soo
vol dat sy by
nae sincken.

Deel onberba-
ren volcx opte
Wagzelen.

Gedaente van
de Schep die
men Tones
noemt in Ind
dien.

Verhael waer
sy te Cochijn
haer verrijp
water van
daer crijgen.

1589.
Wanneer het
Schip Santa
Maria t'sepl
ghegaen is.

Hoe lang daer
de Schepen
malcanderen
in't Eplandt
Santa Helena
wachten.

Verhael van
meer alle de
Schepen t'sepl
gegaen zyn.

Ons factwaer
om inenich
Spaengiaert
in Indien
blijuen moet.

Wat de Sol-
daten voer
jaer diens-
te ontfange
wter na Por-
tugael waren.

Wapghenman
t Schepen
volck in het
overcomen van
Indien nae
Spaengien.

De Wapghen-
man heeten de
Wapghenman
die overcomen
s. kellen upt
Indien.

waren ontrent met Zee-volck / Soldaten / en
Slaven over die 200. personen / luttel min
oft meer: want van Indien gaen wepnich
Soldaten / dan met oorslof vande Vigorey, om
haer dienste te gaen presenteren / en eenige ver-
geldinghe te crighen / ende dit gheschiedt naer
dat 30 sommighe jaren albaer ghebient heb-
ben / ende oock wanneer sy de macht hebben /
waer mede over comen: want die arm zijn en
gheen hulpe en hebben / moeten dickwils in
Indien blijven / van noots weghen om dat 30
niet en hebben noch crighen conuen / waer-
mede over comen / upt welke oorsaeke daer
menich moete blijven / en trouwen met Swar-
tinnen en Indiaensche Vrouwen / om de cost
te crighen / en dat noch niet genoegh misjeren:
want het over comen cost altoos ten minsten
2. oft 300. Pardawen / ende dat alleenlich
voor de mont cost ende dranch / welke somme
een Soldaet qualijck can veroveren / ten 30 dat
30 eenich maerichchap hebben / die haer helpen
ofte het fabeur van eenighe Selman / Cap-
teyn / ofte andere machinge personen en Of-
ficieren / met wiens bijstant ende assistentie 30
haer moghen behelpen / ende hare reyse alsoo
volghen: want op de wederom reys soo
en greeft de Coningh anders niet dan 30 pas-
sagen door de Soldaten en passagiers / ende
een list van 4. spannen hoogh ende breed / en
seben lanch / welke is haer spertrept nae dat
30 daer onder die drie jaren in Indien in des
Coninghs dienst gheleest zijn / van dese list
en betalen sy geen vyacht noch tol / desghelijck
hebben noch een list in't rupm / vyacht 30 / en
sommighe tol van dien / welckmen mach ver-
coopen in Indien / vallende / aende Coopste-
den / ghelijck 30 gemeenlich doen / gelben dick-
wils dese plaets ende bypdom alleen in't ver-
coopen 40. en 50. Pardawen / dese plaetsen
heetmen spertrepten / ende die sulst coopen
doet het registreren op den naem vanden geen
daer hyt af ghecocht heeft / om alsoo in Por-
tugael te ghemeten van de spertrept ende pre-
blijeghe / Desghelijck alle Bootghesellen / Put-
gers / ende oock alle Officieren / van't Schip
die vande vopagie in Portugael op gheschij-
ven zijn / hebben oock behalden hare camers
ende voeringhe elcks een list vande selfde
groote ende maet / vyacht ende tol by / alle
het welke sekerpeligken onderhouden wort /
hoe wel dat naer dat die Schepen en Toilen
verpacht zijn gheweest / moeten alle kisten co-
men in Lissbomen / in't hups van Indien / al
waer sy gevisiteert worden / ofte eenige goe-
deren in toinen die verboden zijn / als Peper /
Ingil / ofte Indigo / ende andere die verpacht
zijn / daer pet in vindinge / is altemael ver-
beert / oock so wert het goet vande kisten ghe-
waerdeert / ende soo die waerde van sulcke
goederen over die hondert mijl reys passeert /
moet tol betalen van't gheen dat het meer is /
welcke te voren by Coninghs tijden niet en
plagh te wesen: waer byoeghen die kisten van
het Schip naer hups / ende thvondense maer
aende wachters in het Schip / en hoe wel dat
haer die Bootghesellen ende t Zee-volck seer
verclaghen / datmen hare spertrepten ende pre-
blijegien herclat / niet teghenslaende zijn wep-
nich ghehoort: Op dese manier so comen daer
wepnich Soldaten weder van Indien / oors-
saek boven verhaelt: want gheloobe wel dat
van 1500. Soldaten die jaerlijcks naer In-
dien gaen / en sountijds meer / dat van die selfde
gheen 100. weder naer Portugael en keeren /

eensoels van die daer sterben en verdwijnen /
ten anderen die deur armoede niet en hebben
waer mede weer over comen / soo dat 30 dick-
wils teghens haren danck aldaer moeten blij-
ven / en habitatie maken / hoe wel dat 30 haer
dickwils in Portugael wenschen / ende so daer
eenighe over comen / is niet eenighe Vigorey,
Capiteyn / ofte eenighe andere Selman / ofte
persoon die eenighe officie ofte ampt bedient
heest / als dusdanighe naer Portugael comen /
soo nemen sy altoos sommighe Soldaten in
haer gheselschap mede / die 30 de cost gheben /
ende dat van hare particuliere vrienden ende
personen van obligatie / die welke haer daer
om langhe te voren dienen / ende altoos naer
loopen met bidden en bleuen / ende dit doen 30
meest van hooghmoet ende om autochtept te
vertwerf / op dese manier mogen daer jaerlijck
ten alderhoogsten comen in elck Schip by-
de 20. ofte 30. Soldaten / welke hebben ha-
ren Slaven ende Swarten / so dat sy alle wel
gedient comen ende repnlijcken / als van hem-
de ende lijwaet / om dat het lijwaet in Indien
seer goet coop is / ende die Schepen comen op
die wederom reys / repnder als int gints gaen /
om datter min volck comt / ende dat die daer
comen van als haren nootduyst ende dienst
mede byenghen / ende het Schip comt welciet-
kende deur die Specerpen / daer't over al vol
as / als ghesepd is: Die afdeelinghe van het
Schip is aldus / den Stuerman heeft zijn lo-
gement boven op't achterste van't Schip / aen
de rechter zijde / al waer heeft twee ofte drie
camers en comt nimmermeer beneden / noch
en doet anders niet dan te bevelen den Schip-
per / als hy die seplen sal op en af laten hysen /
en voorts zijn regeringhe waer nemen / ende
wat cours datmen sal stieren / en de Son te
nemen / en alle daerhs te schijben en aenteec-
kenen al watter passeert / ende wat cours dat
30 aen seplen / met wat teekenen / windt / ende
weder dat 30 dien dagh ghehad hebben / Die
Schipper heeft zijn logement aen die selfde
plaets / boven achter by de Stuerman / aende
lincker zijde / met oock soo veel camers ende
plaets tot zijnen dienste als den Stuerman /
van waer hy slaet en mandeert met eenen sil-
beren Fluyt ofte Soufflet / en regiert alleen-
lich die groote mast met hare seplen / en van
daer achterwaerts / doch heeft oock bevel ende
soghe van't ghehele Schip / ende al wat het
Schips toebehoorte aenroert / ende tghebet
van dien / als van seplen te doen maecken alst
noot is / welke van hem ghesneden ende van
de Bootghesellen ghenaept worden / desghel-
ijcks het Schip te besien ofte pet aen ghe-
breect / en dat terstont te booslien / het geschut
op zijnen tijt alst noodich is te doen onderleg-
ghen / ende weder boven halen / etc. als hy pet
van doen heeft / als doech booz seplen / spijcke-
ten / tou / ofte andere alsulcke bingen / die noo-
dich moghen wesen / moet het vande Factoos
ende Schijver van't Schip eyschen / die het
hem levere / met eene assignatie in't boeck / om
daer van rekeninghe te gheben / Die Hoogh-
bootsman heeft zijn logement op het booz ca-
steel / ende heeft bevel ende regiert die Fockmast
ende booz seplen / heeft oock een silberen Fluyt
als die Schipper / dese dyacht soght van als
wat die Fockmast roert / en van de anckers
vast te doen binden / Die Guardiaen ofte Schie-
man heeft zijn logement dicht by de groote
mast / buytwaerts aende lincker zijde: want
aende rechter zijde slaet die Conbups ende
plaets

Hoe sommighe
Soldaten over
comen upt
Indien.

Hoe hier de
darm daer
in elck Schip
over comen.

Wapghenman
de plaetsen
in elck Schip
die over
baren.

Wapghenman
en van toe
het Schip
regeert wort.

Plaets vande
Hoogh booz
man / desgelijck
30 taf van't
Schip te rege-
ren.

Desgelijck by
de Schie-
man.

plaats daer men koocht / daer heeft hy een ca-
mer slaen voor zijn persoon / Dese heeft oock
een Silberden Fuort / heeft het bevel over die
Putghers / en te doen pompen / het Schip te
doen reynighen / die coorzen te versien ende te
voeren en onderhouden / het Boot waer te ne-
men en te regieren / etc. Die Constapel heeft
zijn loghement vande mast binnewaerts naer
het Boer toe / onder 't eerste verdeck / en moet
altoos sitten voor de groote mast / met het aen-
sicht nae die Schipper toe / nacht en dach / om
als die Schipper sluyt / die Busschieters te
bevelen als spullen die grooten schoot aen ha-
len / ofte upt stecken / desghelijcks draecht for-
ghe voor 't gheschut / ende ghereetschap daer
van / ende alst noodich is dat te ordineren.
Den onder Stuerman doet anders niet als
den Stuerman te helpen / ende zijn quartier
verlichten / hebben oock altyds twee oft drie
van de beste Booghesellen / die anders niet
en doen als inden stoel vande Pilot mande-
ren ende bevelen / als die Stuerman rust / Die
Booghesellen hebben haer logniant meest
int' voor castel / en daerom en toin / Die Bus-
schieters achter by de Constapel / onder 't ver-
deck / en doen anders niet dan met de spil die
groote schoot aen halen / ofte upt stecken alst
haer bevelen wert / Die Putghers moeten doen
al wat haer alle Officiereen heeten : maer en
gaen niet te kiter / die Booghesellen gaen al-
leenlyck te kiter / ende regieren 't Schip waert
van doen is / behalven pompen / ende groote
seyl op halen / twelcke moeten die Soldaten
doen met die slaven / die Putghers pompen /
ende die Timmerman in neemt zijn timmeren
waer / desghelijcks die Cupper / Callassee / in
formia al ghecht Schip vnaest onder / soo sal
menant meer doen als zijn officie is / en wat
daer buuten is / sullen daer op staen sien / Die
Capiteyn heeft Die Galere ende d'achter ca-
mer in / heeft alleenlyck bevel over die Solda-
ten / ende die des snachts te doer waken / Die
Stuerman / Schipper / Booch-bootsman / la-
ten haer seer magnifick dienen / met hare
Silberden Lampetten / Beckens / Coppren / en
Schalen / elcks in zijn regiment op zijn seiden /
van hare Slaven en dienaers / en hebben alle
dinghen seer abundant / maer die ander Boofs-
gesellen ende 't Schips volck / hebben soo breed
niet / en p'fieren meer miseren : want een pe-
ghelick moet zijn selven beforghen / als wy op
een ander geseyt hebben / oock so is te versien
als dat op dese Schepen geen averije is / want
alst eenighe schade gheschiedt ofte goetd over
boort ghelwoopen wort / ofte enige ander ver-
lies / soo verliest die ghene die 't toe comt / son-
der meer verhael daer op te hebben / ende is
gemeenelyck vande arme Putghers / die in het
ghemeene hare kisten ende armoede alder bo-
venste staet / om dat sp niet en hebben te ghe-
ben ende stouwers / om int' eerste een goede
plaats te crighen / gelijck als d'ander die van
macht zijn doen / ende alst dan eenighe toz-
menten ofte ongheluck op comt / so moet over
boort dat eerst by de handt staet / sonder aen-
sien van personen / noch respect van averien
daer van te maken.

Alst seplende hebben ghegouverneert ofte
aenghesent zupdt zupdtoest / tot die Linie
Equinoctiael / dat zijn 150. mijlen / ende van
daer tot 7. graden die selfde cours / ende als
dan zupdtoest ten westen / onse cours nae die
Cabo de bona Esperanza toe / dese wegh en
was noyt te boyen ghebaren : want plaghden

van Cochijn te seplen zupdtwest ende zupdt-
west ten zupden aen / tusschen door de Eplan-
den van Maldina / en ander buysen Eplanden
ende drooghten / nae 't Epland van San Lou-
renço / en alsoo naer die Cabo toe / ende naer
dat die Pilot die met het Schip Sanct lago
op de drooghte van India bleef / die daer af
esschappeerde / ende was als nu Stuerma van
't Schip San Thome / het beste dat inde vloot
was / dese selfde hadde die vorighe reyse voor
dese / de reyse buuten om begoft / loopende alsoo
2. oft 300. mijlen upt de wegh / upt alle ver-
moepen van Eplanden / drooghten / ofte an-
dere Clippen / vermoedende dat die oorsaecke
van't verlies van soo veel Schepen / daerinnen
noch taet oft teercken / noch oock eenighen ty-
dinghe af en cricht / datse meest op die drooch-
ten verliesen / ghelijck als hem gheschieden / en
om sulcks te schouwen / en weder eenighe gra-
tie byden Coningh ende Admiraltiept te ver-
werben / soo is hy d'eerste gheweest die bestraen
heeft dese wegh te ondecken / met het selfde
Schip daer mijn Heere den Bisschop in ginc /
ende is by naest inde selfden wegh / die de sche-
pen van Malacca comen naer Portugael / al-
waer men noch Epland / noch drooghte / noch
niet met allen en siet / dan loutere ende supbe-
re Zee / ende is alsoo in Portugael ghecomen /
ghevende notitie van dese wegh / ende hoewel
dat hy ghebanghen worden / is weder los ghe-
laten door fabuer / ende aemmerkende den Ad-
miraltiept / datter soo grooten perijckel was /
tusschen die drooghten deur te varen / twelc-
ke sp meenden principale oorsaeck was / van
het verlies van soo veel Schepen / hebben ex-
presselijcken bevelen / datmen dese nieuwe ghe-
bonden buuten om wegh souden volgen / naer
informatie van den voorgeseyden Stuerman /
om alle perijckelen te schouwen : maer ten is
daer niet daer de fouten ligghen / hoe wel dat
sp somtijds oock ghenoech oorsaecke zijn van
veel quaets / doch het meeste ende principael-
ste is die ongheregheltheden van het ober la-
den / ende die Schepen te ober lasten : ten an-
deren het onbedeyen Zee-volck / ten derden
die quade opficht ende bistatie / ofter die sche-
pen bequaem toe zijn / ende oft sp haren noot-
duyft van als hebben / door dese en dierghel-
ke ghebrecken verliesen haer die Schepen
daghelijcks / als wy op sommighe plaatsen
by exempel en waerachtighe gheschiede-
nisse een deels bewisen hebben / als den self-
den Stuerman / inventuer van desen onwegh
wel ghewaer is gheworden in het Schip San
Thome / dat hem die drooghten ofte Eplan-
den gheen quaet en deden / dan die oberstall-
ghe last / het Schip by de Caep op barste / en-
de alsoo van de Zee verstonen en verniet
zijn gheworden / als wy hier naer sullen ver-
claren / niet teghenslaende en is daerom dese
wegh niet te misprisen / al is sp wat verder
upt de wegh : maer is seer goet ende onfor-
lijck van alle drooghten ende Eplanden / ende
om te schouwen die Eplanden van Maldina /
ende alle d'ander onligghende ende naerhol-
ghende drooghten ende sanden.

Den 30. Januarij snachts / hebben ghe-
paesert die Linie Equinoctiael / en daechs daer
na faghen een Schip / ende maechten gissinge
dat het 't Schip San Thome was / den selfden
dach viel ons een jongen over boort / wy deden
alle neerstigheyt om hem weder te crighen / met
het clepne Boot : maer om dat het vol goetds
ende pronnelingen vande Schipper stont /
ende al

Werhaer was
d'eerste was
die dese waert
ontdeckte.

Geboet vande
Admiraltiept
datmen de
nieuwe waert
volghen sal.

Wat de oorsae-
ke zijn datter
soo veel Indi-
sche Schepen
blijuen.

Eet wanner
Jan Hupghen
over de Equi-
noctiael ginc.

ende alectment veerdich creegh/was den jon-
ghen wel een paer mijlen achterwaerts ende
verbront.

Van Huygens
Schip onder
haer het schip
S. Thome.

Verreke de
Portugese
gouverneur
heide.

Den derden Februarijs quamen dicht by
het Schip / ende kendent dat het Schip San
Thome was / ende wy ghenaechten malcan-
deren om te spreken: maer als het ons Schip
begost te kinnen aen onse tontwen / die alte-
mael wit waren van Cayro van Indien / wel
wetenende dat wy naer haer tot Cochijo ble-
ven / ende meenden eerst dat wy een van de
voorzichste Schepen hadden gheweest / ende o-
vermits dat haer Schip ghehouden was /
door het alderbeste in't seplen / ende van als-
foo en hebben sy van hooghmoedt ons niet
willen spreken / ende zijn weder af ghewend-
het welcke siende onse Officiere / hebben oock
af doen wipenden / ende een peggelijck zijn best
ghedaen om d'een d'ander woort te passeren /
door dese en dierghelijcke punten van hober-
dige / verliesen haer dickwils die Portugesen /
ghelijckamen hier by can verstaen / te wesen een
vande principaelste oorsaecke van't verlies
van het Schip San Thome, want deden alle
necerscheit met het Schip te compassen
en om wel te seplen / ende dat sy de Caep eerst
mochten passeren / als wy al waer sy haren
roem op draghen / als sy in Santa Helena by
malcanderen comen / al oft het door haer wij-
hept toe quam: aldus ist gheschied met dit
Schip / dat comende by de Cabo de bona Es-
perança, creghen contrarie windt / heeft alle
seplen ghescheen / ende alsoo ligghen zijven /
hebbende batalie met die Golben vande Zee /
die welcke op het Schip byken oft het Ver-
ghen waren / ende al waren sy van Steen-
roodtsen / soudon moeten byken / hoe veel te
meer Schepen van hout ghenaecht / dat in't
ghemeen hare uantie is / om alsoo eer die
Caep te passeren / het welcke ons Schip niet
en mocht liden: maer liepen telken met de
windt weder te rugghe / soo luttel als wy
mochten schouwende het ghewelt vande Zee /
foo seer als wy pinners konden / ende om
dat San Thome hem betrouwende was op
zijn sterckhept / ende in als pretenbeerden die
voortocht te hebben / om alsoo die Paepgaep
naer haer meeninghe af te schieten / is alsoo
(als ghenoech te vermoeden is /) stil blijven
ligghen zijven sonder seplen / het welcke sy
Payrar heeten / ende is alsoo door het groo-
te gheweldt van de Zee / ende den overtalli-
ghen last aen stucken ghesmeten / ende van de
Zee verclonden / niet volck niet al / als wy
merckelijcke saghen aende Cabo / in het ghe-
moeten van veel kisten / vaten / luycken / stuck-
ken van masten / ende doode menschen ghe-
bonden op planken / ende andere dierghelije-
ke schijckelijcke teekenen / ghelijck als ons
d'ander Schepen daer naer in't Santa Hele-
na vercloeken / oock desghelijcks ghesien te
hebben / dat een jammer druck te aenschou-
wen was / ende dat meer te overdencken het
verlies van soo veel costelijckhept / volcks /
ende sielen / ende wy die dispectacle saghen /
ons niet by en achten van het selfe oock te
passeren / het was een vande rijckste Schepen
die in veel jaren van Indien ghebaren wa-
ren / ende dat den die goede sante die't hadde
van wel te seplen / ende was nieuw / ende zijn
tweede reyse / waer door daer een peggelijck
wilden in wesen / ende goet laden / in het selfe
Schip ginch Don Paulo de Lyma Pereira,
die Malacca ontfedt hadde / ende dertigh jaren

Onsac vant
berber van
schip goet en
menichen van
S. Thome.

Verreke bide
ghen die met
het Schip S.
Thome ghe-
druet zijn.

den Coningh in Indien ghebient / ende veel
heerlijke victorien ghehad / meeneide als
nu te wesen inden Thoon van zijn heerlijck-
hept / ende van de Coningh grootelijck ver-
heven soudon werden hebbende met hem een
groote schadt van juwelen / rijckdommen /
Quysvrouwe / kinderen / ende een Broeder /
ende waren veel ander Edel-lipden en Sol-
daten met hem in compaengie / die met hem
over voeren / meeneide gheluckigh te wesen /
desghelijcks thien ofte twaelf Edel-vrouwen /
sommighe met hare Mans / ander die hare
Mans in Portugael hadden / in souma was
vol volcks / en altemael het purck van In-
dien / ende vande gheheele bloot / daer waren
der dickwils die haer verlaechden als wy in
noot waren / dat sy wel hadden moghen met
seckerhept gaen in het Schip San Thome,
meeneide dat dat onmogelijck was te ver-
liesen / daerom sietmen erpesselijck / dat alle
wercken van menschen: maer encliek volck-
hept ende windt is / ende dat wy alleenlijck
ons moeten betrouwen op God: want het
is verlozen sterckte ende alle wetenschap / alst
Godt niet en belieft / soo ist al niet: Keerende
weder tot onse materie / soo deden een peggel-
lijck zijn best om eerst woort te seplen: Tot
den festen van Februarijs / so hebben wy haer
door by gheseyt / wesen in de hooghte van
seben graden aen het supden / ende van die tijt
en hebben nopt meer ghesien / van alleenlijck
die teekenen die ick gheseyt hebbe / aende Ca-
bo de bona Esperança, ende daer naer die
rijdinghe in Santa Helena, van haer verlies /
als vertelt is.

Den selfden dach creghen een groot onwe-
der van reghen ende windt / soo dat onse Ka-
vande groote stengh brack / ende hadden al-
toos van de Linie af / eenen noorden ende
noordwesten windt / met daghelijcke reghen
sloym ende onweder / sonder op houden / ende
duerden ons tot in de hooghte van 20. gra-
den / welcke was den 25. Februarijs / doen
creghen wy een supdooften windt / met beter
weder / welcke windt die Portugesen heeten
den generalen windt / diemen gheneenlijck
erijght ende verwacht op 12. graden: maer
quam ons eerst in 20. graden / vermoeden dat
het was door oorsaecke dat wy foo verre in
Zee waren / upt die gheneene wegh: Dese
windt duert gheneenlijck tot 27. ende 28.
graden / luttel min ofte meer / ende als dan
moetmen verwachten alserhande winden en-
de sloymen / tot voor by de Cabo de bona Es-
perança, sonder sekerhept van winden te
hebben.

Den vijften Martins wesen in 25. gra-
den / creghen eenen oosten windt / met eenen
seer grooten sloym en reghen / soo dat ons die
lap van't loer brack / ende hadden noch twee
andere laden / die oock byken / met de peme
ende den hout die door die lap ende het loer
passeert / brack oock ontfucken / in souma
dat wy aldus laghen en dreen sonder regie-
ringhe / hebbende alle onse seplen ghescheen /
ende het Schip besoynt van de Zee van alle
kanten / soo dat daer niet een dpooghe plaetse
in't gheheele Schip en was / en laghen aldus
en dreen twee daghen en twee nachten / met
een ghesladighe sloym ende onweder met re-
ghen / die selfe nacht saghen op de Mars
ende grooten Ka / ende op veel andere plaet-
sen / een teeken dat die Portugesen noemen /
Corpo Santo, ofte het hepligh lichaem / van

Maer dat 3d
Huygens
Schip van
Thome voor
by gesept is.

Maer dat 4d
erst de ge-
ne windt ghe-
cregen hebbe.

En wat was
dese et groot
sloym ge-
cregen hebben.

En wat was
in de Zee
sloym gesept
is.

2p sit op het
phieren op
het Schip/
S. Elmo.

Gesaken
waer van S.
Elmo coemt
Gedante van
desen Elmos.

2p sit 5. lich
top het schip

Wat naem de
Portugesen
eiseke gaven.

2p stellen int
schip gereet
schap om een
waer tot het
reer te make.

De Portugesen
doen onse
lieue Wou
grootse belofte

Werkhael waer
bealder soeg
lichte lough
in tussche
dien en Wou
eugael.

ban Broeder Peter Goncalves, die Spaen-
glaerts noemient Sant Elmo, ende die Gier-
ken plagent by ouden te heeten / als Ovidius
bermelt / Hello, en Phrixus, endemeenen dat
wanneer die teecken comyt op de mars ofte
grootte Wa / ofte pewers anders / dat het ee teer-
ken is van beteringhe ban't weder / ende als
3p het eerst sien / soo comt die Schipper ofte
Wooch-bootsman die slupt / ende beveelt een
pegghelick darmet sal groeten / met een Salva
corpo Sancto, met misericordia achter aē / met
een groot geresch / dese con'tellatie genereert
hem als die Astronomen bewysen / van de
grootte vochticheydt ende vapueren / en comt
alleens als een keers die donkerachtigh
bzant / en dat al spizinghede van d'een plaets
op d'ander / sonder stil te bliuen / wy saghen
daer oock vijf by den anderen / altemael ghe-
lyc het licht van keersen / het welcke my oock
veel verwonderden / en soude qualick ghe-
looft hebben / hadde icht selfs niet ghesien / en-
de wel beschepdelicken daer op ghelet / ende
hoe wel dat het onweder wepnich plaets gaf /
op curieusheyt te denken / niet teghenstaen-
de zyn daer expesselick om boven ghelooopen /
om't selfe te noteren / Dese vyflichten heeten
de Portugesen Coroa de nossa Señhora, dat
is: ons lief Vrouwen Croon / ende hebbender
groot betrouwen op als sijse sien / waer mede
ons Schip dat te vogen bedroeft was / ende
gants mistrooslich / is gheheel in ruuoer ge-
staen / ende verblift gheworden / ghelijck ofse
daer met verkeerheyt hadden van alle goet
en verlossinghe: Den 7. cregghen beter weder /
en als doen was goede raet hier om ons roer
weder te concetteren / sommighe waren van
meninghe men soude naer Mozambique ar-
riueren / ende het roer met een coorde rigie-
ren / ander wildent contrarie / men soude toe-
maken / ende onse reys volbrenghen / in som-
ma hebben tot dize ofte vier bouten upt de
Ribben van't Schip ghetrocken / om dat wy
niet een met en bzochten tot onse boozdeel / de-
se wptgetrocken wesen de waren te cleyn / en-
de en dochten niet / ten lesten bonde goet ende
ordineerden / van een Wasse-camen een Ant-
beelt te maken / ende branden van hout-colen /
en van twee Ossen Wypden / Blasbalcken /
hier mede ordineerden ons werck / en maech-
ten ban een stuck van een oude bregghe / twee
ofte dize bouten / waer van maer een dienbe /
die noch half ghescheurt was / ende maech-
ten over die gespleten lade eenen pferen bant /
ende alsoo knoepden wy dat te samen / ende
seldent voorts in Gods handen / hier over
waren wy twee daghen doende / aldus troc-
ken onse seple weder op met grootte blijfchap /
ende trocken veel Melissen booz veel liebe
Wouwen ende Wepighen / met grootte belof-
ten van Bebaerden ende beteringhe / ghe-
lijck den noot altoos niet bienght / eenen dach
daer naer namen die hoochte vande Son / en-
de bonden ons in 28. graden / wesen de in
de hoochte van het land / ghenaemt Terra do
Natal, hoe wel dat wy noch meer als 400.
mijlen van de Custe te Zewaert in waren /
cregghen goet weder met eenen zundtoosten
wint / in dese contreye vande Custe van Ter-
ra do Natal, welck duert tot 32. graden / is
die moeylichste passagie met die Cabo de
bona Esperança, die op die gheheele reyse is /
ende byesen dachwyls meer die landt van Na-
tal, als die Caep: want hier in't ghemeen veel
toymenten ende onweder 3yn / en heeft veel

Schepenveruult en verstonden / als die Por-
tugese memorizalen vol zyn / ende daer af
ghenoech ghetuyghen / in dese contreye von-
den oock die teekenen van't verlozen Schip
San Thoma, in somma in het ghemeen soo
betalen hier de Schepen tribuut / oft laten
daer die gheheel reyse / waerom ghenaemt
wert Terra do Natal, dat is: het landt van
kerstins / upt welke oozsaecke passeren hier
altoos met grooter byesen / en goede wacht
en voorsichtigheyt / alle touwe vast en strack /
het gheschut onder in het Ballast / alle kisten /
potten / baten / en alle rommelinghe die onder
geen plaets en hebben woymen over booz
inde Zee / ende alle dinghen ghereet op zyn
plaets: want men heeft hier d'een ure claer
en helder weder / ende d'ander ure eenē storm /
dat het schijnt Hemel en Aerde te vergaen /
hier comt met een claer ende helder weder een
wolcken / welke is in't schijnsel vande groo-
te van een bupst / waerom van de Portugesen
ghenaemt wert / Olho de Boy, ofte Ossen oo-
ghe / ende al ist dat het stock stil is / en dat die
seplen aen de mast clappen / so moetmen ter-
stont met darmen dit wolcken liet / en ghe-
waer wert / met alle haesticheydt alle seplen
stricken ghelijckelick: want eermen omfiet
soo ist by het Schip / met sulcken storm en-
de ghetier / dat het sonder twyfel een Schip
souden inden afgronde smijten / soomen daer
niet op verdacht en waer / alst gheschiede van
de tweede vloot / naer die ontdeckinghe van
Indien / die welke waren thien oft twaelf
Schepen by malcanderen met alsulcken stil-
ten ende claer weder lietē alle seplen hangen /
sonder pwers naer te sien / gelickamen in de-
se onse Navigatie booz een ghewoonheyt
heeft / soo is metter haest dit wolcken geco-
men / met die byeselijcken storm / ende was
haer op het ligh eer sp haer mochten reppen /
soo dat daer by de seben oft acht inde grondt
gheraecten / daer nopt tael noch tecken meer
afen quam / ende die ander met grooten scha-
de ende moeyten ontquamien / van dien tijdt
booztaen hebben beter op haer hoede ghe-
weest / ende leerden kennen / soo dat sp daer
nugoele wacht op hebben / ende gheeft haer
noch genoeg te doen / Dese ober vallende toz-
menten dueren in de gheheele contreye van
Terra do Natal, tot booz by de Cabo de bona
Esperança.
Den twaelfden Martius / wesen de in de
hoochte van 31. graden / cregghen weder rechte
in de windt / ende daer naer stilte / waerom
strecken alle onse seplen / ende saghen alsoo en
byeben vier daghen / het welcke die Portu-
sen Payraer heeten / hadden alle dese daghen
grooten overlast van de Zee / die ons Schip
dapper toymenteerden / so dat het die Schip-
pers houden booz meer toyment als storm
ende onweder: want die Zee-golben comen
tegens malcanderē van alle hoeken / en bat-
tent Schip tusschen beppen / dat sp hem alle
zijn Ribben doen craecken / ende gants ont-
stellen / so dat het die Scheyen seer dangereus
is / wy hadden altoos grootte soeghe booz on-
se Fork-mast / soo dat wy onse masten ende
het gheheele Schip met grootte Cabels en-
de touwen te samen bonden / soo wy best
mochten / dit duerden tot den seventhienden /
doen cregen wy weder een wepnich windt /
so dat wy ons seplen weder op haelden: maer
duerden ons wepnich tot des anderē daechs /
doe cregg wy weder inde wint met een storm /
so

2 Beschijninge
van't pericu-
loze land Ter-
ra do Natal,

2 Beschijninge
ende gedante
van Olho de
Boy.

De storm Ol-
ho de Boy
bzengt 7. sche-
pen ont den
hals.

Woe lang des
storm duerde.

2p crijgt optē
31. graet en
grootte stilte.

3yden groot
perichel van
de Zee.

De grootte
der breekte
boort onwe-
der.

Op den veel
Wintenalen.

Een groote
storm met
grooten perij-
kel.

Op seplen te
rugge.

Op cregen een
cranchteyde op
het Schip.

Op wat dach
dat se landt
begonnen te
sien.

Op den veel
Mangas de
Belludo.

Op seplen
van de booghe-
te op 31. een
hal graden.

soo dat onse groote Ra bjack / waer mede
streecken alle onse seplen / ende bleven alsoo
liggen dypben ofte papzeren/ende concerteer-
den onse Ra / laghen aldus en dzeven sonder
seplen tot den 20. Martius/ met groote over-
ballinghe van de Golven ofte Zee / die ons
grootelijcken sekerden en ontfelden / ghe-
lyclike daer altoos ghemeeenlich doen/ waren
alle dese tijdt op 31. graden/ sonder pet te mo-
ghen boozderen/ alle dese daghen/ saghen seer
veel Vogelen/ die de Portugesen heeten An-
tenalen; ziju van de groote van Spint-vogels.
Den 20. Martius cregghen weder een wep-
nich winds: maer was scherp/ doch trocken
onse seplen op en seplden by de windt; Des
nachts daer aen volghende cregen weder een
grote stilte / welcke duerde tot den 22. doen
creghen weder inde windt/ met een soo groo-
ten storm / dat wy alle onse seplen ghedwon-
ghen waren te stricken / die wy niet groote
moepen qualijck kosten in cregghen/ ende en
konsten al dypbende ofte papzerende het schip
niet gaende houden: want warē in groot pe-
rijckel/ soo dat wy ghedwonghen waren/ die
bonet om't boozt raetel te binden/welcke ons
sepl was: want anders geen en mochten be-
len/ ende seplden alsoo weder te rugge/aldaer
ons die windt wilden hebben/ om alsoo eeni-
ghe verlichtinghe te hebben: maer hadden ge-
noech te doen/ moesten van noets halven on-
se groot Boot over boozt werpen / ende alle
kisten/ potten/ en vaten/ die op het overloop
stonden/ ende noch ander goet datmen eerst
by de handt vondt; Dese torment duerde
ons twee daghen ende drie nachten sonder op
houden.

Den 25. Meert/ wesende besper bā Palin-
sondag/ cregghen weder eenen beteren windt
ende weder/ naer dat wy groote Aelmoessen
ghetrocken hadden/ boozt onse lieve Vrouwe
van Anunciason, wiens dagh het den selfden
dach was/ ende hebben weder onse seplen op
ghehaelt/ volghende onse wegh naer de Cabo
toe; In dese tijdt regnerden in ons Schip
een cranchteyde/ inde mont/ ende lippen/ keel/
ende tonghe/ die swollen/ ende t' vel af ginch/
so datmen niet en konst eeten dan met groo-
te smerte ende pijn/ ende was generael onder
al die op't Schip waren.

Den achtsten Aprilis smogghens/ nae dat
wy 15. daghen boozt windt ghesepelt hadden/
naer die Cabo ende het landt toe/ sagen som-
mighē teechenen van't landt / het welcke is
groen water: maer en konsten gheen gronde
vinden/ doch ten was altoos ten alderhooch-
sten gheen 40. mijlen van landt / naer meer-
singhe van de Piloten/ ende saghen oock van
de Voghelen/ diemen heet Mangas de Vellu-
do, dat is: Fluwelē Montwen te segghen:
want hebben aen de punten vande blugelen/
swarte punten als Fluwelē/ wesende boozts
wat ende grāenachtigh/ welcke houden boozt
een seker teechen van het landt/ vande Cabo
de bona Esperança binnewaerts / te weten/
die Baya de Lagoa. ofte die Bay van't lach/
die leyd op 31. graden/ van de Custe die naer
Mogambique streckt.

Den 9. April des nachts/ cregghen weder
om recht in de windt / wesende in 35. gra-
den/ niet enen grooten storm ende onweder/
die duerden tot den 14. vande selfde
soo dat wy ghedwonghen waren / niet mo-
ghende verdraghen het ghewelt van de Zee/
ende het ghebuerighe onweder ende storm/

wederom te rugge te loopen boozt windt af/
en dat niet die helft van het Fock-sepl alleen-
lyck op: want en bevonden ons niet mach-
tigh ghenoech/ om te moghen papzeren/ ofte
sonder seplen te dypben/ gelyck als die Sche-
pen ghemeeenlijck ghewoon zijn / ende dich-
wils oorsaeck is van haer verlies/ alsne wel
ghenoech vermoeden mach/ boozt die groote
cracht van de Zee ende Golven die daer sijn/
dat het schijnt onmoghelick te wesen/ een
Schip te moghen verdraghen/ soo grooten
ghewelt / al waert van pter moeste wycken
ende bzecken/ ende hoe wel dat wy boozt windt
af liepen / hadden noch perijckels ghenoech;
want die Zee quamen van achteren boven
over t' Schip/ ende bedekten het gheheele o-
verdeckt/ ende moesten onse mastē/ hooft- tou-
wen / ende het gheheele Schip met hoorden
ende cabels aen malcanderen vast righen/ en-
de alsoo vast toe spannen ofte gozden/ op dat
het van het groote ghewelt niet en mochte
wijcken/ en van hem geven/ en moesten nacht
en dagh pompen / hadden van elcken punt
van Fock-ra een touw/ die quamen tot ach-
ter by de Stuerman / ende stonden aen elcke
touw 15. 16. Man / ende den Stuerman in
zijn stoel/ ende d'onder Stuerman achter bo-
ven op het Schip/ om de Zee waer te nemen/
ende die Stuerman tuiseren; Daer stonden
thien oft twaelf Mannen aen het Roer/ ende
die ander Bootghesellen op het overloop/
om't sepl te regeren/ ende als dan die Golven
quamen en bedekten het Schip/ soo riep die
onder Pilot/ ende als dan so riep de Stuer-
man tot die van het Roer / ende beval aen de
een oft d'ander syde die touwen vande Fock-
ra te trecken/ desghelijcks die Bootghesellen
op het overloop met die boogh-bootsman/
om alsoo het Schip recht naer die Zee te
houden: want hadde ons die Zee eens ober-
dwers ghecreghen van de syden/ soo hadde
met ons gheweest Requiescant in Pace, ende
was desghelijcks by naer soo cout als in dese
landen is inde Winter/ alst sonder vriesen is/
waer mede altesamen seer mismaecht ende
moeploos waren/ ende die moet by naer ver-
loopen gaben: want moesten by ghebeuten
soo van het Roer naer boven trecken/ en van
daer naer die pomp/ niemant wiptghesondert/
soo datmen noyt tijdt hadden om slapen/ ru-
sten/ ofte eeten / noch te vercleeden / ende tot
meer hulpe soo brack ons noch die pen van't
Roer/ ende souden by naer twee oft drie doot
ghesmeten hebben: maer God verlaecht/ soo
dat daer anders gheen schade en gheschiede/
als dan sommighē qualijck ghetraecteert/ en-
de gheduerende noch den 14. van de selfde/
sonder verbeteringhe te sien/ zyn alle die Of-
ficieren van het Schip vergadert/ ende meer
andere / ende hebben raet ghehouden wat
haer best te doen stont / ende siende dat het
Schip niet machdigh ghenoech en was / om
die Cabo te passeren/ hebben gheluckelijcken
ghesloten met een ptoest / dat se alle onder-
teekenden / om met het Schip weder naer
Mogambique te varen / ende aldaer te ver-
wintren/ ende het Schip te versien/ ende te
concrteren van alle noordrust / het welcke
het ghemeeen Volck een groote droeffenis
aen jaeriden: want bevonden dat daer soo
grooten perijckel was / weder te keeren
naer Mogambique / als boozt by de Cay
te passeren: want moesten weder boozt by
het Landt van Natal, daer se soo seer
boozt

Hofsaet was
om mach-
Schip ver-
ten wert.

Egden groot
perijckel van
de stormen.

Verhael was
haer in dese
storm al was
vervaren te.

Beel cout by
de E. de bona
Esperança.

Moest nacht
en dagh inde
weer zyn omt
Schip te ver-
waren.

De Officieren
van het Schip
besluytē weer
na Mogam-
bique te loo-
pen.

Dese race
maect menich
bedroeft.

Keps van Jan Huyghen upt Indien nae Portugael.

137

booz bresbe/als booz de Caep/daer enbaten
soomen naer Mozambique arriveert / is soo
veel als een verloozen reys: want moeten
daer toe het ander jaer vertoebe/en men ver-
teertter klap en knevel: want alle dingen moe-
ten daer van Indien come/ van alle proban-
de/soo dat alle dinghen met Gout opghewo-
ghen wert / het welke die arme Boot/gesel-
len ende Putgers qualijcken aenstont: want
hadden wepnich middelen daer toe/ende sou-
den haer armoede die zy niet brachtē moeten
vercoopen / en versetten om half gelt / en daer
en boven waren noch wel 300. mijlen van
Mozambique, dooz alle dese oorsake wasser
een groote vercoerte int Schip / en verloo-
ten de Capiteyn ende Officere / dat het schip
soo qualijck versien was: want en hadde niet
een coozdekens / noch waer af maken / soo ons
eenighe quamen te brenken: de Capiteyn gaf de
schulte aende Schipper / dat hyt oyt lant niet
geeyt en hadde/ende die Schipper seyde we-
der dat hyt gheeyt hadde/ende dat het Cay-
ro ofte Kemip/daer men in Indien die cooz-
den af maect / den Capiteyn ghelevert was/
ende dat hy daer die helfte (om zijn beurs te
tullen) afvercocht hadde/ende dat wy daer-
om nu gheperck leden/met dusdanighe beuse-
lingen doen zy hare dinghen sonder meer ach-
terdenken / dan als in de noot zijn / so ist mi-
sericordia/ende onse liebe Vrouw om hulpe
aen te roeyen / ende onse Capiteyn wist noch
te segghen doen wy in desen noot waren / dat
hem geen dinc meer en verwonderden / dan
hoe dat God die Heer/haer (die goeche Chri-
stenen ende Catholijcken waren) die Cabo al-
toos niet soo groote ende stercke torenten
ende schade liet passeren/hebende soo groote
ende sterke Schepen/ende die Engghelischen
dat ommeers ketters ende Gods lasteraers
zijn/met soo clepne ende zwache Schepen so
ghemackelick die Caep passeerden / ghelijck
als in Indien die rijdinghe was / dat zy een
Engghelsman ghepasseert hadden met groote
faciliteyt / aldus liepen wy weder naer Mo-
zambique, met groote desperaetheyt: want
niet aen en hadde lust perversant aen te ste-
aen/ende wilden qualijck die Officieren obe-
derent/aldus barende/sagen veel baten/ber-
de/en doot volck bijghen / waer mede ons
een wepnich trooste/ meenende datter eenich
ander Schip in het selfde lijden was/als wy/
ende datter sommigh goet over boozt gewo-
pen hadden / ende oock nae Mozambique toe
leey / voor ons / waer mede meenden ghelof-
schap te hebben / ende dat wy niet alleen die
ongheluckighe waren: want men seyt ge-
meenlick dat twee ongheluckighen malcan-
deren troosten / so gincet met ons oock: maer
God gaf dat het alsoo gheweest hadde / als
wy ons gissinghe maecten: maer het was
(Godt bereyt) quader als wederom keeren:
want waren die teekenen van het verloozen
Schip Sant Thome als wy naermaels int
Sant Helena verstoncken.

Den 15. vande selfde maendt cregghen we-
der een groote stilte / ende duerden tot den
17. ende nemende die hooghte van de Son/
bonden ons op 37. graden / tot groote ver-
wonderinghe van al die in het Schip waren:
want wesende als gheseyt is op 37. graden/
hadden vijf daghen met soo grooten windt
ende storm weder naer Mozambique gheloo-
pen/ende souden naer alle menschen verstant
behooren gebatinueert te hebbe/ende maer-

ten onse gissinghe / dat wy behoorden op 30.
ofte 32. graden te wesen / de oorsake dat ons
Schip aldus achterwaerts tegen onse cours
ghedreven was / naer die Cabo toe / meenen-
de dat wy naer Mozambique ginghen / was
dooz die cracht van het water / die in die con-
trepe altoos met sulcke stercke stroomen nae
die Cabo toe trecht / als ons de Seuermar
affirmeerden / dat hy sulcks wel meer bebon-
den hadde: maer noyt ghedacht dat het wa-
ter van soo grooten cracht was / als hy nu
merckelijcken by experientie gemerckt had-
de / soo dat het scheen dat ons Godt mirake-
leus teghens alle menschen vernuft ende ver-
stant / ende alle cracht van storm ende windt/
ons heeft willen die Cabo doen passeren / als
wy daer inder gedachten toe hadden / waer
aen men kennelijcken mach contrideren dat
alle menschen dinghen sonder Godts handt
ende werck / is niet dan pdelheyt: Den self-
den dagh saghen weer groen water / ende die
Doghelen / ghenaeint Maugas de Velludo.
dat ghewisse teekenen zijn van de Cabo de
bona Esperança, dat ons noch weder eeni-
ghe hope gaf die Cabo te passeren / ende te-
ghens den abont soo quam ons een Swael-
veaen boozt / die al om en tom swerfde / waer
mede een groote blischap in het Schip was/
want seyden dat het een boozsegginghe ende
teeken was / van onse liebe Vrouw / die die
sant om ons te troosten/ende dat wy die Ca-
bo noch souden passeren / waerom weer op
een nieuw vergaderden / ende besloten dat
wy noch eens souden den wegh acometeren
om de Caep te passeren / ende dat aenghesien
soo veel goede teekenen ons een waerschou-
winge was / om goeden moet te hebben/ende
dat wy op God souden betrouwen; Dit ghe-
sloten wesende / hebben die Letanen ghelof-
ghen / met Ora pro nobis, ende veel Almoe-
sen / ghetrocken met groote beloften van be-
vaerden/ende dierghelijcken dinghen / dat ons
se daghelijcke neeringhe was: Hier mede is
het volck weder verquicht/ende wel ghemoet
ghetworden/ende een peghelijck thoonden zij-
nen dienst ghevalligh / ende offereerden alle
liever haer lijf ende leven te abontueren naer
die Cabo toe/als met sekerheyt van hare sal-
vation nae Mozambique te keeren; wy had-
den als noch grooten overlast ende ghewe-
van de Zee / die ons niet en verlieten toe
aen de ander zijde van de Cabo de bona Es-
perança.

Den achtenden Aprill cregghen wederom
recht in de wint / met so grooten storm ende
onweber als wy opt te vozen gheschadt had-
den / ende meenden gants ende gheheel ver-
lozen te zijn: want die Zee bedekten alle oo-
ghenblick ons Schip / soo dat wy dickwils
met water bedeckt waren/ende moesten om
eenighe verlichtinghe te crighen/veel Ketten
ende Caneel / ende ander waren diemen eerst
by der handt kreegh ober boozt smijten / in
somma dat al die in het Schip waren / die
moet gantsch verloozen gaben / ende een pe-
ghelijck hem bleekten / ende malcanderen
om vergiffenis baden/meenende sonder meer
hope / dat het onsen lesten tijdt was; dese toz-
mante duerden aldus over die vier en twint-
tigh uren; Men trock in het Schip veel Al-
missen / boozt beeldecen liebe Vrouwen ende
Santen / met grooter devotien ende beloften
van wondere dinghen upt te rechten / aen
landt comende: in het eynde heeft ons God
10 3 vertroost

Waeromne
dat sy van
Mozambique
teghen comen
ghedreven
worden.

So sien twee
teekenen van
de Cabo de
Esperança.

Verhaal van
een Swael-
ve die int Schip
quam.

De Portuga-
sen doen onse
liebe Vrouw
groot belofte
inde tijdt des
noots.

Een groote
storm / ende
lijck veel toz-
mante.

Waarom veel
goete blyden
boozt.

vertrouft/ende ons beter weer verleest/te weten/ den 19. des savonts begoft het weer wat te beteren/ende cregen weder een wepnich beter moet; Den 20. namen die hooghte van de Son/ende vonden 36. graden/ en saghen weder groen water/ende sommighe Voghelen/ die 30. noemen Alcatrazes, ende veel Zee-wolven/welcke hounde vooz seker teechenen vande Cabo de bona Esperança, ende waren nae onse gissing: dicht by't lant/ hoe wel wp geen en consten sien. Dese dach cregen weder de windt wat ruymmer/ende hadden groote hope om die Cabo te passeren/ende het volck begoft beter te vyzden te wesen/vooz die teekene die wp saghen/ alle dese dagh lagen altoos groen water/ tot den 22. April/ dese dagh wozyent loot vnt/ des daechs tweemaels/ ende des snachts naerbolghende/maer en vonden geen grondt/welcke goede teeken is vande Cabo/ die men heet das Agulhas, ghepasseert te wesen. Dese Cabo das Agulhas leydt op 35. graden/ ende is noch 20. mijlen van de Cabo de bona Esperança, die op 34. graden leydt/ende om dat by dese Cabo das Agulhas, men altoos grondt vindt tot 30.40. mylen van de Custe/ verstanten dat wyse ghepasseert waren/aende coleur van't water/ende die vogels diemen altoos inde contrere vooz seker vint/ende oock tot meerder verscherpheit/ so verslieten ons die groote baren ende Zee/ die ons soo seer altoos ghequelt hadden/ ende vonden een slecht water/ seer different van't boogledē/ so dat ons scheen van de Hel int Paradijs ghecomen te wesen/ met soo grooten vzeucht/ dat wy meenden herbozen te zyn/ en cregghen oock eenen goeden wint/ dan seer contrē achtigh.

Den 23. van Aprilis/ so passeerden wy die Cabo de bona Esperança, met groote ende eene generale blijtschap/ wesende 3. maenden en 3. daghen dat wy van Cochijn t'sepl ghegaen waren/ sonder opt landt ofse sandt ghesien te hebben/ dan alleenlyck sekerere teekenen van de Cabo/ welke wepnich gheschiet: want die Piloten doen altoos haer uperste nietsticheyt/ om die Cabo te sien/ende t'landt te merken/ om alsoo voozseker te weten dat 30. die Cabo ghepasseert zyn: want moeten als dan weder diminueren/ en mochten soo haest naer Mozambique loopen/ als na Santa Helena, doch al waert dat 30. het aende Zee ende t'water lichtelijck connen merken/ so ist haer nochtans noodich t'landt te sien/ om alsoo haren cours te setten naer Santa Helena, en moeten dat altoos houden aende stier hant: want anders en waer haer niet moghelijck het selfde te moghen aencomen/ als 30. dese cours verlopen: want soo zijt eens passeerden/ en mogent niet weder om cregghen/ om datter altoos maer eenen windt waert/ dat is: eenen zundtoosten windt. De Cabo ghepasseert wesende cregen terstondt vooz de windt.

Den 24. April/ soo hebal den Stuerman datmen souden de Bona Viagen, vande Cabo de bona Esperança gheben na ouder costumpen/ met een groote verblijdinghe ende gheerij/ van alle die in't Schip zyn: want als dan hebben die reyse verskeret na Portugael te baren/ ende niet meer naer Indien te arriberen/ wint so lang'je als men die Cabo niet gepasseert en hebben/ist altoos in twijfel ende waren ontrent 50. mijlen die Cabo aen d'ander zijde/ Die teekene diemē voozseker hont/

ende die watrichtichste zyn van datmen aen d'ander zijde is/ zyn veel troumben ofse struypen van dick riet/ die altoos daer seer veel dzyven 15. oft 20. mijlen vā lant/ besgelijck sekerere vogelen die de Portugesen noemen Feysoias, zyn wat grooter als Meewē/ zyn witte ende volswarte spikelen ober't ghesheele lijf/ zyn seer goet te kennen/ ende t'ondersechden van alle Voghelen/ die zyn sekerere te kennen daer haer die Stuer-luyden seer op betrouwen/ ende altoos vooz waerachtigh vinden. Die Caep ghepasseert wesende/ nemmen haren cours naer Santa Helena, noozdweste ende noozdweste ten westen/ Den 27. April cregen recht inde wint/ ende duerde tot des anderen daeghs/ doen cregen wy een stilte/ wesende in 34. graden aende zijde van Portugael/ Den 29. cregen vooz de windt/ welke is den gheralen windt die van hier altoos waert/ het ghesheele jaer duert/ tot aende Lynie Equinoctiael, ende is eenen zundtoosten windt deurgaeinde/ so datmen die seplen wel mach laten staen/ en gaen liggen en slapen: want die meeste wint die daer waert/ is/ datmen het mē sepl ter halver stenghe strijct.

Den 12. Mepe sinogens inden dageraet/ saghen wy het Eylant van Santa Helena, ende daer was soo grooten vzeucht in't schip als oft wy den Hemel ghesien hadden/ waren ontrent twee mylen van landt/ ende het Eylant lach van ons west zundweste/ ende liepen daer dicht op aen/ so dat wy daer wel met een roer mochten op schieten/ dicht by wesen/ de so liepen wy om eenen hoek/ die van ons lagh noozdweste/ die om ghelooopen wesende liepen dicht by't landt/ heen west noozdweste aen/ ende t'landt van dese zijde was so hoogh ende steyl/ dat het scheen een muur te wesen/ die inde lucht raekte/ bus liepen ontrent ander half mijl/ en liepen om den anderen hoek/ die westwaert vooz ons lagh/ dese hoek om ghelooopen wesende/ soo ontdekten wy terstondt die Schepen die op de ree laghen/ ende waren die vooz ons up't Indien ghelooopen waert/ liggende ontrent een deyn half mijl vā dese voozsepe hoek dicht onder't landt/ so dat het landt blijft zundweste van u/ ende vooz die groote hooghte van het landt/ liggende die Schepen oft sp in een Haven lagē: want men hoort die windt wel boven die stenghe ruyf-schen/ doch en can aende stenghe niet eens raken/ lighen soo dicht aen landt/ datmen bynaest niet eenen steen aen lant soude woopen/ al waer goede gront is van 25. ende 30. badem diep/ ende dat sp wat verder quamen af te dighen oft deurslippen/ moesten deurgaen/ en souden t'landt niet weer connen crighen/ om dat de windt recht contrarie is/ deure dese oorsake liepen wy so dicht by't landt/ dat die hooghte van't landt onsen wint benam/ ende het Schip en wilde niet regierē sonder wint/ so dat het aende wal dreef/ ende raekten niet ons boech/ spiet aen't landt/ meenende altemael dat het Schip ende goet om hals wags: maer vooz die groote diepten: want hadden noch wel 10. badem diepten/ ende alle die Boots ende t'volck vande ander Schepen/ quamen ons te hulpe/ ende cregen ons weer van landt/ sonder eenighe schade/ ende brachten ons op die plaats daer die Schepen anchorieren/ welke is recht tegens een Dalepe/ die tusschen twee hooghe berghen leydt/ al waer een Kercken staet dat Santa Helena ghe-naemt is/ wy vonden alhier vijf Schepen/ te weten/

Deke teer-
kenen alsin
vooyb de
bo 10.

Deke teer-
kenen alsin
vooyb de
bo 10.

Cours nae
S. Helena.

Wanneer dat
sp S. Helena
laghen.

Coursen van
inde Haven
te loopen.

Die te daer
de Schey op
het ree liggē
in S. Helena.

Sp ligh noch
noot ter sp
de Haven
men.

De te daer
de plaats daer
sp anchoren.

Op wat
hooghe dat
haer rhyonden
open 20.
April.

Sp sien seker
teekenen
vande de
bona Espe-
rança.

Teekene al-
me vooyb de
Cabo das
Agulhas is.

Hooghte van
dese en vande
C. de bona
Esperança.

Sp cregghen
goede windt
by de C. de
bona Espe-
rança.

Egt wanneer
daer de Caep
passeeren.

Gaghaerwaer
om dat het
noodich is
t'landt vande
Cabo te sien.

Sp cregghen
vooz windt.

De Stuerma-
nische Bona
Viagen vā de
Cabo de bona
Esperança.

Verbael wat
Scheyen dat
sp in S. Hele-
na vonden.

weten/het Schip dat van Malacca ghecomen was / ende 't Schip Santa Maria, die daer 15. daghen gewest hadden / ende waren by malcanderen ghecomen aende Cabo de bona Esperança, ende het Schip Sant Antonio, ende den Admirael Sant Cristoffal, hadden daer 10. daghen ghewest / ende 't Schip Comfcon was daerghs vooz ons ghecomen / ende ghebrack alleenlyck het Schip Sant Thome, ende deur die teekenen die wy ende d'ander Scheyengesten hadden / vermoepden dat het ghebleven was / alsinen daer naer verstonde: want noyt meer af te voozsghin gecomien is; want die ander Scheyen hadden gesten masten / delen / vaten / listen / luycken / ende veel doot volck / die haer op verders ghebonden hadden / ende ander dupsent diergelycke teekenen; Doch soo hadden onsen Admirael in groot perijckel geweest van bliven: want hoe wel dat het een nieu Schip / ende zijn eerste repse / was van de woymen deen gheien / so dat sp by de 20. spannen waters in hadden / ende smeten aende Carp oher die hest van't goet in't water / ende moesten nacht en dach met twee Pompen pompe / sonder een ooggenblich op te houden / ende fouden vooz Santa Helena te gronde ghegaen hebben / en hadden die ander Scheyen niet te hulpe ghecomen / alle d'ander Scheyen wisten genoech te vertellen van hare perijckel ende noot / daer sp in gheweest hadden; Doch soo waft d'ze jhaenden vooz dese tijdt van't Eplandt t sepl ghegaen / een Schip dat het voorighe jaer gheschepden was van Ormus, met het overghebleven goet ende 't volck van't Schip San Salvador, dat vande Armade vande Portugesen gesalveert werden / by de Custe van Abex, ende nae Ormus brachten / als wy hier vooz geroert hebben; Dit Schip hadde in Mogambique verwinter / en was die Caep broech gepasseert / ende alsoo alleen naer Portugael / hadden in't Eplandt gelaten sommich cranch volck / alst altoos die manier is / die dan altoos die naerbolghende Scheyen niet nemen / dese gaven ons tijdinge hoe dat vier maenden verleden / hadden in Santa Helena geweest een Engels Schip / dat ghereyft hadde deur die Strecho van Magallanes, ende door die zuider Zee / ende alsoo naer de Felippinas, ende was gepasseert door die Strecho diemen heet vā Santa, welke is ober Malacca, tusschen het Epland van Samatra ende Java, op welke wech nam een Schip van China diemen luncos noemt / geladen met Silver ende Gout / ende allerhande zjbe / ende soat den Bisschop van Malacca eenē byt / met een present van wep nich valere / segghende: dat hy hem dat sont om bytenschap te maken: want mēdē hem noch comen te besoeken / van dit Schip van China ofte luncos nam hy eenen Portugeschē Suerman / en is also geloopt door by die Cabo de bona Esperança, tot het Eplandt Santa Helena, daer hy verversinghe nam van water en ander dinge / ende smiet den Alcaer van't Kercken / ende die Crupen om beer / en liet aldaer een ketel ende sweert / dat die Portugesen daer vonden / als wy daer quamen / doch en costen noyt bedencken wat het te beduyden hadde / sommige mēden dat het een teeken was vooz eenighe Scheyen van zjn gheselschap / een pegelick mach oordelen wat hem best duncker; In het Schip van Malacca quam vooz Fartoor vande Peper / eenē Gerit van Hyspulen / natureel van Antwerpen /

ende woonachtigh tot Lisbonen / die met het selfe Schip van Lisbonen gesept was / twee jaer verleden: want moesten in Malacca, oozsake die oozloge ende benauthept / aldaer 14. maenden stil blifven liggen / tot dat Malacca ontset woze / als wy op eē ander vertelt hebben / waer door hadden groote miserie ghepasseert / en onrosten gedaen / ende om dat het een seer onghesont landt is / ende gelyckelich die benauthept ende langhen tyt / dat sp daer moesten blifve / wāender van 200. personen die op't Schip waren: maer 18. oft 20. overghebleven / ende alle d'ander gheslozen / ende moesten aldaer weer ander ende onbedzeven volck aen nemen / om het Schip weer over te brenghen; Dese Gerard van Hyspulen mijn kennits en bylent / wesende vooz mijn afschept npt Portugael naer Indien / hebben malcanderen met groote verwonderinghe ende blifschay ontfanghen / wepnich denckende ons in alsulcken contrēpe te gheinoeten / al waer wy t'samen communiceerden van die geschiedenisse / onse verloopē tijdt / ende ausencia nae onse afschept / van wien ich onder ander dinge beel ende waerachtige informaticen ghecregen hebbe / soo van Malacca als die omlyghende quartieren ende Eplanden / so van hare manieren / handel / en coopmanschappen / als andere notable dinge; By dese naerbolgende conterseptsels machmen sien de waerachtighe ghelyckenisse van't Eplandt Santa Helena, vande d'ze zjden gelyck wy daer by quamen / ende om doeren tot op die ree, desgelijcks het Eplandt Ascencion, wiens derlaratie van beyde dese Eplanden men hier naer mach verstaen / ghelijck als ich het selfs hebbe comen bemercken.

Dat 24. Capittel.

Een corte beschrijvinghe van't Eylande van Santa Helena.

Het Epland Santa Helena is also genaemt / om dat het vande Portugesen ontdeckt is geweest / op de dagh van Santa Helena, welke comt den 21. Mepe / is van de groote van ses mijlen in het ront / luttel min oft meer / lept op 16. graden aende zuptzijde vanden Equinoctiael, vijfhondert en vijftigh Spaensche mijlen van de Cabo de bona Esperança, ende leydt van de Custe diemen noemt van Angola ofte Ethiopia 350. mijlen / ende vande Custe van West-Itē 510. mijlen / dit zjn die twee naeste landen die't heeft; 'tis een seer hoogh ende bergachtigh landt / soo dat het ghemeeenlyck met die wolcken bedeckt is / het lant is in hem selven asachtigh ende seer broogh / ende doock alle die boomen die daer veel zjn / die't van zjn selven heeft / te weten / die wildernisse / ende het hout daer vā / is tot wepnich meer profijts als om te branden: want en heeft sonderlinghen geen substantie / en is gelyck oft het half versenght waer / soo dat het schijnt sonder twijfel datter eertijds eenighen Vulcano gheweest is / ghelijck in't ghemeeen alle die Eplanden het buyz seer onderwoyen zjn: want men vint alhier op sommige plaetsen Solfer en Swebel, alst die Portugesen eerst ontdeckten / so en wasfer gants gheen ghebederten / noch eenige frupten / dan alleenlyck abonbant van foet water / dat seer goet is / ende comt van de berghe afvalen / ende stozt also inde Dalepe by groote menighen / aldaer het Kercken staet / ende loopt also

Jan Huyghen
vint hier Gerard
van Hyspulen
en vertelt
malcanderen
alle hare
rijckels die
gelede hadde.

Waarom dan
het S. Helena
ghenaemt is.

Groot ende
hooghe.

Gebatelt van
Eplanden.

Wat de Portugesen
op't Eplandt vonden
als zjn
seer goet
en ontdeckten.

Afgeschijnghe
vande perij-
ckelen die den
Admirael leet
er hy tot
S. Helena
quam.

Sommige o-
bergheleken
cranchen ver-
tellen in S.
Helena de
dopagte ende
baden vaneen
Engelsch Schip.

De Engel-
schē daer in Sant
Helena eē Al-
caer ontrent
latē eē swert
met een ketel
inder plaats.

Werk versche
waeren in
S. Helena.

Regelc mach
in S. Helena
laghen.

Weel Ghaegie
Citroenen/
Limonen/
Gianaten/ en
Weghen.

Gogsaer waer
om datter alle
dingh wel
waft.

Weel Wifch/
licht om te
hanghen.

Vlaetsen
daerint sout
bindt.

Selegentheyt
van't Epland.

Helena is heel
roodich tot de
Indische
waert.

Maer van
de Portuga-
len upt Hela-
na seplende.

alsoo met sommighe clepne Beeken tot inde
Zee/al waer die Portugesen hare batē bullen
met water/ ende wassen die cleeren/so dat het
een seer groot gherf is/ ende is een plaspier
om sien/ die claerheyt ende menichste van het
water/ dat tusschen die berghe afstort in de
Valepe/ datmen soude seggen een mirakel te
wesen/aenmerckende die drooghte van't land
ende Steen-clippen die't heeft/ die Portugese-
sen hebbende allencxkens veel gebierten ghe-
bracht/ ende allerley scrupen gheplant inde
Valepen/ die in so grooten abundantien aen
ghewasschen en ghegroeyt zijn/ dat het onge-
looflike schijnt te wesen/ wat is so vol Gey-
ten/ Bocken/ wilde Wercken/ Velt-hoende-
ren/ Patrisen/ Dupuen/ by dupsenden/ so dat
een peghelighe die wil mach jaghen ende doot
smijten/ ende men vint daer altoos genoech/
al quamen daer noch soo veel Schepen/ men
machse met steenen ende houten doot smijten
door die groote menichste/ Nu van alle vzych-
ten als Portugaelsche Wggen/ Gianaet Ap-
pelen/ Ghaengien Appelen/ ende Lpnoenen/
Lomen/ ende dierghelicken/ zijnder soo veel
aen groeyt/ sonder poten noch planten/ van
haer selfs dat alle Valepen vol zijn/ dat een
plaspier om sien is/ ende schijnt een aerts Pa-
radys te wesen/ en hebben 'geheele jaer deur
vruchten/ doofake dat het alle dagen met bla-
ghen vgt oft ses malen regent/ en dan weder
Sonne schijnt/ so dat al watmen daer plant
daer seer wel waft/ ende door die weynige cu-
reusheyt van de Portugesen/ en zijnder van
alle scrupen van Portugael ende Indien niet/
want souden daer sonder twijfel wel wassen/
naer die goede ghetemperheyt van de lucht
ende 't land/ ende dat meer is/ hebben daer so
grooten abundantien van Wifch/ dicht by het
landt ende rontom 't Eplandt/ dat het schijnt
een wonder van God te wesen/ want met
cromme spijckers ende naghelen/ kanmen so
veel Wifch hanghen als men begheert soo dat
haer alle die Schepen verullē en versien van
Wifch/ die zo op hangen ende droogen/ is van
veel soorten/ ende van soo goeden smaek als
ick opt Wifch ghesmaect hebbe/ ghelijck zo
noch alle affimeren die't gepasseert hebben/
ende tot noch meerder gherf/ so vintmen op
die Steen-clippe aen die Zee-cant/ Sout lig-
ghen/ welcke ghenoech can voldoen tot die
noothuyft/ in somma is in het coyte een aerts
Paradijs/ voer die Portugaelsche Schepen/
ende schijnt dat het aldaer mirakelouslijcken
ontdeckt is/ tot verberfinge ende dienste van
de Schepē/ want aenstende de clepneheyt ende
hoocheyt van't landt/ ghelegghen in't midden
van de Zee Oceanus/ en so versheypden van't
vaste landt ofte eenighe ander Eplanden/ soo
dat het schijnt by ghelijckenis te wesen/ een
Boepe in't midden van de Spaensche Zee/ en
so dit Epland niet en waer/ en waer niet wel
moghelijck dat die Schepen soude goede ende
behouden reyse mogen doen/ want is wel ge-
beurt dat het sommighe Schepen gemist heb-
ben/ die welcke die grootstemferten van de
werelt passeerden/ ende moesten inde Custe
van Guyne loopen/ om aldaer te verwachten
die blaghen van de reghen/ om alsoo water te
crigen/ ende quamen half doot ende bergaen
in Portugael/ Als een manier dat alle die
crantē sijn/ ende niet wel met en moghen/ die
laetmen in't Eplandt/ men gheefte pzoebande
van wat sijn Wifch/ Olye/ en wat Spe-
terpe/ want wifch en bleesch criggē zo genoech

want als die Schepen wech sijn/ soo comt al-
le 't ghedierte (dat doort ghesicht van't volck
op die berghe geboden is) weder inde Va-
lepen/ al waer zye met de hant grijpen ende
dooden/ Dese crantē blyden daer tot 'tan-
der jaer/ als d'ander Schepen comen/ die ne-
men se dan mede/ zo werden daer gemeenlij-
cken terstont ghesont/ want is een seer geson-
de ende liefelike lucht/ ende ghebeurt wep-
nich datter pemant sterft/ en binden 't ghehe-
le jaer altoos een ghetemperheyt ende wint/
en altoos vzychten sonder weynighe veran-
deringhe/ De Coningh en wil niet toelaten
datter pemant woont/ om dat zyt landt niet
en soudē destrueren/ ende epgghen/ op dat
een peghelighe sijn gherf/ ende alle dingen
even naer soudē hebben/ daer bleef inde voer-
ge jaren een Permitaen ofte Clupsenaer som-
mige jaren/ onder berfcel van penitentie te
doen/ ende het kercken te onderhouden/ De-
se dooden veel Geyten ende Bocken/ soo dat
hy alle jaren vgt oft ses hondert bellen ver-
cocht/ ende daer goet profijt mede dede/ dat
die Coningh ter sozen quamy deden hem ter-
stont naer Portugael brynghen/ desghelijck
so ontleyender eens upt die Schepen twee
Caffres ofte Swarten van Mozambique/ ende
een lava met twee Slavianen/ dese hadden
haer verborghen inde geberchte/ die seer hoorch
ende wilt sijn/ soo datmense qualijck can pa-
seren/ Dese boechden haer by den anderen en
genereerden/ in somma dat sy al bijde 20. per-
soonen waren aengheteelt/ ende als die Sch-
epen wech waren/ liepen het ghehele Epland
deur/ ende deden groote schade/ hadden hare
woonplaatsen ende hupsinghe gemact tuf-
schen sommighe Berghe/ daer noyt Portu-
gees gheweest hadde/ en qualijck comen con-
ste/ al waer sy haer verberchden den tijdt als
die Schepen daer laghen/ men woedense in't
eynde ghewaer/ en men dede alle neerstheyt
om haer te hanghen/ maer sy wisten haer so
wel te beschermen ende te verberge/ datmense
in sommighe jaren niet crigen en const/ maer
in't leste vreesende dat dese metter tijdt haer
mochten schadich wesen/ en grooten hinder-
doen/ hebben door eypressen bevel van de Co-
ningh/ haer naer lange moeyten ende arbeyt
ghevanghen ghebracht naer Portugael/ soo
datter nu ter tijdt niemant en is noch blif-
dan alleenlijck die siecken/ als gheseyt is/ Als
die Schepen daer comen/ een peghelighe neem-
tē zyn logement onder eenen boom/ ende maken
daer een Tent om/ want die boomen daer
seer veel sijn/ soo dat het terstont schijnt een
Stadt oft legher te wesen/ een peghelighe ver-
siet hem den jacht/ scrup/ wifch/ en hout/ etc.
want voer peghelijcken ghenoech is/ een pe-
ghelijck reynicht hem van Lijwaet met was-
sen en plassen/ ende men hout eenen generalen
Biecht ende Nachtmael/ met hare dagelijcke
Wifsen/ die men aldaer met grooter devotten
doet/ met Prozestien en Lof-sanghen/ en an-
der Nymnus/ van dat haer God van de Cabo
de bona Esperança bewaert heeft/ en al daer
ghebracht/ ende een peghelijck pzocureert tot
een eeuwighe memorie/ hare namen en mer-
ken inde stammē ende tacken van de boomen
te smijden/ al waerder veel honderden staen/
welcke letterē met het wassen van de boomen
goek op wassen/ ende groot wozen/ wy hon-
den daer namen van't jaer van 1510. 1515.
en alle ander jaren daer aen volghende/ wel-
ke namen op Wpgh-boomen stonde/ wesen de
elcke

En gesont
lucht in S.
Helena.

Gogsaer waer
om de Coning
mer en wil
darmen op
Helaet wo-
den.

Derhael van
twee Swarte
die in Helena
woonden.

De Swarten
werden ge-
ghen ende na
Portugael
ghebracht.

In wat hup-
sen dat sijn
S. Helena
woonden.

Ceremonien
op S. Helena.

Beschijvinghe van't Eylandt Santa Helena.

141

elcke letter bande groote van een span/ dooyt wasfen ende outhepdt van de boomten/ waer mede genoegh is om in het coyte te verfaen/ die gheleghenthepde van het Eylandt Santa Helena.

te pas/ waer dooyt sp met ghenoech misserpen ende moeyten over quamen.

Dat 95. Capittel.

Van't Eylande ghenaeemt Ascencion, ofte Hemelvaert.

Het Eylandt is ontdeckt gewest op Hemelvaerts dach/ waerom genaemt wort Ascencion, ende leydt in't aen-

hooghte ende ghebauten van Ascencion.

sien war grooter als Santa Helena, maer soo hoogh niet/ dan is oock vol bergen

Geleghenthepde van't Eylandt.

ende hievelen/ leyt op 8. graden/ aende zuydt sijde bande Lynia Equinoctiael, ende leydt

van Santa Helena nooyt west aen 190. Spaensche mylen/ ende bande Lynia Equinoctiael

140. mylen/ het gheheele Eylandt en heeft gants gheen soet water/ noch niet eenen groen

nen lover oft rack/ heeft veel gheberchten van roode couleur/ die in't gesicht schijnen te wesen

ende aerde ofte roode verwe/ diemē in Spaensche noemt Almagro, voorts ist seer Clupach: igh

ende verbyzand landt/ ghelijck Santa Helena, want hier hebben sommighe Scheyen ghe-

veel visschen in Ascencion.

weest/ die Santa Helena gemist hadden/ meenende hier water te vinden: maer en konsten

noyt gheen vinden/ heeft sommighe schoone ende groote witte sandt/ stranden/ ende byster

veel visch/ soo dat het daer in Santa Helena te boven gaet: maer op't landt en zyn anders

gheen gedierten/ dan oozsaeker/ die menichthe bande visch/ onthoudt haer daer so veel bo-

ghelendat het wonder is/ zyn van de groote als jonghe Gansen/ quamen ons by duysen

den om die stenghen vliegghen/ niet een groot ghecreys/ ende vlogghen al om en tom over het

Schip/ ende en waren niet eens schou van't volck: want quamen ons op die schouwenen

ende armen sitten/ soo dat wy daer veel namen/ en den hals af wonghen: maer en zyn

niet goet om eeten: want smaken vischachtich/ geloobe dat die oozsake is van niet schou

te wesen/ dat sp wepnich volc sien/ alhier ontrent dē Eylandt/ ende oock van Santa

Helena, tot die Lynie toe/ bintmen veel vliegghen/ de visch/ soo groot als peeringhen ende vlie-

ghen by groote scharen ofte menichthen tefens/ twee ofte drie bademen boven t'water/

ende vliegghen alsoo wel een quart van een myl voort/ tot dat haer die binnen ofte blueghelen

dooght worden/ ende als dan en moghen niet langhet/ ende ballen weder inde Zee/ en ma-

ken haer weer nat/ en also heffen sp haer wederom hoogh uyt het water/ d'oozsake daer

van is dat sp bande groote vischen verbolch sijden/ diese eete/ ende om haer te ontloopen/

so heffen sp haer uyt het water ende vliegghen/ comen altemet wel inde Scheyen: want in

ons Schip quamen der veel in gheballen/ die haer te hoogh op heffen/ ende als die bleuge-

len ofte binnen dooght zyn/ moeten vallen. Van dit Eylandt Ascencion, soo neemtmen

die cours gemeenlich nooyt west ten westen/ tot een graedt ober die Lynie aende zijde van't

noorden/ al waer leydt een Clippe genaemt/ Penedo de san Pedro, diemē somtijts comt

te sien/ ende is tot hier op dese cours van het Eylandt Ascencion af 300. mylen.

Den 5. Junius passeerden weder die Lynie Equinoctiael/ ende begonsten weder te sien de nooyt Sterre/ die wy verloren hadde van

de Lynie/ 10. graden van Cochijn, ende als nu verloren weder die supdt Sterre/ ende als

da so hebbe wy weder de Son des middaechs in't zupden/

Den 21. Mepe/ wese den dagh van Santa Helena, ende Dinepster dagh/ naer dat wy alle onse veroversinghe ende nootdruft in hadden/ spin weder alle gelijck in compaengre t' sepl ghegaen/ onse weg/ naer Portugael/ lāte de opt Eylandt ontrent 15. cranken/ ende sommighe Slaven die ontloopen waren/ vande Scheyen.

Den 26. Mepe des sabonds/ quamen te spzaeck niet het Schip Sant Maria, ende des anderen daegs spzaeken met het Galleon van Malacca, des smozghens ende des naer mid-

daechs met den Admirael/ ende beval dat wy hem souden volgen naer't Eylandt genaemt Ascencion/ den selfden dach viel ons een Slaef

over booyt/ ende hoe wel wy veel neerstichep deden/ nochtans en konsten hem niet criggen/ om dat wy booyt de windt ginghen/ Den self-

den dagh des sabonds/ saghen het Eylandt Ascencion, ende bleben alle die nacht lāverende/ om het Eylandt niet booyt te looyt/ des

anderen daeghs smozghens/ was den 28. Mepe/ liepen het Eylandt rondom/ om te

sien oft wy daer anchor groont konden criggen/ om dat den Admirael so lech was/ dat sp het

Schip niet langer boven en konst en houden/ ende het volck requereerde aen de Officiere van't

Schip/ datment goet soudeir opt Eylandt Ascencion/ lossen/ ende daer laten met

goede wacht ende nootdruft/ ende het leeghe Schip naer Portugael senden/ en aldaer pro-

cureeren om het goet te doen halen/ meenende dat het hier genoegh versekerheit hadde/ om

wel bewaert te wesen: want altemet al hier in 20. jaer gheen Scheyen en kōmen/ om dat

daer niet te halen is/ wy liepen daer dicht by heen/ by eillen schoone witten ende seer groo-

ten stranden/ ende den Admirael wierp het loot uyt/ ende wy des gelijcken/ vonden dan 80. tot

90. ende 40. baden/ ende hoe wel dat sp daer wel diepster consten aen landt comen/ doch die

Officiere excuseerden haer/ seggende: dat sp daer niet diepster aen en konsten/ ende dat het

te diep en te perijckelous was/ om aldaer te anchoren/ ende deden dit al om't volck te bye-

den te stellen/ en dat sp souden een paer pompen van d'ander Schepē leenen/ ende souden

also sonder twijfel het Schip sonder perijckel ober byengen/ hoe wel dat het haer moey-

lijcken was/ moesten gebulbigh wesen: want den Admirael/ ende alle die Edel-lipden die

in't Schip waren/ stonden oock selfs alle dagen ende nachten haer buert aende pompen/

soo wel als die minnen/ ende dit al om't volck moet ende cozagie te gheben/ den Admirael

leenden een pomp van't Schip Santa Maria, ende font ons oock een met bedinghe om een

pomp te hebben/ ende hoe wel dat ons Schip oock vande beste niet en was/ en veel waren

van meeninge datmense hem niet en behooyden te gheben: want wy niet en wisten wt

ons overcomen mocht: want hadden noch eenen verre weghe te vare/ maer in't leste sien-

de haren noot ende ootmoedigh bidden/ hebben se haer ghedaen/ ende seiden dat den Ad-

mirael was van meeninghe/ eenigh stil weer crigghende/ sommighe goet te lossen/ ende in de

ander Scheyen te laden/ om wat verlichtinghe te crigghen: maer en quam daer naer niet

fonte n. d.

waer oming wil op woot.

van waer elenk l.

Sp speken te ge verscheide Scheyen.

Sp berlieten een Slaef die over booyt valt.

Het Schip van de Admirael was teck.

Schaente van de frant van Ascencion.

Delepte roud Ascencion.

Berbael van den groeten noot van't Schip vande Admirael.

hooghte ende ghebauten van Ascencion.

Geleghenthepde van't Eylandt.

veel visschen in Ascencion.

veel vogelen soo groot als Gansen/ die niet menichthe op de Scheyen vliegghen.

Beschijvinge ende gebaute van de visschen.

Doosaeck waerom dat sp vliegghen.

Cours na een Clup 300. mylen van Ascencion.

Beschrijvinghe van't Eplandt Ascencion.

Op was
hooghe datse
was den 8.
Junij worden

De Schepen
dwalen van
malcanderen.

Hooghe van
Cabo Verde.

Beschrijvinge
vande Zee van
Sargasso.

Gedaente van
Sargasso.

De Schepen
gevoelens dat
hercomen van
de Sargasso.

Daer datse
de Sargasso
begint te cry-
gen/ en waer-
inse verlies

In 't zupden/ die ons aende ander zijde van de
lynne des middaeghs in't noorden staet; Den
8. Junij/ wesende in vier graden aen't noor-
den/ soo verlozen onsen generalen zupdoosten
wint/ die ons vande Cabo tot hier toe gelept
hadde/ dooz de wint/ ende als nu begosten die
stilen ende regenē: want begosten te comen
inde hooghe van de Cusse van Guine, wel-
ke duert tot 9. graden toe/ dese stilen en rege-
nen duerden ons tot 11. graden/ tot den 10.
Junio/ waer mede die Schepen van malcan-
deren raecten/ dooz die stile/ dat sy haer niet
en konken bestieren/ ende in 11. graden qua-
men weer by malcanderen/ en creghen alhier
eenen noozdroosten wint/ diemen den genera-
len windt heet: want altoos in dese contrep-
waert/ ende duert tot 30. ende 32. graden toe/
ende begint d'ischwils van 6.7. graden: maer
wy creghen eerste op 11. graden/ dese wint is
wat scherp: want moeten altoos aende wint
seplen/ om dat onsen meesten cours is noozd-
west en noozden/ die wy aen moeten seplen.

Den 13. passeerden die hooghe vande Ca-
bo Verde, welke leyt op 15. gradē/ en den 16.
daer na passeerde die Eplandt van C. Verde,
welcke zijn 10. der som/ dese beginnen op 15.
graden/ ende volepden op 19. graden/ liggen
van't vaste landt vande Cabo Verde, van 70.
tot 160. mijlen te Zee waert in/ als doen qua-
men wy inde Zee/ diemen noemt van Sargas-
so: want is altemael bedekt met crupt/ soo
dat het ghehele velden schijnen te wesen/ dat-
men altemet qualigh twater daer dooz can-
sien/ en die Schepen hebben ghenoech te doen
dat sy daer deur comen: want moeten met
cracht van wint daer deur schueren: 'tis een
crupt als Peter selpe/ diemen heet vande Zee:
maer is van coleur geelachtich/ en heeft We-
sen/ ghelijck Crups- bessen: maer zijn pdel
van binnen/ die Portugezen noement Sargas-
so, om die ghelijckenis van de crupden die
in de putten groeuen/ dat sy Sargasso heeten/
waer van dese Zee ghenaemt wert/ die Zee
van Sargasso, men en can niet weten waert
van daen come: want daer en is gheen landt
ofte Eplanden diemen weet daer ontrent:
want is meer dan 400. mijlen vande Cusse
van Africa/ vermoeden dat het vande gront
come/ hoe wel datmen daer gheen grondt en
can vinden/ in't gints varen naer Indien en
comen onder dit crupt niet: want die sche-
pen loopen dan dichter by de Cusse heen/ soo
datmen daer als dan gheen memozie af en
heeft/ dan int weerom comen/ ende men vint
het nienwens op alle de daert/ als alleenlijck
in dese contrep/ ende begint van 10. graden/
duert tot 34. graden toe/ soo d'ich en vol met
gheshele Eplanden aen malcanderen/ dat een
wonder d'ich om considerē is/ in dese con-
trepe is oock cout/ ghelijck in dese landen in-
de winter/ alst niet en v'iest/ dat die Portuge-
zen dooz een groote roudē houden/ ende haer
daer dapper op versē/ ende toe maken/ Den
11. Junij waren inde hooghe van 23. gra-
den/ wesende recht onder die Son/ om dat die
Son inde selde hooghe was/ ende waer on-
der die Tropico van Cancker/ welke is het
upeerste daer die Son come/ aende zijde van't
noozdē/ ende als dan heert weder naer die ly-
nie/ ende van daer naer't zupden/ en hebben
oock ghepasseert twee maels die lynne van de
Tropico van Capricorno/ te weten/ aende zij-
de van't zupden/ eens by't weten/ aende zij-
de van San Lourenço, ende noch eens op

23. graden/ naer dat wy die Cabo de bona
Esperanza ghepasseert hadden; Den 2. Julij
waren inde hooghe vande Eplandē van Ca-
narien/ welke liggen op 28.29. graden/ en
ligghen vande Cusse van Verbarje ende A-
frica/ van 30. tot 80. mijlen/ ende bliben ons
aen de rechte hant/ ende om dat inde selde ep-
landen sommighe dinghen zijn die weerdigh
zijn om te noteren/ so en hebbe ich niet willen
laten daer een cozte verhalinge af te maken.

Dat 96. Capittel.

Een corte verclaringhe vande Eylanden van
Canarien.

Die Eplanden van Canarien zijn so-
ben/ welke voortzets genoemt wo-
den die Fortunadas, en hebens daerhs
vande Spaengtaerden die Canaries,
dooz die menichyten vande honden die sy daer
bonden/ alsoe eerst ontdeckt werden; Die na-
men vande Eplanden zijn dese/ te weten/ groot
Canarien/ Teneriffe, La Palma, La Gomera,
El Hierro, Lanfarotte, Fuerte Ventura; in't
Eplandt Teneriffe is eenen bergh genaemt/
Pico de Terraira, diemen jageert te wesen
den hoogsten bergh/ diemen op geen plaetse
dierghelijcke en vindt/ endemen machte claer
ende beschepdelijcken sien/ 60. mijlen in Zee/
eermen daer by come/ men en mach daer niet
op climmen dan in de maenden van Julio en
Augusto: want alle d'ander maende leyt wol
sneeu/ hoe wel datmen beneden in't Eplande
en alle die omliggende Eplanden noyt sneeu
ghesien heeft; men heeft d'ze daghen wercks
om boven op te climmen/ is op den top plat/
ende wannert claer en stil weer is/ so mach
men van daer seer beschepelijcken sien/ alle die
omliggende Eplanden/ niet teghenslaende
dat sommighe daer 50. mijlen van daen lig-
gen/ ende so veel in't ront begripen; Die twee
voortzets maenden/ als men daer op climt/ so
haelt men van't opperste van desen berch veel
Solffer steen/ vā waerment veel nae Spaen-
gien voert/ ende is my ghewesen/ wesende in't
Eplandt van Tercera, van een Schipper die
van Teneriffe quam/ die my een Solffer-steen
daer van schonck/ tot een ghedachtewisse. een
van dese seven Eplanden/ genaemt del Hier-
ro, oft van't pfer/ is een wonder ende vzeemt
d'ich t'aenschouwen/ ende geloobe wel is een
vande vzeemste dinghen vande werelt; dit Ep-
landt is wel een vande grootē vā alle seven;
is een onbruchtbaer ende onbebout landt/ en
soo droogh/ datmen in't heele Eplandt niet
een drop soet water en vindt/ dan op sommi-
ghe plaetsen aende oerber vande Zee/ al waert
verde vande hant is/ soo dat het die inwoon-
ders niet/ ofte wepnich te pzojht come: maer
dese noot van water heeft God wille versien/
tot nootdruft vande inwoonders en het Dee/
op dese manier/ dat daer eenen grooten boom
is/ van niemant bekent: want zijn ghelijcke-
nisse niēwens gebonden woxt/ wiens blade-
ren zijn smal en lanch/ ende staē altoos groen/
sonder nimmermeer te veranderen/ welchen
boom is bedekt en omcinghelt met een cleyn
wolcke/ die altoos blijft in een wesen/ sonder
nimmermeer te veranderen noch te vermeer-
deren/ dese wolcke bebautwen die bladen van
de boom/ die staegh dooz/ altd'z sonder op-
houden staen en dyppen/ een claer dun ende
sijn water/ het welke valt in bachen/ die om
den boom van de inwoonders daer toe zijn
ghemacht/

Hooghe van
Eplandē van
Canarien.

Manen vande
Canarische
Eplanden.

Beschrijvinge
vande berch
Pico de Ter-
raira.

Desen berch
is die dagh
climmen
hoogh.

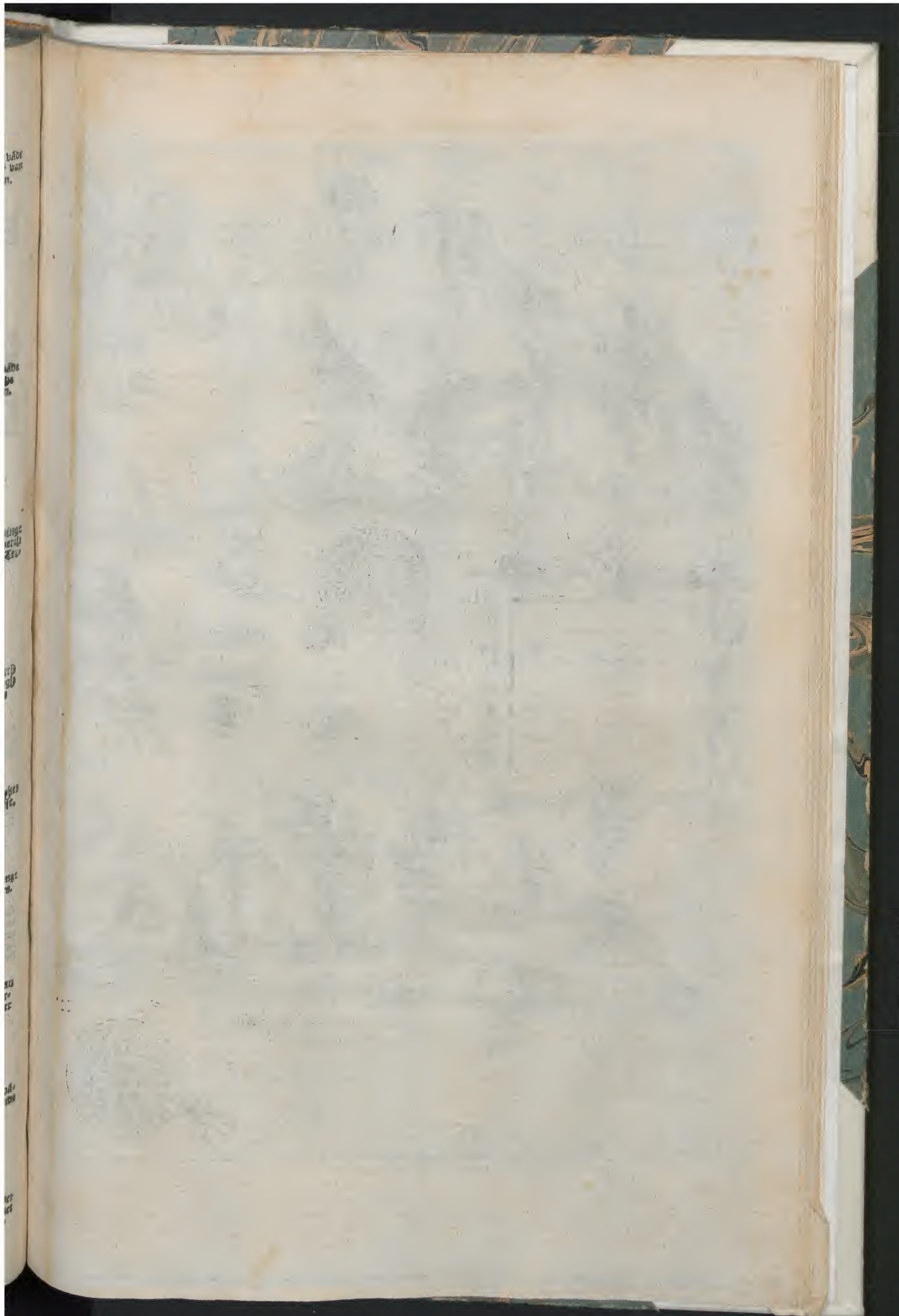
Wel Solffer
in Teneriffe

Beschrijvinge
van Hierro.

Verhaal van
een wonder-
lijcke water
boom in
Hierro.

Gedaente van
de boom en
bladen.

Hoe/ en waer
in dat sy het
water ont-
fanghen.

Aldus verthoont hem t'Eylant van
Ascension als men van Santa Helena
duer Noort west op aen comt seylen

Vera effigies et delineatio
Insulae Ascensio nuncupatae,
sita in altitudine 8 graduum,
ad austrum lineae
aequinoctialis.

Wacrachtighe affbeeldinghe
en verthooninghe vant Eylant
Ascension ofte Ismelvaert ge-
legen op 8. graden aen zuyt zy-
de vande linea Equinoctial.

Den eersten hoeck
als men se om is.

Aldus is het Eylant van d'ander zyde als men der
tot op een roerschoet langs by heen loopt.

Baptista a Doecochum sculp.

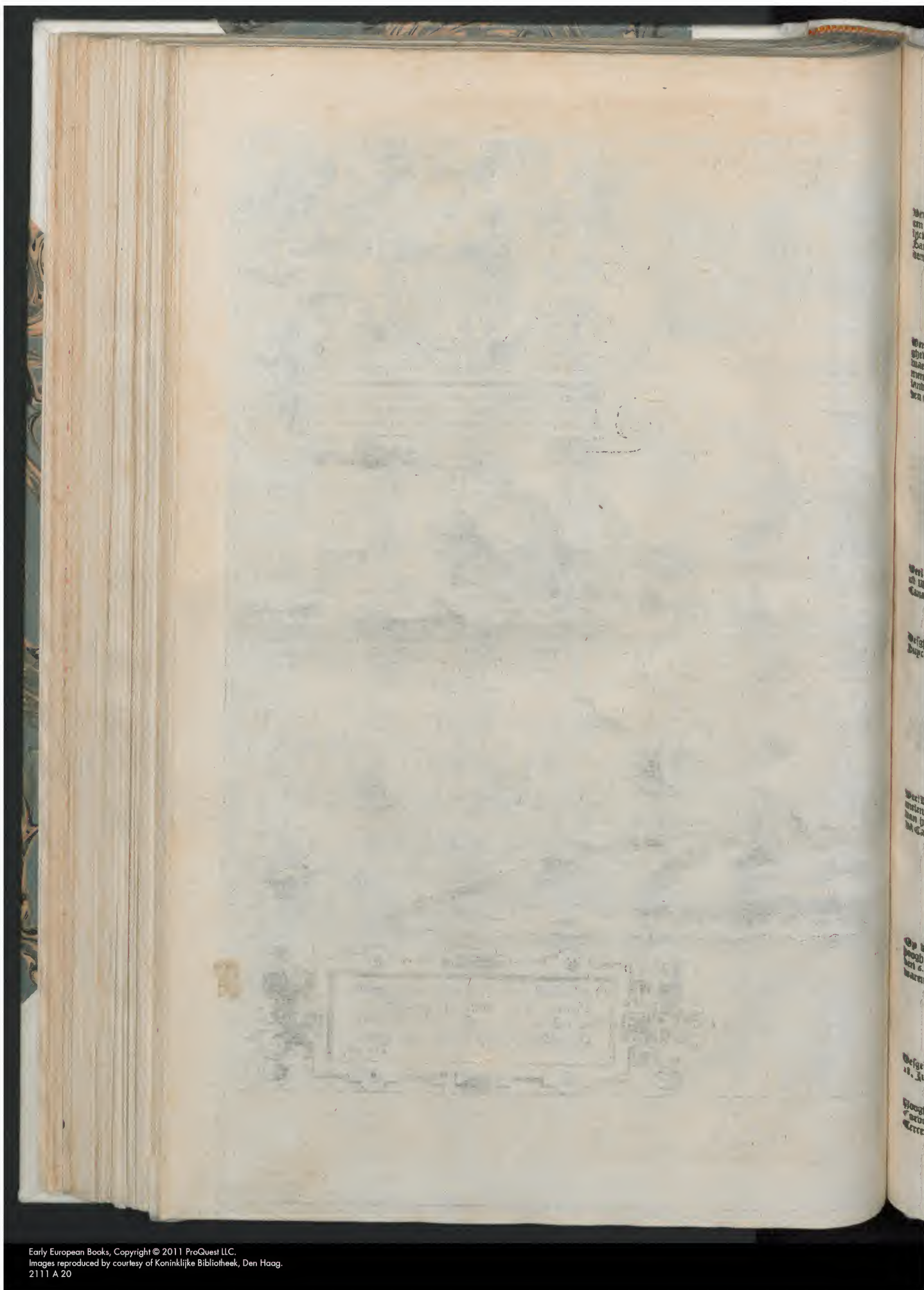

DOCTISSIMO D^{NO} BERNALDO PALLVDANO ENCHV.
SANE REIPVB. MEDICO PERITISIMO D^{NO} ET AMI.
CO SVO SINGVLARI IO^{ANES} HVGONIS A LINSCHOTEN D.D.

Den eersten hoeck
die wy om liepen.

Aldus verthoont hem tselfde Eylant als mender een
roer schoet van aff by heen loopt van dit merck aff
naert toe.

Nullius mihi terra ferax atque indiga potus
Piscatu dives littus et aucupio:
Tota rubore satur medij atollor in vndis,
Qua videt austrinum torrida zona polum.
Hooget:

ghemaect / om water daer in te rofbereren of te bewaren / ende dit water is in soo groote menichste / dat sy daer haer niet gheuewen / geuoert teghens haren nootdrift / niet alleenlyck het volck : maer oock alle het Vee en Beesten van't Eplandt / en daer en is niemant die can weten / wanneer dit wonder teecken een begin sel ghehad heeft ; Ende rechter hant van dese Eplanden / by de 100. mylen verschepten / is noch een ander wonder om te conidereren / en is dat dickwyls daer ghesien wert / een Eplandt dat sy noemden San Berondon / waer van veel personen op't landt geweest hebben / van die daer onverdacht op aen quamen gebaren / en affineren dat het een groen en seer lustich landt is / ende vol boomen en victualien / ende dat het bewoont is van volck die Christenen zijn : maer en conhen niet weten van wat Na- tie / noch wat taal dat sy spreken : die Spaen- ghaerts bande Eplanden van Canariën / zijn daer tot menighe reyse heen ghebaren / om het selde t'ondersoeken : maer en hebben noyt konnen vinden / waerom d'iversche optine daer van zijn : want sommighe meenen dat het be- tootert is / en datmen maer op sekere daghen sien mach / ander meenen dat het cleyn is / en altoos met wolcken bedeckt / en datmen daer- om niet sien noch vinden en mach / en oock dat die groote stroomen en cracht van't water die Schepen daer af drijft / in forma wert altoos voer / waerachtigh ghehouden / dat het Eplandt daer leyt / naer seggen van al die daer van daen comen. Die Eplanden van Canariën zijn seer vruchtbaer / ende vol op van alle dinghen / als victualien ende listochten / hebben oock veel geymen van alle soorten / ende principalijck ex- celente Wijnen / die van daer oer al verboert werden : men maect oock veel Sijcker / en van groter estime / die oock als die Wijnen oer al verhandelt en verboert werden / waer- om daer groeten traffick is / soo van Spaen- gien / Portugal / ende ander weghen / ende is in't gheenen die stapel van die Schepen / die van Spaengien naer Spaensche Indien va- ren / die comen altoos hare verversinghe ne- men / ende voosien van alle nootdrift / en pro- beren van Wijnen diemen naer Spaensche Indien verhandelt / heeft oock abondantie van Vee ende Camelen : alle dese Eplanden werde hedens daeghs bewoont vande Spaen- ghaerden / ende hebben noch oock veel van de naturalen van't landt / die sy heeten Guanchas / die niet die langhe communicatie die manieren vande Spaenghaerden aenghelwende hebben : het hooft van dese Eplanden is groot Cana- rie / al waer is den Bisschop ende inquisitie- en audientie ofte tribunael Aopael / ende het government ober alle d'ander Eplandē / die- men heet van Canariën.

Den 6. Julius waren inde hoochte van 32. graden / en doen verlorē den generalen nootdrift oosten windt / ende cregghen een stilte / en sagen noch veel van dat crupt ghenaemt Sargasso / dat die Zee oer al bedeckt / den 10. vanden selde cregghen weder voer de windt / wesen- de in 34. graden / en als doen verlorē het crupt Sargasso / ende cregghen weder eenen schoonen claren Zee ende water / den 18. Julius waren inde hoochte van 39. graden op welcke hooch- te leyt het Eplandt ghenaemt de Corvo / ende t'Eplandt van Tercera / ende oock de Revier van Lisbonen / wy hadden alle dese daghen veel stilten : des anderen daechs cregghen eenen westeren windt / was rechte voer windt / ende sagen

veel vliegghende Viscy / by naer soo groot als Schelvisch / ende blaghen bobent water drie ofte vier vaden hoogh : Den 22. geduerende noch dese windt ontrent smiddachs / sagghen het Eplandt genaemt Flores ende de Corvo / welcke liggghen by den anderen / van daer oost aen tot het Eplandt van Tercera zijn 70. my- len : in dese tijdt begoft ons volck veel cranich te werden / te weten / vande ooghen / ende boest en schenbupch / oorsake die langhe reyse / ende om dat die kost ende victualie begoft alle hare sinactie ende substantie te verliesen / en oock die meeste de spijse gebreck / ende waren daer wel in't Schip / die van waters ghebreck en nootd halben / het Aijs niet siet water moesten ko- ken / waren oock sommighe van nootd wegen ghestorven / diemen altemet onder t'berdeck doot ende stijf vont / van twee ofte drie dagen / sonder datter penant af wist / welck een deer- lijck dunck om sien is / aenmerckende die mise- rien diemen op dese Schepen is passerende / daer zijn ons tot hier toe van de geheele hopa- gie ghestorven / op ons Schip / soo onder wit- ten ende Slaven / oer die 24. personen : Den selfden dagh teghens den about / wesen- de by de Eplanden van Flores ende Corvo / sagghen tegghen ons comen drie seplen / die van onder't landt van daen quamen / ende maecten ons ghenoech confusie en verbeert : want quamen dicht by onsen Admirael / ende schoten langen tijt met hem / ende niet noch een ander Schip van onse compaengie / waer door wy genoech verstonde dat het Engheleschen waren : want hadden elck op hare groote stenghe een En- gheliche blagge / en waren elck boven die 30. vaden niet groot t'aensien : tegghens den nacht soo volchden sy ons van achteren naer / ende deden maleanderen alle de nacht vier tecke- nen opt de Wers / den selfden nacht wesen- de lichte Maen / passerden dicht voer by't Ep- landt ghenaemt Fayael / des anderen daeghs wesen- de tusschen het Eplandt Sant Iorgie / welcke ons lagh aende rechter hant / ende tusschen het Eplanden Gratiola / dat ons bleef aende stuerkerhandt / hebbende die drie Engel- sche jachten noch in onse vervolch / die te sa- men raet hielden / ende een van haer liep ach- ter opt / meenende by abontueren datter noch eenighe manche Schepen achter quamen / ende was een wijl opt het gesicht / doch quam haest weder by d'ander / als doen hielden raet / ende quamen alle drie ghelijck op ons Schip aen / om dat wy waren inde sy van alle onse Schepen / ende hadden het Eplandt van San Iorgie tot een legher wal / ende meenden ons schadeloos te maken / ende alsoo aende wal te jagghen / dat niet veel en scheelden / quamen lus- tigh aen met ontbonden blaggen / ende Mus- sijn van Trompetten / ende liepen ons ront- om tot drie reysen toe / ons dapper treffende met Musketten ende Vaken / ende oock som- mighe Godelinghen : maer deden ons wepnich schade aen het Schip / van maecten alle onse seplen ende hooft-touwen schadeloos / in forma wy waren soo betentert / dat niemant en doest het hooft opt stecken / ende als wy een stuck afschoten / hadden wel een ure van doen eer windt weder laden consten / en hadden soo groeten ghekris en ghewoel in't Schip / dat het scheen dat wy alle verlorē waren / soo dat die Engheleschen selve haren spot niet ons dya- ben / niet duppent schnipighe woorden die sy ons toeriepen / ende alle d'ander Schepen set- ten hare seplen inden top / ende deden haer best om ha-

Doz aer waer- omne datter een groote siechte in het Schip quam.

Hoer veel volck datter onder weegh op het Schip stoff.

Dye Enghe- sche Schepen loopen na den Admirael.

De Engelsche verholghen de vloot.

Doz aer waer- om d'Engel- sche de vloot verholghen.

Op wat ma- nier d'Engel- sche op de vloot aen la- gen.

Groote vloed in Jan Wap- ghemis schip.

De vloot
loopt van
malcanden.

Hiervan de ge-
trouwencheit
hande Postus
geven.

De Engelsche
laten de vloot
niet vreden.

Ons seckel
een groote be-
zoeken in
Jan Hupps
schip.

Die van Ter-
ceira zijn be-
vreesd vande
vloot.

De Engelsche
loopen niet de
vloot na Ter-
ceira.

De Engelsche
loopen nae de
Carbeelen van
Terceira.

De Carbeelen
comen Jan
Hupps schip
aan boort / en
verclaren haer
cheit van de
Coningh.

Doog de tij-
dinghe vande
Coningh is be-
vreesd in gro-
te veranuyt

om haeren wegh te vorderen naer't Eplandt
van Terceira, sonder d'een naer d'ander om te
sien/ende meenden dat sp gheen tijts ghenoech
en hadden / en dat sp te laet ghecomen souden
hebben/sonder eens naer ons om te sien: want
meenden als sp't lijf daer af consten berghen/
soo hadden se haer danchen wel beschickt/waer
hp inen mach sien en verstaen die compacigie
ende oorden die sp met malcanderen houden;
in't ende die Engelsche siende wepnich booz-
deel: maer wepnich wetende hoe wp ontsiet
en te moede waren / en oock om dat wp bego-
sten te ghevaiken't Eplandt van Terceira, lieten
ons niet vreden / dat ons niet luttel en verblij-
den: want meenden dat wp vande doot ver-
reken waren / hoe wel wp ons noch niet en ver-
sekerden/noch die vrees achter de rugghe stel-
de/booz dat wp booz Terceira op de Aere lagen/
onder 't beschermijel van de Portugesche for-
tresse / en om daer bp tijts te comen/ deden alle
onse uiterste neerschicheit: ten anderen waren
grootelijck in't lyden / om dat wp niet en wi-
sten hoe dat het met die Eplanden stont / niet
wetende oft sp onse vrienden oft vanden wa-
ren / en deden ons noch meer vreesen/om die-
wille dat wp aldaer gants geen Arriade ofte
eenighe Carbeelen niet aduys van Portugal
en vonden / ghelijck als wp altoos onse reke-
ninghe ghehaect hadden te vinden / om ons
te conuoceren ofte ten minsten te abiseren / ge-
lijck altoos d'usantie is in die contrete te vin-
den / ende om dat die Engelschen aldaer soo
vrijmoedich ende victorieus haer onthielden/
gaf ons quade suspitie dat die sake vā Spaer-
gten niet wel en ghingen: Die van't Eplandt
Terceira en waren niet minder betreeft / ende in
oppoet: want siende onse vloet / meenden dat
wp Engelschen waren/ende dat wp't Eplandt
quamen overvallen / om die wille dat die drie
Engelsche Schepen hadden hare vlaggen op
gehouden/ende quamen also met ons in con-
paengie loopen/om die wille dat die van't Ep-
landt souden een jaer Carbeelen die aldaer la-
ghen / met aduys van de Coningh / booz die
Schepen van Indië/daer comende/dese qua-
men ons onder kennen / ende nae ons toe loo-
pen / naer dat sp ons bekent hadden / waerom
ons die Engelsche Schepen booz bp liepen/
om die overvallen en te nemen / mits dat die
Carbeelen meenden dat het altemael vrienden
waer / en haer daer booz niet en waechte: want
in schijn van vrienden met ons in compaengie
quamen: maer wp schoten vier of vijf mael/
ende maecten haer teckenend / dat sp haer sou-
den onder't Eplandt begheben / welcke sp de-
den: dit die Engelschen siende / zijn deure ghe-
gaen te Zee waert in / en also zijn ons die Car-
beelen aen boort ghecomen / segghende: dat die
van't Eplandt altemael in wapenen stonden:
want hadden aduys van Portugal / dat Ca-
pitajn Djaerck hem toe gemaect hadde / om
d' Eplanden t'overvallen / oock gaven ons tij-
dinge van't verlies vande Arriade op Eng-
landt / ende hoe dat die Engelschen tot aende
pooften van Lisbonen gewerft hadden / waer-
om ons die Coningh liet abiseren / dat wp sou-
den loopen op de Aerde van Terceira, onder
bescherminghe van de fortresse / tot ander ad-
uys van hem in contrarie / en dat hp ons soude
doen abiseren / waer dat wp souden in loopen:
want nae Lisbonen scheen haer te periculens
te wesen: Dese tijdinghe stelden onse vloet in
groot veranuyt ende verschielinghe / ende
sagghen malcanderen vast aen / sonder te weten

wat segghen / ende hoe wel dat het haer docht
periculens te wesen / op die Aere te loopen / om
die wille dat het een Aere is van een openbaer
Zee / soo dat daer noyt Schepen van Indien/
booz eyres bevel van de Coningh en hebben
dooven ankeren / dan plaghen alleelijck daer
te comen / ende hielden altoos die Zee met la-
veren / ende sonden hare Boots om verberin-
ghe aen't landt / sonder daer opt te ankeren:
maer ghebwoong wesen booz noots wegen/
soo wel van't bevel van de Coningh / als om
dat wp notitie hadden / als dat Millor Com-
merlandt daer daghelijck booz bp't Eplandt
liep / met sommighe oorlooghs Schepen / alle
'welcke ons dede die Aere kiesen / en diecht on-
der't landt te loopen / onder beschermel van de
fortresse / daer wp alle ghelijck ankerden / ver-
wachende aduys en oorden vande Coningh
om onse voyagie te volbrachten / was den 24.
dach Julius / op sint Jacobs dagh / wesen
ons 6. Schepen / te weten / vijf van oost In-
dien / ende een van Malacca, ende laghen op de
Aere / booz de Stadt genaemt Angra, van waer
wp terstont sonder die ofte vier Carbeelen na
Portugael / met aduys aen de Coningh van
ons comen / wp laghen op de selde Aere met
een groote vrees ende perichel / oermits dat
als Augustus begint / soo begint het daer peri-
culens te wesen om te ligghen: want dan be-
ginnen die toornenten / men leyde daer van alle
winden beschut / vshalven van den supden en
supdoosten wind / want als die waecht / soo lij-
den die Schepen duysent lasten / principelijck
die Schepen van oost Indien / die seer lastigh
en swaer zijn / ende comen gheladen tot sin-
kens toe / en zijn qualijcken om bestieren.

Den 4. Augustus smachts / soo quam daer
einen supden windt uiter Zee / en begoft so te
stojnen / dat alle die Schepen in groot perich-
el waren van te verliesen/ende aende wal te
loopen / en waren in grooter noot / deden niet
dan schieten om hulpe / ende oock die Officie-
ren en 'tmeeste Zee-volk was aen land / ende
die Schepen hadde maer sommighe Duiters
ende Slaven in't Schip / dat die Portugesen
ghemeenelijck booz een manier hebben / waer
dat sp comen / terstont altemael aen landt te
springhen / ende laten't Schip met een jonghen
oft twee so liggen: Men leyden aen die clocken
die inde Stadt waren om bystant / ende daer
was sulcken gerucht en gherijsch ober die ge-
heele Stadt dat men hoorde noch sien en mocht:
want die van't landt en consten deure groote
geruchte en gebruy van de Zee / aende Schepen
niet comen / en die van de Schepen en mochten
aen landt niet comen: ons Schip Santa Crus
was in groot perichel / en meenden altemael/
het souden sonder twijfel aende wal gheslagen
hebben: maer God versacht: het Schip van
Malacca brack zijn cabels / ende en hadden geen
volck ghenoech in't Schip / noch die bedreven
waer / om een ander cabel en anker weer upt
te werpen / in sonna sp kerden die masten / en
quamen op de Clippen / daer't op stiet en op
besten / ende bleef also sitten / en sonck terstont
onder't water / tot den oppersten oberloop / en
hier mede schoot de wind naer't nooydweste/
waer mede die strom effeerden / ende 't water
weder slecht werde / sonder dat / alle die ander
Schepen hadden die selde ganc geaet: want
sonder sommighe al ghereet om masten en ca-
bels af te houwen / om't leven te salveren: waer
Godt en heeft het niet willen hebben: In dit
Schip van Malacca verloor veel costelijcke
waren:

En perich-
el is te on-
te ankeren in
Terceira.

Sp blyuen tot
Terceira op de
Aere / veruach-
ten aduys van
de Coningh.

Dier Carbe-
len sepien
Portugael /
om de Coningh
vande comen
vande vloet
te veruach-
ten.

En groote
stromen
supden windt.

De vloet is
booz de strom
in grooten
noot.

De Schip
van Malacca
breecte syn
cabels / het
schip mast / en
stoot aen een
Clip aen landt
ken.

Vertellinghe
van't onder-
gaen van een
Schip van
Malacca.

Wel biuighen
werde weder
gevoert na de
Duyckers.

Verreicht de
Duyckersche
nietcheviers
nietge gien-
depot.

De Doyckers-
ten onthoude
de Eppenars
hetgevechte
goet teghen
teven.

Wel goet wert
gescheept naar
dat het derde
half jaer gele-
ghen had nae
Malacca.

Verreicht de
onrebelicheit
aan de Doy-
ckers.

waren: want is altoos rijcker als eenich van
de Schepen van Indien / conijt altoos vol
van alle rijckdommen van Chyna, Maluco,
Iava, ende alle die contreyen / soo dat het een
januier om sien was / die costelijcke stücken /
soo van Ziden / Dantiken / Labueren / van
Gout en Silber werck / costelijcke Duycken-
nen / ende ander diegelycke waren / daer van
die Zee ende den oever rontom ne entom be-
deckt lagh / ende aen stücken ghesmeten / men
salverden noch veel goedts / dat boven by de
handt lagh / ende niet lauchhepde van tijden
met Duyckers / noch som nighe Dyer / Pa-
ghelen / ende Malicaten bloemen: maer die
meeste deel was wegh / en vergaen / ende ver-
melt: ende noch dat ghesalveert wjrdt / was
meest al bedorven / ende van wjnnich estima-
tie / hetwelcke terstondt werdte van de Officie-
ren van des Coninghs weghen / op het Ep-
landt aenghetast / ende ghebeneficiert met
hulpe vande eppghenars / ende altemael ghe-
sloten inde Allandega, ofte Tol-huys / om
des Coninghs Tollen ende Rechten te ver-
sekeren / ende ten was niet genoegh het ver-
lies van het arme Volck / ende hare langhdu-
rige ende periculose vopagie / die drie jaren
gheduerd hadden / mer soo veel contraften en-
de moesten als spin Malacca ghepasseert had-
den / als wj op een ander ghevoert hebben / en
conften noot soo veel van de Coningh verwer-
ven / noch van zijn Officieren / datmen haer
van het over ghebleven ende half bedorven
ghesalveert goet / op haer eppghen koften / een
penningh daer van wilden gheven / hoe wel
sp offereerden borgh te setten / door den Tol /
offte soo veel goedts in pandt te laten / als die
waerbighe vande Tollen souden moghen be-
draghen / ende hoe wel dat sp jaumelijcken
ende daghelijcks claghende waren / dat sp niet
en hadden waer af te leven / dat sp begheerden
op haer avontuer Schepen ofte Carveelen
te bevrachten / op hare eppen koften / ende het
goedt leveren met goeden borgh / binnen den
Tol van Lisbonen / alle het welcke haer noot
ghereconsteert is gheweest / dan cregghen vooz
antwoordt / dat die Coningh tot voozsecker-
hepde van zijn Tollen ende alle het goedt / sou-
den seiden een Armade van sommighe ooz-
loghs Schepen / om het goet te halen / welcke
halen duerden by de twee jaren een halve / so
dachet noot ten effeten en quam / om de Ar-
made te comen / ende daer en tusschen vergin-
ghen die armeluyden van het Schip / die door
desperatheit haer selven / ende den Coningh /
met zijn Officieren verbloekten / ende noch
ten langhen lesten door goote importantie
van de verpachters van de Dyer / heeft een
peghelijcken oorlof ghegeven / zijn goettefche-
pen in wat Schip datmen begheerde / naedat
het daerderdehalf jaer ghelegghen hadde / mits
borgh stellende / het goette leveren binns Lis-
bonen / in het huys van Indien / al waer men
als dan noch van het goedt mer als die helft
moet betalen van Tol / sonder eenich respect /
van alle ongheluck ende miserie / die't volck
gepasseert hebben / ende die gheijst ende haest
vertale wil wesen / moet slaegh gaen tullen
die handen vande Officieren vande Tol / met
gisten en gaven / ofte anders looptet altemet
een macidit die oft hier naer eenint goet
can upt den Tol krijghen / ende die beste cu-
rieusheiden / ofte eenighe fraepe dinghen die-
men byzichte van Indien / door zijn eppghen

smelijckhepde / als sp die Officieren maer
wel aen staen / ende daer behagghen in hebben /
nament naer haer / doch niet een beloften van
betalen: maer daer en comt anders niet meer
af / en men is noch bli datmen stil wijcht / en
disimuleert.

Den achtsten Augustus hebben die van de
Schepen raet ghehouden / met de Gouverneur
van't Eplandt / wat haer te doen stont: want
haer niet goet en docht het advijs vande Co-
ningh te verachten / siende het langhe toe-
ben / ende vreesden weder vooz een ander on-
gheluck / daer langhe blijvende / ende om dat
daer een groot ende sterck Galleon van ooz-
looch lagh / welcke hadden op den Gouverneur
van Bessilien / ende was door quaet weer we-
ver aldaer ghearrivert / soo ordneerden sp
dat dit Galleon / dat wel ghemonteert was /
met die Schepen soude baren naer Lisbonen /
hoe wel dat sp dit deden sonder advijs ende
bevel vande Coningh / hadden nochtans haer
liever alsoo te avontueren inde Zee / dan al
daer weder het perijckel vande Daven te ver-
wachten: want het alle daeghs later in het
jaer wozde / waerom gheen verbeteringe van
weer te verwachten en was / zijn alsoo met
di taccort versien / wese van alle nootdrift
met malcanderen tsepl ghegaen / den selfden
dagh op Gods ghenaden / met gheenoeth vree-
se van eenich teghenpoet onder weghen te
vinden / ende oovermits dat het verlies van't
Schip van Malacca veel dede bliuen / om het
goet dat moghelijck was te salveren / ende te
beneficieren / onder welcke was den Factoor
van de Dyer / mijnster kennisse ende goede
vriendt / door wiens bedinghe / ende oock om
dat die Dyer van dit Schip / ende oock van
alle d'ander Schepen / was altemael van een
Pachters / van wien ick mijn obligatie van
de Factoorje hadde / siende den noot / ende dat
hy alleen qualijcken sulcks konste beneficie-
ren / hebben mijn particuliere affairen ghere-
commandeert / ende het selfde afgebevecht
met d'ander Schepen / ende sp aldaer om die
selfde oorsaecke ghebleven / om alsoo met mal-
canderen te salveren / ende beneficieren het
ghene dat ons moghelijck was tot ander ooz-
den ende advijs van de Pachters ende Ep-
genaers vande selfde Dyer / ende ander Dye-
cerien te droghen / waer van wj een goede
somme / soomer Duyckers ende ander instru-
menten af upt cregghen met advijs ende ooz-
den van de Pachters ende den Coningh / dat-
men ons terstondt souden halen / waerom
ons beval te vertoeven / met goede toeficht
van de selfde ghesalveerde goeden / welcke
vertoebinghe ende halen ons duerden / als
ghesepde is / derdehalf jaer / waer by men can
conidereren die goede ordinantie ende poli-
tien van den Admiralliept van Portugael /
ende met wat neerslichepde haer bebligh-
ghen tot het ghanteeme profijt / ende het
landts welvaert / ende voozstandt / en hulpe
van haer ondersaten / die sp in als behooren
te verhoorden / en favorabel te wesen: maer
het contrarie van dien sal sp wel behinden /
die hare daghelijcksche handel in Portugael
doen / ende die daghelijcksche erbaretheit
van dien oirkont is: den dertighsten Au-
gustus quamen die selfde Schepen weder
alle ghelijck by het Eplandt Tercera, son-
der te ankeren / om dat sp altoos contrarie
wint gehadt hadden / ende door waters noot
waren

Die van het
Schip beract
daghen haer
met die vande
Eplandt / van
langhente het
advijs vande
Coningh.

Sp werden
met een Gal-
leon nae Lis-
bona ghecon-
voert.

Sp baren met
goote vrees
na Lisbona.

Wedenkinge
van de goede
ordinantie
van de Admi-
raliept van
Portugael.

Op wat tijde
de Schepen
weder by Ter-
cera quamen.

Hoe sterck dat
sp Millort
Commerland
booghp Tercera
ra saghen sep-
ten.

De Scheypen
comen tot
Lisbona/waren
den heertich
inghehaelt.

waren wederom ghecomen; ende daeghs te
vozen soo was booghp het Eplandt Tercera
gheloopt / Millort Commerland, met ses
ofte seuen Scheypen / ende was tot alle haer
gheluck / weder upt het ghesicht / waer door
haer haestigh afveerdighe / ende namen tot
meerder verskerthepdt ende bescherminghe
400. Spaengiaerden in / van die in Tercera
in quarantoen laghen / waer mede zijn weder
heen ghecst / en cregghen eenen goeden wiint/
soo dat sp in elf daghen tot Lisbona inde Ae-
vier quamen / met een groote blyfschap ende
triumphe / ende hadden sp noch een dach buy-
ten die Aevier ghebeidt om in te comen / had-
den altemael ghenomen ghelueft van Capi-
teyn Djaeck / die met veertigh Schepé quam
voor Castays recht dat die Scheypen van In-
dien hare anckers lichten / ende met gheweldt
vande Galeen binnen ghebracht werden / soo
datmen in't discours van dese langhduerighe
ende periculouse reyse / can ghenoech verstaen/
hoe dat alleenlijck deur particulier gratie / en-
de fabuer van Godt / dese Scheypen hare reys-
se volbrengghen / met ghenoech miserie ende
arbeidt / verlies ende schade / upt welcke men
ghenoech mach colligeren / hare daghelijcke
Navigatie / hare ordonantien / ghebruyck / ende
stijle / van hare Scheypen / regieringhe / ende
handel / soo datmen dese reyse noch mach met
der waerheyt estimeren booz een prospere en-
de gheluckighe reyse: want dickwils geschiet
datter altemael maer een oft twee Scheypen
overtommen / van vijf / die jaerlijck derwaerts
af ghebeerdicht werden / almen nu binnen
troyen jaren herwaerts ghesien heeft / die eens-
deels ghenomen / eensdeels verloren worden/
ende dit altemael meest door haer eyghen mis-
bruycken / ende quade ordonantie / alst genoech
lyp dese aen gheluefen ende betoont is/ etc.

Dat 97. Capittel.

Beschrijvinghe van de Eylanden van
Acores, ofte die Vlaemsche
Eylanden.

1. Epland ende
namen vande
Vlaemsche
Eplanden.

2. Hoe sterck dat
sp Millort
Commerland
booghp Tercera
ra saghen sep-
ten.

3. Doz naerwaer
summe dat sp
Acores ghe-
naemt wer-
den.

4. Bescheyt
waerom datse
he Vlaemsche
Eplanden ge-
naemt werde.

Die Epland van Acores ofte Vlaem-
sche Eplanden / zijn seuen / te weten/
Tercera, Sant Michiel, Santa Maria,
Sant Iorgie, Graciosa, Pico, en Fayael;
dan zijn daer noch twee Eplanden / te weten/
Flores ende Corvo; dese zijn onder den naem
van Acores niet begrepen / doch zijn nu ter tijdt
met onder subiectie ende government vande
ander Eplanden / soo dat sp niet dese twee zijn
in als negghen te samen / zijn ghenaeint Acores,
dat is te segghen / Spetwers ofte Havien-
ken / om dieswille dat als sp eerst ontdeckt
worden / daer veel Spetwers vonden / waer
van den naem behouden hebben / hoewel dat
ter hedens daechs gants gheen en zijn: Alden
heest oock de Vlaemsche Eplanden / te we-
ten / van onse nederlanders / om dieswille dat
in het Epland van Fayael, hebben die eerste
inwoonders ghelueft / Nederlanders / waer
van noch hedens daeghs een grooten afcom-
ste en ghelacktyghebleven is / die alle in't we-
sen / ende personen / ende van haer Nederland-
ders ghelijck zijn / ende daer is noch in't selfde
Epland een danloopinghe van een water
ofte Beertie / dat upt een gheberchte comt / en-
de alsoo ghelijck een Aebierken ofte Beertie
inde Zee loopt / daer dese ghelacktyghe ende af-

comste noch habiteren / ende wort gheheeten/
Aribera dos Framengos, dat is: die Vlaem-
sche Beertie / ofte Beertie vande Vlaminghen:
Het hooft van alle dese Eplanden / is het E-
pland van Tercera, ghenaeint Insula de Ie-
sus Xpus van Tercera, heeft ontrent vijftien
ofte seshien mijlen in het roont; is een hoogh
Elypachtygh landt / soo dat het onwinbaer is:
want is rontom als oft het beuvert waer/
ende daer perwers een strandeken is / lept ter-
stont een goede fortreffe; Ten heeft gheen Ha-
vens noch inganghen van water / tot secker-
heidt ende bewaernis van de Scheypen / dan
alleenlijck voor de hooft Stadt / ghenaeint
Angra, heeft een open Haven / is ghelijck een
open mont ofte halve Maen / welcke die Por-
tugesen noemen Angra, waer van die Stadt
den naem ghecreghen heeft / heeft aen die een
zijde met een upsterckende elie boogh / twee
hooghe berghen ghenaeint Breshil, die comen
gheluck in Zee / soo dat het van verre schijnt
af ghescheyden te wesen van het landt: Dese
berghen zijn seer hoogh / soo datmen daer al-
toos wel thien ofte twaelf mijlen / en fontijts
wel vijftien mijlen / ende meer / in Zee mach
sien / met daer weert; op dese berghen staen twee
clepne steenen Pilaren / altoer een Wachter
is om secht wacht te houden / van de Schey-
pen diennen in Zee siet / om die van't Epland
te waerschuwen: want soo menich Schip
als sp siet van Westen comen / dat is: van
Spaenschs Indien Breshil / Cabo Verde,
Guinea ende Portugaels Indien / ende ander
weghen van het suiden ende westen / soo set
hy soo menighen vlagghen op die Pilae van
het westen / ende als die Scheypen die hy siet
meer dan vijf zijn / soo set hy een groot Waen-
del op / dat beduyt een gheheele vloot / Sche-
pen: Desghelijcks doet op d'ander Pilae / die
in't oosten staet / vande Scheypen die van Por-
tugael ofte ander wegghen van het oosten ofte
noorden comen; dese Pilaren machmen booz
die gheheele Stadt ghenackelijcken sien / booz
de hooghte van de berghen / soo datter niet een
Schip ofte sepl het Epland mach ghenaken/
ofte men weet het terstontt over die gheheele
Stadt / ende het gheheele Epland daer want
dese wacht en wort niet alleendijck ghehou-
den op dese berghen ende hoerck van het E-
pland / dan oock op alle ander hoercken / ber-
ghen / ende heuvelen / het gheheele Epland
deur / die haer ghesicht in de Zee hebben / ende
ver siende / wort terstontt den Gouverneur en-
de Regterders gheadvortert / om alle goe-
de toeficht te hebben / die haer noot dunckt
te wesen / onder aen de voert van den boors-
den hooghen Berch van Breshil ghenaeint/
op den uitersten hoerck in de Zee / staet een
fortresse die correspondert met een ander
fortresse / die daer recht teghen over comt/
soo dat dese twee fortressen besluypen ende
beschermen de mondt ofte open Haven van
de Stadt / daer die Scheypen op de Aee lig-
ghen / soo dat daer niet een Schip wt ofte in
mach / sonder ghelieven van dese fortressen;
Alhier is die principaelste Stadt Angra; en-
de is het hooft niet alleen van het Epland
Tercera, maer oock van alle de ander on-
ligghende Eplanden / alhier is die Cathedrael
van het Bisdom ende het Government en-
de Tribunal van alle de Eplanden van A-
cores: byn wilen van dese Stadt / leyd noch
een Stadt noogdooft waerdt aen / ghenaeint
Villa

Gebaeite en
groote wall
Tercera.

Bescheyding
van de sterck
van Tercera.

Gebaeite van
de Haven by
Angra.

Bescheyding
vande 2. bergh
en de Wach-
ter van Tercera.

Op alle bergh
houden sp
wacht.

Ghelegheide
heere van ewe
fortressen.

De sterck van
Bisdom is
tot Angra.

Beschrijvinghe
van Villa da
Praya.

Daer mede
hiet de villa da
Praya een
meer.

Schoone
Coorn-land.

Weel vleesch
en visch.

Welckerley
versen ende
andere boom
vrijen.

Beschrijvinghe
van de
vucht Bara
na.

Beschrijvinghe
van de
vucht Bara
na.

Edwaert hiet
de wael daer
sp. vuer bedde
niet vullen.

Villa da Praya, om dat Praya is te segghen/
strant; want leyt by een groote strant; waer-
om daer weynich handel ofte vaert is; want
gheen bequaemheyt en heeft om die Sche-
pen daer aen te comen; doch conter altemet
wel een die dooz contrarie wint booz. Angra
niet comen en can; dat sp. dooz noot halven
aldaer hare goet loffen/ ende woxt alsoo naer
Angra ghebracht/ ende eensdeels daer ghesle-
ten; is verniert/ ende van goede tinneragie:
maer heeft weynich volck/ die haer meest ge-
nieren met landwerck; want heeft seer schoo-
ne Cozenlanden/ ende oock is het Epland
seer ruychbaer ende playfantigh; heeft veel
Cozens/ Wijn; maer die wijnen en zijn niet
seer goet om te veruoet; want sijn van cleyn-
der cracht ende onduerigh/ worden aldaer in
het land ghebrouten van het gemeen volck;
maer die van macht sijn/ d'ynck meest wij-
nen van het Epland van Madera ende Cana-
rica; van vleesch/ visch/ ende andere ghebier-
ten ist abundant; ende heeft soo veel van alle
nootdruft/ van l'fwaerighe spijzen/ dat sp.
haer inder noot niet souden comen behelpen;
Olye en hebben sp. niet/ moet van Portugal
comen; desghelyckis sout/ potten/ pannen/ en-
de alle aerde- werck / Calck ende diergelijcke
materie/ moeten al van buyten cruyghen; van
scuypen/ hebben besonder veel Versen/ die van
velckerley foorten/ ende in soo grooten abon-
dantien/ datter wonder is; Kercken/ Wynd-
noten/ Haefnoten/ Castaengien/ en synde
niet dat te beduyden heeft; Appelen/ Peren/
Orangien/ Limonen/ en diergelijcke foor-
ten/ synde ghenoech van als; Van alle crup-
den en planten/ als Cool/ wijden/ ende dier-
gelijcke/ hebben een sekeren tijdt van't jaer;
hebben daer een besonder seupt/ waer onder
d'aerde ghelijck is adijs/ ofte ander wortelen;
maer die bladen ofte planten sijn boomen ge-
lijck wijngaerden/ doch different van blad/
ende wortel al lanchs die aerde ghelept/ heeft
een seupt die sp. noemen Baratas, die seer goet
zijn/ van de groote van een poud/ sommigh
meer sommigh min/ worden weynich geest-
meert/ doch is een groote onderchout/ en voel-
sel van het ghemeen volck/ men maect daer
groot werck of in Portugal/ al waer men se
ostemet brenge booz een present; ende die van
het Epland/ om die groote abundantie die
daer zijn/ achtense weynich; Daer is oock
een ander tuch/ woxt ghesaep ghelijck an-
der greppen/ ende is een seupt/ waer aen de
wortel van het gras ofte bladen/ zijn ronde
greppen/ van de groote van een groote Certe/
maer en is so rond niet/ is in het eeten soet
ghelijck Verden-noten: maer is harder in het
bitten/ is oock een goede kost/ en seer geest-
meert op andere plaetsen; maer duet die me-
nichte/ woxt veel ghebruyck op het Epland
om de Vercken met te mesten/ is ghenamt
Luofa; Daer is noch in het Epland een plan-
te/ diemmen het ghehele Epland duet blut in
het wilde/ is van de hooghte van een Mand
lenckere/ en heeft gheen scuyten/ van allesulijck
die wortel daer van/ is een materie van de dic-
te van een paer buysen/ ende is naturalij-
ken als of het geel sout hiet/ waer in't aen-
sien/ ende in het tasten ghelijck sachte sijde/
welcke aldaer ghebruycken om die Bedden
mer te vullen/ inde plaets van pluymen ende
Wolle/ ende ghelooft wel/ soo daer pemaent
waer van curien/ dydt/ datmen daer wel ee-
nich gheweest werck of soude maeken; Die

principaelste neeringhe ende onderhout van
alle dese Eplanden/ is den handel van het Pa-
stel/ ofte weet daerme met verft/ datmen daer
veel maect/ ende woxt daer ghesocht van de
Engghelchen/ Schotten/ ende Fransosen/ in
wiffelinghe van Lakenen ende ander waeren/
die aldaer hare daghelijcke traiffiche dyp-
ven/ hoe wel dat niet dese arrest van de En-
ghelchen/ haer verboden is te comen/ even-
wel op den naem van Fransosen en Schot-
ten/ doen al even sterck haren handel; Het
landt en heeft sonderlingh gheen wilde ghe-
dierten noch Vogelen/ dan seer weynich/ dan
alleenlyc Canarie Vogeleltiens/ die sijn daer
by duysenden/ waerom haer daer veel Wage-
laers onthouden/ die daer hare daghelijck-
schen neeringhe afmaken/ met die te verboes-
ren; heeft oock wonder veel Quackels/ die sp.
Codornysen heeten/ tammie Voghels als
Hoenderen/ Calcoense Hoenderen/ seer
veel/ jacht en is daer sonderlinghen niet/ dan
alleenlyc Conijnen/ die sijn daer veel aen ge-
groept/ Hasen/ Verten/ Patrijzen/ Wenefoene/
ende diergelijcke/ en synde gheen/ ofte sou-
derlingh niet/ dooz de weynighe curieusheyt
van de inwoonders; Visch is daer veel/ ende
van veel foorten/ ende seer goet; inde Somer
wert by groote menichten ghevangen; want
inden Winter kinnen qualijck die Zee ge-
bruycken; Die principaelste Maenden van
den Winter/ sijn/ reghen/ ende onweer/ sijn
Januarius/ Februarius/ Martius/ en Apr-
lis/ ende oock de Maend van September is
oock ghemeen stormachtigh/ alle de ander
Maenden ist ghemeenlyc goet weer; landt
is seer berghachtigh/ ende op veel plaetsen
woeft/ vol Boschen en boomen/ is seer quaet
om reysen; wat sijn meestendeel louter Clip-
pen ende Steen-rooten/ soo datmen dicwils
een mijl oft anderhalf/ anders niet en siet van
kooten ende Clipachtighe heubelen op ende
neer/ dat altemael seghen te wesen pinckten
van Diamanten/ van secherphet ende onge-
lijckheyt/ soo datmen daer niet een dinc aer-
de can onderscheyden/ en men mach het qua-
lijck betreden/ dooz vrees van de schoonen en-
de boeten te duernighe/ even wel dit altemael
is beplant met wijngaerden/ so vol/ datmen
daer inden Somer niet duersien en mach/ en-
de heeft haren wortel tusschen die steenen in/
dat het schijnt onmogelijck te wesen/ datter
pet soude wassen/ ende dat meer is/ schijnt op
sommige plaetsen onmogelijck te wesen/ dat
het van menschen mach betreden worden/ so
wilt ende woest ist in't aensien/ al van louter
Clippen ende Steen-rooten/ en op goet land
en wil de wijngaert niet wassen/ dan in dese
stenachtighe ende wilde plaetsen/ die daer-
omme in groote estimatie worden ghehou-
den; het goet landt ende platte velden/ die op
sommige plaetsen veel sijn/ principelijck by-
de Villa da Praya wert besaep met Coorn en
Pastel/ ende Cozen is soo veel dat sp. gheen
van buntten van doen en hebben/ hoe wel dat
sp. behalven hare ingheboeren en inwoonders
noch boeden/ veertien Maenden Spaen-
gaerden/ die alle van't Coorn van het selsde
Epland geboet werden/ ofte ten waer dat het
een seer onruchtbaer jaer viel/ als het wel
geschiedt/ dat sp. als dan haer moeten behelpen
met buyten lands Coorn/ ende dit principa-
lijck om die Soldare wille die sp. op den hals
hebben; Doch het is een verwonderinge dat
het Coorn/ ende oock alle dinghen van het

Wat de prin-
cipaelste nee-
ringhe van alle
de Eplanden
is.

De Engghelche
uften naem
van de Schot-
ten/ handelen
met Eplan-
ders.

Wel Quack-
kels en ander
re Vogelen.

Verhael van
principaelste
storm-tyde.

Ghebaente
van't landt.

Weel wij-
ngaerden op de
kooten ghe-
plant.

Waerom dat
de wilde
plaetsen ghe-
acht werden.

Hoe veel dat
niet haer ghe-
wassen Coorn
comen boe-
den.

Een wonder-
lijck verhael
van't Coorn.

Woe die op het
Eplandt haer
Coorn bewa-
ren.

Woe lang dat
sp haer Coorn
onder de aer-
de laren liggt.

Woe haer Coorn
om dat sp het
Coorn so lang
onder d'aerde
graven.

Woe Offenzijn
meeste geest
van't Epland.

Schoonstaem-
heyt vande
Offen.

't Eplandt is
de aerdebe-
vinge onder
woopen.

Sommighe
plaeten daer
rooc en damp
apt gaet.

Eplandt/en duert niet meer als een jaer/ende
wat boven jaer passeert en deucht niet meer/
ofte is van wepnigij valeur / ende om alsoo
noch het Coorn te conserveren ende te bewa-
ren / soo moet men begraven vier ofte vyf
Jaerden onder die aerde/waer toe elck bur-
ger zyn put heeft/op een eynde van de Stadt/
onder de wegh ofte stract/ die daer toe gheoz-
dineert is/ en een pegelicken heeft syn merck
op syn put staen/ is waer sechdelijc inde aer-
de ghegraven/ van binnen rondt/en die aerde
maer sechdelijc afghesleken/ ende heeft bo-
ven een mont/ soo wijt datter effen een schan-
mach duet cruppen/waer toe is een steen ge-
maect als een deksel/ die daer op sluyt ende
past. Dese putten sijn sommighe daer twee
ofte drie last Coorns moghen in gaen / som-
mighe clepder / ander grooter/ naer dat een
pegelick Coorn heeft/ alsoo haest alst Coorn
gemaect ende ghedooft is / inde maende van
Julius daer een pegelick zyn Coorn in dese
putten/ legghen daer wat strop onder en ront
om/ ende bullent alsoo/ oft half/ naer het haer
te pas comt/ ende stoppen dan die putten met
die steen ofte deksel toe/en bederfent als dan
met aerde / ende latent alsoo staen tot vooz
by kerckens/ als dan haet een pegelick zyn
Coorn thyns/ die wil/ sommighe latent lan-
gher daer in ligghen/ ende halen allenreghens
upt als sp het van daen hebben/ ende t' Coorn
is soo goet als sijt daer upt halen/ als d'eerste
ure dat sijt daer in doen/ hoe wel dat over de-
se plaets die ghemeyne passagie van Carren/
Deerden/ ende Menschen is/ en dat het daer
op regent/ noch tevens en comt niet een drop
waters in/ noch eenighe vochticheyt/ ende
dat men het Coorn soo niet en begraven/en
souden gheen vier Jaerden konnen dueren/
ofte het waer altemael bedoben/ Als sijt die
voorzepden tijt alsoo begraven ghehadt heb-
ben/ soo duert het daer naer voorsz het ghe-
heele jaer duet/ ende bewaert als dan in kis-
ten/ ofte maken een dinc ghelijck een cupp
van liet-matten/ daer bewaert men in/ son-
der reys te verschieten noch te verroerd/ ende
blyft seer goet/ Het meeste gherijf dat sp in't
Eplandt hebben / ende ben besten dienst zyn
die Offen/ ghelooft wel zyn die grootste ende
schoonste die in Christen-rijck gebonde wer-
den/ met upter maten ende verschickelijcke
groote hozen / ende elcken Os heeft zynen
sonderlinghen naem/ ghelijck menschen/ende
al gaen daer dupsent by malcanderen in de
woep/ ende datter een niet zynen naem groe-
pen wert/ comt terfont upt den hoop by zyn
Heer die hem roept / Het landt is seer hoogh
ende hiebelachtigh/ ende in het schijnfel hol/
want die dwils gaermen over Berghen die
van louter Steen-rootsen sijn/ ende in't gaen
soo ghebet van onderen eengheluyt/ ghelijck
een kelder/ so dat het schijnt op veel plaetsen
eenighe holle ende verborghen/ Speloncken
te hebben/ waer dooz oock seer onderwoopen
is d'aertbevinghe/ ende alle dese Eplanden/
wane het daer een gemeen dinc is/ ende heb-
ben die dwils aertbevinge/ ende oock hebben
alle dese Eplanden meest al Vulcanos ghe-
habt/ want men vinde noch op veel plaetsen/
als op Tercera, en Sant Michiel, sommighe
plecken/ daer noch dagelijcks roock en damp
uptgaet/ ende t'lant alomtentom versencht en
verbrant is/ Desghelijcks plaetsen daer men
water ofte Fonteyne vint/ daermen een Ep-
sieden mach/ al oft over een buysch. Op't

Eplandt Tercera drie mijlen van Agra, is
een Fonteyn op een plaets ghenaemt Gual-
va, dese heeft een propheet dat alle het font-
datter in valt / converteert met lauchheyde
van tijden in steen ende harde Clippen / ghe-
lijck ich selfs by expertentie gesien hebbe/ van
eenen boom die de helfte van de wortel onder
dese Fonteyn comt onder het water / ende is
gants in soo harden steen verandert / als oft
Stael waer / ende d'ander deel van de wortel
daer het water niet aen en raet/ is noch hout
ende wortel / ghelijck alle wortelen van bo-
men behooren te wesen / Het Eplandt heeft
veel ende seer excellent hout/ insonder Cedren
hout/ datter by so grooten menichten is/ dat
men daer alle Schuyten en Carren/en ander
grobe werken afmaect / ende is het meeste
byant hout / soo dat het wort ghehouden vooz
het minste gheachte hout datter is / ende dat
deur de meniche/ Daer is noch een hout dat
men heet Sanguinho, is seer schoon van root-
achtighe verwe / noch en ander soozte dat sp
noemen wit hout/ want is van hem selfs soo
wit als crist / desghelijck anders dat perferke
geel is/ en altemael bande natuer / sonder ge-
verwt te wesen/ waerom woonen in Tercera
veel fraeye wercklieden / van Schijn-wer-
kers die sehoone dingen maken/ en seer mee-
sterlijck/ als van Schijfzozen/ Doffeten/ ki-
sten/ en ander dupsent werken / die veel ver-
hoert werden naer Portugal/ ende veel ghe-
estimeert/ soo veel om die schoonheyt van het
hout/ als om t'werck/ principelijc vade bloot
van Spaenschs Indien/ die altoos daer hare
berberlinge comen nemē/ sijten seer veel van
dit werck/ is wel van de beste ende curteuste
dat men in Spaengien in Portugal maect/
hoewel dattet niet te gelijck is by de Schijf-
zozen en constige werken van Rozenberch/
ende die contrepē/ waer in het hout gaet alle
ander plaetsen te boven / want crighen oock
niet die voorsz Spaensche bloeten / behal-
ven die voornoemde houten / dupsent derley
soozten van hout/ dat een wonder om sien is/
want comt van alle coeleuren / diemen soude
mogen versieren/ soo datment niet schoonder
en soude mogen schilderen/ Daer is een hout
in't Eplandt Pico, 12. mijlen van Tercera,
datmen heet Teixo, is een heerlick ende Co-
ninghs hout/ waerom het verboden is datter
niemandt en mach afhouden / dan van des
Coninghs ofte zyn Officiers weghen/ is een
hout soo hart als pier / heeft een coleur van
binnen alst ghewoicht is / gelijck root Came-
lot/ met die selve wateren / ende hoe't outwer
wert ende meer gheuseert is/ hoe't schoonder
van coleur wert / soo dat het waert is om te
estimeren / ghelijck oock ghedaen wert / alle
dese Eplanden zyn bewoont vande Portuge-
sen/ dan naer dese Trubbel in Portugal/ soo
zijnder Spaensche Soldaten op ghesonden/
met een Spaensche Gouverneur / die hebbe al-
le fortreffen ende stercken beset / ende in haer
gewelt/ hoe wel datter die Portugezen gants
gheen onkosten aen hebben / noch eenigh o-
verdaet aflijden / want worden dapper on-
der dwanch ghehouden / soo datter niet een
Soldaet en mach buyten die Stadt te lande-
waert in gaen/ sonder oorzof/ soo datmen by
en branch het gheheele Eplandt mach deur
repfen/ by dargh ende nachte/ al waert alleen/
sonder dat u pet quaets sal ghemecten, oock
soo en willen gheen vzeemdelingen consen-
teren dat sp het Epland om rijden om te sien/
welcke

Bande cracht
vade Fonteyn
Gualba.

Cedren met
grote men-
ichten.

Dierliche
schoone hout.

Deerley
schoone hout/
werken ghe-
maect in
Tercera.

Dupsent der-
ley soozten
van hout.

Beschrijvinge
van het hout
Teixo.

Dan wirdat
d'Eplanden
bewoont zyn.

Men mach
by sonder
soch dach en
nacht alleen
door t' Epland
repen.

Niemande
mach ront om
het Epland
gaen.

Van Wypphen
ontwoorpen
gra voor den
Gouverneur.

Een Schot en
een Frans
wert ghesep-
per t' Epland
om te gaen.

Wat de ghe-
meeste cranc-
het in t' Epland
laet is.

Wande siecke-
dise d' Sange-
ge heeten.

Worlsake van
dese siecken.

Wonderlike
cracht van de
wind in t' Epland
aera.

welcke ooyde en is niet vande Spaengiaerts
baer gebacht/ dan van de selfe Portugesen/
al voor den Trubbel/ sulcks nopt en hebben
willen consenteren/ en dat meer was/ assig-
neerden den vzeemde jdan een sekere straet/
om zijn cooppmanschappen te vercoopen/ en-
de en moest inuwers verder buyt die straet
gaen/ ende het Eplandt binnewaerts: maer
niet rontom om die Custe te besien/ dat ons
vande Gouverneur ghegunt wert/ ende leen-
den daer ons zijn Perden toe/ om also t' ghe-
heele Eplandt om te rijden/ ende alle fortres-
sen te besien/ dat hebens daegs die eppen ende
inghebozen Portugesen niet toe gelaten noch
betrouwen wert/ wy reden het Eplandt twee-
mael rontom/ dat sy ons gunde/ om particu-
lier vrientschappen die wy met hem hadden/
ende ooc en konstent ons die Portugesen niet
beletten/ om dat wy inden dienste ende facto-
rie van des Coninghs goet laghen/ en dat sy
ons soo goet als voor naturalen en inwoon-
ders van Portugael hielden: want den Go-
verneur hadde gheerne ghehad dat ick hem
het gheheele Eplandt upt gheworpen hadde/
om aen zijn Majesteit te sependen/ waer van
my excuserde/ doch maecten hem die Stadt
van Angra, met zijn Haven/ fortressen/ ende
incomite/ het welcke sy na den Coningh sint/
wiens weergaep ende gelgkenisse men hier
naer mach sien/ waer mede my den Gover-
neur grootelijck gheaffectioneert was/ ende
beel vrientschappen bewees/ wy hadden een
Franzys Coopman ende een Schot by ons
in het logement/ die geern met ons soude het
Eplandt gaen besien hebbe: maer en konstent
nopt consent daer toe criggen: want die Por-
tugesen meenen datmen daer met het Eplandt
souden af teekenen/ ende haer also afhan-
digh maecten: Keerende weder tot onse ma-
terie/ soo zijnt seer goede Eplanden/ van ghe-
sonde lucht/ Die cranchsheiden die daer ghe-
meen zijn/ doch niet seer overbloedigh/ dan
hier en daer een/ is een sieckte die sy heeten
O Ax, dat is: die geraecktheit vande lucht/
soo dat een persoon blijft somtijds heel oft
half lam/ oft van eenighe leden: desghelijck
een ander sieckte die sy heeten O Sange, dat
is: het bloet dat eenen haestelijck over comt/
als een welsel aende oogen/ ofte ander plaet-
sen van het aenghesicht ofte van het lijf/ ende
comt soo roet als bloedt: want is naer haer
segghe louter bloedt, die zijn twee siecken
ghelijck plaghen/ die daer de ghemeenste zijn/
ende causeert dat die Eplanden zijn seer whit-
achtigh/ ende alle stozmen ende tozmenten on-
derwoorpen/ en zijn oock upter maten boch-
tich/ welcke te vermoeden is een van de prin-
cipaelste oorfsake van dese twee plaghen ofte
cranchsheiden: want die winden zijn al daer
so sterck ende dangerous/ dat sy het pfer ende
steen vande huppen gants en dal op eeten/ en-
de in stof maken: want ick hebbe ghesien die
pferen tralpen van een acm dick/ van het Co-
ninghs Tol-hups/ ende die steenen altemael
van upt ghesouwen Clippen/ die de wind so
bertreert/ dat het pfer was van de dunte
van een stov gheworden op sommige plaet-
sen/ desghelijck de steen/ waer toe ghemeen-
lijck ghedrupcken die gebeld van de huppen te
maken/ van steenen die sy onder die Zee ende
het water aen de oever van het Eplandt upt
trecken/ op die welcke de wind so geen cracht

en heeft/ om te verteren/ Ende dit Tol-hups
en hadden doen noch boven de ses oft seven
jaer niet ghetimmer gheweest/ altemael van
nieus op/ Het Eplandt heeft behalven de twee
Steden/ noch veel treffelijke Dorpen/ als
San Sebastiaen, Sante Barboran, Altares, S. Sebastiaen.
Gualva, Villa Nova, ende veel ander Paro- S. Barbo-
chien ende plecken/ so dat het altemael meest Altars/
bebout ende bewoont is/ behalven die plaet- Gualva/
sen die woestende wilbernissen zijn/ diemen Villa Nova.
qualijck can duer passeren/ hoe veel te meer
bewoonen/ hare meeste onderhout ende prin-
cipale neeringhe is/ ghelijck ghesepd is/ het
Pastel/ te weten: voor die gheen die haer met
coophandelingh generen/ ende die Boulieden
die het maecten: maer het ander volck is te
wachten op die blote van Spaenschs ende
Portuguels Indien/ van Bresilien/ Cabo
Verde, Guyne, ende alle die contrepn die ge-
meenlijck comen aen Tercera, om verber-
singhe te halen: want leydt seer propies daer
toe/ waer mede alle die inwoonders haer rij-
kelijck onderhouden/ ende alle hare waren/ so
van haer hant- werken als virtualien in de-
se bloten verhandelen/ ende alle die onlig-
ghende Eplanden comen als dan naer Tercera
met haer waren/ om te vercoopen/ door
welcke oorfsacke die Engelschen ende ander
Zee-roovers/ haer altoos tusschen dese Ep-
landen onthouden/ wel wetende dat alle sche-
pen door noots halven aldaer moeten aen co-
men/ hoe wel datter veel Schepen hedens
daeghs die Eplanden om schouwen/ tot ach-
terdeel van de Eplanden/ ende oock ongherijf
van de Schepen/ Van Tercera zupdt oost-
waert aen 27. oft 28. mijlen/ leydt het Ep-
landt San Michiel, dat is byde 20. mijlen lancst
ende is doch vol Steden ende Dorpen/ van
Portugesen/ vande selfe lucht/ ende alle d'an-
der dinzen als Tercera die principaelste stadt
is ghenamt/ Punta del Gada, al waer groo-
ten handel geschiet vande Engelsche/ Schot-
ten/ ende Franzosen/ meer als in Tercera,
oorfsacke van het Pastels wegghen/ die daer
meer halt als in gheen van alle d'ander Ep-
landen/ soo datter alle jaren ghemaect wor-
den over die 200. duysent Quintalen Pastel/
heeft ooc groote abundantie van Coorn-ladt/
soo dat sy altemet alle die onligghende Ep-
landen helpen spijzen/ ten heeft oock geen Da-
vens ofte Rebieen/ dan die blacke Zee/ ende
hebbe noch minder beschutsel als die bā Ter-
cera, dan en ligghen onder gheen bedwanch
van fortresse/ ende moghen met alle wifaden
hare anchors lichten/ ende ter Zee waerts in
loopen/ dat sy op de Zee van Tercera niet en
mogen doen/ waerom oock die vzeinde sche-
pen liever naer Sant Michiel varen: want
men en kanse niet bedwingen/ dan als sy
selver willē/ daer is ooc een Vaendel Spaen-
giaerden op een Casteel dat daer staet/ tot be-
waringhe vande Stadt van Punta del Ga-
da, Van het Eplandt Sant Michiel zupdt
waerts 12. mijlen/ leydt het Eplandt Santa
Maria, dat is van 10. oft 12. mijlen in t' ront/
ende heeft sonderlingh gheen handel van van
Pot-aerde/ dat die van de ander Eplanden
al daer halen/ ten heeft gheen Pastel/ dan is
vol van alle virtualie als Tercera, ende al-
temael bewoont van Portugesen/ hebben geen
Spaengiaerts op/ want is als Tercera, Clip-
achtich/ en qualijc om aen te comen/ waerom
het die inwoonders genoeg beschermen con-
nen/ De tijt dat ick in Tercera was/ so quam
3 Millart

Om wat saken
faken dat de
Engelschen
haer tusschen
de Eplanden
onthouden.

Selegentijne
van Santa
Michiel.

Punta del
Gada de
principaelste
Stadt van
S. Michiel.

Waerom de
Schepe liever
in S. Michiel
loopen dan in
Tercera.

Groote van t'
Eplandt S.
Maria.

Beschrijvinghe bande Vlaemsche Eplanden.

Millort Commerlandt aldaer / om water te nemen / ende eenighe virtualite te halen: maer twozde hem belet vande inwoonders / so dat sp hem veel volter en hem selven wonden / ende moester weer af trecke / sonder per te bedryven: Van Tercera n. n. w. aen 7. oft 8. myle / leyt het Eplanden genaemt Gratiola, is maer 5. oft 6. myle in't ront / een seer piapant en liefdelijc Eplandt / vol van alle vruchten en virtualite / so dat het niet alleenlijck syn selven spijt: maer oock Tercera ende d'ander Eplanden niet alle virtualite voorsziet / en en heeft anders ge waten van rooyghed: is bebout en seer bewoont vande Portugesen / ten heeft gheen Soldaten op / om dat het die onkosten niet en mach afwozpe: Millort Commerlandt quam daer de tyt nijnder residentie in Tercera, en ginck selver met 7. oft 8. personen op't Eplandt / en eyschten een deel Vees / en haenderen ander virtualite en Wijn / mer ververfinge van water dat sp hem gewillichlycken gabe / waer mede weder daer upt trock / sonder eenige schade te doen / waer van die inwoonders haer seer bedankten / ende grootelijck priesen syn courtoisie ende beleeftheit: Van Tercera west nooyd west 8. oft 9. mylen / leyt het Eplandt San Lorgie, heeft over die 12. mylen inde lenghte: maer is final van 2. oft 3. mylen ten hoochsten / is woest ende berchachtich / heeft sonderlingh gheen handel / van heeft oock sommigh Pastel / maer weynich: die inwoonders generen haer meest niet Vee en landbouwinghe / ende brenghen die lyfsochtighe waren in het Eplandt Tercera te vercoep: oock heeft veel Sedren hout ende ander soort: dat van daer al naer Tercera ghebracht ende verhandelt wert / onder die Schyn-werchers / die alleelijck woonen om die ghelegentheits wille in Tercera: Van San Lorgie west supdt west 7. mylen / leyt het Eplandt ghenaemt Fayael dat heeft 17. oft 18. mylen in't ront / is een vande beste Eplanden na Tercera, ende Sanc Michiel, is seer abundant van alle virtualite / ende Vee / en Wijn / soo dat van dit Eplandt die meeste virtualite / ende alle nootduft dagelijcks comt / met ghehele Carveelen vol naer Tercera toe: heeft oock veel Pastel / soo datter veel vrees oock Enghele scheepen varen handelt: Die principaelste Rie en plaets is de Stadt genaemt Villa Dorra: die schepen ligghen oock op die blake Zee onder't landt / ghelijck van alle d'ander Eplanden: bp dese Stadt leyt een soztrefse van weynigh importance / en om dat die inwoonders haer offercerden / het Eplandt te beschermen van allen vloot en vband / worden haer die Soldaten af ghetrocken / die daer op laghen: want claerlycken dat sose niet onderhouden noch loeren en mochten: den selven tyt dat Millort Commerlandt aen't Eplandt Gratiola was / soo quam hy oock aen Fayael: al waer sp in't eerste b. wesen een weynich residentie te doer: maer dooz onenicheit die sp onder malkaderen hadden / lieten hem aen landt comen / die welcke het casteel raseerden / en sonck al t geschut inde Zee / en namen sommige Schepen en Carveelen / die daer op de Rie lagen / in sommanna na ne provyde / en al dat sp wilde / en trocken daer weder van daer / waerom de Conturck die principael hoofden dede castiger / en sonder weder vande Soldaten dede castiger / en sonder del inspecten / mer alle minitie en geschut / en recien die soztrefse weder op / om't Eplandt te beter te beschermen / sonder die Portugesen

meer te betrouwen: op dit Eplandt sijnt meer stendeel van de afcomste van Deerlanden / dozh ghebzupchen die Portugaelsche tale / om dat sp mer haer van langen tye vermengt / en onder een zyn ghecomen / ende die de diptische tale uferden / al verfozve zyn: die de diptische affectioneert tot de Deerlanden en byzern deitngē. Van Fayael 3. mylen supdoostwaert / ende van San Lorgie 4. mylen supdwest / ende van Tercera supdt west ten westen 12. mylen / soo leyt het Eplandt genaemt Pico, welcke is over die 15. mylen lanc / is alsoo gendoomt van eenen hooghen bergh / diemen Pico heet / die is vande hooghte dat sommighe meenen / dat sp die Pico van Canarien in hooghte te boven gaet / men canse dicwils alst clae weer is / op het Eplandt van Tercera soo perfect sijn / al of men daer geen half myl af en waer / ende leyt mer als 25. mylen af: want is op het uiterste van't Eplandt van naer Fayael 100. men siet den top bovē inde clare lucht upt stecken / ende onder is bedeckt vande Wolcken vanden Hemel / ende Oylfont / waer dooz dit Eplandt seer vermaert is: is seer vruchtbaer van alle virtualite / ghelijck Fayael, ende heeft seer veel hout / als Sedren ende ander soorten / ende dat costelijck hout Teixo: men bou hier altemer veel Carveelen ende cleyn Scherpyes / dooz die abundantie van't hout / voek van hier provareu haer die andere Eplanden van hout / voorsz is bewoont als d'ander / ende is hare handel niet Vee ende landt bouwinghe: want heeft veel Wijn / ende is de beste van alle dese Eplanden / heeft de sijnelijckste Graengie / Appelen / die vooz die beste ghehouden worden van gheheel Portugael / waer dooz ghebracht werden in Tercera vooz een present / ende worden seer gheestmeert / ende zyn naer mijn wetenschap die beste dien ick opt ghegheten hebbe / ende om dat die Stadt van Angra in het Eplandt Tercera het hooft ende regteringhe is / van alle die Vlaemsche Eplanden / so hebbe hem hier bp willen voeghen nae het leven af ghewoopen / met alle zyn straten / soztrefsen / ende Rie / ofte open Haven / met die berghen / ghenaemt Breijl, daermen de schilt wacht op hout van de Schepen / alles ghelijck het waerachtelijck gheleghen is / naer mijn beste vermoeghen afghetereclent.

Dat 98. Capittel.

Vande Eylanden van Corvo en Flores.

Van Tercera west aē / tot het Eplandt genaemt Flores zyn 70. mylen / mach wesen ontrent 7. mylen groot / is oock bewoont vade Portugesen / heeft sonderlingh geen waer / dan hebbende oock sommigh Pastel / is vol Vees ende ander lyfsochten / het is vooz een peghelijk open / wie daer wil comen / soo wel Engheleschen als andere: want d'inwoonders en hebben gheen machte om dat te beletten: een myl ofte soo nooyds waerts van dit Eplandt / leyt een cleyn Eplanden van 2. oft 3. mylen in't ront / ghenaemt de Corvo, heeft vande selfde inwoonders van Flores: tusschen dese twee Eplanden onthouden haer ghemeeenlichen / ende oock rontom die Enghele / om te verwachten alle schepen die van Westen comen: want dit zyn d'eerste Eplandt diene comt soerhē ende verkenne vā die na Tercera wille hare / waer dooz de inwoonders weynich prospereren: want

Wat belck dat fapael bewoont.

Gedaente vā Eplandt Pico.

Doozacken waerom Pico seer vermaert is.

Beschrijvinghe van de hucht te van Pico.

Doozacken waerom Angra hier bp gewoort is.

Eplandt Corvo leyt 12 myl van Flores / is 1. myl groot / leyt open / blyden arm dooz dat sp dagelijck berooft worden.

De noemen sichten den Eyghen in Eplanden.

Verscheppen gheschiedenissen in't Eplandt van Tercera.

155

want sitten daer tot ghesleuen van alle die haer willen besochten / ende thae benemen ghelyck het dickwils gheschiet / doch om haer armoede / ende landt en goet niet te verlaten / moeten patientie hebben / ende hanghen den hupck met alle winden : Het Eplandt Tercera leyd op 39. graden / op die selfde hooghre van Lisbonen / ende leyd van Lisbonen verscheppen oost en west 250. Spaensche mylen / waer mede ghenoech gelyck is van de blaensche Eplanden / diemen heet de los Alfors. ende oock die daghegheue ervarentheyd / die ghenoech in kennisse heeft ghebrach : want nu oock veel van onse statie bevaré worden / waer van 30. ghenoech onder die gemeene Coopheden verbyert syn / hebbe alleenlyc de se coze verclaeringhe willen doen / vooz die gheen die haer in coophandeligh niet en geueen / en vooz die't niet bekent en is / om op't cozt die particulariteyten van de selfden een pder gemeene te maken / etc.

Dat 99. Capittel.

Van sommighe notable gheschiedenissen, den tijdt mijader residentie in het Eylande Tercera.

Den tweeden October Anno 89. worden in't Eplandt Tercera, inde Stadt ghenaeint Villa dan Praya, twee personen van den Biepreu doot ghesmeten / wesende in het Veld dicht bytrem de Stadt.

Den negentienden banden selfde quamen in Tercera veertien Schepen van Spaensche Indien gheladen met Cochenillie, Papden / Gout / Silber / Peerlen / ende ander waren / ende waren gheweest vijftigh inde compaengie / als sy up't het Eplandt van de Havana verscheppen / waer van int wt comen inde Canael i. Schepen versconcken met toymen / d'ander waren verstoppt ende van malscanderen ghescheppen met het onweer / des anderen daeghs daer naer quam noch een Schip vande selfde compaengie / dicht onder't Eplandt / om naer die Aee te loopen / ende gemoeten een Enghele Schip dat maer die Gote lingen op hadde / ende het Spaensche Schip wt walv / 30. boegten langhen tijdt dat wy het van't Eplandt saghen / soo dat den Boermer van het Eplandt derwaerts sonde twee Boote met Musketiers / om het Schip te ontfetten : maer eer 30. daer by quamé hadde de Engheleschen al in de grondt gheschoten / ende saghent vooz ons oaghen te grondt gaen / met op staende seplen / sonder daer pet afboven te blippen / soo dat die Engheleschen noch ontrent dertich personen met de Capiteyn / daer af verchden in haer Boot / sonder een penninck aen goet / ende het Schip hadde wel ober die twee hondert dupsent Ducaten aen Gout / Silber / ende Peerlen in die reste van het volck verdrucken / die mochten wesen by de vijftigh personen / waer onder waren sommighe Musken ende Druwen / die de Engheleschen niet en wilden bergen / ende het volck dat 30. ghebercht hadden / setten se aen landt / ende boeren weer ter Zee waert in.

Den 27. daer naer / soo boeren die veertien Schepen weder van Tercera naer Sevilien / naer dat 30. boogten waren van alle verclaringhe / ende comende dicht by de Caste van Spaengien / werden van de Enghelesche

Schepen (die daer laghen en wachten) genomen / upt ghesonbert twee die het ontlepen / ende worden altemael naer Enghelant ghevoert.

In dese selfde daghen soo ontsiet hem om dese Eplanden Millort Commerlande, met een Contingus Schip / met noch vyf of ses andere Schepen / ende quamen dickwils soo dicht aen het Eplandt / ende die Aee van Angra loopen / datmen al zijn volck ghemactelyck conste ghetellen / ende keimen die op den overloop gunghen wandelen / sonder dat die van't Eplandt opt naer hem schoten / wel moghende : want liepen altemet gheen Musketeschoot ver van het Eplandt en die soztrefsen / ontsiet hem in dese contrepe over die twee Maenden / ende liep al omentom / ginch aen d'ander Eplanden / als aen Graciola, ende Fayael aen het landt / als wy inde besichynghe vande selfde ghesepd hebben / ende nam veel Schepen ende Carverlen / dien hy al naer Enghelant sonde / ende het volck weder op het landt setten soo dat die vande Eplanden niet eens en dozsteu het hooft upt stecken / in dese selfde tijdt drie ofte vier daghen nae dat Millort Commerlande in het Eplandt Fayael geweest hadde / ende weder vertrocken was / quamen in het Eplandt Fayael ses Indiaensche Schepen / wiens overste was enen Iuan Doryves. ende losten aldaer in het Eplandt veertigh millioene in Gout ende Silber / ende versagen hare Schepen metter haest van de noordzift / dooz vzele die 30. hadden vande Engheleschen / ende zijn weder t'sepl ghegaen / ende ghecomen tot Sant Lucas in saluement / sonder pet te ghemoeten / tot een groot ghe luck van de Spaengiaerts / ende ongheluck vande Engheleschen : want gheen twee dagen daer naer dat het Silber en Gout weer ghe laden en wegh was / quam Millort Commer lande daer weder vooz by loopen / soo dat het selheen dat het Godt niet en wilden hebben / dat 30. het cegghen : want hadden 30. maer in't ghesicht ghehad / soudense sonder twyfel overweldicht hebben / gelyck als die Spaen gjaerts selfs bekenden.

In de maendr van November / so quamen in Tercera twee groote Schepen / ende waren den Admirael ende Vice-admirael van de vloot van het Silber / die met toymen van de vloot waren ghescheppen / ende hadden in groot perijckel geweest van te grondt te gaen / soo dat 30. al pompenbe moesten boven houwen / soo dat 30. dupsent mael wenschten die Engheleschen te ghemoeten / ende souden haer gewillichlick alle het Silber (en al wat 30. boogten) gegeven hebben / dat 30. daer maer het leven ghesalveert hadden / ende hoe wel dat Millort Commerlande daer noch in de contrepen omentom liep / en ghemoeten se nopt / soo dat 30. noch naer lange moepten ge raecten op de Aee van Angra, al waer 30. niet alle haest ende neersticheyd gheloft werden / ende ontladen ober die vijf millioenen Silber / altemael in stucken van acht ende thien pondt groot / soo dat het gheheele hooft ende frantbedeclit lagh met silberen platen ende kisten / vol ghemunte Acaen van achten / dat een wonder om sien was / elck millioen wert wesen thienmaels hondert dupsent Ducat / behalven noch die Peerlen / Gout / ende ander gheleenté die niet geregistreert en comen / den oberste oft Admirael van dese schep en vloot / met nauten Alvaro Flores de Quiniones, die

R 4

sieck

Tercera leyd op 39. graden op de selfde hooghre als Lisbona.

De bode ge noemde 14. schepen woer den onder Spaengien ghemomen / en in Engelandt ghebrach.

2. Wanden Schieren doot ghesmeten.

Comen 14. Schepen in Tercera upt Spaensche Indien.

Hoche schip vande selfde compaengie woort van de Engheleschen in de grondt gheschoten / daer den Gout en Silber in was 300. dupsent Ducaten.

De bode ge noemde 14. schepen woer den onder Spaengien ghemomen / en in Engelandt ghebrach.

6. oft 7. Schepen van Sant Lucas lozt Commerlant / passeert de loontys so na byhet hooft ende Aee van Angra / dat een Musket schieten.

4. dagē naer d' passeren van de Engheleschen / comt in Fayael 6. India sche Schepen / losten al daer 40. millioenen in Gout ende Silber.

De Admirael ende Vice-admirael van de vloot comen vooz Angra.

Het heele hooft en strid van Angra lach vol silberen platen / gelost in haest upt dese Schepen.

Die van Tercera seynden om oorde van de Coningh om't Silber in te brengen.

Alvaro de Plores byemt 1000 Ducaten aen de Coningh om't Silber in te brengen.

De Admirael berst en gaet met volck niet al te gront.

De Engelsche nemen twee Schepen dicht by Tercera.

Opjaet waer om de Engelsche dees twee Schepen namt.

De gebangen Engelschen blieden in een Boot en vare weg.

Die Engelsche halen va twee Eplandskens mensche van Schepen en Gepten.

die sterck was van het Morbo Napolitano, soo dat hy aen landt ghebraghen wert / waer van daer naer in Sevilla gheslozven is; Dese byacht Patencie ende volle macht van zijn Mayesteit / te wesen generael ende Overtien van de Zee / ende alle vloren ofte Schepen/ende van alle die plaetsen/van Eplanden ofte Landen daer hy soude moghen komen/ waerom hem die Gouverneur van Tercera grootelichs eerde/hebben onder haer ghesloten / siende die swarckheyt van de Schepen ende oock het perckel van de Engheleken/ datmen die Schepen souden met Soldaten in haer Convooy leegh seynden / naer Lisboa nen ofte Sevilla / waer dat zy eerst kosten den kienomen/ ende aviseren zijn mayesteit van dat daer passeerde / en dat hy daer in wilden oozden gheven/ om het Silber te doen halen/ met goede verskerckheyt ende ghelep / waerom den selfden Alvaro Flores aldaer bleef/ onder dechfel van het Silber te bewaren / ende niet te verlaten : maer was meest om zijn stercken / ende dat zy verbaert waren van de Engheleken ; Dese Alvaro de Flores hadde alleenlyck booz zijn porticuliere epghebdom/ over de seltich dupsent Ducaten aen Beerten/ welcke ons liet sien ende veylde ofmense hem wilden ascooyen/ ende in Specerie betalen/ ofte met wissel byteven. Dese twee Schepen als boozsejdt is / boeren met ontrent 3. of 400. Mannen / soo van het volck van de selfde Schepen als Soldaten om te convooyen/ ende cregghen onder weegh eenen storm/ so dat den Admirael op berste/ ende te gronde ginch met volck niet al/ sonder perant te verghen; Die Vice-admirael herfde de masten / ende klepen by Sentruval aen de Custe het Schip aen sucken/ daerder sommighe al swimmen/ de as quamen/ die de tydinghe byachten / ende die rest verbronzien.

In dese selfde maendt quamen twee grote Schepen van Spaensche Indien / ontrent een half miyl vande Zee/ van het Epland Tercera, om in te loopen/ ende gemoeten een Enghele Schip diese beyde te samen nam/ schooten langhen tijdt / soo dat wy't alle van het Eplandt saghen / ende om dat in Tercera seyen ofte acht maenden verleden/ daer een Enghele Schip geweest hadde/ dat op den naem van Fransopsen quam traesscheren / ende byst laden/ en worden bekent / ende 't selfde Schip gheconfiskeert / ende alle het goet vercocht van Coninghs wegghen/ ende het volck altemael ghevanghen / doch ginghen langhs die straten los / om haer kost te moghen niet wercken winnen/ ghelijck Slaven / om datse in het Eplandt ghenorch bewaert waren/ ende soo veel als een ghevanghen hups is/ hoe wel dat zy noch in het leste alle die Bootsghefellen op een Sondagh achter den Berch/ genaemt Brezil afginghen / al waer zy een Wifschers Boot bonden / daer zy in spronghen/ ende ter Zee waert in roepden/ eermment ghe waer werde / ende boeren aen het Schip van Millore Commerlande, die tot alle haer gheluck daer booz by quam / ende ginghen met die Schepen ankeren / een half miyl vande Zee van Angra, by twee klepne Eplandeskens/ welke liggen ontrent een Daz schoot van het Eplandt / ende zijn vol Gepten/ Boeken / ende Schepen / van de inwoonders van het Epland Tercera, dat dese Bootsghefellen wel wisten / waer dooz daer aen boeren met haer Boos / liggghende wel

ghemackelick aen het anker / den gheheelen dagh/ ende haelden daer soo veel Schepen en Gepten af/ als zy van doen hadden/ dattet die van de Strade ende het Eplandt aen saghen/ sonder daer tegghens te doen/ noch eens upt te derben varen / albus bleben alleenlycken die Stuurman ende Coopman van het selfde Enghele Schip aen landt/ die bozgh gheslele hadden; Dese Stuurman hadde een Swagher/ zijn hupszouwen boerder in Enghelant / die de tydinghe hoorde van het arrestende ghevanghenis van zijn Swager heeft aen de Coninginne verwozden dat hy mochte een Schip toe maerken / ende soecken zijn schade te verhalen op die Spaengiaerts / om eenighe van dien te kregghen/ tot ranfoen ende verlossinghe van zijn Swager/ die in Tercera (als ghesepdt is) ghevanghen was; Dese was den selfden / die de twee Spaensche Schepen booz ons oogghen nam/ staende den selfden Engheleschen Stuurman by in p/ siende het regiment aen: want mijn speciael kennisse was; Die Schepen ghenomen wesen die over die 300. dupsent Ducaten rijk waren/ sonden alle het volck aen landt/ behalven twee van de principaelste Edel-lupden / die hielt hy by hem / om dooz haer middel zijn Swagher te rantsoneren / ende sonde den Stuurman van de Indische ghenomen Schepen / met een Brief aen de Gouverneur van Tercera, hem declaerende zijn intentie/ dat hy hem zijn Swagher soude leveren/ soo wilden hy die twee Edel-lupden los ende bylaten / soo niet / meendes niet hem naer Enghelant te nemen / als hy dede: want den Gouverneur sulcks niet en begeerden te doen/ segghende: dat die selfde Edel-lupden sulcks mochten requereren aenden Coningh van Spaengien; Dese Spaenschen Stuurman hadde wy by ons te gast/ in p/ sentie van den Engheleschen Stuurman/ ende vertelden ons van haer verch/ ende p/ seer die ordinantie ende manier van het verchten van de Engheleken/ ende oock dat zy met haer courtoselijck geleest hadden; Dese Engelsche Stuurman is oock noch opt eynde wegh geloopt/ met een Fransops Schip/ sonder rantsoe of te pret te betalen.

Inde maent Januarij Anno 1590. quam in Tercera een Schip alleen van Spaensche Indien/ ende byacht tydinghe/ hoe datter een vloot van 100. Schepen gheschepden waren van het vaste landt van Spaensche Indien/ ende waren met storm ghebraden op die Custe/ diemen heet de Florida aen / waer zy alle ghebleven waren / ende dit Schip was daer alleenlyck afgecomen / al waer grooten schaf ende volck ghebleven is/ almen wel conidereren mach / in somma datter rekeninghe gemaect worde/ dat van ontrent 200. Schepen diemē wist doozseker geschepden waren van nieuw Spaengien / Santa Domingo, Havana, Cobo Verde, Brasilien, Guyne, &c. het jaer van 89. om naer Spaengien ende Portugael te komen/ en zijnder maer veertien oft vijftien af in salvement ghekomen / en alle die rest ghebleven/ soo verbronzien/ vergaen/ ende ghenomen.

Inde selfde maent Januarij quamen in Tercera van Syvilla vijftien ofte seshien Schepen / waren meest Meerlanders Die booten/ ende sommighe Berdoenen die daer toe gheatseert waren / quamen vol Soldaten/ ende wel doozse van alle munitie om het Silber

Wat Schip en wie dat de twee Spaensche nam.

Maerdye haer beyde de schepen.

Op seynden een Stuurman met een brief aende Gouverneur van Tercera.

De Engelsche Stuurman loopt wegh.

Et Schip met Spaensche Indien byacht tyding datter 100 Schepen ontrent Florida gebleven sijn.

Op wat tijdt dat de Convooy in Tercera quam om't Silber te convooyen.

De gecomen
ſcheyden lyde
grooten noot
bandoe ſtoyt
ſommige her-
ben haer ma-
ten.

De verſtrop-
de ſcheyden
nemt et clyen
Enghele
ſcheyden et
byenghent tot
Tercera.

Twee Engel-
ſche jachten
ſchieten tegen
de ſcheyden by
Tercera.

Om Spaen-
ſche boort-
ſcheyden ghe-
vanghen En-
gelſchen.

Twee Engel-
ſchen ſpyngt
in de Zee.

Domis es
loon van de
boortſcheyden
bandoe Spaen-
ſchen waen-
ſcheyden.

het Silber te laden/ en Alvaro de Flores over
te byengen/ dooz bebel bande Coningh/ ende
ghelyck alst in deſe tydte aldaer in de Eplan-
den altoos in eſt ſtoyt ende onwazer is/ ſoo
en dozken die Haven ofte Zee niet wel kieſen
want wapen eenen duergaenden grooten
ſtoyt/ ſoo dat ſommige ſcheyden die daer
van haer gheanchert hadden/ moeſten van
noots weghen hare maſten herben/ ende wa-
ren in d'apient periculen van te verſtefen/ en-
de een Wiſchaps Schip van de compaengie/
ſmeet teghens de wal aen ſtucken: maer het
volck berchden haer altemael/ die ander ſche-
pen moeſten de Zee houden/ ende liepen ver-
ſprept van malkanderen/ daer haer die wint
wilben heen werpen/ tot den uſchylende van
de Maende Martius/ ſoo dat alle deſe tydte
nopt eenen dach was om te moghen anke-
ren/ ende op de Zee konnen/ ſoo dat 3p groote
miſerien paſſerden/ ende ghenoech het Sil-
ber/ ende die Eplanden verbloeten/ deſe to-
menten wat over weſende/ ghehoeten een
cleyn Enghele ſcheyden/ van ontrent 20.
baten/ het welcke dooz die grote windt alle
zijn ſeylen niet boeren mocht/ ſoo dat 3p het
over vielen/ ende met geweld in namen/ waer
mede quamen naer die Zee toe gheſtrecken/
met die Engheleſche blagghe achter op het
Schip/ met ſoo grooten hooghmoet/ al oft
3p gheheel Enghelelandt ghewinnen hadden:
maer comende niet verre van de Zee om in
te konnen/ q' wannen hem twee Engheleſchen
jachten by/ die hem ſoo dapper wat achter
gaven/ dat 3p altemael miſericordia riepen/
ende ſoudenſe ſonder twiſfel ghenomen heb-
ben/ hadden 3p hem een wyl voozder in Zee
ghehad: maer om dat 3p haer reſtandt on-
der die ſortreſſe van het Eplandt begaben/
die oock begosten te ſchieten/ ſoo dat 3p die
Engheleſchen moeſten laten/ ende liepen weer
ter Zee waert in/ ende hadden daer biſſ of ſes
Man doot gheſchoten/ die ghenomen Engel-
ſchen ſaten al te mael ghevangen aen boepen/
twee en twee ghekoppelt/ ende naer dat 3p
dye ofte vier daghen ghevangen gheweſt
hadden/ ſoo was daer in het ſelfe Schip een
Spaenſch Waendpagher/ die een Voeder in-
de vloot van Enghelelandt verlooren hadde/
ende wilde als nu zijn verlies wrecken/ ende
zijn boortſcheyden choonen/ aende ghevangen
endeghebonden Engheleſchen die in het Schip
waren/ van het voozſepde Engheleſche jacht/
dat 3p genomen hadden/ heeft een Wiſchiaert
genomen/ ende is beneden onder het verdeck
ghegaen/ daer die Engheleſchen ſaten/ ende
heeft daer ſes aende 3p doot geſteeken/ ende
twee ander dat ſtende/ om van zijn handen
niet te kercken/ hebben malkanderen omhelſt
ende alſoo de actien om malkanderen liſſ/
inde Zee gheſpyonghen/ ende alſoo verbront-
ken/ dit ſeyt werde van alle die ander Spaen-
gaerts ſeer verſoep/ ende qualick af ghenom-
men/ hebben den ſelven Waendpagher naer
Liſbonen ghevangen ghebracht/ ende de Co-
ningh reentierden dat men hem naer En-
ghelandt ſouden ghevangen ſeyden/ op dat
daer die Coninghine niet ſouden handelen na
haer belieſten/ dat noch van zijn vrienden
verbeden wert/ doch beval dat men hem ſon-
der ghenade ſouden othalfen: maer weſen-
de op den goeden W' d'at tot Liſbonen heb-
ben alle de ander Capiteynen ende bevelheb-
bers ſoo veel vercreghen/ met bidden aen de
Cardinael/ dat hy't hem vergaf/ welcke in het

particulier hebbe willen verhael/ om dat men
ſoude verſtaen die bloetgierighepde ende bo-
michepde vande Spaengiaerts/ alſe pewers
die over handt hebben.

Die ſelfe twee Engheleſche ſcheyden/ die
den Admiraal van de vloot verbolſchden/ tot
onder die ſortreſſe/ als voozſepd is/ liepen ter
Zee waert in/ ende gemoet een ander Schip
van de Spaengiaerts/ van de ſelfe Armade/
dat oock met het onweder verſteeken had-
de gheweſt/ ende dit alleenlick ghebracht
daer van de gheheele vloot: want alle d'an-
der waren al weer op de Zee/ Dit Schipken
namen die Engheleſchen/ ende ſetten het volck
altemael aen land/ ſonder peimant leet te doſ
aen haer perſoonen: maer hadden 3p ghewe-
ten van dat daer ghepaſſeert was/ in het die
ghenomen Engheleſchen/ gheloode wel ſouder
haer wel ghewoken hebben aende ſelfe/ ge-
lyck het oock daer naer menighen onnoſelen
heeft moeten verghelden/ Dit Schipken dat
die Engheleſchen weerom namen/ was het
ſelfe dat in Tercera aen ghehouden ende ghe-
confiſceert was van de Engheleſchen/ die wegh
liepen/ als boven verhaelt is/ ende was ver-
cocht gheweſt aen de Spaengiaerts/ die
daer van Spaenſche Indien quamen/ wa-
ren daer met naer San Lucas gheſeylt/ daer
het van de Hertogh mede arrefteerden/ om
het Silber te halen/ om dat het een vermaert
jacht van ſeylen was/ weſende in zijn Wee-
ſterd ofte Engheleſchen handen: maer onder
die Spaengiaerts handen waſt die ſimpſte
van alle de vloot/ waer dooz weder genomen
wert/ ende ghevoert naer Enghelelandt/ daer
het zijn Hec en toebehoor der weder creegh/
die daer haer giſſinghe wepnig op gemaect
hadden.

De neghentſenden Martius ſoo gingen
die boven ghenoeinde ſcheyden r'ſeyl/ weſen-
de in ghetal neghentſien/ hebbende gheladen
het Silber vande Coningh/ met den generael
Alvaro de Flores de Quiniones/ ende zijn
ghelſchap/ alte mael wel voozſien van alle
noodduſt munitie/ ende Soldaten/ ende ge-
reſolueert om haer te verweeren/ ende te be-
ſchermen/ pet gemoetende tot den leſten Man
toe/ als 3p haer thoonden/ ende hoe wel dat
3p haren courſe naer San Lucas namen: maer
die wint dreef haer naer Liſbonen/ die ſcheen
hiet met cracht te willen helpen/ ende in ſal-
vement byenghen/ hoewel Alvaro de Flores
jeghens weer ende windt naer San Lucas
wilde: maer ghedwanghen weſende van de
windt/ ende van het requirement van zijn
compaengie/ die hem proteſteerden op alle
ſchade ende intereſſe/ waer mede is inde We-
bier van Liſbonen gheloopen/ van waer het
Silber over landt ghevoert wert naer Se-
bilien: want aen de Cabo de San Vincente,
laghen twintigh Engheleſche ſcheyden/ ende
wachten op deſe Armade/ ſoo dat 3p daer
ſouden recht inde handen gheballen hebben/
hadde haer die windt plaets ghegheben/ en-
de mochten ſegghen dat die haer famozable
repſe verleent hadden: want hadde 3p d'En-
gelſchen gemoet/ ſouden groot perſchiel ge-
paſſeert hebben/ ende miſſchen wepnich af-
ghecomen/ naer die breeſ die haer bevangen
hadde/ om dat haer die fortune in als jegens
liep/ welcke ghenoech oozſaacke is om die
Spaengiaerts beſchpoomt te maerken/ ende
te contrarie die Engheleſchen die haer victo-
rieus vinden/ met een grooten hooghmoet/
ſtout

De Engheleſche
jachten nemt
een Spaenſch
ſchip/ ende
ſeyden het
volck aen
landt.

Wat ſchip
dat het was
dat de Engel-
ſchen waken.

Et wannert
de ſcheyden bi
Tercera naer
Liſbona r'ſeyl
ginghen.

De windt
byengt de
Spaengiaerts
teghen wil in
behouden
Haven.

Twintich
Engheleſche
laghen by Cabo
de Vincente
en wachten op
vloot.

stout ende coragiens choonen / siende dat alle hare aenslaghen geluckelijck af loopen / waer mede Heer ende Meester van de Zee zyn / ende op niemant en passen / alst wel blyckt / ende men eensvoels in dese memozael verstaen mach.

Een ster met een sterre.

Inde maendt Martius Anno 90. worden ghesien in het Splanct Tercera een Comeet / ofte Sterre met eenen sterre / ende duerde 4. nachten lanch / streckende die sterre naer het zuyden.

Een Carvel vol lichterichten vergaet by Angra.

Inde maendt bande Mepe / quam hier in Tercera in de Haven ofte Zee van Angra, een Carvel van het Splanct Fayael, gheladen met Ossen / Schapen / ende Hoenderen / ende ander lichterichten / en vol volck / ende dooz toz ment bracht het loer / soo dat zy van de Zee om ghesmeten worden / waer van verbronten dyle kinderen / ende een inder Broeder alle d'ander menschen berghden haer met sweimen / ende hulpe van het Land / ende boorts alle het Weg ende Hoenderen / quamen verbronten aen land / en den inder Broeder werden met grooter Proffessen ende loosen / hoeden begraven / ende hielden hem voor een Saco, om darinnen hem doot vischte met zyn ghep boeck in zyn armen / waerom hem een gegelijck voor een mirakel quam hesten / met een groote offerhande / om siel wijzen te segghen.

Schrijven upt Spaengien aende Gouverneur van 12. Enghele Schepen.

Den eersten Augustus quam schryven aen de Gouverneur van Tercera, upt Portugael ende Spaengien / hoe datter over twee jaren verleben upt Enghelant gheseyt waren / 12. wel ghemonteert de Schepen / met resolutie te reysen seken van dien naer Portugael / Indien / ende d'ander vijf naer Malacca. van welke vijf zyn gheleben twee / in het passeeren hande Estrecho van Magallanes / ende die restende drie zyn by het land van Malacca ghesloopen / maer wat zy daer upt ghe recht hebbe / en was geen schryven af / d'ander seken zyn ghepasseert die Cabo de bona Esperanza / ende ghaertbeert in Indien / ende liepen naer die Custe van Malabar / al waer nammen ses Kusten van de selfe Malabaren: inder lichte wegg loopen / des ghelijcks nammen twee Galenen van de Turcken / die upt die Estrecho van Mecca, ofte het roode Meer quamen / die zy oock weder haren sack gaven / ende hebben haer Schepen gheladen met Specerpen / ende zyn weder dier ghegaen / herbolghende haren wegg / maer waer ende op wat plaetsen dat zy die ladinghe ghedaen hebben / en hebbe uopt die claerhepde konnen weten / dan alleenlijck dat die aldus gheschreyen is ghesweest / van de Gouverneur van Indien / ende ghesonden over land naer Venetien / ende van daer naer Madrid.

Die van Tercera of gien 20. Enghele Schepen in't gheschiede waer gheschiede o berste van was / om te wacht op de blote van Spaensche Indien / de Enghele schepen se gen alle met een Trompetter aen die van't Splanct spart / wort doot ghesmeten.

Den seften Augustus / soo quamen in't gheschiede van Tercera een Armade van de Enghele / waren in als twintigh Schepen / ende vijf van dien Coningins Schepen / waer van was overste eenen Marten Furbitcher, ghelijck by daer naer verstonen / ende quamen niet intentie om te verwachten die blote van Spaensche Indien / ende die Schepen van ander wegghen van westen / her welke die van het Splanct in groote beroerte stelden / ende die van het Splanct Fayael pyncl palick / want die Enghele schepen souden daer een Trompetter aende Gouverneur / en deden huy opschien in zyn en vleysch / ende ander lichterichten / om haer geltende met goede vyent.

schap / die van Fayael en gavense niet alleen gheen ghehoor / maer schoten daer en boven den Ambassaet ofte Trompetter doot / dat die Enghele seer qualck namen / ende ontboden haer dat sy souden op haer hoede wesen / want zy meenden haer te konnen befoerlien / wast haer heselele / den Gouverneur dede haer antwoorden dat hy daer was van zyn Majesteit van Spaengien wegen / ende dat hy zyn best soude doen / om dat te beschermen / ghelijck hy geobliget was / maer daer en volghden niet naer / doch die van het Fayael waren wel dapper bevezelt / ende deden aen die van Tercera assistentie opschien / ende die van Tercera souden haer sommighe Barcken met Buscrup / en ander minnie van oozloghe / oock veel Buschuyt / en ander noots alijckhe dinghen.

Den vertighsten Augustus cregghen sekere tijdinghe upt Portugael / hoe datter upt die Carunho waren ghevaren tachtentich Schepen met victualie / minnie / ghelt / ende Soldaten / naer die Custe van Berangien / tot assistentie van de Catholicken / ende Liguers van Brancark / tegghens de Coning van Naverre.

Op den selfden tijdt komende twee Meerlandesche Bulcken upt Portugael naer Tercera, vonden ter halver Zee vier Coningins Schepen / waer van was overste Meester Io han Harkles, dese haelden die Bulcken aen / maer lieten haer weer los / sonder pet te misdoen / welke gaven tijdinghe hoe dat elck Schip hadde by de 80. stucken gheschut op / ende dat Capiteyn Djaerke lagh in het Canael van Engelandt / met beertigh Schepen / wachtende op die Armade van de Carungia / ende oock laghen aen de Cabo de San Vincente, ander thien Enghele Schepen / om ofter eenige Schepen eschapeerden / van de Splanct / die albaer waer te nemen / met dese tijdinghe bleven die van de Splanct wel dapper verbaest / want vreesden soo zy die Spaensche blote misten / ende geen buyt en cregghen / dat zy dan op die Splanct souden willen verhalen / om niet ledigh thuyt te lieeren / waer dooz dappere ende gheslabighe wacht hielden / met appse aende Coning van datter passeerden.

Den eersten September quam in het Splanct San Michiel, een Portugees jacht van Bysilien / upt die Haven van Pernambuco, die bracht tijdinghe hoe dat in Pernambuco ghearriveert was / den Admirael van de blote van Portugael Indien / ende om dat hy Splanct van Santa Helena ghennst hadde / moest van noot wegghen Pernambuco nemen / hoe wel dat de Coning sulcks op groote pene verbiet / om die woym die de Schepen beschadighen: Dese Admirael mer namten Bernaldijn Rybeiro, was het verleden jaer van 89. upt Lisbonen naer Indien gheschepden met vijf Schepen / waer van maer vier in Indien quamen / ende van het vijfte en is noyt meer tijdinghe af gheweest / vermoeden dat het verlozen is / de ander vier quamen behouden in Portugael / hoe wel dat den Admirael seer schadeloos quam / om dat hem twee Enghele jachten ghemoeten / die lant tijdt jeggens hen bochten / ende dooden hem veel volck / doch is behouden over ghecomen.

Den vijften van de selfe maendt / quam in Tercera een Carvel van het Splanct de Corvo.

Comt tijdinge datter 80. Schepen met victualie ende anders tot assistentie van de Catholicken / ende Liguers van Brancark / tegghens de Coning van Naverre.

2. Bulcken bijenge tijdinge dat de Coningins schep elck op beede 80. stucken gheschut.

3. Bulcken bijenge tijdinge dat de Coningins schep elck op beede 80. stucken gheschut.

4. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

5. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

6. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

7. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

8. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

9. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

10. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

11. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

12. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

13. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

14. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

15. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

16. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

17. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

18. Schep van oost Indien comente Lissabon / daer de Admirael seer beschadicht in quam doot behouten der Enghele.

so. Beroofde
hijne tydinge
ge tot Tercera
bunde Engels-
schen / en hoe
siet dat sp
ziju.

De Coningh
beveelt de
vloot in ha-
vana te blijven
om de Engel-
schen.

De Engelsche
doen groote
schae onder de
Spaensche
vloot.

El Cardinael
comt tot Ter-
cera om reghe-
salerende goet
te Schepen/ &c.

De vloot ghe-
sonten om de
Spaensche
vloot te con-
doperen.

De gesonten
vloot weerom
ontboden son-
der per uyt te
rechten.

Corvo, ende bracht wel vyftigh personen die berooft waren vande Engghelschen/ die sp op de Corvo aen gheset hadden/ ende waren van een Schip van Spaensche Indien/ gaven tydinghe hoe da: (verhalven haer) die Engghelschen noch ander vier Schepen genomen hadden/ ende een Carveel met des Coninghs van Spaengien adopsel/ vooz de Schepē van Portugaels Indien/ ende waren wel bp de veertijs Engghelsche Schepen vergaert/ met die 3p genomen hadden/ soo dat haer niet een Vack en ontginck/ oft het qua:u haer al in handen/ waerom die Schepen van Portu- gael's Indien/ en doynen die Eplanden niet besochten/ dan liepen in de hooghte van 40. ende 41. graden/ en van daer naer Lisbonen/ schouwende desghelghe die Cabo de San Vincente, sonder dat hadden qualijk behou- den rep's konnen doen: want het over al be- dekt was van de Engghelschen/ waer door de Coningh dede de vloot abiseren/ die inde Ha- vana lagh van Spaensche Indien/ om naer Spaengien te komen/ dat 3p daer dat jaer souden vertoeven/ tot het ander jaer/ om het perijckel dat daer was van de Engghelschen/ welke was tot groote achterdeel en onthofte van de selfde vloet: want die Schepen daer ligghen en vergaen/ en eeten malcanderen op door de menichte van het volck/ ende gebreke van alle dinghen/ so datter veel Schepen een ende een haer liever wilden aboucuieren/ dan daer te ligghen wachten/ die altesamen in de Engghelschen handen raekten/ waer van veel van het volck op het Eplandt Tercera ghe- bracht wert/ daerom eenen gheheelen dagh anders niet en siet/ als gerooft volck comen/ van d'een Schip vooz en d'ander naer/ dat een jaumer om sien is/ die dan niet en doen dan verbloochen die Engghelschen/ ende haer sojupn/ ende die gheen die oorlofke hebben gheveest/ d' Engghelschen tot oorloghe te ver- wechten/ ende dan de wapenighe remede die daer des Coninghs Officieren van Spaen- gien in stellen.

Den 19. van de selfde maent/ quam in Tercera een Carveel van Lisbonen/ met een Officier van des Coninghs weghen/ om te doen laden het gesalveret goet/ ende Spece- rien van het Schip van Malacca, waerom wy daer laghen en wachten/ ende daer was upt die Carunha vertoeken Don Alonso de Bassan, met veertigh groote ad'lochs Sche- pen/ om te komen aende Eplanden/ die vloet van Spaensche ende Portugaels Indien te vertoachten/ en souden met een het goet van het Schip van Malacca laden ende conbope- ren/ tot die Reijer van Lisbonen: maer we- sende sommighe daghen onder weghen/ al- toos met contrarie windt/ en consten aen de Eplanden niet comen/ dan alleenlijck twee Schepen/ die van de Armade verstellen wa- ren, doen dese de Armade inde Eplanden niet en vonden/ zijn weder ghekeert om haer te soecken/ binnen dese tijden veranderden den Coningh van sin ende raet/ en heeft die vloet van Indien doen vertoeven/ a's gesep't is/ waerom deden abiseren aen Don Alonso de Bassan, dat hy weder soude keeren naer die Carungia, dat hy eerstont dede sonder per uyt te rechten/ noch eens aen de Eplanden te ghenaken/ dan alleenlijck die voorspde twee Schepen/ wel wetende dat die Engghelschen op het Eplandt de Corvo laghen: maer en besochtense niet eens/ liepen weder in de Ha-

ven van de Carunha, al waer sp van dit jaer niet eens weer upt en keken/ waer mede ons goet te schepen/ van het Schip van Malacca, weer opgeschoyt wert/ tot een beter conjunc- tie/ en moesten patientie hebben per sojs.

Den 23. Octobris quam in Tercera een Carveel/ met avijs upt Lisbonen/ bzenghen- de tindinge hoe dat van vnf Schepen/ die van dat selfde jaer van 30. upt Lisbonen nae In- dien ghebaren waren/ de vier waren weder- om ghekeert in Portugael/ naer dat 3p vier Maenden upt hadden gheweest/ ende den Ad- mirael/ waer op den Vigorey Mathias Dal- burkercke was/ die alleenlijck ghepasseert was naer Indien/ ghelijckmen naemaels tij- dinghe van de selfde over lande creerh/ wesen- de wel elf maenden onder weegh sonder land te sien/ ende quam in met groote desolatie tot Malacca, ende hem waren af ghestorben 30. personen/ na inhouden van een memoziel/ dien hy selfs gheschreben hadde aende Cardi- nael tot Lisbonen/ met name ende toename van de overleden personen/ met het succes van alle zijn trabalia/ ende miserie die sp ghe- passeert hadden/ welke was alleenlijck ghe- schiet/ om dat hy het Gouvernement van In- dien niet en soude verliesen/ waeromme ghe- zwozen hadde te blijven/ ofte in Indien te co- men/ ghelijck hy oock dede tot achterdeel van zijn mede ghesellen/ die het met haer leven be- coopen moesten/ ende dat deur ghebrek hal- ven/ als men gheuoerch en vernoeven: want hy wist wel/ hadden hy weer naer Portugael ghekeert/ als d'ander Schepen/ souden ghe- passeert hebben gewozen/ van zijn regerin- ghe van Indien/ om datmen van hem day- per begoft te muemureren/ van zijn verme- tenheyt ende hoewerdpe/ onder andere cue- ren hadden doen schilderen achter aent schip/ boven die Galerpe/ die Fortyn/ en zijn sel- ven daer bp/ met een stock in zijn hande/ als drepgghende die Fortyn met dese woorden: Queroque Vencas, dat is: ick wil dat ghy verwinnt: dat van de Cardinael/ ende anderen Edelen die hem gheleiden/ om hem te eeren tot aen het selfde Schip/ die het selfde lasen/ ghehouden wert vooz een hoewerdighe sottic- heyt/ het welke niet bzeemts en is onder die Ratie van Portugael: want moeten altoos boven alle ander de Bot upt de moubwe la- ten hieken/ princijpalghe als sp eenich bebel hebben: want dese Mathias Dalburkercke hebbe ick ghekent in Indien/ wesen de Sole- daet ende Capiteyn/ ende was geacht en ge- estimeert vooz een van de beste/ ende van een peggelijck seer bemint: want beweet hem seer ootmoedigh met een peder/ soo dat sp ale- le seer haercken naer hem/ om Vigorey te we- sen: maer doen hy nu vande Coningh die Pa- cente en volle macht van het Gouvernement wech hadde/ veranderden soo van conditie/ dat sp hem al begoften te bzeesen ende te laste- ren/ door zijn opgheblasentheyt/ al eer hy upt Lisbonen t'sep' ginch/ ghelijckmen bickwils aen veel personen siet gheschieden/ in verho- ginghe van state en officien.

Den 20. Januarij Anno 1597. quam in Tercera ad'vjs van Portugael/ hoe dat die Engghelschen ghenomen hadden een Schip/ dat die Coningh naer Portugaels Indien sondt/ met ad'vjs vooz die Vigorey van het weder keeren van de Schepen/ ende om dat die Schepen wederom waren gecomen/ soo was dit Schip soo vol goets ghestout/ alst gaen

Tedinghe in
Tercera van de
Indische
vloot.

Op d' Schip
noyben nae
Indien bick
de 20. ingh-
schen.

Dozacken
waerom den
Goberneur
altes doos
voert nae Indi-

Een schilderp
achter s schip
vande Gouver-
neur.

Werhael vande
Goberneurs
maekten/ een
hy Gouverneur
was.

Dozack van
de brenghinge
vande Gouver-
neur.

Tedinge dat
d' Engghel-
schen
een Schip ge-
nom hadden.

Waarop de
ghenomen
Schip.

De Capiteyn
hant genomen
Schip wert
gevanghen.

Noch 2. sche-
pen vande En-
ghelischen ge-
nomen.

Een groote
aertbevinghe
in't Eplandt
D. Michiel.

Villa Franca
valt door de
aertbevinghe
meer en doet
veel volcks.

Groote Don-
der ende
Bliksem.

Groote aert-
bevinghe in
Tercera.

Tijt wanneer
de Coninghs
Armada in
Tercera quam.

Contra-vaer-
de in Tercera
quam.

gaen mocht / ende hadden alleenlijck in con-
stant ghelt 500. dupsent Ducaten / in Realen
van achten / behalven ander waren / liep die
Rebter upt van Lisbonē / de maent van No-
vember van het jaer 90. en gemoeten die En-
ghelischen / daer het een wyl met bocht: maer
wert in't leste ghenomen / ende naer Enghe-
landt ghebracht / met het volck met al / doch
werden aldaer by ende los ghegheven / haer
personen alleenlijck / ende quamen tot Lis-
bonen / al waer die Capiteyn gevangen wert:
maer hy gaf zyn ontschuld / en werden weder
los ghelaten / al waer ick hem selfs ghespro-
ken hebbe / die't ons vertelde; Desghelicks
namen inde selfde tijdt een Schip dat van de
Myna quam met Gout gheladen / ende noch
twee Schepen die met Peper en Specerien
naer Italien soude varen / weert wesen die
Peper alleenlijck 170. dupsent Ducaten / alle
welcke woerden naer Enghelant ghebracht /
en byt ghemaecte.

Inde Maent van Julius Anno 91. soo
isfer een aertbevinghe geweest in het Epland
van Sante Michiel, welcke duerden van de
26. tot den 12. Augustus / soo dat van alle
dese tijdt / niemant en doft inde hupsen blp-
ven / ende bloden altemael in't Velt / met va-
sten en bidden / ende groote ghekeren: want
daer vielen veel hupsen ter neder / ende een
Stadt ghenaemt Villa Francka, woerden by-
naer gheheel geraect / alle die Cloosters en-
de hupsen onder die voer / waer sommigh
volck versnoozden / het landt is op sommige
plaetsen op gegaen / ende die Clippen van de
een plaets op d'ander verandert / en sommig-
he gheberchten gheballen ende gheraect /
en was soo grooten schuddinghe ende beven /
dat die Schepen die op de Zee laghen / ende
die Zee besuden endeschudden / al oft hem die
werelt wilden om keeren; oock soo isfer een
Fonteyn upt d'aerde ghespronghen / die vier
daghen vloeyden seer schoon ende claeuwa-
ter / en daer naer weer toe stopte; Desghelicks
hoordemen soo grooten gherucht van Don-
der / en geraet onder die aerde / dat het scheen
alle die Duppelen daer vergaderd te wesen /
soo batter veel van vzeen beswijnden ende
kozden; Desghelicks besuden het Eplandt
Tercera tot viermaels toe / dat het scheen hem
om te keeren: maer daer en gheschiede son-
derlingh gheen schade; Dese aertbevinge is
in dese Eplanden seer ghemeen / soo dat twint-
tigh jaer doozdees tijdt / gheschieden een an-
der aertbevinghe / dat eenen hooghen berg /
welcke leydt by de selfde Stadt van Villa
Francka, boven verhaelt / halfastozten / ende
bedeckten die gheshele Stadt met aerde / ende
versmoozden veel menschen.

Den 25. Augustus is gheromen in Tercera
des Coninghs Armade upt Farol, wesen-
de in als 30. groote Schepen / so Bischapers
als Dozrugelen en Spaengiaerts / ende noch
thien dypische Vlieboten / die in Lisbonē ge-
arrestiert waren / om de Coningh te dienen /
behalven ander clepne jachten ende Pataxos,
die quamen tot dienste vande Armade / om af-
en aen te loopen / ende alle dinghen te ontde-
ken; Dese Armade quam om te verwachten
en te conborenen die vloete van Spaensch
Indien / ende die Vlieboten waren gheozdi-
neert om in die wederom reys het goer van
het verlozen Schip van Malacca in Tercera
te laden / ende dat te conborenen tot Lis-
bonen.

Den 13. September is die doozsepde Ar-
made gheromen by het Eplandt vande Cor-
vo, al waer laghen die Engghelischen met on-
trent sekshien Schepen / ende verwachten die
Spaensche vloete / waer van sommighe ofte
meestendeel gheromen waren / ende hadden
daer al eenen hoop af ghenomen; als sp nu
des Coninghs Armade saghen / die so mach-
tich was / heeft den Admirael Thomas Hau-
wer, oversle van de Engghelischen / bevolen
datmen geen Schepen en souben aen vallen /
noch van hem schepden / sonder zyn bevel / des
niet jegenstaende / soo is den Vice-admirael
Richert Groenvelt, met het Schip Revenge
ghenaemt / gheloopen onder alle die Spaen-
sche Armade / ende heeft rontom afghesho-
ten / ende groote schade ghedaen / meynende
dat hem die ander van zyn compaengie ghe-
volcht souben hebben / dat sp niet en dede / dan
lieten hem inden noot / en gingen beurt / dooz-
sake daer van en weetme niet; Dit die spaen-
giaerts siende / clampden hem met seuen oft
acht Schepen reffens aen boort / ende hy hielt
noch alsoo teghens / al verchende / meer als
twaelf uren lanck / ende schoot twee Schep-
pen in de grondt / te weten: een dubbelt Vlie-
boot / dat noch speldernieu was / van ses hon-
dert vaten / ende was den Admirael van de
Vliebooten / het ander was een Bischapers
Schip: maer zyn in het leste overweldicht /
duer die menichte / ende hebben in genomen /
ghenoech met haren schade: want hadden
verlozen / so verdoonken als inde surpe doot
ghebleven / over die 400. personen / ende van
de Engghelischen by de hondert / wesen de
selfden Groenvelt binnen in zyn herenen ge-
schoten / waer van daer naer stof. Dese Vice-
admirael werde ghebracht in het Schip San
Paulo, van Don Alonso de Bassan, Gene-
rael van de Spaensche Armade / al waer hy
verbonden wert van de Spaensche Chirur-
gijn: maer Don Alonso en wilden hem noyt
sien noch spzeken: maer alle d'ander Capiteyn-
nen ende Cel-mannen quamen hem visiteren
ende troosten in zyn ongheluck / ende waren
verwondert van zyn stantvasticheydt / ende
groot hert: want en bewees noyt eenich ghe-
laet van staetwicheydt / noch veranderinghe
van wesen / ende gheboelende die ure gheco-
men wesen / dā zyn doot / heeft in Spaensch
ghesepdt dese woorden: Ick Richert Groen-
velt, sterf blpde ende gherust van gheest: want
volpnde mijn leven als een goet Soldaet
toe behoort / die ghebochten heeft dooz zyn
landt / Coninginne / gheloof / ende eere / waer-
mede mijn siele byzigt upt die lichaem schep-
ende sal altoos naer laten een eeuwighe fame
van een volherbigh ende byzoot Soldaet / die
ghedaen heeft al wat hy gheobligiert was:
maer die ander dā mijn compaengie / hebben
ghedaen als verraders ende Bloet-honden /
waer van alle haer leven sullen gevitupereert
werden / ende eene eeuwelijcke schandelijcke
naem nae laten / dese woorden volpnde we-
sende / heeft zynen gheest ghegheven / met
een groote stantvasticheydt / soo datmen noyt
eenighe wesentlike veranderinghe aen hem
conste bemerken / van bezwaernisse / doot
wesende / is terschondt in de Zee gheswozpen.
Dese Richert Groenvelt was een groot en-
de rijck Celman in Engghelant / en hadden
groote jaerlijcke incomsten / van zyn eyghen
patrimonie: maer was seer ongherust van
gheeste / ende geaffectioneert tot oozloge ende
tpzante

Wanneer dat
de vloet in
Corvo quam.

De Vice-ad-
mirael vande
Engghelischen
loopt alleen
onder de spaen-
sche vloet.

Vertellingh
wat hy upt
recht / en hoe
hy verwo-
nen wert.

Den Vice-
admirael ghe-
schoten.

Verhael vande
leste woorden
van Richert
Groenvelt /
Vice-admir-
ael vande
Engghelischen.

Richaerts
groote stant-
vasticheydt.

Richart was
door zijn dade
ſeer ontfien.

Dozſaet waer
om hy gehart
wers.

Wonderlijcke
harde com-
plie van
Richart
Epoentel.

De oberghes-
blede Engel-
ſchen werden
op de Schepen
berdeelt.

Twiffte tuffche
de Biſchaps
ende Poort-
geſen.

Hy loope met
recoberde
ſchip nae
Tercera.

Jan Huyghen
gaet in't ſchip
vande Capite-
reyn Warten
doitwge.

De gebartgen
Engheleſche
Capiteyn
gaet te lande.

tpzantte / ſoo dat hy upt zyn epghen moort /
hem offereerden tot des Coningins dienſt /
ſoo dat hy vert vrome ſeyten bedeyen hadde /
ende was ſeer ontfien in alle die Eplanden /
ende vā een pegelijck bekent / doch was wzeet
van condite / waerom hem zyn epghen volck
haeten / om zyn tpzanttheit : ende onſagen
hem grootelghs / want doe ſp eerſt inde vlo-
te ofte de Armade quamen / hadden altoos
haer groot ſepl inden rant / ende mochten ge-
mackelijck gienoech ontfeylt hebben : want
was een vande beſeplſte Scheyen van En-
gheland / Die Schipper ſteude dat haer d'an-
der gheleſchey niet en volchden / beval men
ſoude het groot ſepl los ſeyden om te ontfey-
len : maer Groenvelt dzepeyden hem / ende al
die in het Schip waren / ſoo daer pemande
hande aen ſoech / dat hiſe ſoude daer op han-
ghen / door welcke oofſake mochten bechren /
ende genomen werden / hy was ſoo hart van
complezie dat het altemet ghebeurden als hy
d'ander Capiteynen by hem te gaſt hadde /
dat hy door een ſcapicheyt / die ofte vier Ro-
mers die Wghn uptghedzoncken hebbende / de
Roemer tuffchen zyn tanden nam / ende aen-
ſtucken inlauden / ende alſo in ſwelchden /
dat hem het bloet by de mont upeliep / ſonder
daer eenich leſel meer af te hebben / ghelijck
my gheloofwerdighe perſoonen vertrocken
hebben / die het hem ſelven ſien doen hebben /
by meenige repſen / Die oberghesbleben En-
gheliſchen / te weten / die Capiteyn van de in-
ſanterpe / ofte Soldaten op het ſelfſe Schip /
ende die Schipper / ende ander / worden ge-
deelt op die Scheyen / die ſp genome hadden /
ende daer ſoude by naer een nienw ghevecht
op ghereſen hebben / tuffchen die Biſchaps
ende Portuſen : want elck wilde die eere
hebben van die het eerſt aen boort gheclant
hadden / ſo datter groote queſte ende geſchil-
le om was : want d'een nam die blagghen /
d'ander die S'andaerten / ende de Capiteyn /
ende ſoo hielt een pegelijck het zyn : Die ſche-
pen die zo geboordeert hadden / waren gants
ende gheheel ontfelt en ghebzoken / ende had-
den veel ghequetſten / waerom ghedwonghen
waren te comen aen het Eplandt Tercera /
om haer weder te repareren / daer comende /
door nieuwichheit ginck ick met mijn Cama-
rade die Scheyen beſien / om te vernome hoe
het gepaſſeert was / ende quamen by't ſchip /
welcke was eenen groot Biſchaps / een van
de twaelf Apoſtelen / wiens Capiteyn was
eenen ghenamut Bertandono / die Generael
geweeſt hadde vande Biſchaps / inde bloot
naer Enggheland / deſe ons ſtende heeft ons
hoben inde Galerpe doen roepen / alwaer ons
byentlijck ontfien ende nooden : want ſat
en hielt noch maeltijt / met den ghevanghen
Engheleſchen Capiteyn / die by hem ſat en at /
in't zwert al veel gheleert : maer en wiſt ons
niet te vertellen : want anders gheen ſpraek
en conſt / als Engheleſe ende Latijn / het wel-
cke Bartandono oock een wepulich ſprak / hy
verwoy vande G'bernneur / dat hy aen lande
mochte comen / met zyn gheweer op zyn zide
ende was in ons logement / by een Engeliſ-
man / die op het Epland onthouden was van
het Schip / waer van die Bootgeſellen wech
waren gheloopen / als voren gheſeyt is / Den
G'bernneur van Tercera nooden hem te gaſt /
ende deden hem veel eere aen / Welghelijck
quam die Schipper aen land / met oozlof van
Bartandono / ende was in ons logement / had-

den wel thien oft twaelf wonden ende quet-
ſueren / ſoo op het hooft als in het lijf / waer
van daer naer tuffchen d'Eplanden ende Liſ-
bonen gheſtozben is / De Capiteyn ſchreef ee-
nen brieſ / waer inne verharlden alle die ghe-
ſchiedeniffe in het partrullier / en liet dien aen
den boozſeyden Engheleſe Coopman / die met
ons gheogeert was / om die te beſtellen aen-
den Admirael van Engghelandt : Deſe Capite-
reyn daer naer tot Liſbonen comende / wo-
den wel ontfangen / ende gants niet miſdaen :
maer niet goet ghelep ghelonden naer Sen-
cual / ende alſo weder naer Engelandt / met
alle d'ander ghevanghen Engheleſchen.

Die Spaenſche Armade bleef by het Ep-
landt de Corvo / om die reſt van de vloete te
vergaderen / tot het leſte van September / ſoo
datter by een quamen ober die 140. Scheyen /
ſoo vande Indiaenſche vloete / als vande Ar-
made / dus by den anderen weſende / om alſo
in goeder gheleſchey weder naer Tercera te
comen / ſoo iſſer metter haſt ende ſubijtelijck
ren ſoo grooten ſtoym ende onweer op ghero-
men / dat die van de Eplanden affimeren / by
menſchen ghebenciken ſulck noydt te bozen
gheſien / noch ghehoort en hebben : want ten
ſcheen anders niet dan of de Zee het Eplande
Tercera ſouden in ghezwolgen hebben : want
het water ſpzonck boven op die Clippen ende
de het landt / dat ſo hooch is / dat het een grou-
wel is om af te ſien / op deſe plaetſen quam de
Zee en worden levende Viſſchen op gewor-
pen / en deſe toymen te en was niet alleen een
ofte twee daghen met eenen windt : maer ſe-
ven ofte acht daghen ghebuerende / loopende
de wint het Compas wel tweemaels om / en
al even gheſtadigh / met eenen ghebuerighen
tempeest ende onweer / dat het een verſchij-
ken om hoozen was / van wy die op het lande
ſtonden / hoe veel te meer die in de Scheyen
op de Zee zwemden / ſoo dat alleenlijck op
de Liſte ende Clippen / rontom van het Ep-
landt Tercera bleben / ober die twaelf Sche-
pen / ende dat niet alleenlijck van d'een zide /
ofte een plaetſ van het Eplandt : maer ront-
om op alle hoecken ende plaetſen / ſoo datmen
anders niet en hoozen dan claghen / rchten /
en kermen / ende ſegghen / daer is een Schip
aen de Clippe aen ſtucken gelooopen / en daer
een ander / ende alle het Volck verdzoncken /
ſoo datmen wel twintigh dagen naer dit toym-
ment / anders niet en beden als dooden men-
ſchen viſſchen / die aende Clippen en ſtranden
quamen ghedzeben / onder deſe was oock het
ghenomen Engheleſe Schip de Revenge / het
welcke bleef op een Clippe dicht aende Liſte
van Tercera / ſoo dat het in hondert ſtucken
te gronde ginck / hadden 70. Mannen op / ſoo
Gallegos / Biſchaps / ende noch ſommighe
ghevanden Engheleſchen / van alle deſe quam
daer maer een levend die Steen-rooſen op-
ghelommen / met het lijf ende hooft gants
onſtucken / ende vol doode wonden / van het
ſtuten aende Clippen / deſe comende op't land
gaſt die tijdinghe / ende eſchte datmen hem
biechten wilden / ende is terſtont daer nae ge-
ſtozben / Dit Schip Revenge hadden ſeer veel
ſchoone Metalen ſtucken op / die alle te gront
ginghen / die die van het Eplandt noch hoo-
pen / teghens de Sonier upt te halen / Onder
deſe ſcheyen die op Tercera bleben / was oock
een Vlieboot vande gearreſteerde van Por-
tugael / ghenamut die witte Duotie / Schip-
per Coynels Waertens / van Schiedam / in
Hollande

De Capiteyn
ſterft tuffche
d'Eplanden
en Liſbona.

Waer de
Spaenſche Ar-
made verga-
derden.

En grooten
lijcke ſtoym by
Tercera.

Hoe lange de
ſen ſtoym an-
ghebunden
heeft.

12. Scheyen
blijben om
Tercera / door
deſe ſtoym.

1. Ghenomen
Engheleſe ſchip
ſtoot aen ſtuc-
ken / en gaet te
gront.

En Engheleſe
comt met veel
periculen te
lande.

Een Schip
dat Schiedam
lijft by Ter-
cera.

Et Spaensc
Capiteyn
dwingt het
Schip van
Schiedam aē
tland te
loopen.

Op wat ma-
nier die van
Tercera 'tge-
bleven volck
meenden te
berghen.

De Schipper
reest zijn af-
schepd van
Zoon.

Op slooten te-
ghen de Clip-
pen stucken.

Wie en hoe
veel datter vā
dit Schip ge-
brecht werde.

Wat d'oor-
sake is datter so
veel dupsent
meniche ver-
diencken ende
blyuen.

Hollands. Dese hebbende byde hondert Sol-
daten op / ghelijck sp altemael deden / ende
overwelichte wesende van zijn Capiteyn soo
dat hy / noch den zynen / gants gheen ghebiet
in het Schip en hadde / loopende niet dit toz-
ment hier en daer op Gods genade / quamen
in het ghesicht van't Eplandt Tercera, wel-
che die Spaengiaerts siende / meende dat alle
haer salvasion stont naer het Eplandt te loo-
pen / ende bedwonghen den Schipper ende
Bootsghesellen / dat sy naer het landt souden
stieren / hoe wel dat den Schipper sulcks te-
ghensprach / segghende / dat het hare ghewisse
verlies was / ende geheele verderffenis / maer
die Capiteyn heeft hem ghescholden vooz een
dronchaert ende ketter / ende niet eenen stoek
ghesmeten / dat hy soude doen dat hy hem be-
veelden. Dit die Schipper siende / ende ghe-
dwonghen wesende / heeft ghesepde wel / aen-
ghesien dat ghy lieben alle om den hals wilt
wesen / het kost my maer een lijf / en zijn daer
alsoo met despernethet op aen gheseyt / ende
was aen de syde van het Eplandt / daer r' al-
temael louter steppen ende hooge Clippen en
Steen-rooysen zijn / als berghen / soo dat het
een grouwel is om af te sien / al waer sonni-
ghe maunders stonden / niet hoorzen / ende
aen het eynde curch ghebouden / om alsoo het
Volck toe te werpen / dat sy daer die handen
aen mochten slaen : maer quamen wepnich
soo naer / waren al meest doot / ende in stucken
eer sy aende wal ghenaeckten. Dit Schip al-
bus seylende / als gheseydt is / comende dicht
by de wal / is den Schipper / dat een out ende
bedachte. Wan was / gecomen by zijn Soon
die met hem op het Schip was / ende hebben
malcanderen onthelt / ende den lesten adieu
gheseydt / bevelende den ouden Vader den
Zoon / dat hy naer hem niet sien en soude /
dan alleenlijck pretenderen om zijn lijf te ber-
ghen : want seiden hy / ghy zijt jonck ende
moest uoch eenighe hoop hebben om het
leven te berghen : maer aen my is wepnich
ghelighen / dit aldus seggende met overblo-
dich van tranen / als een peder Vaderlijck
heert / ende times liefden by hem selven mach
conclideren / soo ist Schip aen de Clippen
gheromen / ende in stucken gestooten / vallen-
de den Vader aen d'een / ende de Zoon aen de
ander sijde / ende een peggelijck heeft ghegre-
pen het eerste dat hem byde hant quam : maer
proffiterden wepnich : want die Zee was so
ontstelt ende ontflecken / dat sy meest al ver-
droncken / soo datter van alle het volck / maer
weertshien oft vissghien af quamen / ende die
noch armen en beenen half ghebrocken en upt
haer leden / waer onder was den Zoon vande
voorzepden Schipper / ende ander vier duyt-
seken jongers / die reste van de Spaenplaerts
ende Zee-volck / Capiteyn en Schipper / zijn
daer ghebleven / wie en souden zijn haer niet
wrenen met d'andige spectacle / en dat meer
is / dat die principaelste oorfaecke daer vā is /
die beesticheydt ende onbedrevenheyt vande
Spaengiaerts / alshien hier by ghenoech can
verstaen / waer by men can conclideren / dat
het met dte ander alsoo oock toe ghegaen is /
als by ghenoech blyckelijck vooz ons oogen
saghen / ende vande overghebleven verston-
den / ghelijck sulcks wel moghen ghetuyghen
onse mede Patriotten / die haer in de selve
captivicheydt ende miserie bonden. Op d'an-
der Eplanden en was niet min die schade als
op Tercera : want op het Eplandt San Iorgie

bleven twee Schepen / op het Eplandt de Pi-
co twee Schepen / op het Eplandt Gratiola
drie Schepen / ende behalven dese / so quamen
alomentom aen de wallen vol stucken gedre-
ven / soo dat die Zee ober al bederct was / dat
een afsgriffen om sien was : Aen het Eplandt
San Michiel bleven vier Schepen / en tusschen
Tercera ende San Michiel wāderent drie te
grondt ghegaen / diemen sagh ende hoorzen
crjten / daermen niet een mensch af en bergh-
den / ander liepen te Zee waert in maelloos
ende gants ontfelt / soo dat van de ghehele
vloot ende Armade / van 140. Schepen die
by den anderen waren : maer 32. oft 33. in
Spaengien ende Portugael gearrēert zijn /
ende die noch met sulcken miserie / schade / en-
de moerten / datter nopt twee ghelijck in een
quamen / dan heben een / ende moggen een an-
der / alle d'ander zyn ghebleven / so op die E-
planden / als in de Zee vergaen / een peggelijck
mach conclideren die schade ende het verlies
datter gheschiet is / soo datmen wilde affir-
meren dat het meer was / als het verlies van
de Armade op Engghelandt / waer by men
merckelijcken ghenoech can verstaen / dat het
anders niet en is dan een louter plage / ende
Gods straffe vooz de Spaengiaerts / ende
mogen niet recht wel segghen / dat het nemen
van de revēge / dat is : de waerke wel te
recht op haer ghewozen worden / niet dooz
menschen cracht : maer dooz Gods toe doen
ende stercke / gelijk als sommighe dan haer
openbaer seiden in Tercera / dat sy niet en ge-
loofden ofte Godt wilde haer gants vernie-
len / ende dat hy die ketters ende Lutrianen
voorzondt / oock seiden dat naer dat sy het
doode lijf van de Vice-admirael / Richart
Groenvelt inde Zee ghelwozen hadden / dat
sy euckelijck ghelooften / dat ghelijck als den
selfden een Dupbels geloof hadde / ende daer-
om die Dupbels hem gheliefden / dat hy doen
terstont is ghesoncken inden asgront van de
Zee ende Helle / ende dat hy aldaer heeft ver-
werckt alle die Dupbels / tot een waerke van
sijn doot / ende dat die alle dese toymen-
ten en destructie gedaen hadde onder die Spaen-
giaerden / om dat sy alleenlijck het Catholice
he ende Roomsche ghelooft vooz stonden / dese
en dier ghelijcken blasphemien lieten sy open-
baerlijck upt hare monden gaen / sonder dat
ter pemant was die haer in dese openbare la-
ster Gods / ende valsche opinie berispte / dan
meest alsulcks toe stonden / en affiermeeten
also warachtich moeste wesen. Als een van
dese Indiaensche bloten upt nieu Spaengien
schepden / soo bleven daer af met stormen toz-
ment 35. Schepen / die alles in de Zee ver-
droncken / weesende in compaengie 50. Schep-
pen / soo datter vissghien over bleven : Van de
blote van Santo Domingo bleven in het upt
loopen van het Canael van Havana beertshien
Schepen / waer onder was den Admirael en-
de Vice-admirael / ende van Terra Firme van
Indien / quamen twee Schepen met Silber
ende Gout gheladen / die de Engghelsen na-
men / ende al eer die Armade van Spaengien
by de Corvo quam / soo hadden die Engghel-
schen al over die twintich Schepen by reysen
genomen / soo van Santo Domingo / Indien /
Bresilien / etc. ende al naer Engghelant ghe-
stueret / waer by ghenoech blyckelijck is / datse
Godt enckelijck wil vlagen / ende haer gant-
schelijck verblint heeft / soo dat sy't noch niet
eens en verstaen / en blyben al even opimaet :
maer

Hoe veel sche-
pen datter by
ander E-
plandt bleven.

Drie Schepen
tusschen d'ant
Michiel ende
Tercera gaen
te grondt.

Van de vloot
van 140. sche-
pen comen
maer 33. in
Spaengien.

De Spaen-
giers seggen
dat God haer
verniet en
en de Lutria-
nen boosheit.

Wetde woop-
den van het
stucken van
Groenvelts
lichaem inde
Zee.

35. Schepen
blyuen op
een reys in
Spaensc
Indien.

Van de vloot
van 50. Do-
mingos bleven
14. Schepen.

De Engghel-
schen namen 20.
Schepen van
de Spaensche
Armade.

maer het is verloren teghens Godt te ſtrijden / ende op menſchen vernuft te bouwen: want ſijn al fondamenten die op ſandt ghesimert zijn/ende niet die windt ginder heen ghesmeten worden/ als wy daghelgck gheuoſſen booz onſe ooghen ſien / ende nu binnen cozten tijden herwaerts/ merckelijck op veel plaetſen ghebleecken is / een peghelijck mach hem aen zijn ſelven ſpieghelen / ende aen ons epgghen in der landt exempel nemen/ ſoo dat wy ſulcks niemant te wijten en hebben / dan onſe epgghen ſonden die ons ſoo verblinden/ dat wy alle Gods beſeſſen ende welbaden vergheten/ ende den Satan ende ſijn jock onderdangh blijben/ waer van ons Godt onſe ooghen ende herten wil openen/ op dat wy alleenlijck moghen kennen onſen eenigen Hepl ende Salichmaker Chriſtus / die ons alleen mach helpen / regieren / ende bewaren/ ende onſe ſaken eenen goeden upgancſe geben/ met deſe diſtinctie ende Sactes / is weder achter ghebleven/ die ladinghe ende ſchepinghe van het verloren Schip van Malacca in Tercera, ſo dat wy moeſten patientie hebbē/ ende verwachten ander oorden ende advyſ van ſijn Majesteit van Spaengien.

Die aldus ghepaſſeert weſende/ ende ſien- de die pachters vande Deper/ ende die ander Cooplieden/ die haer goeden in Tercera hadden / van het verloren Schip van Malacca, ende oock dat den hoop van de Almeida ofte eenighe Schepen vandes Coninghs wegen/ gants te niet was/ hebben ghereq. reeert aen ſijn Majesteit/ dat hy haer oozlof wilde gheben / om een peghelijck ſijn epgghen ende particulier goet te m. i. ghen byenghen op ſijn epgghen avontuer ende koſten/ het welck haer de Coningh doozlanghe bidden ghegunt heeft/ midts dat een peghelijck bozgh ſoude ſtellen/ die ſelfe goederen te lederen binnen t'huys van Andien te Liſbonen / tot doozſeekerin- ghe van ſijn Tollen ende rechten / ende dat- men haer aldaer in Tercera het goet ſou- den leveren/ met register/ etc. Hier op hebben die Pachters van de Deper een Wiſſiaghe be- vacht / om alle het ghene dat haer aenginck van R. i. gheleu/ Ruten/ Maſſa ofte Muſcaten bloemen / en ander Specerijen / mitſgaders veel ander Cooplieden gheſchickelijck het ſchip afgheveerdicht / om alle het goet te halen/ be- halven die Deper / het welke ſp. noch van de Coningh niet verwerden en konſtē/ dit dooz- ſepde Schip is in Tercera ghearriveert / in't leſte van de Maendt November/ ende om dat het periculens was / om dat het in't leſte van het jaer was/ deden alle neerſticheit om het Schip te laden: want was nu alder verplich- ſte van de Engheliſchen/ in ſomma het Schip gheleden weſende/ niet het meſtendeel van't goet/ behalven die Deper/ die daer bleef zgn te ſepl ghegaen naer Liſbonen/ paſſerden ſom- mitghe clepne toimenten/ ſonder pet te geno- ten/ dan diſcht by de Cuſte thien Hollandſche Schepen / die niet Oren naer Lyorna ende Fraſenſelben/ zgn met Gods hulpe den 1. Januarij Anno 1592. in de G. vier van Liſ- bonen ghearriveert / weſende neghen jaren dat ick daer upt gheſchepden was / al waer bleef mijn dinghen afveerdigen / tot die maent Julius/ ende den 17. naer Seruval ghe- reijst/ daer ſom mitghe Hollandſche Schepen laghen/ waer inne ghegaen ſp. ende gheſchep- den upt Seruval: Den 21. Julius nemen- de onſen courſ na Hollandt/ weſende in com-

paengie twaelf Schepē/ liepen ter Zeelwaert in/ om dat wy contrarie windt hadden/ Den 27. vanden ſelfden/ hebbende eenen deurgaen- de ſtozm/ quamen een ander Schip aen boozt/ ſoo dat wy in hondert periculen waren van bejde te gronde te gaen/ en ten ſcheelden geen ſpan/ dat wy malkanderen raecten: maer Godt verſacht / dat wy weder van malkan- deren quamen / dat ons onnoghelijck ſcheen te weſen/ ſoo dat de boegh-ſpriet van het an- der Schip/ ſiet teghens onſe Fock-ra/ ende bzack ſynen boegh-ſpriet aen ſtucken / ende terſtand daer naer viel zgn Fock-maſt daer by over boozt/ ende moeſt die bloot verlaten/ deſghelijck een ander van onſe compaengie woorden lech/ die wederom liep naer die Cuſte toe/ al waer hy het Schip aende ſtrand liep/ om het volck te berghen/ als wy naemaels verſtonde/ aldus bleven noch thien Schepen in compaengie.

Den eerſten Auguſtus/ weſende 30. mijlen te Zeelwaert in/ om dat ons die windt altoos contrarie was/ onſen rechten courſ te volge/ ſaghen drie vzeemde Schepen: maer bleven weder upt het gheſicht/ Den vierden quamen ons weder drie Schepē onder die bloot/ ende vermoepden dat het Wiſſchapers waren/ wy liepen naer haer toe / ende ſchoten ſommighe ſchoren naer haer / waer mede ons verlieten: Den 16. gheduerende noch contrarie windt/ ende om dat wy over de vyſchten Paſſagiers waren/ begoft onſe victualie / ende pzinſcipa- lijck den bzack te ſaelgeren/ ſoo dat wy moe- ſten regel ſtellen/ ende het ſelfde met mate upt deelen: want waren noch 120. mijlen van Depſant/ te Zeelwaert/ op 46. graden/ datmen heet ter halver Zee: Den 18. ereghen eenen ſtozm/ waer mede drie Schepē van onſe blo- te achter bleven/ om dat ſp. ons niet volghen en mochtē: Den 24. wierpen het loot upt ende vonden gront/ waer mede groote bliſſchap in het Schip was: want was den tagancſ van het Canael/ van Engelandt ende Djan- rijck: Den 27. weſende in't Canael / quamen ons twee Engheliſche jachten onder die bloot beſien: maer liepē weder naer die Cuſte van Enghelandt toe: Den 28. ſagen landt te loef- waert/ eſt was Goutſerre ende Doztmupen: Des anderen daeghs liepen booz by het Ep- landt genaemt Wicht/ loopende altoos lancz die Cuſte: Den 30. quamen in de hoofden/ al- waer lagh een Coningins Schip op het an- ker: maer haelden ſijn anker op / ende liep naer die Cuſte van Enghelandt toe / ſonder ons te beſoecken/ ende wy ſette by d' Oeveren vier Maen op het landt/ ende eren terſent daer naer eenen harden windt/ waer mede in de noozder Zee liepen / ſonder aenſtoot van peimant: Den eerſten September weſende doncker weder/ hadden altoos ſtozm/ weder upt den noozdweſten/ ſoo dat wy geen landt en konſten verkenen: maer op den avontd ghemoeten twee Schepen die van Oſten quamen/ die ſenden ons het landt verken- te hebben/ te wetē/ Terel/ ende bebalen ons dat wy haer volghen ſouden/ waer mede wy het landt ontdeckten/ ende was Wlie-landt: maer meende dat het Terel was/ waer om en wil- den d' ander Schepen niet volghen/ liepende op aen/ ende quamen ſoo diſcht by de wal/ dat wy in groot perijckel waren: want bekenden dat wy ons ſelven bedooghen hadden/ ende ſagen de ander Schepen eenen anderen courſ naer Terel loopen/ ende wy hadden de windt ſo ſcherg

Op wijft ons op ons d. berlandt/ oeg- ſagch van ſtraffe.

Op ſaech van't achter blyven van't laden van't verdoyn van't Schip.

Wat ſp. aende Coningh ver- ſochten om de bloot thups te erghen.

Wat wie dat ſp. het goet va- verloze ſchip thups gacide.

Op wat tijt datſe in Liſ- bona quamen.

Eſt va Gyp- pens reys na Hollandt.

Werhael van twee Schepen upt Jan Gyp- ghen bloot.

Op den bzack Schepen.

By t'eggen ghe- byck van de bzack op 46. graden we- ſende.

Op wat tijt datſe in't Ca- nael quamen.

Deſghelijck by de Cuſte van Engelandt/ eſt inde Maendt Zee.

Op comen by Terel/ eſt con- nent om de ſtozm niet ver kenner.

ſoo ſcherp/ ende waren ſoo ſeer verballen/ dat
 wy qualijcken van de leegher wal konſten co-
 men/ ende noch daer en boben creghen eenen
 ſubpten ende haefſtiggen ſtoym/ ſoo dat onſen
 Fock-maſt ſcheurden/ weſende deſghelijcks
 die groote maſt te bozen gheraecht/ waerom
 gants ghebelszeert waren/ om aldaer op het
 ancker te rygden/ waer op onſen trooſt ende
 hope ſouden gheſtaen hebben: maer God die
 verſacht/ ſoo dat de wint een wepnich rupin-
 de/ ende deden noch ſo veel met groote moe-
 ten ende ſozghe/ dat wy recht ouder den on-
 berganck vande Son Texel in liepen/ ſonder
 Looſman: want dooz die harde windt en
 doſten niet upt comen/ in ſomma ſijn binnen
 ghecomen/ al waer wy niet danckſegginghe
 tot God/ ons ancker hebben upt gheworpen:
 Des ſmaozghens weſende den tweeden Sep-
 tember/ willende onſen Conſtapel het geſchut

Op loopen
 ſonder looſ-
 man in Texel.

ontladen ende ſchoon maerken/ om dooz die
 Stadt van bligſchap te ſchieten/ ſo is het vier-
 inde Texel niet cruyt ghecomen/ in het laden/
 ende heeft hem die rechter handt gheheel af-
 gheſpronghen/ ende op veel plaeten van het
 iſt verbrant/ waer mede onſe bligſchap weder
 vermindert/ ende gants getempert wert.

Wenderden van den ſelfde/ ſp gerome bin-
 nen die Stadt van Enchuyſen/ alwaer ich
 hebbe gebonden Moeder/ Broeder/ ende Su-
 ſter in goeder gheſondtheit weſende dertien
 jaren min derde half maent/ dat ich daer van
 daen gheſcheyden was/ waer mede ſp geloof
 ende ghebenedijt die Vreere ende almachtighe
 Godt/ dooz ſynen Sone Jeſum Chri-
 ſtum/ wien alleen is die cracht/
 eere/ ende heerlichheyt/
 inder eeuwichheyt/
 AMEN.

Wat ongeluc
 dat een Con-
 ſtapel over
 quam in het
 ſchoon maeken
 van i geſchut.

Jan Huerghen
 comt tot En-
 chuyſen.

E N D E.

ne
de
e
en
st.

vi
e:

